

ISSN 1728-5496

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Қазақский
национальный педагогический университет имени Абая Kazakh national
pedagogical university after Abai

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

**«Педагогика ғылымдары» сериясы
«Педагогические науки» Series «Pedagogical
sciences» №1(61), 2019 ж.**

Алматы

**Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Қазақский
национальный педагогический университет имени Абая Kazakh national
pedagogical university after Abai**

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

**«Педагогика ғылымдары» сериясы
«Педагогические науки» Series «Pedagogical
sciences» №1(61)**

Алматы, 2019

ХАБАРШЫ

«Педагогика ғылымдары»
сериясы, №1(61), 2019 ж.

Шығару жиілігі – жылына
4 нөмір. 2001 ж. бастап шығады

Бас редактор:
п.ғ.д., проф. Қ.Қ. Жампеисова

Бас редактордың орынбасары:
п.ғ.к., профессор
Ш.Ж. Колумбаева

Жауапты хатшы:
п.ғ.к., доцент
Б.А. Қиясова

Редакция алқасы:
п.ғ.д. профессор А.А. Романов
(Ресей, Рязань),
п.ғ.д., доцент Ю.Б. Дроботенко
(Ресей, Омск),
психол.ғ.к., доцент

Н.Б. Михайлова (Германия),
п.ғ.д., профессор В.П. Тарантей
(Беларусь, Гродно),
доктор Ибраһим Иылдырым
(Түркия),

п.ғ.д., профессор Н.Н.Хан
п.ғ.д., профессор
С.А. Ұзақбаева
п.ғ.д., профессор
А.Н. Көшербаева
п.ғ.д., профессор
С.Т. Иманбаева
п.ғ.д., қауымд. профессор
Г.С. Саудабаева
п.ғ.к., доцент А.Е. Берікханова
ф.ғ.к., доцент Б.Е. Букабаева

© Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
2019

Қазақстан Республикасының мәдениет және ақпарат министрлігінде 2009 жылы мамырдың 8-де тіркелген №10104-Ж

Басуға 27.03.2019 қол қойылды.
Таралымы 300 дана.
Көлемі 51,0 е.б.т.

Пішімі 60x84¹/₈. Тапсырыс 616.
050010, Алматы қаласы,
Достық даңғылы, 13
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті «Ұлағат» баспасының баспаханасында басылды

МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ МЕН ПЕДАГОГИКАНЫҢ
ӘДІСНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ
ПЕДАГОГИКИ И ОБРАЗОВАНИЯ

Жампеисова К.К., Хан Н.Н., Колумбаева Ш.Ж. Профессиональный портрет учителя XXI века	3
Масырова Р.Р., Савельева В.В. Методологические подходы организации проектной деятельности бакалавров	14
Zhussupova Zh.A. Methodological bases of youth education in national spirit (folk min)	18
Шугаева Г.К., Умирзакова – Ахмет А.К. Болашақ мамандардың адамгершілік жауапкершілігін қалыптастырудың мәні мен мазмұны	21
Булшекбаева А.И., Сураншиева М.К. Педагогическая и мировоззренческая культура педагога	25
Оразбаева К.О., Қиясова Б.А. Жаһандану жағдайында педагог мамандардың білім беру саласын заманға сәйкес жаңғырту негізі.....	29
Қарабаева Н.Б., Каженбаева А.Е. Қазіргі заман жағдайында білім беру ортасын моделдеудің ерекшеліктері	33
Nurzhumbayeva A.Z., Kozhayeva S.K. Model of the formation of pedagogical readiness for teaching subjects of natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in english as a part of the updated content of education	36
Искакова Л.М. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің зияткерлігін дамытудың әдіснамалық аспектілері	42
Жақиянова Ж.Г. К вопросу о реализации педагогической оценки и ее влиянии на результат обучения.....	47
Саликов Ж.К., Жақиянова Ж.Г. Теоретические аспекты формативного оценивания результатов обучения.....	52
Ланцева Т.В. Развитие технологического знания педагогического контента в деятельности педагога.....	56
Мубаракوف А.М., Атаев Б.К., Дамекова С.К. Мультимедийлық оқыту құралдарына қойылатын талаптар.....	61

ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНАН
КЕЙІНГІ БІЛІМ: МӘСЕЛЕЛЕР, ЖАҢАШЫЛДЫҚ,
ДАМУ БОЛАШАҒЫ
ВУЗОВСКОЕ И ПОСЛЕВУЗОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
ПРОБЛЕМЫ, ИННОВАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Кокебаева Г.К., Мырзабекова Р.С. Внедрение инновационных технологий обучения в казахстанских вузах.	67
Мороз С.А., Бука И.С., Мороз В.М., Грень Л.Н. Детерминанты качества высшего образования: значимость и сила влияния (по результатам экспертного оценивания студентов балтийской международной академии, Латвия)	74
Назханова Г.А., Хан Н.Н. Антикоррупционное правовое сознание как компонент профессиональной подготовки будущих педагогов.....	81
Бузаубакова К.Д. Қазақстан республикасында жаһандық бәсекеге қабілетті үштілді педагог кадрларды дайындаудағы дуалды практика: электронды портфолио.....	86
Айтенова Э.А. Жоғары оқу орындарының білім беру үдерісінде дуальді оқытудың элементтерін жүзеге асыру.....	91
Ахманова Д.М., Шамагаева Н.К., Оразғалиева М.А., Балтабаева А.М., Кенәлі Ә.Қ. Жоғары оқу орындарында үштілді білім беруді енгізудің ерекшеліктері.....	96

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ВЕСТНИК

Серия
«Педагогические науки»,
№1(61), 2019 г.

Периодичность – 4 номера в год.
Выходит с 2001 года.

Главный редактор:
д.п.н., проф. Жампеисова К.К.

Зам. главного редактора:
к.п.н., профессор
Колумбаева Ш.Ж.

Ответственный секретарь к.п.н.,
ассоциированный профессор
Киясова Б.А.

Редакционная коллегия:
д.п.н., профессор Романов А.А.
(Россия, Рязань),
д.п.н., доцент
Дроботенко Ю.Б.
(Россия, Омск),
к.психол.н., доцент

Михайлова Н.Б. (Германия),
д.п.н., профессор Тарантей В.П.
(Беларусь, Гродно)

доктор Ибрагим Иылдырым
(Турция),

д.п.н., профессор Хан Н.Н.
д.п.н., профессор

Кошербаева А.Н.

д.п.н., профессор Иманбаева С.Т.
д.п.н., ассоц. профессор

Саудабаева Г.С.

к.п.н., доцент Берикханова А.Е.
к.ф.н., доцент Букабаева Б.Е.

© Казахский национальный педагогический университет имени Абая, 2019

Зарегистрировано в Министерстве культуры и информации Республики Казахстан
8 мая 2009 г. №10104-Ж

Подписано в печать 27.03.2019.
Формат 60x84 1/8. Объем 51,0 уч.-изд.л.
Тираж 300 экз. Заказ 616.

050010, г. Алматы,
пр. Достык, 13. КазНПУ им. Абая

Издательство «Ұлағат» Казахского национального педагогического университета им. Абая

Нусупова Ш.М., Бестибаева А.Н. Интерактивные методы обучения как средство формирования коммуникативных способностей студентов.....	102
Нурмаханова Д.Е., Мейірова Г.И. Инновациялық технологияларды қолдану арқылы жоо химияны желілік оқытудың ғылыми-практикалық негіздерін зерттеу.....	107
Оспанқұлов Е.Е., Ахметов Б.Р. Студенттердің оқу іс-әрекеті мен өзіндік жұмысын кешенді сипатта ұйымдастыру	111
Саудабаева Г.С., Шолпанқұлова Г.К. Өзіндік жұмыстар арқылы студенттердің танымдық дербестігін дамытудың мәні	115
Текесбаева А.М., Қарсыбаева Р.К. Білім алушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастырудың ерекшеліктері	119
Kosybayeva U.A., Kauymbek I.S., Shamataeva N.K., Sharzadin A.M. The methods of teaching special subjects in high school.....	123
Нурбекова Ж.К., Толғанбайұлы Т. Результаты опытно-экспериментальной работы при обучении программированию микророботов	127
Кубеева М.М., Абдрешева М.К. Использование икт в обучении профессионально-ориентированному иностранному языку студентов неязыковых специальностей	132
Саудабаева Г.С., Айтбаева М.А. Проектное обучение в подготовке студентов педагогических специальностей	135
Алметов Н.Ш., Салыбекова Ф.М. Болашақ педагог мамандарды даярлауға білім берудің 4К моделін енгізу.....	141
Ибрагимқызы Ш. Ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыру жүйесі	146
Халықова К.З., Скабаева Г.Н., Тапаншаева А. Болашақ педагогтарды кәсіби даярлаудағы инновациялық оқыту технологияларының алатын орны	151
Джанзакова Ш.И., Жұмағалиева А. Болашақ педагог мамандарды даярлау жүйесінде электрондық портфолио пайдалану.....	156
Телеубаева А., Джанзакова Ш.И. Болашақ мұғалімдерді оқушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыруға даярлау мәселелері.....	161
Ануарбек І. Болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру.....	166
Джунусова Р.Ж., Айдарбаева Д.К. Генетика пәнін ағылшын тілінде оқытудың ерекшеліктері.....	170
Курманбаев Р.Х., Назарова Г.А., Сүлейменова Н.Б. Болашақ биология пәні мұғалімінің арнайы құзыреттіліктерінің мәні	175
Гайсина Қ., Шілдебаев Ж.Б. Болашақ биология пәні мұғалімдердің кәсіби құзыретін дамыту.....	180
Амантаева А.К., Чилдибаев Ж.Б. Оқу үдерісінде болашақ биолог мұғалімдердің экологиялық құзыреттілігін дамыту мәселелері.....	185
Рахымбеков А.Ж., Турлыбекова М.Р. О специфике преподавания методики профессионального обучения.....	190
Рахметова Н.Б., Сатанова У.Б. Болашақ кәсіптік білім педагогтарының креативті қырлары мен креативтілік потенциалын дамыту жолдары	196
Булшекбаева А.И., Сураншиева М.К. Болашақ педагогтарды даярлауда гуманистік бағыттың ерекшеліктері	201
Белегова А. Болашақ педагогтың рефлексивті мәдениетінің сипаттамасы	204
Есімғалиева Т.М. Болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін көптілді білім беру жағдайында қалыптастыру	208
Манкеш А.Е., Жақупова А.Ж. Болашақ мектепке дейінгі мамандарға экологиялық білім берудің ерекшелігі	212

Abai Kazakh National Pedagogical
University

BULLETIN

of Pedagogical sciences
№1(61), 2019 y.

Periodicity: Four issues per year
Since 2001

EDITOR-IN-CHIEF:

Doctor of pedagogical sciences,
professor: **K.K. Zhampeisova**

Deputy editor-in-chief:

Candidate of pedagogical sciences,
professor **Sh.Zh. Kolumbayeva**

Deputy editor-in-chief Candidate of
pedagogical sciences **Kiyassova**
B.A.

Editorial board:

Doctor of pedagogical sciences,
professor **Romanov A.A.** (Russia),
Academician, Doctor of pedagogical
sciences, professor **Drobotenko**

Y.B. (Russia),
psychology, of pedagogical sciences
Mihailova N.B. (Germany), Doctor
of pedagogical sciences, professor
Tarantey V. P. (Belarus), Doctor
Ibrahim Ildirim (Turkey), Doctor
of pedagogical sciences, professor
Han N.N.

Doctor of pedagogical sciences,
professor **Kosherbaeva A.N.**
Doctor of pedagogical sciences,
professor **Imanbayeva S.T.**
Doctor of pedagogical sciences,
Associate Professor **Saudabayeva**
G.S.

Candidate of pedagogical sciences,
professor **Kolumbayeva Sh.Zh.**
Candidate of pedagogical sciences,
docent **S.S.Zhumasheva** Candidate
of pedagogical sciences, docent
Berikhanova A.E. Candidate of
philological sciences, docent
Bukabayeva B.E.

© **Kazakh national pedagogical**
university after Abai, 2019

The journal is registered by the Ministry
of Culture and Information RK 8 May
2009. N10107 – Ж

Signed to print 27.03.2019

Format 60x84 1/8.

Volume 51,0 – ubl.literature.

Edition 300 num. Order 616.

050010, Almaty, Dostyk ave., 13.
KazNPU after Abai

Publishing house «Ulagat» Kazakh
National Pedagogical University after
Abai

Бейсенбекова Г.Б., Карманова Ж.А., Манашова Г.Н., Ахметова А.Ә. Қазіргі заманғы білім беру жағдайында болашақ педагог-тәрбиешілердің полимәдениеттілік құзыреттілігін дамыту	217
Кульгильдинова Т.А., Тулекенова Д.Т. Бастауыш мектептегі болашақ шетел тілі мұғалімінің тұжырымдамалық профилін даярлау ерекшеліктері	221
Фейзулдаева С.А., Жакипбекова С.С. Білім беруді жаңғырту жағдайында бастауыш сынып мұғалімін кәсіби даярлауда пәнаралық сабақтастықтың жүзеге асуы	225
Майлыбаева Г.С., Фейзулдаева С.А. Бастауыш мектеп мұғалімінің өзін-өзі кәсіби дамытуы - пәнаралық сабақтастықты жүзеге асырудың негізі	229
Галиева А.Н., Боранбай С.С., Бекмухаметова А.А. Болашақ дефектолог маманның кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру негіздері	234
Уразалиева М.А., Хасен Н. Музыка пәні мұғалімінің көптілділік мәдениетін қалыптастыру	238
Кошербаева А.Н., Ашимова А., Жанابیлова С. Инновацион-ные методы и технологии в современном образовании как инструменты повышения качества обучения и профессионализма педагога	242
Сейсенбаева Ж.А., Советканова Д.М. Үздіксіз білім беру жүйесінде ересектерді оқыту ерекшеліктері	247
Байкенжеева А.Т., Назарова Г.А., Махамбетов Е.О. Пән бойынша құзыреттер құрылымы	251
Беркимбаев К.М., Оразбекұлы Қ., Ниязова Г.Ж., Султанмұрат М.С. Коммуникативтік лидерлікті қалыптастыру-дың педагогикалық шарттары	256
Макагонов А., Абдиқаримова М.Н., Омаров Қ.М., Имангулова Т.В. Туризм индустриясында мамандарды дайындаудың халықаралық жүйесін талдау	262

ОРТА ЖӘНЕ ОРТАДАН КЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ СРЕДНЕЕ И ПОСЛЕСРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

Берикханова А.Е., Берикханов Р.Е. Сабақта оқытудың интербелсенді әдістерін пайдаланудың. Психологиялық және педагогикалық ерекшеліктері	268
Ошанова Н.Т., Буканова А.К. Оқытуда метапәндік жүйені пайдаланудың өзектілігі	273
Исабаева С.Н., Скакова А.Ж., Абишева Н.М., Пазилова Б.А., Талпакова Б.Ә. Ауыспалы сынып - оқытудың белсенді әдістерінің бірі ретінде	277
Abdurazova P.A., Raiymbekov Y.B., Daukeyeva A.A. Theoretical modeling as a method of developing the awareness of students' knowledge in chemistry classes in high school	281
Abdurazova P.A., Raiymbekov Y.B., Sadybek M.N. Adaptive learning system as a basis for improving the quality of students' knowledge of chemistry	286
Vimagambetova G.A., Kukenov Zh.Zh. Efficiency of differentiated instruction in teaching biology	292
Оралбекова А.К., Жуманова А.С., Шалабаева Л.И. Сабақ барысында АКТ-ны қолдану әдістемесі	297
Берикханова Г.Е., Альханова М.С. Личностно-ориентированное обучение на уроках информатики в условиях обновленного содержания образования	303
Ахметова А.К., Балагазова С.Т. Педагогическая саморегуляция - феномен в художественно-коммуникативной деятельности учителя музыки	309

Махметова Б.Т., Уразалиева М.А. Жаңартылған оқу бағдарламасы жағдайында даярланған музыканы оқыту жүйесінің ерекшеліктері	313
Ақаш А. Орта мектептегі музыкалық шығармашылықтың оқушыларды қалыптастырудағы рухани маңыздылығы	318
Сыдыкова З.Е., Кожабекова Р. Т., Абитиярова А.А. Формирование экологической культуры школьников с использованием инновационных технологий в учебно-воспитательном процессе	322
Досбенбетова А.Ш. Актуальные проблемы обновления содержания профориентационной работы в современной школе.	327
Мустояпова А.С. Рухани жаңғыру жағдайында тәрбие шарттарын жүзеге асыру	335
Yestemesova Zh.T. Communication issues of children with moderate mental retardation and their solutions	339
Мусабеков А.С. 12-14 жастағы есту қабілеті бұзылған балалармен самбо күресін жүргізу ерекшеліктері.....	343

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖӘНЕ БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ ПРОБЛЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Қыяқбаева Ұ.Қ., Садықова А.Қ. Мектеп жасына дейінгі балаларда шама туралы түсінік қалыптастыруда психологиялық-педагогикалық жұмыстардың маңызы	347
Рахматулла Ә.С. Мектеп жасына дейінгі баланың дүниетанымын қалыптастырудың педагогикалық-психологиялық негіздері.	352
Николаева В.В., Байкенова А.Е. Ознакомление с бытом и культурой казахского народа как средство патриотического воспитания старших дошкольников	357
Елькеева А.Б., Искакова А.Т. Мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеуде балалар әдебиетінің рөлі..	363
Метербаева К.М. Мектеп жасына дейінгі ересек балалардың сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда ертегілердің рөлі.....	368
Аманжолова Ә. Мектеп жасына дейінгі ересектер тобының балаларында менталдылық түсінігін қалыптастыру.....	373
Ималова Р.М. Мектеп жасына дейінгі балаларға патриоттық тәрбие берудің мәні.....	379
Пудовкина Н.В. Применение познавательных упражнений и игр при изучении имени существительного в начальных классах.....	384
Альменбетова Қ.Ж., Жолтаева Г.Н., Ыбыраймжанов Қ.Т. Бастауыш сынып оқушыларының математикалық қабілеттерін дамыту мәселесі	393
Туралбаева А.Т., Таңатарова Ж.Ә. ХХІ ғасырдағы үздіксіз білім беру жүйесінде бастауыш сынып оқушыларының бойында қазақстандық патриотизм құндылықтарын өлкетану материалдары арқылы қалыптастыру.....	398

На основании решения Комитета по контролю в сфере образования и науки (приказ №433-3 ж от 26 июня 2003 г.) Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки» внесен в перечень изданий для публикации основных научных результатов диссертаций по педагогическим наукам.

Білім және ғылым саласындағы бақылау Комитеті Алқасының (2003 жылғы 26 маусым №433-3 ж бұйрығы) шешімі негізінде Абай атындағы ҚазҰПУ-дың Хабаршы журналының «Педагогика ғылымдары» сериясын педагогика ғылымдары бойынша диссертациялардың негізгі ғылыми нәтижелерін жариялайтын басылымдар тізбесіне енгізілгені туралы хабарлайды.

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ МЕН ПЕДАГОГИКАНЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ И ОБРАЗОВАНИЯ

МРНТИ 14.35.01

Жампеисова К.К.¹, Хан Н.Н.², Колумбаева Ш.Ж.³

¹д.п.н., профессор, зав. кафедрой педагогики КазНПУ им. Абая,
²д.п.н., профессор кафедры педагогики и психологии КазНПУ им. Абая,
³к.п.н., профессор кафедры педагогики КазНПУ им. Абая

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ ПОРТРЕТ УЧИТЕЛЯ XXI ВЕКА

Аннотация

В статье раскрыты требования к профессиональному портрету учителя 21 века Республики Казахстан. Основу требований составили социально-педагогические блоки, включающие базовые компетенции, соответствующие «Компетентностной Модели результатов обучения», ведущие идеи модернизации образования, профессиональной подготовки учителя, а также – национальный контент. Авторы считают, что любая модель (портрет) педагога может быть действенной и эффективной при условии учета национальных и социально-политических потребностей того государства, в которой она создается и реализуется. Портрет Учителя 21 века разработан в соответствии со Стратегическим планом развития Казахского национального педагогического университета им. Абая на 2018-2025 годы. Представленная модель может быть ориентиром при разработке Концепции высшего педагогического образования, проектирования образовательного процесса в вузе, образовательных программ.

Ключевые слова: профессиональный портрет учителя, модель учителя, компетентностная модель учителя, национальный контент

Аңдатпа

К.К. Жампеисова¹, Н.Н. Хан² Ш.Ж. Колумбаева³
¹п.ғ.д., профессор, педагогика кафедрасының меңгерушісі, Абай атындағы ҚазҰПУ,
²п.ғ.д., педагогика және психология кафедрасының профессоры, Абай атындағы ҚазҰПУ,
³п.ғ.к., педагогика кафедрасының профессоры, Абай атындағы ҚазҰПУ

XXI ҒАСЫР МҰҒАЛІМІНІҢ КӘСІБИ ПОРТРЕТІ

Мақалада Қазақстан Республикасының 21 ғасырдағы мұғалімнің кәсіби портретіне қойылатын талаптар көрсетілген. Талаптардың негізін "Оқыту нәтижелерінің құзыреттік моделіне" сәйкес келетін базалық құзыреттер, білім беруді жаңғырту, мұғалімнің кәсіби дайындығы идеялары, сондай-ақ ұлттық контентті қамтитын әлеуметтік-педагогикалық блоктар құрады. Авторлар педагогтің кез келген моделі (портреті) ол құрылатын және іске асырылатын Мемлекеттің ұлттық және әлеуметтік-саяси қажеттілік-терін есепке алған жағдайда пәрменді-тиімді болуы мүмкін деп санайды. 21 ғасыр мұғалімінің портреті Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің 2018-2025 жылдарға арналған стратегиялық даму жоспарына сәйкес жасалған. Ұсынылған модель жоғары педагогикалық білім беру Тұжырымда-масын әзірлеу, жоғары оқу орнындағы білім беру процесін жобалау, білім беру бағдарламаларын әзірлеу кезінде бағдар бола алады.

Түйін сөздер: мұғалімнің кәсіби портреті, мұғалімнің моделі, мұғалімнің құзыреттік моделі, ұлттық контент

Abstract

K.K. Zhampeissova¹, N.N. Khan², Sh.Zh. Kolumbayeva³

¹Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Head of the Chair of Pedagogies of the Abai Kazakh National Pedagogical University,

²Doctor of Pedagogical Sciences, professor, Chair of pedagogy and psychology of the Abai Kazakh National Pedagogical University,

³Candidate of Pedagogical Sciences, Professor of the Chair of Pedagogy of the Abai Kazakh National Pedagogical University.

PROFESSIONAL PORTRAIT OF THE TEACHER OF THE XXI CENTURY

The article reveals the requirements for a professional portrait of a teacher of the 21st century of the Republic of Kazakhstan. The requirements were based on socio-pedagogical blocks, including basic competencies corresponding to the "Competence model of learning outcomes", leading ideas of modernization of education, teacher training, as well as national content. The authors believe that any model (portrait) of a teacher can be effective provided that the national and socio-political needs of the state in which it is created and implemented are taken into account. Portrait of a teacher of the 21st century, developed in accordance with the Strategic development plan of the Kazakh national pedagogical University named after Abai for 2018-2025. The presented model can be a reference point in the development of the Concept of higher pedagogical education, the design of the educational process at the University, educational programs.

Keywords: teacher's professional portrait, teacher's model, teacher's competence model, national content

Высшее образование в мире, педагогическое в частности, рассматривается как главный фактор социального и экономического прогресса. Особенность высшего педагогического образования (ВПО), его стратегическая цель заключаются в подготовке специалистов для всех уровней образования. Следовательно, ВПО является ресурсом, на базе которого развивается все образование страны и последующая образовательная система опирается на продукты педагогического труда.

Однако, на текущий момент состояние подготовки педагогических кадров в Республике Казахстан вызывает особую озабоченность. Для большей ее части характерна предметно-информационная, когнитивная подготовка. А это ведет к сохранению традиционной структуры содержания образования, не отвечающей требованиям современного образовательного рынка.

Сегодня необходима иная модель профессиональной подготовки специалистов для сферы образования, **в которой** образовательный результат будет смещен от предметного знания (знания математики, физики, географии) к «метапредметным результатам: *повышение способностей мышления, коммуникации, рефлексии, понимания...*».

Необходим переход со знание-ориентированного на личностно-деятельностно-ориентированную модель педагогического образования. Важно, чтобы в процессе получения образования человек имел возможность расширять свое мировоззрение, развивать свои личностные особенности, наращивать личностный опыт, увеличивать свой человеческий капитал, а не только осваивал ценности, нормы и правила будущей профессиональной деятельности. Получаемое человеком образование должно способствовать его «вхождению» в общество, самореализации в той системе человеческих взаимосвязей и ценностей, которая складывается не только здесь и сейчас, но и которая может существовать в будущем.

В обществе знаний, где доступ к информации открыт для каждого, нет необходимости регламентировать содержание образования, **корректнее регламентировать ОБЩИЕ ТРЕБОВАНИЯ** к выпускникам, окончивших ту или иную профессиональную образовательную программу [1].

Переход со знание-ориентированного, на личностно-деятельностную модель педагогического образования потребовал провозглашения мировым педагогическим сообществом модернизации профессиональной подготовки с позиций компетентного подхода, а также представления желаемых качеств выпускника в виде компетенций в стандартах высшего педагогического образования. Целостный комплекс этих качеств (компетенций), привязанный к определенным задачам, представляет собой компетентностную модель выпускника педагогического вуза или Профессионального Портрета учителя XXI века.

Компетентностная модель (содержание образования) будущего педагога – это основа для проектирования педагогического процесса, позволяющего реализовать образ будущего специалиста в системе высшей школы.

В современной практике существует два доминирующих подхода к моделированию компетенций: модели компетенций сфокусированы либо на способностях выполнять \angle (ability-centered models), либо на ее результате (outcome-centered models).

Соответственно, выделяются модели компетенций двух видов:

- *функциональная (профессиональная)* – перечисляет те функции, которые необходимо выполнять сотрудникам для того, чтобы успешно достигать целей профессиональной деятельности;
- *личностная* – показывает, какими личными качествами должны обладать сотрудники для успешного достижения целей профессиональной деятельности [2].

Для удобства восприятия, представляемого ниже материала, будем выделять требования к компетенциям Учителя XXI в совокупности ряда блоков:

1. Блок требований в рамках Болонской декларации.
2. Блок требований в рамках развития национального контента, основанный на сохранении кода нации «Мәңгілік Ел» и «Семи граней Великой степи».
3. Блок требований в рамках модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру».
4. Блок требований в рамках освоения будущими педагогами объекта своей деятельности – целостного педагогического процесса (ЦПП).
5. Блок требований в рамках обновленного содержания среднего образования Республики Казахстан.
6. Блок требований в рамках профессионально-значимых качеств личности учителя.

Заранее оговоримся, что блоки 2, 3, 4, 5 – это блоки требований в контексте обогащения национальным контентом Компетентностной Модели результатов обучения, разработанной в рамках международной программы TUNING и направленной на реализацию целей Болонской декларации на институциональном уровне. Основная задача этого документа – определение точек сближения (конвергенции) и выработки общего понимания содержания квалификаций по уровням образования в терминах компетенций и результатов обучения.

1. Блок требований в рамках Болонской декларации. Для начала остановимся на сущности требований к компетенциям специалиста в области образования, представленных в Компетентностной Модели результатов обучения, разработанной с участием более чем 160 стран мира.

В данной модели выделены две основные группы компетенций, как результатов обучения: **общие компетенции и предметные компетенции** (теоретические, практические знания и умения, обеспечивающие освоение предметных умений). Общие компетенции охватывают следующие три типа компетенций: **инструментальные компетенции, межличностные компетенции, системные компетенции**

1. Инструментальные компетенции включают в себя: *когнитивные* компетенции (способность понимать и использовать идеи и понятия; способность к анализу и синтезу); *методические* компетенции (способность управлять средой – временем, стратегиями обучения, принимать решения или решать проблемы); *технические* компетенции (связанные с использованием или управлением техническими средствами, а также умения в области ИКТ); *языковые* компетенции (устное и письменное общение и знание иностранного языка, коммуникации на родном и иностранном языке).

2. Межличностные компетенции относятся к способности человека выражать собственные чувства, критически оценивать себя, других и окружающую действительность. Они подразделяются: **на социальные** (межличностные компетенции связаны с процессами социального взаимодействия и сотрудничества, способностью работать в команде, в междисциплинарной в том числе; умениями социального взаимодействия и сотрудничества), сюда же входят социальные, этические взгляды, убеждения) и **коммуникативные** (навыки межличностных отношений).

3. Системные компетенции включают в себя умения и способность системного понимания явлений и процессов и предполагают сочетание знаний, понимания и способности восприятия целого на основе его частей или элементов, способность планировать изменения для совершенствования систем и создания новых систем. Системные компетенции выражаются также в способности системно подходить к решению профессиональных проблем, в готовности и способности приобретать новые знания, исследовательские навыки, способности порождать новые идеи, готовности и способности применять знания на практике. Системные компетенции основаны на инструментальных и межличностных компетенциях, что должно учитываться при проектировании последовательности освоения модулей.

К наиболее важным общим компетенциям отнесены:

- умения в области анализа и синтеза;

– умение – способность применять знания на практике, базовые знания в области изучения, умения в области управления информацией, межличностные умения, умение работать самостоятельно, базовые умения в области ИКТ, умения осуществлять научные исследования.

Формированию общих компетенций в настоящее время придается очень большое значение, поскольку именно они закладывают основу для дальнейшего совершенствования и успешной профессиональной деятельности студентов в условиях развития общества, основанного на знаниях.

Как отмечают исследователи, формирование общих компетенций может осуществляться несколькими способами:

- 1) в рамках специальных модулей, предназначенных для освоения конкретных общих компетенций (например, модули в области ИКТ, освоения стиля научной речи и т.д.);
- 2) в процессе изучения предметных модулей, если осознана и поставлена соответствующая задача;
- 3) в процессе использования различных инновационных методов и технологий обучения.

При этом отмечается, что при планировании освоения общих компетенций целесообразно четко определить, какие компетенции наиболее важны для каких дисциплин, а также формы обучения, способствующие развитию этих компетенций [3].

Предметные компетенции включают в себя компетенции, связанные с использованием знаний в области изучения, на основе соответствующих этой области методов и способов деятельности (например, анализ древних рукописей, химический анализ, техники проведения выборки и т.д.). Предметные компетенции тесно связаны со знанием. Предметные теоретические и практические/экспериментальные знания включают в себя знания, относящиеся к данной дисциплине, подходы к решению проблем, знание истории данного предмета и современных тенденций его развития и т.д.

Как указано в докладах Tuning, в программах первого цикла, предметные компетенции носят более общий характер. В целом по окончании программ первого цикла студент-выпускник должен быть способен: демонстрировать знакомство с основами и историей дисциплины, четко сообщать полученные базовые знания, контекстуализировать и интерпретировать новую информацию, демонстрировать понимание общей структуры дисциплины и связей между ее элементами, демонстрировать понимание методов критического анализа и формирования теорий и использовать методы критического анализа, использовать методы, свойственные данной дисциплине, демонстрировать понимание качества исследований в области изучения, демонстрировать понимание экспериментальных методов и методов наблюдения при проверке научных теорий [3].

Данные позиции Болонской декларации взяты нами за основу при разработке «Профессионального портрета учителя 21 века».

2. Блок требований в рамках развития национального контента, основанный на сохранении кода нации «Мәңгілік Ел» и «Семи граней Великой степи». *Учитывая общемировые тенденции, тем не менее, каждое государство разрабатывает свою национальную концепцию профессионального образования. В современных условиях обществом востребована личность педагога с высоким уровнем развития национального самосознания. Поэтому, профессиональная подготовка учителя должна проектироваться с учетом **основных ценностей патриотической платформы национальной идеи «Мәңгілік Ел»** и привести к усилению национального контента в Профессиональном Портрете учителя РК 21 века.*

В свете вышеизложенного отметим, что в Казахстане, ведущими учеными кафедры педагогики КазНПУ им. Абая, разработана новая теория развития национального самосознания учащейся молодежи [4], в основу которой положены три важнейшие составляющие национальной идеи «Мәңгілік Ел»: этноформирующая (этническое, этнокультурное воспитание), гражданская (поликультурное, гражданское воспитание) и общенациональная идентификация (интеллектуальное воспитание), ориентирующие на развитие интеллектуальной и конкурентоспособной нации.

Формирование национального самосознания учащихся на уровне этнической идентификации, этнической социализации посредством этнического воспитания должно осуществляться путем обучения родному языку, ознакомления с историей, духовной и материальной культурой казахского народа, его национальной ментальностью, своеобразием мировоззрения, обычаями и традициями, ценностными ориентациями и следование им на практике.

Формирование национального самосознания на уровне этнической идентификации и этнической социализации для представителей государствообразующей нации, должно быть направлено на формирование образа «Я – ПРЕДСТАВИТЕЛЬ КАЗАХСКОГО НАРОДА» не только, владеющий казахским языком, знающий обычаи, традиции, национальную культуру, историю становления и

развития своего народа, но и с уважением относящийся к языку, традициям, обычаям, национальной культуре и истории народов и народностей, находящихся в совместном проживании. Я несу ответственность за мир, покой, консолидацию и единение народов и народностей, проживающих в государстве Казахстан. Я осознаю, что это путь цивилизованного развития национального самосознания, менталитета моего народа. Это путь становления Мощного и Сильного государства Казахстан».

Формирование национального самосознания на уровне гражданской идентификации как для представителей государствообразующей, так и для других национальностей посредством поликультурного воспитания должно осуществляться с опорой на преамбулу Основного Закона Казахстана, которая начинается словами: "Мы, народ Казахстана, объединенный общей исторической судьбой..." Казахстан стал родиной для всех проживающих здесь людей, представителей различных национальностей и вероисповеданий. Они объединены общей исторической судьбой. Ничто не объединяет людей разных национальностей лучше, чем взаимоуважение, основанное на понимании духовного мира, менталитета, знания языка, обычаев, традиций, истории, национальной культуры в целом государствообразующего этноса.

Формирование национального самосознания в контексте гражданской составляющей национальной идеи «Мәңгілік Ел» для представителей как государствообразующей, так и других национальностей, должно быть направлено на формирование образа: «Я – ПРЕДСТАВИТЕЛЬ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН», «Я – ГРАЖДАНИН РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН», не только изучаю, владею казахским языком (как государственным), знаю обычаи, традиции, национальную культуру, историю становления и развития казахского народа, но и осознаю, что несу ответственность за мир, покой, консолидацию и единение народов и народностей, проживающих в Казахстане. Я осознаю, что это путь цивилизованного развития национального самосознания, менталитета народа Казахстана. Это путь становления Мощного и Сильного государства Казахстан, гражданином которого Я являюсь.

Формирование национального самосознания будущих специалистов на уровне общенациональной составляющей национальной идеи «Мәңгілік Ел» посредством интеллектуального воспитания должно быть ориентировано на общенациональную идентификацию и должно быть направлено на формирование образа «Я – МЫ – ВМЕСТЕ - ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНАЯ, КОНКУРЕНТОСПОСОБНАЯ НАЦИЯ».

При таком подходе основным вектором развития национального самосознания, национального духа, духа патриотизма, гражданственности и социальной активности станет движение от этнической (Я) и гражданской идентификации (МЫ) к интеллектуальной и конкурентоспособной нации (ВМЕСТЕ). Это путь сохранения кода нации, это путь цивилизованного развития Казахстана. Это путь развития национальной идеи «Мәңгілік Ел», которая красной нитью проходит через все стратегические национальные проекты, Послания Главы государства народу Казахстана со дня получения независимости.

Основные компетенции развития национального самосознания, представлены нами ниже.

3. Блок требований в рамках модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру».

Необходимость сохранения своего национального контента, требует разработки **требований к профессиональной подготовке учителя с позиций духовной модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру».**

Углубленное уяснение сущности основных направлений модернизации общественного сознания, представленных в Программной статье Президента государства Н.А. Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» (апрель, 2017 г.) [5], дали нам основания для включения в рамочную Модель учителя 21 века **таких компетенций** как конкурентоспособность, прагматизм, сохранение национальной идентичности, культ знания, эволюционное, а не революционное развитие Казахстана, открытость сознания.

При этом мы пришли к закономерным выводам: вне всемерной модернизации общественного сознания будущих педагогов невозможно становление их, как конкурентоспособных специалистов, что основные индикаторы «Рухани жаңғыру» следует воспринимать и как факторы и, как критерии сформированности конкурентоспособного педагога 21 века, что является основной целью Болонской декларации.

Компетенции в рамках модернизации общественного сознания следует рассматривать в рамках общих, ключевых, метапредметных компетенций. Представленные основные направления модернизации общественного сознания получили в нашей работе дальнейшее развитие.

Уяснение сущности каждого понятия (конкурентоспособность, прагматизм, сохранение национальной идентичности, культ знания, эволюционное, а не революционное развитие Казахстана, открытость сознания) позволило расширить наше представление о каждом из них и адаптировать их к содержанию профессиональной подготовки. Представим их содержательную часть ниже.

Конкурентоспособный педагог обладает:

– способностью, готовностью и умением успешно функционировать в современном быстроменяющемся социуме, совершая конкурентные действия, выдерживая конкуренцию с себе подобными, превосходя их в заданных условиях;

– способностью, готовностью и умением генерировать новые идеи, принимать независимые и продуманные решения в стандартных и нестандартных ситуациях, аргументировать и отстаивать свою точку зрения, доказывать истинность своих суждений, поставленных целей;

– способностью, готовностью и умением выявлять, возникающие в профессиональной деятельности проблемы, выделять их основные характеристики, осуществлять поиск адекватных средств, форм, методов и приемов их решения, нести ответственность за качество результатов труда.

Он должен:

– быть «человеком в культуре», обладать мотивацией к дальнейшему профессиональному росту и развитию своей личности;

– владеть культурой интеллектуальной деятельности, педагогического общения и межкультурного взаимодействия;

– уметь ориентироваться в происходящих интеграционных образовательных процессах, тенденциях развития мирового образовательного пространства, которое становится все более поликультурным, требующим полилингвальной подготовки учителя;

– уметь действовать в системе «человек-человек» («педагоги-обучающиеся»);

– знать, понимать и осознавать, что духовно-нравственная, социальная и педагогическая позиция педагога должна отражаться в методике и технологии учебно-воспитательной работы, в профессионально-значимых качествах; базируются на осознании педагогом новой роли учащегося в целостном педагогическом процессе (ЦПП) – школьник из обучаемого переходит в самообучающегося, взаимодействие учителя и учащегося строится на субъект-субъектных отношениях;

– знать и соблюдать основы юридических рамок своей профессиональной деятельности (законодательство в области образования, профессиональные обязанности, устав и образовательные приоритеты школы, правила внутреннего распорядка и поведения);

– творчески и конструктивно (критически) относиться к инновациям, быть готовым внедрять их в свою практику при условии очевидности пользы;

– познавать самого себя, свои личностно-профессиональные особенности, формировать способности к самоанализу, адекватной самооценке.

Прагматическая компетентность, это:

– способность, готовность и умение жить рационально, с акцентом на достижение реальных целей, с акцентом на образование, здоровый образ жизни и профессиональный успех;

– способность, готовность и умение выстраивает свою систему поступков и взглядов на жизнь в аспекте получения практически полезных результатов;

– способность, готовность и умение стратегически мыслить, отрицать идеализм; проверять все на практике («люди действия»), планировать свое время, получать результаты в ходе практической деятельности;

– способность, готовность и умение управлять своей жизнью, насколько это, возможно, ставить конкретные (краткосрочные, долгосрочные) цели, достигать в соответствии с целью конкретных устойчивых практических результатов.

Компетентность национальной идентичности и ее основные характеристики:

– готовность к активному изучению истории, обычаев и традиций казахского народа, казахского языка как культурного кода нации;

– способность и готовность уважительно относиться к языку, истории, традициям, обычаям, национальной культуре всех народов и народностей, находящимся в совместном проживании на основе толерантности и гуманизма;

– способность и готовность к межэтническому, межконфессиональному и межкультурному диалогу, с целью поиска различных культурных смыслов;

– способность и готовность следовать основополагающим общечеловеческим ценностям (жизнь, свобода, мир, совесть, вера, любовь, счастье, здоровье), способствующим сохранению мира, покоя и ненасилия на земле;

Компетентность культа знаний и его основные характеристики:

- способность и готовность к духовному самосовершенствованию – приоритет образования, культуры познания;
- потребность в самореализации своих сущностных сил;
- готовность к перманентному овладению новыми знаниями, критическому их осмыслению, умелому применению на практике для разрешения возникающих проблем.

Компетентность эволюционности и открытости сознания:

- готовность к переменам, которые несет новый технологический уклад; идти в ногу с прогрессом, улавливать его основные направления, максимально их поддерживать;
- воспринимая лучшие достижения, перенимать передовой опыт других государств; вести диалог с другими, учиться у других;
- расширять "поле" своего "жизненного мира" и формы приложения своих творческих сил

4. Блок требований в рамках освоения будущими педагогами объекта своей деятельности – целостного педагогического процесса (ЦПП). Профессиональная деятельность учителя связана с конкретной предметной областью – социальной системой, в которой педагоги и обучающиеся есть субъекты целостного педагогического процесса. В соответствии с этим, ведущая идея профессиональной подготовки будущего педагога – формируемые у будущего учителя компетенции должны быть адекватны особенностям объекта его профессиональной деятельности – целостного педагогического процесса.

Поэтому будущий педагог должен владеть следующими компетенциями в области управления ЦПП как объектом своей деятельности:

– способность и готовность к управлению педагогическим процессом, как гуманитарным феноменом, в центре которого личность ученика, его интересы, потребности и возможности, а также особенности: сотрудничество, взаимодействие всех его субъектов, единство учебной и внеучебной сфер деятельности обучающихся;

– способность и готовность управлять целостным *собой дань уважения и признания* педагогическим процессом, с учетом его законов и **великому ученому-педагогу.** закономерностей, а также системного видения его

компонентов (учитель, учащиеся, цель, задачи, содержание, средства, формы, методы и приемы, задания) в их единстве, заимосвязи и соподчиненности;

– способность и готовность к управлению педагогическим процессом, основу которого составляют информационная, коммуникативная, инновационно-творческая, рефлексивная, гностическая, аналитическая прогностические, организационно-управленческие, научно-исследовательская, проектно-конструктивная, организаторская, коммуникативная, технологическая (ИТК компетенции, компетенции смарт-стем-технологий, цифровые технологии) компетенции, а также компетенция профессионального самопознания и профессиональной рефлексии.

Информационная компетентность:

– способность, готовность и умение работать с информацией, собирать факты, необходимые для решения профессиональной проблемы, анализировать их, аргументировать, делать необходимые обобщения и выводы, применять их для выявления и решения новых проблем.

Коммуникативная компетентность:

– владеть конкретными навыками педагогического общения, ведения переговоров, строить межличностные отношения, понимать и принимать цели, мотивы и установки партнеров по общению, позитивному межличностному общению, проявлять терпимость к инакомыслию;

– уметь организовать взаимодействие с детьми и подростками, демонстрируя высокие ожидания от каждого ученика, организуя индивидуализированный подход и стимулирование учащихся к сотрудничеству;

– способность служить образцом отношений и поведения для учащихся;

Теория ЦПП разработана в 1978 году казахстанским ученым, д.п.н., профессором Н.Д. Хмель, является сверхактуальной для теории и практики современной высшей и средней школы. Обогащенная новым содержанием, представляет

- способность, готовность и умение вести профессиональные переговоры, строить позитивные межличностные отношения с педагогическим сообществом, обучающимися, родителями;
- уметь взаимодействовать в индивидуальном общении и в команде, владеть способами невербальной коммуникации;
- выполнять обязательства по коллективному взаимодействию и сотрудничеству с коллегами и привлечение опыта других специалистов к работе с классом, осознавая при этом свой вклад в их работу;
- способность к речевому общению и умению слушать, уметь чётко формулировать вопросы и отвечать на вопросы обучающихся, аргументировать свои мысли; идентифицировать себя с собеседником и проявлять симпатию.

Инновационно-творческая компетентность:

- готовность к творчески индивидуальной деятельности с обучающимися в условиях обучения;
- готовность к управлению педагогическим процессом как инновационной, исследовательской деятельности;
- знание, понимание и осознание того, что творчески деятельная личность может воспитываться только творчески работающим педагогом.
- способность к продуктивному мышлению, прогнозированию результатов деятельности;
- поисково-исследовательская активность, владение техникой и технологией мыслительных действий, способами эффективного познавательного поиска;
- способность, готовность и умение рефлексировать, освободиться от стереотипов непродуктивного личностного, профессионально-педагогического опыта и деятельности путем их переосмысления, адекватного и критического оценивания своих действий и действий всех субъектов педагогического процесса;
- создание идеальных эталонов, обеспечивающих высокие эстетические, нравственные и интеллектуальные оценки.

Компетенции по управлению целостным педагогическим процессом мы относим к системным компетенциям.

Предметная компетентность.

В рамках данной компетентности учитель 21 века должен:

- в совершенстве знать преподаваемый предмет, его методологию, историю, современные тенденции развития научной области;
- владеть знаниями по педагогике и психологии, методике преподавания дисциплины, нормативному обеспечению образовательного процесса;
- уметь организовать деятельность учащихся и видеть место каждого участника педагогического процесса;
- владеть широким спектром стратегий учения, преподавания и управления поведением учащихся; уметь выбирать подходящий вектор обучения для конкретного обучающегося;
- уметь проводить уроки и серии уроков, используя различные методики, ресурсы, включая электронное, цифровое, смарт- и стем обучение;
- уметь преподавать свой предмет учащимся разного возраста и способностей, выбирая соответствующую методику и технологию обучения;
- уметь работать с разными категориями учащихся, в том числе с детьми, имеющими различные образовательные потребности;
- умение создавать целесообразную, безопасную и комфортную образовательную среду в классе и вне класса, стимулирующую интерес к учению.

5. Блок требований в рамках обновленного содержания среднего образования Республики Казахстан.

Считаем, что Профессиональный портрет учителя 21 века должен строиться с учетом основных характеристик обновленного содержания среднего образования. В 2016-2017 учебном году в соответствии с Государственной программой развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы (Астана, 2016 год) школы Казахстана перешли на обновленное содержание среднего образования

В рамках обновленного содержания среднего образования будущий педагог должен владеть компетенциями, связанными с обновленным содержанием среднего образования РК.

При этом он должен понимать и осознавать, что:

– отечественная система среднего образования находится в режиме перехода на обновленное содержание, ключевая задача и основной результат которого – формирование и развитие интеллектуально, физически и духовно развитого гражданина страны, готового не только жить в меняющихся социальных и экономических условиях, но и активно влиять на существующую действительность, изменяя ее к лучшему;

– формирование и развитие таких качеств как креативность, социальная ответственность, развитый интеллект, лидерство, высокий уровень национального самосознания, функциональной грамотности, устойчивая мотивация к познавательной деятельности, владение тремя (казахский, русский, английский) и более языками, позволяют ему легко адаптироваться и жить в динамично развивающемся обществе;

– обучение и воспитание учащихся осуществляется в рамках трехязычия, ожидаемыми результатами должны стать высокая степень развития ключевых компетенций, таких как ценностно-ориентационная, культурологическая, учебно-познавательная, коммуникативная, информационно-технологическая, социально-трудовая, полилингвальная, поликультурная, личностная, компетенция разрешения проблем;

– обновленное содержание среднего образования, базирующееся на ожидаемых результатах (компетенциях), позволяет объективно оценить учебные достижения учащихся, определять индивидуальную траекторию развития каждого школьника с учетом его индивидуальных способностей, повысить мотивацию на развитие умений и навыков в обучении, а также улучшить качество образовательного процесса.

В рамках обновленного содержания образования будущий педагог должен:

– владеть новыми подходами в обучении и преподавании (компетентностный, диалоговый, коллаборативный, субъект-субъектный и др.), способствующие развитию у учащихся критического мышления, познавательной активности, способности работать в команде, самостоятельности в решении проблем и пр.

– отойти от традиционного ведения урока, ориентированного на процесс передачи знаний учителем и воспроизведением этого процесса учащимся;

– формировать у учащихся ключевые компетенции (ценностно-ориентационные, общекультурные, учебно-познавательные, коммуникативные, информационно-коммуникационные, социально-личностные и др.);

– освоить технологию критериального оценивания (формативное и суммативное) учебных достижений учащихся (ожидаемых результатов обучения), основанную на когнитивной теории Джерома Брунера и таксономии Бенджамина Блума;

– уметь применять различные стратегии оценивания и фиксирования достижений образовательных результатов конкретных учеников и всего класса;

– знать основы долгосрочного, среднесрочного и краткосрочного планирования уроков, уметь составлять дескрипторы (шаги);

– владеть процессами коучинга и менторинга;

– осуществлять обучение и воспитание учащихся на уроках в рамках 7 модулей (по опыту НИШ),

– осуществлять психолого-педагогическое и технологическое сопровождение и поддержку учащихся при организации разных видов воспитательной работы – интеллектуального, духовно-нравственного, трудового, экологического, патриотического, поликультурного, эстетического и др.;

– вести работу с детьми с особыми образовательными потребностями;

– осуществлять профориентационную работу с учащимися, направленную на подготовку их к осознанному выбору будущей профессиональной деятельности;

– активизировать исследовательскую, проектную, самостоятельную и самообразовательную деятельности учащихся;

– владеть информационно-коммуникационными технологиями, смарт- и стем-технологиями, а также цифровой грамотностью.

– знать требования к результатам обучения на каждом уровне школьного стандарта и уметь подготовить учащихся к процедуре оценивания;

– уметь разрабатывать серию взаимосвязанных учебных заданий и видов деятельности с четко определенными целями и задачами, понятными учащимся и подходящими для конкретных учеников по возрасту и уровню обученности;

- уметь обучать грамоте, вычислениям, информационно – коммуникационным технологиям, цифровым, смарт- и стем-технологиям детей разного возраста и способностей;
- уметь планировать домашние задания и внеклассную деятельность с учетом индивидуальных потребностей учащихся;
- уметь использовать статистические данные для оценки своей деятельности, прогресса учащихся и повышения их успеваемости.

6. Блок требований в рамках профессионально-значимых качеств личности учителя.

Образцами ориентации сознания и поведения личности являются педагогические ценности (В.А. Сластенин, Г.И. Чижакова). В профессиональном стандарте «Педагог» Республики Казахстан актуализирован ряд ценностей педагогической профессии. Это:

- уважение к личности обучающегося, его прав и свобод;
- толерантность к другим убеждениям, взглядам на мир и обычаям; открытость к культурному
- многообразию;
- гибкость, адаптируемость, способность к эмпатии; понимание
- ценностей личности, языка и коммуникации; навыки
- самообучения, аналитического и критического мышления;
- коммуникативные и языковые навыки; навыки сотрудничества,
- умения разрешать конфликты [9].

Ценности педагогической профессии являются своего рода установками, в формировании профессионально значимых качеств личности педагога. Профессиональный портрет современного учителя должен быть обогащен такими профессионально значимыми личностными качествами, которые органично вплетаются во все виды компетенций. Это:

- профессионально-педагогическая направленность, целеустремленность личности;
- эмоциональная устойчивость, педагогическая выдержка и самообладание;
- педагогические культура, такт, оптимизм, наблюдательность;
- эмпатия, признание и уважение каждого ребенка как личности;
- самодисциплина, трудолюбие, организованность, социальная активность и ответственность за результаты своей профессиональной деятельности;
- педагогическая общительность речевая активность, открытость, толерантность, гуманизм, коллективизм, готовность к взаимодействию и сотрудничеству со всеми субъектами ЦПП с учетом специфики их функциональных ролей,
- педагогическая эрудиция, самостоятельность и системность профессионально-педагогического мышления;
- открытость к педагогическим инновациям;
- личностная и профессиональная рефлексия и профессиональное самопознание.

Таким образом, структура Профессионального портрета учителя XXI века с учетом обогащения его национальным контентом включает в себя четыре блока. Содержательно – это комплекс ведущих компетенций, значимых для успешного осуществления профессиональной деятельности конкурентоспособным педагогом Республики Казахстан. К ним мы отнесли:

- 1.** Блок требований в рамках развития национального контента, основанный на сохранении кода нации «Мәңгілік Ел» и «Семи граней Великой степи».
- 2.** Блок требований в рамках развития национального компонента, в контексте модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру».
- 3.** Блок требований в рамках развития национального контента, связанного с освоением освоения будущими педагогами объекта своей деятельности – целостного педагогического процесса (ЦПП).
- 4.** Блок требований в рамках развития национального контента, связанного обновленным содержанием среднего образования Республики Казахстан.

Подписав в 2010 году Болонскую Декларацию, Казахстан, принял европейский путь развития образования. Исходя из сегодняшних реалий страны Компетентностная Модель результатов обучения, разработанная в рамках международной программы TUNING, соответствующая требованиям Болонской

декларации должна быть обогащена национальным контентом, и только тогда на территории Казахстана она будет носить реально действующий характер.

Для сохранения структуры международной «Компетентностной Модели результатов обучения» считаем целесообразным:

- 1) компетенции, представленные в рамках национальной идеи «Мәңгілік Ел», «Семи граней Великой степени» и направленные на сохранение кода нации, а также модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру», рассматривать в контексте общих, ключевых, метапредметных компетенций;
- 2) компетенции в рамках ЦПП – рассматривать также в рамках общих компетенций как системные;
- 3) компетенции в рамках обновленного содержания среднего образования, рассматривать в системе предметных компетенций.

Совокупность этих блоков компетенций (качеств) в единстве с традиционными и должна составить суть компетенций завтрашнего дня (КЗД), суть компетентностной, лично и деятельно ориентированной модели конкурентоспособного учителя XXI века. Или, по нашему определению – **ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПОРТРЕТА УЧИТЕЛЯ XXI ВЕКА.**

Список использованной литературы:

1. Верецагина Н.О., Гладкая И.В., Глубокова Е.Н. Развитие компетентности будущего педагога в образовательном процессе современного вуза и др.: Практико-ориентированная монография. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2016. – С. 21-23
2. Пискунова Е.В. Определение компетенций в образовательных программах / skachate.ru/matematika/26946/...копия.
3. Олейникова О.Н. Болонский процесс и сопоставимость программ, дипломов и квалификаций высшего образования // Вестник МГОУ. Серия — Психологические науки. – М.: Издательство МГОУ, 2009. – С. 13-25.
4. Пралиев С.Ж., Жампеисова К.К., Хан Н.Н., Колумбаева Ш.Ж., Берикханова А.Е. и др. Концепция развития национальной идеи «Мәңгілік Ел» в вузах Казахстана. – Алматы, КазНПУ им. Абая. – 2015. – 58 с.
5. Назарбаев Н.А. «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания. http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-osudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznani
6. Абазовик Е.В. Особенности профессиональных стандартов подготовки учителей в Англии / Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена, Санкт-Петербурге katya.abazovik@mail.ru
7. Юнгманн Т., Шнайдер Р. Дидактическая поддержка разработки и реализации бакалаврских и магистерских образовательных программ / Dortmund Technical Universität. Dortmund. – 36 с.
8. Тенденции развития высшего педагогического образования в Германии | euroasia-science.ru/.....копия
9. Профессиональный стандарт «Педагог» <http://atameken.kz>

УДК 37.01.32
МРНТИ 14.15.07

Масырова Р.Р.¹, Савельева В.В.²

¹д.п.н., профессор, Евразийский технологический
университет г. Алматы, Казахстан

PhD докторант, Евразийский технологический университет
г. Алматы, Казахстан

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАКАЛАВРОВ

Аннотация

В статье раскрываются методологические подходы организации проектной деятельности бакалавров: деятельностный, личностно-ориентированный, компетентностный.

Цель статьи – обоснование методологических подходов организации проектной деятельности бакалавра образования в условиях университетского образования.

Научная статья представляет интерес для широкого круга исследователей, преподавателей, докторантов, магистрантов, бакалавров педагогических учебных заведений, учителей школ, работников системы профессионального образования.

Ключевые слова: бакалавр, подход, проектная деятельность, деятельностный подход, личностно-ориентированный подход, компетентностный подход.

Аңдатпа

Р.Р. Масырова¹, В.В. Савельева²

¹п.ғ.д., профессор, Еуразия технологиялық университеті
Алматы қ., Қазақстан

PhD докторант, Еуразия технологиялық университеті
Алматы қ., Қазақстан

БАКАЛАВЛАРДЫҢ ЖОБАЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ ҚОЛ ЖЕТІМДІЛІКТЕРІ

Мақалада бакалаврлардың жобалық іс-әрекеттерін ұйымдастыруға әдіснамалық қолжетімділіктері көрсетілген: қызмет, тұлғалық - бағытталған, құзыреттілік. Мақаланың мақсаты – жоғары оқу орнында білім беру бакалаврының жобалық қызметін ұйымдастырудағы әдіснамалық қолжетімділіктері негіздемесі.

Ғылыми мақалада көптеген зерттеушілер, оқытушылар, докторанттар, магистранттар, педагогикалық білім беру мекемелерінің бакалаврлары, мектеп мұғалімдері, кәсіптік білім беру қызметкерлері қызығушылық тудырады.

Түйін сөздер: бакалавр, тәсіл, жобалық іс-әрекет, іс-әрекет тәсілі, тұлғалық бағдарланған тәсіл, құзыреттілік тәсіл.

Abstract

R.R. Massyrova¹, V.V. Savelyeva²

¹d.p.s., professor of Eurasian Technological University
Almaty, Kazakhstan

teacher masterstudent of the 1st course PhD Eurasian Technological University
Almaty, Kazakhstan

METHODOLOGICAL APPROACHES OF THE ORGANIZATION DESIGN ACTIVITY OF BACHELORS

In article methodological approaches of the organization of design activity of bachelors reveal: activity, personal focused, competence-based. Article purpose – justification of methodological approaches of the organization design activity of the bachelor in the conditions of the university education.

The scientific article is of interest for a wide range of researchers, teachers, doctoral candidates, undergraduates, bachelors of pedagogical educational institutions, teachers of schools, workers of a system of professional education.

Keywords: the bachelor, approach, design activity, activity approach, the personal focused approach, competence-based approach.

Введение

Новая социально-педагогическая ситуация требует кардинальных изменений во всех сферах современного общества, в том числе и в системе высшего профессионального образования. Такие изменения требуют определения методологических подходов и проецирования их на проблему исследования.

Актуальность темы статьи связана со спецификой научно-исследовательской и педагогической деятельности бакалавра образования, требующей углубленной фундаментальной и профессиональной подготовки в области образования. Выпускник, получивший академическую степень бакалавра образования, должен быть готов:

- решать образовательные и исследовательские задачи, ориентированные на научно-исследовательскую работу в предметной области знаний;
- использовать современные технологии сбора, обработки и интерпретации полученных экспериментальных данных;
- владеть современными методами исследований, которые применяются в области психолого-педагогического образования и анализировать результаты процесса обучения в различных типах учебных заведений, включая средние профессиональные и высшие учебные заведения;
- проектировать и реализовывать в практике обучения новое содержание учебных предметов;
- диагностировать уровень образованности.

В связи с этим, важное значение в процессе профессиональной подготовки имеет включение бакалавров в проектную деятельность на основе интеграции методологических подходов.

Основная часть

Модернизация высшего профессионального образования обусловлена присоединением Казахстана к Болонскому процессу (11 марта 2010 года) и реальностями XXI века [1].

Присоединение Казахстана к Болонскому процессу позволяет обеспечить признаваемость казахстанских образовательных программ, учебных планов, академическую мобильность студентов и преподавателей, конвертируемость отечественных дипломов в европейском регионе, право выпускников на трудоустройство в любой стране.

Рассмотрим обозначенные ключевые слова: бакалавр, подход, проект, проектная деятельность.

Термин «бакалавр» – академическая степень или квалификация, присуждаемая лицам, освоившим соответствующие образовательные программы высшего образования. Завершённое высшее образование в странах, которые участвуют в Болонском процессе [2].

Значение понятия «подход» в языке и науке многозначно. Мы придерживаемся точки зрения С.Ю. Головина: «Подход – совокупность приемов, способов в воздействии на нечто, в ведении дел, в изучении чего-либо и прочее» [3, с.55-58].

Проект буквально – «брошенный вперёд», а проектирование – процесс создания проекта [2].

«*Проектная деятельность* – это учебно-познавательная, исследовательско-творческая деятельность магистра» (Р.Р. Масырова) [4, с.65-66].

Необходимо подчеркнуть, что в большинстве рассмотренных нами исследованиях (А.М. Новиков [5, с. 47-51], Е.А. Митрофанова [6, с.97-100], И.В. Николаюк [7, с.32-35]) «сущность понятия проектная деятельность» взаимосвязана с такими научными понятиями, как «проект», «проектный подход», «проектирование», которые, в свою очередь, имеют иной характер с точки зрения различных отраслей научного знания и разных уровней методологии науки.

Сопоставляя различные определения проектной деятельности, предлагаемые в научной литературе, мы выделили один общий для данного понятия факт: проектная деятельность, направленная на решение конкретной проблемы, позволяет достичь цели наиболее эффективным способом. При этом необходимо обратить особое внимание на то, каким образом для решения обозначенной проблемы создается проектный продукт, какие цели и задачи ставятся его создателем на различных этапах проведения данной работы.

Изучение ключевых слов позволяет нам выдвинуть следующее рабочее определение: «Проектная деятельность представляет собой форму индивидуальной или коллективной исследовательской

деятельности бакалавра, предполагающей разработку и реализацию социально значимого продукта, оказывающей существенное влияние на развитие их познавательной и инновационной активности» (авторское определение).

Методологические подходы организации проектной деятельности студентов разработаны в трудах отечественных и зарубежных философов, социологов, психологов, педагогов (Н.В. Анисимова, Б.С. Гершунский, М.А. Данилов, В.Г. Загвязинский, В.С. Кузнецова, М.В. Крупенина, Н.В. Кузьмина, В.В. Маткин, Р.Р. Масырова, В.М. Полонский, Т.А. Панчук, В.А. Слостенин, В.И. Слободчикова, В.Г. Сотник, А.В. Хуторской, И.С. Якиманская и др.).

В современной педагогической науке на считается более шестидесяти объективных методологических подходов, на основе которых определяется исходная позиция исследователя (В.В. Маткин, Е.В. Романов, Т.И. Шамова и др.). Опираясь на точку зрения различных авторов Б.С. Гершунского, М.А. Данилова, В.Г. Загвязинского, Р.Р. Масыровой, В.М. Полонского, Ш.Т. Таубаевой, Н.Д. Хмель и др.) на основе теоретического анализа мы определили комплекс методологических подходов (деятельностный, личностно-ориентированный, компетентностный) к изучению избранной проблемы.

Проектная деятельность имеет прогностическую направленность на результат, следовательно, одним из ведущих подходов является *деятельностный подход*, который опирается на представление о структуре целостной деятельности (потребности – мотивы – цели – условия – действия) и объясняет процесс активно-исследовательского усвоения знаний, умений посредством мотивированного и целенаправленного решения задач (проблем). Решение задачи состоит в поиске действия, с помощью которого возможно преобразовать ее условия для достижения результата.

При организации проектной деятельности на основе деятельностного подхода личность бакалавра выступает как активное творческое начало. Взаимодействуя с миром, он учится строить самого себя. Именно через деятельность и в процессе деятельности бакалавр становится самим собой, происходит его саморазвитие и самоактуализация его личности. Особенностью организации проектной деятельности бакалавра в условиях деятельностного подхода является построение образовательного процесса университета на основе активных методов и современных технологий обучения.

При организации проектной деятельности бакалавра особе внимание уделяется *личностно-ориентированному подходу*, определяемый как методологическая ориентация в педагогической деятельности, позволяющая посредством опоры на систему взаимосвязанных понятий, идей и способов действий обеспечивать и поддерживать процессы самопознания, саморазвития и самореализации личности магистранта.

Во-первых, личностно-ориентированный подход направлен на удовлетворение потребностей и интересов в большей мере личности, нежели взаимодействующих с ним государственных и общественных институтов.

Во-вторых, при использовании данного подхода педагог прилагает основные усилия не для формирования у личности социально типичных свойств, а для развития в каждом из них уникальных личностных качеств, как самоопределение, самоактуализация, самосовершенствование.

В-третьих, применение этого подхода предполагает перераспределение субъектных полномочий в учебно-воспитательном процессе, способствующее преобразованию субъектно-субъектных отношений между педагогами и обучающимися.

Одним из методологических подходов при организации проектной деятельности бакалавров является *компетентностный подход* (Е.Я. Коган, Д.А. Иванов, О.Е. Лебедев, А.В. Хуторской и др.), трактуемый авторами по-разному.

«Компетентностный подход – принципиально новый подход, который должен привести к глобальным изменениям от изменения сознания до изменения методической базы» (Е.Я. Коган) [8].

«Компетентностный подход – совокупность общих принципов определения целей образования, отбора содержания образования, организации образовательного процесса и оценки образовательных результатов» (О.Е. Лебедев) [9, с.68-70].

Мы разделяем точку зрения Д.А. Иванова, что «компетентностный подход – подход, акцентирующий внимание на результат образования, причем в качестве результата рассматривается не сумма усвоенной информации, а способность человека действовать в различных ситуациях» [10, с.23-26].

Организация проектной деятельности магистранта на основе компетентностного подхода направлена на развитие мотивационной, когнитивной, поведенческой и оценочной сфер научно-педагогической деятельности.

Вместе с тем, каждый проект должен быть обеспечен всем необходимым: материально-техническое и учебно-методическое оснащение, кадровое обеспечение (дополнительно привлекаемые участники, специалисты), информационные (фонд и каталоги библиотеки, Интернет, CD-Rom аудио и видео материалы и т.д.) и информационно-технологические ресурсы (компьютеры и др. техника с программным обеспечением), организационное обеспечение (специальное расписание занятий, аудиторий, работы библиотеки, выхода в Интернет), отдельное от урочных занятий место (не ограничивающее свободную деятельность помещению с необходимыми ресурсами и оборудованием – медиатека).

Все виды требуемого обеспечения должны быть в наличии до начала работы над проектом. В противном случае за проект не надо браться, либо его необходимо переделывать, адаптировать под имеющиеся ресурсы. Недостаточное обеспечение проектной работы может свести на нет все ожидаемые положительные результаты.

Заключение

Обоснование интеграции методологических подходов организации проектной деятельности состоит в том, что:

во-первых, развивает познавательную, социальную активность бакалавра; во-вторых, она практико ориентирована, всегда направлена на конкретные нужды; в-третьих, инициирует нестандартные решения.

Главным системообразующим фактором интеграции методологических подходов является не столько компонент получения знаний, сколько компонент приобретения способов деятельности, интерес к творчеству, нетрадиционным, эвристическим видам деятельности, формирование ценностных ориентаций на создание нового, наличие социальных установок на его реализацию, научно-методическую организацию проектной деятельности бакалавров в условиях университетского образования.

Создавая проекты, бакалавры оформляют их как результаты интеллектуальной деятельности, учатся работать в области инновационных педагогических технологий¹, развивают свои научно-творческие способности, реализуют на практике созданные интеллектуальные продукты.

В процессе работы над проектом происходит вовлечение бакалавров в реальную деятельность предметной области, развитие навыков самостоятельной работы, инициативы и творчества.

Список использованной литературы:

1. Тасбулатова Ш.У., Закирова Г.Д., Наренова М.Н., Кенишибай Т.И., Усенбаева Г.Д. Реформирование высшего образования в Казахстане и Болонский процесс: информационные материалы для практических действий. – Алматы: ТОО «Фортресс», 2009. – 120 с. – ISBN 9965-32-907-9.
2. <https://ru.wikipedia.org/wiki>
3. Словарь психолога-практика / Сост. С.Ю. Головин. – 2-е изд., перераб. и доп. – Мн: Харвест. – М.: АСТ, 2001. – 976 с.
4. Масырова Р.Р. Инновации в среднем общем образовании Казахстана: анализ и тенденции развития: Монография. – Алматы: КазГосЖенПИ, 2008. – 320 с.
5. Новиков А.М. Педагогика: словарь системы основных понятий. – М.: Издательский центр ИЭТ, 2013. – 268 с. – ISBN 978-5-94755-398-7
6. Митрофанова Е.А. Подготовка студентов к проектной деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Саратов, 2005. – 24 с.
7. Николаюк И.В. Содействие адаптации студентов младших курсов педагогического вуза к учебной деятельности посредством технологии проектного обучения: дис. ... канд. пед. наук. – Чита, 2009. – 197 с.
8. Коган Е.Я. Компетентностный подход и новое качество образования / Современные подходы к компетентностно-ориентированному образованию / Под ред. А. В. Великановой. – Самара: Профи, 2001.
9. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологии. – 2004. – №5. – С. 3-12.
10. Иванов Д.А., Митрофанов К.Г., Соколова О.В. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий. Учебно-методическое пособие. – М.: АПКИПРО, 2003. – 101 с.

МРНТИ 14.07.05

Zh.A. Zhussupova¹

¹*Candidate of Pedagogical Sciences, Head of Department, K.Zhubanov Aktobe Regional State University Aktobe, Kazakhstan*

METHODOLOGICAL BASES OF YOUTH EDUCATION IN NATIONAL SPIRIT (folk min)

Abstract

The article deals with the issues of the older generation public duty to bring up progressive and rational generation of the Kazakh youth with a strong cultural and scientific identity. A strong sense of responsibility of every nation at any stage is the education of national traditions, and educational cognitive role in bringing up a healthy generation that will continue its work and life. Formation of the national education, the moral traditions, the noble-minded qualities of young people, the ways of its rational use are considered in the given article. The history and future of national culture, language, folk pedagogy are also related to the future specialist.

The essential aim of Education Paradigm is not just improvement of knowledge, skills and abilities of a person, but also the importance of his/her comprehensive development, as well as the national education concern and the spiritual enrichment hence science defines the significance of education and its spirituality. The article outlines the directions of education of the Kazakh youth in the sense of national spirit, the development of national values.

Keywords: national upbringing, national consciousness, nation, competitive specialist

Аннотация
*Жусупова Ж.А.*¹

¹*кандидат педагогических наук, заведующая кафедрой, Актюбинский региональный государственный университет имени К.Жубанова г. Актобе, Казахстан*

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ В НАЦИОНАЛЬНОМ ДУХЕ

В статье автор рассказывает о долге старшего поколения в деле воспитания казахской молодежи как разносторонне развитой, воспитанной, сознательной личности с развитым кругозором. Показана воспитательная, познавательная роль народных традиций в деле воспитания здорового, сознательного поколения. Указаны пути эффективного использования национального воспитания, прогрессивных традиций в деле воспитания казахской молодежи. Также в статье обращено внимание на то, что национальная культура, язык, история и будущее народной педагогики зависит от будущих специалистов.

Ключевые слова: народное воспитание, народное самосознание, нация, конкурентноспособный специалист

*Ж.А. Жусупова*¹
¹*педагогика ғылымдарының кандидаты, кафедра меңгерушісі, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан*

ЖАСТАРДЫ ҰЛТТЫҚ РУХТА ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Мақалада қазақ жастарын жан-жақты жетілген, ақыл парасаты мол, мәдени, ғылыми өресі озық етіп тәрбиелеу – аға буынның қоғам алдындағы борышы екендігі қарастырылған.

Әр ұлттың қай кезеңде болмасын алдында тұратын ұлы міндеттерінің ең бастысы өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу барысында халықтық салт-дәстүрлердің тәлім-тәрбиелік, білім, танымдық рөлі пайымдалған. Ұлттық тәрбиені, озық өнегелі дәстүрді, адамгершілігі бар асыл қасиеттерді жастар бойына қалыптастыруда, оны ұтымды пайдалану жолдары айтылған. Ұлттық мәдениеттің, тілдің, халықтық педагогиканың тарихы мен болашағы да болашақ маманға байланысты екендігі баяндалған.

Жаңа білім парадигмалары бірінші орынға тұлғаның білімін, білігі мен дағдысын емес, оны жан-жақты дамыту, ұлттық тәлім-тәрбиені бойына сіңірту, рухани жан дүниесін қалыптастыру міндетін жүзеге асыруға аяқ басқан кезеңінде, ғылым – білімнің құндылығы, рухани маңыздылығы көрсетілген. Мақалада қазақ жастарын ұлттық рухта, ұлттық құндылықтарды игеру барысында тәрбиелеу бағыттары баяндалады.

Түйін сөздер: ұлттық тәрбие, ұлттық сана-сезім, ұлт, рух, бәсекеге қабілетті тұлға

*The aim of education is not to build
a character of a child the way the grown-ups are, but being worthy of his time.
National education is used for this purpose.
M. Zhumabayev*

Introduction

Dear reader, it is my pleasure to share my thoughts on the ways of bringing up the modern Kazakh youth in the national spirit. It is up to us to think that we can preserve the national identity of our society and convey the teachings of our ancestors to younger generation. In this regard President's remarks can be summarized as follows: «We can preserve our language, religion and personality, and we must bring up our youth with this spirit» N.Nazarbayev.

There is a wise saying of our people «if you want to become a nation, educate your younger generation», it stresses upon the necessity of national education since the younger generation needs to be shaped in the spirit of national consciousness.

Indeed, nowadays in the time when material values are more important than spiritual values, the younger generation should be brought up as an intellectual who has a sense of national consciousness, national culture, national interest, and national values. The future of our independent country is younger generation.

The future of our country is in the young generation's hands. The youth is considered to be an important subject of social change, a barometer of the moral level of society, a great innovative force and strategic resource of the global society. Therefore, we should not neglect the national consciousness of our young people, especially students, and their level of identity [1].

The great scientist Abu Nasir Al-Farabi said that the issue of a virtuous society development should first start with youth education. That is why upbringing concern can not be separated from education. Keeping it under constant focus, and considering it as the most important issue, is the basis for a self-reliant national person education.

The main part

The quality of education in combination with conscious upbringing can serve the interests of the nation, the state and the people, and the society will be able to achieve a great breakthrough in its national identity. Education and personal development are unique complex process. Education is the result of knowledge and edification. Therefore, education without mentoring leads to a one-dimensional generation upbringing lacking patriotism and spiritual goals. Accomplishment of young generation is a driving force that promotes national and social development that is necessary in achieving results in a certain society and in the development of nation and society. Thus, the formation of patriotism in the younger generation is the only way to keep our national tendencies in the era of mass globalization.

The importance of the national education in bringing up a wise and educated person who will contribute to the further prosperity of the country is unassailable. President of the Academy of Pedagogical Sciences of Kazakhstan, Doctor of Pedagogical Sciences, Academician of NAS RK A.Kussainov considers this problem as following: «The level of education is the source of economic and scientific and technical progress, a successful guarantee of the state and society. Historically, the ideas of education have always placed great emphasis on the moral and spiritual development of the children in Kazakhstan. In order to implement the national patriotic

idea «Mangilik Yel», we need to restore and widely use the basic ideas and values of the national education of the Kazakh people with centuries-old traditions of education and training». Rector of Abai KazNPU, Academician of the National Academy of Sciences of Kazakhstan S.Praliyev: «We are convinced that Kazakhstan has gained a reputation as «Great Steppe Country» at its full sense. It is impossible to realize this idea without developing the national consciousness, the patriotic spirit, civil and social activity, historical consciousness and social memory of today's younger generation» [2].

The generation brought up on progressive achievements and national values are recognized as competitive individuals who are able to deeply grasp the future of the nation and predict the future.

Historical experience shows if the people do not know the culture of their country as well as its past and present that might cause a serious damage to the development of humanity and the people:

- 1) failure of succession and time relations between generations;
- 2) diversity of religious beliefs among young people;
- 3) increase in crime among juveniles;
- 4) increase of alcoholism, smoking, drug addiction; increased number of suicide cases, prostitution, cruelty and violence;
- 5) negative attitude towards military duty and military profession on the part of young people, who are not ready to protect their Motherland.

In general, the Kazakhs are wise people who have seen the role and importance of national education in the upbringing of the children. So why not use the methods used by our ancestors in the education of the offspring?!

According to the comprehensive education program in the education system of the Republic of Kazakhstan: «National education forms a person as a dignified representative of his nationality who possesses his language, history, moral, spiritual, family and labor traditions, besides he is aware of other people's culture and able to respect it, who is ready to communicate with the representatives of other nationalities in the spirit of love, respect for the elders, and the consciousness of the nature »[3].

Doctor of Pedagogical Sciences T.A. Akhmetov noted in his article the following: «It is obvious that upbringing is humanity's central problem. In the process of globalization, the society should take a responsibility to the upbringing of a progressive citizen, who thinks about the future of the country, who is mature, intelligent, and culturally and scientifically advanced. Independence of our country has given us a golden opportunity to develop national education. The future of each country, in general, of the entire global community is directly related to young people. Every nationality has its own distinctive features that differs them from other nationalities. The Kazakh people start the upbringing of a child from a very early age and this shows our distinction from other people» [4].

In his Address to the People of Kazakhstan, the President of the Republic of Kazakhstan sets the strategy of joining the world's 50 most competitive countries where a great attention is paid to the development of modern education, training and retraining of personnel. Therefore, the main goal of our sovereign country is to be among the civilized countries, to hold a place in the world educational space. This implies the necessity of bringing the development of the national education system to a new channel, to a new quality.

Therefore, the new educational paradigms prioritize the person's comprehensive development, the formation of his spiritual soul through national education and not the knowledge, skills and abilities he gets.

The reform of society on a national basis is a leading factor in the development of national education at higher education institutions. These institutions assert the necessity of creating national work i.e. the system of national knowledge taken place in the lives of our nation and the necessity of training students according to that system.

M.Dulatov's thoughts on the purpose of the Kazakh national school: «... not to teach a dry content, but to combine the national upbringing methods with education as well», M.Zhumabayev's view on the tasks of the Kazakh national school: «Since every child of a certain nation serves his nation, a teacher is obliged to bring up the child with the methods of that nation» [5].

Education is a key factor in the economic development of the society, which ensures the formation of qualified professionals who consider the source of development of the individual as «knowledge» by identifying opportunities and potential of the future development of the society.

Conclusion

Thus, the challenge of the higher educational institution is training students to live according to the terms and conditions of a new society and carry their professional activities in that society as well as teaching them how to act in this environment using their abilities and adapt to adverse situations.

The education and professional competence of future specialists is a necessary component of the human attitudes towards culture as a whole and its national culture. Nowadays, one of the main directions of education and upbringing in Kazakhstan is education of the citizens who are able to live in a state of democratic civilization and take public responsibility for valuable, high moral and educational purposes [6].

Modernization of the structure and content of education, taking into consideration the national and universal values, historical experiences, centuries-old national and cultural traditions, sets new requirements to the future teacher training process, and the most important of which is training future teachers using the correct method of upbringing who in their turn will be capable of raising the next generation by national education.

The future of our country is in the hands of the youth, so national education is the main task.

Educating young people in the national spirit and fostering ethnocultural awareness is the only source of development of today's Kazakhstan, its becoming a competitive country.

References:

1. *Mangilik yel. Kasymbekov M.B., Praliyev s.Zh., Zhampeyissova K.K. – Abai Kazakh National Pedagogical University. – Almaty, 2015.*
2. *Akhmet M. «A country of great steppe» – the future is in the Kazakh Language and National Education // Educated country. – 2016. – №7 (44). – p p.12–13*
3. *Comprehensive Program Of Upbringing Education in the Republic of Kazakhstan for 2012-2015. – Astana*
4. *Akhmetov T.A. The idea of the —Eternal country (Mangilik Yel) and old turkish manuscripts // Bulletin of academy of Pedagogical sciences of Kazakhstan. – 2015. – №3. p.11–16*
5. *Zhubanova M. Basics of the national up-bringing. – Almaty, 2012.*
6. *Zhusupova Zh.A. Issues of upbringing of the future specialist on the basis of national values // The 550th anniversary of the Kazakh Khanate, 20th anniversary of the Constitution of the Republic of Kazakhstan, National idea "Mangilik Yel" dedicated to the Year of the Assembly of the People of Kazakhstan is a systemic establishing factor in the higher education of the Republic of Kazakhstan: its problems and perspectives" – Scientific-Practical Conference, December 24, 2015, Almaty.*

УДК 37.03

МРНТИ 14.07.13

Г.К. Шугаева¹, А.К. Умирзакова – Ахмет²

¹ педагогика ғылымдарының кандидаты

² аға оқытушы, магистр, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау Мемлекеттік Университеті, Атырау қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ АДАМГЕРШІЛІК ЖАУАПКЕРШІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МӘНІ МЕН МАЗМҰНЫ

Аңдатпа

Бұл мақаланың мақсаты – болашақ мамандардың адамгершілік жауапкершілігін қалыптастыруды қарастыру; болашақ мамандардың адамгершілік жауапкершілігін қалыптастырудың мәні мен мазмұнын сипаттау; болашақ мамандардың адамгершілік жауапкершілігін қалыптастырудың педагогикалық құралдарын нақтылау және жүйелеу. Адамгершілік жауапкершілік тұлғаның мінез-құлықты ішкі еркінділікпен таңдауы, адамгершілік шешім қабылдауы; рухани және әлеуметтік-жауапкершілікті тұлға ретінде өзіне және сеніміне адалдығы және дербестігі; басқаша көзқарасқа төзімділігі, басқаша ойлауға икемділігі, ұжымдық бірлікке талпынушылығы көрінетін интегративті сапасы деп түсіндіріледі. Біздің зерттеу контекстімізде адамгершілік жауапкершіліктің адамгершілік таңдау, руханилық және шығармашылық ретінде мәнді сипаттары бөліп көрсетіледі. Тұлғаның адамгершілік дамуы – бұл тұлғаның тұтастығын көрсететін, адамзаттың адамгершілік тәжірибесін меңгеру негізінде жеке дара моралдық құндылықтар жүйесін жасайтын, индивидтің мораль субъектісі ретінде қалыптасу және өзгеру үрдісі.

Түйін сөздер: адамгершілік, жауапкершілік, адамгершілік жауапкершілік, борыш, руханилық, еркіндік, ар-ұждан, шығармашылық.

Аннотация

Г.К. Шугаева¹, А.К. Умирзакова – Ахмет²
кандидат педагогических наук¹

² *старший преподаватель, магистр Атырауский государственный университет имени Х.Досмухамедова, Атырау, Казахстан*

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ НРАВСТВЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Цель данной статьи – рассмотреть формирования нравственной ответственности будущих специалистов; охарактеризовать сущность и содержание формирования нравственной ответственности будущих специалистов; конкретизировать и систематизировать педагогического инструментария формирования нравственной ответственности будущих специалистов. Под нравственной ответственностью понимается интегративное качество личности, в котором проявляется внутренняя свобода выбора поведения, принятие нравственного решения; автономность, верность убеждениям и самому себе как духовной и социально-ответственной личности; терпимость к инакомыслию, гибкость нравственного мышления, стремление к коллективному единству. В контексте исследование выделены сущностные характеристики нравственной ответственности как нравственный выбор, духовность и творчество. Нравственное развитие личности – это процесс становления и изменения индивида как субъекта морали, предполагающий выработку на основе усвоения нравственного опыта человечества индивидуальной системы моральных ценностей, которая свидетельствует о целостности личности.

Ключевые слова: нравственность, ответственность, нравственная ответственность, долг, духовность, свобода, совесть, творчество.

Abstract

G.K. Shugaeva¹, Umirzakova – Akhmet A.K.²
¹Candidate of Pedagogical Sciences

¹ *senior teacher master Atyrau State University named after Kh.Dosmukhamedov
Atyrau, Kazakhstan*

ESSENCE AND CONTENT OF THE FORMATION OF MORAL RESPONSIBILITY OF FUTURE SPECIALISTS

The purpose of this article is to consider the formation of the moral responsibility of future specialists; to characterize the nature and content of the formation of the moral responsibility of future specialists; specify and systematize the pedagogical tools for the formation of the moral responsibility of future specialists. By moral responsibility is meant the integrative quality of a person, in which the inner freedom of choice of behavior, the adoption of a moral decision; autonomy, loyalty to convictions and to oneself as a spiritual and socially responsible person; tolerance for dissent, flexibility of moral thinking, striving for collective unity. In the context of the study highlighted the essential characteristics of moral responsibility as a moral choice, spirituality and creativity. Moral development of the individual is the process of the formation and change of the individual as a subject of morality, involving the development of an individual system of moral values based on the assimilation of the moral experience of mankind, which testifies to the integrity of the individual.

Key words: morality, responsibility, moral responsibility, duty, spirituality, freedom, conscience, creativity.

Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына жолдауында (5 қазан, 2018 жыл): «Соңғы кездері әлемдік саяси және экономикалық трансформация үдерістері күшейе түсті. Әлем қарқынды түрде өзгеріп келеді. Мұндай жағдайда сын-қатерлерге төтеп берудің және мемлекеттің табысқа жетуінің кепілі елдің басты байлығы – адамның даму мәселесі болып отыр. Мен лауазымды тұлғаның жеке тиімділігін және қызметке лайықтылығын дәл осы өлшемге сәйкес бағалайтын боламын..., «Рухани жаңғыру» бағдарламасы

шеңберіндегі бастаманы әрі қарай жалғастырып қана қоймай, оның аясын жаңа мазмұнмен және бағыттармен толықтыру қажет» деп атап көрсетеді [1].

Бұл зерттелініп отырылған болашақ мамандардың адамгершілік жауапкершілігін қалыптастыру мәселесінің өзектілігін арттырып, оның мәні мен мазмұнын өз елінің тарихы мен мәдениетіне, ата-бабалар дәстүріне, сүйене отырып, ашу, болашақ мамандардың адамгершілік жауапкершілігін қалыптас-тырудың педагогикалық құралдарын нақтылау және жүйелеу қажет екендігін айқындайды.

Болашақ мамандардың адамгершілік жауапкершілігін қалыптастыру мәселесі философиялық (С.Ф. Анисимов, Н.А. Бердяев, В.П. Тугаринов, Р.Әбсаттаров, С.Әбділдин, Н.Нысанбаев, С.Н. Нұрмұратов, т.б.); психологиялық (А.Г. Асмолов, Л.С. Выготский, В.Н. Мясищев, Т.Тәжібаев, М.Мұқанов, Қ.Б. Жарықбаев, т.б.); педагогикалық (Ш.А. Амонашвили, А.А. Бейсенбаева, Б.Т. Лихачев, В.В. Сериков, С.Қалиев, Р.К. Төлеубекова, т.б.) бағыттарда іс-әрекеттік сипаты және реттеу функциялары, түрлері зерттелінген.

Сондықтан кез келген құбылыстың мәнін және мазмұнын айқындау үшін алдымен, құбылысты түсінуге және оның мазмұнын талдауға, ол ұғымның пайда болған уақыты мен дамуының негізгі кезеңдерін анықтауға ерекше назар аудару қажет.

Тарихқа назар аударсақ, адамгершілік пен жауапкершілік мәселесі ертедегі антикалық философиядан бастау алады. Платон жауапкершілікті адамның мемлекет алдындағы борышымен, ал адамгершілікті адамды жетілдіру контекстінде қарастыра отырып, адамның жеке қызығушылығын қоғамдық мүддемен ұштастырады [2].

Аристотель жауапкершілікті адамның мінез-құлқын әлеуметтік реттеудің өзекті элементі таңдау еркіндігімен бірлікте зерттейді, ал адамгершілікті парасаттылықпен диалектикалық байланыстағы рақымшылық деп қарастырады [3].

Бұл феномендерді осылайша дәстүрлі зерттеу орта ғасырда тоқтатылып, ары қарай Қайта Өрлеу дәуіріне жалғасады. Орта ғасырда адамгершілік дінмен байланыстырылып, қайырымдылық жасаудың бірегей көзі, ал жауапкершілік жаратушы алдындағы парыз ретінде анықталды (А.Аврелий, Ф.Аквинский, т.б.).

Әл-Фараби тұлғаның адамгершілік жауапкершілігін сипаттайтын баланың жас кезінен бойына дарытылып егілетін он екі қасиетін атайды: адамның мүшелері мүлде мінсіз болуға тиіс, егер осы адам әлде бір мүшесінің жәрдемімен бір істі істемек болса, ол мұны оп-оңай атқаратын болады; жаратылысынан өзіне айтылғанның бәрін түсінетін, айтылған сөзді сөйлеушінің ойындағысындай және істің жай-жапсарына сәйкес ұғып алатын болуы керек; өзі түсінген, көрген, естіген және аңғарған нәрселердің бәрін жадында жақсы сақтайтын, бұлардан ешнәрсені ұмытпайтын болуы керек; әйтеуір бір заттың кішкене ғана белгісін байқаған заматта сол белгінің ишаратын іліп әкелетіндей алғыр да аңғарымпаз ақыл иесі болуы шарт; өткір сөз иесі және ойына түйгеннің бәрін айдан-анық айтып бере алатын тілмар болуы шарт; өнер-білімге құштар болу, ақыл үйренуден шаршап-шалдықпай, осыған жұмсалатын еңбек-тен қиналып азаптанбай, бұған оңай жететін болу керек; қанағатшыл болуы керек, жаратылысынан сауыққұмарлықтан аулақ болып, бұдан алатын ләззатқа жирене қарауы шарт; шындық пен шыншыл адамдарды сүйіп, өтірік-жалғанды жек көру керек, жаны асқақ және ар-намысын ардақтайтын болуы шарт; оның жаны жаратылысынан пасық істердің бәрінен жоғары болып, жаратылысынан игі істерге ынтызар болуға тиіс; жалған дүниенің басқа да төл нәрселеріне жирене қарап, жаратылысынан әділеттілік пен әділеттілерді сүйіп, әділетсіздік пен озбырлықты және осылардың иелерін жек көретін болуы керек, жақындарына да, жат адамдарға да әділ болып, жұртты әділдікке баулып, әділетсіздіктен зардап шеккен-дердің залалын өтеп, жұрттың бәріне өз білгенінше жақсылық пен ізгілік көрсетіп отыруы қажет; әділ болу керек, әділеттілік алдында қияс мінез көрсетіп қасарыспау керек; әділетсіздік пен пасықтық атау-лыға мүлдем рақымсыз болуы шарт, өзі қажет деп тапқан істі жүзеге асырғанша шешімпаздық көрсетіп, бұл ретте қорқыныш пен жасқану дегенді білмейтін батыл, ержүрек болу керек. Осы қасиеттерді бала бойында қалыптастыра отырып, мінсіз адамды тәрбиелеп шығарамыз деп тұжырымдайды [4].

Ж.Баласағұн адамдықты сипаттайтын төрт қасиет: әділдік, ақыл, дәулет, қанағатты бөліп көрсетіп, олардың қоғамдық-әлеуметтік мәніне сипаттама берген. «Қанағат» адам баласын тіршіліктің бар қызығын қанағат тұтқан өмірдің сопылық жолы деп бөліп қарастырса, «Әділдік», «Ақыл» және «Бақыт» нағыз адам баласына тән қасиеттер деп ерекшелейді. Осындай қасиеттер бойында қалыптасқан тұлға ел мүддесін ақтайтын идеал басшы – хан бейнесіне лайық дегенді ұсынады. Адамның ақыл парасаты барлық нәрсенің мән-мағынасын түсінуге қабілетті деп тұжырымдаған [5].

Қайта өрлеу дәуірінде гуманизм идеясы басымды рөл атқарды. Адамгершілік адамның күнделікті өмірінде болатын жақсылық пен жамандық жөніндегі түсініктермен, ал жауапкершілік адамның еркін таңдауын жүзеге асыратын шығармашылықпен байланыстырылды. (М.Монтень, т.б.).

«Адамгершілік жауапкершілік» күрделі ұғымы ретінде «адамгершілік» және «жауапкершілік» ұғымдарының мазмұнымен ашылады. «Жауапкершілік» ұғымы «адамгершілік жауапкершілік» ұғымының құрамдас бөлігі ретінде философия, этика, социология, құқық, психология, педагогика ғылымдары саласында қолданылады. Энциклопедиялық сөздіктерді ретроспективті талдау зерттелініп отырылған «жауапкершілік» ұғымын тұлғаның ерік-жігер және рухани-адамгершілік сапасы; тұлғаның қабілеті тұрғысынан бөліп көрсетуге мүмкіндік береді.

Жауапкершілік адам бойындағы белгілі істі, өзіне тапсырылған міндетті орындап, жүзеге асыруынан байқалатын адамгершілік қасиет, тұлғаның қоғамда немесе ұжымда қабылданған әлеуметтік, өнегелі және құқықтық нормалар мен ережелеріне, борыш сезіміне сәйкес өз қызметін бақылау қабілеттілігі. Өсіп келе жатқан адамда жауапкершілікті тәрбиелеу қазіргі заманның өзекті мақсаты. Мұғалімнің өзінде де жауапкершілік болғаны жөн [6]

Адамның қоғам алындағы азаматтық борышын атқарумен бірге, өзіне жүктелген жауапкершілікті орындап шығуы оның кісілік беделін қалыптастырып, іскерлігін шындайды. Әр адам ерік-жігеріне, қайраты мен табандылығына қарай жауапкершілікті әрқалай сезінеді [7]

Сонымен адамның адамгершілік жауапкершілігі қоғамның оған ұсынатын талаптарына өзіндік адамгершілік іс-әрекетін салыстыруымен сипатталады. Бұл тұлғаның өз іс-қылықтарына өзінің себепкерлігін саналы түсінуі және оны мойындауға дайын болуы, адамзат игілігі үшін әрекет етуге дайындығы, парасаттылығы, ашықтығы, адалдығы, ол тұлғаның әлеуметтік бағыттылығын бейнелейді.

Н.А. Бердяев жауапкершіліктің адамзат іс-әрекетінің барлық түрінде болуын түсіндіре отырып, «руханилық», «еркіндік», «шығармашылық» ұғымдарымен арақатынасын белгілейді [8].

Жауапкершіліктің даму үрдісі тұлғаның руханилық және адамгершілік идеясымен тығыз байланысты. Жауапкершіліктің мәнін В.Франкл адамның ар-ұжданымен байланыста түсіндірсе [9]. В.П. Тугаринов өз іс-әрекетінің салдарын алдын ала білу қабілеті арқылы қарастырады [10].

Н.А. Минкина жауапкершілікті тұлғаның интегративті сапасы дей отырып, бұл феномен субъектінің жауапты әрекетінің құрылымын сипаттайтын үш компоненттің жиынтығын көрсетеді деп есептейді: танымдық жауапкершілік – білімдік, ақпараттық деңгейінің көрсеткіші (кәсіби құзыреттілік); ерік-жігер – іс-әрекеттің мақсатын, оны жүзеге асыру құралын таңдау және мақсатқа қол жеткізумен байланысты шешім қабылдау; практикалық – оқу әрекетіне жауапты шешімді ендіруге мүмкіндік береді [11].

Л.Колберг жауапкершіліктің әлеуметтік аспектісін әр адамның жеке тұлғалық тәжірибесі мен белсенділігіне байланысты дей отырып, бақылаудың ішкі локусына қарай тұлғаның өз өміріндегі оқиғаға жауапкершілігін, ал сыртқысы басқа адамдар алдындағы жауапкершілігін сипаттайды [12].

С.Л. Рубинштейн өмірдің субъектісі ретінде адамды зерттей отырып, оның жауапкершілігі іс-әрекеттік негізге ие, ол өзінің іс-қылығы үшін жауапкершілікті мойнына алады деп тұжырымдайды [13].

В.И. Слободчиков, Е.Н. Исаев тұлғалық-іс-әрекеттік аспектіде жауапкершілік пен дербестікті бірге қарастырып, тұлға ретіндегі өз әрекетінің нәтижесі үшін жауапкершілік сипаттамасы деп санайды [14, 15].

А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинский тұлға жауапкершілігінің педагогикалық теориясының негізін қалаған, жауапкершілікті тұлғаның қасиеті, эмоциясы, ұжымының сипаттамасы, қоғамдағы адамның өзара әрекеттестігінің нәтижесі ретінде қарастырып, азаматтық – жауапкершілік, ал парыз (борыш), адамның рухани өмірінің жоғары сатысы деп есептейді [16, 17].

Ш.А. Амонашвили адамгершілік жауапкершілікті баланың ізгі, мейірімді адам болып қалыптасуына мүмкіндік беретін сапа деп анықтайды. Ең маңызды көріністердің бірі «өз ойы мен сөзіне жауапкершілік» - деп атап көрсетеді [18].

Сонымен бұл ғалымдар еңбектерін талдау жауапкершіліктің ішкі (өзін-өзі бақылау), сыртқы (қоғам тарапынан бақылау) жақтары, ал оның арақатынасы адамгершілік жауапкершілікті сипаттайды деп тұжырымдауға мүмкіндік береді. Бұл тұжырымдар тұлғаның өз іс-қылықтарының нәтижесіне жауапкершілігін сипаттайды. Әлеуметтік өзара әрекеттестік тұрғыдан тұлғаның қоғаммен байланысты жауапкершілігін сипаттайды, ал жауапкершілік тұлғаның қабілеті, қасиеті және сапасы болып табылады. Демек жауапкершілік тұлғаның қабілеті, субъектінің белсенділік формасы, тұлғалық сапасы деп түсіндіріледі, ол тұлғаның еркін таңдауы, шығармашылығы, руханилығы арқылы жүзеге асырылады. Адамгершілік (адалдық, ізгілік, сүйіспеншілік, парасаттылық, моралдық сана-сезім); жауапкершілік (тұлғаның өзіне, өз іс-әрекетіне, қарым-қатынасына сырт көзбен қарай білу қабілеті) сапалары адамгершілік жауапкершіліктің адамның ішкі дүниесінде қалыптасатынын, тұлғаның ішкі еркінің сезімі екендігін көрсетеді.

Қорыта келгенде, біздің зерттеу контекстімізде жауапкершілік ұғымы педагогикалық және психо-логиялық феномен ретінде қарастырылып, оның жалпы мағыналық мәні адамдар (топтар) арасында туындайтын өзара қарым-қатынас үрдісіндегі өзара байланысты талаптарды жүзеге асыратын өзінің әрекеті мен іс-қилығына жауап беретін міндеттер ретінде анықталады. Сонымен, болашақ мамандардың адамгершілік жауапкершілігін қалыптастыруда «жауапкершілік» ұғымын адамгершілік және кәсіби борыш арқылы ашып көрсете отырып, оны өзінің және басқаның әрекеті мен мінез-құлқына есеп беру қабілеті деп, ал «адамгершілік» ұғымын тұлғаның өз бойындағы негізгі ізгі сезімдері мен терең руханилықтан туындайтын, моралдық нормаларға еркін қарым-қатынас жүйесі деп нақталаймыз. Сондықтан кәсіби мамандарды дайындауда және кәсібиліктің жоғары шыңына жетуінде болашақ мамандардың адамгершілік жауапкершілік ұстанымын қалыптастыруды қамтамасыз ететін тиімді білім беру ортасын құру және психологиялық және педагогикалық, әдістемелік шарттарын жасау, бұл үрдісті педагогикалық сүйемелдеу қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. www.akorda.kz.
2. Платон. Сочинения. В 4-х т. – М., 1965. – 564 с.
3. Аристотель. Сочинения. – М.: Изд. Мысль, 1976. – Т.1. – 550 с.
4. Әл-Фараби. Әлеуметтік-этикалық трактаттар. – Алматы, 1975. – Б. 5-6.
5. Баласағұн Ж. Құтты білік /Ауд.: А.Қ. Егеубаев. – Астана: Аударма, 2003. – 128 б.
6. Орысша-қазақша сөздік: Педагогика //Жалпы редакциясын басқарған э.ғ.д., профессор Е.Арын. – Павлодар: «ЭКО» ҒӘФ, 2006. – 482 б.
7. Орысша-қазақша заңдық түсіндірме сөздік-анықтамалық. – Алматы: «Жеті жарғы» баспасы, 2008.
8. Бердяев Н.А. Философия свободного духа. – М.: АСТ, 2006. – 72 с.
9. Франкл В. Человек в поисках смысла: Сборник: Пер. с англ. и нем. /Общ. ред. Л.Я. Гозмана и Д.А. Леонтьева. – М.: Прогресс, 1990. – 368с.
10. Тугаринов В.П. Личность и общество. – М.: Мысль, 1965. – 327 с.
11. Минкина Н.А. Воспитание ответственностью. – М.: Высшая школа, 1990. – 144 с.
12. Kohlberg, L. The philosophy of moral development: Moral studies and the ideal of justice / L. Kohlberg. – San-Francisco, 1981. – V.1. – 441 p.
13. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М.: Педагогика, 1986. – 245 с.
14. Слободчиков В.И. Духовные проблемы человека в современном мире // Социальная педагогика. – 2010. – № 4. – С. 87-94.
15. Исаев Е.И. Психология образования человека. – М., 2013. – 432 с.
16. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: в 8 т. Т. 4. – М.: Педагогика, 1984. – С. 183-189
17. Сухомлинский В.А. О воспитании. – М., 1985. – 270 с.
18. Амонашвили Ш. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. – Минск, 1997. – 574 с.

УДК 37.01:001.8
МРНТИ 14. 01. 07

А.И. Булшекбаева¹, М.К. Сураншиева²

¹ доктор PhD, старший преподаватель института Педагогика и психологии, КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

² доктор PhD, старший преподаватель института Педагогика и психологии, КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ И МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА

Аннотация

В данной статье отражены актуальные особенности педагогической и мировоззренческой культуры педагога в обществе. В формировании и становлении личности немаловажное значение имеют педагогическая и мировоззренческая культура педагога. В связи с обострившимся в новых культурно-образовательных условиях, имеют место противоречия: между религиозным и светским образованием, религиозным и научным объяснением мира, национальными и общечеловеческими ценностями. Противоречия между

прагматическими и устремлениями массового сознания и высокими целями бытия, проповедуемыми философией и искусством, разнонаправленными влияниями семьи, школы и средств массовой информации.

Ключевые слова: педагог, культура, мировоззрение, личность, педагогическая культура, мировоззренческая культура, педагогическая культура педагога, мировоззренческая культура педагога.

Аңдатпа

А.И. Булшекбаева¹, М.К. Сураншиева²

¹PhD доктор, Абай атындағы ҚазҰПУ, Педагогика және психология институтының аға оқытушысы, Алматы қ., Қазақстан

¹PhD доктор, Абай атындағы ҚазҰПУ, Педагогика және психология институтының аға оқытушысы, Алматы қ., Қазақстан

ПЕДАГОГТЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ДҮНИЕТАНЫМДЫҚ МӘДЕНИЕТІ

Бүгінгі таңда әлемдік ғаламдану кезеңінде көрініс алып отырған білім беру саласындағы өзара ықпалдасу үдерісінің тереңдей түсуі, білім берудің ұлттық жүйелерінің бірігуі мен өзара әрекеттесуі әлемдік біртұтас білім беру кеңістігін құрудың қажеттілігін дәлелдеп отыр. Әлемдік білім беру кеңістігінде кәсіби білім берудің біртұтас жүйесін құрудың негізгі идеялары болып адамға үздіксіз көпдеңгейлі кәсіби білім беру үшін барынша мүмкіндік жасау; тұлғаның үздіксіз шығармашылықпен дамуы, өзгеруі және жеті-луі; оның білім алу кеңістігіндегі жаңалыққа ұмтылысын қамтамасыз ету және кәсіби білім алуы үшін қолайлы жағдайлар жасау; тұлғаға білім алу траекториясын өз мүддесіне, бейімділігі мен қажеттіліктерін ескере отырып қалыптастыруға мүмкіндік беру болып саналады. Мұның бәрі кәсіби білім берудің көпдеңгейлілігі бағдарламаларында көрініс тауып, тәжірибеде жүйелі бірізділікте жүзеге асырылуы тиіс.

Бұл мақалада тұлғаның дүниетанымдық мәдениетін қалыптастырудың тұғырлары мен қағидалары қарастырылған.

Түйін сөздер: педагог, мәдениет, дүниетаным, тұлға, педагогикалық мәдениет, дүниетанымдық мәдениет, педагогтың педагогикалық мәдениеті, педагогтың дүниетанымдық мәдениеті.

Abstract

Bulshekbayeva A.I.¹, Suranshieva M.K.²

*¹Doctor PhD, senior teacher of the Institute of Pedagogy and Psychology at AbaiKazNPU
Almaty, Kazakhstan*

*²Doctor PhD, senior teacher of the Institute of Pedagogy and Psychology at AbaiKazNPU
Almaty, Kazakhstan*

PEDAGOGICAL AND WORLD OUTLOOKING TEACHER CULTURE

In given article the pedagogical and world outlook culture of the teacher is considered. It is revealed actual features of pedagogical and world outlook culture of the teacher for societies and for the concrete person in connection with the number which has become aggravated in new cultural-educational conditions of contradictions: between religious and secular education, a religious and scientific explanation of the world, national and universal values, between pragmatical both aspirations of mass consciousness and the high purposes of life preached by philosophy and art, differently directed influences of a family, school, mass media, etc.

Keywords: The teacher, culture, outlook, the person, pedagogical culture, world outlook culture, pedagogical culture of the teacher, world outlook culture of the teacher.

Культура есть мера развития человека, она характеризует не только и не столько объём усвоенных им ценностей общественной жизнедеятельности людей на протяжении всей их истории, сколько сам способ, каким человек приобщается к этим ценностям. Культура, в переводе с латинского языка, означает возделывание, обработка. В этом смысле культура – это то, что создает, формирует людей, и одновременно то, с помощью чего люди становятся социально активными, профессионально зрелыми и целеустремлёнными людьми. Именно поэтому культура воплощает стиль мышления и поведения человека, поскольку она охватывает все стороны общественной жизни, любой вид человеческой деятельности. Она характеризует не только образованность – широту и глубину знаний человека, но и его воспитанность, интеллигентность – умение четко выразить свою мысль, внимательно выслушать, сделать правильное встречное движение, с достоинством и в соответствии с обстановкой себя держать [1]. Важнейшее место среди них занимает педагогическая и мировоззренческая культура педагога.

Педагогическая культура – это интегральное качество личности педагога, проектирующее его общую культуру в сферу профессии. Педагогическая культура – это синтез высокого профессионализма и внутренних свойств педагога, владение методикой преподавания и наличие культуротворческих способностей. Это мера творческого присвоения и преобразования накопленного человечеством опыта. Педагог, обладающий высокой педагогической культурой, имеет хорошо развитое педагогическое мышление и сознание, обладает творческим потенциалом и является средоточьем всемирного культурно-исторического опыта [2].

В.Л. Бениным выявлена сущность педагогической культуры, представляющая собой интегративную характеристику педагогического процесса, включающую единство непосредственной характеристики педагогического процесса, включающую единство непосредственной деятельности опыта и результаты этой деятельности, закрепленные в виде знаний, умений, и навыков и специфических институтов такой передачи от одного поколения к другому [3].

На современном этапе педагогическая культура выступает как интегральное качества личности учителя, проектирующие его общую культуру в сферу профессии, синтез высокого профессионализма и внутренних свойств педагога, владение методикой преподавания и наличие культуроведческих способностей [4]. Синтезируя в себе различные элементы сознания и деятельности, педагогическая культура содержит в своей основе мировоззренческую сторону культуры. В структурном плане педагогическая культура представляет собой синтез психолого-педагогических убеждений и мастерства, общего развития и развития профессионально-педагогических качеств, педагогической этики и стремления к самосовершенствованию, системы многогранных отношений, стиля деятельности и поведения. Объединяя эти взаимообусловленные компоненты личности, педагогическая культура обогащает и развивает каждый из них до уровня высшего порядка.

Фундаментом педагогической культуры, ее внутренним стержнем является мировоззрение личности. Обусловлено это тем, что мировоззрение человека определяет его помыслы и чувства, нравственные качества и результаты своего труда. Оно пронизывает все компоненты педагогической культуры и придает им идейную направленность.

Качественная особенность педагогической культуры состоит в том, что она неразрывно связана с мировоззренческой культурой.

Мировоззренческая культура – это воплощаемое в образе жизни человека мировоззрение особого качества, мировоззрение, идеально санкционирующий именно культурный образ жизни.

Мировоззренческая культура личности неоднородна и представляет собой сложную иерархию его слоев, в которой отражается опыт самоопределения человека. Особенно важно подчеркнуть, что мировоззренческая культура насыщена чувственными отношениями. Это может быть ощущение гармонии с окружающим миром или дисгармонии с ним, удовлетворенность или неудовлетворенность реальностью, которые могут отражаться в сознании человека на фоне чувства гордости, радости, стыда, тревоги и других эмоциональных состояний [5].

Мировоззренческая культура педагога, непосредственность и свобода, внутренняя «настройка» на творчество, мотивационно-ценностное отношение к образованию [5].

Мировоззренческая культура педагога является на сегодняшний день особенно актуальной как для общества, так и для конкретной личности в связи с обострившимся в новых культурно-образовательных условиях рядом противоречий: между религиозным и светским образованием, религиозным и научным объяснением мира, национальными и общечеловеческими ценностями, между прагматическими и устремлениями массового сознания и высокими целями бытия, проповедуемыми философией и искусством, разнонаправленными влияниями семьи, школы, средств массовой информации и др.

Мировоззренческая культура педагога выступает показателем целостности личности. Показатели мировоззренческой культуры педагога, проявляющие её: 1) уровень самосознания, способность к обретению идеала, ориентация на будущее, в создании которого непосредственно участвует будущий педагог. Выстраивание ценностной иерархии в соответствии с концепцией профессиональной жизни, способность к самоанализу и самооценке; 2) интеллектуальная способность педагога к созданию объективной картины мира сформированность естественно-научного и социально-философского мировоззрения; 3) осознание педагогом ценностного наполнения своего "Я" с позиции альтруистических устремлений, сформированность педагогических потребностей с доминантой "на всех других"; 4) сформированность общей культуры, осознание своей причастности к миру культуры (народа, Отечества, профессиональной группы, учебного

коллектива), понимание многомирности субъектов; 5) проявление нравственной чистоты в реализации ответственности за мир, готовность и способность к многостороннему со-творчеству; 6) сформированность потребностей и умений творческой деятельности, проявление на всех уровнях смысла совершенствования через сознательную включенность в общественную жизнь; 7) познавательная активность как ведущий вид творческой активности, готовность к дальнейшему самообразованию и самовоспитанию [6].

Подготовка будущего педагога, обусловленная тремя личностными аксиологическими компонентами развития мировоззренческой культуры и представляющая последовательность действий субъекта от мировоззренческого знания к мировоззренческой ценности и мировоззренческому совершенствованию. Психолого-педагогический механизм развития педагогической и мировоззренческой культуры педагога, характеризуется системой субординационных, взаимообусловленных характеристик (когнитивной эмоциональной, мотивационной и волевой).

Субъектно-интегративный подход самое важное к развитию педагогической мировоззренческой культуры педагога, характеризующегося: открытостью педагога будущему; интеграцией всех способов освоения мира; цельностью взаимосвязи общества, природы и человека; стилевой определенностью лично-стного участия в обучении и формировании целостной личности; установкой на концептуальность (смысловую основу); психологической установкой личности на "сверхзадачу", поиск новых ориентиров и целей.

Субъектность педагога является важным интегрирующим фактором, который приобретает силу по мере устремленности личности к идеалу и активной деятельности по самореализации в приобретении педагогических ценностей. Одним из наиболее существенных проявлений субъектности педагога, развивающего педагогическую и мировоззренческую культуру, является его произвольная осознанная активность, обеспечивающая достижение принимаемых педагогом целей. В субъектном аспекте профессиональной позиции видим способ самореализации, самоутверждения и саморазвития специалиста, имеющего следующие проявления: субъективное запечатление профессионально значимых способов и нормативов профессиональной деятельности, выработка на этой основе собственной системы действий; выработка личностных критериев и норм профессиональной деятельности; выход за рамки нормативной деятельности; независимость мышления, способность авторского проектирования и личностно значимого способа осуществления педагогического процесса [6].

Индивидуального стиля мировоззрения как способа осуществления профессиональной деятельности показателем выступает саморегуляция. Студент моделирует педагогическую деятельность в рамках теоретических гипотез и рефлексивно познает модели (восходящие потоки) сопоставляя их с гипотезами, принимая или опровергая их. При этом он входит в рефлексивную коммуникацию с другими субъектами, развивается рефлексивный тип общения, направленный на сопоставление себя с другими, с самой собой. Правоммерно считать, что достижение рефлексивного способа в рамках субъектно-интегративного подхода к развитию педагогической и мировоззренческой культуры педагога служит показателем развитой профессиональной позиции субъекта [6].

Педагогическую и мировоззренческую культуру педагога можно определить как интегральное качество личности, определяющее ее направленность на созидание собственного ценностно-смыслового поля, способ освоения базовых ценностных ориентации в жизни в целом и в профессиональной деятельности в частности, меру присвоения и актуализации мировоззренческих ценностей.

Список использованной литературы:

1. Белик А.А. *Культурология. Антропологические теории культур*. – М.: РГГУ, 2000. – 241 стр.
2. Исаев И.Ф. *Профессионально-педагогическая культура преподавателя: Учебное пособие*. – М.: Академия, 2004. – 208 стр.
3. Бенин В.Л. *Педагогическая культура: философско-социологический анализ*. – Уфа, 1997. – 131 с.
4. Таубаева Ш. *Исследовательская культура учителя: от теории к практике*. – А., 2001. – 350 с.
5. Азархин А.В. *Мировоззрение и эстетическое развитие личности*. – Киев: Наукова Думка, 1990. – 191 с.
6. Артамонова Е.И., Узиков И. *Духовная культура педагога // Педагогическое образование и наука*. – 2005. – №5.

МРНТИ 14.07.07

К.О. Оразбаева¹, Б.А. Киясова²

¹ доктор PhD, Ш.Уәлиханов атындағы КМУ
Көкшетау қ., Қазақстан

² п.ғ.к., доцент, Абай атындағы ҚазҰПУ

ЖАҒАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДА ПЕДАГОГ МАМАНДАРДЫҢ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫН ЗАМАНҒА СӘЙКЕС ЖАҢҒЫРТУ НЕГІЗІ

Аңдатпа

Бұл мақалада ХХІ ғасыр педагог мамандардың білім беру саласын заманға сәйкес жаңғырту. Білім беру саласындағы жаһанданудың дамуы мен жай-күйін талдауға арналған зерттеулер көрсетілген әлемді тану мүмкіндігін кеңейту. Білім жүйесін әлемдік дамыған инновациялық білім мен ғылымның халықаралық стандартын меңгеру, сапалы білім беруге қол жеткізу, қоғам сұранысына жауап беретін білікті маман даярлау. Қазіргі кездегі жаңғырту үдерісі ең алдымен тұлға және оларды тәрбиелейтін болашақ педагогтардың білім кеңістігіндегі орны мен рөліне, жаһандану жағдайында халықаралық өзара әрекеттестікке дайын болу тұрғысынан қарастырады. Өйткені, жаңа жағдайда педагог алдында жалпы адамзаттық, демократиялық және гуманистік құндылықтармен бірге, білім беру саласын заманға сәйкес жаңғырту негізінде білімді, саналы, әлем азаматын тәрбиелеу керек екендігі көрсетілген.

Түйін сөздер: жаһандану, білім беру, ғылым, құзыреттілік, педагог, әлем, маман, сапа, инновация, технология.

Аннотация

К.О. Оразбаева¹, Б.А. Қиясова²

¹ доктор PhD, КГУ имени Ш.Ш. Уәлиханова
г. Кокшетау, Казахстан

² к.п.н., доцент, КазНПУ имени Абая

ОСНОВА СОВРЕМЕННОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СФЕРЫ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В данной статье современная модернизация сферы образования учителей ХХІ века. Расширение мирового признания исследований, которые изучают развитие и условия глобализации в образовании. Развитие системы образования мирового уровня, международных стандартов образования и науки, доступа к качественному образованию и подготовки квалифицированных кадров. Процесс модернизации в первую очередь касается роли и места будущих учителей в образовательных пространствах, а также их готовности участвовать в международном сотрудничестве в контексте глобализации. в новых условиях педагог прививает не только общечеловеческие, демократические и гуманистические ценности, но и опираясь на новые веяние в модернизации образования воспитывает умного, образованного гражданина мира

Ключевые слова: глобализация, образование, наука, компетентность, педагог, мир, специалист, качество, инновации, технологии.

Abstract

К.О. Orazbayeva¹, B.A.Kiyassova²

¹ PhD doctor, Sh.Ualikhanov Kokshetau State University
Kokshetau, Kazakhstan

² assistant professor Kazakh national university after Abai
Almaty, Kazakhstan

THE BASIS OF THE RECENT MODERNIZATION OF EDUCATIONAL SECTOR OF TEACHERS UNDER CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The article discusses the recent modernization of educational sector of teachers in 21st century. Expanding research of global recognition, which study the development and conditions of globalization in education. The education system is the key to the development in the world of innovative education and science, access to quality education and skill formation. The modernization process concerns the role and place of future teachers in educational system, and their readiness to participate in international cooperation under conditions of globalization. In the new conditions, the teacher instills not only universal, democratic and humanistic values, but also bases upon the new trend in the modernization of education, it brings up an intelligent, educated citizen of the world.

Keywords: globalization, education, science, competence, teacher, world, specialist, quality, innovation, technology.

Болашақта бәсекеге қабілетті ХХІ ғасыр педагогын тәрбиелеу білім беру саласының алдында тұрған басты міндеттердің бірі. Соған сай ұстаз – ізденімпаз ғалым, тынымсыз еңбеккер, ортаның ұйтқысы, жан-жақты шебер, терең қазыналы білімпаз, гуманист, белсенді патриот, ғаламдық мәселелер туралы пайымы бар, өз ісін жаһандық талаптар деңгейінде жүргізе алатын болғанда ғана қоғамның мықты да білікті, мәдениетті, жан-жақты дамыған, шығармашылығы жоғары жеке тұлғаны қалыптастырып, тәрбиелеу нәтижелі болады.

Қазақ қоғамы қазір қарқынды түрде жүріп жатқан жаһандану үдерісінің ықпалынан, өзі қаламаса да, оқшау бола алмайтындығы белгілі. Жаһандануды әрбір ұлт, әрбір этнос, әрбір мемлекет өзінің болмысына бейімдеп сіңіре алғанда ғана осынау қауіптілеу болып көрінетін құбылыстың игілігін көреді. Еліміз енген Болонья жүйесі бойынша педагогтарды кәсіби дайындау үдерісі де осы мәселенің бізде таралуының көрінісі. Бұл ретте оқытудың барлық деңгейінде білім мазмұнының қайта қаралып, технологияларының жаңғыртылуы сапаға бағытталу мен нәтижеге қол жеткізудің бірден - бір жолы. Осыған орай жоғары білімнің нәтижесі болып табылатын болашақ маман бойында жаһандық білімге қатысты құзыреттіліктер қалыптастыру өзекті мәселе қатарына жатады. Дегенмен, жаһандану ұлттық шекараны бұзуды ұсынбаған интернационалдандырудың сапалы жаңа кезеңі екенін мойындау керек шығар.

Ол қазіргі замандағы тәртіпке жаңа ғылыми-техникалық революция нәтижелерінің екі жақты әсер етуіне себепші. Ғылыми-өндірістік кешеннің тез арада дамуы адамзатты экологиялық апатқа, яғни, түрлі елдердің тек біріге отырып шешімін табатын жаһандық мәселелердің пайда болуына әкелгенімен, жаһандық ақпараттық-коммуникациялық желілерді құру кез-келген уақытта кез-келген жерде дерлік қажетті ақпаратты алуға, адамзат қызметінің барлық саласында мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықты жеңілдетіп, байланысты тездетуге мүмкіндік беретіндігі ақиқат [1, 127].

Сонымен қатар, жаһандану халықаралық бәсекелестікті өршіте түседі. Ал бәсекелестік пен нарықтың кеңеюі мамандану және халықаралық еңбек бөлінісін тереңдетуге әкеледі. Жаһанданудың тағы бір артықшылығы – өндіріс ауқымындағы үнемділік, мұның өзі ысырапшылыққа жол бермеу мен бағаның төмендеуіне, соның салдарынан тұрақты экономикалық дамуға әкеледі. Егерде жаһанданудың оң және теріс жақтарын саралайтын болсақ, оның өзі әлемдік жүйенің сипатына байланысты болады. Егер әлем қақтығыстарға толы болса, онда ол мүлдем теріс сипат алады. Керісінше, әлем ынтымақтастыққа қарай бет түзесе, онда жаһандану оң әсер береді [2, 15].

Бұл ретте ЮНЕСКО Бас директоры К.Мацуураның дәстүрлі білім беру саласындағы құндылықтарды қалыптастыруда әдістемелік ресурстары бар орта және жоғары мектептердің атқарған жұмыс көлемінің маңыздылығын, және оларға көмек көрсету үшін халықаралық ұйымдардың уақыт талабына сай жұмыс атқаруы қажет екендігін атап өтті [3, 29]. Соған сәйкес, ЮНЕСКО-ның ұстанымы – мәдениет, ғылым және білім беру саласындағы саясат барлық адамдардың игілігіне бағытталуы тиіс екендігін атап өтеді.

Біз осы көзқарастармен толықтай келісеміз, яғни тәрбие, адамгершілік құндылықтар жаңа мыңжыл-дықтағы жалпыәлемдік құбылыс ретінде жаһанданудың негізі болып табылуы тиіс.

Жаһандық өркениеттің пайда болуына септігін тигізетін шарттарды құруға бағытталған басымдықтар қатарында төмендегілерді атап өтуге болады:

- бүкіл ғұмыр бойы барлығы үшін үздіксіз білім беру;
- халықаралық диалогты мәдени құндылықтар негізінде құру, қоршаған ортаға, жаңа технологияларға, ғылымның этикалық аспектілеріне назар аудару.

Жаһандану қоғамдарды және мәдениеттерді қайта жасақтауда; өзгеріс уақыттың үлкен талабы болып табылуда және бұл да білім беруге әсер етуде.

Барлық салада трансформативті және инновациялық қабілеттер талап етілуде және білім беру соның бірі болып табылады. Жаңа технологиялар мен коммуникациялар көшбасшылар мен көшбасшылыққа

көптеген мүмкіндіктер береді, және сәйкесінше көшбасшылар мен менеджерлер басшылықтың жаңа формасын қайта жасақтап, өздерінің біліктерін әртүрлі деңгейде дамытады.

Жаһандану үдерісінің білім беру жүйесі жайлы айтар болсақ, Еуропада алғаш рет білім берудегі жаһандану мәселесі өткен ғасырдың 70-жылдарында айтыла бастады. «Білім беруді жаһандандыру» ұғымын талдай отырып, профессор Е.В. Шевченко жаһандану білім берудің әлемдік, бірегей, әмбебап жүйесін құру үшін қолданылады, білім беру жүйелерінің арасындағы айырмашылықтар жойылады. Басқаша айтқанда, білім беруді жаһандандырумен үйлестіру теңдестіріледі» деген тұжырым жасаған [4].

Ал, өзге мамандар білім берудегі жаһандану мен интернационалдандырудың арасындағы байланыс-қа, назар аударып отыр.

Яғни, жоғары оқу орындарының шетелдік университеттермен шарт жасасып, халықаралық байла-ныстар орнатып, өзара студенттерді тарту мен интернет арқылы қашықтықтан оқыту бағдарламасын құрумен қарастырады. Осылайша, жаңа ақпараттық технологиялар негізінде білім берудің жаһандану үдерісі белсенді дамып келе жатыр деп есептейді [5].

Осы бағытта А.Кроплидың ой-пікірі де көңіл аударарлық, оның пікірі бойынша жаһандық оқыту-оқытудың стратегиясы, ол бойынша студенттер жаһандану мәселелерін оқып-зерттеп, шоғырлану әдісінің көмегімен өздерінің білімдерін алады. Сөйтіп, жаһандық білім берудің екі сипатын атап айтуға болады, бір жағынан, бұл оқыту үдерісі, ол әлеуметтік-мәдени қоршаған ортада өмір сүретін жеке бір адамнан бастап, тұтас бір ұлтты қамтиды. Екінші жағынан, ол жаһандану мәселелеріне байланысты және оқытуды ұйымдастырудағы көп пәндік тәсілді қолданады. Сол себепті жаһандық даму әр түрлі пәндер арасындағы білімді шоғырландыратын жазық немесе көлденең тәсілді, ғылыми, жалпыға ортақ тәжірибені біріктіретін тік тәсілді де қажетсінетін екі мәселелеге тап болуда [6].

Ғалым В.Лысенконың пайымдауынша, жаһандық білім беру адамға әлемге кіруге, заманға сай өмір-дің мәдени, әлеуметтік, экономикалық және басқа да деңгейлеріндегі өзара байланыс жүйесіне үйлесімді еруге көмектесетін маңызды негіздердің бірі болып табылады, оның міндеті әлемді тану мүмкіндігін кеңейту, өз елінің басқа елдермен өзара әрекеттестік механизмдерін, оның әлемдік қоғамдастықтағы алатын орнын түсінуге және әлемге басқа халықтар көзімен қарауды үйренуге ықпал ету болып табылады [7, 10].

Әлемдік педагогикада жаһандық білім берудегі тұжырымдаманың негізін қалаушы американдық философ Р.Хенвидің еңбектерін салыстырмалы түрде атап кетуге болады. Ол жаһандану үдерісіндегі білім беру астарларын қарастыра отырып төмендегідей бес ұстаным ұсынды:

- дүниенің біркелкі еместігін қабылдау;
- ғаламшардың жай-күйін мойындау;
- басқа халықтардың мәдениетін түсіну;
- жаһандық динамиканы білу;
- адамның саналы таңдауы .

Айрықша көңіл бөлген *бірінші мәселе* – дүниені қабылдаудың біркелкі еместігін мойындау. Біз өзімізді қоршаған орта туралы бала кезімізден айтылып жүрген пікірлер арқылы ғана білеміз. Сол себепті әр түрлі ой-пікірдің болуы, дүниені әртүрлі қабылдау – біз жаһандық деп айтуға толықтай айта алатындай сананы қалыптастыру маңызды саты болып табылады [8, 29]. Автордың ойынша, берілген ұстаным шеңберінде пікірталас туғызатын конференция, дебаттар, достық сипаттағы дау-дамайлар секілді жұмыс әдістері мен түрлері нәтижелі болады. Олар жастарды өз ойын қалыптастыруға, өз пікірінің дұрыстығына көз жеткізуге үлкен мүмкіндіктер береді. Одан басқа, бұл жұмыс үдерісінде өз пікірінде қарама-қайшы болса да ой-пікіріне деген сабырлы қарым-қатынасты қалыптастырады.

Екінші ұстаным – ғаламшардың жай-күйін мойындау. Бүгінде адамдар орасан зор ақпарат көлемін алады. Мәселе берілген ақпараттың қаншалықты шынайы екендігінде. Бүгінгі заманда интернет біздің өмірімізге толықтай енген кезде көптеген адамдар оны ақпарат алудың бірден бір көзі ретінде қарастырады. Белгілі бір адамға қатысы жоқ болып көрінсе де, оның денсаулығына, басқа да тіршілік әрекетіне әсер ете алатын белгілі бір дүниежүзілік мәселелер жөнінде адамға ойлануға мүмкіндік беретін білім берудің белгілі бір деңгейлері қалыптасады, бұл біріншіден. Екіншіден, білімділік адамға кез-келген ақпаратқа сын көзбен қарауға мүмкіндік береді [9].

Келесі ұстаным басқа халықтардың мәдениетін түсіну. Бөтен мәдениетті түсіну, қабылдау айтарлық-тай оңай емес. Тіпті адам ұзақ уақыт бойы басқа ұлт өкілдерімен бірге біте қайнасып өмір сүрсе де, олардың мәдениетін қабылдауы мүмкін. Мұнда бір ғана байланыс жеткіліксіз. Адам басқа елдің салт-дәстүрін қабылдап, оны өз өмірінің бір бөлігі етуге даяр болуы керек. Мүмкін бұл жерде белгілі бір таным икемділігі, психикалық үйлесімділік, жаңа атаулыны жете түсініп, өзгеру мүмкіндігі өте маңызды болып табылады.

Жаһандық динамиканы бұл ұстанымына келетін болсақ, бүгінде әлемдегі барлық нәрселер бір-бірімен тығыз байланысты деген анықтаманы көруге болады. Соңғы он жылдықта дүниеде болып жатқан құбылыстардың себептерін түсіндіру оңай емес. Қазіргі уақытта кез-келген уақиғаның, кез-келген іс-қимылдың жеке сипатта да, дүниежүзілік сипатта да көптеген салдары болуы мүмкін. Бір сөзбен айтқанда

дүниеде болып жатқан өзгерістер адам қызметімен тікелей байланысты болатындығын мойындауымыз керек.

Бесінші ұстаным жөнінде айтсақ, бұл адамның саналы таңдауы. Біз мына нәрсеге көңіл бөлуіміз керек соңғы жылдарда адамдардың санасында белгілі бір өзгерістер болып жатыр. Бұл өзгерістер ойла-нып, кесіліп-пішілген адамның өзін-өзі ұстау астарларына қатысты. Біз бұрын қажетті және пайдалы деп жасаған істеріміздің енді күмәнді екендігіне көзіміз жетіп отыр [10, 57].

Әлемдік білім беру жүйесіндегі белгілі жаһандық тенденцияларды ғалым А.Савельев төмендегіше бөліп қарастырады:

1) елдің барлық тұрғындарына демократиялық білім беру жүйесіне талпыну, оның сатылары мен деңгейлерінің сабақтастығы, осы орындарына автономдық пен дербестік беру;

2) тілек білдірушілердің барлығына білім алу құқығын қамтамасыз ету (ұлтына, нәсіліне қарамастан әрбір адам үшін кез-келген жоғары оқу орнында білім алудың тең мүмкіндігі);

3) әлеуметтік-экономикалық факторлардың білім алуға айтарлықтай әсері (кейбір этникалық аз топтардың мәдени-ағартушылық монополиясы, ақылы білім беру, шовинизм мен расизмнің көріністері);

4) оқушылардың жан-жақты қызығушылығын қанағаттандыруға, қабілеттерін дамытуға бағытталған оқу-ұйымдастырушылық шаралардың көбеюі;

5) білім беру қызметі нарығының өсуі;

6) жоғары білім желісінің кеңеюі және әлеуметтік студенттіліктің өзгеруі (демократияланған);

7) білім беруді басқару өрісінде қатаң орталықтандыру мен толық автономия арасында дұрыс шешім табу;

8) әлемнің дамыған елдерінде білім беру қаржыландырудың басты объектісіне айналуға;

9) мектеп пен жоғары оқу орындарының бағдарламаларын үнемі жаңартып отыру, түзетулер енгізу;

10) «орташа оқушы» бағытынан бас тартып, білім беру барысында және білім беру құралдары арқылы дарынды балалар мен жастарға, олардың қабілеттерін ашып, дамытуға ерекше көңіл бөлу;

11) дамуы жағынан қалып қойған балаларға білім беру үшін қосымша ресурстар іздестіру [11]. Осы келтірілген білім беруді дамытудың жаңа беталыстары еліміздің аталмыш әлеуметтік саласының да басты бағыттары екені белгілі.

Ғалым Р.Хенви өзінің жаһандық білім беру тұжырымдамасында оқытушылар өздері жергілікті, аймақтық және халықаралық тұрғыдағы мәселелерді шешу үдерісіне қатысуға көмек беретін, бағдар сілтейтін жолдарды саналарымен түйсінулері қажет деген болатын [12, 102]. Бұл жаһандық білім беру бағдарламасының курстарында қоғамдық-саяси пікірталастарға қатысуға түрткі болатын қажетті ақпараттары болуы керек екендігін меңзейді.

Қорыта келе, жаһандық білім берудегі құзыреттілік түйінінің нәтижелерге жетуі педагог мамандардың білім беру саласын заманға сәйкес жаңғыртуды көздейді. Мұны болашақ педагогтарды даярлауда ескеру және жаһандық жаңарулар жағдайында еңбек ететін болашақ педагогтардың аса қажетті сапасын дамыту мәселесін шешеді деп есептейміз. Қоғам дамуының динамикасы адамның кәсіби қызметі, мансабы үздіксіз білім алуды, өзінің кәсіби біліктілігін, кәсіби құзыреттілігін арттырып отыруды талап ететіндігі бүгінгі күні белгілі. Осы тұрғыдан алғанда, жоғары білім жүйесін халықаралық деңгейде жаңасынан жаңғырту және интеграциялау – құнды шешім болып табылар еді.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Кукушкин В.С. *Общие основы педагогики.* – М.: Ростов-на-Дону, 2006. – 224 с.
2. Лысенко В. *Философия и практика глобального образования в российской школе / Народное образование, 1994. – № 9-10. – С. 10-16.*
3. Мацуура Коитиро. *Глобализация – это также культурный процесс // Международная жизнь. 2000. - №9. – С. 27-32.*
4. Шевченко Е.В. *Термины международного академического сотрудничества.* //http://www.prof.
5. Дроздова Г.Г. *Идеи глобального образования в школе Чувашской Республики/Республиканский центр псих-пед. помощи детям. – Чебоксары, 1995. – С. 62-71.*
6. Cropley A.J. *Global Learning /The International Encyclopedia of Education. Supplementary Issue. – N-Y: Pergamon, 1989. – P. 384-387.*
7. Лысенко В. *Философию и практику глобального образования в российской школе / Народное образование, 1994. – №9-10. – С. 10-16.*
8. Hanvey R. *An Attainable Global Perspective.* – New York: The American Forum for Global Education, 1976. – 160 p.
9. Вернадский В.И. *Философские мысли натуралиста.* – М.: Наука, 1989. – 520 с.
10. Hanvey R. *An Attainable Global Perspective.* – New York: The American Forum for Global Education, 1976. – 160 p.

11. Савельев А. Новый вызов /Высшее образование России. 2002. – №1. – 112 с.

12. Hanvey R. An Attainable Global Perspective. – New York: The American Forum for Global Education, 1976. – 160 p.

УДК 37.001

МРНТИ 14.01.11

Н.Б. Қарабаева¹, А.Е. Каженбаева²

¹аға оқытушы, магистр Х.Досмұхамедов атындағы Атырау Мемлекеттік Университеті
Атырау қ., Қазақстан

²доцент, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау Мемлекеттік Университеті
Атырау қ., Қазақстан

ҚАЗІРГІ ЗАМАН ЖАҒДАЙЫНДА БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫН МОДЕЛДЕУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада білім беру ортасын моделдеу педагогикалық-психологиялық зерттеулер әдісі ретінде қарастырылады. Білім беру ортасы – бұл қоғамның қазіргі заманғы қажеттіліктеріне тән және мәдениет, экономика, өндіріс пен технологияның даму тенденцияларына сәйкес болуы тиісті көпқырлы кеңістік. Тұтас алғанда, білім беру саласының дамуына мүмкіндік беретін көптеген локалды білім беру ортасының өзара әрекеттестігі, түрлі мемлекет ғалымдарының сан алуан әдістер, тәсілдер мен инновацияларды өзара қолдануы және әр түрлі елдердегі білім беру үдерісінің әлемдік білім беру кеңістігіне интеграциялану тенденциясының байқалуы қазіргі заманғы білім беру ортасының маңызды сапасы болып табылады. Білім беру ортасын моделдеу алгоритмі келесі кадамдардан тұрады: процедураны құру; диагностикалық сұрақтарды дайындау және жауаптарды талдап түсіндіру; білім беру ортасы типтерін моделдейтін векторды құрастыру және мұның барлығы өз кезегінде қазіргі заман жағдайында білім беру ортасын моделдеудің ерекшеліктерін сипаттайды.

Түйін сөздер: білім беру ортасы, ақпараттық білім беру ортасы, комфортты білім беру ортасы, шығармашылық білім беру ортасы, көпэтникалық білім беру ортасы, моделдеу, ғылыми моделдеу, білім беру ортасын моделдеу.

Аннотация

Қарабаева Н.Б.¹, Каженбаева А.Е.²
¹старший преподаватель, магистр

Атырауский государственный университет имени Х.Досмұхамедова
Атырау, Казахстан

²доцент Атырауский государственный университет имени Х.Досмұхамедова
Атырау, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ МОДЕЛИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОСТИ

В данной статье рассматривается моделирование образовательной среды как метод психолого-педагогического исследования. Образовательная среда – это многомерное пространство, которое должно быть адекватно современным потребностям общества и соответствовать тенденциям развития культуры, экономики, производства и технологий. Важным качеством современной образовательной среды является взаимодействие множества локальных образовательных сред, взаимное использование различных методов, приемов и инноваций учеными разных стран, что способствует развитию сферы образования в целом и является проявлением тенденции к интеграции образовательных процессов в разных странах в мировое образовательное пространство. Алгоритм моделирования образовательной среды состоит из следующих шагов: построение процедуры; подготовки диагностических вопросов и интерпретация ответов; построение вектора, моделирующего определенный тип образовательной среды, что в свою очередь характеризует особенности моделирования образовательной среды в условиях современности.

Ключевые слова: образовательная среда, информационное образовательное среда, комфортная образовательная среда, творческая образовательная среда, полиэтническая образовательная среда, моделирование, научное моделирование, моделирование образовательной среды.

Abstract

Karabaeva N.B.¹, Kazhenbaeva A.E.²

¹senior teacher master

Atyrau State University named after Kh.Dosmukhamedov

Atyrau, Kazakhstan

²assistant professor Atyrau State University named after Kh.Dosmukhamedov

Atyrau, Kazakhstan

FEATURES OF MODELING THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE CONTEMPORARY CONDITIONS

This article discusses the modeling of the educational environment as a method of psychological and pedagogical research. The educational environment is a multidimensional space, which must be adequate to the contemporary needs of society and correspond to the trends in the development of culture, economy, production and technology. An important quality of the modern educational environment is the interaction of many local educational environments, the mutual use of various methods, techniques and innovations by scientists from different countries, which contributes to the development of the educational sector as a whole and is a manifestation of the tendency to integrate educational processes in different countries into the global educational space. The algorithm for modeling the educational environment consists of the following steps: building a procedure; preparing diagnostic questions and interpreting answers; building a vector that simulates a certain type of educational environment, which in turn characterizes the features of modeling the educational environment in modern conditions.

Keywords: educational environment, educational information environment, comfortable educational environment, creative educational environment, multi-ethnic educational environment, modeling, scientific modeling, modeling of the educational environment.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына жолдауында: «Білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аударылуда. Ойлау негіздері, ақыл-ой мен шығармашылық қабілеттер, жана дағдылар сонау бала кезден қалыптасады. Балалар қауіпсіздігінің маңыздылығын ескеріп, бүкіл мектептер мен балабақшаларды бейнебақылау жүйесімен қамтамасыз етуді, мектеп психологтарының жұмысын күшейтуді және басқа да дәйекті шараларды жүзеге асыруды тапсырамын» – деп ерекше атап көрсетуі білім беру жүйесінің алдына көптеген міндеттер жүктейді [1].

Сонымен бірге Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы үздік халықаралық стандарттар бойынша сапалы білім беру мүмкіндіктерін кеңейтеді. Халықаралық стандарт бойынша білім берудің топтастырылуына сәйкес «білім беру» терминін білім алу барысында мақсатты және жүйелі қызмет деп түсінуге болады. Білім берудің қызметі – білім беру үдерісінің нәтижесі, ол осы қызметпен құрылған, білім алушылар қызметінің мақсатын ашып, бекітілген ережелерге сәйкес категориялар мен критерийлер арқылы кәсіби деңгейге жету. Білімділік деңгейін көтеру халық өмірінің сапасын арттырудың неғұрлым маңызды көрсеткіштерінің бірі болып саналады [2].

Бұл білім беру ортасын моделдеу мәселесінің өзектілігін айқындайды. Сондықтан білім беру ортасын моделдеудің әдістері мәселенің педагогика және психология ғылымдарындағы қалыптасқан тәжірибесіне талдау жасалды. «Білім беру ортасы» педагогикалық ұғымы ретінде Ф.Фребельдің дидактикалық жүйесінен, М.Монтессоридің әдісінен, Дж.Дьюидің тұжырымдамасынан, Л.С.Выготскийдің мәдени-тарихи тұжырымдамасынан, Н.Б. Крылованың мәдени тұжырымдамасынан бастау алады.

Қазіргі уақытта білім беру ортасы білім беру міндеті мен мәніне қол жеткізу жағдайында әлеуметтік-мәдени ортаның маңызды бөлігі ретінде қарастырылады (А.Я. Данилюк, А.Н. Леонтьев,

В.И. Слободчиков, т.б.). Сонымен бірге «білім беру ортасы» және «білім беру кеңістігі» деген ұғымдар сараланып беріледі (А.А. Веряев, В.А. Козырев, В.М. Розин, т.б.).

Жалпы білім беретін мектептің негізгі білім беру ортасын моделдеу технологиясы дайындалған (Ю.С. Мануйлов, В.П. Лебедева, Е.А. Ямбург, В.А. Ясвин, т.б.). В.А. Ясвиннің пікірінше, білім беру ортасы – тұлғаның қалыптасу жағдайлары мен әсерлерінің жүйесі», ол үнемі даму үстінде, осыған байланысты педагогикалық эксперимент жүргізу арқылы оны жобалаудың және моделдеудің қажеттілігі туындап отырады [3].

Білім беру ортасының құрылымдық компоненттері бөліп көрсетілген (С.Д. Дрябо, И.В. Ермакова, В.В. Рубцов, т.б.). С.Д. Дрябо «білім беру ортасын оқыту, тәрбиелеу және тұлғаның дамуының барлық жағымды және жағымсыз мүмкіндіктерінің жиынтығы» деп есептесе [4], ал В.В. Рубцов «білім беру ортасы – бұл жас ерекшеліктеріне байланысты баланың ересектермен өзара әрекеттестігін, өзара түсінісуін, коммуникация мен рефлексия үрдістерін сипаттайтын орта» деп тұжырымдайды [5].

«Білім беру ортасы» ұғымына саналуан түрлі анықтаманың берілуі бұл феноменнің көпжақтылығын көрсетеді. Сонымен бірге бүгінде «комфортты білім беру ортасы», «қауіпсіз білім беру ортасы», «ақпараттық білім беру ортасы» ұғымдары да пайда болуда.

Зерттелініп отырылған білім беру ортасының негізгі моделдері мәселесі де әр түрлі аспектіде қарастырылған, атап айтқанда, білім беру ортасының экологиялық-тұлғалық моделі (С.Д. Дрябо, В.А. Ясвин); білім беру ортасының коммуникативтік-бағдарлық моделі (Л.С. Выготский, В.В. Давыдов); білім беру ортасының психологиялық-дидактикалық моделі (В.П. Лебедева, В.А. Орлов, В.И. Панов); білім беру ортасының антропологиялық-психологиялық моделі (В.И. Слободчиков).

В.И. Слободчиков білім беру ортасының келесі компоненттерін бөліп көрсетеді: психодидактикалық компонент (іс-әрекет мазмұны, формасы мен әдістері); әлеуметтік компонент (субъектілер арасындағы туындайтын қарым-қатынас); пәндік-кеңістіктік компонент (білім алушылардың іс-әрекетін ұйымдастыру және оларды дамытудағы пәндік органдың мүмкіндіктері); орта субъектілері [6].

Осы компоненттердің ішінде қазіргі заманда білім беру ортасының субъектілері маңызды рөл атқарады. Философиялық сөздікте «субъект (латын тіліндегі Subjectum – бастауыш) индивид немесе таным көзі және болмыстың өзгерісі ретінде» анықталады. Ол үздіксіз, жоғары қарай дамуды білдіреді [7].

Субъект психологиялық зерттеулерде адамды өмір, іс-әрекет, қарым-қатынас үрдістерінің субъектісі ретінде ықпалдастыратын тәсіл дәрежесінде анықталып, бүгінде теориялық-әдіснамалық тұғырға айналууда. Психологиялық сөздікте «субъект белсенділікті тасымалдаушы» – деп анықталады [8].

Психология ғылымында іс-әрекет субъектісі, таным субъектісі, қарым-қатынас субъектісі (Б.Г. Ананьев); субъект-субъектілі қатынас (Б.Ф. Ломов); тіршілік әрекетінің субъектісі (С.Л. Рубинштейн); психикалық іс-әрекет субъектісі (К.А. Абульханова); «субъект» ұғымының әдіснамалық маңызы (А.Р. Ерментаева, т.б.) мәселесіне арналған зерттеулер бар.

С.Л. Рубинштейннің пікірінше, адам субъект болып туылмайды, ол субъект болып дамып жетіледі. Тұлғаның субъектілігі оның «Мен – қоғам» деңгейінен «Мен-Сен», «Басқаның тұлға ретінде ашылуы және субъектінің Басқамен қарым-қатынас құру» деңгейіне шығуына алып келеді [9].

Жалпы субъектінің тұлғалық өзгерістерінің нәтижесі оның іс-әрекеті мен ішкі әлемінің қоршаған ортамен, біздің зерттеу контекстімізде ашық білім беру кеңістігімен тығыз байланысын, белсенді таңдау сипатын көрсетеді.

Ашық білім беру кеңістігі білім алушы жастардың өзіндік білім алу үдерісін арттыруға, дәстүрлі білім жүйесі шеңберінен шығып, шығармашылығын дамытуға және жоғары шығармашылық әлеуетті білім алушыларға білім берудің сапалы деңгейін қамтамасыз етеді, жеке білім алу траекториясы мен бағдарламасын стандартпен байланыстыра отырып, еркін таңдауына мүмкіндік туғызады.

Ашық білім беру жүйесі дегеніміз дидактикалық, техникалық, ақпараттық және ұйымдастырушылық көзқарастар жиынтығы, онда білім беру үрдісінің негізі мақсаты бақыланатын, өзіне ыңғайлы жерде жеке кесте бойынша оқи алатын білім алушының қарқынды дербес іс-әрекетін, сондай-ақ өзінде арнайы оқыту құралдарының кешені болса да оқытушымен (кеңесшімен) телефон, факс, электрондық және кәдімгі почта, жеке қарым-қатынас арқылы өзара келісілген мүмкіндіктерді (мастер-кластар, дистанционды білім алу, экстернатты дайындық және т.б.) құруға бағытталған.

В.Семеновтың пікірінше, ашық кеңістік қатынастың ізгілік ережесі мен сабырлы типін сипаттайды. Ол әрбір субъектінің тұлғалық дамуы үшін толық мүмкіндіктер береді [10].

Қорыта келгенде, қазіргі заман жағдайында білім беру ортасын моделдеу элементтері болып табылады: факторлар: сыртқы (субъектілердің білім алу қажеттілігі) және ішкі (қатысушылардың туындаған қажеттіліктерін іс-асыру мүмкіндіктері); құрылымдар (функционалдык белгілерін біріктіретін әлеуметтік,

пәндік-кеңістіктік және іс-әрекеттік компоненттер); механизмдер (білім беру ортасында тұлғаны ерте жастан дамыту); кезеңдер (дайындық-мақсаттық, мазмұндық-іс-әрекеттік, рефлексивтік-бағалау); өлшем-дер және оған сәйкес келетін көрсеткіштер (моделді жүзеге асыру және тұлғаға әлеуметтік-мәдени тәжірибені меңгерту жағдайларында пайдаланылатын ресурстар).

Жоғарыдағы айтылғандар, білім беру ортасының барлық субъектілерінің өзара әрекеттесуін, тұлғаның бағдарлық және гуманистік тұғырды меңгеруін сипаттайтын комфортты білім беру ортасын құруға мүмкіндік туғызады. Бұл ортаны басқарудың маңызды міндетінің бірі білім беру үдерісіне қатысу-шылардың өзара келісімді іс-әрекеттеріне қол жеткізу болып табылады.

Сондай-ақ білім беру ортасын моделдеуде келесі міндеттер жүзеге асырылуы тиіс: вариативті білім беру жағдайында тұлға дамуының мақсатты бағдарына қол жеткізу; педагогтың тұлғаны дамыту үшін қажетті құзыреттіліктерді меңгеруі; дамушы білім беру ортасын объективті бағалау және талдау үшін педагогикалық «нұсқаулық» дайындау, тұлғаның жеке дара «сұранысы» үшін мүмкіндіктер әлеуетін айқындау; ақпараттық білім беру ресурстарының барлық түрлерін мақсатты бағытта кешенді пайдалану және ортаның қызмет көрсету жағдайларын сақтау, тұлға бойында функционалды құзыреттіліктерді тиімді қалыптастыру. Демек, қазіргі заман жағдайында білім беру ортасын моделдеудің ерекшелігі нақты білім беру ортасының бейнесін сипаттайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. www.akorda.kz.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. 07.12.2010 ж., ҚР Президентінің № 1118 Жарлығы. – Астана.
3. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. - 2-е изд., испр. и доп. – М.: Смысл, 2001. – 366 с.
4. Дерябо С.Д. Диагностика эффективности образовательной среды. – М., 1997. – 441 с.
5. Рубцов В.В. Коммуникативно-ориентированные образовательные среды. Психология проектирования. – Новосибирск: Новь, 1996. – 120 с.
6. Слободчиков В.И. Антропология образования // Школьные технологии. – 2008. – № 3. – С. 3-8.
7. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 576 с.
8. Психологический словарь/Под ред. В.В.Давыдова. – М.: Педагогика, 2001. – 438 с.
9. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1976. – 416 с.
10. Семенов В.Д. Взаимодействие школы и социальной среды. – М.: Педагогика, 1990. – 112 с.

УДК377.4
МРНТИ 14.37.27

A.Z. Nurzhumbayeva¹, S.K. Kozhayeva²

¹master of Pedagogical Sciences, doctoral student «Psychology and pedagogy department» S. Toraihyrov PSU, Pavlodar, Kazakhstan

²candidate of Pedagogical Sciences, assistant professor, L.N. Gumilev ENU, Astana, Kazakhstan

MODEL OF THE FORMATION OF PEDAGOGICAL READINESS FOR TEACHING SUBJECTS OF NATURAL SCIENCES (PHYSICS, COMPUTER SCIENCE, CHEMISTRY, BIOLOGY) IN ENGLISH AS A PART OF THE UPDATED CONTENT OF EDUCATION

Abstract

In this article, the problem of forming pedagogical readiness is considered as the problem of teaching natural sciences in English language in the a part of the updated content of education. A thoughtful experiment has been conducted. With the help of modeling, a model was developed for the formation of teachers' readiness for teaching in English. This model of formation of readiness of teaching staff to teach subjects of natural sciences (physics, mathematics, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education is represented by target, content, procedural and analytical and productive units. The purpose of the model is the formation of

teaching staff readiness to teach natural sciences (physics, mathematics, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education.

Keywords: readiness, teaching natural sciences, updated content of education, model of formation of pedagogical readiness.

Аңдатпа

А.З. Нуржумбаева¹, С.К. Кожаяева²

*¹п.ғ.м., Психология және Педагогика кафедрасының докторанты
С.Торайғыров атындағы ПМУ, Павлодар қ., Қазақстан*

²п.ғ.к., доцент, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана қ., Қазақстан

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ АЯСЫНДА ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІН (ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ХИМИЯ ЖӘНЕ БИОЛОГИЯ) АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ ОҚЫТАТЫН ПЕДАГОГ КАДРЛАРДЫҢ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МОДЕЛІ

Осы мақалада жаңартылған білім беру бағдарламасы аясында жаратылыстану пәндерін ағылшын тілінде оқытатын педагог кадрлардың дайындығын қалыптастырудағы мәселелер қарастырылады. Ойлау эксперименті жүргізілді. Модельдеу көмегімен педагог кадрларды ағылшын тілінде оқыту моделі жасалынды. Берілген модель жаңартылған оқу бағдарламасына сәйкес жаратылыстану пәндерін ағылшын тілінде оқытатын педагог кадрлар үшін максатталған, мазмұнды, үрдісті және аналитикалық-нәтижелі қалып болып саналады. Модельдің басты мақсаты жаңартылған оқу бағдарламасы аясында жаратылыстану пәндері бойынша педагог кадрларды ағылшын тілінде оқытуды қалыптастыру болып табылады.

Түйін сөздер: дайындық, жаратылыстану пәндерін оқыту, жаңартылған оқу бағдарламасы, дайындықты қалыптастыру моделі.

Аннотация

А.З. Нуржумбаева¹, С.К. Кожаяева²

*¹магистр педагогических наук, докторант кафедры «Психология и педагогика»,
ПГУ им.С.Торайғырова, г.Павлодар, Казахстан*

²к.п.н., доцент, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, г. Астана, Казахстан

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ К ПРЕПОДАВАНИЮ ПРЕДМЕТОВ ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК (ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ХИМИЯ, БИОЛОГИЯ) НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ В РАМКАХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

В данной статье рассматривается проблема формирования готовности педагогических кадров к преподаванию предметов естественных наук на английском языке в рамках обновленного содержания образования. Проведен мысленный эксперимент. С помощью моделирования разработана модель формирования готовности педагогов к преподаванию на английском языке. Данная модель формирования готовности педагогических кадров к преподаванию предметов естественных наук (физика, математика, химия, биология) на английском языке в рамках обновленного содержания образования представлена целевым, содержательным, процессуальным и аналитико-результативным блоками. Целью модели является формирование готовности педагогических кадров к преподаванию предметов естественных наук (физика, математика, химия, биология) на английском языке в рамках обновленного содержания образования.

Ключевые слова: готовность, преподавание предметов естественных наук, обновленное содержание образования, модель формирования готовности.

Reforming the education system has necessitated the formation and development of the intellectual and spiritual potential of the state. In the Address of the President of the Republic of Kazakhstan, the Leader of the state to the Nation "New opportunities for development under the Fourth Industrial Revolution" in the part 7 "Human capital - the basis of modernization," stated that "a key priority of educational programs should be to develop the capacity for continuous adaptation to changes and the assimilation of new knowledge". **In connection with the above, the Head of State has set a serious task, namely to reconsider the approaches to training and the development of qualifications of teachers. He focused on the need to strengthen the quality of teaching mathematics and natural sciences at all levels of education, as this is a condition for training of young people to the new technological order** [1].

From 2019, the transition will begin to the teaching in English of definite natural sciences in the 10th and 11th grades. As a result, all our graduates will be fluent in three languages at the level required for life and work in the country and in the global world. This will ensure a harmonious solution of such problems as increasing the number of graduates trained in information technology, working with artificial intelligence and "big data"; implementing a phased transition into English for Applied Scientific Research; developing university science with a priority on research in metallurgy, petrochemistry, agriculture, bio- and IT-technologies [2].

According to the President, the ideal person of our society should be a Kazakh citizen who knows his own history, language, culture as well as modern one, multi-lingual, having advanced and global views. Special responsibility in this regard is given to the retraining of teachers who are going to work at the world standards level.

In accordance with the state program for the gradual training of teachers of natural sciences for teaching subjects (Chemistry, Biology, Physics and Computer Science) in English until 2019, it is assumed:

- to increase the level of proficiency in English to the level of the Elementary according to the Common European criteria for determining the level of proficiency in a foreign language (Common European Framework for Reference for Languages, hereinafter - CEFR);
- to develop communicative skills corresponding to the level of English proficiency;
- to teach the STEM teaching staff academic English and subject terminology; learning the basics of methods of teaching the subject in the English language [3].

As a part of the updated educational content, teaching staff should: know

- English language proficiency twice as better as their initial level;
- know and understand subject terminology and academic English;
- understand the need to provide language support to students studying subjects through English.

The contingent of pedagogical personnel consists of urban and rural "Chemistry", "Biology", "Physics" and "Computer science" teachers of secondary schools. It should be noted that the teaching staff has a diverse experience in learning English: some of them have previously studied the language, while others do not even know the English alphabet due to the study of German or other languages.

Based on the analysis of the concepts of "readiness" and the above features, we have determined the specifics of training teachers for teaching the subjects of natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated educational content as follows:

1) The main goal is the formation of the communicative competence of the teaching staff, overcoming the language barrier and fear of speaking in English. This approach focuses on the use (usage) of the language and the formation of confidence in real speech situations.

2) The task of the teaching staff is to develop the ability to express a thought even with a limited vocabulary and without fear of grammatical errors in English, which ensures immersion in the language when teaching the subjects "Chemistry", "Biology", "Physics" and "Computer Science".

Next, we tried to build a model of formation of readiness of teaching staff to teach subjects of natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education [p. 243, 4]. It is represented by a targeted, informative, procedural, and analytical-performance unit on Figure No. 1, table No. 1.

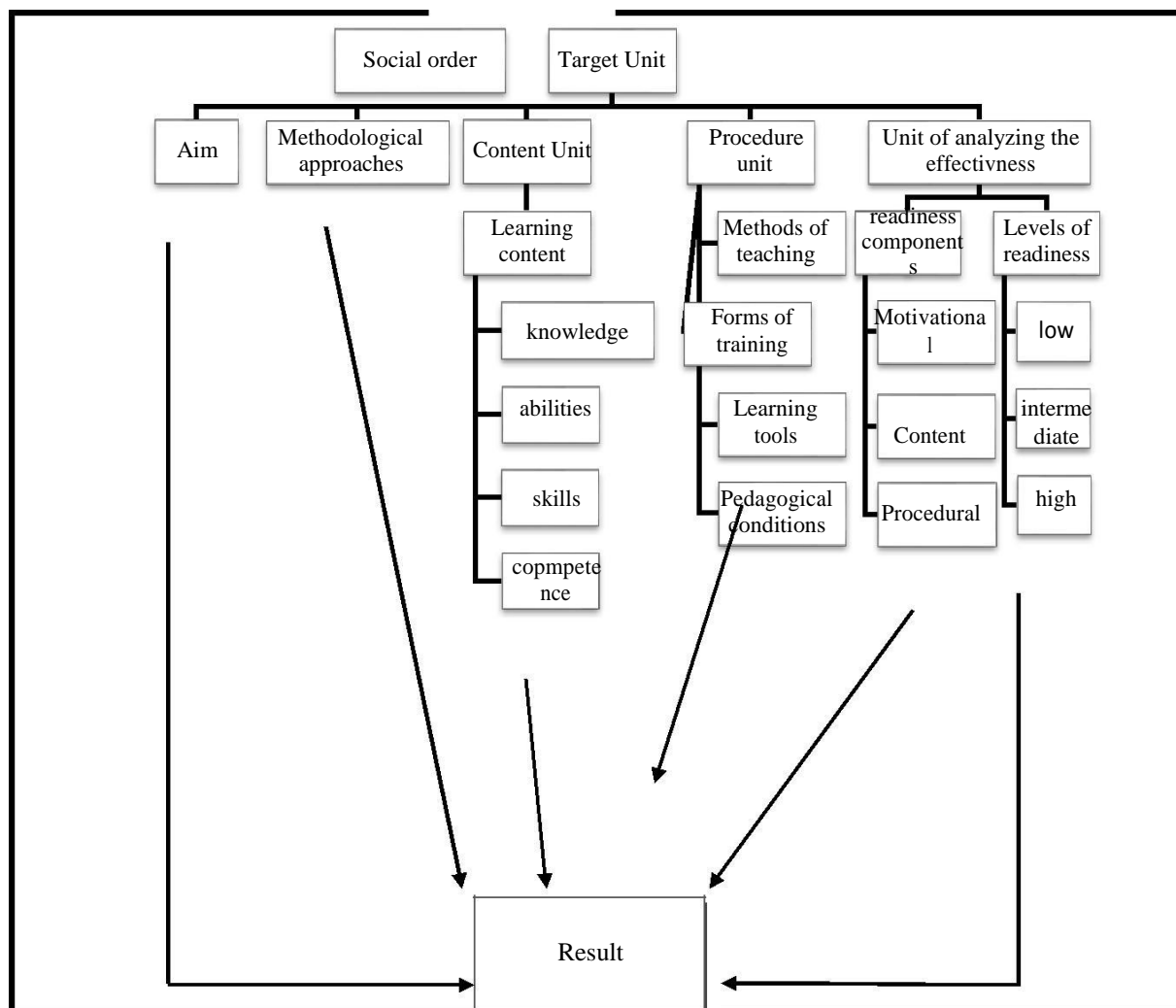

Figure 1 – Model of formation of readiness of teaching staff to teach subjects of natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education.

Social order in the teaching staff with a high level of readiness for the teaching of natural science subjects (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education		
TARGET UNION	Aim:	formation of pedagogical readiness for teaching subjects of natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education
	Methodological approaches:	<ul style="list-style-type: none"> – Research approach. – Value-based approach. – Personality-oriented approach. – Activity approach. – Differentiated approach. – Competence approach. – Systematic approach. – Communicative approach. – Integrative approach. – Game training. – Project approach. – The use of information and communication technologies. – Case study – Developmental training. – Modular training. – Problem learning. – Individual training.
CONTENT UNIT	Aim:	<ul style="list-style-type: none"> – Subject, psychological, pedagogical and methodological knowledge, skills, abilities, competencies; – Understanding the significance of the formation of readiness for teaching the subjects of natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English; – Possession of professionally significant personal qualities (high level of development of cognitive and intrinsic motivation, adequate self-esteem); – Knowledge of the methodology of teaching subjects of natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education; – Ability to organize the teaching of subjects of natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in both Russian, Kazakh, and English as a part of the updated content of education; – Ability to solve psychological and pedagogical situations typical for teaching in the framework of the updated content of education of subjects of natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology); – Ability to develop their own experience of creative activity in the framework of the updated content of education; – Ability to activate and develop the categorical apparatus of the natural sciences (physics, computer science, chemistry,

		biology) both in Russian, Kazakh, and in English as a part of the updated educational content; – Ability to diagnose, correct psychological and pedagogical situations and implement a creative approach to teaching natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education.
PROCEDURE UNIT	Aim:	Organization of the process of formation of readiness of teaching staff to teach subjects of natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education
	Methods of teaching	business and role-playing games, case-study, master classes, work shops, etc.)
	Forms of training:	lectures and practical classes
	Learning Tools:	– Elective course "Psychological and pedagogical foundations of teaching natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education"; – educational materials, reference materials for teaching natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education; – TT (technical training), including Internet resources; – developed diagnostic tools and methodological support of teaching natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education
	Pedagogical conditions:	– Theoretical training - the study of the content of the course "Psychological and pedagogical foundations of teaching natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education" by pedagogical staff. – Practical training - the development of creative tasks for the teaching of – natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education. – The specificity of the preparation: the main goal is the formation of the communicative competence of the teaching staff, overcoming the language barrier and fear of speaking in English. This approach focuses on the use (usage) of the language and the formation of confidence in real speech situations; – the task of the teaching staff is to form the ability to express a thought even with a limited vocabulary and without any fear of grammatical errors in English, which ensures immersion in the language when teaching the subjects "Chemistry", "Biology", "Physics" and "Computer Science".
UNIT OF ANALYZING THE EFFECTIVENESS	Readiness components:	– Motivational – Meaningful – Procedural
	Level of readiness:	– Low – Intermediate – High
Result: the development of teaching staff readiness to teach natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education		

Table 1 – Model of the formation of the pedagogical readiness for teaching natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education.

To sum up, the presented model is the starting point for the organization of experimental work, which will be aimed at shaping the teaching staff readiness to teach natural sciences (physics, computer science, chemistry, biology) in English as a part of the updated content of education.

References:

1. *State of the Nation Address by the President of the Republic of Kazakhstan NursultanNazarbayev, January 10, 2018, —New opportunities under the fourth industrial revolution* <http://www.akorda.kz/en/addresses/>
2. *Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated March 1, 2016 No. 205 "On approval of the State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2016-2019"* <https://online.zakon.kz/>;
3. *State Program on Education and Science Development of the Republic of Kazakhstan for 2016-2019* годы. <http://edu.gov.kz/>
4. *Uznadze D.N. Installation Theory. – M., 1997. – 243 p.*

МРНТИ 14.25.09

Л.М. Исакова¹

¹*6D010200 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 3 курс докторанты, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан*

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЗИЯТКЕРЛІГІН ДАМУДЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің зияткерлігін дамытуға байланысты әдісна-малық және әдістемелік ұсыныстар қарастырылады. Қазіргі заманғы жағдайлар кәсіптік қызметтің кез-келген саласы бойынша мамандарды даярлауға деген жоғары талаптарды талап етеді, бұл еңбек нары-ғында түлектердің бәсекеге қабілеттілігін арттыру қажеттілігіне байланысты туындап отырған өзекті мәселе. Зерттеуді ұйымдастыра отырып, тұлғаның, ұжымның немесе оқыту объектісін үйлестіре отырып әдістер кешенін оңтайлы үйлестіру қажет. Қолданылатын әдістер жеке тұлғаның қызметін, қарым-қатынасын және хабардарлығын бір мезгілде зерделеуді қамтамасыз етуі тиіс.

Түйін сөздер: зияткерлік, зияткерлік әлеует, әдіснама, әдістеме, таным, қоғам, кәсіби, интеллектуал-ды ұлт, стратегия, іс-әрекет, заманауи, қабілет, ассоциация, тапқырлық.

*Аннотация
Исакова Л.М.¹*

¹*докторант 3-курса по специальности 6D010200 – Педагогика и методика начального обучения, КазНПУ имени Абая*

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

В данной статье рассматриваются методологические и методические рекомендации развития интеллектуальности будущих учителей начальных классов. Современные условия жизни диктуют высокие требования к подготовке специалистов в любой сфере профессиональной деятельности, что вызвано необходимостью повысить конкурентоспособность выпускников вузов на рынке труда. Организуя исследования, необходимо оптимально сочетать комплекс методов, заботясь, чтобы такое сочетание обеспечило получение разносторонних сведений о развитии личности, коллектива или другого

объекта воспитания или обучения. Используемые методы должны обеспечить одновременное изучение деятельности, общения и информированности личности.

Ключевые слова: интеллектуальность, интеллектуальный потенциал, метод, методология, познание, общество, профессиональность, интеллектуальная нация, стратегия, действия, современный, способность, ассоциация, находчивость.

Abstract
L.M. Iskakova¹

¹*3-doctoral course by specialty 6D010200 – Pedagogy and methodology of primary education, Abai Kazakh National Pedagogical University, leila-7777@mail.ru*

METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF INTELLECTUALITY OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

This article discusses the methodological and pedagogical recommendations for the development of the intelligence of future primary school teachers. Modern living conditions dictate high requirements for the training of specialists in any sphere of professional activity, which is caused by the need to increase the competitiveness of graduates in the labor market. When organizing research, it is necessary to optimally combine a set of methods, taking care that this combination provides comprehensive information about the development of the individual, team or other object of education or training. The methods used should allow for the simultaneous study of activities, communication and awareness of the individual.

Keywords: intellectual, intellectual potential, method, methodology, cognition, society, professional, intellectual nation, strategy, actions, modern, ability, assimilation, resourcefulness.

Зияткерлік қоғам қалыптастыру еліміздегі білім мен ғылым дамуына, «ҚР Білім беруді дамытудың 2011-2020 жж. арналған мемлекеттік бағдарламасының» әлеуметтік-экономикалық тиімділіктерді қамтама-сыз етуге бағытталған шаралардың, «Интеллектуалды ұлт – 2020» бағдарламасының білім беру мен ғылыми әлеуетті арттыруға арналған кешенді жобасының орындалуына қажетті гуманитарлық ілім мен құндылық-тарға негізделген әдістерді зерттеумен, орындалу құралдарын әзірлеу мен коммуникациялық стратегиялар-ды ұсынумен айқындалуда. Елімізде ұлттың зияткерлік әлеуетін арттыруға бағытталған мемлекеттік шаралардың іске асырылуы мәселені күн тәртібіне қойып отырғанының дәлелі. «Интеллектуалды ұлт – 2020» Ұлттық жобасының басты мақсаты елдің зияткерлік әлеуетін арттыру болып табылады [1, 2].

Зияткерлікке байланысты Елбасының жолдауында: «Қоғамның барлық саласында жинақталған ғылыми, кәсіби, мәдени ақпарат, мамандардың білімі мен біліктілігі, әр азаматтың зияткерлік, моральдық және мәдени дамуы және олардың жағымды психикалық, моральдық ерекшеліктері, олардың әлеуметтік дәстүрлері, кәсіби дағдылар, білімдарлық, тәрбиелік, отансүйгіштік, азаматтық белсенділік, батылдық, адалдық, әлеуметтік топтарға ұйымдаса білу, яғни аталған қасиеттердің бәрі ұлттың игілігі әрі байлығы» – деген анықтама берілді [3].

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің зияткерлігін дамыту мәселесінде әдіснама мен әдістеменің алатын рөлі орасан. Алдымен әдіснама және әдістеме түсініктерін ажырата білген жөн. Әдіснама ғылыми танымның тұғырлары және әдістерінің теориялық мәселелерімен шұғылданады және ғылыми зерттеу-лердің заңдылықтарын шығармашылық үдеріс ретінде қарастырады, ғылыми таным іс-әрекетінің мәнін ашады. Әдістеме дегеніміз – "таным тәсілі", "зерттеу жолы" сонымен қатар, қойылған мақсатқа жету жолы, яғни бұл индивидуалды түрде өзін-өзі басқаруын дамытудың және ондағы баға нәтижелерін, программалау, модельдеу, жоспарлау көрсеткіштерін танытатын индивидуалды кәсіпті дамытудың диагностикасы, сондай-ақ дербес орындау, икемділік сияқты регуляторлы-тұлғалық қасиеттерін дамытудың көрсеткіші болып саналады.

Бүгінгі күні зерттеушілер зерттеудің ғылыми аппаратын құрастыруда қиналатыны байқалады. Көбіне, зерттеудің әдіснамалық негіздерін анықтау мәселесіне келгенде біз көпшілігіміз бұның құрамына не кіретінін іздестіріп, тек зерттеудің ғылыми аппаратын үлгілерден алып жазып қоюмен шектелеміз. Ғылыми-зерттеу практикасында зерттеушілер зерттеудің әдіснамалық негізін тек анықтайды. Демек, әдіснамалық негізді әдебиеттен қарастырып өз тақырыбының мәніне, мазмұнына сай таңдап алады. Әдіснамалық негіз-

дердің келесі бөліктеріне әдіснамалық тұғырлар, әдіснамалық ұстанымдар, зерттеудің тұжырымдамалық негізіне алынатын зерттеудің логикасы (зерттеудің ғылыми аппараты, зерттеудің түсініктік аппараты, зерттеудің өлшемдік аппараты) кіреді. Әрине, зерттеудің әдіснамалық тұғырлары мен ұстанымдары зерттеудің ғылыми аппаратының құрамына да кіреді. Әдіснамалық тұғыр мен әдіснамалық ұстанымды бөліп көрсету арқылы зерттеушінің назарын осыған ерекше аударса деген мақсат болып отыр.

<i>Зерттеудің әдіснамалық негізі</i>			
<i>Зерттеу пәнін фило-софиялық заңдар, ұстанымдар, ұғымдар, әдістер арқылы қарастыру</i>	<i>Әдіснамалық тұғырлар</i>	<i>Әдіснамалық ұстанымдар</i>	<i>Зерттеу логикасы</i>
	Мәдениет танымдық	Зерттеудің тұжырымдамалық бірлігі	Зерттеудің ғылыми аппараты
		<i>Сабақтастық</i>	
	Синергетикалық	Тарихилық пен логикалықтың бірлігі	Зерттеудің түсініктік аппараты
		<i>Жүйелілік</i>	
	Инновациялық	Ғылымилық	Зерттеудің өлшемдік аппараты
		<i>Объективтілік</i>	

1–сурет. Зерттеудің әдіснамалық негізінің құрамы

Әдіснамалық тұғырлар дегеніміз – қайсыбір педагогикалық мәселені зерттеудегі қолданылатын ұстанымдар, әдістер, тәсілдер жиынтығы. **Әдіснамалық ұстанымдар** деп педагогикалық жүйелерді зерттей отырып, өзгерткенде негізге алынатын қағидаларды айтады. Ғылыми-педагогикалық зерттеуді ұйымдас-тыру ұстанымдары – жүргізілетін ғылыми зерттеулерге қойылатын жалпы талаптар, жетекші идея, түпкі қағида. Ғылыми әдебиеттерде жалпы ғылымилық ұстанымдар қатарына объективтілікті, ғылымилықты, жүйелілікті, тарихилықты, сабақтастықты және т.б. жатқызады. Демек, *тұғыр ұстанымға қарағанда кең ұғым*. Бұл тұғырлар мен ұстанымдар барлық ғылымға тән. Сондықтан педагогикада аталмыш тұғырлар мен ұстанымдарды зерттелетін объектілердің мәніне сай қолданып, ізденушілер өз зерттеулерін ұйымдастырады. Нақты тұғыр бірнеше ұстанымдар арқылы іске аспақ. Бұл ретте әдіснама негізінен ғылыми әрекеттің логикасына қатысты түсіндіріледі. Проблеманы нақты анықтай білу – **зерттеу логикасын** іске асырады. ғылыми зерттеу логикасы басты екі міндеттерді шешеді: а) зерттелетін үдерістің мақсаттарын қоюдың негіздерін анықтау; б) мақсатқа жетуді қамтамасыз ететін құралдары жүйесін сипаттау. Болашақ мұғалім өзінің тәжірибесінде тұғырлар мен ұстанымдардың ара-жігін ажырата алулары тиіс.

Осыған байланысты қазіргі таңда халықаралық деңгейде бәсекеге түсе алатын білікті, намысты, рухты, алғыр, жан-жақты жетілген интеллектуалды және қабілетті маман даярлау мәселесі алдыңғы орынға шықты. Болашақ маман өзін тек теориялық білімдермен сусындатып қана қоймай, әдіснамалық және әдісте-мелік ұстанымдарды назарға ала отырып, өзін зияткер маман ретінде дайындай алады. Осыдан барып болашақ бастауыш сынып мұғалімі төмендегідей мәнді қасиеттерге ие болуы тиіс деп тұжырымдаймыз:

Ұтқырлық – құбылыстардың мәнді қатынастарын жан-жақты тану қабілеті. Бұл қасиет белсенді танымдық іс-әрекетпен айқындалады; *ой тереңдігі* – бастыны қосымшадан, қажеттілікті кездейсоқтықтан ерекшелей білу қабілеті; *ойдың жылдамдығы* – адамның тәжірибесін кең қолдана алуы, заттарды жаңа байланыс пен қатынастарда жылдам зерттей алуы, қалыптан тыс ойлай алуы; *логикалық ойлау* нысананың өзара байланысы мен барлық мәнді жақтарын есепке алуы; *ойлаудың дәйектілігі* – қорытынды мен пікірдің дұрыстығын айқындайтын дәйек пен заңдылықтарды қолдана алу қабілеті; *сындарлы ойлай алу* ойлау іс-әрекетінің нәтижесін қатаң бағалау іскерлігі, сыни баға бере білуі, міндеттерге сәйкес болмаған жағдайда әрекеттен бас тарта алуы, дұрыс емес шешімдерді іріктей алуы; *ойлаудың ауқымдылығы* – мәселені шешудің сан түрлі нұсқасын көре алуы, проблеманы толыққанды қамти алуы.

Зияткерлік мәселесі көптеген психологиялық мектептердің, бағыттардың зерттеу нысаны болған. Заманауи зияткерлік теорияларын талдай келе, зияткерлік ұғымының сипаттамасын төмендегідей көрсете кетсек: оқуға деген жалпы қабілеттілік; таным үрдістері мен қызметтерінің жүйесі; қоршаған ортаға және өмір сүруге бейімділігінің жетіс тігін қамтамасыз ететін жалпы ақыл-ой қабілеттілігі; іс-әрекет жетістігін негіздейтін, тұлғаның әртүрлі өзекті мәселелерді танып, оларды шешуге деген жалпы қабілеттілігі [4, 86].

Зияткерлігі дамығандықтың маңызды ерекшеліктерінің бірі күрделі проблеманы шешу қабілеті, қабылданған шешімдерінің салдарын көре білуі, қажетсіз жағдайлардың алдын алу қабілеті. Замануи әлемде, оның ішінде қазақстан қоғамында өзіндік, шығармашылық, интеллектуалдық дамуға қабілетті тұлғаны тәрбиелеу маңызды болып табылады.

«Зияткерлік» ұғымы (латын тілінен «*intellectus*» – таным, ұғыну), ойлау қабілеті, рационалды таным деген мағына береді, көне грек ұғымындағы *нус* («ақыл») сөзінен туындаған. Кейін ұғыну, пайымдау, белгілі бір нәрсеге жету қабілеттері сөзіне синоним болды [5].

«Пайымдау», «зерде», «ақыл», «ұғыну» сияқты синонимдік ұғымдардың жиі қолданылуымен қатар зияткерлік ұғымы да философияның орталық категориясы қатарына жатады. Аристотельдің ілімдерінде бұл ұғым – зерделі индивидуалды бастама не білдірсе, сол болып танылған [6]. Философиялық ойдың әртүрлі кезеңдерінде зияткерлік төменгі танымдық қабілет ретінде де түсінілген. Соңғы жағдайда табиғи қабілет ретінде оған сезімдік-эмоционалды шабыттылық түрін қабылдайтын құдайшыл құдіретке қарама-қарсы қойылды.

Интеллектінің жетекші рөлі ретінде аффект пен интеллектің бірігуі Б.Спинозаның рационалистік тұжырымдарында айтылды. XVIII ғасырдағы француз материалистерінің еңбегінде осы мәселелерді анықтауда «ойлау» мен «таным» ұғымдары қолданылды. Классикалық неміс философиясы үшін зияткерлік пен зердені айырып көрсету тән. Осыған орай зияткерлік танымның аналитикалық-талқылау формасы ретінде есептелді [7, 79]. Себебі ол зерденің диалектикалық жетістіктеріне мүмкіндігінше жол беріп отырды.

Бүгінгі күнге дейін болашақ мұғалімдердің дайындық деңгейін жаңа талаптарға (жеделдетілген прогресс, ағылып жатқан ақпараттың алмасуы, адамзат капиталы құндылығының арта түсуі, мамандардың үздіксіз білім жетілдіруге бағытталу және өмір тіршілігіндегі барлық саланың бәсекелестігі) сәйкестендіру ісі өзекті мәселеге айналып келді. Оны шешу үшін еңбек нарығының сұранысына лайықты мамандарды дайындайтын педагогикалық ЖОО оқытушыларының көмегі мен күші тартылуы тиіс.

Өмірдегі ақиқат болмыс пен қоғам дамуы үрдісіндегі ортақ қажеттіліктен туындаған маңызды мін-детті шешуде жоғары мектеп тек студенттердің бойына іргелі және арнайы білім мен іскерлікті сіңіріп қана қоймай, олардың бойындағы жеке кәсіби тұлғалық қасиеттерін, зияткерлік әлеуетін, креативті ойлау қабілеттерін дамытуға атсалысуы тиіс. Себебі бұл қасиеттер келешекте жаңа идеяларды тез қабылдауға, стандартты емес шешімдерді қабылдап, шешуге септігін тигізеді.

Білім беру мен тәрбие міндетін шешудегі қиындық ЖОО түлектерінің мәдениетін қалыптастырудың шынайы деңгейі мен мәдениетті маман бейнесі туралы түсініктер мен талаптар арасындағы қайшылықты жоюда жиі байқалады. Қазіргі таңда болашақ мамандардың бойындағы руханилық пен зияттылық тапшылығы сезіледі. Осы айтылған білім беру мен тәрбие арасындағы қиындық пен қайшылықты тудырады. Қоғамдық санада осы тапшылық пен одан туындайтын әлеуметтік жағымсыз, теріс құбылыстар, түрлі кемшіліктерді түсіну, оларды шешу қажеттілігінен туындайды.

Е.П. Гоголевтің пайымдауынша, «Бұқара кәсіби зиялы қауымның ішінде рухани мұраны шыңдайтын да, сақтайтын да мамандықтың бірі – мұғалім, тәрбиеші және оқытушы. Себебі бұл маман иелері ұрпақ пен ұрпақ арасын жалғайтын адамгершілік, мәдени байланыстарды қалыптастырады, отбасымен қатар баланың тұлға ретінде әлеуметтенуін қамтамасыз етеді, қоғамның болашақ қызметкерлері мен жұмысшы-ларын қалыптастырады. Мұғалім тұлғасының ықпалында түптеп келгенде барлық адам болады, олар сол ықпалда жүріп, зияттылыққа, руханилыққа, адамгершілікке тәрбиеленеді. Демек, мұғалімнің әлеуеті жоғары болған сайын, оның ықпалында жүргізілетін оқу, тәрбие үдерісі де соғұрлым тиімді әрі сапалы, ұтымды болады» [8, 187-193].

Сондықтан, өзге мәселелер сияқты болашақ мұғалімнің зияткерлігін дамыту мәселесі оқыту - тәрбие үрдісінде мәдениеттанымдық тұғырды мағыналы түсініп қолдануды талап етеді. Себебі, біртұтас педагогикалық үрдістің білім беру, оқыту, тәрбие, дамыту ұғымдары «мәдениет» ұғымымен тығыз байланысты. Сонымен қатар, білім беру мен тәрбиенің өзекті, кезек күттірмес мәселелерін шешудің, Елбасымыз жолдауларында көрсетілген басты приоритеттерге қол жеткізу, жастарды тәрбиелеуге қойылған талап, міндеттерді жүзеге асыру мәдениеттанымдық тұғырдың мазмұнымен байланысты.

Б.А. Тұрғынбаева мұғалімнің кәсіби іс-әрекетін орындауға қажетті біліктерінің төмендегідей ретін ұсынады: білім алушылардың танымдық әрекетін және оқу үрдісін ұйымдастыра алу қабілеті; оқушы-лармен тәрбие жұмысын жүргізе алу және олардың өзін-өзі тәрбиелеуіне басшылық жасай білу біліктері; озық педагогикалық тәжірибені оқып үйрену өз қажетіне шығармашылықпен пайдалана алу біліктері; өзінің жеке тәжірибесіне сыни тұрғыдан қарап, баға бере алу біліктері; өз білімін тұрақты көтеріп отыру біліктері [9, 56-57 б.].

Кәсібиліктің белгілері: кәсіби міндеттерді шешуде өзінің ішкі мүмкіндіктерін, яғни зияткерлік әлеуетін толыққанды қолдана алатын, тұлғалық өзін-өзі даму, өздігінен жетілу, өздігінен іске асуының тиімділігі, зияткерлік қиындық тудыратын педагог жұмысындағы жайттарда стандарттан тыс шешімдер қабылдауға икемі бар, іс-тәжірибесіне сыни тұрғыдан қарайтын (рефлексия) заманауи технологияларды меңгерген, оларды өз жұмысында мақсатты түрде қолдана алатын жаңашыл мұғалім деген тұжырым жасалады.

- кәсіби іс-әрекет мақсатының бірлігіне негізделген педагог пен оқушының әрекеттесуі, зияткерлік, шығармашылық жұмысқа бағытталған орта, ондағы ізденіс атмосферасы күшті ынталандырушы фактор болады. Оқу тәрбие үрдісінде педагог өз қабілеттері мен мүмкіндіктерін жан-жақты көрсетеді.

Төртіншіден, болашақ мұғалімнің зияткерлік әлеуетінің көрінісі оқу-тәрбие үрдісінің әдістемелік, материалдық-техникалық қамтамасыздандырылуына байланысты. Оқу құралдары, техникалық қамтамасыздандырылу, мұғалімнің әдістемелік даярлығы және білім алушылардың бірлескен әрекетке психологиялық тұрғыдан дайын болуы ақыл-ой, зияткерлік іс-әрекетінің ерекшелігін сипаттайды.

Болашақ мұғалімнің зияткерлігінің педагогикалық іс-әрекетте маңызды рөл атқаратын көрсеткіштеріне: *тапқырлық, қиылыстыру қабілеттілігі, ойлау және ассоциациялар еркіндігі* жатады.

Психологиялық-педагогикалық еңбектерді талдау негізінде, педагогикалық іс-әрекеттің табысты болуына болашақ мұғалімнің *тапқырлығы* ықпал ететінін анықтадық. Себебі, жоғарыда айтып өткеніміздей, педагогикалық іс-әрекет регламенттелген, яғни уақытты шектеулі, ал сабақ барысында көп ойланбастан жылдам шешім қабылдауды қажет ететін ойламаған жерден туындайды әртүрлі жағдаяттар жүйріктілікті, зеректілікті, пайымдылықты, тапқырлықты танытуды талап етеді. Аталмыш көрсеткіш педагогқа жұмыс барысында туындайтын педагогикалық жағдаяттарға жылдам әрі иілгіш жауап беріп, оларды өзгертіп, позитивті, конструктивті бағыттылық және жаңаша эмоционалды реңк беріп, оқыту мен тәрбиенің нақты жағдайында жаңа шешім табуға көмектеседі.

Педагогикалық іс-әрекет мақсатты, жүйелі сипатты және нақты теориялық, әдістемелік дайындықты талап ететіні белгілі. Педагогикалық ЖОО түлектерінің теориялық базасы болғанымен, оларға педагогикалық практикалық тәжірибе жетіспейді. Сабаққа, сабақтан тыс іс-шараларға дайындық кезінде мұғалім жаңашыл-педагогтар тәжірибесіне сүйеніп, әртүрлі әдістемелік материалдарды қолданады және бар ұсыныстар негізінде жұмысының жоспарын құрады, белгілі элементтердің жаңа үйлесімдігін қиылыстырады. Бұл *қиылыстыру қабілеттілігінің* көрінісін өзектендіреді. Ол мұғалімнің әрқилы үйлестіру жасау іскерлігінде, жалпы оймен біріктірілген әрекеттердің жиынтығын модельдеуде көрінеді. Модельдеу көмегімен педагог күрделіден жеңілге қарай, белгісізден белгілілікке қарай оқуды ұйымдастыра алады, яғни жан-жақты және толық зерттеу үшін кез-келген күрделі объектіні қолжетімді етеді. Бұл көрсеткіш мәселені иілгішшешумен, бір категориядан басқасына, бір тәсілден басқа тәсілге көшумен анықталады. Педагог дамыған қиылыстыру қабілеттілігіне орай, бір объектіні басқаларымен, олардың модельдерімен де толықтыра алады.

Оқушылармен өзара әрекет үрдісінде мұғалім әрқашан ақыл-ой, шығармашылық міндеттерді шешеді, яғни оқу-тәрбие үрдісінің мазмұны, формалары және әдістеріне принципалды түрде жаңалықтар енгізуден бастап, оқушылармен жұмыс барысында, қарым-қатынас кезінде дайын шаблон, стандарт күйін қаламайтын жеке мәселелер туындайды. Мұндай жағдайда *дивергенттік ойлауға* сүйенеді, ол «әртүрлі бағыттағы қозғалыс» үрдісімен, мәселеге қатысы бар әрқилы аспектілерді қамтуда идеялардың шашыраңқылығымен ерекшеленеді. Мұндай ойлау шығармашылықпен байланысты, өйткені жаңа идеялар мен шешімдер туындайды, педагогты өз жұмысында біркелкілік пен шаблоннан аулақ болуына ықпал етеді, себебі мұғалімнің жұмысы зияткерлі шығармашыл тұлғаны қажет етеді.

Келесі көрсеткіш *ассоциациялар еркіндігі* – ол құбылыстар арасында байланысты орнату кезінде олардың біреуі екінші ассоциацияның пайда болуын туындатады. Ассоциациялар еркіндігі негізінде мұғалім мәселені шешу үрдісінде алыс ассоциацияларды таба алады, сөйтіп бұрында байланыспаған идеялар арасында ассоциацияларды орнату негізінде мәселені шығармашылықпен шешеді. Бұл көрсеткіш шынайы педагогикалық жағдаяттардың жаңа, әдеттен тыс, кенеттік үйлесімдер мен байланыстарда көріну негізінде мұғалімнің шығармашылық фантазиясын дамытады және мәселелердің оригиналды шешімдерін табуға итермелейді.

Сонымен, жоғарыда қарастырылған болашақ мұғалімнің зияткерлік көрсеткіштері педагогикалық іс-әрекет үрдісінде туындайтын әртүрлі жағдаяттарды табысты, стандарттан тыс шешуге, оқу үрдісін балалардың жас ерекшелігіне сәйкес құруға, білім алушылардың оқу және тәрбие жетістігін жоғарлатуға ықпал етеді деген тұжырымға келдік.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Интеллектуалды әлеуеттен - интеллектуалды ұлтқа» ұжымдық монография. – А., 2012. – 216 б.
2. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан халқына жолдауы «Интеллектуалды ұлт – 2020». 17 қаңтар, 2014 ж. – Астана.
3. «Назарбаев зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымының 2020 жылға дейінгі даму стратегиясы. Жоғары қамқоршылық кеңесінің 2013 жылғы 18 сәуірдегі шешімімен мақұлданған.
4. Вассерман Л.И. и др. Потенциал интеллектуального развития: тестовая методика психологической диагностики. – СПб.: Речь, 2008. – 112 с.
5. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М., 1999. – 576 с.
6. Аристотель. Сочинения. – М.: Изд. - Мысль, 1976. Т.1. – 550 с.
7. Нысанбаев Ә. Философия. – Алматы, 2005. – 136 с.
8. Гоголев Е.П. Формирование личности учителя и развитие ее творческого потенциала. // Личность: развитие и реализация в творчестве. Сб. научных трудов. /Под ред. П.Ф. Кравчука. Курск. 1996. – 325 с.
9. Тұрғынбаева Б.А. Ұстаздық шығармашылық. – Алматы, 2007. – 327 с.

УДК 378.02:37.016

МРНТИ 14. 35. 09

Жакиянова Ж.Г.¹

*¹доктор (PhD) по педагогическим наукам, завкафедрой педагогики, психологии и дизайна
Казахстанского инновационного университета г. Семей, Казахстан*

К ВОПРОСУ О РЕАЛИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ И ЕЕ ВЛИЯНИИ НА РЕЗУЛЬТАТ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы педагогической оценки и ее влияния на результат обучения. Автор отмечает, что согласно гуманистической образовательной парадигме педагоги должны ориентироваться на развитие внутреннего мира обучающегося, на формирование у них собственного мнения, мировоззрения и т.д. Однако преподаватели в силу консервативности, присущей педагогической деятельности в целом, еще являются носителями традиционной авторитарной педагогики, что ярко проявляется в их оценочной деятельности. Преподаватели редко применяют дифференцированный подход к оценке достижений учащихся, практически не используют индивидуальные эталоны оценивания. Это приводит к формированию у учащихся заниженной самооценки своих возможностей, снижению учебной мотивации, нарушениям в сфере общения, появлению многочисленных страхов, связанных с организацией образования, преподавателями и проверкой учебных достижений, формированию мотивации избегания неудач, снижению успешности в обучении и, как следствие, успеваемости.

В статье рассматриваются этапы проверки успеваемости. Описаны средства для устранения причин неуспеваемости.

Ключевые слова: педагогическая оценка, влияние, результат, обучение, успеваемость.

Аңдатпа

Ж.Г. Жакиянова¹

*¹педагогика ғылымдарының (PhD) докторы, Қазақстан инновациялық университетінің педагогика,
психология және дизайн кафедрасының меңгерушісі,
Семей қ., Қазақстан*

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БАҒАЛАУДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖӘНЕ ОНЫҢ ОҚУ НӘТИЖЕСІНЕ ӘСЕРІ МӘСЕЛЕСІ

Мақалада педагогикалық бағалау және оның оқыту нәтижесіне әсері мәселелері қарастырылған. Автор гуманистік білім беру парадигмасына сәйкес педагогтар білім алушының ішкі әлемін дамытуға, олардың өз пікірін, дүниетанымын және т.б. қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Оқытушылар оқушылардың жетістіктерін бағалауға дифференциалды тәсілді сирек қолданады, бағалаудың жеке эталондарын іс жүзінде пайдаланбайды. Бұл оқушылардың өз мүмкіндіктерін өзін-өзі бағалауын төмендетіп қалыптастыруға, оқу уәждемесінің төмендеуіне, қарым-қатынас саласындағы бұзушылықтарға, білім беру ұйымымен, оқытушылармен және оқу жетістіктерін тексерумен байланысты көптеген қорқыныштардың пайда болуына, сәтсіздіктерден аулақ болу уәждемесінің қалыптасуына, оқудағы табыстылықтың және соның салдарынан үлгерімнің төмендеуіне әкеледі. Мақалада үлгерімді тексеру кезеңдері қарастырылады. Үлгермеушілік себептерін жою үшін құралдар сипатталған.

Түйін сөздер: педагогикалық баға, ықпал, нәтиже, оқу, үлгерім.

Abstract

Zh.G. Zhakiyanova¹

¹PhD of pedagogical sciences, chairman of pedagogic, psychology and design department of Kazakhstan innovative university, Semey, Kazakhstan

TO THE QUESTION ABOUT THE IMPLEMENTATION OF TEACHER EVALUATION AND ITS IMPACT ON THE LEARNING OUTCOME

The article deals with the issues of pedagogical assessment and its impact on the learning outcome. The author notes that according to the humanistic educational paradigm, teachers should focus on the development of the inner world of the student, on the formation of their own opinions, worldview, etc. However, teachers because of the conservatism inherent in teaching in general, still possess the traditional authoritarian pedagogy that is evident in their evaluation. Teachers rarely apply a differentiated approach to the assessment of students' achievements, practically do not use individual assessment standards. This leads to the formation of students' low self-esteem of their capabilities, reduce learning motivation, violations in the field of communication, the emergence of numerous fears associated with the organization of education, teachers and verification of educational achievements, the formation of motivation to avoid failure, reduce success in learning and, as a consequence, academic performance. The article deals with the stages of performance testing. The means to eliminate the causes of failure are described

Keywords: educational evaluation, effect, result, learning, academic performance.

В статье 3 Закона «О государственной молодежной политике в Республике Казахстан» говорится, что важным в организации деятельности молодежи является «создание социально-экономических, правовых, организационных условий и гарантий для духовного, культурного, образовательного, профессионального становления и физического развития молодежи, раскрытия её творческого потенциала в интересах всего общества» [1]. Роль организаций образования в свете решения данных задач огромна. Именно в организациях образования реализуются главные задачи образования: обучение, воспитание и развитие личности обучающегося.

На сегодняшний день в связи со сменой социально-экономической формации в мире появились многочисленные рынки труда, товаров, услуг. Эти перемены не могли не затронуть систему образования. Они привели к тому, что образование в настоящий момент характеризуется множественными инновационными процессами, которые, с одной стороны, двигают его вперед, а, с другой стороны, расшатывают его стабильность. Образование стало частично платным, появилась возможность выбора обучающимся своего индивидуального образовательного маршрута, типа и вида образовательного учреждения. Частые реформы в нашей стране, и, как следствие, в организациях образования, негативным образом отразились на индивидуально-психологических особенностях учащихся, их учебной деятельности: у большинства учащихся повысилась тревожность.

Вслед за переменами в обществе и в психолого-педагогических науках произошла смена образовательной парадигмы. На смену авторитарной, технократической педагогике постепенно приходит педагогика гуманистическая, которая в центр внимания ставит учащегося, как свободную и духовную личность, имеющую потребность в саморазвитии, самосовершенствовании и самореализации. Согласно гуманистической образовательной парадигме педагоги должны ориентироваться на развитие внутреннего мира обучающегося, на обучение конструктивному межличностному общению, на помощь в личностном

росте, на формирование у учащихся собственного мнения и мировоззрения. Но преподаватели в силу консервативности, присущей педагогической деятельности в целом, еще являются носителями традиционной авторитарной педагогики, что ярко проявляется в их оценочной деятельности. Они редко применяют дифференцированный подход к оценке достижений учащихся, практически не используют индивидуальные эталоны оценивания. Это приводит к формированию у учащихся заниженной самооценки своих возможностей, снижению учебной мотивации, нарушениям в сфере общения, появлению многочисленных страхов, связанных с организацией образования, преподавателями и проверкой учебных достижений, формированию мотивации избегания неудач, снижению успешности в обучении и, как следствие, успеваемости.

Безусловно, оценочная деятельность преподавателя, являясь неотъемлемым компонентом процесса обучения, должна играть существенную роль не только в обеспечении и повышении качества образования, но и в формировании и развитии индивидуально-психологических особенностей обучающихся. Однако в настоящее время в программе подготовки будущих специалистов не предусмотрен специальный курс, направленный на формирование их оценочной культуры, позволяющий еще при обучении в ВУЗе овладеть необходимыми оценочными знаниями и умениями. Также в современной психолого-педагогической науке в рамках системно-структурного подхода недостаточно изучена структура индивидуально-психологических особенностей обучающихся с разной успеваемостью, что затрудняет обучающую деятельность педагогов и коррекционно-развивающую деятельность психологов в организациях образования. В этой связи обостряется необходимость перевода оценочной деятельности преподавателей и программ их подготовки в стадию осознанной целенаправленной, научно обоснованной практики, эффективность которой напрямую зависит от знания и учета ими индивидуально-психологических особенностей обучающихся с разной успеваемостью.

Известный русский философ Г.Г. Батищев [2] писал: «Человека нельзя «сделать», «произвести», «вылепить» как вещь, как пассивный результат воздействия извне, но можно обусловить его включение в деятельность, вызвать его собственную активность и исключительно через механизм этой его, совместно с другими людьми деятельности он формируется в то, чем делает его эта общественная, коллективная деятельность. Такая деятельность окажет положительное влияние только, если она осуществляется не по принуждению, а добровольно, в силу внутреннего понимания и желания».

Ведущей деятельностью в организациях образования является учебная, которая неразрывно связана с получением отметок и оценок. Понятие оценки и отметки в педагогической квалиметрии имеет много различных трактовок. Наиболее полно проблема педагогической оценки применительно к учебной деятельности была разработана в 30-е годы XX века Б.Г. Ананьевым. Учеными в те годы ставилась под сомнение необходимость педагогической оценки, но Б.Г. Ананьев подчеркивал, что педагогическая оценка является «фактом непосредственного руководства» учащимся и что знание учащимися своих возможностей и результатов учения – есть обязательное условие их дальнейшего психологического развития [3, с.130].

С.Л. Рубинштейн в своих работах отмечал, что «оценка совершается на основании результатов деятельности, ее достижений и провалов, достоинств и недостатков, и поэтому она сама должна быть результатом, а не целью деятельности» [4, с. 43].

Как «объективный критерий, которым определяется общественное суждение о школьнике» определяет оценку знаний Л.И. Божович [5, с. 79]: «Педагогическая оценка многолика: это и отметка, которая подводит итоги работы учащегося за определенный период, находит свое место в журнале, являясь формой государственной отчетности, и характеризует успеваемость учащегося. Это оценка в ее повседневном, будничном виде, которая выступает в разнообразных формах эмоционального отношения, оценочных суждений учителя. Подсчитано, что на одном уроке преподаватель высказывает в среднем 40-50 только словесных оценочных суждений, а не выраженных в слове оценочных отношений (взглядов, жестов) значительно больше». В оценке педагог выражает свое отношение к тому или иному действию, поступку ученика, направляет его учебные шаги, помогает освоиться в учебном предмете, доносит те требования, которые предъявляет к нему учебная деятельность. Педагогическая оценка, результатом которой является успеваемость, выступает одним из регуляторов поведения и деятельности обучающегося, она представляет собой органическую составную часть учебного процесса, которая наряду с другими педагогическими средствами призвана служить решению его основных задач.

Рассматривая этапы проверки успеваемости, отметим, что диагностировать, контролировать, проверять и оценивать знания, умения обучающихся нужно в той логической последовательности, в какой проводится их изучение.

Первым звеном в системе проверки следует считать предварительное выявление уровня знаний обучаемых. Как правило, оно осуществляется в начале учебного года, чтобы определить знание важнейших (узловых) элементов курса предшествующего учебного года. Предварительная проверка сочетается с так называемым компенсационным (реабилитационным) обучением, направленным на устранение пробелов в знаниях, умениях. Такая проверка возможна и уместна не только в начале учебного года, но и в середине, когда начинается изучение нового раздела (курса).

Вторым звеном является текущая проверка знаний в процессе усвоения каждой изучаемой темы. Главная функция текущей проверки – обучающая. Методы и формы такой проверки могут быть различными, они зависят от таких факторов, как содержание учебного материала, его сложность, возраст и уровень подготовки обучаемых, уровень и цели обучения, конкретные условия.

Третьим звеном проверки знаний, умений является повторная проверка, которая, как и текущая, должна быть тематической. Параллельно с изучением нового материала учащиеся повторяют изученный ранее. Повторная проверка способствует упрочению знаний, но не дает возможности характеризовать динамику учебной работы, диагностировать уровень прочности усвоения. Надлежащий эффект такая проверка дает лишь при сочетании ее с другими видами и методами диагностирования.

Четвертое звено в системе – периодическая проверка знаний, умений обучаемых по целому разделу или значительной теме курса. Цель такой проверки – диагностирование качества усвоения обучающимися взаимосвязей между структурными элементами учебного материала, изучавшимися в разных частях курса. Главные функции периодической проверки – систематизация и обобщение.

Пятым звеном в организации проверки является итоговая проверка и учет знаний, умений обучаемых, приобретенных ими на всех этапах дидактического процесса. Итоговый учет успеваемости проводится в конце каждой четверти, семестра и по завершении учебного года.

Специальным видом является комплексная проверка. С ее помощью диагностируется способность обучаемых применять полученные при изучении различных учебных предметов знания, умения для решения практических задач (проблем). Главная функция комплексной проверки – диагностирование качества реализации межпредметных связей, практическим критерием комплексной проверки чаще всего выступает способность обучаемых объяснять явления, процессы, события, опираясь на комплекс сведений, почерпнутых из всех изученных предметов.

Получаемые на каждом этапе проверки знаний определенные баллы, отметки, оценки в комплексе формируют представление об общей успеваемости. На каждом из этапов необходимо внимательное отношение педагогов к результатам обучения. Если обучающийся имеет плохую успеваемость, то необходимо пересматривать всю структуру педагогического процесса. Таким образом, возможна своевременная корректировка успеваемости, ее улучшение.

Безусловно, проблема успеваемости сложна, исследование ее предполагает множество различных подходов, но все они группируются вокруг двух основных аспектов рассмотрения проблемы:

- 1) как преподаватель учит;
- 2) как обучающийся учится и как при этом осуществляется его развитие.

Специалисты разных отраслей педагогической науки уделяли преимущественно внимание либо одной, либо другой стороне данной проблемы. Так, дидакты основным объектом изучения делают педагогические условия, особенности учебно-воспитательного процесса, которые способствуют преодолению неуспеваемости. Психологи же направляют внимание на изучение особенностей личности неуспевающих обучающихся, проявляющихся в процессе учения, на выявление своеобразия самого процесса их учебной деятельности. В психологических исследованиях рассматриваются типичные сочетания особенностей обучающихся, определяющие характер неуспеваемости. Дидактическая основа для таких исследований содержится в работе А.М. Гельмонта [6]. В работе представлен дифференцированный анализ неуспеваемости школьников и ее причин. Один из критериев, который положен А.М. Гельмонтом в основу дифференциации неуспеваемости, носит психологический характер – это степень легкости (или трудности) преодолимости отрицательного явления. Основное значение приобретают причины, зависящие от обучающегося:

- 1) плохая подготовленность и значительные пробелы в знаниях;
- 2) отрицательное отношение к учению;
- 3) отсутствие привычки к организованному труду, недостаточный уровень общего развития.

А.М. Гельмонт указывает, как тесно переплетаются причины, зависящие от преподавателя и обучающегося, насколько эффективен тот педагогический подход, который опирается на знание индивидуальных особенностей обучающихся, и как отсутствие данного подхода приводит к формированию в ходе обучения новых отрицательных качеств, еще больше затрудняющих процесс

обучения. Длительная неуспеваемость вызывает у обучающихся моральную и психическую травму, порождает неверие в свои силы.

У.Д. Розенталь указывал, что способностями можно называть такие индивидуально-психологические особенности, которые имеют отношение к успешности выполнения той или иной деятельности, в частности учебной. Но не отдельные способности как таковые непосредственно определяют возможность успешного выполнения учебной деятельности, а лишь то своеобразное сочетание этих способностей, которое характеризует данную личность. Одной из важнейших особенностей психики человека является возможность широкой компенсации одних свойств другими, вследствие чего относительная слабость какой-нибудь одной способности в обучении вовсе не исключает возможности успешного выполнения даже такой деятельности, которая наиболее тесно связана с этой способностью.

Из рассмотренных выше положений может быть построена система требований к успеваемости. Обучающийся должен уметь:

- делать хотя бы один опосредованный вывод, комбинировать имеющиеся знания, умения и навыки при добывании новых знаний;
- применять имеющиеся знания, умения и навыки в новой ситуации, отбирая их и комбинируя, выполняя отдельные опосредованные выводы;
- стремиться к знаниям теоретического характера, к самостоятельному их добыванию;
- активно преодолевать трудности в процессе творческой деятельности;
- стремиться к оценке своих достижений в познавательной деятельности.

Мы отмечаем, что успеваемость есть степень усвоения знаний, сформированности умений и навыков, с точки зрения их полноты, глубины, сознательности и прочности. Психолого-педагогическая наука в этом направлении выработала ряд средств для устранения причин неуспеваемости, среди них:

1) педагогическая профилактика, т.е. поиск оптимальных педагогических систем, в том числе и применение активных методов и форм обучения, новых педагогических технологий, проблемного и программного обучения;

2) педагогическая диагностика, под которой понимается систематический контроль и оценка результатов обучения, своевременное выявление пробелов. Для этого проводятся беседы с обучающимися, родителями, наблюдение за ними с фиксацией данных, проведение тестов, анализ результатов;

3) педагогическая и психолого-педагогическая терапия представляет собой меры по выравниванию отставаний в обучении. Занятия в таких группах проводятся на результатах психолого-педагогической диагностики, с подбором групповых и индивидуальных средств обучения;

4) воспитательное воздействие, которое представляет собой индивидуальную планируемую воспитательную работу как с обучающимся, так и с его родителями, семьей.

Таким образом, успех всего учебного процесса, а также уровень успеваемости зависит от множества факторов, среди которых важное место занимают факторы психологические. Среди них – мотивация учебной деятельности, произвольность познавательных процессов восприятия, внимания, воображения, памяти, мышления и речи, наличие у обучаемых волевых качеств. К числу психологических факторов успешности учебной деятельности и высокой успеваемости относится и умение взаимодействовать с людьми в совместной с ними деятельности, прежде всего, с сокурсниками, преподавателями, интеллектуальная развитость и сформированность учебной деятельности.

Большое значение в совершенствовании процесса обучения, в деле повышения успеваемости обучающихся имеют их индивидуальные личностные качества, среди которых особое место занимают характерологические черты. Опираясь на проявления социально ценных характерологических свойств обучаемых, преподаватели и родители должны стремиться развить и упрочить эти свойства, а отрицательные – ослабить или хотя бы компенсировать, возместив социально значимыми качествами. Знание характерологических особенностей обучающегося является важным условием эффективности индивидуального подхода в учебно-воспитательной работе.

Список использованной литературы:

1. Закон «О государственной молодежной политике в Республике Казахстан» (с [изменениями от 13.06.2018 г.](#)) // <https://online.zakon.kz>
2. Батищев Г.Г. Введение в диалектику творчества. – М., 1997.
3. Ананьев Б.Г. Психология педагогической оценки // *Избранные психологические труды, т. II / Под ред. А.А. Бодалева и др. – М.: Педагогика, 1980. – С. 128-266.*
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т. Т. II. – М.: Педагогика, 1989. – 328 с. (Труды д.чл. и чл. кор. АПН СССР)

5. Божович Л.И. Изучение мотивации поведения детей и подростков. – М., 1972.
6. Гельмонт А.М. О причинах неуспеваемости и путях ее преодоления. О причинах неуспеваемости и путях ее преодоления. – М., 2003.

УДК 37.014.5
МРНТИ 14.01.75

Саликов Ж.К.¹, Жакиянова Ж.Г.²

¹ магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры начальной военной подготовки и единоборств Карагандинского государственного университета им. академика Е.А. Букетова, г. Караганда, Казахстан

² доктор (PhD) по педагогическим наукам, завкафедрой педагогики, психологии и дизайна Казахстанского инновационного университета, г. Семей, Казахстан

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье рассмотрены некоторые теоретические аспекты формативного оценивания. Авторы отмечают, что формативное оценивание деятельности педагога и обучающихся в образовательной практике современного Казахстана набирает большую популярность. Данная практика активно реализуется в школах, однако в высшей школе республики не в полной мере. Формативное оценивание будет эффективным, если педагог будет руководствоваться четкими критериями оценивания и хорошо представлять конечный результат, к которому должны прийти обучающиеся. В этом направлении механизм обратной связи является обязательным.

Обратная связь определяется как предоставление обучающимся информации о том, какие их действия способствовали достижению необходимого уровня исполнения работы.

В процессе формативного оценивания и сам педагог получает информацию о том, на каком этапе обучения преподавание было недостаточно эффективным, чтобы обучающиеся могли результативно обучаться без дополнительной помощи. Процесс формативного оценивания важен, потому что позволяет на этапе подготовки к суммативному оцениванию улучшить обучение в соответствии с критериями и стандартами.

Ключевые слова: оценивание, формативное оценивание, обратная связь, инструмент, педагог, обучающийся.

Аңдатпа

Ж.К. Саликов¹, Ж.Г. Жакиянова²

¹ педагогика ғылымдарының магистрі, академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің бастапқы әскери дайындық және жеке сайыс кафедрасының аға оқытушысы, Қарағанды қ., Қазақстан

² педагогика ғылымдарының (PhD) докторы, Қазақстан инновациялық университетінің педагогика, психология және дизайн кафедрасының меңгерушісі, Семей қ., Қазақстан

ОҚЫТУ НӘТИЖЕЛЕРІН ФОРМАТИВТІ БАҒАЛАУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Мақалада формативті бағалаудың кейбір теориялық аспектілері қарастырылған. Авторлар қазіргі Қазақстанның білім беру тәжірибесінде педагог пен білім алушылардың қызметін формативті бағалау үлкен танымалдыққа ие екенін атап өтті. Бұл тәжірибе мектептерде белсенді түрде іске асырылуда, алайда республиканың жоғары мектебінде толық көлемде жүзеге асырылмайды. Егер педагог бағалаудың нақты критерийлерін басшылыққа алса және білім алушы келуі тиіс соңғы нәтижені жақсы көрсетсе, формативті бағалау тиімді болады. Бұл бағытта кері байланыс механизмі міндетті болып табылады.

Мақалада кері байланыс білім алушыларға жұмыстың қажетті деңгейіне қол жеткізуге қандай іс-әрекеттер ықпал еткендігі туралы ақпарат беру ретінде айқындалады.

Формативті бағалау үдерісінде және педагог өзі білім алушылардың қосымша көмегісіз нәтижелі оқуы үшін оқытудың қандай кезеңінде тиімді болмағаны туралы ақпарат алады. Формативті бағалау процесі маңызды, себебі жиынтық бағалауға дайындық кезеңінде өлшемдер мен стандарттарға сәйкес оқытуды жақсартуға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: бағалау, формативті бағалау, кері байланыс, құрал, педагог, білім алушы. *Abstract*

Zh.K. Salikov¹, Zh.G. Zhakiyanova²

¹*Master of pedagogical sciences, senior teacher of initial military training and combat training department*

*of Academician Ye.A. Buketov Karaganda State University
Karaganda, Kazakhstan*

²*PhD of pedagogical sciences, chairman of pedagogic, psychology and design department
of Kazakh innovative university, Semey, Kazakhstan*

SOME THEORETICAL ASPECTS OF FORMATIVE ASSESSMENT OF LEARNING OUTCOMES

The article deals with some theoretical aspects of formative assessment. The authors note that the formative assessment of the activities of teachers and students in the educational practice of modern Kazakhstan is gaining popularity. This practice is actively implemented in schools, but not fully in higher education. Formative assessment will be effective if the teacher is guided by clear criteria of assessment and well represent the final result, which should come to the students. In this regard, the feedback mechanism is mandatory.

Feedback is defined as providing learners with information about what their actions have contributed to achieving the required level of performance.

In the process of formative assessment and the teacher receives information about the stage at which the teaching was not effective enough for students to effectively learn without additional assistance. The process of formative assessment is important because it allows to improve training in accordance with criteria and standards at the stage of preparation for summative assessment.

Key words: assessment, formative assessment, feedback, tool, teacher, student.

Системы оценки деятельности всегда были объектом дискуссий и порой вызывали множество нареканий. Распространенной практикой здесь являлись частные изменения методов, используемых для получения оценок, и даже полный отказ от них (проведение оценки «на глаз»).

Согласно психологической энциклопедии [1, с. 527], неформальные оценки деятельности изменялись на протяжении всей истории человечества. Формальные же системы оценки используются, по крайней мере, с III в.н.э. Первое применение их в промышленности связывают с именем Р.Оуэна, который ввел их в Шотландии в начале XIX в. Вооруженные силы США впервые прибегли к оценке деятельности в 1813 г., а федеральное правительство использует их при аттестации своего гражданского персонала начиная с 1842 г. В течение XX в. развитие систем оценки деятельности происходило относительно быстрыми темпами. Сегодня для оценивания деятельности разработано множество методов, инструментов. В статье мы рассмотрим один из них – формативное оценивание. Для начала дадим ему определение и изучим роль обратной связи в формативном оценивании.

В словаре-справочнике по социальной работе Гулина М.А. определяет оценивание как «процесс вынесения суждений об индивиде или семье, их окружении с целью определения их потребностей» [2]. Оценивание представляет собой непрерывный процесс, направленный на понимание и улучшение обучения студентов. Оценивание делает наши ожидания ясными и открытыми; устанавливая соответствующие критерии и стандарты для обучения качества; систематически собирая, анализируя и интерпретируя данные с целью определения того, насколько хорошо результат соответствует этим ожиданиям и стандартам, и, используя полученную информацию для документирования, объяснения и улучшения результатов.

Паломба К. и Банта Т. считают, что «оценивание – это систематический сбор, анализ и использование информации об образовательных программах, осуществляемых в целях улучшения обучения и развития студента» [3].

Формативное оценивание деятельности педагога и обучающихся в образовательной практике современного Казахстана набирает большую популярность. Данная практика активно реализуется в школах, однако в высшей школе республики не в полной мере. Преподаватели высших школ реализуют лишь его элементы.

Формативное оценивание не новое явление в образовании. Текущее оценивание выполняло часть функции формативного оценивания, но данное оценивание превращалось зачастую в самоцель и реализовывалось на уровне лишь фиксации знания-незнания, умения-неумения и так называемой накопляемости отметок в журнале. Таким образом, под формативным (текущим) оцениванием понимается определение текущего уровня усвоения знаний и навыков в процессе повседневной работы на уроке и/или дома, осуществление оперативной взаимосвязи между учеником и учителем в процессе обучения. Оно позволяет учащимся понимать, насколько правильно они выполняют задания в период изучения нового материала и достигают целей и задач обучения. Формативное оценивание используется в повседневной практике (ежеурочно, ежедневно). При данном виде оценивания обязательно должна осуществляться обратная связь, обеспечивающая прогресс в обучении [4].

Формативное оценивание есть сбор информации об обучении учеников во время курса или программы и, как правило, неоднократное улучшение обучения этих учеников. Например, чтение первых лабораторных отчетов класса для того чтобы оценить, нужен ли некоторым или всем ученикам в группе урок о том, как сделать их краткими и информативными. Используются различные методы формативного оценивания в процессе преподавания и обучения, чтобы помочь обучающимся продвинуться в знании и понимании предмета изучения. В ходе формативного оценивания важно учитывать потребности обучающихся, определить особенности восприятия ими информации, чтобы организовать эффективное обучение. Правильно и в системе организованное формативное оценивание будет способствовать высоким результатам при суммативном оценивании.

Педагоги при формативном оценивании ориентируются на ожидаемые результаты и стандарты, которых необходимо достичь в процессе обучения. Обучающиеся нуждаются в том, чтобы их поддерживали с помощью соответствующих методов формативного оценивания.

Формативное оценивание будет эффективным, если педагог будет руководствоваться четкими критериями оценивания и хорошо представлять конечный результат, к которому должны прийти обучающиеся. Обучающиеся должны знать о сильных и слабых сторонах своей практики, чтобы дальше развивать свою практику. Ответственность за обучение лежит на самом обучающемся. При этом преподаватель должен организовать процесс оценивания в системе, чтобы каждый мог обучаться в соответствии со своими способностями и потребностями.

Формативное оценивание должно быть не только со стороны педагога, но и между обучающимися. Коллаборативная среда помогает совершенствовать знания и понимание, использовать поддержку коллег.

В процессе формативного оценивания и сам педагог получает информацию о том, на каком этапе обучения преподавание было недостаточно эффективным, чтобы обучающиеся могли результативно обучаться без дополнительной помощи. Процесс формативного оценивания важен, потому что позволяет на этапе подготовки к суммативному оцениванию улучшить обучение в соответствии с критериями и стандартами.

Формативное оценивание способно стать инструментом развития только при условии постоянной рефлексии со стороны самого педагога. Возникающие затруднения или проблемы, с которыми приходится сталкиваться, заставляют принимать решения, способные повлиять на дальнейшие действия. Если есть осознание того, что формативное оценивание основывается на конструктивной критике, то каждый принимает для себя решение, в какой мере ее воспринимать.

Рассел Т. в книге «Навыки эффективной обратной связи», выстраивая модель восприятия критики, вводит понятия «наперсток», «стакан» и «ведро»: «Сосуд будет меняться в зависимости от ряда факторов. Обычно мы имеем что-то вроде стакана, в который можем принять от трех до четырех единиц критики. Наперсток сможет вместить только одно или два критических замечания. В ведро же войдет значительно большее количество критики» [5].

Рассмотрев данное Т.Расселом описание обратной связи применительно к уроку заключаем, что она определяется как предоставление обучающимся информации о том, какие их действия способствовали достижению необходимого уровня исполнения работы, и что именно так они и должны действовать в дальнейшем, а также информацию о том, какие действия препятствовали достижению необходимых стандартов и повторения каких действий необходимо избегать. Обратная связь включает в себя и планирование того, как достичь максимального уровня исполнения работы. Очевидно, что достижение запланированного результата свидетельствует о правильном, или верном, поведении, отсутствие результата – о неправильном, или неверном, поведении. Идея правильности и неправильности направлена не на критику самих участников урока, а на фактическое отображение того, насколько их деятельность соответствует желаемому уровню исполнения. Очевидно, что здесь все зависит от мастерства самого педагога. Если обучающиеся не поймут, какие их действия верные, а какие неверные, они не увидят необходимости что-либо менять. Если не будет выработан план по совершенствованию, они не узнают, каким образом можно что-либо изменить. Процесс совершенствования может быть начат посредством

получения обратной связи, или, согласно модели «информация-переработка-результат», прогресс может быть достигнут только при получении обратной связи.

Само значение слова передает общую идею того, что принимается за стандарт. Если необходимо информировать обучающихся о том, что они сделали верно или что сделали неверно, необходимо определить, что является верным или неверным в их действиях. Обратная связь актуальна в ситуации получения новых знаний, когда, по определению, имеется верное и неверное решение. Также это относится и к формированию навыков. Если мы определим уровень мастерства, которого должны достичь обучающиеся, то довольно легко сможем оценить, насколько им это удалось. Если желаемая скорость печатания установлена как 200 знаков в минуту, мы можем засечь время и затем подсчитать количество напечатанных знаков. Однако если желаемый уровень печатания определен фразой «достаточно быстро», это подразумевает огромное количество вариантов того, что значит «достаточно быстро» [5].

Формативное оценивание и обратная связь со стороны обучающихся, коллег и других заинтересованных в профессиональном развитии лиц оказывают влияние на практику преподавателя и, согласно циклу Колба (непосредственный опыт – наблюдение и рефлексия – формирование абстрактных концепций и моделей – активное экспериментирование), осуществляется непрерывное профессиональное развитие.

Чтобы формативное оценивание как инструмент в полной мере позволяло управлять профессиональным развитием, педагогу необходимо сфокусироваться на конкретных целях, реализация которых позволит значительно улучшить практику.

По мнению Арутюнян М.Ю., Петровской Л.А., обратная связь в форме общей оценки понижает восприимчивость ее реципиента, она к тому же сплошь и рядом оказывается малоинформативной [6].

Педагог не может использовать общие фразы в процессе предоставления обратной связи, оценивать личность обучающегося, так как обратная связь в таком случае будет неэффективной. Если обратная связь не имеет отношения к потребностям обучающегося, она не будет иметь смысла.

Использование адекватных форм обратной связи, знание психологических и личностных особенностей обучающегося, оценка работы обучающегося в соответствии с критериями и требованиями помогут обучающемуся правильно понять и принять конструктивную критику.

Необходимо установить контакт, чтобы обратная связь способствовала профессиональному развитию и открывала новые возможности для обучающегося. Как верно отмечают Арутюнян М.Ю. и Петровская Л.А., «дескриптивность обратной связи – одна из образующих атмосферы доверия и психологической безопасности в общении» [6].

Обратную связь необходимо начинать с оценки сильных сторон выполненной работы, чтобы обучающийся почувствовал уверенность и успех, тогда и указание слабых сторон будет восприниматься положительно. Обучающийся получит информацию для дальнейшей рефлексии. Возможно, ему потребуется обратная связь от нескольких коллег, чтобы составить объективное представление о том, в каком направлении необходимо вносить изменения в работу.

«Важным условием продуктивности обратной связи оказывается ее неотсроченность. Обычно наиболее полезной выступает обратная связь «по горячему следу», конечно, с учетом готовности к ней реципиента. Отсроченная межличностная информация по поводу чего-то происшедшего давно может быть просто искажена фактором времени» [6].

Обратная связь не будет восприниматься обучающимся, если помимо оценивания самой работы, будут упоминаться другие работы, которые были выполнены обучающимся ранее. Это не позволит сфокусироваться на конкретных сторонах, которые необходимо осмыслить.

Авторы данного издания [7] выявили существенные элементы формативного оценивания. К ним отнесли следующие:

1. Определение разрыва между тем, что обучающиеся знают и тем, что они должны знать. Преподаватель взаимодействует с обучающимся, чтобы определить затруднения и совместно обозначить цели обучения, результаты и пути их достижения.

2. Следующим элементом является обратная связь. Обратная связь позволяет в процессе взаимодействия наметить пути дальнейшего развития. Это могут быть конкретные шаги, которые позволят продвигаться к намеченной цели. Обучающийся должен понимать, на каком уровне он находится в данный момент, и что еще необходимо сделать, чтобы достичь результатов и соответствовать стандартам.

Обратная связь должна быть конструктивной и своевременной. В процессе профессионального развития взрослый обучающийся не всегда нуждается в конкретных шагах, которые позволят ему развивать свою практику. Зачастую вопросы высокого порядка помогают ему самостоятельно обозначить конкретные планы по изменениям.

Последовательность в обучении используется для того, чтобы разбить цели обучения на более мелкие задачи. Это позволит управлять развитием на каждом этапе обучения. В процессе подготовки обучающихся важно достичь такого уровня, когда они будут способны самостоятельно обозначать задачи для целенаправленного продвижения к поставленной цели. Решение одной задачи может существенным образом повлиять на последующие.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что самостоятельно поставленные задачи, которые продуманы и соотносятся с имеющимися навыками у обучающегося, позволят улучшать их образовательную, профессиональную деятельность и достигать высоких стандартов. Вовлечение обучающихся в принятие решений об их собственном обучении помогает улучшать метакогнитивные навыки. Самооценивание как часть формативного оценивания помогает обучающимся осознать свои сильные и слабые стороны и принять решение о внесении изменений. Обучающиеся могут быть мотивированы на дальнейшее обучение, если будут проводить постоянную рефлексию своей деятельности, учитывая не только обратную связь из разных источников, но и самостоятельно оценивая свои способности.

Список использованной литературы:

1. Психологическая энциклопедия. 2-е изд. / Под ред. Р. Корсини и А. Ауэрбаха. – СПб.: Питер, 2006
2. Гулина М.А. Словарь-справочник по социальной работе. – СПб.: Питер, 2008
3. Palomba C.A., Banta T.W. *Assessment Essentials: Planning, Implementing, and Improving Assessment in Higher Education (Jossey-Bass Higher and Adult Education (Hardcover))*. – San Francisco, 1999. – 432 p.
4. Кохаева Е.Н. Формативное (формирующее) оценивание: методическое пособие / Е.Н. Кохаева. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» Центр педагогического мастерства, 2014. – 66 с.
5. Рассел Т. Навыки эффективной обратной связи. – СПб.: Питер, 2002. – 176 с.
6. Арутюнян М.Ю., Петровская Л.А. Обратная связь в системе восприятия человеком // Психология межличностного познания / Под ред. А.А. Бодалева. – М., 1981.
7. Heritage M., Stigler J.W. *Formative Assessment: Making It Happen in the Classroom*. Thousand Oaks, Calif.: Corwin, 2010. – 143 p.

УДК 371.321
МРНТИ 14.35.07

*Ланцева Т.В.*¹

¹ м.п.н., старший преподаватель,
Карагандинского государственного университета имени академика Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан

РАЗВИТИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОНТЕНТА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА

Аннотация

В этой статье описывается структура знаний педагогов для интеграции технологий, называемая технологическим знанием педагогического контента (первоначально ТРСК, теперь известный как ТРАСК, или технология, педагогика и знания контента). Статья начинается с краткого ознакомления со сложной структурой характера обучения. Рассматривается природа технологий (как аналоговых, так и цифровых), а также то, как включение технологий в педагогику еще больше усложняет преподавание. Структура ТРАСК, необходимая для знаний педагога подробно описывается как сложное взаимодействие между тремя группами знаний: контентом, педагогикой и технологией. Взаимодействие этих групп знаний, как теоретически, так и на практике, создает типы гибких знаний, необходимых для успешного внедрения технологий в преподавание.

Ключевые слова: высшее образование, интеграция, компетенции, профессиональное развитие педагога ИКТ, ТРАСК, технология, педагогика.

Аңдатпа
*Т.В. Ланцева*¹

¹ п.ғ.м., Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің аға оқытушы,

Қарағанды қ., Қазақстан

ПЕДАГОГ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КОНТЕНТТІҢ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМІН ДАМУЫ

Бұл мақалада педагогикалық контенттің технологиялық білімі деп аталатын (бастапқыда ТРСК, енді ТРАСК ретінде белгілі, немесе технология, контент педагогикасы мен білімі) технологияларды интеграциялау үшін педагогтар білімінің құрылымы сипатталады. Мақала оқыту сипатындағы күрделі құрылыммен қысқаша танысудан басталады. Технология табиғаты (аналогтық және сандық), сондай-ақ технологияны педагогикаға енгізу оқытуды одан әрі күрделендіреді. Педагогтың біліміне қажетті ТРАСК құрылымы үш білім тобы: контент, Педагогика және технология арасындағы күрделі өзара іс-әрекет ретінде егжей-тегжейлі сипатталады. Бұл білім топтарының теориялық және практикада өзара іс-әрекеті оқыту технологияларын табысты енгізу үшін қажетті икемді білім түрлерін жасайды.

Түйін сөздер: жоғары білім, біріктіру, құзырет, АКТ педагогтың кәсіби дамуы, ТРАСК, технология, педагогика.

Abstract

Lantseva T.V.¹

¹*m.p.s., senior lecturer of the Karaganda state University of the name of academician E.A. Buketov, Karaganda, Kazakhstan*

THE DEVELOPMENT OF TECHNOLOGICAL KNOWLEDGE OF PEDAGOGICAL CONTENT IN THE ACTIVITIES OF THE TEACHER

This paper describes a teacher knowledge framework for technology integration called technological pedagogical content knowledge (original ТРСК, now known as ТРАСК, or technology, pedagogy, and content knowledge). The paper begins with a brief introduction to the complex ill structure nature of teaching. The nature of technologies (both analog and digital) is considered, as well as how the inclusion of technology in pedagogy further complicates teaching. The ТРАСК framework for teacher knowledge is described in detail as a complex interaction among three bodies of knowledge: content, pedagogy, and technology. The interaction of these bodies of knowledge, both theoretically and in practice, produces the types of flexible knowledge needed to successfully integrate technology use into teaching.

Key words: higher education, integration, competence, teacher ICT professional development; ТРАСК; technology; pedagogy.

В то время как захватывающие тенденции в области технологического образования и подготовки педагогов продолжают появляться и развиваться, полезно вернуться немного назад и вспомнить структуру обучения знаниям для интеграции технологии под названием «Технологическое и педагогическое содержание знаний» (первоначально ТРСК, известный как ТРАСК, технология, педагогика и контентное знание). Сообщество ТРАСК в настоящее время является международным и включает ученых со всего мира, изучающих теоретические темы и практические применения этой теоретической основы. Сама теоретическая основа ТРАСК способствовала созданию профессионального справочника «Руководство по технологической педагогике и содержательным знаниям для педагогов» (2008) в знак признания быстрого развития сетей ученых и исследователей. На странице <http://tpack.org/> сообщество ТРАСК собрало растущую библиографию работ, связанных с ТРАСК [1].

В публикациях указывается, что интерес к структуре ТРАСК затрагивает несколько областей контента (математика, естественные науки, социальные науки, история и т. д.). И это волнует широкий спектр исследователей и специалистов в области образования, которые работают, чтобы понять его теоретические и практические последствия.

Как знают педагоги, преподавание – это сложная практика, которая требует переплетения различных видов специальных знаний. Таким образом, преподавание является примером слабо структурированной дисциплины, которая требует от преподавателей применять на практике сложные структуры знаний в различных случаях и контекстах [2, с. 287-305] и [3, с. 1017-1054].

Педагоги практикуют свое искусство в группах обучающихся, включенных в сложные и динамичные контексты, которые требуют постоянных изменений и эволюции мышления. Следовательно, эффективное

обучение зависит от гибкого доступа к богатым знаниям, хорошо организованным и интегрированным с различными областями знаний [4, с. 4-14] и [5, с. 4-15], включая знания о мышлении и обучении студентов; содержательную часть обучения и все больше, и больше технологий. Эта статья является результатом рассмотрения и анализа изменений в ТРАСК, чтобы отразить текущую работу в области ТРАСК.

Рассмотрим проблему обучения с применением технологий. Преподавание технологий является сложным, если учесть проблемы, которые новые технологии ставят перед педагогами. В нашей статье термин «технология» относится как к аналоговым, так и к цифровым технологиям, а также для обозначения новых и старых технологий. В практическом смысле, однако, большинство технологий, рассматриваемых в современной литературе, являются новыми и цифровыми и обладают внутренними свойствами, которые затрудняют их прямое применение.

Традиционные педагогические технологии характеризуются простой спецификой (ручка нужна для письма, а микроскоп для наблюдения за мелкими объектами); стабильностью (ручки, микроскопы, доска и мел не сильно изменились с течением времени); и прозрачностью функций (рабочие механизмы ручки или линейки просты и напрямую связаны с функциями). Со временем эти технологии утратили восприятие технологичности, они стали общими и, в большинстве случаев, даже не рассматриваются как технологии. Цифровые технологии – такие как применяемые посредством компьютера, портативных устройств, программных приложений напротив – гибкие (допускают различные типы использования), нестабильные (быстро меняются) и непрозрачные (их рабочие механизмы и функции скрыты от пользователей). На академическом уровне легко утверждать, что ручка и программная симуляция являются технологиями. Последняя, однако, качественно отличается тем, что работа компьютерной программы более непрозрачна для педагогов и предлагает существенно меньшую стабильность, чем традиционные технологии. По своей природе, новые цифровые технологии, которые являются гибкими, нестабильными и непрозрачными ставят новые задачи перед педагогами, которые стремятся использовать больше технологий в своем обучении.

Это также усложняет преподавание на базе технологий в связи с тем, что технологии нейтральны или беспристрастны. Определенные технологии имеют свои собственные тенденции, потенциалы, возможности 4 ограничения, которые делают их более подходящими для определенных задач, но не для других. Понять, как эти возможности и ограничения конкретных технологий влияют на то, что педагоги делают в группах обучающихся, нелегко, и может потребоваться подумать о начальной и постоянной подготовке педагогов.

Социальные и контекстуальные факторы также усложняют отношения между педагогами и технологиями. Некоторые социальные и институциональные условия обычно не поддерживают усилия педагогов по интеграции и использованию, проникновению и внедрению технологий в их работу. Педагоги часто имеют неадекватный (или неуместный) опыт использования цифровых технологий для преподавания и обучения. У многих педагогов есть степени свободы и ограничения в рамках исторически сложивших предпочтений, когда образование с использованием технологий находилось на другой стадии развития, чем сегодня. Поэтому неудивительно, что эти педагоги не обладают достаточной смелостью и знаниями для использования технологий в аудитории, решать новые образовательные задачи, как правило, не могут понять их ценность или актуальность для преподавания и обучения. Приобретение новой базы знаний и навыков может быть сложной задачей, особенно если это мероприятие, которое требует много времени и должно соответствовать плотному графику. Аналогичным образом, эти знания, вероятно, не будут использоваться, если педагоги не смогут понять, что использование технологии согласуется с их ранее существовавшими педагогическими убеждениями. Многие подходы к подготовке педагогов предлагают уникальный подход к интеграции технологий, когда на самом деле педагоги работают в разных условиях обучения и преподавания.

Столкнувшись с этими проблемами, как педагоги могут интегрировать технологии в свое обучение? Необходим подход, который рассматривает преподавание как взаимодействие между тем, что знают педагоги, и тем, как они применяют эти знания в уникальных обстоятельствах или ситуациях в своих образовательных сообществах (классах, аудиториях). Не существует «способа» интеграции технологий в учебную (образовательную) программу. Напротив, усилия по интеграции технологий должны быть творчески разработаны или структурированы для различных областей знаний в конкретных условиях образовательных учреждений. Уважая идею о том, что обучение с использованием технологий является сложной и слабо структурированной задачей, мы предлагаем видение, что понимание подхода к успешной интеграции технологий потребует от преподавателей разработки новых способов понимания и приспособления к этой сложности.

основе хорошего обучения с использованием технологий лежат три основных компонента: контент, педагогика и технологии, в дополнение к отношениям между собой и между ними. Взаимодействия между тремя компонентами по-разному воспроизводятся в разных контекстах, что объясняет большие различия в степени и качестве интеграции образовательных технологий. Эти три базы знаний (контент, педагогика и технологии) составляют ядро фреймворка (ТРАСК). Краткое описание этой структуры описано ниже, хотя более подробные описания можно найти в других работах. Эта точка зрения согласуется с точкой зрения других исследователей и подходов, которые пытались распространить конструкцию Ли Шульмана на знания в области педагогического контента (РСК), чтобы включить образовательные технологии. (Полный список этих подходов можно найти по адресу <http://www.tpck.org>) [1].

Структура ТРАСК построена на основе работы Шульмана [4, с. 4-15] и [6, с. 1-22]. По описанию РСК, чтобы объяснить понимание педагогами образовательных технологий и взаимодействие РСК друг с другом, чтобы произвести эффективное обучение технологии. Другие авторы обсуждали подобные идеи, хотя часто использовали разные схемы именования для этого процесса. Описанная здесь концепция ТРАСК была разработана с течением времени в серии публикаций, наиболее полное описание которых дано е Mishra и Koehler [7, с. 2214 - 2226] и [8, с. 3-29].

Знание о содержании – это знание, которое педагог построил на дисциплине, которую преподает. Содержание для изучения в группе по истории или науке в школе отличается от содержания, которое должно быть охвачено в курсе повышения квалификации или семинаре по астрофизике для магистрантов. Содержание знаний критически важно для педагогов. Как указал Шульман [4, с. 6], эти знания включают в себя концепции, теории, идеи, организационные рамки, фактические данные и доказательства, а также устоявшиеся практики и подходы для разработки этого контента. Знания и характер исследования сильно различаются между областями, и педагоги должны понимать глубокие и фундаментальные понятия дисциплины, которую они преподают. Например, в случае науки это включает

K.L. себя знание фактов и научных теорий, научные методы и обоснование на основе фактических данных.

Стоимость отсутствия широкой базы знаний контента может быть непомерно высокой; например, студенты могут получить неверную информацию и выработать ошибочные предположения относительно области содержания [9], [10]. Однако знание содержания само по себе является слабо структурированной областью, и, как и в «Войне культур» J.Zimmerman [11, с.32]. Предметы, связанные с содержанием учебного плана, могут быть областями споров и содержательных дискуссий.

Педагогический контент (ПК) – это глубокое знание, которое педагоги имеют о процессах и практиках или методах преподавания и обучения. Они включают, помимо прочего, общие образовательные реквизиты, ценности и цели. Эта общая форма знаний применяется для понимания того, как учащиеся учатся, стратегий управления группами обучающихся, планирования групп обучающихся и оценки их деятельности, включая индивидуальные оценки. Он включает в себя знания о методах или приемах, используемых в процессе обучения, о характере аудитории, которая получает обучение, и о стратегиях оценки понимания обучающимися происходящих изменений их самих и х знаний, готовности к практике. Педагог с глубокими познаниями в области педагогики понимает, как обучающиеся приобретают знания и приобретают навыки, и как они развивают умственные привычки и позитивный настрой на обучение. Таким образом, педагогические знания требуют понимания когнитивных, социальных и развивающих теорий обучения и того, как они применяются к обучающимся в их групповой и индивидуальной работе.

Педагогическое знание содержания является последовательным и сходным с идеей, разработанной Шульманом [4, с. 7-10] и [6, с. 1-11] о педагогических знаниях, применимых к преподаванию конкретного контента. Центральным в концептуализации педагогического знания содержания Шульмана является понятие трансформации дисциплинарного знания для его преподавания. В частности, согласно Шульману, это преобразование происходит в то время, когда педагог интерпретирует дисциплину, находит несколько способов ее представить, а также подгоняет и адаптирует учебные материалы к альтернативным концепциям и предшествующим знаниям учащихся [4, с. 9-10]. Педагогическое знание содержания охватывает суть преподавания, обучения, учебной программы, оценки и отчетности, таких как условия, способствующие обучению, и связь между учебной программой, оценкой и педагогикой. Осведомленность о наиболее распространенных предрассудках и способах их рассмотрения, важность установления связей между различными идеями о содержании, предварительные знания обучающихся, альтернативные стратегии обучения и гибкость, возникающая при изучении альтернативных способов взглянуть на ту же идею или проблемы необходимые для эффективного обучения.

Знания о технологиях (ТЗ) всегда находятся в состоянии изменчивости – даже больше, чем в двух других областях знаний в рамках ТРАСК (педагогика и контент). Таким образом, определить его, как известно, сложно. Любое определение технологических знаний может стать устаревшим после публикации этого текста. Тем не менее, некоторые способы мышления и работы с технологиями могут применяться ко всем ресурсам и технологическим инструментам. Определение ТЗ, используемое в структуре ТРАСК,

близко к Being Fluent with Information Technology (FITness) [12]. FITness выходит за рамки традиционных представлений о компьютерной грамотности и требует, чтобы люди достаточно широко понимали информационные технологии, чтобы продуктивно применять их в мире и своей повседневной жизни, чтобы понять, когда информационные технологии могут помочь или предотвращать достижение цели и постоянно адаптироваться к изменениям в информационных технологиях. Следовательно, FITness требует более глубокого и фундаментального понимания информационных технологий для обработки информации, коммуникации и решения проблем, которые дают традиционные определения компьютерной грамотности. Таким образом, приобретение ТЗ позволяет человеку решать различные задачи с использованием информационных технологий и разрабатывать различные способы решения поставленных задач. Эта концептуализация ТЗ не подразумевает окончательного определения, напротив, она рассматривает интеграцию технологии как развитие и эволюцию в открытом и постоянном взаимодействии с технологией.

Знание педагогических технологий (ЗПТ) представляет собой способ понять, как преподавание и обучение могут меняться, когда конкретные технологии используются определенным образом. Это включает в себя знание возможностей и педагогических ограничений ряда технологических инструментов, и то время как они связаны с педагогическими замыслами и стратегиями, которые являются дисциплинарно и когнитивно приемлемыми. Для создания ЗПТ необходимо глубокое понимание ограничений и возможностей технологий и дисциплинарного контекста, с которым они работают.

Например, рассмотрим, как классные доски могут быть использованы в классах. Поскольку доска, как правило, неподвижна, доступна большинству и легко доступна для редактирования, ее использование и процессе обучения – удобное бюджетное решение. Поэтому доска обычно находится перед классом и контролируется педагогом. Это расположение налагает определенный физический порядок в группе обучающихся при определении местоположения столов и стульев, а также при определении характера взаимодействия педагога и обучающегося, поскольку обучающиеся могут пользоваться доской только по вызову педагога. Однако было бы неверно утверждать, что существует только один способ использования досок. Нужно сравнить эту практику с мозговой атакой в проектной группе обучающихся, чтобы увидеть различное использование этой технологии. В этом последнем случае педагог отвечает не только за одного человека-себя. Он может стать центром любой группы или «отвалиться» от группы и не становится ее центральной точкой, вокруг которой происходят переговоры, дискуссии и конструирование смысла. Понимание этих возможностей технологий и того, как они могут влиять по-разному в зависимости от изменения контекста и цели, является важной частью понимания ЗПТ.

Технологические и педагогические знания о контенте (ТРАСК) – это новая форма знаний, которая выходит за рамки трех основных компонентов (контент, педагогика и технологии); относится к пониманию, которое возникает из взаимодействия между знанием содержания, педагогики и технологии. Благодаря эффективному и содержательному обучению с использованием технологий, ТРАСК отличается от знания этих трех концепций в отдельности. В отличие от этого, ТРАСК является основой эффективного обучения с использованием технологий, требует понимания представления концепций с использованием техно-логических и педагогических навыков, которые конструктивно используют технологии для обучения содержанию, знания о том, что делает концепцию трудной или простой научиться и как технологии могут помочь решить некоторые из проблем, с которыми сталкиваются обучающиеся, знания о предыдущих знаниях обучающихся, теории знаний и знания о том, как технологии могут быть использованы для создания существующих знаний для развития новые эпистемологии или укреплять других.

Таким образом, структура ТРАСК предложила различные возможности для продвижения исследований в начальной и непрерывной подготовке педагогов, а также использования возможностей, которые педагоги дают технологии. Теория предложила варианты для рассмотрения сложного явления, такого как интеграция технологий, способами, которые в настоящее время поддаются анализу и развитию. Это также позволило педагогам и исследователям выйти за рамки упрощения подходов, которые рассматривают технологии как «совокупность», сосредоточиться на изменениях, более эффективным образом, на связи между технологиями и преподаваемыми дисциплина, а также педагогикой продолжая их развитие и реализацию в практической плоскости – в разрезе групп обучающихся. Эта работа продолжается, и мы ожидаем дальнейшего развития в этой области в будущем.

Список использованной литературы:

- eeThe TPACK Framework [Электрон.ресурс]. URL: <http://tpack.org/> (дата обращения: 15.12.2018)
eeMishra P., Spiro R.J., y Feltovich P.J. (1996). *Technology, representation, and cognition: The prefiguring of knowledge in cognitive flexibility hypertexts*. In H. van Oostendorp & A. de Mul (Eds.), *Cognitive aspects of electronic text processing* (pp. 287-305). Norwood, NJ:Ablex.
ee Mishra P., Koehler M.J. (2006). *Technological pedagogical content knowledge: A framework for integrating technology in teacher knowledge*. *Teachers College Record*, 108 (6), pp. 1017-1054.

- \endash Shulman L. (1986). *Those who understand: Knowledge growth in teaching. Educational Researcher*, 15 (2), pp. 4-14.
- \endash Putnam R. T., Borko H. (2000). *What do new views of knowledge and thinking have to say about research on teacher learning? Educational Researcher*, 29 (1), pp. 4-15.
- \endash Shulman L.S. (1987). *Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. Harvard Educational Review*, 57 (1), pp. 1-22.
- \endash Mishra P., Koehler M. (2007). *Technological pedagogical content knowledge (TPCK): Confronting the wicked problems of teaching with technology. In C. Crawford et al. (Eds.), Proceedings of society for information technology and teacher education international conference 2007 (pp. 2214-2226). Chesapeake, VA: Association for the Advancement of Computing in Education.*
- \endash Koehler M. J., Mishra, P. (2008). *Introducing TPCK. AACTE Committee on Innovation and Technology. The handbook of technological pedagogical content knowledge (TPCK) for educators (pp. 3-29). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.*
- \endash NATIONAL ACADEMY PRESS. NATIONAL RESEARCH COUNCIL. (2000). *How people learn: Brain, mind, experience, and school. Washington, DC: National Academy Press.*
- \endash Pfundt H., Duit, R. (2000). *Bibliography: Students' alternative frameworks and science education (5th ed.). Kiel DE: University of Kiel. [Электрон.ресурс]. – 201Ү. – URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED315266> (дата обращения: 11.12.2018)*
- \endash Zimmerman J. *Whose America? Culture Wars in the Public Schools. Cambridge and London: Harvard University Press, 2002. 307 pp.*
- \endash National Research Council. 1999. *Being Fluent with Information Technology. Washington, DC: The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/6482>.*

МРНТИ 14.01.29

А.М. Мубараков¹, Б.К. Атаев², С.К. Дамекова³

¹п.ғ.д., Информатика кафедрасының профессоры, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан

²PhD докторант, Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті, Көкшетау қ., Қазақстан

³п.ғ.к., Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті, Көкшетау қ., Қазақстан

МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ОҚЫТУ ҚҰРАЛДАРЫНА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

Аңдатпа

Ақпараттық технологиялар дамыған шақта, оларды оқыту үрдісінде тиімді қолдану өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Ақпараттық оқыту құралдарын қолданбастан бұрын, ғалымдар алдымен, аталып отырған құралдарға қатысты терминдерді келісіп, нақтылау қажет, кейін осы құралдарға қойылатын талаптар жүйесін нақты пәндердің аясында жете зерттеу тиіс. Кезінде осындай талаптарды оқулықтарға жасаған болса, бүгінгі күні кезек ақпараттық оқыту құралдарына да жетіп отыр. Мақаланың авторлары электронды оқыту құралдарының жіктелуін қарастырады және мультимедиялық құралдарға қойылатын американдық педагог-психолог Ричард Е.Мейердің жасаған қағидалар жүйесін талдап, таныстырады. Қарастырылып отырған жүйенің негізгі ойы – электронды ақпаратты жеткізу құралдарындағы (презента-циялар) дыбысталған сөздер, мәтіннің және бейнелердің өзара үйлесімін анықтап, сол арқылы мультимедиялық оқытудың тиімділігін арттыру.

Түйін сөздер: e-learning, электронды оқыту, мультимедиялық оқыту, қағидалар, интерактивті оқыту құралдары.

Аннотация

Мубараков А.М.¹, Атаев Б.К.², Дамекова С.К.³

д.п.н., профессор кафедрасы Информатика,

¹Евразийский Национальный университет имени Л.Н. Гумилева, г. Астана, Казахстан

²докторант PhD, Кокшетауский государственный университет имени Ш.Уалиханова Кокшетау, Казахстан

³к.п.н., Кокшетауский государственный университет имени Ш.Уалиханова,

Кокшетау, Казахстан

ТРЕБОВАНИЯ, ПРЕДЪЯВЛЯЕМЫЕ К МУЛЬТИМЕДИЙНЫМ СРЕДСТВАМ ОБУЧЕНИЯ

7. развитием информационных технологий оптимальное применение этих технологий в процессе обучения является одним из приоритетных направлений методики обучения. Во-первых, необходимо определиться с терминологией, во-вторых, нужно исследовать принципы и требования, предъявляемые к информационным технологиям обучения касательно конкретного предмета. Когда-то такие требования и принципы были разработаны и для бумажных носителей информации – обучающих книг, теперь черед за информационными средствами обучения. Авторы рассматривают классификацию электронных обучающих средств и в основной части знакомят читателя с комплексом принципов, предъявляемых к мультимедийным средствам обучения, которые были разработаны американским ученым Ричардом Е.Мейером. Главная идея рассматриваемых принципов – совместимость аудируемых слов, напечатанного текста и визуальных объектов на электронных средствах обучения (презентации).

Ключевые слова: e-learning, электронное обучение, мультимедийное обучение, принципы, интерактивные средства обучения.

Abstract

A.M. Mubarakov¹, B.K. Ataev², S. K. Damekova³

¹Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Informatics,
L.N. Gumilov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

²PhD student, SH. Ualikhanov Kokshetau State University, Kokshetau, Kazakhstan. ³Candidate of
Pedagogical Sciences, SH. Ualikhanov Kokshetau State University, Kokshetau, Kazakhstan.

REQUIREMENTS TO MULTIMEDIA LEARNING TOOLS

When information technologies are developing, the optimal application of these technologies in the learning process is a priority question of the teaching methodology. Firstly, it is necessary to determine the terminology, in the second, it is necessary to investigate principles and requirements for information technology of teaching. Once upon a time, such requirements and principles were developed for educational books, now the turn for e-learning tools. The authors of the article acquaint the reader with principles of multimedia learning which was developed by an American educational psychologist Richard E. Mayer. The main idea of considered principles is organization of sound, text and images on the screen.

Key words: e-learning, multimedia learning, multimedia principles, tools of interactive teaching.

Елбасының 2018 жылдың 10 қаңтарында халыққа арнаған Жолдауында, адам капиталы – модернизацияның негізі екендігін айта отырып, цифрлық білім беру ресурстарын дамытуды жалғастыру қажеттігін айтады [1].

Заманауи ақпараттық төңкерістің маңыздылығы компьютерлердің, телекоммуникациялардың және аудио-визуалді технологиялардың үйлесімімен және мәліметтерді өңдеу мүмкіндіктерінің артуымен анықталады. Осындай ақпараттық-коммуникациялық технологияларға негізделген жаңа педагогикалық әдістер жасалуда және жетілдірілуде. Шет елде бұл үрдіс «e-learning» деген атаумен даму үстінде, оның қазақ тіліндегі аудармасы «Электронды оқыту» болады.

Электронды оқыту – саралап оқытуға және білім беру мақсаттарын жүзеге асыруға компьютерді (оның қосымша құрылғылары: электронды тақта, интернет т.с.с қамтиды) қолдана отырып білім беру [2, 7 б.].

«M-learning» технологиясы – «E-learning» технологиясының дербес түрі, ол қолданылатын техникалық құралдарына қарай ерекшеленеді. «M-learning» – Mobile-learning сөзінен шыққан және ұялы телефон, смартфон, планшет секілді құралдарды қолданып оқыту технологиясы.

Бұл жерде айта кету керек, осы электронды оқыту технологиясы айналасында көптеген терминдер бар, А.А. Ступин мен Е.Е. Ступина өз зерттеулерінде «E-learning» терминінің орнына «қашықтықтан оқыту», «ақпараттық коммуникациялық технологиялар», «интернет технологиялар», «web технологиялар», «виртуалды оқыту», «компьютерлік технологиялар», т.с.с. терминдер қолданылатындығын айтады. Олардың айтулары бойынша, кейде ғалымдар бір терминге әртүрлі міндеттер мен қызметтерді жүктеп, ал кейде бір қызметті сипаттау үшін әртүрлі терминдерді қолданады [3].

Электронды оқыту қолданылу уақытына қарай синхронды (Synchronous learning), асинхронды (Asynchronous learning) және біріктірілген (Blended-Learning) деп жіктеледі.

- Синхронды (электронды) оқыту нақты уақыт мезегінде (online) оқытушының қатысуымен виртуал-ды сыныпта жүргізіледі. Үйреншікті тілмен айтқанда ол біз білетін вебинарлар.

- Асинхронды оқыту кезінде, алдын ала жазылған дәрістер, жаттығу немесе тексеру бағдарламалары қолданылады.

и «B-learning» – аралас оқыту дегенді білдіреді, бұл технологияда дәстүрлі әдістер мен электронды оқыту қатар қолданылады, оған қоса мұндай оқытуда синхронды және асинхронды оқыту қатар қолданылады.

Ал қолданылу мақсатына қарай электронды оқытуда қолданылатын дидактикалық құралдарды шартты түрде келесідей жіктеуге болады:

✓ ақпарат жеткізуші (мультимедиялық) құралдар; ✓
интерактивтік құралдар.

Ақпарат жеткізуші немесе мультимедиялық дидактикалық құралдар оқу материалын барынша көрнекі жеткізуге арналған [4].

Интерактивтік құралдар – қолданушы мен компьютер арасында диалогтік қарым-қатынас арқылы білім беруді жүзеге асыратын бағдарламалық және техникалық құралдар [5]. Интерактивтік дидактикалық құралдардың негізгі міндеті – білім алушылардың білім-біліктіліктерін бекітуге және тексеруге бағытталған.

Осы мақалада біз тек мультимедиялық дидактикалық құралдарға қойылатын талаптарды қарастыра-мыз, дегенмен олар өзге де дидактикалық құралдарға қатысты болуы мүмкін.

Электронды оқыту құралдарына қойылатын талаптар педагогикалық, психологиялық және техника-лық болып жіктеледі [6, 37 б.]. Педагогикалық талаптар екіге бөлінеді:

И дидактикалық;

И әдістемелік.

Негізгі дидактикалық талаптарға келсі талаптарды жатқызуға болады:

→

оқытудың ғылымилық талабы – ғылымның соңғы жетістіктерін ескере отырып оқу материала-лының барынша дұрыс, әрі терең болуын қамтамасыз ету.

→

білім берудің бірізділік және жүйелілік талабы – белгілі бір логикалық байланыстар тізбегімен білім алушыларда білім, білік – дағдыларын қалыптастыруды қамтамасыз ету;

→

оқытудың көрнекілік талабы – құбылыстарды, үрдістерді, нысандарды білім алушылардың сенсорлық қабылдауын қамтамасыз ету;

→

білім алудың саналылық және белсенділік талабы – білім алу үшін білім алушылардың өзіндік және белсенді әрекеттерін қамтамасыз ету;

→

оқу материалының құрылымдық және құрылымды-функционалдық талаптары – қарастырылатын оқу материалының ішкі логикасын көрсететін, арасындағы құрылымды-функционалдық байланыстарды белгілейтін, құрылымдық бірліктерге жіктеліп көрсетілуін қамтамасыз ету;

→

оқытудың интерактивтік шарты – білім алушының электронды оқу құралымен өзара байланысын қамтамасыз ету;

→

оқытудың бейімделу талабы – электронды оқыту құралымен жұмыс істеп отырған, білім алушы-ның білім, білік деңгейіне, психологиялық ерекшеліктеріне қарай оқыту үрдісінің бейімделуін қамтамасыз ету.

Негізгі әдістемелік талаптар келесідей:

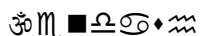
→

электронды оқыту құралы оқытудың әдістемелік мақсаттарын толық көлемде іске асыруды қамтамасыз ететін мазмұнының толық болуының талабы;

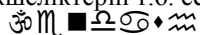
→

педагогикалық сценарийдің технологиялары және әдістері әрбір нақты ғылымның және соған сәйкес оқу пәнінің ерекшеліктерін ескере отырып, қолданылуы тиіс.

Электронды оқыту құралдарына қойылатын маңызды талаптардың бірі – психологиялық талаптар. Электронды оқыту құралдары когнитивті процестің вербалді-логикалық деңгейіне ғана емес, сондай-ақ сенсорлы және бейнелі қабылдау деңгейлеріне сәйкес келуі тиіс. Басқа сөзбен айтқанда, электронды оқыту құралдарын құрастырғанда қабылдау (әсіресе көру, есту), зейін (тұрақтылығы, көлемі, т.с.с.), ойлау (жылдамдығы, тереңдігі т.с.с.) секілді психологиялық үрдістердің ерекшеліктерін ескеру қажет. Осы іспеттес талаптар эргономикалық талаптардың ішінде де кездеседі [7]. Негізгі психологиялық талаптар:

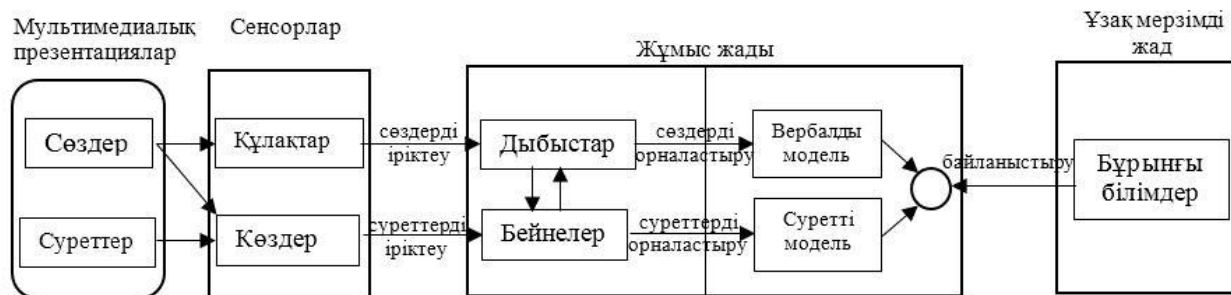

электронды оқу құралымен жұмыс істеуді психологиялық жағымды болуын қамтамасыз ету (білім алушылардың жас ерекшеліктерін, жеке ерекшеліктерін, ойлау түрлерінің ерекшеліктерін т.б. ескеру);

электронды оқу құралымен жұмыс істеудің қолайлылығын қамтамасыз ету (ақпараттың барынша көрнекі, дұрыс орналасуы; қаріптің мөлшері, т.с.с.).

Жоғарыда көрсетілген педагогикалық талаптар дәстүрлі оқу құралдарында қатысты болғандықтан жете зерттелген. Шетелдерде психологиялық талаптар кеңінен зерттелуде, соларды зерттеуге үлкен үлес қосқан ғалымдардың бірі – Ричард Е.Мейер. Ол мультимедиялық оқытудың когнитивтік теориясын ұсынған [8, 43 б]. Р.Е. Мейер өзінің теориясына сүйене отырып, жасаған қағидаларын 1-ші суретте көрсетілген сұлбе арқылы түсіндіреді.

Сурет 1. Мультимедиялық оқытудың когнитивтік теориясы

Мультимедиялық құралдарды қолдану барысында сөздер (дыбысталған немесе жазылған түрде) мен графиктер (суреттер) қолданылуы мүмкін, олардың арасынан ақпарат сенсорлар арқылы өтіп білім алушының когнитивті өңдеу жүйесіне келіп түседі. Білім алушының қойған зейініне қарай қажетті ақпарат сұрыпталып, білім алушының жұмыс жадына жіберіледі. Кейін осы жерде ақпарат өңделіп, ұзақ мерзімді жадта сақталады. Осы сұлбеге сәйкес мультимедиялық оқытудың когнитивті теориясы қос сенсордың, жұмыс жадының шектеулігінде және ақпараттың белсенді өңделуіне негізделеді. Р. Мейердің айтуынша, құлақтан және көзден келген ақпарат мида бейне түрінде сақталады. Егер презентацияда терілген мәтін болып, оқытушы сол мәтінді оқыса, құлақтан және көзден келген ақпарат білім алушының миында бірдей бейнелер тудырып, қос-қостан жұмыс жадына еніп, оны тез толтырып тастайды. Сондықтан, презентацияда жазылған мәтіннен гөрі, оның дыбысталуы болса жақсы деген қорытынды жасайды. Сол аудио (дыбыстау) мен бейнелердің сандық үлесі маңызды ма, жоқ па деген сұрақ жеке зерттеуді талап етеді. Олардың сандық үйлесімі, мысалы, тарих пен физика пәндері үшін әртүрлі болуы мүмкін.

Оқыту құралдарына қойылатын психологиялық талаптарды нақтылау мақсатында, Р. Мейер келесі қағидаларды ұсынады [8, 174 б.]:

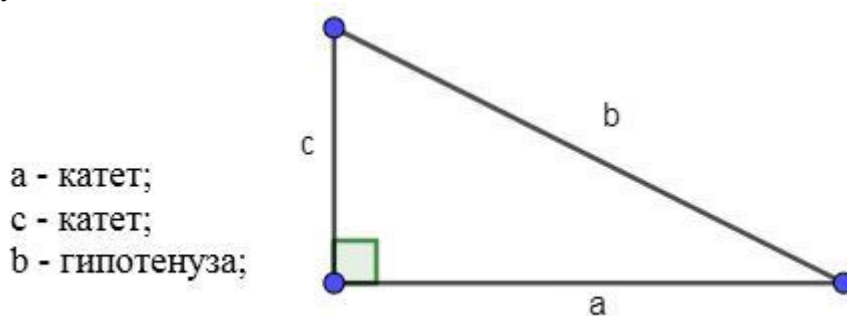
- үйлесімділік қағидасы – білім алушылар артық ақпарат енгізілген материалдан гөрі енгізілмеген материалды жақсырақ игереді. Бұл қағида бойынша, слайдта (экранда) тек қарастырылып отырған сұраққа қатысты ақпарат болуы тиіс. Мысалы, геометрия сабағында, бір слайдта, кесіндінің ұзындығын және оның ортасының координаттарын анықтауға арналған формулаларды қоятын болсақ, олосы қағидаға қарсы болады. Тіпті, слайдтың фонында сурет немесе слайдты дыбыстау барысында қандай да бір әуен қосулы болса, бұл қағида бұзылады;

- белгілер қағидасы – маңызды ақпаратты ерекшелей отырып ұйымдастырғанда білім алушылар материалды жақсы меңгереді. Кейде үйлесімділік қағидасын ұйымдастыра алмағанда және білім алушылардың зейінін маңызды ақпаратқа назарын аудару үшін белгілер қағидасын қолданған жөн. Белгілер қағидасын ұйымдастыру қаріптің түсін, түрін өзгерту, бағдар сызықтар, қоршаулар (тік төртбұрыш, шеңбер т.с.с.) және дауыс ырғағын өзгерту арқылы ұйымдастыруға болады;

- артықшылық қағидасы – білім алушылар график, дыбыстау және сол дыбыстау баспаға шығарылған мәтінді қоса алғаннан гөрі, тек график пен дыбыстаудан жақсырақ білім алады. Бұл қағиданы слайдтағы мәтінді оқыма деп түсіндіруге болады, сол мәтіндегі ақпаратты басқа дыбысталған сөздермен жеткізу қажет;

- кеңістіктегі сыбайластық қағидасы – бір-біріне сәйкес келетін суреттер мен сөздер бөлек бетте немесе экранда орналасқаннан гөрі жақын орналастырылғанда адамдар материалды жақсырақ меңгереді. 2-ші суретте келтірілген мысалда кеңістіктегі сыбайластық қағидасының орындалмай тұрғанын байқауға

болады. Маңызсыз көрінгенмен, осы қағиданың орындалмауының өзі білім алушының ақпаратты жылдам меңгеруін тежейді;

Сурет 2. Тікбұрышты үшбұрыш элементтері

- уақыт сыбайластығының қағидасы – бір-біріне сәйкес келетін суреттер мен сөздер бірінен соң бірі келгеннен гөрі, қатар келген материалды адамдар жақсырақ меңгереді. Бұл қағида кеңістіктегі сыбайластық қағидасына ұқсас, тек уақытқа қатысты анықталады;

- сегменттік қағидасы – мультимедиялық сабақ біртұтас блок түрінде емес сегменттерге жіктелген бөліктермен берілгенде тиімдірек болады. Адамның зейін қойып тындау мүмкіндігі шектеулі, сондықтан мультимедиялық сабақтар, оның ішінде бейне сабақтар білім алушының ерекшеліктерін ескере отырып, пәннің ерекшеліктеріне қарай шағын бөліктермен берілуі тиіс;

- алдын ала дайындау қағидасы – егер білім алушыларға материалдың құрамына кіретін кілттік компоненттердің сипаттамаларымен атаулары алдын ала таныс болса, мультимедиялық құралдардың көмегімен ұйымдастырылған оқыту тиімдірек болады. Бұл қағида педагогиканың бірізділік қағидасына жақын, мысалы, төртбұрыш ұғымын айтпастан бұрын, білім алушы бұрыш, кесінді секілді ұғымдармен танысуы қажет;

- модальдік қағида – білім алушылар график және оның басып шығарылған мәтінмен түсіндірілуінен гөрі, графикпен және оның ауызша түсіндірілуі болғанда жақсырақ білім алады. Осы қағида бойынша, көрнекі ақпаратты ауызша түсіндіру дұрыс болады;

- мультимедия қағидасы – білім алушылар жеке сөзден гөрі сөз бен суреттен жақсырақ білім алады. Мультимедия қағидасы Я.А. Коменский ұсынған көрнекілік принципіне сай келеді;

- дауыс қағидасы – білім алушылар мультимедиялық хабарламадан жақсырақ білім алады, егер сол хабарламадағы сөздер машиналық дауыспен емес, жағымды адамның даусымен дыбысталса;

- бейне қағидасы – білім алушылардың мультимедиялық презентациядан жақсы білім алу үшін сөйлеушінің (оқытушының) бейнесі басынан соңына дейін экранда тұруы маңызды емес;

- тұлғалық қағидасы – білім алушылардың мультимедиялық презентациядан жақсы білім алу үшін сөздер формальдық түрде емес, еркін әңгіме түрінде болуы керек.

- интерактивтік қағидасы – білім алушылар презентацияның жылдамдығын реттей алса, білімді жақсырақ меңгереді;

- жеке саралау қағидасы – келесі ретті сақтау дұрыс болады:

В мультимедиялық презентация білімі жоғары білім алушылардан гөрі, білімі төмен білім алушыларға арналғаны жөн;

В мультимедиялық презентация білімі жоғары білім алушыларға дайындаған жөн.

Біздің ойымызша осы келтірілген қағидалардың өздері, нақты пән аясында жете нақтылануы қажет. Мысалы, Ричард Е. Кларк «Мультимедиялық оқытудың сұрақ тудыратын он қағидасы» деген жұмысында [8, 151 б.], оқу материалының құрылымында, білім алушы бейнелерге зейін қойып, тақырыптың маңызды тұстарын аңғармай қалуы мүмкін дейді. Сондай-ақ, Елбасымыз өзінің Жолдауында: «Математикалық және жаратылыстану пәндерін оқыту сапасын барлық деңгейде күшейту қажет» - дейді, ал оны іске асыру құралының бірі – мультимедиялық оқыту құралдары. Сондықтан, мультимедиялық оқытудың әрбір қағидасы жете зерттеуді талап етеді. Мүмкін, нақты бір пәннің және білім алушылардың ерекшеліктерін ескере отырып, бірінде бейнеге басымдылық берсек, екіншісінде аудио контентке немесе мәтінге басымдылық беріп, олардың мөлшерлерін нақты анықтап отыру қажет деп білеміз.

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі

4. Назарбаев Н. А. Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана [Электронный ресурс]. – 2018. - URL: http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-n-nazarbaeva-narodu-kazahstana-10-yanvarya-2018-g(дата обращения: 01.10.2018)
5. Ruth Colvin Clark, Richard E. Mayer. *E-learning and the science of instruction*. – 2nd ed. - USA «Pfeiffer», 2008. – 476 p.
6. Ступин А.А., Ступина Е.Е. Электронное обучение (E-Learning) – проблемы и перспективы исследований // Дистанционное и виртуальное обучение. – 2012. – №1. – С.38-49.
7. Спирина Е.А. Мультимедийные дидактические средства в учебном процессе // Вестник Карагандинского университета. Серия «Педагогика». – 2009. – №2. – С. 54-65.
8. Артюхина М.С. Особенности современных средств обучения в контексте интерактивных технологий // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Информатизация образования. – 2014. – № 2. – С. 76-81.
9. Беляев М.И., Вымятнин В.М., Григорьев С.Г. и др. Теоретические основы создания образовательных электронных изданий. // Томск: Изд-во Томского университета, 2002. – 86 с.
10. Векслер В.А. Эргономические требования к электронным образовательным ресурсам // Психология, социология и педагогика [Электронный ресурс]. – 2015. – URL: <http://psychology.snauka.ru/2015/05/4949>. (дата обращения: 01.10.2018)
11. Mayer R. E. *The Cambridge Handbook of Multimedia Learning*. New York: Cambridge University Press, 2014. – 930 p.

ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНАН КЕЙІНГІ БІЛІМ: МӘСЕЛЕЛЕР, ЖАҢАШЫЛДЫҚ, ДАМУ БОЛАШАҒЫ

ВУЗОВСКОЕ И ПОСЛЕВУЗОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ПРОБЛЕМЫ, ИННОВАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

УДК 378.14
МРНТИ 14.35.07

Кокебаева Г.К.¹, Мырзабекова Р.С.²

¹ д.и.н., профессор, Казахский национальный университет им. аль-Фараби
г. Алматы Казахстан

^к к.и.н., и.о. профессора, Казахский национальный университет им. аль-Фараби
г. Алматы Казахстан

ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ В КАЗАХСТАНСКИХ ВУЗАХ

Аннотация

В статье исследуются условия, возможности и первые опыты внедрения в Казахстане между-народных стандартов образования, в частности внедрения инновационных технологий обучения. На первом этапе исследования авторами был проведен подробный анализ и обобщение опыта использования кредитной технологии обучения. На следующих этапах были изучены результаты применения модульной системы в казахстанских университетах. Дана краткая характеристика трех вариантов модулей: модуль как элемент учебного плана, модуль как элемент отдельных дисциплин, модуль как принцип организации учебного процесса. Приведены примеры применения модульной системы обучения в университетах европейских стран и Казахстана. На примере образовательной программы по подготовке бакалавров специальности «история» анализируется казахстанский вариант кредитно-модульной системы обучения.

Ключевые слова: болонский процесс, модуль, кредитная технология, модульная система обучения, циклы дисциплин.

Аңдатпа

Г.К. Кокебаева¹, Р.С. Мырзабекова²

¹ т.ғ.д., профессор, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

^к т.ғ.к., профессор м.а., әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

ҚАЗАҚСТАН ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЕНГІЗУ

Мақалада Қазақстанда білім берудің халықаралық стандарттарын, атап айтқанда, оқу үдерісін ұйымдастырудың инновациялық технологияларын енгізудің жағдайы, мүмкіншіліктері және алғашқы тәжірибесі талданған. Бірінші кезеңде авторлар оқытудың кредиттік технологиясын енгізудің тәжірибесін талдап, жалпы нәтижелерін көрсетті. Келесі кезеңдерде Қазақстан университеттерінде модульдық жүйені енгізу мәселесі зерттелді. Модульдердің үш нұсқасының қысқаша сипаттамасы берілген: оқу жоспарының элементі ретіндегі модуль, жеке пәндердің элементі ретіндегі модуль, оқу үдерісін ұйымдастырудың принципі ретіндегі модуль. Оқу үдерісін ұйымдастырудың модульдық жүйесінің Еуропа және Қазақстан университеттерінде қолданылу тәжірибесіне мысалдар келтірілген. «Тарих» мамандығы бойынша мамандар дайындаудың білім беру бағдарламасының мысалында оқытудың кредиттік-модульдық жүйесінің қазақстандық нұсқасы талданған.

Түйін сөздер: болонье үдерісі, модуль, кредиттік технология, оқытудың модульдық жүйесі, пәндер циклдары.

Abstract

G.K. Kokebayeva¹, R.S. Myrzabekova²

\endash Doctor of Historical Sciences, Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan, kokebayeva@mail.ru

5. Candidate of Historical Sciences, Acting Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan, myrsabekova_r@mail.ru

INTRODUCTION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES EDUCATION IN KAZAKHSTANI UNIVERSITIES

The article examines conditions, opportunities and first practices in the implementation of international education standards in Kazakhstan, particularly the introduction of innovative technologies of education. At the first stage of study, the author conducted a detailed analysis and generalization of the experience of using credit technology of education. At the next stages, the results of application of the modular system in Kazakhstani universities are studied. A brief description of three options of modules: a module as part of the curriculum, a module as part of the individual disciplines, the module as a principle of organization of educational process is given. Examples of application of modular system of education in universities of European countries and Kazakhstan are given. The Kazakhstani version of the credit-modular system of education is analyzed on the example of educational program of Bachelor specialty in “History”.

Keywords: the Bologna Process; module; credit technology; modular system of education; discipline cycles.

Социально-экономические и политические изменения в казахстанском обществе требуют структурной реформы системы высшего образования, направленной на обеспечение мобильности, трудоустройства и конкурентоспособности специалистов. Одним из путей решения данной проблемы является перестройка образовательного процесса в высших учебных заведениях на основе внедрения кредитно-модульной системы организации учебного процесса. В 1999 году министры образования 29 европейских государств подписали в городе Болонье (Италия) Декларацию о создании единого европейского образовательного пространства. В Декларации были озвучены основные цели, представляющие первостепенную важность для формирования Европейского пространства высшего образования: принятие системы сопоставимых академических степеней; принятие двухступенчатой системы подготовки кадров (бакалавриат и магистратура); создание системы кредитов, соответствующей системе ECTS, как эффективное средство содействия распространению мобильности студентов [1]. Европейская система перевода и накопления кредитов была создана в 1989 году в рамках программы Еразмус для облегчения межвузовской мобильности студентов [2, 11]. ECTS – это кредитная система, разработанная для облегчения передвижения студентов между разными странами. Так как они основаны на учебных достижениях и рабочей нагрузке курса, студент может переводить свои кредиты ECTS из одного университета в другой, чтобы они были добавлены для участия в индивидуальной программе обучения. Эффективность кредитной технологии, проблема адаптации Европейская система перевода и накопления кредитов к национальным системам обучения, роль кредитной технологии в расширении академической мобильности студентов постоянно обсуждается в европейской научной литературе [3; 4].

\endash Казахстане изучался опыт европейских стран и наиболее существенные и позитивные процессы адаптировались в казахстанской практике. Это сопровождалось активным участием казахстанских вузов в данном процессе, далее в Казахстан стали приглашаться в качестве экспертов Генеральный секретарь Обсерватории Великой Хартии Университетов, представители Рабочей Группы Болонского Процесса, ведущие европейские эксперты в области образования. В результате в Казахстане в период с 2007 по 2009 годы были созданы значительные условия для вступления в Болонский процесс. В марте 2010 года в Будапеште проходил II Форум министров образования европейских стран, на котором было принято окончательное решение о присоединении Казахстана к Болонской декларации. Решение о присоединении Казахстана единодушно поддержали представители 46 стран-участниц Болонской декларации. Таким образом, Казахстан стал 47-ой страной-участницей Болонского процесса, первым центрально-азиатским государством, признанным полноправным членом европейского образовательного пространства [5]. Цель участия Казахстана в Болонском процессе – расширение доступа к европейскому образованию,

дальнейшее повышение его качества, а также повышение мобильности студентов и преподавательского состава посредством принятия сопоставимой системы ступеней высшего образования, использования системы кредитов, выдачи выпускникам казахстанских вузов общеевропейского приложения к диплому. Главной целью осуществления интеграции в международное образовательное пространство является обеспечение качества казахстанского высшего образования в соответствии с мировыми стандартами, повышение его привлекательности и конкурентоспособности.

Целью данной статьи является изучение условий, возможностей и опыта внедрения в казахстанских высших учебных заведениях международных стандартов образования, в частности внедрения кредитно-модульной системы обучения. На первом этапе исследования авторами был проведен подробный анализ в обобщение опыта использования кредитной технологии обучения. На следующих этапах были изучены результаты применения модульной системы в казахстанских университетах. Дана краткая характеристика трех вариантов модулей: модуль как элемент учебного плана, модуль как элемент отдельных дисциплин, модуль как принцип организации учебного процесса. Приведены примеры применения модульной системы обучения в университетах европейских стран и Казахстана. На примере образовательной программы по подготовке бакалавров специальности «история» анализируется казахстанский вариант кредитно-модульной системы обучения.

Важнейшей составляющей общеевропейской системы образования является кредитная технология. В кредитной технологии делается попытка учитывать «количество образования», полученного студентом, мерой которого и является зачетная единица – кредит. Кредитная технология является практическим воплощением новой образовательной парадигмы, а ее внедрение стало стратегической задачей развития технологии управления учебным процессом в вузах. Кредитная технология – это инструмент, действующий только в рамках определенной философии образования, ориентированной на переход образовательных учреждений от коллективистских к индивидуалистическим формам обучения, достаточно диверсифицированным и гибким для удовлетворения потребностей рынка образовательных услуг. Кредитная технология родилась задолго до Болонского процесса именно в либеральных образовательных технологиях, где она изначально формировалась как фактор конкурентоспособности вуза.

Модульная технология обучения возникла в США еще в XX в. В основе этой технологии лежит идея смешанного программирования, совмещенная с идеей блочной подачи содержательной учебной информации. В настоящее время модульное обучение соединяется с кредитной технологией, в результате чего зародилась успешная кредитно-модульная система обучения.

В 2002 года с целью международного признания национальных образовательных программ, усиления академической мобильности студентов и преподавателей, а также для повышения качества образования и обеспечения преемственности всех уровней и ступеней высшего и послевузовского образования в университетах Казахстана началось внедрение кредитной технологии обучения. Целью внедрения кредитной технологии в учебный процесс высших учебных заведений являются интеграция отечественной системы образования в международное образовательное пространство, обеспечение академической мобильности субъектов образовательного процесса.

К началу 2002-2003 учебного года в стране начался процесс интенсификации разработок по внедрению кредитной технологии обучения. Казахский национальный университет имени аль-Фараби, перешедший к этой технологии еще раньше, стал в этом процессе опорной базой, вузом-наставником. В этом университете с 2001 года объем учебной нагрузки обучающихся измеряется в кредитах, определенное количество которых изучается в течение учебного года по каждой учебной дисциплине. Кредит – это унифицированная единица измерения объема учебной работы обучающегося и преподавателя. За весь период обучения в университете обучающийся должен освоить необходимое количество кредитов, определяемое учебным планом данной специальности. Как правило, освоение требуемых кредитов осуществляется за четыре учебных года.

С точки зрения функциональных аспектов кредитная технология является основой для индивидуально-ориентированной организации учебного процесса, предоставляющей студентам возможность составления индивидуальных учебных планов, свободного определения последовательности изучения дисциплин, самостоятельного составления личного семестрового расписания учебных занятий.

Согласно кредитной технологии обучения в казахстанских университетах разрабатываются три вида планов:

– Типовые – общие по направлению (специальности), которые служат для определения содержания и трудоемкости программы подготовки каждого студента.

– Индивидуальные учебные планы – различные для каждого студента, определяют индивидуальную образовательную траекторию учащихся. В них отражен конкретный набор элективных дисциплин, выбранный данным студентом на каждый семестр обучения, сформирована последовательность изучения дисциплин.

– Рабочие планы для формирования единого графика учебного процесса и расчета трудоемкости учебной работы преподавателей. Они формируются путем слияния индивидуальных планов всех студентов данного направления (специальности) на планируемый семестр.

В соответствии с требованиями и потребностями рынка на заседаниях Ученых Советов факультетов выносятся предложения по внесению изменений в рабочий учебный план специальности. При внесении изменений рассматриваются также аналогичный зарубежный опыт по специальности, создается мобильное с гибкое планирование учебного процесса, устанавливается оптимальное соотношение аудиторных и самостоятельных видов работ. Учебный план по курсу меняется только по траектории специальности. Это дает возможность обучающимся более конкретно определить направление избранной профессии.

В соответствии с объемом кредитов, отведенных на компонент по выбору, кафедры разрабатывают каталог элективных дисциплин, полностью отражающий образовательную программу специальности. При кредитной технологии обучения студент самостоятельно определяет свою образовательную траекторию. При формировании индивидуальных планов обучающемуся предлагается перечень обязательных дисциплин и дисциплин по выбору согласно рабочему плану специальностей и каталогу дисциплин. Выбор дисциплин должен осуществляться с обязательным учетом последовательности изучения дисциплин.

Самостоятельная работа как часть процесса самообразования имеет принципиальное методологическое значение. Установка на «добывание» знаний является залогом постоянного улучшения профессионализма в будущем. Самостоятельная познавательная деятельность студента предполагает его умение ориентироваться в новой ситуации, самостоятельно видеть и ставить проблему, находить подходы и пути ее решения. Самостоятельная работа обучающегося – работа по определенному перечню самостоятельно осваиваемых тем, обеспеченных учебно-методической литературой и рекомендациями. Контроль СРО осуществляется посредством тестов, контрольных работ, коллоквиумов, рефератов, сочинений и отчетов. При кредитной системе обучения самостоятельная работа обучающегося имеет две составляющие: самостоятельная работа обучающегося, выполняемая под руководством преподавателя; работа (задание), выполняемая обучающимися полностью самостоятельно.

Качество знаний оценивается по рейтинговой системе, которая представляет собой непрерывный контроль знаний на всех стадиях обучения: текущий, рубежный, домашний. Каждый вид контроля дает студенту баллы, которые определяют его рейтинг допуска к сдаче итогового контроля. По окончании учебного курса проводится итоговый контроль в форме экзамена. Баллы, полученные студентами на разных уровнях контроля, могут быть оценены в зависимости от степени усвоения учебного материала в пределах шкалы оценок от «А» до «F». По результатам успеваемости за учебный курс рассчитывается средний переводной балл GPA, который увеличивается с каждым годом обучения студента, что служит цели повышения качества знаний по специальным дисциплинам.

Термин «модуль» означает название какой-нибудь особо важной величины или коэффициента. В сфере образования модули применяются как элемент обучения. В научно-методической литературе и на практике различают три варианта модулей: модуль как элемент учебного плана, модуль как элемент отдельных дисциплин, модуль как принцип организации учебного процесса. Например: в Софийском университете в учебный план бакалавриата одного из отделений исторического факультета, выпускающего специалистов по истории и языкам стран Юго-Восточной Европы, включены три модуля: 1) исторические дисциплины; 2) политологические дисциплины; 3) языковые и культурологические дисциплины [6]. Здесь модуль выступает как элемент учебного плана. Здесь модули схожи с циклами учебных дисциплин, входящих в государственные стандарты специальностей, разрабатываемые преподавателями нашего университета (цикл общеобразовательных дисциплин, цикл базовых дисциплин, цикл профильных дисциплин). Однако необходимо учесть тот факт, что система высшего образования бывших социалистических стран Восточной Европы также находится на переходном этапе, поэтому мало чем отличается от образовательной системы стран СНГ.

Во втором варианте модуль является законченной и самостоятельной единицей (блоком) информации, логически завершенной частью учебного материала. П. Юцявичене пишет, что «модуль – это блок информации, включающий в себя логически завершенную единицу учебного материала, целевую программу действий и методическое руководство, обеспечивающее достижение поставленных целей» [7, 47]. Модуль включает в себя учебную информацию и технологию овладения им, таким образом, обеспечивается не только приобретение теоретических знаний, но и овладение умениями и навыками, необходимыми в для реализации конкретной профессиональной деятельности. Здесь модуль выступает как учебный пакет, состоящий из тем лекций, планов семинарских или лабораторных занятий, заданий для самостоятельной работы студентов, списка необходимой литературы, текстов источников и т.п. Г.В. Лаврентьев предлагает «в составе обучающего модуля выделять следующие структурные элементы:

– информационный блок, в котором содержится теоретический материал, подлежащий изучению, структурированный на учебные элементы, и методические указания по его усвоению и передаче;

– исполнительский блок, содержащий банк типовых, комплексных и ситуационных задач с комплектом ООД различных типов, описания лабораторных и практических работ, методические рекомендации;

– контролирующий блок, содержащий входные и выходные контрольные тесты и задания различных уровней сложности, а также методические указания к проведению контроля;

– методический блок, содержащий рекомендации по проведению занятий с описанием конкретных методик, если студент работает во взаимодействии с педагогом, и комплект ООД при самостоятельной работе» [8, 121-122].

Этот вариант модулей применяется многими преподавателями казахстанских университетов при составлении учебно-методических комплексов дисциплин. При разработке новых учебно-методических комплексов по модульной системе обучения оценивается в баллах каждое задание и устанавливается его рейтинг. Цель разработки таких модулей состоит в расчленении содержания каждой темы курса на составные компоненты в соответствии с профессиональными, педагогическими и дидактическими задачами, определение для всех компонентов разнообразных форм и видов обучения, согласование их по времени и интеграция в едином комплексе.

Из нашей практики можно взять как пример модульное планирование дисциплины «Новая и новейшая истории стран Европы и Америки». Материал делится на пять модулей, каждый из которых характеризует коренные качественные изменения в истории стран данного региона. По первой теме каждого модуля читается проблемная лекция. Например, один из модулей называется «На пути к индустриальному обществу», в него входят темы 8 лекций. Первая лекция читается по теме «Национальные модели перехода и индустриальному обществу». Это – одна из фундаментальных проблем новой истории западных стран. Здесь рассматриваются модели становления индустриального общества в странах Запада. На основе сравнительного анализа национальных моделей, также и по характеру политической культуры, основных методов модернизации и т.д. выделяются альтернативные модели перехода к индустриальному обществу. Таким образом, выстраивается алгоритм данного процесса: секуляризация сознания – складывание экономических основ индустриального общества – политические изменения, в результате всех этих кардинальных изменений образуются основы нового общества.

В третьем варианте модули применяются как принцип организации учебного процесса, как часть кредитно-рейтинговой системы обучения. Как отмечают M.Betts and R.Smith, гибкость модульной технологии, основанной на кредитной системы организации учебного процесса, позволяет динамично и непрерывно развивать учебную программу, которая определяет уровень профессиональной подготовки кадров [9, 8]. В европейских университетах создание каждой новой образовательной программы зиждется на модульном принципе. Например, в университетах Германии открытию новой специальности предшествует большая кропотливая работа по подготовке пакета документов с описанием не только концепции образования, но и разработкой учебного плана: где указаны модули и система контроля в соответствии с европейской кредитно-рейтинговой системой. В учебном плане не указываются перечень дисциплин внутри модулей, конкретный объем каждой дисциплины, также и соотношение аудиторной и внеаудиторной нагрузки по каждому из дисциплин. Такой подход к составлению учебных планов, основанных на модульном обучении, обеспечивает гибкость при выборе учебных курсов и дальнейшем освоении

студентами учебного материала. Учебный план с перечнем дисциплин, указанием количества кредитов, вида занятий и формы контроля составляется университетом конкретно для каждого учебного года.

Рассмотрим учебный план бакалавриата исторического отделения университета Альберта Людвиг в Фрайбурге (ФРГ), рассчитанный на 2011-2012 учебный год. План состоит из трех частей, где указаны главные, второстепенные и специальные предметы. В перечень базовых предметов включены следующие модули: «Введение в специальность» в объеме 6 кредитов; «Обзор истории» в объеме 24 кредитов; «Основы древней и средневековой истории» в объеме 20 кредитов; «Основы нового времени (XVI-XX вв.)» в объеме 20 кредитов; «Углубленное изучение древней истории» в объеме 14 кредитов; «Углубленное изучение истории средних веков» в объеме 14 кредитов; «Углубленное изучение истории нового времени – 1 (1500-1850 гг.)» в объеме 14 кредитов; «Углубленное изучение истории нового времени – 2 (с 1800 г.)» в объеме 14 кредитов. Кроме того, 12 кредитов выделяется на «Практику и проблемам междисциплинарности». В каждый модуль включены несколько предметов. Например, модуль «Обзор истории» состоит из пяти дисциплин: «Обзорные лекции по древней истории», «Обзорные лекции по истории средних веков», «Обзорные лекции по новой истории», «Обзорные лекции по новейшей истории (XIX в.)», «Обзорные лекции по новейшей истории (XX в.)». Рядом с каждой дисциплиной, входящих в эти модули указаны «pflicht» («обязательно для изучения») или «wahlpflicht» («обязательно, но с возможностью выбора»). Во всех модулях указаны виды занятий (лекции, просеминары, главные семинары, практические занятия) и формы контроля. Здесь, как видим, действует проблемно-хронологический принцип, т.е. модули формируются на базе нескольких дисциплин, относящихся к одному периоду истории [10].

Модульное планирование дает возможности обеспечения глубокой специализации историков-выпускников каждого из университетов по истории определенных регионов. Например, где есть высоко-квалифицированные специалисты по странам Западной Европы, там выпускают специалистов, изучающих историю этого региона, где больше специалистов по американистике, то этот университет специализируется на подготовке американистов и т.д. Таким образом, можно извлечь максимальную пользу от имеющегося научного потенциала каждого высшего учебного заведения. Такая форма специализации практикуется во многих европейских университетах.

Этот вариант модулей является очень сложной и новой для казахстанских вузов технологией обучения. В Казахском национальном университете обучение в рамках современных учебных программ осуществляется на модульной основе. Одна модуль состоит, как правило, из 3-6 кредитов. В течение одного семестра учебная нагрузка студента не может превышать 3-4 модулей. Например, в учебный план по подготовке бакалавра по специальности «история» включены: государственный обязательный модуль, социально-коммуникативный модуль, естественно-научный модуль, базовые профессиональные модули, модули индивидуально-образовательных модулей, междисциплинарный модуль. Каждый из этих больших модулей разбиваются на более мелкие модули, объединяющие смежные учебные дисциплины. Так, модуль «История античности», входящий в группу базовых профессиональных модулей, объединяет четырех дисциплин: вспомогательные исторические дисциплины, археология, этнология, архивоведение. В программе значительно увеличен элективный компонент, что позволяет содержание и объем модулей варьировать в зависимости от дидактических целей, профильной и уровневой дифференциации обучающихся, желаний обучающихся по выбору индивидуальной траектории движения по учебному курсу. В соответствии с объемом кредитов, отведенных на компонент по выбору, кафедры разрабатывают каталог элективных дисциплин, полностью отражающий образовательную программу специальности.

Разбивка по модулям осуществляется поэтапно в соответствии с учебными целями совершенствования компетенции, знаний и навыков студентов. Траектория обучения по специальности «история» построена таким образом, что при структурировании учебного процесса изучение дисциплин пред-полагает знание смежных с историей предметов. Возможность взаимной интеграции различных исторических дисциплин происходит при изучении курсов, относящихся к одному историческому периоду. Например, учебные дисциплины «Древняя история Казахстана» и «Археология Казахстана» объединены в одну модуль. Каждая дисциплина программы изучается, как правило, в течение одного семестра, но учебный план строится на принципе последовательности изучения дисциплин и строгого учета пререквизитов при изучении каждой дисциплины. Однако модульная технология как метод организации учебного процесса имеет определенные недостатки, в частности, имеет тенденцию к фрагментации знаний [11, 237].

Социально-экономические и политические изменения в казахстанском обществе требуют структурной реформы системы высшего образования, направленной на обеспечение мобильности, трудоустройства и конкурентоспособности специалистов. Одним из путей решения данной проблемы является перестройка образовательного процесса в высших учебных заведениях на основе внедрения кредитно-модульной системы организации учебного процесса. В Казахстане постепенно накапливается опыт по внедрению кредитно-модульной технологии. Переход к реализации модульных учебных программ требует большой предварительной подготовки, так как разработка учебного плана, основанного на модульном принципе организации учебного процесса, означает отказ от старых государственных стандартов, кардинальное изменение названий учебных предметов. К тому же по казахстанским учебным планам примерно четвертая часть кредитов по всем специальностям отводится на изучение общеобразовательных дисциплин, таких как политология, культурология, философия, социология, история мировых религий, основы экономической теории, физкультура. Для перехода на модульную систему обучения необходимо преодолеть также традиционный подход к распределению педагогической нагрузки, иногда не учитывающий степень квалифицированности преподавателя по тем или иным отраслям науки. Эффективность любой технологии обучения в значительной степени определяется качеством образования. Поэтому лекции по дисциплинам, включенным в состав обязательных модулей должны читать высококвалифицированные специалисты. В целом переход на кредитную систему обучения позволяет адекватно оценивать уровни, ступени, академические степени образовательной сферы Республики Казахстан.

Список использованной литературы:

- 1 *The Bologna Declaration of 19 June 1999*. Available at: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf
- 2 *Dodds T., Katz R.N. The Bologna Process and the Transformation of European Higher Education // Case Study from the EDUCAUSE Center for Applied Research. – 2009. – №.5. – P.3-22.*
- 3 *Gleeson, J. The European Credit Transfer System and curriculum design: product before process? // Studies in Higher Education. – 2013. – Vol.38, Issue 6. – P. 921-938.*
- 2 *Sison M., Brennan L. Students as global citizens: Strategies for mobilizing studies abroad // Journal of Marketing Higher Education. – 2012. – Vol. 22, no. 2. – P. 167-181.*
4. *Казахстан стал 47-ой страной-участницей Болонского процесса. [Электронный источник]. Режим доступа: <https://www.zakon.kz/165893-kazakhstan-stal-47-ojj-stranojj.html>*
5. *Bachelor's Degree Programmes. 2007. Available at: https://www.uni-sofia.bg/index.php/eng/the_university/faculties/faculty_of_history/degree_programmes/bachelor_s_degree_programm*
6. *Юцявичене П. Теория и практика модульного обучения. – Каунас: Швиеса, 1989. – 272 с.*
7. *Лаврентьев Г.В., Лаврентьева Н.Б. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов. – Барнаул: Издательство Алтайского госуниверситета, 2002. – 146 с.*
8. *Betts M., Smith R. Developing the Credit-Based Modular Curriculum in Higher Education: Challenge, Choice and Change. – London: Routledge. 2005. – 192 p.*
- 10 *Geschichte. Modulhandbuch. Available at: <https://www.studium.uni-freiburg.de/de/studienangebot/studienfaecher/>*
- 11 *Conford J. Ensuring Effective Learning from Modular Courses: a cognitive psychology-skill learning perspective //Journal of Vocational Education and Training. – 1997.– Vol.49, Issue 2. – P. 237-251.*

УДК 354: 378.37.014
МРНТИ 14.35.01

Мороз С.А.¹, Бука И.С.², Мороз В.М.³, Грень Л.Н.⁴

¹к.гос.упр., Национальный университет гражданской защиты Украины
г. Харьков, Украина

²МБА, Балтийская Международная Академия
г. Рига, Латвия

³д.гос.упр., доцент, Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»

г. Харьков, Украина

⁴к.пед.н., доцент, Национальный университет гражданской защиты Украины
г. Харьков, Украина

ДЕТЕРМИНАНТЫ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: ЗНАЧИМОСТЬ И СИЛА ВЛИЯНИЯ (ПО РЕЗУЛЬТАТАМ ЭКСПЕРТНОГО ОЦЕНИВАНИЯ СТУДЕНТОВ БАЛТИЙСКОЙ МЕЖДУНАРОДНОЙ АКАДЕМИИ, ЛАТВИЯ)

Аннотация

2) статье содержится обоснование возможности использования латвийского опыта для совершенствования содержания и практики функционирования систем высшего образования тех государств, стратегии развития которых, предусматривают интеграцию национальных образовательных и научных институтов в европейское пространство высшего образования. В статье рассмотрены перспективы использования механизма участия студентов в системе мониторинга качества высшего образования. Статья содержит результаты анализа ответов латвийских студентов относительно оценивания ими силы влияния основных факторов на качество высшего образования, а также силы воздействия отдельных характеристик качества высшего образования на его итоговый уровень. Статья содержит авторскую точку зрения относительно места и роли субъектов государственного управления в обеспечении качества высшего образования, в том числе и в контексте их участия в составлении содержания учебных программ, а также контроле за практикой их реализацией.

Ключевые слова: качество высшего образования, вуз, опрос студентов, латвийский опыт, детерминанты качества высшего образования

Abstract

S.A. Moroz¹, I.S. Buka², V.M. Moroz³, L.M. Gren⁴

¹PhD in Public Administration, National University of Civil Protection of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

²MBA, Baltic International Academy
Riga, Latvia

³D.Sc. in Public Administration, Docent, National Technical University
«Kharkiv Polytechnic Institute»,
Kharkiv, Ukraine

⁴PhD in Pedagogy, Docent, National University of Civil Protection of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

DETERMINANTS OF THE HIGHER EDUCATION QUALITY: IMPORTANCE AND POWER OF INFLUENCE (BASED ON THE RESULTS OF EXPERT EVALUATION BY STUDENTS OF THE BALTIC INTERNATIONAL ACADEMY, LATVIA)

The article contains support for the possibility to use the Latvian experience to improve the content and practice of the higher education systems of those States whose development strategies provide for the integration

of national educational and scientific institutions in the European Higher Education Area. The article considers the prospects of using the mechanism of students' participation in the system of monitoring the quality of higher education. The article contains the results of the analysis of the responses of Latvian students regarding their assessment of the impact of the main factors on the quality of higher education, as well as the impact of certain characteristics of the quality of higher education on its final level. The article contains the author's point of view on the place and role of the subjects of public administration in providing the quality of higher education, among other things in the context of their participation in the formulating of educational programs' content, as well as control over the practice of their implementation.

Keywords: higher education quality, Higher Education Institute, survey of students, Latvian experience, determinants of the higher education quality

Постановка проблемы в общем виде и её связь с важными научными или практическими задачами. Среди основных задач совершенствования содержания и практики функционирования системы высшего образования, авторы проекта Стратегии реформирования высшего образования в Украине до 2020 года определили, в том числе и «интеграцию высшего образования Украины в мировое и европейское образовательно-научное пространство» [1]. Выполнение этой сложной по своему содержанию и многогранной по направлениям проявления задачи, невозможно представить без понимания принципов (традиций) функционирования как европейского пространства высшего образования (ЕПВО) в целом, так и непосредственно его основных представителей (субъектов). Отдельные аспекты этой проблематики могут быть раскрыты через призму критического переосмысления результатов изучения и обобщения зарубежного опыта по реформированию системы высшего образования и определению особенностей его функционирования и тенденций развития. Сложность решения этой задачи заключается в существовании в пределах ЕПВО сразу нескольких относительно уникальных моделей развития системы высшего образования, каждая из которых имеет свои преимущества и перспективы для развития [2, с. 7-8]. Многообразие соответствующих моделей, несмотря на определенную унификацию их содержания в соответствии с требованиями норм так называемого Болонского процесса, обуславливает формирование сразу нескольких из возможных направлений в организации научных исследований. Это связано с тем, что система высшего образования каждой из стран ЕПВО имеет свои потенциалы для совершенствования содержания и корректировки вектора развития соответствующей системы высшего образования. Принимая во внимание выше изложенное можем констатировать тот факт, что организация научных исследований по направлению выявления преимуществ и недостатков тех или иных моделей управления системой высшего образования, равно как и менеджмент её качества, являются актуальными направлениями в организации научных изысканий в пределах формул паспортов специальностей педагогической науки, как с учетом необходимости формирования основы для решения задач стратегии реформирования высшего образования, так и в контексте необходимости обеспечения субъектов государственного управления инструментарием для решения конкретных проблем функционирования и развития сферы образования.

Анализ последних исследований и публикаций, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор. В рамках педагогической научной мысли вопросы качества высшего образования получили своё развитие в работах: И.И. Бурлаковой (раскрыта проблематика качества высшего образования, а также определены основные подходы к системе его оценивания), Е.Ю. Васильевой, С.В. Солодова и Д.А. Кочетов (разработана система мониторинга уровня удовлетворенности работодателей качеством подготовки специалистов с высшим образованием), М.В. Горшениной (разработана модель управления качеством подготовки специалистов в техническом вузе), М.П. Карпенка (рассмотрена проблематика качества высшего образования в контексте изменений тенденций спроса на рынок труда и требований социума), М.А. Катанаевой, О.А. Шушериной и В.И. Бывшева (обоснованы потенциалы статистических методов контроля качества образовательных услуг в системе управления процессом их предоставления), Е.М. Лещенко и Т.М. Белоусовой (определено место и роль рейтинговой оценки качества подготовки специалистов в системе обеспечения качества образовательных услуг), И.В. Савиной и Л.Е. Басовского (рассмотрен феномен качества высшего образования через призму экономических категорий; сформулированы теоретико-методологические подходы к оценке качества высшего образования, а также определены ее основные методы), а также в работах многих других ученых.

Среди зарубежных исследователей проблематики качества высшего образования следует обратить внимание на работы Ральфа Льюиса (Lewis Ralph G.) и Дугласа Смита (Smith Douglas H.) (проведен

анализ системы управления качеством высшего образования, а также обосновано содержание мероприятий по его повышению на университетском уровне [3]), Рональда Барнетта (Ronald Barnett) (определены принципы эффективного функционирования системы обеспечения качества высшего образования [4]), Мохаммада Оулии (Mohammad S. Owlia) (изучены основные характеристики качества высшего образования, а также обоснованы критерии его оценивания; определены место и роль органов государственного управления в системе обеспечения качества высшего образования [5]), Клер Чуаи (Clare Chua) (предложен комплексный подход в формировании системы качества высшего образования; выявлены особенности проявления тех или иных элементов системы высшего образования [6]), Дианы Грин (Green Diana), Уильяма Стаббса (William H. Stubbs), Полин Перри (Pauline Perry), Терри Мелии (Terry Melia), Карол Уэбб (Carole Webb), Джима Финча (Jim Finch), Яна Райзбека (Ian Raisbeck), Малькольма Фрейзера (Malcolm Frazer) [7] и многих других ученых. Отдельные вопросы проблематики государственного управления системой высшего образования нашли свое отражение в рамках содержания некоторых из наших предыдущих публикаций [8]. Следует обратить внимание на тот факт, что вопросы качества высшего образования постоянно находится в фокусе научных интересов представителей научного сообщества. Среди последних научно-коммуникативных мероприятий, тематика которых была направлена на поиск путей совершенствования содержания и практики функционирования системы высшего образования следует выделить: Международную научно-практическую конференцию «Актуальные проблемы образования (МІР-2018)» (22.03.2018, г. Рига – Институт Транспорта и Связи), Евразийский форум – международную конференцию «Вперед в будущее: тенденции, проблемы и перспективы в обеспечении качества высшего образования» (20-21.10.2018, г. Астана – Независимое агентство по обеспечению качества в образовании), Международную научно-практическую конференцию «Качество высшего образования: украинская национальная система и европейские практики» (6-7.12.2018, г. Киев – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко).

Следует принять во внимание, что реформирование системы высшего образования предполагает критическое переосмысление не только места и роли субъектов государственного управления системой высшего образования, а и пересмотр их компетенций. Решение этого сложного по своему содержанию и многовекторного по возможному проявлению вопроса, является одной из первоочередных задач субъектов государственного управления функционированием и развитием системы высшего образования, особенно в контексте процессов ее интеграции в ЕПВО. Успешность такой интеграции во многом зависит, с одной стороны, от взвешенности выбора субъектом государственного управления образовательной сферой той или иной модели трансформационных преобразований (геополитический уровень), а с другой – целесообразностью использования тех или иных механизмов государственного управления для обеспечения эффективности развития, как системы высшего образования в целом, так и системы управления его качеством в частности (стратегический уровень). Планирование и выполнение практических мероприятий по каждому из этих направлений не представляется возможным без предварительного рассмотрения (анализа) содержания тех из направлений государственной политики, которые в свое время, обеспечили другим странам успешное интегрирование в ЕПВО. Следует обратить внимание, что выбор объекта анализа также требует дополнительного научно-методологического обоснования. В рамках данной публикации мы обратим внимание на некоторые из аспектов затронутой выше проблематики.

Определение нерешенных ранее частей данной проблематики, которым посвящается данная статья. Несмотря на достаточный уровень изученности проблематики качества высшего образования, отдельные направления ее позиционирования в рамках научного знания все еще остаются открытыми для дальнейших научных изысканий. Например, вопросы научного обоснования выбора той или иной модели дальнейшего развития отечественной системы высшего образования, равно как и выявление перспектив использования тех из механизмов государственного управления образовательной отраслью, которые были использованы в свое время правительствами других стран для обеспечения интеграции в ЕПВО – требуют отдельного внимания со стороны ученых.

Формулирование целей статьи (постановка задачи). Целью данной публикации является проведение анализа ответов латышских студентов относительно силы влияния основных детерминант на качество высшего образования.

Изложение основного материала исследования с новым обоснованием полученных научных результатов. В рамках предыдущих направлений организации нашего научного поиска было доказано, что проблематика эффективности функционирования и развития системы качества высшего образования,

может быть рассмотрена через призму экспертных оценок основных заказчиков образовательной услуги. Такое предположение было сделано по результатам анализа содержания международных стандартов качества серии ДСТУ ISO 9000: 2007, а именно тех их норм, которые связаны с принципами управления качеством, а именно – ориентация на потребителя. На уровне заказчика образовательной услуги, наряду с работодателями и государством, может быть рассмотрен непосредственно и сам объект учебно-воспитательной коммуникации. Иными словами, студент является не только объектом учебного процесса, а и может одновременно позиционировать на уровне субъекта оценивания качества образовательной услуги. В рамках данной публикации мы не планируем сосредоточить фокус своего научного поиска на выявлении недостатков и преимуществ инструментария использования студентов на уровне экспертов качества высшего образования, так как решение этого вопроса заслуживает на его рассмотрение в рамках отдельной научной статьи, а лишь обратим внимание на некоторые из полученных нами в ходе опроса студентов результаты. Особенностью нашего исследования является тот факт, что в качестве экспертов по оценке качества высшего образования выступали студенты Балтийской Международной Академии (Латвия, г. Рига), а следовательно их мнение, с одной стороны, не может быть использовано для характеристики системы высшего образования другого государства, а с другой – является отражением эффективности тех реформ, которые были проведены правительством Латвии для обеспечения интеграции национальной системы высшего образования в ЕПВО.

Привлечение студентов ВУЗов к мониторингу качества высшего образования, как на университетском, так и на государственном уровне, не является принципиально новым инструментом мониторинга качества предоставления образовательных услуг. Практика проведения опроса студентов, которая с успехом используется субъектами управления в современной системе обеспечения качества высшего образования, имеет устоявшиеся традиции. По результатам исследований Роберта Хаскелла, механизм привлечения студентов к экспертной оценке качества высшего образования на национальном уровне приобрёл свою окончательную организационную форму в начале 20-х годов XX века [9]. Современная система обеспечения качества высшего образования большинства из европейских стран предусматривает проведение опроса студентов относительно их удовлетворенности качеством предоставляемых ВУЗом образовательных услуг,

4) также принятие во внимание субъектами государственного управления функционированием и развитием системы высшего образования полученных в результате анкетирования студентов результатов. Абстрагируясь от дискуссии вокруг вопроса способности студентов к проведению объективной экспертизы предмета оценивания (готовность к участию в мониторинге качества высшего образования на уровне самостоятельного субъекта), а также принимая во внимание наши предыдущие исследования [10], обратим внимание на некоторые из результатов проведенного нами опроса студентов. В качестве основы для анализа степени соответствия предложенных ВУЗом знаний запросам современного рынка труда, нами были выбраны результаты опроса студентов, организация и проведение которого состоялось в рамках программных мероприятий стажировки научных и научно-педагогических работников Национального университета гражданской защиты Украины (г. Харьков) «Теория и практика обеспечения качества высшего образования: педагогика, психология и управление» (21.04.2018-02.05.2018) в Балтийской Международной Академии (г. Рига, Латвия). Выбор авторами исследования Латвии в качестве места проведения опроса студентов было обусловлено следующими основными факторами.

Во-первых, Латвия имеет не только сравнительно успешный опыт в коренном реформировании общественно-политической и социально-экономической подсистем общества, а в том числе и определенные положительные результаты от проведения соответствующих реформ. Наличие в распоряжении эксперта характеристик объекта реформирования до начала воздействия на него со стороны субъектов государственного управления и после его окончания, в сочетании с информацией об используемом инструментарии, дает возможность оценить, с одной стороны, соответствие выбранного направления государственной политики тем условиям, в пределах которых функционирует и осуществляет свое развитие объект государственного управления, а с другой – эффективность использования тех или иных механизмов, инструментов и методов воздействия. Иными словами, мы можем оценить эффективность функционирования выбранной Латвией модели обеспечения качества высшего образования, через призму выбранного для анализа критерия. В рамках этой публикации в качестве такого критерия мы выбрали уровень соответствия предоставляемых ВУЗом знаний требованиям современного рынка труда.

Во-вторых, Латвия демонстрирует сравнительно высокий уровень своего социально-экономического и общественно-политического развития, что является основанием для изучения и анализа тех из

механизмов государственного управления, которые были в свое время использованы субъектами государственного управления для реформирования национальной системы высшего образования.

В-третьих, система высшего образования Латвии, до начала своего реформирования, имела сравнительно похожие с соответствующей системой Украины характеристики. Этот факт связан с тем, что Латвия и Украина, имели общий опыт пребывания в пределах одного институционального пространства (пребывание в составе бывшего СССР), а, следовательно, так называемые выходные характеристики соответствующих национальных систем, хотя и не были тождественно равными в полном объеме, но в целом (на условном уровне), могут быть рассмотрены как одинаковые. Иными словами, по результатам анализа опыта Латвии по обеспечению качества высшего образования, эксперты (исследователи) имеют возможность оценить целесообразность и эффективность использования тех или иных механизмов государственного управления образовательной отраслью в рамках отечественной модели высшего образования. Используемая нами в ходе исследования методика предусматривала выяснение мнения студентов (экспертов) в том числе и по направлению определения силы влияния отдельных факторов на качество высшего образования. Экспертам было предложено оценить значимость влияния тех или иных факторов на качество высшего образования. Полученные нами в ходе опроса студентов результаты представлены на рисунке 1.

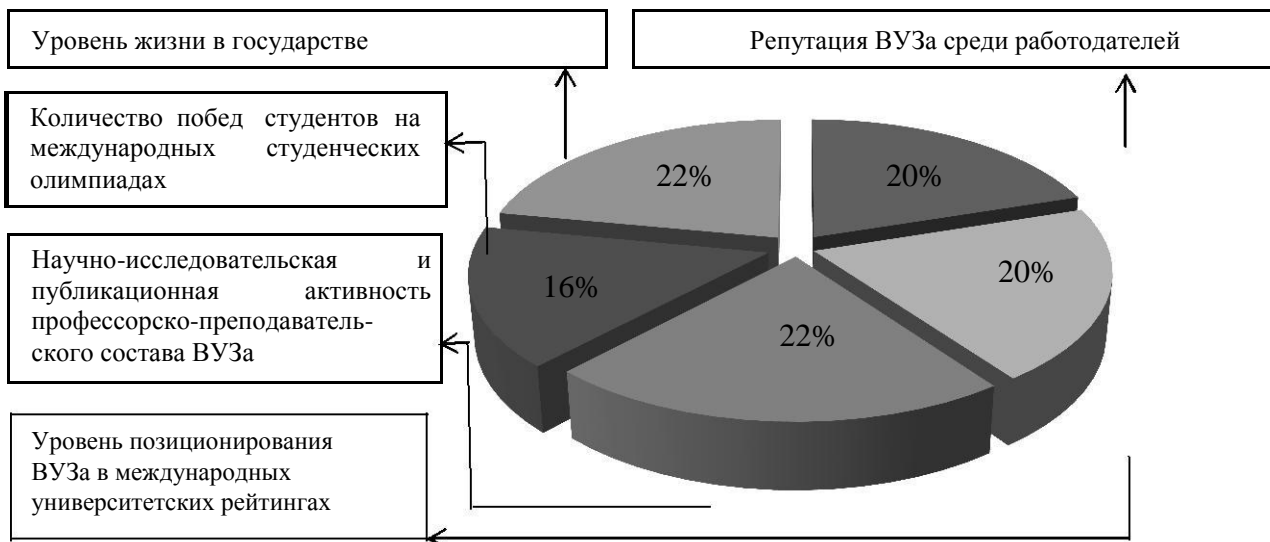
Рис.1 - Распределение силы влияния отдельных факторов на качество высшего образования

Принимая во внимание выше изложенное, можем сформулировать следующие промежуточные выводы: анкетирование студентов относительно качества предоставления образовательных услуг не только может, но и должно рассматриваться администрацией ВУЗа на уровне одного из инструментов мониторинга качества высшего образования на университетском (внутреннем) уровне; обеспечение соответствия содержания учебных программ и методик их реализации запросам рынка труда (работодателей), наряду с повышением уровня развития кадрового потенциала ВУЗа, должно рассматриваться администрацией ВУЗа на уровне приоритетных направлений управлением качеством высшего образования; интегрирование отечественной системы высшего образования в ЕПВО требует повышения уровня ответственности ВУЗа за качество предоставления образовательных услуг, а также расширение университетской автономии относительно содержания учебных программ и практики их реализации.

Предложенная организаторами исследования анкета предусматривала в том числе и выяснение мнения студентов о месте и роли отдельных характеристик качества высшего образования в системе его оценки. Студентам было предложено определить значимость отдельных (предложенных авторами

анкеты) факторов (характеристик) качества высшего образования в контексте их влияния на его итоговый уровень. Полученные нами в ходе опроса студентов результаты представлены на рисунке 2.

Принимая во внимание содержание рисунка 2 можем сформулировать следующие промежуточные выводы: значимость каждого из предложенных авторами исследования факторов влияния на качество высшего образования была оценена респондентами на примерно одинаковом уровне, что свидетельствует о возможности их включения в систему мониторинга качества предоставления образовательных услуг на уровне отдельных индикаторов (показателей); наиболее значимыми (важными) по мнению студентов являются те из характеристик качества высшего образования, которые связаны с научно-исследовательской и публикационной активностью профессорско-преподавательского состава, а также уровнем жизни в соответствующей стране (университетский и государственный уровни качества высшего образования). Можем предположить, что студенты, выбирая для обучения университет за пределами своего государства руководствуются не только качеством высшего образования, а в том числе и уровнем жизни в стране размещения конкретного (выбранного для обучения) ВУЗа.

Выводы из данного исследования и перспективы дальнейшего развития данного направления.

Принимая во внимание выше изложенное, можем сформулировать следующие основные выводы.

Во-первых, опыт Латвии в интеграции национальной системы высшего образования в ЕПВО может быть использован как для реформирования системы высшего образования Украины, так и для совершенствования содержания и практики использования механизмов государственного управления образовательной отраслью. Уникальность опыта Латвии для Украины, равно как и для любой другой страны находящейся на этапе реформирования национальной системы высшего образования, заключается и в том, что Латвия, несмотря на положительные результаты интегрирования национальной системы высшего образования в европейскую образовательную и научную среду (выполнения требований и обеспечения соответствия нормам) не утратила своей аутентичности, а следовательно смогла сохранить свои традиции и имеющиеся преимущества. Наиболее перспективными, по результатам анализа латвийского опыта управления системой высшего образования является нормативно-правовые, социально-политические и экономические методы государственного управления. Каждый из этих методов требует дополнительного внимания ученых.

Во-вторых, среди факторов осуществляющих наиболее значимое по своей силе воздействие на качество высшего образования латвийские студенты выделили соответствие содержания учебных программ и методик их реализации требованиям времени и спросу на рынке труда. Такой выбор студентов должен быть принят во внимание субъектами управления качеством предоставления образовательных услуг. По нашему мнению, к составлению содержания учебных программ, равно как и к практике их реализации в рамках учебного процесса, помимо профессорско-преподавательского состава ВУЗа, должны привлекаться, в том числе, и субъекты государственного управления функционированием и развитием рынка труда, а также непосредственно работодатели. Кроме того, администрация ВУЗа

должна предусмотреть механизм своевременного обновления содержания учебных программ. Отдельного внимания заслуживают вопросы кадрового обеспечения практики реализации учебных программ. Это связано с тем, что именно через личность и профессионализм преподавателя происходит восприятие студентом учебного материала. Государство должно выстроить такой механизм организации

7. проведения конкурсного отбора кандидатов на занятие вакантных должностей профессорско-преподавательского состава, использование которого, в конечном итоге сможет гарантировать привлечение к преподавательской деятельности только тех лиц, которые имеют достаточный опыт успешной профессиональной деятельности в рамках соответствующей специальности.

Список использованной литературы:

Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [електронний ресурс] / Проект // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf

Кряжев П.В. Тенденції реформування вищої освіти у країнах Західної Європи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / П.В. Кряжев. – Київ, 2008. – 22 с.

Lewis R.G. Total Quality in Higher Education. Total Quality Series / Lewis Ralph G., Smith Douglas H. – Delray Beach: St Lucie Press, 1994. – 330 p.

Barnett R. Improving Higher Education: Total Quality Care / Ronald Barnett. – London: Open University Press, 1992. – 240 p.

Owlia M.S. A framework for the dimensions of quality in higher education / Mohammad S. Owlia, Elaine M. Aspinwall // Quality Assurance in Education. – 1996. – Vol. 4, Iss. 2. – P. 12–20

Chua C. Perception of Quality in Higher Education [Electronic resource] / Clare Chua // AUQA Occasional Publication: Proceedings of the Australian Universities Quality Forum 2004. – Access mode <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.125.3578&rep=rep1&type=pdf>

What Is Quality in Higher Education? / (Green Diana, William H. Stubbs, Baroness Pauline Perry and other); by ed. Green Diana. – London: Society for Research into Higher Education & Open University Press, 1994. – 132 p.

Мороз С. А. Структура высшего учебного заведения как объект государственного управления / С. А. Мороз, В. М. Мороз // Повышение квалификации и профессиональное совершенствование педагогов: междунар. науч.-практ. конф., 26–27 ноября 2015 г. – Алматы, 2015. – С. 156–161

Haskell R.E. Academic Freedom, Tenure, and Student Evaluation of Faculty: Galloping Polls in the 21st Century [electronic resource] / R.E. Haskell // Education Policy Analysis Archive. – 1997. – Vol. 5, No 6. – Access mode: <https://epaa.asu.edu/ojs/article/view/607>

Мороз С.А. Рейтинг науково-педагогічних працівників, як складова системи державного управління якістю вищої освіти / С.А. Мороз, С.М. Домбровська, В.М. Мороз // Вісник НУЦЗУ (Серія «Державне управління») – 2017. – Вип. 2 (7). – С. 294–309

МРНТИ 14.35.07

Назханова Г.А.¹, Хан Н.Н.²

¹ докторант 3 курса, специальности 6D010300–Педагогика и психология КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

² д.п.н., профессор кафедры педагогики и психологии КазНПУ им. Абая г. Алматы, Казахстан, professor_khan@mail.ru

АНТИКОРРУПЦИОННОЕ ПРАВОВОЕ СОЗНАНИЕ КАК КОМПОНЕНТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация

В реалиях современности для казахстанского общества выявление, пресечение и противодействие коррупционным правонарушениям стало одной из приоритетных задач. Формирование антикоррупционного правового сознания у граждан страны, а особенно у школьников, учащихся колледжей и у студенческой молодежи является одной из самых эффективных мер в противодействии коррупции. Поскольку подростки и юноши, с одной стороны, являются одной из наиболее активных категорий населения любой страны, однако, с другой, более всех остальных подвержены вовлечению в противозаконные коррупционные действия.

В статье обоснована общественная, научная и практическая необходимость формирования антикоррупционного правового сознания у студенческой молодежи в целом и в частности у такой ее части, как будущие педагоги. Также в статье раскрываются некоторые особенности формирования антикоррупционного правового сознания и реализация их в учебно-воспитательном процессе высшего учебного заведения.

Ключевые слова: правосознание, антикоррупционное правовое сознание, формирование правосознания будущих педагогов, педагогический процесс, обыденное правосознание.

Аңдатпа

Г.А. Назханова¹, Н.Н. Хан²

¹ Абай атындағы ҚазҰПУ,

6D010300 - Педагогика және психология мамандығы бойынша 3-курс докторанты, Алматы, Қазақстан, nazkhanova@yandex.kz

² п.ғ.д., Абай атындағы ҚазҰПУ педагогика және психология кафедрасының профессоры,

Алматы, Қазақстан, professor_khan@mail.ru

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ САНА БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ КОМПОНЕНТІ РЕТІНДЕ

Қазіргі заман шындығында қазақстандық қоғам үшін сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылықтарды анықтау, бұлтартпау және қарсы әрекет ету басымды міндеттердің біріне айналды. Еліміздің азамат-тарында, әсіресе мектеп оқушыларында, колледж оқушыларында және студенттік жастарда сыбайлас жемқорлыққа қарсы сананы қалыптастыру сыбайлас жемқорлыққа қарсы әрекет етуде ең тиімді шаралар-дың бірі болып табылады.

Өйткені, бір жағынан, жасөспірімдер мен жастар кез келген елде халықтың ең белсенді санатының бір болып табылады, ал екінші жағынан, басқалардан гөрі, құқыққа қарсы сыбайлас жемқорлық іс-әрекеттеріне тартылуға көбірек ұшырайды.

Мақалада жалпы студенттік жастарда және соның ішінде оның болашақ педагогтар сияқты бөлігінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық сананы қалыптастырудың қоғамдық, ғылыми және тәжірибелік қажеттілігі негізделген. Сонымен қатар мақалада сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық сананы қалыптастырудың кейбір ерекшеліктері және олардың жоғары оқу орнының оқу-тәрбие үдерісінде іске асыруы ашылады.

Түйін сөздер: құқықтық сана, сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық сана, болашақ педагогтардың құқықтық санасын қалыптастыру, педагогикалық үдеріс, үйреншікті құқықтық сана.

Abstract

G.A. Nazkhanova¹, N.N. Khan²

¹*3rd year Doctoral Student for the specialty 6D010300 – Pedagogy and Psychology at the Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan, nazkhanova@yandex.kz*

²*Doctor of Ed., Professor of the Department of Psychology and Pedagogy at the Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan, professor_khan@mail.ru*

ANTI-CORRUPTION LEGAL CONSCIOUSNESS AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

In the realities of our time, for the Kazakhstani society, the identification, suppression and counteraction to corruption offenses has become one of the priority tasks. The formation of anti-corruption legal awareness among the citizens of the country, and especially among schoolchildren, college students and student communities, is one of the most effective measures to counter corruption. Since adolescents and young men, on the one hand, are one of the most active categories of the population of any country, however, on the other hand, they are more likely to be involved in illegal, corrupt acts.

The article substantiates social, scientific and practical need for the formation of anti-corruption legal consciousness among students in general, and, in particular, those expected to become future teachers. The article also reveals some features of the formation of anti-corruption legal awareness and their implementation in the educational process of a higher educational institution.

Key words: legal consciousness, anti-corruption legal consciousness, formation of legal consciousness of future teachers, pedagogical process, ordinary legal consciousness.

В условиях современного развития мировое сообщество пришло к осознанию того факта, что одной из важнейших проблем является проблема противодействия коррупции. Коррупционные преступления проявляются во всех сферах общественной жизни и стали наиболее опасными, приобретая черты системной угрозы миру и безопасности человечества.

Республика Казахстан одной из первых стран на постсоветском пространстве приняла Закон «О противодействии коррупции». В данном Законе определены основные принципы и методы противодействия коррупции. Кроме того, Закон направлен на защиту прав и свобод граждан, обеспечение безопасности государства от угроз, вытекающих из проявлений коррупции, обеспечения эффективной работы государственных органов и их служащих путем предупреждения и выявления коррупционных правонарушений [1].

Так, по мнению Н.В. Мамитовой «антикоррупционная политика государства – это скоординированная деятельность органов государственной власти и структур гражданского общества, направленная на искоренение коррупции в обществе, развитие антикоррупционного правосознания и укрепление законности» [2, с. 37].

Государственная политика Республики Казахстан в области противодействия коррупции имеет программную основу. За последние в Казахстане была выстроена уникальная система борьбы с коррупцией на всех уровнях. Необходимо отметить, что залогом успеха, прежде всего, является сильная политическая воля Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева. Каждые пять лет Указом Президента РК принимается Государственная программа борьбы с коррупцией. Основными приоритетами государства в противодействии коррупции являются – совершенствование антикоррупционного законодательства, принятие государственных мер по снижению коррупции, совершенствование правоохранительной и судебной систем, укрепление международного сотрудничества, праворазъяснительная работа и антикоррупционная пропаганда среди населения страны.

Обращаясь к взгляду современной юридической науки на правовое сознание необходимо отметить, что правосознание – это представления и понятия, выражающие отношение людей к действующему праву, знание меры в поведении людей, с точки зрения прав и обязанностей, законности и противозаконности, также это правовые теории и идеология [3, с. 21]. Кроме того, правовое сознание, в силу собственной природы, гораздо шире, чем действующее законодательство, поскольку в правовом сознании отражается все многообразие точек зрения на право. Правосознание может быть, как теоретическим, так и обыденным и формируется посредством государственной идеологии в том числе.

Так, в своей Статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» Глава государства пишет: «Я убежден: начатые нами масштабные преобразования должны сопровождаться модернизацией общественного сознания. Она не просто дополнит политическую и экономическую модернизацию – она выступит их сердцевинной» [4].

Программа «Рухани Жаңғыру», инициированная Главой государства представляет собой масштабный проект национального уровня. Так как данная программа уникальна тем, что затрагивает все сферы жизни казахстанского общества. Обновление общественного сознания напрямую связано с потребностью населения, проживающего в общем социальном пространстве, успешно адаптироваться к динамично меняющимся условиям современности. При этом содержание общественного сознания тесно переплетается с интересами граждан Казахстана, с их идеями, ценностями и перспективами, опирается на духовные основания, включая культуру, поведенческие практики, обычаи и традиции, науку, нравственные императивы.

Здесь необходимо отметить, что говоря о об «обновленном общественном сознании», мы также должны подразумевать и «обновленное правовое сознание» граждан Казахстана. Поскольку верно рассмотрение правосознания как специфической формы общественного сознания, наряду с политическим, моральным и любым иным сознанием.

При этом правовое сознание не может не взаимодействовать с другими формами общественного сознания, так как «в любой форме общественного сознания так или иначе отражается все общественное бытие, но рассматриваемое под определенным углом зрения» [5, с. 178], при взаимодействии различные формы сознания видоизменяют друг друга. Так, например, утрата обществом твердых моральных ценностей сказывается одновременно и на падении уровня правового сознания, что в дальнейшем приводит к снижению развития других уровней сознания.

Говоря об антикоррупционном правосознании, необходимо подчеркнуть, что оно обладает всеми общими признаками, которые присущи правовому сознанию в целом. Это и чувство уважения человека к своим правам и к правам других людей, закону, наличием у субъекта высоких морально-этических принципов. Однако отличие данного вида правового сознания от других предметных видов правосознания заключается в том, что для антикоррупционного правосознания характерны, прежде всего, четкое понимание явления коррупции, негативное отношение к коррупционным явлениям, стремление к противодействию коррупции, знание правовых механизмов борьбы с коррупционными проявлениями и государственной антикоррупционной политики.

Известно, что как сознание в целом, так и любая его форма, в том числе правовое сознание и антикоррупционное правосознание, *развивается* в течение жизни человека и общества. Процесс же *формирования* правового сознания проходит под значительным влиянием внешних факторов. Факторов, оказывающих влияние на формирование и развитие правового сознания и всех его видов (антикоррупционное) достаточно много, в связи с чем их можно разделить на группы: общественные, групповые и индивидуальные. Эти факторы также можно разделить на «активные», которые оказывают влияние только при совершении каких-либо действий, и «неактивные» – оказывают воздействие одним лишь фактом своего существования.

В факторам «активного» воздействия относятся: правовая идеология, правовое воспитание, правовое просвещение, а также происходящие в обществе процессы, которые оказывают влияние на общественные отношения, государственное устройство, в том числе вмешательство других государств во внутренние дела страны. А также и другие явления, разделяющие общество на различные группы по имущественному и социальному положению, тем самым преобразующие общественное сознание, т.е. все те факторы, которые активно воздействуют на сознание всего общества в целом [6, с.119].

Ранее сделанная нами ссылка на Статью Главы государства и Программу «Рухани Жаңғыру» не случайна в контексте, рассматриваемой нами проблемы. Поскольку данную Программу смело можно назвать идеологической платформой развития казахстанского общества на современном этапе и в долгосрочной перспективе.

Как известно, ключевыми направлениями модернизации национального самосознания в XXI веке, применяемыми как на индивидуальном, так и на общественном уровне, являются конкурентоспособность, прагматизм, сохранение национальной идентичности, культ знания, эволюционное развитие и открытость сознания.

Так, глобальные процессы, происходящие в мире, формируют нестандартные неожиданные вызовы, изменяя стиль и ритм жизни страны. Основной замысел и цель Программы «Рухани Жаңғыру» состоит в формировании единой Нации - нации сильных и ответственных людей. Несомненно, это явится ключевым условием успеха Казахстана. Однако необходимо понимать, что указанные задачи будут выполнены еще и при том условии, когда общество будет иметь обновленное правосознание, когда вырастет поколение людей, которое будет противостоять мздоимству, четко понимать и противодей-

ствовать всем проявлениям коррупции на любых уровнях. И поскольку проводником морально-этических 4. нравственных ценностей по праву всегда являлся педагог, то и необходимо ввести специальные формы 5. методы обучения, формирующие правовое и антикоррупционное сознание будущих педагогов в учебно-воспитательный процесс вузов страны.

По мнению Н.Е. Таевой базовыми принципами формирования антикоррупционного мировоззрения студентов должны стать:

- комплексность решения задач формирования антикоррупционного мировоззрения, т.е. мероприятия в этой сфере должны охватывать все возможные направления в их взаимосвязи;
- системность, т.е. антикоррупционное воспитание должно строиться на целостной системе взаимосвязанных мер;
- полнота и объективность, что означает предоставление полной информации о правах, обязанностях, о мерах ответственности за факты коррупции [7].

В этой связи необходимо понимать, что противодействие коррупции начинается безусловно с принятия нормативно-правовых актов государством, но куда более сложной для исполнения задачей является разработка и реализация мер в сфере противодействия коррупции, которые должны способствовать формированию высокого уровня антикоррупционного правосознания у всех без исключения граждан, особенно у студенческой молодежи.

Правовое сознание принято делить на виды, в зависимости от уровня, предлагается выделить виды антикоррупционного правосознания, а именно: антикоррупционное обыденное правосознание и антикоррупционное профессиональное правосознание [8, с. 22].

Таким образом, перед высшим профессиональным педагогическим образованием не стоит задача сформировать у будущих педагогов правовое или антикоррупционное сознание на высоком теоретическом и профессиональном уровне, однако задача состоит в том, чтобы верно сформировать б.привнести в обыденное правовое сознание будущего педагога верное понимание проблемы коррупции за счёт праворазъяснительной работы, повышения правовых знаний, правового воспитания в педагогическом процессе вуза; повысить правовую культуру будущего педагога в целом.

На формирование антикоррупционного правосознания, как и на формирование собственно-правосознания у будущих педагогов влияние будут оказывать, как общие, так и специальные факторы. Общие факторы в свою очередь можно условно разделить на объективные (внешние) и субъективные (внутренние). К внешним факторам относятся – микро- и макросоциум, правовое воспитание, политические и правовые взгляды, убеждения и др. К внутренним относится социально-правовая активность личности, мировоззрение – принадлежность к религии или ее отрицание, духовно-нравственные ценности, отношение к дозволенному и запрещенному и др. К специальным факторам можно отнести правовое- антикоррупционное образование и воспитание, направленные на формирование антикоррупционного правосознания.

Так, Г.С. Гаспарян предлагает, во-первых, разделить антикоррупционное образование в зависимости от субъектного состава его объектов, т.е. от вида правосознания, которое нужно сформировать на две группы: антикоррупционное образование, направленное на формирование обыденного антикоррупционного правосознания и на формирование профессионального правосознания юристов [6, с. 116]. Автор настаивает на том, что «антикоррупционное образование должно стать основным средством формирования антикоррупционного правосознания», и мы не можем не согласиться с ним в этом.

П.А. Кабанов под правовым воспитанием понимает «систему мер, направленных на интеграцию в сознание людей политико-правовых идей, норм, принципов, представляющих ценности мировой и национальной культуры» [9, с.39, 40].

Целями правового воспитания в вузе являются: достижение прочных и устойчивых знаний студентов о законах, законности, правах и обязанностях человека, в первую очередь тех норм, которые непосредственно касаются его самого и его профессиональных обязанностей. Содержанием правового воспитания является приобщение студентов к знаниям о государстве и праве, законности, правах и свободах личности, выработка устойчивой ориентации на законопослушное поведение. Иными словами, под содержанием правового воспитания должно понимать обретение социально-правового опыта в области правовой культуры. Поэтому в содержании правового воспитания и выделяются следующие ее составляющие: правовая грамотность (знания), правовое мышление и правовые умелость и навыки.

Таким образом, в учебно-воспитательном процессе вуза, формируя антикоррупционное правосознание будущих педагогов, следует учесть следующие моменты:

- необходимо создание новых учебных программ, спецкурсов, имеющих направленность на формирование антикоррупционного правосознания у будущих педагогов;

– в пределах семинарских занятий необходимо организовывать встречи студентов со специалистами-правоведами, практикующими юристами и госслужащими, а также с теми специалистами, детальность которых непосредственно направлена на борьбу с коррупцией;

– привлекать студентов – будущих педагогов к написанию творческих заданий, научно-публицистических статей, докладов, рефератов, к участию в семинарах и студенческих конференциях.

Кроме того, в рамках воспитательной работы по формированию антикоррупционного правосознания со студентами педагогических вузов, необходимо проводить внеаудиторную работу. Это могут быть КВН, различные олимпиады и конкурсы, тренинги на правовую тематику, вузовская клубная деятельность и т.п. В высших учебных заведениях непременно должна быть учтена возможность расширения социально-правового пространства. Так, например, университетам необходимо предусмотреть юридическую консультативную помощь студентам, которые оказывали бы специальные службы. При университетах с юридическими факультетами данную работу можно было проводить и силами студентов – старшекурсников, обучающихся по специальности правоведение.

Также в процессе формирования (антикоррупционного) правосознания у будущих педагогов, следует помнить и о целенаправленном развитии у студентов нравственных качеств, политической и правовой культуры, чувства ответственности за будущее, долга, готовности к сочувствию и сопереживанию и т.п. Необходимо помнить, что важнейшим направлением в формировании правового сознания, в том числе и антикоррупционного у будущих педагогов, является развитие у них социальной и гражданской активности, уважения к правам и свободам человека, толерантности, патриотического и национального самосознания.

Зарубежный опыт в данном вопросе продвинулся очень далеко и опирается без малого на сорокалетний опыт использования образовательных технологий и программ, позволяющих формировать правовое антикоррупционное сознание у студенческой молодежи.

В заключение необходимо отметить, что в контексте формирования обновленного правосознания особый интерес для общества должна представлять именно студенческая молодежь, т.к. это обусловлено особенностями данной возрастной категории:

– в юношеском возрасте в силу недостатка опыта и знаний, молодые люди фактически не обладают навыками для противодействия при вовлечении их в преступную деятельность и коррупционные действия;

– данная возрастная группа, испытывая наибольшую потребность в правовой информации, не всегда верно может ее интерпретировать, поэтому нуждается в профессиональном право разъяснении;

– именно в этот возрастной период развития личности может сформироваться лояльность как к преступным, так и к проявлениям коррупции. Так как процесс социализации молодежи в подобных областях происходит путем присвоения готовых паттернов поведения в индивидуальный и групповой опыт.

Список использованной литературы:

С. Закон Республики Казахстан от 18 ноября 2015 года №410-V «О противодействии коррупции» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 28.12.2018 г.). [Электрон.ресурс]. – 2019. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33478302 (дата обращения: 30.01.2019 г.)

С. Мамитова, Н.В. Основные направления государственной политики российской федерации в области противодействия коррупции // *Право и современные государства*. 2015. № 2. – С. 88-92.

С. Сергеев, С.Л. Российское национальное правосознание: некоторые конституционно-правовые проблемы // *Журнал конституционного правосудия*. 2014. № 5. – С. 16-23.

С. Статья Главы государства «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» [Электрон. ресурс] – 2019. – URL: http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya (дата обращения: 02.02.2019 г.).

С. Уледов А.К., Анищенко А.И. Общественное сознание и его структура // *Исторический материализм*. — М., 1974. – 260 с.

С. Гаспарян, Г.С. Антикоррупционное правосознание в формировании и реализации антикоррупционной политики РФ// *Российский журнал правовых исследований*. 2015. № 4 (5). С. 114-120.

С. Таева, Н.Е. Формирование антикоррупционного мировоззрения учащихся: современное состояние проблемы и основные направления развития. [Электрон.ресурс] – 2019. – КиберЛенинка: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-antikorrupsionnogo-mirovozzreniya-uchaschihsya-sovremennoe-sostoyanie-problemy-i-osnovnye-napravleniya-razvitiya> (дата обращения: 05.02.2019 г.).

С. Акунченко, Е.А. К вопросу об организационно-правовых основах антикоррупционного просвещения в сфере образования // Наука и школа. – 2017. – №1. – С.20-28.

С. Кабанов П.А. Антикоррупционное просвещение как средство противодействия коррупции: понятие и содержание // Актуальные проблемы экономики и права. – 2014. – № 4. – С. 38–45.

ЭОЖ 37.0(075.8)

МРНТИ 14.35.07

К.Д. Бузаубакова¹

¹ п.э.д., профессор, Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті
Тараз қ., Қазақстан

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖАҒАНДЫҚ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІ ҮШТІЛДІ ПЕДАГОГ КАДРЛАРДЫ ДАЙЫНДАУДАҒЫ ДУАЛДЫ ПРАКТИКА: ЭЛЕКТРОНДЫ ПОРТФОЛИО

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан Республикасында жаһандық бәсекеге қабілетті үштілді педагогикалық кадрларды дайындауда дуалды үздіксіз педагогикалық практиканы цифрлық жүйеге көшірудің мүмкіндіктері, мақсаты, міндеттері, негізгі артықшылықтары және ерекшеліктері айқындалады. Білім беру жүйесін ақпараттандыру мақсатында педагогикалық жоғары оқу орнының 1,2-курс студенттерінің танысу үздіксіз педагогикалық практикасына арналған педагогикалық электронды портфолиосының құрылымы, басым бағыттары ашылады. Сондай-ақ, мақалада Тараз мемлекеттік педагогикалық универси-тетінің дуалды білім беру жүйесі негізінде жаһандық бәсекеге қабілетті үштілді педагогикалық кадр-ларды дайындауда үздіксіз педагогикалық практика жұмыстарының мазмұны анықталады.

Түйін сөздер: дуалды білім беру, дуалды білім беру базасы, электронды портфолио, үздіксіз педагогикалық практика, болашақ үштілді педагог.

Бұл мақала АР05134826 «Қазақстанның үшінші жаңғыруы аясында жоғары педагогикалық білім беру жүйесін жетілдіру: Қазақстан Республикасында жаһандық бәсекеге қабілетті үштілді педагогикалық кадрларды дайындауда дуалды оқыту жүйесін ендіру және жүзеге асыру жолдары» гранттық жоба аясында жарияланады.

Аннотация

Бузаубакова К.Д.¹

¹ д.п.н., профессор, Таразский государственный педагогический университет
г. Тараз, Казахстан

ДУАЛЬНАЯ ПРАКТИКА ПРИ ПОДГОТОВКЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫХ ТРЁХЯЗЫЧНЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ: ЭЛЕКТРОННОЕ ПОРТФОЛИО

В статье раскрываются возможности, цели, задачи, основные преимущества и особенности непрерывной педагогической практики при переходе ее на электронный цифровой формат при подготовке конкурентоспособных трёхязычных педагогических кадров по системе дуального обучения в Республике Казахстан. Раскрыты приоритетные направления и основные структурные компоненты электронного портфолио непрерывной педагогической практики студентов 1-2 курсов высших педагогических вузов в условиях цифрализации образования.

А также, в статье определяется содержание работы в ходе непрерывной педагогической практики при подготовке конкурентоспособных трёхязычных педагогических кадров на основе системы дуального образования, проводимой Таразским государственным педагогическим университетом.

Ключевые слова: дуальное обучение, база дуального обучения, электронное портфолио, непрерывная педагогическая практика, трёхязычный будущий педагог.

Данная статья опубликована за счет ГФ АР05134826 «Совершенствование системы высшего педагогического образования в условиях третьей модернизации Казахстана: пути внедрения и реализации системы дуального обучения при подготовке конкурентоспособных трёхязычных педагогических кадров в Республике Казахстан».

Abstract

K.Buzaubakova¹

¹*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taraz State Pedagogical University
Taraz, Kazakhstan*

THE DUAL PRACTICE IN THE PREPARATION OF COMPETITIVE TRILINGUAL TEACHING STAFF: ELECTRONIC PORTFOLIO

The article reveals the possibility of transition of continuous pedagogical practice in the preparation of competitive tri-lingual teaching staff in the Republic of Kazakhstan on the dual education system to electronic digital format, its goals, objectives, main advantages and features.

There are revealed the priority directions and basic structures of the electronic portfolio of continuous teaching practice for students of 1-2 courses of higher pedagogical universities in the conditions of digitalization of education. The article also defines the content of dual continuous pedagogical practice, conducted by Taraz State Pedagogical University in the preparation of competitive three-lingual teaching staff.

Key words: dual learning, dual learning base, e-portfolio, continuous teaching practice, three-language future teacher.

This article was published at the expense of GF АР05134826 “Improving the system of higher pedagogical education in the context of the third modernization of Kazakhstan: the ways of introducing and implementing the dual training system in preparing competitive tri-lingual teachers in the Republic of Kazakhstan”.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Қазақстан халқына Жолдауында: «Жоғары білім беру ісінде оқу орындарының маман дайындау сапасына қатысты талаптар күшейтіледі. Білім беру бағдарламаларының негізгі басымдығы өзгерістерге үнемі бейім болу және жаңа білімді меңгеру қабілетін дамыту болуға тиіс.

Жоғары оқу орнының табыстылығын бағалаудың басты критерийі – оқу бітірген студенттердің жұмыспен қамтылуы, жалақысы жоғары жұмысқа орналасуы» – деп, жоғары білім беру жүйесіндегі мамандар сапасына баса назар аударуды ерекше атап өтті [1].

Педагогикалық білім берудің ғаламдық бәсекеге қабілеттілігін арттыру, еліміздің үздіксіз білім беру жүйесіндегі озық әлемдік тәжірибеге сай келетін жеке тұлғаның креативті сапалары, еңбек нарығының қажеттіліктерін қанағаттандыратындай индустриялық-инновациялық даму, сапалы білім беруге қол жетімділікті қамтамасыз ететіндей адами капиталды дамыту үшін дуалды білім беру жүйесінде педа-гогикалық мамандарды дайындауда дуалды практиканың атқаратын рөлі айрықша.

2018 жылдан бастап Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті (ТарМПУ) «Қазақстанның үшінші жаңғыруы аясында жоғары педагогикалық білім беру жүйесін жетілдіру: Қазақстан Республикасында жаһандық бәсекеге қабілетті үштілді педагогикалық кадрларды дайындауда дуалды оқыту жүйесін ендіру және жүзеге асыру жолдары» қанатқакты жобаны жүзеге асыруда.

Дуалды білім беру жүйесі – оқу орындарындағы оқытуды өндірістік іс-әрекетпен ұштастырып қарастыратын білім беру жүйесі.

2018-2019 оқу жылында ТарМПУ-де дуалды оқыту жүйесіне эксперименттік режим тұрғысынан 5В01300–Химия мамандығы көшірілді.

ТарМПУ 5В011200–Химия мамандығын дуалды оқыту жүйесіне көшіруде Тараз қаласындағы «ҚАЗФОСФАТ» ЖШС және Ш.Смаханұлы атындағы №44 орта мектеп пен К.Д. Ушинский атындағы №23 орта мектеп дуалды база ретінде таңдалынды.

Дуалды білім беру жүйесінде үздіксіз педагогикалық практиканың маңызы ерекше. Дуалды білім беру жүйесіндегі үздіксіз педагогикалық практиканың мақсаты - студенттерді білім беру мекемелерінің оқу-тәрбие процесімен таныстыру және оны болашақ кәсіби іс-әрекетінің жағдайына бейімдеу.

Дуалды білім беру жүйесіндегі үздіксіз педагогикалық практиканың міндеттері:

– студенттердің педагог қызметінің әлеуметтік мәнін және оның оқушы тұлғасын қалыптастырудағы әсерін сезінуі;

- әртүрлі типті білім беру мекемелерінің, оның ішінде жаңартылған орта білім беру мазмұнындағы әртүрлі типті мектептердегі оқу-тәрбие жұмысының заманауи жағдайы туралы түсінік қалыптастыруы;
- болашақ педагогтардың педагогикалық бағыттылығын, кәсіби құндылық түрткісін, үздіксіз педагогикалық өзіндік білім алу қажеттілігін қалыптастыруы;
- әлеуметтік-тұлғалық, аналитикалық-рефлексивтік, зерттеушілік, жобалаушылық және басқа да құзіреттіліктерін дамытуы, қалыптастыруы және кәсіби әлеуметтенуі.

Дуалды білім беру жүйесіндегі үздіксіз педагогикалық практикасы барысында болашақ педагог танысады:

- мемлекеттік стандартпен, мамандық бойынша оқу пәнінің типтік бағдарламаларымен;
- нормативті-құқықтық базамен, жаңартылған орта білім беру мазмұнымен;
- білім беру мекемесі жаңартылған құжаттарымен (мектеп жұмысының жоспары, сынып жетекшісінің жоспары, электрондық журнал, ұзақ мерзімді жоспар, орта мерзімді жоспар, қысқа мерзімді жоспар және т.б.);
- мектептегі тұтас педагогикалық процестегі басқару жүйесі (директордың, директор орынбасарларының іс-әрекеті);
- әртүрлі әдістерді (сауалнама, бақылау, сұхбат, мектеп құжаттарымен танысу және т.б.) пайдалануды негізге алған пән мұғалімі мен сынып жетекшісінің қызметтерімен;
- мектеп психологының қызметімен, мектептің санитарлық-гигиеналық жағдайымен, сабақ кестесі, тамақтану тәртібі, күн тәртібі, физикалық даму ерекшеліктерімен және мектептің материалдық-техникалық жабдықталу жағдайымен.

Дуалды білім беру жүйесіндегі танысу үздіксіз педагогикалық практикасы барысында болашақ химия пәнінің мұғалімі үйренеді: тапсырмаларды орындауда ғылыми-зерттеу әдістерінің кейбірін пайдалануды; “мұғалімнің әлеуметтік-педагогикалық портретін” жасауды; оқушы тұлғасының психологиялық мінездемесін жасауды.

2018-2019 оқу жылында Тараз мемлекеттік педагогикалық университетінде 1, 2-курс студенттерінің танысу үздіксіз педагогикалық практикасы тұңғыш рет электронды форматқа көшірілді.

2018 жылдың 8 қазанынан 14 желтоқсан аралығында ТарМПУ-нің электронды портфолиосы Тараз қаласындағы барлық жалпы орта білім беретін мектептерінде сәтті сынақтан өтті.

Педагогикалық жоғары оқу орнының 1,2-курс студенттерінің танысу үздіксіз педагогикалық практикасына арналған педагогикалық электронды портфолиосының құрылымы: 10 аптаға бөлінген тапсырмалар; атқарылатын жұмыс мазмұны; шығармашылық тапсырмалар; нұсқаулық; есеп беру форма-сы: рефлексивті және қорытынды. Педагогикалық жоғары оқу орнының 1,2-курс студенттерінің танысу үздіксіз педагогикалық практикасына арналған педагогикалық электронды портфолиосы 10 аптаға арналған тапсырмалар жүйесін қамтиды (1-кесте).

Кесте 1 – Танысу үздіксіз педагогикалық практика тапсырмалары

Апта	Тапсырма	Атқарылатын жұмыс мазмұны
1	Мектеп және бекітілген сыныппен жалпылама танысу	1. Мектептің сабақ кестесін зерделеу 2. Оқушылардың физикалық даму ерекшеліктерін зерттеу
2	Мектептің тұтас педагогикалық процесін басқару жүйесімен танысу	1. Мектеп директорының басқару функцияларымен танысу 2. Директор орынбасарларының іс-әрекетімен, пән бірлестіктері жетекшілері жұмыс жоспарларымен танысу
3	Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартымен, типтік оқу жоспары, типтік оқу бағдарламалары және білім беру мекемелеріндегі құжаттарымен танысу	1. Мамандық бойынша оқу пәнінің мемлекеттік стандартымен (МЖМБС), оқу пәнінің типтік оқу бағдарламасы және сабақ жоспарларымен танысу (ҰМЖ, ОМЖ, ҚМЖ) 2. Мектептің жұмыс жоспарымен, сынып жетекшісінің жұмыс жоспарымен танысу 3. Электрондық журналмен танысу
4	Жалпы орта білім беретін мектептегі біртұтас педагогикалық процесін сипаттау	1. Біртұтас педагогикалық процестің құрылымын анықтау 2. Сабақ барысын және тәрбие жұмысын жүргізу ерекшелігін бақылау 3. Оқытудың жаңа технологияларын зерттеу
5	Мектептің материалдық-техникалық жабдықталуы және санитарлық-гигиеналық	1. Мектептің санитарлық-гигиеналық жағдайымен танысу. 2. Қысқа мерзімді, орта мерзімді, ұзақ мерзімді жоспарлаудың ерекшеліктерімен танысу

	жағдайымен танысу. Жаңартылған орта білім беру мазмұны ерекшеліктерін бағамдау	3. Жиынтық және қалыптастырушы бағалау ерекшеліктерімен танысу
6	Жеке оқушылар мен сыныптың психологиялық ерекшеліктерін зерттеу барысында мектеп психологының іс-әрекетімен танысу	1. Сынып оқушыларының психологиялық жас ерекшеліктеріне сай зерттеу жүргізу 2. Бір оқушының темпераментін және мінез-құлық ерекшеліктерін анықтау
7	Сыныптың әлеуметтік жағдайын зерттеу. Оқушылардың өзін-өзі басқару жүйесімен танысу	Оқушылардың өзін-өзі басқару жұмыстар жүйесімен танысу
8	«Ынтымақтастық» және «бірлескен оқу» формалары	1. «Бірлескен оқу», ынтымақтастық оқу формаларымен танысу.
9	Мектеп және сыныптың күнделікті тәрбие жұмысына және тәрбиелік іс-шараларына қатысу	1. Сынып жетекшісінің функционалдық міндеттерімен танысу 2. Сынып оқушыларының өзара қарым-қатынасын зерттеу
10	Студенттің практика туралы рефлексивтік есебін дайындауы	Практика барысы маңыздылығын анықтау: – Практика барысында не үйрендім? – Практика барысында менің жасаған болжамым жүзеге асты ма? – Жақсы педагог маман болу үшін келешекте не жасауым керек?

"Нұсқаулық" блогында электронды портфолиомен тиімді жұмыс жасауға арналған нұсқаулар беріледі:

3. Өзіңіздің курс, аты-жөніңіз, мектепті таңдаңыз.

4. Электронды портфолиодағы шартты белгілермен таныс болыңыз.

Теориялық біліміңізді толықтырыңыз:

3.1 «Білгенге маржан» шертпесін басып, өзіңізге қажет қызықты мағлұматты алыңыз.

3.2 «ҚР заңнамалық құжаттар» шертпесін басып, «Бала құқығын қорғау туралы» заңдар,

Конвенциямен таныс болыңыз.

3.3 «Ұсынылатын әдебиеттер тізімі» шертпесін басып, өзіңізге қажет әдебиеттерді зерделеніз.

8. «Глоссарий» шертпесін басып, негізгі терминдермен таныс болыңыз.

9. «Қорытынды рефлексивті есеп» шертпесін басып, қорытынды есептің үлгісімен алдын-ала таныс болыңыз.

10. «1 апта» шертпесін басып, бірінші аптада атқарылатын тапсырмамен таныс болыңыз.

11. «Атқарылатын іс-әрекет» шертпесін басып, бірінші аптада атқарылатын іс-әрекет ретімен таныс болыңыз.

12. Сізге тапсырма түсінікті болу үшін «Қосымша», «Үлгі» шертпелерін басып, арнайы әзірленген қосымшалар мен тәрбиелік іс-шаралардың үлгілерімен таныс болыңыз.

13. «Есеп беру формасы» шертпесін басып, Сіз орындайтын тапсырманың есеп беру формасымен таныс болыңыз.

14. Қосымшадағы көрсетілген үлгіні өзіңізге көшіріп, берілген апталық тапсырманы орындаңыз.

15. «Жүктеңіз» шертпесін басып, осы аптада орындалған тапсырманы жүктеңіз.

16. Егер де өзіңізді таң қалдырған, оқушыларды қызықтырған «Know-how (ноу-хау)» инновацияңыз болса, онда «Шығармашылық тапсырма» шертпесін басып жүктеуіңізге болады.

17. Келесі 2-15 апталарда 6-12 қадамдарын қайталаңыз. 15 апта тапсырмалары жеке-жеке орындалып, жүктеледі.

18. «Қорытынды есеп» шертпесін басып, қорытынды есеп үлгісін тағы да қайталап, есіңізге түсіріңіз. Осы үлгіні басшылыққа ала отырып, 15 апталық жұмысыңыз бойынша қорытынды есеп даярлаңыз.

19. «Жүктеңіз» шертпесін басып, қорытынды есебіңізді жүктеңіз.

Электронды портфолиомен жұмыс жасау:

– TapMПУ ақпараттық білім беру порталына браузер (Хром болса, тіпті жақсы) арқылы <http://portal.tarmpu.kz> кіру керек [2].

– Төмендегі «Кіру» шертпесін басыңыз. Өз факультетіңізді, мамандық пен курсыңызды таңдаңыз және өз логин мен пароліңізді теріңіз (1-сурет).

и Практика өтетін орынды (білім беретін мекеменің атауын) тандаңыз (мектеп номерін терсеңіз болғаны-мониторда шыққан барлық тізімнің ішінен өзіңізге қажеттісін ғана ала аласыз). «Сақтау» шертпесін басу арқылы сақтаңыз.

и Енді дәл осылай ЖОО әдіскері, пән мұғалімі, сынып жетекшісін таңдап, аты-жөнін сақтаңыз.

и Төменгі жақта «+/-» шертпелері орналасқан. Оның әрбірін басқанда сол аптаның тапсырмалары шығады. Тапсырманы оқып, орындауға болады.

В «Қосымша» шертпесін бассаңыз, тапсырманы орындауға көмектесетін қосымша материалдармен таныс бола аласыз.

7. «Қосымша» шертпесін ұзақ басып тұрып, осы материалды word файлға сақтаңыз, тапсырманы орындаңыз. Орындалған тапсырманы «Қосымша» шертпесінің төменгі жағында орналасқан «Жүктеңіз» шертпесін басу арқылы жүктеуге болады. Сіздің толтырылған мәліметтеріңіз толықтай жүктеледі. Осыдан кейін сайттың төменгі жағында орналасқан «Сақтау» шертпесін басу арқылы сақтауға болады.

8. «Есеп» шертпесін де дәл осылай басып, есепті орындап, жүктеп, сақтауға болады.

9. «Шығармашылық тапсырма» шертпесін де дәл осылай басып, шығармашылық тапсырманы орындап, жүктеп, сақтауға болады.

Аты-жөні	Әділбек Айжан Болатханқызы
Факультет	Химия-биология
Мамандық	Химия
Курс	1
Топ	X-18-1(К)
Мекеме атауы	Выберите место практики
ЖОО әдіскері	123
Пән мұғалімі	Выберите учителя
Сынып жетекшісі	Выберите учителя

Сурет-1. Электронды портфолионың бас мәзірі

Ғаламдық бәсекеге қабілетті креативті педагогтерді даярлауда электронды портфолионың маңызы ерекше:

- әрбір болашақ педагог әр аптаның тапсырмасын дербес орындауы міндетті;
- әрбір болашақ педагог үздіксіз педагогикалық практика кезінде әрбір аптаның тапсырмасын мұқият әрі жүйелі орындауға мүдделі: ешкімнен көшіріп ала алмайды және оның мектебі басқа болғандықтан ол үшін біреу тапсырманы орындай алмайды;

- болашақ педагог жаңартылған білім беру мазмұнына сәйкес жаңашыл педагогтардың инновациялық іс-тәжірибесін үйренеді, зерделейді және ғаламдық бәсекелестік ортадағы зияткер тұлғаны тәрбиелеудің қыры мен сырын меңгереді.

Қазақстанның жоғары мектебі әлемдік білім деңгейіне жетуге және бірыңғай білім беру кеңістігіне еруге ұмтылуы керек. Жоғары педагогикалық оқу орындарында инновациялық білім мен технологияны меңгерген, ақпараттық-коммуникативтік құзіреттілігі қалыптасқан, кәсіби-педагогикалық біліктілік деңгейі, шығармашылық ойлау қабілеті жоғары, рухани тұрғыдан дамыған, білім беру саласындағы инновациялық процестерді жүзеге асыруға қабілетті креативті педагог даярлау мәселесіне жаңа тұрғыдан қарауды талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» /Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. – Астана, 2018.
- <http://portal.tarpmu.kz>

УДК 378.091.12
МРНТИ 14.09.35

Э.А. Айтенова¹

¹PhD докторант, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ ДУАЛЬДІ ОҚЫТУДЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Аңдатпа

Мақалада ЖОО-ң білім беру үдерісінде дуальді оқытудың элементтерін жүзеге асыру қажеттілігі мен мүмкіндіктерінің өзекті мәселелері қарастырылады. Аталған оқыту түрінің сәтті жүзеге асырудың қажетті шарттары көрсетіледі. Бұл студенттерге практикалық жұмыс дағдыларын, белгілі бір құзыреттіліктерін дамытуға мүмкіндік береді. Демек, Германияда белсенді қолданылатын «дуальді оқытуды» енгізу қажет екені анық.

Дуальді оқыту – бұл оқытудың теориялық бөлігі жоғары оқу орнының базасында, ал практикалық бөлім – кәсіпорында (жұмыс орнында) өткізілетін оқыту түрі. Кәсіпорындар мен ұйымдар (біздің жағдайда мектеп, колледж, білім мекемелері) университетке белгілі бір мамандарға тапсырыс жасайды (мысалы, мақсатты келісім жасасу) және жұмыс берушілер оқу жоспарларына қатысады (оқу бағдарламасын дайын-дайды). Студенттер білім беру үрдісінің бір бөлігі ретінде жұмыс орнындағы кәсіпорында (мектеп, колледж, білім мекемелерінде) оқу және өндірістік тәжірибеден өтеді. Дуальді білім беру жүйесінде жұмыс берушінің рөлі күшейтіліп, сапаға жұмыс жасайды және жұмыс орнында студенттерге құрал-жабдықтар-мен камтамасыздандырылған ЖОО-дағы аудиториялардан ерекшеленетін жұмыс орнында дайындалады.

Түйін сөздер: дуальді оқыту, білім беру, жоғары оқу орны, практикаға бағдарланған жұмыс берушілер, кәсіби тәжірибе.

Аннотация

Айтенова Э.А. ¹

¹PhD докторант, КазНПУ имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

РЕАЛИЗАЦИЯ ЭЛЕМЕНТОВ ДУАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВУЗА

статье актуализируется необходимость и рассматривается возможность реализации элементов дуального обучения в рамках образовательного процесса вуза. Обозначаются необходимые условия успешной реализации этого вида обучения. Это позволяет формировать у студентов практические навыки работы, определенные компетенции. Следовательно, актуализируется необходимость внедрения «дуального обучения» активно используемого в Германии.

Дуальное обучение представляет собой такой вид обучения, при котором теоретическая часть подготовки проходит на базе высшего учебного заведения, а практическая – на предприятии (школы, колледжы, образовательные учреждения). Предприятия и организации делают заказ вузу на конкретное количество специалистов (например заключение целевого договора), работодатели принимают участие и в составлении учебной программы (подготовка учебного плана). Студенты проходят учебную и производственную практику на предприятии на рабочем месте (школы, колледжы, образовательные учреждения), - рамках образовательного процесса. В дуальной системе обучения усиливается и качественно меняется роль работодателя. На территории предприятия создаются учебные рабочие места для студентов, которые могут отличаться от обычного рабочего места наличием виртуального симуляционного оборудования.

Ключевые слова: дуальное обучение, образование, высшее учебное заведение, практико-ориентированный, профессиональный опыт.

Abstract

E.Aitenova¹

¹*PhD doctoral student, Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

REALIZATION OF ELEMENTS OF DUAL TRAINING IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE UNIVERSITY

In the article, the necessity is actualized and the possibility of implementing the elements of dual training within the educational process of the university is considered. Necessary conditions for the successful implementation of this type of training are indicated. This allows students to form practical skills and certain competencies. Consequently, the need to introduce “dual training” actively used in Germany is being actualized.

Dual training is a type of training in which the theoretical part of the training takes place on the basis of a higher educational institution, and practical in an enterprise (schools, colleges, educational institutions). Enterprises and organizations place an order for a higher education institution for a specific number of specialists (for example, signing a target agreement), employers also take part in drawing up a curriculum (preparing a curriculum). Students have training and work experience at the enterprise in the workplace (schools, colleges, educational institutions), as part of the educational process. In the dual training system, the role of the employer is increasing and changing qualitatively. On the territory of the enterprise, educational workplaces are created for students, which may differ from the usual workplace by the presence of virtual simulation equipment.

Keywords: dual training, education, higher education institution, practice-oriented, professional experience.

Білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру нәтижесінде «кәсіби міндеттерін дербес әрі шығармашылық тұрғыдан шешуге, кәсіби қызметтің тұлға-лық және қоғамдық маңызын түсінуге, оның нәтижелері үшін жауап беруге қабілетті кәсіби құзыретті жеке тұлғаны, бәсекеге қабілетті маманды қалыптастыруды қамтамасыз ететін білім беруді басқарудың тиімді жүйесі құрылатыны» атап көрсетілген. Сондықтан кәсіби шеберлікті жетілдіру мен кәсіби құзырлықтың мазмұнын жіті меңгеру уақыт талабы [1].

Ал, соңғы жылдары қазақстандық білім беру жүйесін реформалау маңызды болып, елеулі өзгерістер жоғары мектептің жұмысына әсер етуде. Жоғары оқу орындарының тиімділігін бақылау нәтижелеріне негізделген көптеген жоспарлы-жоспардан тыс тексерулер мен аккредиттеулерден ЖОО өтіп отырады. Көрсетілген шаралар жоғары білім берудің сапасын жақсартуға бағытталған, соның ішінде «жұмыспен қамту», «жұмыс берушілердің пікірі» индикаторларының қорытындысы басымдық болып табылады. Яғни, түлектердің сапасына олардың талаптары мен жұмыс берушілердің пікірі екендігі мәлім. Жұмысқа орналасу кезінде басты талаптардың бірі – кәсіби тәжірибенің болуы. Осы мезетте жұмыс берушілер бітіруші түлектердің «маман» ретіндегі сапасына қандай пікір білдіреді? Атап айтқанда:

12) жұмыс берушілер кейде жоғары оқу орындарында мамандар даярлау сапасына төмен баға беріп, бітірушілердің практикалық іс-әрекеттерге қатысты білімі мен дағдыларының жоқтығын айтады (жұмыс берушілердің сұхбаттарына және ғылыми басылымдарда көрсетілген сауалнамаларға негізделген) [2];

13) қызметкерлердің біліктілігін арттыру процесінде кәсіпорындар мен білім беру мекемелері арасын-дағы тікелей байланыста өзара әрекеттесудің әлсіздігі мен төмен қызығушылықтары анықталды (ғылыми жарияланымдарды талдау негізінде) [3].

Осының нәтижесінде қарама-қайшылық туындайды: жұмыс берушілер практикалық тәжірибесі бар дайын мамандарға баса назар аударады, ал жоғары мектеп түлектерінің үлкен теориялық білім багаждары болғанымен өздерінің технологиялары мен әдістемелерін практикалық тәжірибеге енгізуге жеткілікті

біліктілігінің аз екендігін көрсетеді. Сол себепті қазіргі уақытта осы талаптарға байланысты, университеттер мақсатты «құзыреттілікке-бағдарлы» парадигма шеңберінде жұмыс істеуде. Бұл студенттерге практикалық жұмыс дағдыларын, белгілі бір құзыреттіліктерін дамытуға мүмкіндік береді. Бірақ «практикаға-бағдарланған» оқыту, бұл кең ауқымды спектрды қамтиды, себебі, уақыт талаптарына сай жұмыс берушілердің талаптарына тиісті жай ғана құзыреттілікті қалыптастыру емес, «құзыретті» мамандарды дайындау мақсатында, ал ол болса кәсіпорындар мен ұйымдардың жоғары оқу орындарымен тығыз байланыста бірлескен іс-әрекеттері мен іс-шараларының негізінде жүзеге асады [4].

Жоғарыда аталған міндеттерді жүзеге асыру мақсатында және бәсекеге қабілетті педагогикалық кадрларды дайындау үшін жоғары педагогикалық оқу орындарының оқу-тәрбие процесіне алдыңғы қатарлы дамыған елдердің озық тәжірибесі (Германия мен Австрияда белсенді қолданылатын) негізінде дуальді оқытуды енгізу қажеттігі туындауда.

Дуальді оқыту жүйесі – оқу орындарындағы оқытуды өндірістік (біздің жағдайда мектеп, колледж, ЖОО) іс-әрекетпен ұштастырып қарастыратын білім беру жүйесі [5, 108 б.].

Оқытудың дуальді білім беру формасы еңбек нарығындағы сұраныстардың қанағаттандыратын жоғары білікті мамандарды кәсіби іс-әрекетке даярлау мақсатында мемлекет, жұмыс беруші, кәсіподақтар және түрлі қоғамдық бірлестіктердің тығыз ынтымақтастық байланысы негізіндегі әлеуметтік серіктес-тіктің өнімі ретінде өмірге келді.

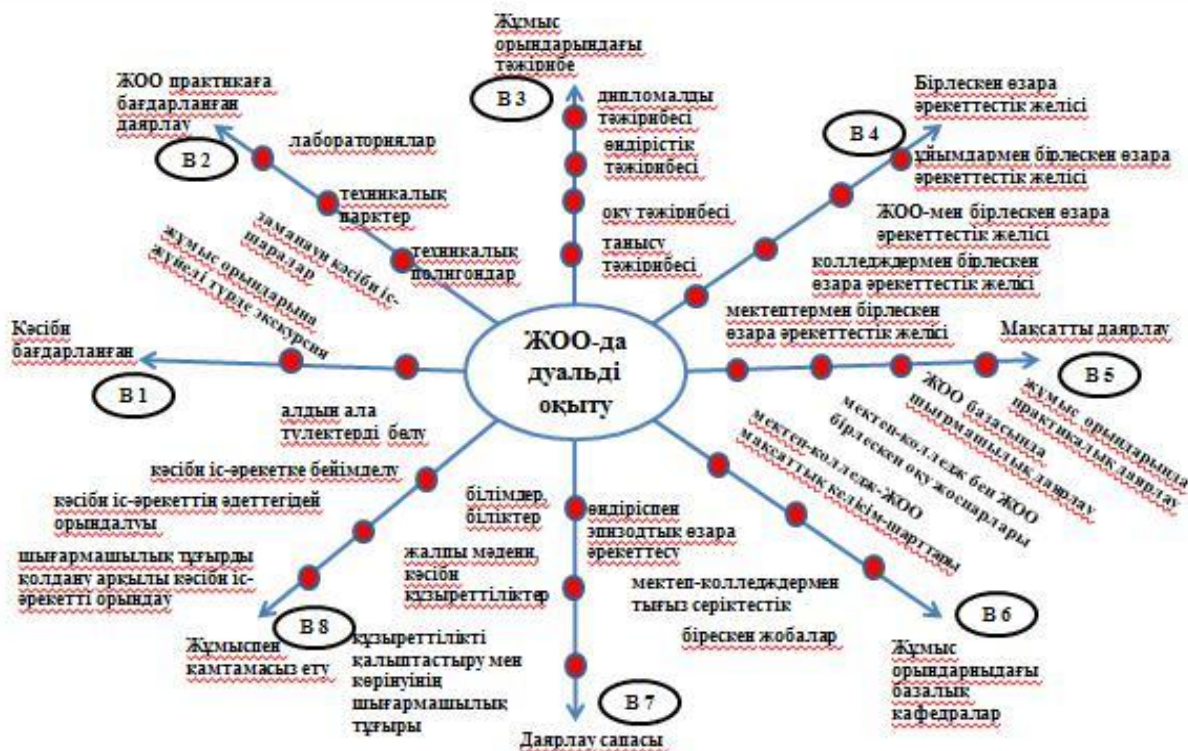
«Дуаль» сөзі «қос бірлік, екі жақтылық», «бірыңғай ұйымдасқан тұтастық» дегенді білдіреді.

Мамандарды кәсіби даярлауда оқытудың дуальді жүйесін енгізуде жетекші еуропалық мемлекеттердің (Германия, Австрия, Франция, Швейцария және т.б.) әлемдік тәжірибесін ендіру оң нәтижесін берді. Сондықтан шетелдің ғалымдары: W.Greinert, F.Kuebert, A.Lipsmeier, H.Puetz, A.Schelten, H.Schmidt, K.Stratmann өндірістегі кәсіптік оқытудың экономикалық рентабельдігін және кәсіптік мектеп пен өндірістің өзара ынтымақтастығының тиімділігін зерттеді.

Дуальді білім беру жүйесі ТМД елдерінде де зерттелінді, осының нәтижесінде кәсіптік-техникалық білім беру енгізілді, бұл жөнінде ғылыми-өндірістік қауымдастықтың жетекші ғалым-педагогтары (Л.И. Корнеева, Г.Б. Корнетов, Е.В. Корягина, М.С. Савина, Г.А. Федотова, Л.Н. Самолдина, М.А. Шувалова, С.П. Романов және т.б.) арнайы зерттеулер жүргізді.

Қазақстандық бірқатар ғалымдар (С.А. Жолдасбекова, Э.Т. Толыбаева, Р.Н. Кебекбаева, П.Н. Балташ, К.Ж. Бұзаубақова, Ж.Н. Күмісбекова, С.А. Әубәкірова, Д.П. Қожамжарова, т.б.) мұғалімдерді кәсіби даярдауда оқытудың дуальді формасын балама ретінде қарастырады [6].

Сонымен, кәсіпорындар мен ұйымдар (біздің жағдайда мектеп, колледж, білім мекемелері) универси-тетке белгілі бір мамандарға тапсырыс жасайды (мысалы, мақсатты келісім жасасу), жұмыс берушілер оқу жоспарына қатысады (оқу бағдарламасын дайындау). Студенттер білім беру үрдісінің бір бөлігі ретінде жұмыс орнындағы кәсіпорнында (мектеп, колледж, білім мекемелерінде) оқу және өндірістік тәжірибеден өтеді. Дуальді білім беру жүйесінде жұмыс берушінің рөлі күшейтіліп, сапаға жұмыс жасай-ды және жұмыс орнында студенттерге құрал-жабдықтармен қамтамасыздандырылған ЖОО-дағы аудиториялардан ерекшеленетін жұмыс орындары дайындалады. Ең маңызды компонент – бұл ұйымдар мен кәсіпорында оқытылған қызметкерлердің, тәлімгер ретінде әрекет етуі болып табылады. Дуальді оқытуды енгізу ЖОО-ры үшін (жоғары сапалы маман даярлау), түлектер үшін (практикалық тәжірибенің болуы), жұмыс берушілер үшін (кәсіби маман), сонымен қатар ең бастысы мемлекет үшін өте тиімді, себебі, қойылған міндеттердің бірі экономиканы дамытуға білікті кадрлар даярлау мәселесін шешуге мүмкіндік береді [7, 145 б.]. Германияның басқа мемлекеттерден айырмашылығы білім беру саласындағы негізгі жүктеме кәсіпорындарға түседі, яғни өз қызметкерлерінің біліктілігін арттыру үшін жылына 40 млрд. еуродан астам қаражат жұмсайды. Ал, бұл қаражат мемлекеттің жоғары оқу орындарына бөлетін сомандан көп болып табылады.

1-сурет. Логикалық-мазмұндық модель

Жоғары мектепте дуальді оқытуды жүзеге асырудың негізгі векторларын көрсететін логикалық-мазмұндық модельді 1-суреттен көруге болады. Жоғары білікті кадрларды даярлау үдерісі үздіксіз және білім беру мекемелерінің арасындағы сабақтастықпен сипатталуы керек. Кәсіби іс-әрекетке байланысты оқушылардың өзін-өзі анықтауы жалпы білім беретін мектепте кәсіби бағдар жұмысымен басталуы тиіс. Яғни, маман даярлауда «мектеп-колледж-ЖОО-жұмыс беруші» баспалдақ тәріздес кезең-кезеңмен жүзеге асса, онда маманның сапасын арттыруға мүмкіндік туатыны анық. Басқаша айтқанда, оқушының ерте кәсіби бейімделу арқылы белгілі бағыт бойынша өзіне керекті мамандықты таңдау және сол сала бойынша маман даярлау туралы айтылып отыр [8].

Кәсіби құзыреттерді қалыптастыру үшін жоғары оқу орындарында лабораториялар, техникалық парктер мен полигондар болуы керек. Бұл болашақ мамандардың тәжірибелік дағдыларын нығайтуға мүмкіндік береді, сондай-ақ машиналар мен жабдықтарды техникалық жетілдіруде көрсетілген оңтайлы кәсіби қызметтің үлгілерін табу үшін ғылыми жұмыстардың қарқынын арттыруға және осы алаңдарды гранттарға және т.б. пайдалануға болады.

Болашақта студенттерге саналы түрде танысу, оқу және өндірістік тәжірибеден кәсіпорындарында, білім мекемелерінде өтуге және кәсіби іс-әрекетті ұйымдастырудың жаңа модельдерін бейімдеу мен тәжірибеден өткізуге, ғылыми жоспарларды ЖОО (лабораториялар, техникалық парктер мен полигондар) ғылыми практикалық базаларында жасауға мүмкіндік туады. ЖОО-ң кәсіпорындар мен білім ұйымдарымен кері байланыс орнатқан жағдайда олардың жұмысының тиімділігі мен сапасын жақсартуға мүмкіндік беретінін аңғаруға болады (ғылыми эзірлемелер, арнайы даярланған кадрлар, жабдықтарды жетілдіру бойынша ұсыныстар және т.б.). Қоғамның тұрақты өзгеретін жағдайларында (қоғамның даму қарқыны, технологиялық қарқынның жылдамдығы және т.б.) мамандар даярлау үдерісін оңтайландыру мақсатында университеттер білім беру бағдарламаларының желілік формасын енгізуді және олардың «тиімді» бөліктерін оқытуда пайдалануға мүмкіндік береді [9].

Дуальді оқытуды жүзеге асыруда мақсатты даярлауға ерекше назар аудару және жоғары мектептер мақсатты келісімшарттардың санын көбейтуі керек, себебі оның негізінде нақты кәсіпорынға немесе білім ұйымдарына сұраныс бойынша қажетті мамандарды даярлайды. Келісімшарт бойынша кәсіпорындар мен білім ұйымдары маман даярлауға қаражат бөледі және оның құзыреттерін қалыптастыруға белсенді қатысады.

Оқу үдерісінің онда сандық эквивалентінде, практикалық сабақтарды кәсіпорындарда (біздің жағдайда мектеп, колледж, білім мекемелерінде жоғары білікті мамандардың нұсқауымен) және жоғары оқу орны негізінде теориялық даярлықты сабақтастыратын оқу жоспарларын бірлесіп әзірлеуден басталады.

Осындай жағдайда оқу үдерісін ұйымдастыру барлық жаққа тиімді екенін көреміз: біріншіден, жұмыс берушілер (кәсіпорын) өздерінің сұраныстарына байланысты дайындалған бағдарламаға сәйкес жоғары білікті қызметкерді алады; ал екіншіден, ЖОО кәсіпорындармен байланыс орната отырып студенттерді жұмыс орнымен қамтамасыз етеді, үшіншіден, бітіруші түлектер сапалы, сұранысқа сай біліммен қатар жұмысқа орналасу мүмкіндігін алады.

Қорыта келе, дуальді оқыту мамандарды даярлау сапасын жақсартуға көмектесетінін және кәсіби іс-әрекеттің мәнін түсініп, сезінуге мүмкіндік беретінін, соның салдарынан білім беру бағдарламаларын неғұрлым саналы түрде игеретінін атап өтуге болады.

Оқытудың бұл түрі бітірушілердің құзыреттілігін толық қалыптастыруға және кәсіби іс-әрекеттерінде қызметтік міндеттерді бірқалыпты орындап қана қоймай оны шығармашылық тұрғыдан кәсіби бейімделуге уақытын жұмсамай орындауға мүмкіндік береді (тәжірибе көрсеткендей қазіргі таңда ЖОО бітірген түлектер жұмыс орындарында ұзақ уақыттарын кәсіби бейімделуге жұмсайды). Жұмыспен қамтуға байланысты анықтық және университет, жұмыс берушімен түлек арасындағы түрлі мәселелерді сабақтастық құралдары негізінде шешуге мүмкіндік беретініне толық сенімділік бар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2016, 1 наурыз.

Асадуллин Р.М., Васильев Л.И. Проблемы трансформации методологических принципов организации образовательного процесса в вузе // Сибирский педагогический журнал. Научное периодическое издание. – 2012. – № 3. – Новосибирск. – 283 с.

Григорьев Е.Н., Латыпова Р.М. Формирование активной субъектной позиции студента в условиях образовательного процесса вуза // Педагогика и психология, культура и искусство: I Межд. научно-практическая конф. (ноябрь 2017 г.). – Санкт-Петербург, 2017. – С. 107-122.

Асмолов А.Г. Системно-деятельностный подход в разработке стандартов нового поколения // Педагогика. – 2009. – № 4. – С. 18-22.

Григорьев Е.Н., Рысбаев И.И. Концепция управления по результатам в образовательном процессе вуза // Теория, методология и концепция модернизации в экономике, управлении проектами, политологии, педагогике, психологии, праве, природопользовании, медицине, философии, филологии, социологии, математике, технике, физике: Сборник научных статей по итогам международной научно-практической конференции. – Санкт-Петербург, 2013. – С. 145-146.

Бұзаубақова К.Ж., Күмісбекова Ж.Н., Әубәкірова С.А. «Педагогикалық кадрларды дайындауда дуалды оқыту жүйесін енгізу және жүзеге асыру» Қараганды университетінің хабаршысы. – 2015. – 11. 47–51.

Кумушқұлов А.М. Совершенствование подготовки к профессионально-педагогической деятельности будущих педагогов-психологов в высшей школе / Монография. – Магнитогорск: МаГУ, 2007. – 190 с.

Климов Е.А. Образ мира в разнотипных профессиях: учеб. пособие / Е.А. Климов. – М.: Изд-во МГУ, 1995. – 223 с.

Латыпова Р.М. Использование кластеров на уроках языка и литературы // Опыт реализации Федерального государственного образовательного стандарта в образовательных учреждениях: материалы V Всероссийской научно-практической конференции. / Отв. ред.: Г.Р. Туйсина. – Сибай, 2016. – С. 24-27.

ӘОЖ 81.243
МРНТИ 14.01.11

Д.М. Ахманова¹, Н.К. Шаматаева², М.А. Оразғалиева³, А.М. Балтабаева⁴, Ә.Қ. Кенәлі⁵ ¹ф.-м.ғ.к., Е.А.

Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің

математиканы және информатиканы оқыту әдістемесі кафедрасының доценті,

Қарағанды қ., Қазақстан

²Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің математиканы және информатиканы оқыту әдістемесі кафедрасының аға оқытушысы,

Қарағанды қ., Қазақстан

²Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің математиканы және информатиканы оқыту әдістемесі кафедрасының оқытушысы,

Қарағанды қ., Қазақстан

В «6М010900-Математика» мамандығының 2-курс магистранты,
Қарағанды қ., Қазақстан

11. «5В010900-Математика» мамандығының 3-курс студенті, Қарағанды қ., Қазақстан

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ҮШТІЛДІ БІЛІМ БЕРУДІ ЕНГІЗУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада үштілділік моделінің негізінде ЖОО-да математикалық пәндерді үштілді оқытудың ғылыми-әдістемелік аспектілері қарастырылған. Аталмыш модельде ағылшын тілі оқыту тілі ретінде қолданылады. Оның басты ерекшелігі – білім беру жүйесінің тиімділігін арттырудың синергетикалық әсері болды. Сондай-ақ, үштілділік білім беру мен ғаламтор ресурстарының ұлттық білімді дамытуға және мәдениетаралық қарым-қатынас дағдыларын дамытуға ықпалы қарастырылған. Үштілді білім беру технологиялары студенттің біліктілігін дамытуға, білім деңгейін арттыруға, басқа да қол жеткізе алмайтын қасиеттерге жетуіне септігін тигізетіні туралы зерттелген.

Білім беруді дамытуда білім беру қызметінің мәні студенттерге белгілі бір білім беруді ғана емес, оларды ғылыми және басқа да ақпараттармен айналысуға үйрету, ойлау қабілеттерін арттыру мәселелері, сонымен қатар, оқытудың негізгі мазмұны теориялық және тәжірибелік сабақтарда жүзеге асырылды, оқыту әдісі студенттердің бірлескен жұмысын ұйымдастыру болып табылған, ал оқыту өнімі тек интеллектуалды ғана емес, адамның моральдық қасиеттерін қалыптастырудан тұрды. Математиканы үш тілде оқытудың мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологиялар ауадай қажет, яғни заманауи ақпараттық технологияның озық жетістіктерін математика сабағында қолдану арқылы танымдық іс-әрекеттерін ұйымдастырып, оқушылардың танымдық қызметін дамытуға болатыны қарастырылған.

Түйін сөздер: білім беру үрдісі, үштілділік білім жүйесі, интербелсенді оқыту әдістері, синергетикалық әсер.

Аннотация

Д.М. Ахманова¹, Н.К. Шаматаева², М.А. Оразғалиева³, А.М. Балтабаева⁴, Ә.Қ. Кенәлі⁵

¹к.ф.-м.н., доцент кафедры методики преподавания математики и информатики Карагандинского государственного университета им. Е.А. Букетова, г. Караганда, Казахстан

²магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры методики преподавания математики и информатики Карагандинского государственного университета им. Е.А. Букетова, г. Караганда, Казахстан

³магистр педагогических наук, преподаватель кафедры методики преподавания математики и информатики Карагандинского государственного университета им. Е.А. Букетова, г. Караганда, Казахстан

⁴магистрант 2-го курса специальности «6М010900–Математика», г. Караганда, Казахстан

⁵студент 3-го курса специальности «6В010900–Математика», г. Караганда, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ТРЕХЪЯЗЫЧНОГО ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В данной статье рассмотрены научно-методические аспекты трехязычного обучения математическим дисциплинам в вузах на основе трехязычной модели, где английский язык используется как

средство обучения. Её основная особенность заключается в синергетическом эффекте повышения результативности образовательной системы. Также рассмотрены влияние трехязычного обучения и интернет ресурсов на освоение общенациональных знаний и развитие навыков межкультурного общения. Технология трехязычного обучения высшего образования помогает развивать навыки студента, повышать уровень знаний и достигать других непревзойденных качеств.

Обучение студентов о ценности образования в развитии определенного образования, а не только научить их заниматься научной и иной информации о развитии, навыки мышления, а также основное содержание теоретической и практической подготовки в классе, обучение студентов, как будет осуществляться организация совместной работы, а обучающий продукт состоит не только из интеллектуальных, но и из моральных качеств человека. Для реализации трехязычного преподавания математики необходимы новые технологии, такие как использование передовых достижений в области информационных технологий в математическом уроке, организация познавательной деятельности и развитие когнитивных услуг учащихся.

Ключевые слова: образовательный процесс, трехязычная система образования, интерактивные методы обучения, синергетический эффект.

Abstract

D.M. Akhmanova¹, N.K. Shamataeva², M.A. Orazgaliyeva³, A.M. Baltabaeva⁴, A.K. Kenali⁵

c.f.-m.n., assistant professor of the chair mathematics and information sciences teaching methods Karaganda State University, city Karaganda, Kazakhstan

5. master, senior teacher of the chair mathematics and information sciences teaching methods Karaganda State University, city Karaganda, Kazakhstan

³master, teacher of the chair mathematics and information sciences teaching methods Karaganda State University, city Karaganda, Kazakhstan ⁴Master of the second course in the specialty "6M010900-Mathematics", city Karaganda, Kazakhstan

^BStudent of the third course in the specialty "6B010900-Mathematics", city Karaganda, Kazakhstan

FEATURES OF THE INTRODUCTION OF THE THREE-LANGUAGE TEACHING IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The scientific-methodical aspects of trilingual training to mathematical disciplines in Higher schools on the base of trilingual model – English as a means of teaching – are discussed. The basic feature of model consists in the synergy effect, that is, the effectiveness of system combining two or more interacting elements and factors, essentially exceeds the sum of effectivenesses of acting each of these components separately. The influence of trilingual training and Internet resources on the development of national knowledge and the development of intercultural communication skills are also examined. The technology of the three-language education of higher education helps to develop the student's skills, raise the level of knowledge and achieve other unsurpassed qualities.

Teaching students about the value of education in the development of a particular education, not only teaching them to engage in scientific and other information about development, thinking skills, as well as the main content of theoretical and practical training in the classroom, teaching students how to organize joint work, and training product consists not only of intellectual, but also of the moral qualities of a person. To implement the trilingual teaching of mathematics, new technologies are needed, such as the use of advanced advances in information technology in a mathematical lesson, the organization of cognitive activities and the development of cognitive services for students.

Keywords: educational process, three-language education system, interactive teaching methods, synergistic effect.

Қазіргі таңда жоғарғы білім беруді дамыту ақпараттың көлемі мен өзгермелілігімен, сондай-ақ орыс және ағылшын тілдері негізінде ғаламтор желілерінен алынған ақпаратпен және оның жылдам өзгеруімен, жаңғыруымен сипатталады. Оқу мәліметтерін қолданыстағы жағдайларға бейімдеу мәселесі мұғалімдерге, оның ішінде математика пәнінің мұғалімдеріне тікелей байланысты.

Зерттелетін ақпарат көлемінің өсуі мен аудитория сағаттарының саны арасында пайда болған қайшылық, студенттің өз бетінше жұмыспен қамтылудағы сағаттар санының көбеюі арқылы ішінара шешіледі, бұл өз кезегінде студенттің уәждемесі мен өзін-өзі ұйымдастыру деңгейін арттыруда талап ететін ұйымдас-тырудың заманауи формасы болып табылады. Сонымен қатар, теориялық білім мен практикалық шеберлік

деңгейі арасында, жоғарғы оқу орнындағы студент пен жұмыс беруші тарапынан түлек маманға қойылатын талаптарда, оқу үрдісін жаңғыртуда және оның тиімділігін арттыруда өзара айырмашылықтар бар.

Білім беру үдерісіне тікелей байланысты үштілділік білім жүйесінің екі түрлі моделін қарастырамыз. Біріншісі зерттелген материал көлемінің ұлғаюы және екіншісі студенттерді дербес ғылыми зерттеулерге бағыттауда өзіндік жұмыс рөлін күшейту. Шығармашылық адамды дамытудағы негізгі ерекшелік – ақпаратқа деген қажеттілік, оны жаңарту және түрлі өзгерістер ұсыну болып табылады. Осыған байланысты, ақпараттық технологиялар білім беру жүйесінде белгілі бір мәнге ие болып, өз кезегінде іргелі пәндер бойынша оқыту материалын және мамандандыру курстарын реформалауға септігін тигізеді. Қазіргі жағдайда байқалатын ақпарат көлемінің артуы ашық жүйедегі сыртқы әсер ретінде қарастырылады, яғни, оқыту және оқушы. Сыртқы фактордың өсу деңгейіне байланысты ақпараттық ағын әсері үдерісін ерекше атап өтеміз. Жұмыс барысында авторлар [1] шығармашылық ойлау саласында өзін-өзі ұйымдастыруды қарастырған кезде синергетика идеясын қолданған тиімді, олар білім беруде «синергетикалық көзқарас» жетіспейтін байланыстар толығымен алады және олар ақпараттық ортаны пайдалана отырып аяқталуы мүмкін деп есептегенмен, студент динамикалық жүйелерді бірнеше әдістер арқылы қолдануға болатынын, зерттеу үшін динамикалық жүйе ретінде «оқытылған және өзін-өзі оқыту», «білім беру және өздігінен білім беру» ұғымдарын қарастырады [2-3]. Осылайша, біз жоғары математикадағы және оған байланысты мәселелердегі үштілділік білім берудің негізгі кезеңдерін ажыратамыз.

Алғашқы кезең – жоғары математика жүйесіндегі бірінші тарауында шет тілдегі бөлімдерді оқыту. Кез келген жоғары оқу орындарында кәсіби лексиканы жақсы білумен қатар, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде кәсіби пәндер материалын меңгере алуы шарт. Осылайша, білім алушы жоғары математика және жаратылыстану циклінің пәндерін шет тілінде оқу арқылы білімді маманға айналады. Нәтижесінде, студенттердің оқу үдерісі едәуір жандандырылды, ал интеллектуалды және лингвистикалық білімдердің интеграциясы кеңейтіліп, технологиялар мен нарықтық талаптар өзгерген кезде, қызмет бағыттары мен мазмұнын икемді түрде өзгертуге болады. Сондай-ақ, студент әлем ғалымдары үшін жалпы қабылданған терминдермен танысады. Кешенді презентацияның нәтижесінде студенттердің математикалық, технологиялық және гуманитарлық-әлеуметтанулық пәндер арасындағы байланыстарды нақты түсінуіне ықпал ететін жүйелік қызметті қалыптастыруда өзіндік қызығушылығы пайда болады. Ендеше, интеграцияланған үштілділік оқыту арқылы тұрақты білім желісі пайда болады деп айтуға болады [4].

Электрондық қолжетімділік бойынша мәліметтерді қолданатын заманауи оқыту пәннің дамуына тікелей ықпалын тигізеді. Яғни, дидактикалық бірліктер тізбегі мен әрбір бірлік сілтемелер дәйекті түрде зерттеле-ліп, оқытушының тандалған шешімі бойынша көптілділік ақпараттық көздер әртүрлі технологиялық нұсқаларда қолданылады. Мысалы: мәтін, бейнефильм, бейне дәріс, слайд, презентация және т.б. Жоғары оқу орнында үштілділік білім берудің алғашқы кезеңін құруға негізделген технология – студенттерді ағылшын тілінде және шетелдік білім алушыларды қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде, елдегі жоғары оқу орындарының халықаралық қызметін дамытуға, кәсіби шеберлікті арттыруға, сондай-ақ, тіл мәселе-сіндегі кедергілерді еңсеруге көмектеседі.

Екінші кезең – курстық және дипломдық жобалар шеңберінде студенттерді дербес ғылыми зерттеулер жұмыстарына қызығушылықтарын арттыру. Ең алдымен, төменгі курстарда студенттер жұмысы абстрактілі сипатқа ие болады, яғни міндетті пәндер бойынша жазылған рефератта қамтылған мәліметтерді меңгеріп, құрылымдық ақпараттарды жинап, жұмыстың жасалу барысымен танысады. Ал, жоғарғы курста студенттердің көпшілігі ауқымды жобаларды жүзеге асырып, курстық және дипломдық жұмыстармен айналысады. Бұл кезеңде магистранттың диссертациялық зерттеулері, жобалары ерекше басымдыққа ие болады [5]. Жоғары курстарда фундаменталды және қолданбалы сипаттағы күрделі мәселелерді қолға алады, шешім қабылдауда бағдарламалық және аппараттық құралдардың заманауи әдістерін қолданады. Тәжірибе көрсеткендей, студенттің дипломдық жұмыстың тәжірибесін және магистрлік диссертацияны дайындау жұмыстарын шетелде өткізу жақсы нәтижелерге әкеледі.

Екінші кезеңде ғаламтор желісінің ақпараттық ресурстарын пайдалану өте маңызды [6-7]. Ақпараттық мәліметтер ғаламтор желілерінде қазақ, орыс және ағылшын тілінде де ұсынылады. Бұл кезеңде ғаламтор арқылы шығармашылықтың кез-келген саласы бойынша әлемдік жетістіктерге қол жеткізе алатын студент үштілділік білім беру үдерісінде алынған математикалық модельдер мен білім негізінде, көптеген жоба жұмыстарын нақты және терең меңгере алады. Ғаламтор желісі жаңа және күтпеген перспективаларды ашады және қазіргі заманғы ғылымның «ілгері дамуына» өзіндік септігін тигізеді. Ақпаратты талдау қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі арнайы сөздік қорды пайдалана отырып жүргізілуі керек. Бұл тұрғыда, заманауи жағдайлардағы ақпараттың нақты көлемі сыртқы объектілер мен олардың математикалық модельдері арасындағы айырмашылықты қалыптастыруға әсер етеді. Ақпарат-

тық негізде енгізілген мәліметтер кейде дұрыс, толыққанды болмауын ескеру керек. Желілік технология-ларды рұқсатсыз зерттеу нақты мәселелерді виртуалды, айқын эгоцентризммен оқшаулауға және ауыстыруға әкелуі мүмкін. Бұл жерде студентті шығармашылық қызметке бағыттау өте дұрыс. Себебі, жеке шығармашылықпен айналысатын білім алушыларды ғаламтор желісіне қатысты берілген шағын ақпараттар мүлдем қызықтырмайды.

Қазақстандағы жүзеге асырылып жатқан көптілді білім беру бағдарламасы батыс аналогтарының үш тілді параллелді және біруақытта оқытуына қарағанда бірегейлік білдіреді.

Үш тұғырлы тіл, бұл – қазақ тілін – мемлекеттік тіл, орыс тілін – мемлекетаралық және ағылшын тілін ғаламдық-интеграциялық оқыту тілі ретінде қабылдау. Статистикалық мәліметтер көрсеткіші бойынша ағылшын тілінде сауалнамалар мен оқытуды талдау және қазақ мектептеріндегі кейбір пәндерді ағылшын тілінде оқытуды жүзеге асырудың негізгі мәселесі қарастырылады. Ағылшын тілін меңгерудің сапалылығына және мектепте алған білімдерін бағалауда ұнамсыздық танытуға қатысты бірнеше мәселелер туындайды, яғни бірінші курс студенттерінің сауалнамалары мектеп оқытушыларының білім берудегі тілдік және әдістемелік әлсіздігімен қатар, оқыту үдерісінің басқа да кемшіліктерін көрсетті. Ағылшын тілінен мектептегі баға көрсеткіші жоғары оқу орындарында топтарды біріктіруде, сонымен қатар студенттер мен оқытушылар үшін ағылшын тілін, яғни Elementary– Pre-Intermediate – Intermediate – Upper Intermediate деңгейлерін меңгерту кезінде тілдік қиындықтар туғызды.

Өтілген мектеп бағдарламасына сәйкес жоғары оқу орнының оқытушылары мектеп бағдарламасын ескереді. Өйткені жоғары оқу орны өзінің оқу-әдістемелік бағдарламасын студенттердің білім деңгейін ескере отырып құруға мәжбүр. Көптеген студенттердің қажетті тілдік мәліметті өз бетінше келесі оқу жылында игеруге мүмкіндіктері болмайды. Студенттердің негізгі бөлігі қарапайым ағылшын сөздерін тұжырымдай алмайды және ағылшын тіліндегі негізгі грамматикалық ережелерді білмейді. Себебі, кредиттік оқыту технологиясының ең жоғарғы нәтижесін, жетістігін өздігінен дайындалу және өздігінен дайындауға бақылау қағидасы екені белгілі.

Оқытуда үштілділік білім беру аса маңызды екенін көрсетті, себебі қазақ, орыс және ағылшын тілдерін меңгеру студенттер мен оқытушыларға үлкен көлемді жаңа ақпаратқа, жаңа технологияларға жол ашады, ал меңгертушілерге қойылар басты талап, студенттерді осы ақпараттарды тауып, оны сауатты қолдануға үйрету болып табылады. Тек сонда ғана, жоғары оқу орнының түлектері еңбек нарығының талаптарын қанағаттандыра алады.

Тәуелсіз ғылым ретінде математика тұтастай алғанда білім беруді гуманизациялау үшін, яғни жеке тұлғаны тәрбиелеу мен дамытуда өте маңызды. Математика саласы бойынша оқуда білімді болумен қатар, адамның моральдық және эмоциялық (эстетикалық) маңызды компоненттері тұрғысынан да дамиды. Көптеген тәуелсіз секцияларда математика пәні бойынша кез-келген кезеңде білім алу үдерісінде студенттердің ой-пікірінің көп қырлы дамуына, жүйелі ойлау дағдыларын дамытуға, оқыту дағдыларын үйренуге, еңбекқорлыққа және педагогикалық қызметтің білім беру және моральдық аспектілерін жүзеге асыруға зор мүмкіндіктер бар. Көптілділік жағдайында оқыту кезінде студенттердің ойлау мен дамуының психологиялық ерекшеліктерін ескеру өте маңызды. Нәтижеге қол жеткізуге әкелетін жалғыз дұрыс әдіс студенттің интеллектуалды дамуына итермелейтін оқыту әдістерін қолдану болып табылады. Оқытудың тиімділігі негізінен студенттің әрекетін анықтайтын себептерге байланысты, ендеше оларды белсенділік танытуға ынталандырады.

Бұл бағыттағы үлкен мүмкіндіктер педагогикалық қызметте интербелсенді оқыту әдістерін қолдануды, оның ішінде заманауи педагогикалық ғылыми іздену жағдайларын, талқылауларды, тәжірибелік бағыттағы тапсырмаларды жасау әдісін қарастырады. Тәжірибе көрсеткендей, бұл әдістер оқытудың тиім-ді формалары және білім беру мәліметтерін меңгерудің жоғары деңгейіне және студенттердің жоғары білім сапасына қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Білім беруді дамытуда білім беру қызметінің мәні студенттерге белгілі бір білім беруді ғана емес, оларды ғылыми және басқа да ақпараттармен айналысуға үйрету, ойлау қабілеттерін арттыру болып табылады. Сонымен қатар, оқытудың негізгі мазмұны теория-лық және тәжірибелік сабақтарда жүзеге асырылады, оқыту әдісі студенттердің бірлескен жұмысын ұйымдастыру болып табылады, ал оқыту өнімі тек интеллектуалды ғана емес, адамның моральдық қасиеттерін қалыптастырудан тұрады.

Үштілділік білім беру жағдайында математика пәні бойынша интербелсенді әдістерді қолдануда бірқатар қиындықтар туындайды. Мәселен, математика пәнін оқып-үйренудің негізгі мақсаты математикалық түсініктер мен әдістерді меңгеру болса, ал студенттердің математикалық дайындығының қазіргі деңгейіне көбінесе таза математикалық мазмұндағы кез келген мәселе бойынша егжей-тегжейлі талқылауды немесе дебат ұйымдастыруға мүмкіндік бермейді. Мәселе түпкілікті шешілгенде туындайтын

мәселелер мен қайшылықтар кез-келген идеялар мен көзқарастардың толық еркіндігіне кепілдік беретін миға шабуыл әдісі арқылы шешіледі. Жиі шешілетін мәселеге жаңа және күтпеген түсініктемелер берілсе, ал студенттер қызықты және дәстүрлі емес көзқарастар мен идеяларды қолдануды әдетке айналдырады.

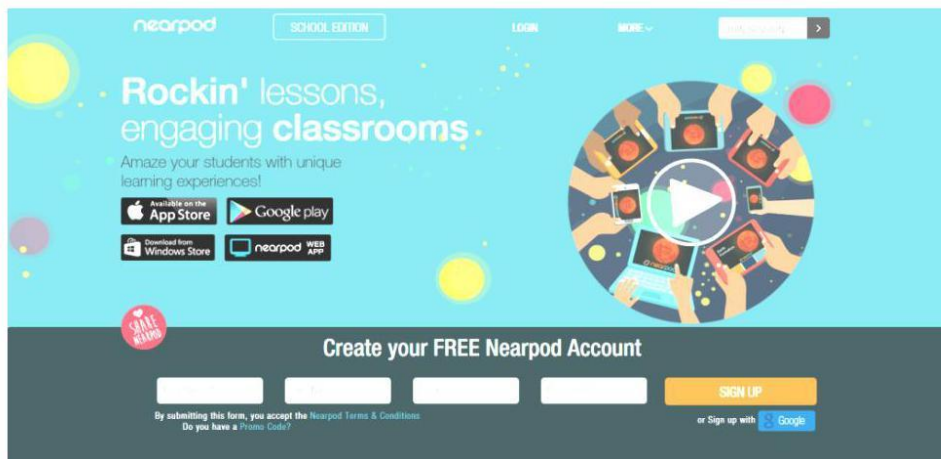
Математиканы тек адал еңбектену және тұрақты жаттығулар арқасында ғана толық меңгеруге болады. Қазіргі заманғы мектептің негізгі мәселесі оқушылардың математика пәніне деген қызығушылықтың төмендеуі. Сол себепті мектеп қабырғасынан бастап, оқушылардың математикаға деген қызығушылықтарын әр түрлі әдістер арқылы тудыру керек. Бұл тұрғыда теориялық-лекциялық мәліметтерді көрсететін практикалық жаттығулар мен мысалдарға арналған тапсырмаларды іріктеуге ерекше көңіл бөлінеді. Ең алдымен студенттердің назарын аудару және олардың тәуелсіз ғылыми-іздеу жұмысына белсенді түрде қатысуын қамтамасыз ету арқылы төменде көрсетілген жолдармен іске асады:

- теориялық позициялар заманауи оқиғалармен, гуманитарлық ғылымдар бойынша болашақ маман-ның практикасынан мысалдар келтіру;
- заманауи технологиялар әлемінен мысалдар келтіру;
- фантастикадан, кинематографиядан, қоғамдық және саяси өмірден көріністер;
- сол мақсатта ертегі және мифтер мен ондағы кейіпкерлерді пайдалану;
- фантастикалық және гипотетикалық эксперименттер субъектіге деген қызығушылықты күшейтеді, осы заңның немесе ғылымның өзгеру салдарын анықтау;
- объектілер мен заттардың нормативті емес комбинацияларын анық көрсету;
- дұрыс емес интуитивті ойларға негізделген жалпы қателіктерді түсіну;
- фактілерден күтпеген салыстыру жүргізіп, ғылымның әр түрлі салаларына қызығушылық таныту;
- математиканы күнделікті өмірде лайықты қолдану мәселелерін үштілде қарастыру;
- үш тілде математикалық трюк, жұмбақтар, көңіл көтеретін тапсырмаларды пайдалану;
- кинотеатр, цирк және т.б. секілді толығымен күтпеген аймақтарда математиканы қолдану, спорт саласынан мысалдар келтіру;
- математика тарихына үштілділікті қолдана отырып экскурсиялар жасау.

Сабақтың әсері айтарлықтай өсіп, студенттердің белсенділігі артқан, ал электронды дидактикалық көрнекі құралдар мен компьютерлік көзбен көрілетін презентация түріндегі көрнекіліктердің өнімсіз шығындары азайғандығын ашық сабақтың тәжірибесінен байқадық.

Анығында интербелсенді қалыпты пайдалану нұсқаулығында және оқу әдістемесінде жеке тұлғалық оқыту айтарлықтай жоғарылаған және зерттеу көрсеткендей жеке ағымдық бақылауды студенттің сабақты түсінуіне қарай қою керек, ал ол өз кезегінде студенттің қалыпты оқу кезеңінен қалмауының алдын алады. Kahoot, Nearpod сайттары жаңа сабақ, өткенді қайталау, сергіту сәттерін өткізуде пайдасы өте зор. Зерттеу барысында алынған нәтижелер болашақ мамандарды ақпараттық құралдар көмегімен даярлау жүйесінде қолдануға болады. Бұл мәселе келешекте оқытуда жаңа әдістерді және формаларды іздестіруде, ақпараттық технологиялар арқылы оқытуда, жоғары оқу орнында болашақ мамандарды ақпараттық құралдар көмегімен оқытуда әр қилы пәндік сала мазмұнының интеграциясында өз жалғасын табуы мүмкін.

Қазіргі заман – математика ғылымының өте жан-жақты тараған кезеңі. Математиканы үш тілде оқыту-дың мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологиялар ауадай қажет. Қазіргі ақпараттық технологияның озық жетістіктерін математика сабағында қолдану арқылы танымдық іс-әрекеттерін ұйымдастырып, оқушылардың танымдық қызметін дамытуға болады. Kahoot, Nearpod сайтымен жұмыс істеу үшін сынып интерактивті тақтамен жабдықталып, проектордың немесе теледидардың болғаны абзал. Сайтқа тіркелгеннен кейін (1,2 сурет) оқушылармен викторина, талқылау немесе сауалнама ретінде кез келген тақырыпқа осы үшеуінің біреуін таңдап, керекті слайдтар дайындауға болады немесе сайттың ішіндегі дайын слайдтарды таңдауға болады.

1 сурет. Nearpod сайтына тіркелу

2-сурет. Kahoot сайтына тіркелу

Сайт ағылшын тілінде, сондықтан тіл білмейтін мұғалімдер үшін қиындық туғызуы мүмкін. Сондықтан қазіргі мұғалімдер ағылшын тілін жоғарғы деңгейде болмаса да, бастауыш не орта деңгейде білгені абзал. Қазір ағылшын тілінде материалдар өте көп, кітапханаға барып материал іздемей, үйде отырып барлығын интернеттен алуға болады. Kahoot сайтының тілі қиын емес, кішігірім ағылшын тілін білу жеткілікті. Сайттың артықшылығы – жаңа тақырып немесе өткенді қайталауда Kahoot-ты сергіту сәтінде қолдануда мүмкіндігінің болуында. Сыныпта өткізілетін асыл уақыттарын оқушылардың тиімді пайдалануларына көмектеседі. Nearpod сайтын пайдалану Kahoot сайтын пайдалануға қарағанда күрделі болғанымен, қолданудағы мүмкіндіктері де кеңірек. Бұл сайтты тек тест алу, тақырыпты талқылау үшін ғана емес жаңа тақырып түсіндіруде де қолдануға болады. Үйреншікті Power Point бағдарламасын осы сайт арқылы ашып, сабақ өткізуге болады. Бұл сайтта да әрбір балада өзінің бір гаджети болуы керек. Программада орындалатын барлық амалдар интернет арқылы жүзеге асады. Мұғалімнің Power Point бағдарламасында дайындап келген материалдарды Nearpod сайтында барлық оқушылар белгілі бір Pin арқылы кіріп, мұғалімнің көрсеткісі келген материалдарын өздерінің смартфон, планшет, ноутбуктарынан көріп отырады. Осы программада Youtube, Kiwi сайттарындағы видеоларды және басқа материалдарды ұстаздың қалауымен оқушылар өз гаджеттерінен көре алады. Сыныпта жаңа технологияларды пайдалану артып келеді, қазіргі таңда әр оқушының смартфон пайдалану мүмкіндігі бар.

Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде үштілділікті қолдана отырып жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, Online режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген, заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағыт-бағдар беруші мұғалімдер болуы тиіс. Оқушылардың жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиісті үрдіспен бәсекеге сай дамыған елдердің қатарына ену ұстаздар қауымына зор міндеттер жүктелетінін ұмытпауымыз керек. Үштілділік білім беру технологиялары студенттің біліктілігін дамытуға, білім деңгейін арттыруға, басқа да қол жеткізе алмайтын қасиеттерге жетуіне септігін тигізеді. Сондай-ақ, жалпыға ортақ қарым-қатынасты дамыту, студенттің шығарма-

шылық құрамдас бөлігін дамытуға ықпал ететін ақпараттық ортаға қарамастан, халықаралық сертификат-тауды, өзін-өзі тану мүмкіндігін қамтамасыз ететін студенттердің арнайы және тілдік дайындықтарын жетілдіреді. Көптілді білім беру экспорттық және импорттық білім беру қызметтері шеңберінде шетелдік әріптестермен бірлескен ғылыми-зерттеу жобаларын әзірлеуге жағдай жасайды және студенттер мен оқытушылардың халықаралық алмасуларын жүзеге асырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

10. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Антропный принцип в синергетике // Вопросы философии. 1997. №3. – С. 62-79.
11. Возмищева Т.Г., Ошемков А.А. Топологический анализ задачи двух центров на двумерной сфере // Мат. Сборник. 2002. Т. 193, №8. – С. 3-38.
12. Vozmishcheva T.G. The Lagrange and Two-Center Problems in the Lobachevsky Space // Celestial mechanics and Dynamical astronomy. 2002. Vol. 84, №1. – P. 65-85.
13. Селетков С.Г. Вопросы подготовки магистерской диссертации // Высшее образование в России. 2007. №7. – С. 94-96.
14. Селетков С.Г. Диссертация как феномен научного исследования // Вестник ЛГУ им. А.С. Пушкина. Т. 2. Философия. 2013. №1. – С. 156-163.
15. Возмищева Т.Г., Наумова Т.А. Развитие творческой активности студентов на основе информационных ресурсов интернет // Новые информационно-педагогические технологии – Интернет. Общество. Личность – ИОЛ-2000: труды второй международной конференции (Санкт-Петербург, 28 февраля – 3 марта 2000 г.). – СПб.: Изд-во Института «Открытое общество». 2000. – С. 39-40.
16. Аспекты формирования и использования учебно-информационной среды на основе современных web-технологий / Возмищева Т.Г. и др. // Технологии информационного общества – Интернет и современное общество. – СПб., 2004. – С. 89.

УДК 378: 44.5
МРНТИ 14.35.07

Нусупова Ш.М.¹, Бестибаева А.Н.²

¹ старший преподаватель Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова,
г. Талдықорган, Казахстан

² преподаватель Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова,
г. Талдықорган, Казахстан

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ

Аннотация

К данной статье рассматриваются вопросы о формировании лингвистической компетенции студентов через электронные издания, компетентно владеющей профессиональными языковыми знаниями. А также анализируется рациональное применение учебного материала посредством ИТ и эффективное управление деятельностью студентов на основе учета его индивидуальных способностей и стимулирование учебной и познавательной деятельности студентов. Формирование лингвистической компетенция изучающего неродной язык зависит, прежде всего, от интерактивных технологий обучения в подготовке будущего квалифицированного специалиста. «Обучаемый должен уметь добывать, самостоятельно новые знания, уметь применять их в своей практической деятельности. Информатизация, развитие коммуникационных связей и автоматизированных технологических процессов в систему образования ставят высокие задачи перед обучающими: обеспечение современными средствами обучения, совершенствование методов, приемов и форм преподавания, что способствует возникновению новой парадигмы в лингводидактике.

Ключевые слова: учебный мультимедиа комплекс, компьютерный тренинг, виртуальная лаборатория, полнота содержания образования, качество содержания, наглядность, интерактивность, интегрированность.

Аңдатпа

Ш.М. Нусупова¹, А.Н. Бестибаева²

¹І.Жансугуров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің аға оқытушысы
Талдықорған қ., Қазақстан

²І.Жансугуров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің оқытушысы
Талдықорған қ., Қазақстан

ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРІ СТУДЕНТТЕРДІҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚАБІЛЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Мақалада электронды басылымдар арқылы кәсіби тілді меңгере бастаған студенттердің лингвистикалық құзыреттіліктерін қалыптастыру мәселелері талданады. Сондай-ақ ақпараттық технологиялар арқылы оқу материалдарын тиімді пайдалану жолдары сипатталып, студенттердің тілді меңгеру әрекет-тері кезінде жеке қабілеттерін есепке алу және студенттердің кәсіби тілді меңгеру үдерісінде оқу таным-дық әрекеттерін ынталандыру жолдары қарастырылады. Ана тілін үйренушінің лингвистикалық құзырет-тілігін қалыптастыру, ең алдымен, болашақ білікті маманды дайындауда оқытудың интерактивті техно-логияларына байланысты. Білім алушы өз бетінше жаңа білім ала білуі, оларды өзінің практикалық қызметінде қолдана білуі тиіс. Білім беру жүйесіндегі ақпараттандыру, коммуникациялық байланыстарды және автоматтандырылған технологиялық процестерді дамыту білім алушылардың алдында жоғары міндеттер қояды: оқытудың заманауи құралдарымен қамтамасыз ету, оқытудың әдістерін, тәсілдері мен нысандарын жетілдіру, бұл лингводидактикада жаңа парадигманың пайда болуына ықпал етеді.

Түйін сөздер: оқу мультимедиа кешені, компьютерлік тренинг, виртуалды зертхана, білім мазмұны-ның толықтығы, мазмұнының сапасы, көрнекілік, интерактивтілік, интегралдылық.

Abstract

S.M. Nusupova¹, A.N. Bestbayeva²

¹Senior teacher of Zhetisy State University named after I.Zhansugurov
Taldykorgan, Kazakhstan

²Teacher of Zhetisy State University named after I.Zhansugurov
Taldykorgan, Kazakhstan

INTERACTIVE TEACHING METHODS AS A MEANS OF FORMATION OF COMMUNICATIVE ABILITIES OF STUDENTS

This article addresses questions about the formation of linguistic competence of students through electronic publication, competent professional possessing linguistic knowledge. They also analyze the rational application of educational material through it and the effective management of the activities of students on the basis of his individual abilities and encourage the educational and cognitive activity of students. The formation of linguistic competence of a non-native language learner depends primarily on interactive learning technologies in the training of a future qualified specialist. "The trainee should be able to extract, independently new knowledge, be able to apply them in their practical activities. Informatization, development of communication links and automated technological processes in the education system pose high challenges to the training: providing modern means of learning, improving methods, techniques and forms of teaching, which contributes to the emergence of a new paradigm in linguodidactics.

Keywords: educational multimedia complex, computer training, virtual laboratory, completeness of educational content, quality of content, visibility, interactivity, integration.

Современное информационное общество и социальный заказ государства требуют формирования креативной личности, готовой к самореализации и умеющей решать проблемы наиболее оптимальными способами. Поэтому одним из современных условий высшей школы

является изменение целевой установки обучения – формирование творческой личности, компетентно владеющей профессиональными языковыми знаниями.

Основной задачей профессионального высшего образования является подготовка квалифицированного специалиста соответствующего уровня и профиля, конкурентоспособного на рынке труда, компетентного, свободно владеющего своей профессией и ориентированного в смежных областях

деятельности, способного к эффективной работе по специальности на уровне мировых стандартов. В последнее время в Казахстане активно развиваются интеграционные процессы, что способствовало росту профессиональных и академических обменов, углублению международного сотрудничества [1].

В связи с этим создание электронного продукта, является актуальным, так как учить по традиционной методике неэффективно. В имеющихся учебно-методических пособиях учебные материалы, в том числе теоретические уже морально устарели. И тут на помощь приходят электронные учебники, учебно-методические пособия, профессионально ориентированные, которые позволяют безболезненно ликвидировать имеющиеся проблемы.

Как пишет О.И. Руденко-Моргун, электронная книга – это информационная интерактивная система, обеспечивающая пользователю доступ к постранично организованной информации. Информация, содержащаяся на страницах электронной книги, может быть трех типов: эстетическая, информативная и контрольная [2].

Электронные книги, как подчеркивает автор, условно можно разделить на четыре класса: энциклопедические (содержащие огромный объем информации по определенной тематике); информационные (они похожи на энциклопедические, но сохраняемые в этих книгах информации не столь обширны); экзаменующие (имеющие три компонента: банк вопросов (задач), модуль тестирования и ответов, экспертную систему, используемую для анализа ответов читателя) и обучающие. Основные критерии, предъявляемые к составлению электронных продуктов, концептуально ориентированы на современные принципы, методы и формы организации процесса обучения, в которых необходимо учитывать профессиональную направленность создаваемого электронного обеспечения.

Основные критерии, предъявляемые к составлению электронных продуктов, концептуально ориентированы на современные принципы, методы и формы организации процесса обучения, в которых необходимо учитывать профессиональную направленность создаваемого электронного обеспечения.

В.А. Кривовой, О.В. Федоровой дана классификация применяемых в учебном процессе компьютерных средств обучения (КСО) на основе категориального критерия, которые авторами понимаются как совокупность определенного методического назначения, имеющих одинаковую структуру. Ими выделены шесть категорий: учебный мультимедиа-комплекс; компьютерный тренинг; исследовательская программа; виртуальная лаборатория; мультимедиа-лаборатория; контрольное тестирование [3].

Согласно данной классификации в разработанном нами профессионально ориентированном учебном электронном комплексе (ПОУЭК) по формированию лингвистической компетенции студентов педагогических вузов выдержаны четыре категории:

– *учебный мультимедиа* комплекс, представленный как электронное учебное пособие, в состав которого входят обучающие программы, аутентичные материалы, терминологический словарь, обучающие тексты, тексты для перевода, этимологический словарь «Почему мы так говорим», теоретический материал. Данный учебно-методический комплекс на электронном носителе предназначен для организации деятельности студентов по овладению лингвистическими навыками и умениями, изучению, структурированию и закреплению полученных знаний, расширению стратегических возможностей преподавателя и студента повышению мотивации к изучаемой дисциплине.

Основными дидактическими целями данного комплекса в обучении языку посредством ИТ являются:

1) создание целостной картины изучаемого материала, формирование и совершенствование базовых лингвистических умений и навыков; 2) формирование навыков самостоятельной работы с информацией и выработка у студентов

потребности в ее продуктивном использовании; 3) развитие памяти, произвольного внимания, креативного мышления;

4) максимальная индивидуализация и дифференциация деятельности студентов в процессе обучения языку.

– *компьютерный тренинг*, основными задачами которого в обучении языку являются:

1) создание программных условий для тренинга теоретических и практических знаний и умений;

2) автоматизация в отработке знаний и навыков по модулям;

3) закрепление полученных знаний;

4) организация самостоятельной деятельности студентов по проверке изученных материалов;

5) отработка наиболее трудных для студентов тем изученной теории.

– *виртуальная лаборатория* включает в себя систему лингвистических практикумов, выполняемых на компьютере для выполнения практических заданий и языковых исследований на материале

профессиональных текстов на русском и латинском языках; развитие навыков профессиональных языковых знаний, формирование общей информационной культуры.

– *контрольное тестирование* определяется как компьютерная контролирующая программа, назначение которой состоит в проверке знаний и формализованном получении результатов учебной деятельности студентов.

Нами составлен комплекс «Тестовый контроль», основными дидактическими задачами, которого являются: организация технологичного контроля; проверка уровня знаний студентов; формализованное получение результатов учебной деятельности обучаемых.

Такая классификация позволяет наглядным образом представить и обосновать построение учебного процесса по дисциплине, структурировать и систематизировать учебную работу компьютерного тренинга.

При создании электронных изданий (ЭИ), как правило, разработчики сталкиваются с двумя видами структурирования: самого ЭИ; учебного материала.

Для решения первой задачи необходимо создание специальной компьютерной учебной программы. Информационная учебная программа является специфическим видом учебного материала в системе средств обучения языку.

Вторая задача требует разрешения определенных проблем, среди которых основными являются: как переработать учебный курс для его автоматизации; какую долю учебного материала и в каком виде представить и реализовать с использованием ИТ, как построить учебный процесс с применением ИТ.

Для переложения курса на информационную технологию обучения преподаватель должен иметь навыки систематизации знаний, быть хорошо информированным о возможностях ИТ, а также знать, какими средствами компьютерной поддержки достигается тот или иной дидактический прием.

Следует помнить основное требование к ЭИ – студент не является объектом обучения со стороны преподавателя, а является субъектом, который сам определяет, что ему учить, как и в какие сроки и поэтому все дидактические принципы, методы и приемы должны найти свое отражение именно в структуре и форме представления учебного материала.

С учетом данных категорий разработан предлагаемый нами комплекс, имеющий педагогическую направленность, практическая реализация которого будет способствовать повышению качества профессиональных языковых знаний будущего специалиста.

В УМК входят учебники, как ведущие компоненты комплекса, учебно-методические пособия (сборник текстов и упражнений, словарь и т.п.), методически согласованные между собой как в плане содержания, так и по структуре. Электронные учебные материалы, включенные в ПОУЭК и применяемые в учебном процессе, позволяют обеспечить выполнение определенных функций: стимулирование учебной и познавательной деятельности студентов; эффективное управление деятельностью студентов на основе учета его индивидуальных способностей; рациональное представление учебного материала посредством ИТ; обеспечение организации виртуальных учебных занятий на основе интерактивных методов и приемов обучения.

Считаем, что применение образовательных электронных изданий в учебном процессе создают комфортные условия для активного усвоения нового материала в ходе аудиторной и самостоятельной работы, способствуют реализации обозначенных в комплексе активных методов и приемов обучения языку посредством ИТ, ориентируют на будущую профессиональную деятельность, обеспечивают развитие творческих способностей студентов.

Данный комплекс создавался на основе учета следующих критериев:

а) *полнота содержания образования*, т.е. структура и объем учебного материала по формированию лингвистической компетенции студентов соответствует базовому минимуму содержания обучения языку в неязыковом вузе, определенному ГОСО РК;

б) *качество содержания* – учебный материал соответствует требованиям рабочей программы по дисциплине. В содержание обучения включены разноуровневые и дополнительные материалы (познавательные, страноведческие, культурологические и др.);

в) *наглядность* - учебный материал представлен в виде схем, таблиц, опорных конспектов и т.д., с учетом принципа методической целесообразности;

г) *интерактивность* – комплекс предоставляет возможность участникам образовательного процесса изменить ход занятия в зависимости от результатов выполнения предыдущих действий;

д) *открытость* – комплекс предоставляет возможность пополнить элементную базу ресурсов пользователями, ее использования для самостоятельной работы и т.д.;

е) *наличие справочного материала* – в комплексе имеется словарь-справочник, терминологический словарь, словарь частотных выражений, таблицы и т.д.;

ж) *интегрированность* – ПОУЭК составлен с учетом междисциплинарного взаимодействия специальных курсов и изучаемых языков.

В каждый модуль включены контрольные работы обобщающего характера в виде тестов для проверки знаний, которые позволяют преподавателю провести мониторинг знаний студентов по пройденной теме и умения применять их на практике. Предлагаемый материал для практических занятий построен с учетом уровневой дифференциации, в каждое занятие включен разный по трудности и объему материал, что позволяет самостоятельно, по своему усмотрению выбрать нужную программу.

Например, интерактивные таблицы «Звуки и буквы русского языка», «Фонетические явления» призваны помочь формированию фонетической компетенции студентов. Изучение фонетических явлений является лингвистической основой овладения видами речевой деятельности – говорения, чтения, письма, аудирования, предупреждения ошибок в произношении, устранения акцента, возникающего из-за интерферирующего влияния родного языка студентов. Именно развитие фонематического слуха определяет степень функциональной грамотности, является существенной характеристикой современного специалиста. Так, при изучении фонетической темы «Разделительный ь и ъ» невозможно упустить орфографический аспект лингвистической компетенции: правильное употребление букв в профессиональной речи: инъекция, стерильный, скальпель и т.п.

Для выработки орфографических знаний, умений и навыков обучаемый должен приобрести умения выделять, проанализировать и содержательно обобщать те лингвистические отношения, которые составляют основу орфографических действий. Позже эти исходные отношения надо конкретизировать и развернуть в систему лингвистических понятий, отражающих свойства языка как знаковой системы. Правописание безударных окончаний глаголов, которые, как показывает опыт, являются камнем преткновения для студентов национальных групп, а также студентов-иностранцев. Поэтому на начальном этапе обучения важно сформировать навыки различения спряжения глаголов с ударными личными окончаниями. Студенты осознают, что, не зная орфографического правила и не владея способами его применения, невозможно грамотно писать безударные личные окончания. Так возникает противоречие, проблемная ситуация, побуждающая к поиску, к исследовательской деятельности. Выполнение заданий от элементарных до творческих помогает студенту постичь алгоритм учебных действий, способ применения правил к конкретному языковому материалу.

Итак, использование ИТ в обучение языку состоит в создании целостной, устойчивой системы, в которой структурируется взаимосвязь понятийных, причинно-следственных и алгоритмизированных компонентов обучения с учетом индивидуальных особенностей личности. Экспериментальные данные подтвердили, что учебно-методический комплекс оказывает эффективную помощь субъектам учебного процесса, выполняет все функции, необходимые для достижения высокого уровня в овладении языком, способствует приобретению систематических знаний, практических умений и навыков. Итак, ПОУЭК представляет собой интегрированный комплекс, в котором все модули взаимосвязаны и взаимообусловлены, учитывающий все этапы учебного процесса, обеспечивая интенсивное обучение языку посредством ИТ. Формирование лингвистической компетенция изучающего неродной язык зависит, прежде всего, от интерактивных технологий обучения в подготовке будущего квалифицированного специалиста. «Обучаемый должен уметь добывать, самостоятельно новые знания, уметь применять их в своей практической деятельности. Информатизация, развитие коммуникационных связей и автоматизированных технологических процессов в систему образования ставят высокие задачи перед обучающими: обеспечение современными средствами обучения, совершенствование методов, приемов и форм преподавания, что способствует возникновению новой парадигмы в лингводидактике.

Следовательно, традиционная классическая модель образования перестает соответствовать социальным и культурным потребностям зарождающегося информационного общества, так как обучать простой передачей готовых знаний из одной головы в другую – устаревшая модель обучения. Современное образование предполагает формирование креативной личности, целеустремленного индивидуума. Изменение целевой установки обучения требует формирование языковой творческой личности, когда обучаемый перестает быть пассивным объектом знаний, а учится не только добывать, но и конструировать, анализировать, обобщать знания, умения и навыки в условиях продуктивной деятельности, учится использовать языковые средства в разных ситуациях общения» [4, 31].

С учетом будущей специальности нами предлагается эффективное дидактическое средство формирования лингвистической компетенции студентов медицинских вузов, представленное профессионально-ориентированным электронным учебным комплексом (ПОУЭК). Анализ учебно-методической литературы для студентов педагогических вузов показал, что в настоящее время наблюдается не укомплектованность профессионально-ориентированными учебниками, а на электронном носителе УМК совершенно отсутствует.

Список использованной литературы:

1 Ударцева С.М. Применение интерактивных методов обучения в процессе формирования профессионально-коммуникативной компетенции у студентов неязыковых вузов на занятиях иностранного языка / С.М. Ударцева, Т.С. Ударцева, А.С. Изотова // Молодой ученый. 2015, №5. – С. 540-547.

2 Руденко-Моргун О.И. Принципы моделирования и реализации электронного учебнометодического комплекса по русскому языку на базе технологии гипермедиа // Автореферат док.дисс. – М., 2006. – 42 с.

3 Кривовой В.А., Федорова О.В. Новые методические подходы к классификации программных продуктов в системе компьютерного тренинга. СГА, 2007. – № 8. – С. 246.

4 Айкенова Р.А. Обучение языку с применением информационных технологий. (Поиск и решение проблемы) // Монография. – Караганда, 2009. – 319 с.

ӘОЖ 378.016:54:004

МРНТИ 14.35.09

Д.Е. Нурмаханова¹, Г.И. Мейірова²

^В *1 курс докторанты, Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ., Қазақстан*

^и *х.ғ.д., профессор, Абай атындағы
ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан*

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ЖОО ХИМИЯНЫ ЖЕЛІЛІК ОҚЫТУДЫҢ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІН ЗЕРТТЕУ

Аңдатпа

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруде химияны оқытудың жанартпа технология-ларын қолданудың маңызды бағыттарының бірі – қашықтан оқыту. Қашықтан оқыту – болашақ педагог-тарды даярлауда заманауи ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану арқылы педагог мамандардың жаңа буынына жеке тұлғаның мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сәйкес сапалы білім беруді қамтамасыз етудің кең дамып жатқан заманауи әдісі.

Мақалада тиімді және қолжетімді платформаларға талдау жасалды. Аталған платформада жұмыс жасау жолдары рет-ретімен көрсетілді. Eliademy платформасында химиядан желіде тапсырмаларды орындау және берілген тапсырманы чатта талқылау, жауаптарын тексеру, бағалау әдістемесі жасалды.

Түйін сөздер: инновациялық технология, қашықтан оқыту, органикалық химия, Eliademy платформасы

Аннотация

Нурмаханова Д.Е.¹, Мейірова Г.И.²

8. *докторант 1 курса КазНПУ имени Абая, г.Алматы,
Казахстан² д.х.н., профессор КазНПУ имени Абая, г.Алматы,
Казахстан*

ИССЛЕДОВАНИЕ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИХ ОСНОВ СЕТЕВОГО ОБУЧЕНИЯ ХИМИИ С ПРИМЕНЕНИЕМ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИИ В ВУЗЕ

Одним из важных направлений применения инновационных технологий обучения химии в высшем и послевузовском образовании является дистанционное обучение. Дистанционное обучение-широко развивающийся современный метод обеспечения качественного образования нового поколения педагогических специалистов в соответствии с возможностями и потребностями личности посредством применения современных информационно-коммуникационных технологий в подготовке будущих педагогов.

В статье проведен анализ эффективных и доступных платформ. На платформе Eliademy разработана методика выполнения заданий по химии в сети и обсуждения заданного задания в чате, проверки ответов, оценки.

Ключевые слова: инновационные технологии, дистанционное обучение, органическая химия, платформа Eliademy

Abstract

Nurmahanova D.E.¹, Meirova G.I.²

¹Ph.D student, Kazakh National pedagogical university named after Abai, Almaty, Kazakhstan

²professor, Kazakh National pedagogical university named after Abai
Almaty, Kazakhstan

RESEARCH OF SCIENTIFIC AND PRACTICAL BASES OF NETWORK CHEMISTRY TRAINING WITH THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE UNIVERSITY

One of the important directions of application of innovative technologies of teaching chemistry in higher and postgraduate education is distance learning. Distance learning is a widely developing modern method of providing quality education of a new generation of pedagogical specialists in accordance with the capabilities and needs of the individual through the use of modern information and communication technologies in the training of future teachers.

The article analyzes the effective and accessible platforms. On the Eliademy platform, a methodology has been developed for performing tasks in online chemistry and discussing a given task in a chat, checking answers, evaluating.

Keywords: innovative technologies, distance learning, organic chemistry, Eliademy platform

БҰҰ-ның ғылым және мәдениет саласында білім беру мәселелері бойынша халықаралық комиссия қазіргі заманғы білім берудің екі негізгі принципін ұсынды: «білім алу-барлығы үшін» және «өмір бойы оқыту». Осы ретте қазіргі замандағы технологиялық жетістіктерге негізделген қашықтықтан білім беру жетекші рөл атқарады. Қашықтан оқыту заманауи ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану арқылы педагог мамандардың жаңа буынына Болон процесінің оқу процесін гуманизациялау қағи-дасына сәйкес, жеке тұлғаның мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сәйкес сапалы білім беруді қамтамасыз етудің кең дамып жатқан заманауи әдісі.

1-сурет. Eliademy платформасы

Цифрландыру білім беру сапасын арттыруға ықпал ететін айқындаушы факторлардың бірі болып табылады. Өткен жылы мемлекет басшысы "Цифрлық Қазақстан" бағдарламасына бастама жасап, қабылдады. Осыған байланысты қазіргі уақытта елімізде орта білім беру жүйесінде ақпараттандыруды дамыту, білім беру мен ғылымды басқару процесін автоматтандыру және мамандар даярлау бойынша жұмыстар жүргізілуде.

Бүгінгі таңда, қашықтықтан оқытудың заманауи теориясында оқытудың күндізгі және қашықтықтан оқыту формаларының интеграциясы; желілік оқыту (автономды желілік курстар; ақпараттық-пәндік орта); желілік оқыту және кейс-технологиялар, интерактивті компьютерлік бейнеконференция негізінде қашықтықтан оқыту сияқты қашықтықтан оқытудың түрлі формалары бар.

Ақпараттық технологияларды пайдалану саласындағы зерттеулерге сәйкес қашықтықтан-интербел-сенді оқыту қандай базада ұйымдастырылуы мүмкіндігі жайлы мәселе туындайды. Электронды-білім беру платформалары осы мәселені шешу үшін ең қолайлы және кең қолданылатын алаң болып табылады. Қазіргі таңда "Eliademy", "iSpring Online ", "Teachbase", "Udemy", "Canvas" және "Learnu" сынды танымал алаңдар бар [2-4]. Аталған платформаларға талдау жасай отырып, қашықтан оқыту үшін ең қолжетімді әрі қолайлы алаң ретінде Финляндияда жасалған Eliademy онлайн сервисін таңдап алдық. Eliademy – білім беру және студенттерді оқыту үшін сандық технологияларды пайдалану саласында көшбасшы сервис. Eliademy платформасы онлайн оқыту курстарын жасау үшін жеңіл және қарапайым жүйе болып табылады. Соңғы мәліметтер бойынша, бұл жүйеде әлемнің 11 елінің өкілдері жұмыс жасайды. Мына сілтеме арқылы <https://eliademy.com/> Eliademy платформасының бас мәзіріне өтіп, оңай тіркелуге және желілік курс жасауға болады. Жоғарыда 1-суретте Eliademy онлайн-желілік сервисіні жүйесінің басты беті көрсетілген [5-6].

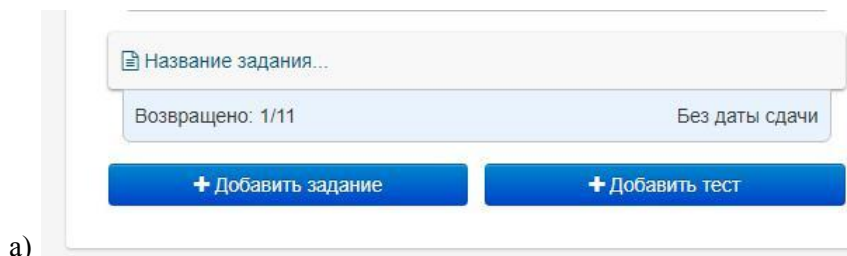
Курс интерфейсі "Мәлімет", "Вебинарлар", "Тапсырма", "Үлгерім журналы", "Талқылау", "Қатысу-шылар", "Сертификат", "Баптаулар" қосымшаларынан тұрады. Жүйе өте қарапайым, оқытушыдан да, студенттен де арнайы дағдыларды талап етпейді. Студенттер тобы немесе "виртуалды сынып" деп аталатын топты оқытушы "Қатысушылар" қосымшасында жасап, студенттерге шақырту жібереді. Электрондық пошта арқылы шақыруды қабылдай отырып, студенттер автоматты түрде жаңа оқу курсына қатынаса алады [7-8].

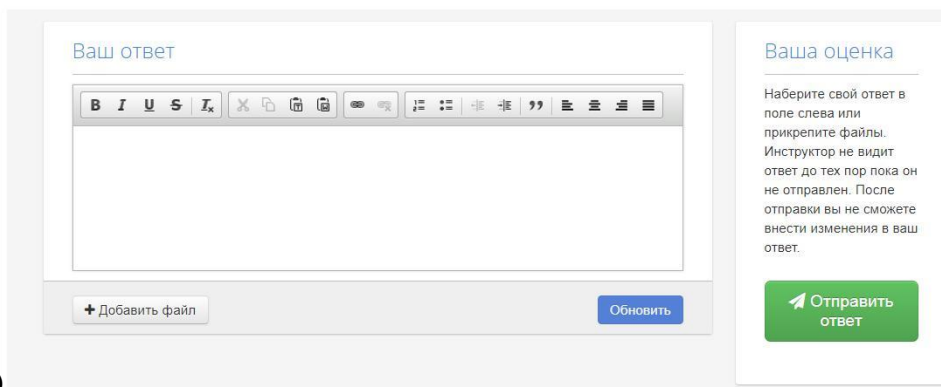
1-мысал. *β-хлоризомай қышқылын халықаралық номенклатура бойынша атаңдар Шешімі.* Алгоритмі төмендегідей ретпен болады

В Құрылымдық формуласын суреттейміз	
В Карбоксил тобы бар ең ұзын тізбекті таңдаймыз, егер ұзындықтары бірдей болса, орынбасушылары бар тізбекті таңдаймыз	
В СООН тобынан бастап, көміртек атомдарын нөмірлейміз	
4. Орынбасушыларды орналасқан орнына байланысты атаймыз	3-хлор-2-метил...
5. Карбон қышқылының негізгі тізбектегі көміртек атомының санына байланысты атаймыз	... пропан қышқылы

2 сурет. «Монокарбон қышқылдары» тақырыбына жасалған тапсырма үлгісі

Eliademy платформасының басты бетінде менің курстарым, күнтізбе және каталогтар сияқты гиперсілтемелер бар. «Менің курстарым» терезесін ашқанда, сол курс бойынша дәрістер тізімі шығарылады, бұл студенттің қабылдауы үшін өте ыңғайлы. Күнтізбе қосымшасында оқытушы жазбаларды көріп немесе жазба қосады. Каталогта студент кез келген қызығушылық танытқан курсқа жазыла алады.

б)

3- сурет. Тапсырманы сервисте а) тапсырманы таңдау; б) жауаптарды жазу терезесі

Тестілеулер мен тренажерлер, интербелсенді тапсырмалар платформада жасалады, бұл оқытушыға материалды дұрыс түсінуін тексеруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, сайт "Талқылау" немесе "Тақырыпқа сұрақ қою" құралдарының көмегімен студенттермен кері байланыс жасауға мүмкіндік береді. Студент тиісті курс материалдарын оқып, уақытылы модераторларға орындаған тапсырмалар мен тесттерді жіберуі үшін оқытушының күнтізбені қолданғаны дұрыс. Күнтізбе арқылы оқытушы алдын ала тапсырмалардың өткізу уақытын белгілейді.

а)

	Sunnatulla Kaumbaev	Не сдано	-
	Арайлым Тренова	Возвращено	27 ноября 2018 г., 21:24
	Гульшат Мустапаева	Не сдано	-

б)

4 сурет. Кері байланыс а) тапсырмаларды орындаған студенттер тізімі; б) студенттерді бағалау

«Үлгерім журналы» гиперсілтеме интерфейсінде оқытушы тесттен өткен студенттердің аты-жөні, нәтижелерін көре алады. Студенттер өз жауаптарын txt және .csv форматында экспорттайды.

Тапсырмаларды бағалау барысында оқытушы студенттің дұрыс жауабы бар файлды жүктейді, аудио-тазба жібереді немесе пікір қалдырады. Студенттің жауабы толық болмаған жағдайда, мұғалім студентке тапсырманы толықтыру үшін қайта жібереді. Жауаптар 100 баллдық шкала бойынша бағаланады. Қоры-тынды баға бағалау журналына енгізіледі. Бағалау журналында студенттің тапсырманы орындау күні, уақы-ты және бағасы көрсетіледі. Сондай-ақ тапсырмаларды орындамаған студенттер тізімі көрсетілді (4 сурет).

Жалпы, Eliademy ЖОО химия пәнінен желілік курс жасау үшін тегін және қолжетімді оқу платформасын ұсына алады. Eliademy веб-сайтында оқытушы студенттердің білімін тексеруге және кеңейтуге мүмкіндік беретін оқу материалдарын орналастыра алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 5 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан Халқына 31 қаңтар 2017 жылғы Жолдауы
- 6 Udemу URL: <https://www.udemy.com/cart/> (дата обращения: 20.11.2018).
- 7 Canvas URL: <https://www.canvas.net/> (дата обращения: 20.11.2018).
- 8 Learny URL: <http://home.learme.ru/> (дата обращения: 20.11.2018)
- 9 Малащенко О.Ф., Мовсесян А.С. Тенденции развития международного рынка образовательных услуг // Экономика. - №1. – 2018. – С. 57-68
- 10 Lee, Emma Finnish MOOC Platform Eliademy Launches Chinese Version. "TechNode" June 13, 2014.
- 11 Yongki Perwonegoro, An Fauzia Rozani Syafei. repairing Eliademy for e-learning media in english language teaching//Journal of English Language Teaching. – №1. - V.5. Serie D. – 2016. – P.296-304
- 12 Размахнина А.Н. Современные платформы для организации дистанционного обучения //Постулат. 2017. №9
- 13 <https://eliademy.com/app/a/courses/061ef451bc>

МРНТИ 14.25.05

Е.Е. Оспанқұлов¹, Б.Р. Ахметов²

¹ *Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогика университетінің 2-курс докторанты
Алматы қ., Қазақстан*

*К.М. Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің аға
оқытушысы,*

Түркістан қ., Қазақстан

**СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІ МЕН ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫН
КЕШЕНДІ СИПАТТА ҰЙЫМДАСТЫРУ**

Аңдатпа

Мақалада оқу басылымдары мен журналдарды, баспадан жарық көрген басқа да материалдарды зерделеу негізінде жоғары мектеп студенттерін дайындаудың өзекті мәселелері зерттеліп, білім беру жүйесіне, студенттердің өзіндік жұмысын тиімді және табысты болатындай етіп ұйымдастыру жолдарына қатысты мәселелер қарастырылады. Студенттердің шығармашылықпен ойлауын қалыптастырып, дамытуға қажетті негізгі ұғымдар баяндалған. Оқыту үдерісінде студенттердің шығармашылық дағдыларын қалыптастыру мүмкіндігі нақты мысалдармен көрсетілген. Оқыту үдерісіндегі проблемаларды шешу жолдары ұсынылған.

Мақала кіріспеден, негізгі бөлімнен және қорытындыдан тұрады. Кіріспеде автор әлеуметтік прогрестің шығармашыл белсенді тұлғаларға деген сұранысын және адамдардың азаматтық жауапкершілік пен дәйекті шешімдерді, басқарудың әкімшілік-командалық жүйесінен бас тартқан жағдайдағы іс-қимылдарды талап ететін жаңа ұстанымдарға көшу мүмкіндігінің арасындағы қарама-қайшылықты көрсеткен.

Негізгі бөлімде автор оқу пәндерін меңгерту барысында болашақ мамандардың шығармашылық дағдыларын қалыптастыру үдерісінің мәнісін қарастырған, студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастырудағы оқытушының рөлін ашып көрсеткен.

Қорытынды бөлімде автор педагог кадрларды дайындауды кешенді түрде жүргізуді ұсынады, ол бұл өз кезегінде жоғары мектеп оқытушысының кәсіби біліктілігіне, әдістеме талаптарын қаншалықты меңгеретіндігіне тікелей байланысты.

Түйін сөздер: жоғары мектеп, оқу үрдісі, студент, оқытушы, өзіндік жұмыс.

Аннотация

Оспанкулов Е.Е.¹, Ахметов Б.Р.²

¹ докторант 2 курса, Казахского Национального педагогического университета им. Абая,
г. Алматы, Казахстан

² старший преподаватель, Международного казахско-турецкого университета им. Х.А. Ясави,
г. Туркестан, Казахстан

**КОМПЛЕКСНЫЙ ХАРАКТЕР ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ**

и научной статье на основе изучения опубликованных материалов учебных изданий и журналов исследуются проблемные вопросы высшей школы, подготовки студентов, рассматривается широкий круг вопросов, связанных с системой учебной деятельности, организации самостоятельной работы студентов, предполагающей усвоение знаний таким образом, чтобы оно было продуктивным и творческим. Изложены основные понятия, необходимые для формирования и развития творческого мышления студентов. На конкретных примерах показана возможность формирования творческих навыков в процессе обучения. Предложены пути разрешения имеющихся проблем.

Статья состоит из введения, основной части и выводов. Во введении автором статьи показано противоречие, которое возникло между потребностью социального прогресса в активной творческой личности и реальной возможностью перехода людей на новые позиции граждански ответственных и обоснованных решений и действий в условиях отказа от административно-командной системы руководства.

и основной части автор раскрывает суть процесса формирования творческих навыков будущих специалистов в ходе изучения учебных дисциплин, показывает роль преподавателя в организации самостоятельной подготовки студентов.

и заключении автор предлагает использовать комплексный подход к подготовке педагогических кадров, во многом зависящий от профессиональной подготовки, знаний, владения методикой работы преподавателя высшей школы.

Ключевые слова: высшая школа, учебный процесс, студент, преподаватель, самостоятельная работа.

Abstract

E.E. Ospankulov¹, B.R. Ahmetov²

¹ doctor al studentat Abai KazNPU, Almaty, Kazakhstan

² senior lecturer AkhmetYassawi International Kazakh-Turkish University turns
Turkestan, Kazakhstan

**COMPLEX NATURE OF ORGANIZATION THE STUDYING ACTIVITY AND INDEPENDENT
STUDENTS WORK**

In a scientific article on the basis of a study the published materials of educational publications and magazines the problems of higher school, students' preparation are explored, a wide range of issues related to the system of educational activities, the organization of independent students work that supposes studying in productive and creative way are examined. The basic concepts necessary for formation and development of students' creative thinking are expounded. On the concrete examples the possibility of formation of the creative skills in the studying process is shown. The ways to resolve the problems are suggested.

The article consists of introduction, main part and conclusions. In introduction the contradiction that arose up between the requirement of social progress in active creative personality and real possibility of transition of people on new positions of civilly responsible and reasonable decisions and actions in the conditions of abandonment from the administrative-command system of management is shown by the author of the article.

In the main part the author exposes the idea of process of forming the creative skills of future specialists in studying the educational disciplines, shows the role of teacher in organization of independent preparation of students.

In a conclusion the author suggests the usage of complex approach to the preparation of pedagogical personnel, which mostly depends on professional preparation of higher school teacher.

Keywords: higher school, educational process, student, teacher, independent work.

Қазақстан Республикасындағы саясат, экономика, рухани өміріндегі жаңа үдерістер адамның жаңа түсінігі, жаңа көзқарасымен әлеуметтік процестің барлық салаларында жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуы-мен тығыз байланысты. Бүгінгі таңда бізге әр нәрсені «...күннен күнге, жылдан жылға қазақстандық-тардың өмірін жақсы жаққа өзгерту үшін жасауымыз керек» [1].

Жаңа мемлекет құрылымының тәжірибесі көрсетіп отырғандай, демократиялық тұрғыдан өмір сүру жағдайында адамның еркіндік пен әлеуметтік жауапкершілікке деген дайындығы жеткілікті деңгейде болмады. Белсенді шығармашылық адамның әлеуметтік прогреске қажеттілігі арасындағы қайшылық күрт өзгере түсті. Адамдардың әкімшілік-командалық басқару жүйесін қабылдауы нәтижесінде бұрын-нан қалыптасқан азаматтық жауапты ақпараттандырылған шешімдер мен әрекеттерге жаңа көзқарастың кері әсері байқала түсті. Бұл «психологиялық зонадағы» карама-қайшылық ғылым саласында да жаңа міндеттер қойып отыр. Ғылыми негіздемеге сай XXI ғасыр мектебін, жаңа ЖОО-ын құруды талап етеді. «Білім жолы арқылы бұл парадигманы өзгерте отырып, адамның адамгершілік өмірінің ең жоғары моральдық құндылықтарына деген жоғалтқан сенімін қайта қайтарып, «білімді» (білім беруді) адам өмірі мен құндылығының мәнін түсіндіретін институтқа айналдыруымыз керек. Білім – адамзаттың рухани тозу қауіп-қатеріне жол бермейтін бірден-бір институт [2].

Жоғары оқу орнының беделі (ары қарай ЖОО) мамандар дайындау сапасымен анықталады. Абай атындағы ұлттық педагогикалық университеті – Қазақстан Республикасының әртүрлі оқу орындарына, министрлігіне, Қарулы Күштері мен басқа да әскери құрамалары үшін мамандарды даярлайтын Қазақстан Республикасындағы жетекші оқу орындарының бірі. Университет түлектері терең теориялық білімі мен жоғары практикалық дайындықтары үшін үлкен абырой-беделге ие.

Бірақ өкінішке орай, бүгінгі таңда біз түлектерді дайындауда олардың әлеуметтік және тұлғалық психикалық дамуындағы өзгерістерді байқай алмаймыз. Біздің ойымызша мұның себептері оқу жүйесінің басты талабы болып саналатын білім берудің гуманитарлық қызметі мен әлеуметтік қарым-қатынасын-дағы негізгі структуралардың жоғалуында.

Жоғары мектеп қай заманда болса да кәсіби шеберлікті дамытып, әлеуметтік тәжірибемен қатар жаңа білім мен құндылықтарды оқушыға сіңіріп, білікті маман даярлауда негізгі рөл атқарып келеді. Алайда қоғамның «қарқынды» дамуының нәтижесінде жоғары мектептің әлеуметтік функциясы бүгінгі таңда өз қызметін жоғалтып алды. Себебі шығармашыл тұлға дамыту мақсаты ғылыми негіздемесі бар стратегияға сүйенбей тұр.

Қазіргі таңда қоғамның диманикалық дамуына сай қоғам сұранысына қажетті маман даярлау ісінде үлкен олқылық бар. Мәселен, жаратылыстану, гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар, бизнес, құқық және Қазақстан Республикасының ведомстволары саласында даярланатын мамандар әлеуметтік өмір мәселерінен тысқары, беймәлім. Яғни қоғам мен ЖОО-да даярланатын маман арасында байланыс жоқ, керісінше үлкен алшақтық байқалады. ЖОО кадр (маман) даярлау жүйесі түбегейлі өзгерістерге мұқтаж. Бүгінгі заманауи «оқу-тәрбие» жүйесінде біз «оқушыны түсінуге» және «оған көмек көрсетуді үйренуі-міз» керек [3,2 б.].

Бұл талаптардың орындалуы үшін студенттердің шығармашылық даму потенциалы мен көзқарасын қалыптастыру үшін ең алдымен кафедра пәндерін оқытуды назарға алу керек дейді. Тұлға еңбектену негізінде, еңбек жолында шыңдалып, қалыптасады. Студенттің еңбектенуіндегі негізгі мақсаты, негізгі міндеті білім алу болып табылады. Болашақ шығармашыл маманның негізгі қызметі болып келетін «идеялар мен фактілерді репродуктивті түрде қабылдау, ақпаратты салыстырмалы-механикалық түрде есте сақтау» жеткіліксіз. Нақты (шынайы) білім дегеніміз карама-қайшылық нәтижесінде білместігін өз тәжірибесінен тауып, жаңа нәрсеге деген ұмтылыс кезінде игерілген білім. Бұл шығармашылық процесс. Ол шығармашылық ойлауды қалыптастырады. Демек, оқу процесін ұйымдастырғанда берілетін білім продуктивті, шығармашылық түрде түсіндірілуі тиіс. Бұл қажеттілік оқытудың жаңа формалары мен әдістерін іздестіруге мүмкіндік туғызды. Университетте, оның ішінде алғашқы әскери дайындық теориясы мен әдістемесі кафедрасында білім алуды меңгеру үрдісін жетілдіруге, шығармашылық ойлау дағдысын мен қабілетін қалыптастыруға тұтастай жүйелі көзқарас қалыптастырды.

Оқу пәндерін оқыту барысында болашақ мамандардың шығармашылық ойлау дағдыларын қалыптас-тыру негізінде оқытушы әр тақырыпты терең түсіндіру үшін жаңа әдіс-тәсілдер қолданады. Бұл жерде ескі немесе дәстүрлі әдісті қолданса да оқытушы әр студенттің шығармашылық потенциалын қалыптас-тыруға барынша ықпал ете алуы тиіс.

Ең алдымен, проблемалық және репродуктивті әдістердің белгілі бір арақатынасын пайдалану арқылы сыныпта шығармашылық атмосфераны қалыптастыруға ұмтылу қажет, бұл дегеніміз дискуссия-лық мәселелерді талқылау, жауап берген студенттің жауабына анализ жасау, жауап берушіге сұрақ қою, сондай-ақ студенттің сабаққа белсенді қатысуына ықпал ететін өзге де әдіс-тәсілдерді қолдану.

Бұл жерде оқытушының сабақ беруші мен ұйымдастырушы рөлімен қатар студенттердің өздік жұмысын ұйымдастырушы қызметі де арта түседі. Лекциялық курс оқу барысында оқытушы тек

бағыттаушы рөлінде ғана болады. Белгілі бір тақырыпты меңгеру аясында, семинарлық тапсырмаларға өз бетінше дайындалу үшін проблемалық сұрақ беру арқылы, шығармашылық тапсырмалар мен өзге де әдіс-тәсілдер негізінде студенттердің өздік жұмысын ұйымдастырады.

Бүгінгі заманның оқытушысы кәсіби шеберлігі мықты, саяси көзқарасы дұрыс, адамгершілік құндылығы жоғары және әріптестері мен оқушыларының алдында үлкен абырой-беделге ие тұлға болуы тиіс [4, 25 б.].

Оқытудың ең танымал әдіс-тәсілдерін қолдану мен оны жүзеге асыру жолдары біртіндеп оқу жүйе-сіне енгізілді. Мысалы, жауап берген студенттің педагогикалық білімін одан да теерң менгерту үшін оған қосымша сұрақ берілуі тиіс, берілген сұрақты бүкіл сынып болып талқылау нәтижесінде білім есте сақта-лады және осы әдіс негізінде әр сабақта оқушыға сұрақ қою өте маңызды екені анықталды. Нәтижесінде сұрақ қою сабақтың маңызды әдіс-тәсілінің бірі ретінде танылды. Демек, әдіс-тәсілдің дұрыс қолданылуы үшін ол тәжірибеде игерілуі тиіс.

Бұл сұрақтар әр түрлі мәнде, әр түрлі бағытта болуы мүмкін. Бірақ оқытушы тарапынан қойылған сұраққа жауап беру және студенттердің бір-біріне қойған сұрақтарына жауап беру алуы екеуі екі түрлі мәселе. Біріншіден, студент сабаққа дайындалғанда жанындағы досының қандай сұрақ қоятынын алдын-ала біліп отырады. Сол себепті сабаққа дайындығы өзгереді. «Өзін-өзі көрсетуге» деген талпыныс студентті сабаққа жан-жақты, түбегейлі дайындалуына, берілген тақырыпты әр қырынан зерттеуге итермелейді.

Екіншіден, берілген тақырыпты игеруде кері байланыс жүзеге асады. Кей кездері студенттердің аяқ астынан өте қызық сұрақтар қоюы нәтижесінде берілген тақырыпты басқа қырынан зерттеу мүмкіндігі туады.

Үшіншіден, сұрақ қойған студент өз ойын дұрыс жеткізуге, жолдасының пікірін тыңдап үйренуге, берілген тақырып бойынша талдау жасап, шешілмеген сұрақтың мәселесін тануға тырысады.

Төртіншіден, семинар сабақтарында әр студент проблемалық мәселені талқылауға белсенді түрде атсалысады.

Топтағы студенттердің берілген жауапқа талдау жасау формасы да сабақта кең түрде қолданылады. Талдау жүргізу кестесін оқытушы алғашқы сабақтарда-ақ алдын-ала оқушыларға үлестіреді. Кейінгі сабақтарда әр студент бірлген кестеге жауап беруші студенттің жауабына өз пікірін, тұжырымын жазады.

Сабақта пайдаланатын әдіс-тәсілдердің өзара байланысын табу өте маңызды. Негізгі (жетекші) әдісті тауып, сол негізінде қосымша тәсілдер жүргізу берілген тапсырманы толық орындауға септігін тигізеді. Әдістердің арақатынасы тақырып мазмұны мен тапсырмалардың әр түрлілігімен өлшенеді.

Студенттерге өздік жұмысын ұйымдастыру әдістемесін үйретуге көп көңіл бөлінеді. Жетекші оқытушылар арнайы пәндерді зерттеу әдіснамасын үйрету үшін кеңес беру әдісін тиімді пайдаланады (лекцияларды конспектілеу, сабақтарға дайындық жүргізу, әдебиеттермен жұмыс, т.б.) себебі мұғалім мамандығы үшін дұрыс қарым-қатынас орната алу негізгі кәсіби қасиет болып саналады [5, 1].

Замануи кезеңде институтты оқыту танымдық және пратикалық білімінің бірлігінсіз елестету мүмкін емес. Бұл жерде студенттердің педагогикалық практикасы өзіне берілген барлық жүктемені толық орындап келеді. Педагогикалық практика барысында түлектің дүниетанымы мен көзқарасы, ұйымдас-тырушылық және тәрбие жұмыстары бойынша дағды, қабілеттері қалыптасады.

Жоғарыда айтылғандардан мынадай қорытынды шығаруға болады, институтта жүргізілетін барлық жұмыс түрлерінің формасы мен мазмұнының өзара байланыстылығы жоғары білім дамуының заманауи кезеңдегі объективті тұрақтылығын көрсетеді. Педагогикалық кадрларды даярлауға кешенді көзқарас енгізу, оқу, білімділік жұмыс әдістерін білу және студенттермен қарым-қатынас орнату мұғалімге байланысты. Демек, бұл үдерісте мұғалім басты рөл атқарады.

Сондықтан университетте студенттермен атқарылатын жұмыс өзіндік жүйеге құрылуы керек және сол жүйенің жұмысы оқуға түсуші студенттер жұмысы басталуы тиіс. Оқуға түсушілерді экзамен тапсыру кезеңінде Университет талаптарымен, ережелерімен, өздік жұмыстарды ұйымдастыру түрлері-мен таныстыру керек. Бұл университет тарапынан алдын-ала ұйымдастырылған оқуға түсушілер үшін таныстыру дәрісі түрінде өтуі мүмкін. Бұл сабақтарда университеттегі оқу жүйесімен қатар оқудың өзіндік формасы да таныстырылып сол негізінде өздік жұмыстар алынады.

Университет кітапханасы мен алғашқы әскери дайындық теориясы мен әдістемесі бөлімі бірлесіп дайындаған «Ғылыми кітапхананы пайдалану туралы кіріспе» курсы белгілі бір құндылыққа ие болуы мүмкін. Оқу-тәрбие жұмысының бұл түрі студенттерді өздік жұмысты орындаудың бір түрі – кітапханада жұмыс жасауды үйретеді. Бұл курстың нәтижесі ең алдымен уақыт көрсеткішіне байланысты, яғни студенттің алғаш келгендегі білімі және мұғалім тарапынан қойылған талап негізінде кітапханада орын-даған жұмыс нәтижесінде білім деңгейінің көтерілуі.

Демек, студенттердің оқу формасын ұйымдастыру оның жүйелі бағдарын қалыптастыру бұл университеттегі оқытудың бірқалыпты жүйесін құрастыру, ол студентті өзін-өзі басқару деңгейінен жоғары өздік жұмыс орындау деңгейіне жетелейтін әр түрлі әдістемелік әдіс-тәсілдер негізінде жасау.

Оқытушылары оқу-тәрбие жұмыстарын ұйымдастыру кезінде мына талапты басшылыққа алады, түлектерді болашақ білім беру іс-әрекеттерінің мүдделеріне сай білім беру міндеттерін жүзеге асыруға даярлау. Профессорлық-оқытушылық құрамының барлық қызметі кез келген ортада тиісті шешім қабыл-дай алатын және оларды дәйекті түрде жүзеге асыруға қабілетті жоғары білікті кадрларды даярлауға бағытталған. ЖОО-лардың басты міндеті – бір жағынан өте жақсы білімді, ал екінші жағынан – нақты бір нәрсе жасауға қабілетті түлектерді дайындау, яғни мұндай түлектер нағыз маман болып көп сұранысқа ие болады [6, 25 б.].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

ее *Казахстанский путь–2050. Единая цель, единые интересы, единое будущее. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана от 17 февраля 2014 года // Официальный сайт Президента Республики Казахстан. – Астана, 2014.*

ее *Кадырова Е.П. Современные проблемы педагогической науки и образования // Научный журнал «Успехи современного естествознания». – М., 2010. – № 3. – С.69-71.*

ее *Зимняя И.А. Педагогическая психология // Учебник. – М.: Логос, 2004. – 384 с.*

ее *Джурунский А. Сравнительная педагогика // Учебное пособие для студентов. – М.: Издательский центр «Академия», 1998. – 176 с.*

ее *Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика // Учебное пособие для студ. высш. пед. учеб.заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.*

ее *Гришкова В.И. Университе*

етское образование в современном мире // Научный журнал «Успехи современного естествознания». – М., 2009. – № 2. – С.25-29.

УДК 37.001

МРНТИ 14.31.07

Г.С. Саудабева¹, Г.К. Шолтанқұлова²

*¹п.ғ.д., Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университет
Алматы қ., Қазақстан*

*²п.ғ.к., профессор м.а. Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Астана қ., Қазақстан*

ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАР АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ТАНЫМДЫҚ ДЕРБЕСТІГІН ДАМУДЫҢ МӘНІ

Аңдатпа

Бұл мақалада өзіндік жұмыстар арқылы студенттердің танымдық дербестігін дамытудың мәні ашып көрсетіледі. Зерттеу контекстімізде жетекші педагог ғалымдардың ережелеріне сүйене отырып, адамның кез келген сапасы, соның ішінде дербестігі тұлғаның іс-әрекетінде, қоршаған әлемге деген көптеген қарым-қатынасынан көрінеді деп есептейміз. Бүгінде жоғары білім ғылыми және кез келген ақпараттар ағынында білімді өз бетімен алу және жинақтау қабілетін, танымдық дербестігін дамытатын, нәтижесінде маманға дербес бағдарлануға мүмкіндік беретін, студенттің өзіндік жұмысының көлемін арттырусыз, әдістемелік қамтамасыздандыруды күшейтусіз мүмкін емес. Студенттердің өзіндік жұмысы қазіргі болашақ маманды даярлау кезеңінде оқу жоспарының міндетті бөлігі және оқу үдерісінің маңызды құраушысының бірі, нәтижесі пәндік білім, білік және дағдыны ғана емес, кәсіби құзыреттілік болып табылады.

Түйін сөздер: таным, дербестік, танымдық дербестік, кредиттік технология, өзіндік жұмыс, құзыреттілік

Аннотация

Саудабева Г.С.¹, Шолпанкулова Г.К.²

¹*д.п.н., ассоциированный профессор Казахского национального педагогического университета им. Абая, г. Алматы, Казахстан*

²*к.п.н., и.о. профессора Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева г. Астана, Казахстан*

СУЩНОСТЬ РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ЧЕРЕЗ САМОСТОЯТЕЛЬНЫЕ РАБОТЫ

данной статье раскрывается сущность развития познавательной самостоятельности студентов через самостоятельные работы. В контексте своей исследования, опираясь на положение ведущих ученых-педагогов, можем утверждать, что любое человеческое качество, в том числе и самостоятельность проявляется в деятельности личности, в ее многообразных отношениях к миру. Высшее образование сегодня немыслимо без увеличения объема, усиления методического обеспечения самостоятельной работы студента, дающей в итоге специалисту возможность самостоятельно ориентироваться в потоке научной и любой другой информации, способность к развитию познавательной самостоятельности, к самообразованию

накоплению знаний. Самостоятельная работа студентов на современном этапе подготовки будущих специалистов является обязательной частью учебного плана и одной из важнейших составляющих учебного процесса, результатом которой является не только развитие предметных знаний, умений и навыков, но и профессиональной компетентности.

Ключевые слова: познание, самостоятельность, познавательная самостоятельность, кредитная технология, самостоятельная работа, компетентность.

Abstract

Saudabayeva G.S.¹, Sholpankulova G.K.²

¹*doctor of pedagogical sciences, Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan*

²*Candidate of Pedagogical Sciences, and about. professors
Eurasian National University named after L.N. Gumilev, Astana, Kazakhstan*

ESSENCE OF DEVELOPMENT OF COGNITIVE INDEPENDENCE OF STUDENTS THROUGH INDEPENDENT WORK

His article reveals the essence of the development of cognitive independence of students through independent work. In the context of our study, relying on the position of leading scientists and teachers, we can assert that any human quality, including independence, is manifested in the activities of the individual, in its diverse relationship to the world. Higher education today is unthinkable without increasing the volume, strengthening the methodological support for the independent work of the student, giving the specialist a chance to independently navigate the stream of scientific and any other information, the ability to develop cognitive independence, self-education and knowledge accumulation. Independent work of students at the present stage of training future specialists is a mandatory part of the curriculum and one of the most important components of the educational process, the result of which is not only the development of subject knowledge and skills, but also professional competence.

Keywords: knowledge, independence, cognitive independence, credit technology, independent work, competence.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 20108 жылғы 12-қазандағы №563 бұйрығына қосымшада бекітілген оқытудың кредиттік технологиясы бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидаларында бірқатар терминдер нақтыланған. Мысалы, академиялық кредит – білім алушының және (немесе) оқытушының ғылыми және (немесе) оқу жұмысының көлемін өлшеудің біріздендірілген бірлігі. (Minor - минор) – қосымша құзыреттерді қалыптастыру мақсатында оқу үшін білім алушы анықтаған пәндердің және (немесе) модульдердің және оқу жұмысының басқа түрлерінің жиынтығы. Негізгі білім беру бағдарламасы (Major - мажор) – негізгі құзыреттерді қалыптастыру мақсатында білім алушы анықтаған білім беру бағдарламасы [1].

Бұл өзгерістер жоғары оқу орнындағы кредиттік технология жағдайында студенттердің танымдық дербестігін дамытуды талап етеді.

Танымдық белсенділік мәселесі білім беруді дамыту барысында қашанда педагогикалық зерттеу нысаны болған. Пифагорлық мектептің өкілдері ежелгі грек философтары Аристотель, Сократ, Платон дербестік және еркінділік қағидалары негізінде білімді меңгерудің маңызын негіздеген. Өз заманында Сократ «дербес әрекет үрдісінде ғана адам ойының дамуы табысты жүреді» - деп тұжырымдаған [2].

Ары қарай бұл пайымдау ортағасыр педагогикасының көптеген теоретиктері (Ф.Рабле, М.Монтень, Т.Мор, Кампанелла, т.б.) еңбектерінде жалғасын тапты: «адамды дербестікке, сыни ойлауға оқыту және тәрбиелеу қажет. Ол үшін оған жаңа білімді өз бетімен алу, заттарды өз бетімен таңдау, таным жолын өзі таңдауына мүмкіндік беру қажет» [3, 4].

Сонымен бірге педагогтар А.Дистервег, Я.А. Коменский, И.Г. Песталоцци, К.Д. Ушинский еңбектерін де осындай ой-пікірлер жазылған. «Таным» және «дербестік» ұғымдары «танымдық дербестік» ұғымының құрамдас бөліктері болып табылады.

«Таным» ұғымына берілген әр түрлі анықтамаларға талдау жасалды:

– субъектінің ойында ақиқат шындықтың бейнелену үрдісі, оның нәтижесі әлем жайлы жаңа білім болып табылады [5];

– білімді меңгеру, өңдеу, жинақтау және сақтаудың психикалық үрдістері, танымға қабылдау, түсінік, ұғымды қалыптастыру, талқылау, ойлау және елестету енеді [6];

– адам басқа ұрпақтың танымдық іс-әрекет нәтижелері арқылы қоршаған әлемді таниды (материал-дық және рухани мәдениеттің барлық түрлерін игереді) [7];

– әрқашанда үздіксіз, белсенді, жаңа тәсілдерді, тұжырымдар мен нәтижелерді мақсатты бағытта іздеу, ал оның негізгі сипаттамасы болашақты ойша болжау [8].

«Дербестік» ұғымына берілген анықтамаларға да талдау жасалды. Е.Я. Голант білім алушылардың дербестігін үш бағытта қарастырады: ұйымдастырушылық-техникалық дербестік; таным іс-әрекеті үрдісіндегі дербестік; практикалық іс-әрекеттегі дербестік. Оның пікірінше, дербестік педагогтың тікелей қатысуынсыз жасалатын жұмыстарда жүзеге асырылуы мүмкін, осындай жұмыс ғана білім алушының дербестігін қалыптасуына ықпал етеді [9].

Ю.Н. Дмитриева дербестіктің оқу, тұрмыстық, қоғамлық және кәсіби-техникалық түрлерін бөліп көрсетеді [10].

С.М. Абрамовтың пікірінше, «оқу дербестігі жоғары білім беру жүйесіндегі негативті құбылыстар мен карама-қайшылықтарды жою құралы, студенттің білім, білік, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін меңгеруде өзін-өзі ұйымдастыруға, белсенділендіруге, жеке дара білім алу маршрутын құруға, білім алу қажеттіліктерін жүзеге асыруға мүмкіндік бере отырып, білімді саналы меңгерту үрдісі болып табылады [11].

Л.В. Мезенцев «дербестік субъектінің өзі басқаратын мақсатты бағыттағы оқу-танымдық іс-әрекеті дей отырып, тұлғаның сапасы ретінде білімді меңгеруге талпынуы деп сипаттайды [12].

Г.В. Гордиянова дербестікті білім алу мақсатына, мүмкіндігіне, мотивациясы мен қызығушылығына сәйкес өз бетімен таңдау негізінде жеке дара білім алу маршрутын құруды жүзеге асыратын студент тұлғасының сапасы деп тұжырымдайды [13].

Ақыл-ой дербестігі жаңа теориялық және практикалық міндеттерді шешуде оқушылардың дербес-тігін сипаттайтын ақыл-ой әрекетінің ерекше стилін құру, өз әрекетін дербес ойлау, басқару қабілеті (П.Я. Гальперин, В.В. Давыдов, А.М. Матюшкин, т.б.).

С.И. Архангельскийдің пікірінше, танымдық дербестік тұлғаның оқу, ғылыми және кәсіби міндеттерді шешу үшін білімді меңгеру және пайдалану, қажетті ақпаратты өз бетімен іздестіру қабілеті [14].

И.Я. Лернер индивидтің өз күшімен өзінің танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру және оны жаңа танымдық мәселені шешуде іске асыру қабілеті, мақсатты бағыттағы шығармашылық ізденісіне талпынысын қалыптастырады деп есептейді [15].

Л.В. Жарованың пікірінше, танымдық дербестік тәрбие және өзін-өзі тәрбиелеу нәтижесі, тұлғаның өзін-өзі іс жүзінде көрсетуі мен шығармашылық мүмкіндігінің маңызды шарты [16].

М.И. Махмутовтың пікірінше, танымдық дербестікті қалыптастыру белсенді интеллектуалдық шығармашылық іс-әрекетте ғана іске асырылады, ол тұлғаға өз бетімен білім алуына мүмкіндік туғызады [17].

Сонымен педагогика және психология ғылымдарында танымдық дербестік тұлғаның өз күшімен жетіктікке жетуіне, өз іс-әрекетінің бағытын анықтауына сәйкес субъекті әрекетінің нәтижесін сипаттайтын сапа болып табылады. Өзіндік жұмыс студенттердің танымдық дербес іс-әрекетін ұйымдастыру құралы ретінде білім алушылардың танымдық дербестігін, танымдық белсенділігін дамытып, өз бетімен білім алуына және өзін-өзі жетілдіруіне ықпал етеді.

П.И. Пидкасистийдің пікірінше, оқу үрдісі жүйесінде өзіндік жұмыс оқыту құралы және оқу-ғылыми танымның формасы ретінде қарастырылады, құрал мен форма арасындағы диалектикалық қарама-қайшылық педагогикалық және гностикалық жақтардың бірлігінен тұрады [18].

Кредиттік оқыту технологиясы жағдайында оқытушының жетекшілігімен жүргізілетін білім алушының өзіндік жұмыстарының келесі типтері мен түрлері студенттің дербестігін дамытуға мүмкіндік береді: дидактикалық мақсатты қолдану бойынша (танымдық, білімдік, практикалық); шешетін міндеттер типіне қарай (танымдық, шығармашылық, зерттеушілік); орындау орнына байланысты (аудиториялық, аудитория-дан тыс); проблемалық деңгейі бойынша (репродуктивті, репродуктивті-зерттеушілік, зерттеушілік-шығар-машылық); ғылыми таным әдістері бойынша (теориялық, эксперименттік, моделдік, бақылау, қорытын-дылау); коммуникативті әрекеттесу сипаты бойынша (фронталдық, топтық, жекелік). Оқыту үдерісінде өзіндік жұмыс түрлерін пәнаралық байланыс негізінде ұйымдастыру студенттерді пәндік-практикалық іс-әрекетке қатыстыруға, білімді белсенді меңгеруге, оны шығармашылықпен пайдалануға, танымдық белсенділігі мен дербестігін дамытуға, ғылыми дүниетанымын қалыптастыруға мүмкіндік туғызады.

Қорыта келгенде, танымдық дербестік тұлғаның оқу-ғылыми және кәсіби іс-әрекеттерінің табыстылығын қамтамасыз ететін ақпараттық-коммуникативтік технологияның ресурстарын өз бетімен меңгеруге мүмкіндік беретін қабілеті. Сонымен бірге танымдық дербестіктің мынадай компоненттерін бөліп көрсетуге болады: мотивациялық – мақсатты (іс-әрекетке бағытталған саналы түрткі); мазмұндық-іс-әрекеттік (білім алушының үйрену тәсілдерін меңгеруі); ерік-жігер (іс-әрекетпен табиғи байланысты, қажеттіліктен туындайды, адамды белгілі бір әрекеттерге итермелеуші). Бұл компоненттер студенттерде мынадай дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік береді: міндетті дұрыс әрі тиімді орындауға қабілеттілік; контексттік тұрғыдан перцептивті, интеллектуалдық, әлеуметтік жылжу; міндеттерде табысты әрекет үшін қажетті әрі өзекті (Core skills), өлшенетін, тиімділік критерийі айқын (Measurable skills), тасымалда-натын, бір жағдаяттан басқасына жылдам өтетін (Transferable skills) дағдылар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- и Оқытудың кредиттік технологиясы бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидалары. Қазақстан Республикасы Білім және ғылыми министрінің 2018 жылғы 12- қазандағы № 563 бұйрығына қосымша
- и Сократ //Джуринский А.Н. Педагогика: история педагогических мыслей. – М., 2000. – 350 с.
- и Монтень М. Избранное. – М., 1988. – 50 с.
- и Мор Т. Утопия. – М., 1978. – 51 с.
- и Философский словарь/ Под ред. И.Т. Фролова. – М., 1991. – С. 348-349.
- и Словарь практического психолога /сост. С. Ю. Головин. – Минск: Харвест, 2001. – 799 с.
- и Микельсон Р.М. О самостоятельной работе учащихся в процессе обучения. – М.: Учпедгиз, 1940. – 28 с.
- и Философия /под ред. В. П. Кохановского. – Ростов н/Д: Феникс, 1995. – 574 с.
- и Голант Е.Я. О развитии самостоятельности и творческой активности учащихся в процессе обучения//Воспитание познавательной активности и самостоятельности учащихся: ученые записки Казанского пед. ин-та. – Казань, 1968. Вып. 67, сб. 2 (ч. 1). – С.36.
- и Дмитриева Ю.Н. Психологические основы самостоятельности как свойства личности // Ученые записки. – М.: МГУ, 2004. – 657 с.
- и Абрамов С.М. Генезис образовательной самостоятельности студентов в процессе дистанционного обучения (на примере негосударственного гуманитарного вуза): дис. ... канд. пед. наук: – Екатеринбург, 2003. – 250 с.
- и Мезенцева Л.В. Развитие образовательной самостоятельности студентов колледжа средствами научно-исследовательского комплекса : автореф. дис. ... канд. пед. наук: – Шадринск, 2009. – 24 с.
- и Гордиянова Г.В. Развитие образовательной самостоятельности студентов в нелинейном образовательном процессе вуза: дис. ... канд.пед.наук. – Омск, 2016. – 171 с. Жарова Л.В. Учить самостоятельности. – М.: Просвещение 1993. – 203 с.
- и Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе и его закономерные основы и методы. – М.: Высш. шк., 1980. – 368 с.
- и Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности. – М.: Педагогика, 1980. – 70 с.
- и Жарова Л.В. Учить самостоятельности. – М.: Просвещение 1993. – 203 с.
- и Махмутов М.И. Проблемное обучение: основные вопросы теории. – М.: Педагогика, 1985. – 367 с.
- и Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. – М., 1980. – С. 47.

МРНТИ 14.35.01

А.М. Текесбаева¹, Р.К. Қарсыбаева²

¹ педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор,
Қазақ Мемлекеттік Қыздар педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан.

^и педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор
м.а., Қазақ Мемлекеттік Қыздар педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастырудың маңызы мен ерекшеліктері туралы айтылады. Өзіндік жұмыс – білім алушылардың оқытушының тікелей қатысуынсыз орындалатын танымдық оқу әрекеті болып табылады. Авторлар өзіндік жұмыс бойынша психологиялық, педагогикалық және әдістемелік ғылыми әдебиеттерге талдау жасайды. Жоғары оқу орындарының оқу үдерісіндегі өзіндік жұмыстардың маңызы мен рөлін анықтайды. Сондай-ақ, өзіндік жұмыстардың кейбір түрлерін атап көрсетеді. Дұрыс ұйымдастырылған өзіндік жұмыс білім алушылардың шығармашылық ойлау әрекетін, жауапкершілік, ұйымдастырушылық сияқты қабілеттерін дамытуға ықпалын тигізеді.

Сонымен қоса, өзіндік жұмысқа берілген әртүрлі анықтамаларды негізгі ала отырып, оларды әрқыры-нан зерттеп, талдап, өзіндік ой тұжырымдарын ұсынады.

Түйін сөздер: өзіндік жұмыс, болашақ маман, ойлау әрекеті, оқу үдерісі, өзіндік жұмыстарды ұйымдастыру, білім алушы.

Аннотация

Текесбаева А.М.¹, Қарсыбаева Р.К.²

¹ кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор,
Казахский Государственный женский педагогический университет,
Алматы, Казахстан

² кандидат педагогических наук, и.о. ассоциированного профессора, Казахский Государственный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ОБУЧАЮЩИХСЯ

В статье говорится об особенностях организации самостоятельной работы студентов. Самостоятельная работа – это вид познавательной учебной деятельности, выполняемый обучающимся без непосредственного контакта с преподавателем. Авторы делают тщательный психолого-педагогический анализ научной литературы по самостоятельной работе. Определяют значение и роль самостоятельной работы в учебной, воспитательной деятельности высших учебных заведений. Также перечисляют некоторые виды самостоятельной работы. Правильно запланированная и организованная самостоятельная работа способствует развитию у обучающихся творческой мыслительной деятельности, а также формируют такие качества как организованность, ответственность. Авторы взяв в основу различные определения понятию самостоятельная работа, попытались сделать свои выводы.

Ключевые слова: самостоятельная работа, будущий специалист, мыслительная деятельность, учебный процесс, организация самостоятельной работы, обучающийся.

Abstract

A.M. Tekesbayeva¹, R.K. Karsybayeva²

¹Candidate of pedagogical sciences, associate professor, Kazakh State Women's Teacher Training University, city Almaty, Kazakhstan

²Candidate of pedagogical sciences, Kazakh State Women's Teacher Training University city Almaty, Kazakhstan

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF STUDENT'S INDIVIDUAL WORKS

The article is about the features of the organization of student's individual work. Self-study is a type of cognitive learning activity performed by students without direct contact with the teacher. The authors make a psychological and pedagogical analysis of scientific literature on independent work. Determine the value and role of individual work in the educational activities of universities. Also in the article types of individual work of students. Properly organized independent work contributes to the development of creative thinking activity in students, as well as qualities such as organization and responsibility. The authors, based on various definitions of the concept of independent work, tried to draw their own conclusions.

Keywords: student's individual work, future specialist, mental activity, educational process, organization of individual work, student.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқу үдерісінде білім алушылардың өзіндік жұмыстарын дұрыс ұйымдастыру. Дұрыс ұйымдастырылған өзіндік жұмыс болашақ мамандардың шығармашылық қабілеттерін арттырып, танымдық белсенділіктерін дамытады.

Қазіргі дидактикада білім алушылардың өзіндік жұмысы оқытушының көмегімен, бірақ тікелей қатысуынсыз оқу еңбегінің бір түрі ретінде қарастырылса, екінші жағынан білім алушыларды өзіндік танымдық іс-әрекетке тарту болып табылады.

Өзіндік жұмыс – мәселесі біршама алыс және таяу шетел ғалымдарының зерттеу нысандарына айналғаны бәрімізге мәлім. Мәселен, ғылыми психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде «өзіндік жұмыс» ұғымы кеңінен қарастырылып, зерттелген.

Педагогикалық әдебиеттерде алғаш өзіндік жұмыс мәселелері В.К. Буряк, Е.Я. Голант, Б.П. Есипов, Г.Е. Ковалева, Р.Г. Лемберг, Р.М. Микельсон, П.И. Пидкасистый, Е.С. Саблик, М.Н. Скаткин еңбектерінде [1, 2] зерттелініп, оқу үдерісінде білім алушылардың өзіндік жұмысын жүйелі түрде қолдану негіздері қарастырылған.

Белгілі педагог П.И. Пидкасистый өзінің «Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении» [3] атты еңбегінде өзіндік жұмысты оқытудың әдісі де, оқытуды ұйымдастырудың формасы да емес, ол оқушыны өзіндік танымдық іс-әрекетке тартудың құралы ретінде қарастырады. Өзіндік жұмыс пен өзіндік әрекет ұғымының айырмашылығын П.И. Пидкасистый олардың ұйымдастырылу ерекшелігіне байланысты деп көрсетеді, яғни өзіндік жұмыс – өзіндік іс-әрекеттің ұйымдастыру формасы, ол уақытпен шектелген, сондай-ақ, өзіндік жұмыстың нәтижесіне міндетті түрде бақылау жүргізілетінін айтады [4].

Педагогикалық сөздікте: «Өзіндік жұмыс – бұл мұғалімнің тікелей жетекшілігінсіз орындалатын оқушының жеке немесе топтық, ұжымдық оқу әрекеті» [5] деген анықтама беріледі.

Т.Тәжібаев, Қ.Жарықбаев т.б. сынды ғалымдар өз зерттеулерінде өзіндік жұмысты психологиялық тұрғыдан қарастырды [6].

Педагог-ғалымдар Л.А. Шкутина мен Ж.Е. Сәрсекеева өз зерттеулерінде жеке пәндерді оқытуда оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастырудың педагогикалық негіздерін анықтайды, өзіндік жұмыс-тың қызметіне, оны ұйымдастыру қағидалары мен жетілдіру жолдарына тоқталады. Олар өзіндік жұмыс-қа берілген анықтамалар негізінде педагогикалық пәндерден оқушылардың өзіндік жұмысын «оқытуды ұйымдастыру формасы, оқыту әдісі және оқыту құралы» ретінде қарастырады.

Мектепте өзіндік жұмыс дағдысын қалыптастыру мен жетілдірудің жолдарын Г.Оразаева, К.Жексембина өз еңбектерінде ұсынады. Авторлар өзіндік жұмыстың басты сипаттамаларына: адамның өзінің жеке көзқарасының болуы, өз көзқарасын дәлелдей білуді, күрделі жағдайларда бағдарлай білу, дұрыс шешім қабылдап, оны жүзеге асыра білуді жатқызады.

Өзіндік жұмыс мәселесін жан-жақты зерделей келе, білім алушылардың өзіндік жұмысы – бұл белгілі бір уақыт ішінде арнайы тақырып көлемінде оқытушының тікелей көмегінсіз орындалатын жұмыс. Өзіндік жұмыс – білім алушының оқу әрекеттерінің арнайы, міндетті бір формасы болып табылады.

Өзіндік жұмыс өзіндік іс-әрекет арқылы жүзеге асады. Өзіндік оқу іс-әрекеті дегеніміз – бұл дидакти-калық ұғым, ғылыми практикалық міндеттерді өз бетімен қою, оның шешімін табудың өзіндік тәсілдерін болжау және анықтау, жеке тұлғаның өзін-өзі бақылауы, өзін-өзі бағалауы негізінде педагогикалық процеске қатынасұшылардың өзара іс-әрекетінде қалыптасқан жеке тұлғаның интегративті білімі.

Өзіндік жұмыс аудиториялық және аудиториядан тыс сабақтарда, ауызша немесе жазбаша түрде жүзеге асырылады. Сондай-ақ, жеке, жұптық, топтық, жалпы ұжымдық болып бөлінеді.

Жоғары оқу орындарының оқу үдерісінде қолданылатын өзіндік жұмыстардың барлық түрлерін олардың қасиеттеріне: дидактикалық мақсатына, білім алушылардың оқу әрекетінің сипатына, шығарма-шылығына, жұмыстың жалпы мазмұнына қарай жіктеуге болады. Яғни осы мақсаттар бойынша: оқыту, бақылау, қорыту, қайталау, шығармашылықты дамыту мақсатына қарай ұйымдастырылған өзіндік жұмыстар деп жіктеледі.

Педагогикалық әдебиеттерде өзіндік жұмыс түрлерін әр түрлі тұрғыдан қарастырып, төмендегідей жіктейді [7,8].

Кесте 1. Өзіндік жұмыс түрлері

Реті	Өзіндік жұмыс түрі	Сипаттамасы
1	Ұйымдастыру түрлеріне қарай	ұжымдық, топтық, жеке-дара жұмыс
2	Мақсатқа бағытталу сипатына байланысты	теориялық және практикалық;
3	Логикалық бағыттылығына байланысты	фактілерді бақылау және ұғымның белгілерін айрықшалау, құбылыстар арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтату; өз бетімен игерген оқу материалындағы ұғымдарды анықтату және игергендерді жинақтау; кейбір типтес құбылыстарды айрықшалау; фактілер арасындағы байланысты анықтату
4	Іс-әрекеттің сипаты бойынша	репродуктивті (қайталаушы), реконструктивті-вариативті, жартылай ізденісті және зерттеушілік (шығармашылық) өзіндік жұмыс
5	Танымдық үдерістегі қолдану орнына байланысты	жаңа білімді қабылдау және игеру үшін арналған; алынған білімнің негізіндегі өзіндік жұмыстар; бекітуге бағытталған; білімі мен білігін жүйелеп, жалпылауға бағытталған; қайталау мен білім, білік және дағдыны тексеруге арналған өзіндік жұмыс түрлері
6	Әткізілу уақыты мен орнына, мұғалім тарапынан жасалынатын жетекшіліктің сипатына, нәтижелеріне бақылау жасау тәсілдеріне байланысты	негізгі сабақ үстінде жүргізілетін өзіндік жұмыстар; жоспар бойынша жүргізілетін консультациялар, шығармашылық байланыстар, бақылау жұмыстары түрінде мұғалім жетекшілігімен орындалатын өзіндік жұмыстар; оқу және шығармашылық сипаттағы үй тапсырмаларын орындаудағы оқушылардың өзіндік жұмыстары.
7	Оқушының өз бетімен жұмыс істеу (дербестілік) деңгейіне қарай	еліктеу, жаттықтыру, шығармашылық, зерттеу өзіндік жұмыстары.
8	Білім көздері мен мұғалімнің тарапынан бақылаудың дәрежесіне байланысты	оқулықтармен, оқу әдебиеттерімен, анықтамалық әдебиеттермен жұмыс; есептер шығару, жаттығулар, шығарма және сипаттама беру, қадағалау, және басқа да жұмыстар
9	Өзіндік жұмыс түрлері	конспектілеу, алдыңғы үлгі бойынша өзі жазу, дәлелдеу, сабақтың логикалық карта-сұлбасын жасау, мұғалім сауалына жауап беру, пікірталасқа қатысу, проблемалық сұрақтарға жауап даярлау. Өзіндік жұмыс оқу жоспары мен оқу пәнінің бағдарламасы арқылы анықталып, оқу кестесімен реттеледі, мұғалімнің тікелей жетекшілігімен сабақта жүргізіледі

10	Өзіндік жұмысқа <i>мұғалімнің тікелей қатысуына байланысты</i>	мұғалім қатысуынсыз және оның жетекшілігімен жүргізілетін оқушының өзіндік жұмыстары
11	<i>Сабақтан тыс өзіндік жұмыс түрлері</i>	жаңа сабақ материалын қарау, конспектілеу, әдебиеттерді рефераттау, рефератты оппоненттеу, баяндама әзірлеу, глоссарий құрастыру, ізденіс-зерттеу сипатындағы тапсырмаларды орындау, әдебиетті талдау, проблемалық хабарламалар мен шолулар, жоба әдісі, телекоммуникациялық жоба, оқыту бағдарламалары, шығарашылық сипаттағы тапсырмаларды, бақылау жұмыстарын орындау.
12	<i>Сабақ үстіндегі өзіндік жұмыс</i>	сабақтың сұлбасын сызу немесе қадағалау, конспект даярлау, конспектіні ұсынылған әдебиеттермен толықтыру, салыстыру нәтижесінде ұқсастық мен айырмашылықты анықтату
13	<i>Зерттеу сипатына байланысты</i>	оқушылардың өзіндік, бақылау, жұмыс орындаудағы оқу жұмысы.
14	<i>Бақылау жұмысындағы өзіндік жұмыс:</i>	ауызша жауап даярлау, жазбаша тапсырманы орындау, тест сұрақтарына жауап беру, эссе жазу.

Болашақ мамандар өзіндік жұмысты табысты орындау үшін ең алдымен оны дұрыс жоспарлап, оқытушы тарапынан бақылау болуы қажет. Өзіндік жұмыстың нәтижелі болуы білім алушылардың дайындық деңгейіне, оның өз бетімен іс-әрекет жасау дағдысына тікелей байланысты.

Оқу үдерісінде өзіндік жұмыстарды ұйымдастыруда бірнеше талаптарды орындау қажет:

В берілетін тапсырма мазмұны оқу бағдарламасы мен білім алушының мүмкіндік деңгейіне сәйкес болуы керек;

В берілетін өзіндік жұмыстың нақты бір мақсатты болуы тиіс;

В берілетін өзіндік жұмыс мазмұны түрлі сипатта, нақты, тартымды, қызықты, білім алушыны дамытатын, ойлау қабілеттерін арттыратын, шығармашылық сипатта болуы шарт;

В берілген өзіндік жұмысты орындау уақыты айқын болуы керек;

В оқытушы білім алушыларға өзіндік жұмысты берместен бұрын оның мақсаты мен мазмұнын белгілеп, тиісті бағыт бағдар беру қажет;

В берілген өзіндік жұмыс міндетті түрде тексеріліп, бағалануы тиіс.

Өзіндік жұмыс – ойлау әрекетін ұйымдастыру мен басқарудың ерекше бір құралы.

Өзіндік жұмыс – болашақ мамандардың білім сапасын арттырудың бірден бір жолы. Осыған орай білім алушылардан ойлау әрекетінің ұтымды әдістерін білуі, аз уақыт ішінде қажетті ақпаратты іздеп және меңгеруді, фактілер, теорияны, тұжырымдамаларды жүйелеп талдай білуді, өз көзқарасын нақты айтып және дәлелдей білуді, түрлі күрделі сұрақтарды шығармашылықпен шеше білуді үйренуі талап етіледі.

Өзіндік жұмыс білім алушылардың дидактикалық тапсырмаларды өзінше орындауға, танымдық әрекеттерге қызығушылығының қалыптасуына және нақты бір ғылым саласында білім жинақтауына бағытталған оқу әрекетінің ерекше түрі.

Жоғары оқу орындарының оқу үдерісінде ұйымдастырылатын өзіндік жұмыстар логикалық ойлауды дамытуды, шығармашылық белсенділікті, оқу материалы негізінде зерттеушілік ықпалды қамтамасыз ететін практикалық тапсырмаларды жүзеге асырумен байланысты.

Өзіндік жұмыс мазмұны сабақтағы жұмыспен бірге, оқыту процесінің негізгі бөлігі болып табыла-тын оқытушының жоспарлау және бақылау қызметі нәтижесінде қалыптасады.

Сонымен, оқу үдерісінде дұрыс ұйымдастырылған өзіндік жұмыстар білім алушылардың білім, білік, дағдыларын қалыптастырып, кәсіби қабілеттерін дамытады.

Болашақ мамандардың өзіндік жұмысы – білім, білік, дағдыны қалыптатыру мақсатында оқытушының тікелей немесе жанама жетекшілігімен орындалатын оқу әрекетін ұйымдастырудың ерекше формасы.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

12. Буряк В. К. *Самостоятельная работа учащихся* / В.К. Буряк. – М.: Просвещение, 2012.

2. Ковалева Г.Е. *Организация самостоятельной работы студентов на основе деятельностной теории учения*. – СПб., 1995. – С.38.

к Пидкасистый П.И. *Самостоятельная деятельность учащихся в обучении: Единство и особенности овладения учащимися знаниями и методами самостоятельной познавательной деятельности: Уч. пособие* / П.И. Пидкасистый, В.И. Коротяев. – М.: Изд-во МГПИ, 2008.

- \endash Педагогика: Уч. пособие для студ. пед. вузов и пед. колледжей / Под ред. П.И. Пидкасистого. – М.: Пед. общ-во России, 2002.
- \endash Педагогический энциклопедический словарь / гл.ред. Б.М. Бим-Бад; Редкол.: М.М. Безруких, В.А. Болотов, Л.С. Глебова и др. – М.: Юольшая российская энциклопедия, 2002.
- \endash Жарықбаев Қ. Психология. – Алматы, 2014. – 196 б.
- \endash Жарова Л.В. Организация самостоятельной учебной деятельности учащихся. – Л.: Изд-во ЛГПИ им. А.И. Герцена, 2016. – 79 с.
- \endash Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. Теоретико-экспериментальное исследование. – М.: Педагогика, 1980. – 240 с.

ӘӘЖ 378.147
МРНТИ 14.01.11

U.A. Kosybayeva¹, I.S. Kauymbek², N.K. Shamataeva³, A.M. Sharzadin⁴

- ^c candidate of pedagogies, professor of the chair mathematics and information sciences teaching methods Karaganda State University, umit1980@mail.ru, city Karaganda, Kazakhstan
- \endash master, senior teacher of the chair mathematics and information sciences teaching methods Karaganda State University, indira_k79@mail.ru, city Karaganda, Kazakhstan
- \endash master, senior teacher of the chair mathematics and information sciences teaching methods Karaganda State University, naz.kz85@mail.ru, city Karaganda, Kazakhstan
6. candidate of pedagogies, docent of the chair transport and vocational training, Karaganda State University, sadilzada_12@mail.ru, city Karaganda, Kazakhstan

THE METHODS OF TEACHING SPECIAL SUBJECTS IN HIGH SCHOOL

Abstract

This article analyzes the methodology of training in the field of tertiary education in higher educational institutions. The priorities and shortcomings of teaching mathematics in trilingual's are discussed and examples are given on the instruction in this program. It describes the main methods used in the teaching of special subjects in senior courses of the university. The main functions of 12 years of study are given. Disciplines selected as a special course are introduced taking into account the relevance of the topic, the relevance of use in secondary schools and analysis of the practical application of future teachers. In the content of this article, the authors cover different areas, the results of the practice of teaching special subjects in English by pedagogical specialties. Examples are given of taking into account the peculiarities of the specialty in the process of teaching the subject of the program in three languages.

Examples of countries on the use of these training methods are considered.

Keywords: trilingual education, secondary school, teaching methods, teaching methods, special courses.

Аңдатпа

У.А. Қосыбаева¹, И.С. Қауымбек², Н.К. Шаматаева³, А.М. Шарзадин⁴

- ¹ педагогика ғылымдарының кандидаты, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің математика және информатика оқыту әдістемесі кафедрасының профессоры, umit1980@mail.ru, Қарағанды қ., Қазақстан
- ² Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті математика және информатика пәндерін оқыту әдістемесі кафедрасының аға оқытушысы, indira_k79@mail.ru, Қарағанды қ., Қазақстан
- ³ Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті математика және информатика пәндерін оқыту әдістемесі кафедрасының аға оқытушысы, naz.kz85@mail.ru, Қарағанды қ., Қазақстан
- \endash Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті көлік және кәсіптік оқыту кафедрасының доценті, sadilzada_12@mail.ru, Қарағанды қ., Қазақстан

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА АРНАЙЫ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Мақалада жоғары оқу орындарында үш тілділік бойынша оқыту әдістемесі айтылады. Математиканы үштілде оқытудың басымдылықтары мен кемшіліктері талданады және осы бағдарлама бойынша оқытуға

мысалдар келтіріледі. Жоғары оқу орындарының жоғары курстарында арнайы пәндерді оқытуда қолданылатын әдістер сипатталады. 12 жылдық білім берудің негізгі функциялары беріледі. Арнайы пән ретінде таңдалынып алынатын пәндер қазіргі таңдағы тақырыптың көкейкестілігін ескеріп, орта мектептердегі қолданысын талдап, болашақ мұғалімдердің практикада жүзеге асыруын қарастыра отыра енгізіледі. Осы мақала мазмұнында авторлармен әртүрлі бағыттар қамтылады, жоғары оқу орнындағы педагогикалық мамандықтарда арнайы пәндерді ағылшын тілінде оқыту тәжірибесіне шолу жасалады. Үштілде білім бере отыра мамандықтың ерекшеліктерін есепке алу жолдары жазылады, мысалдар келтіріледі. Осы әдістерді қолданушы елдердің мысалдары қарастырылады.

Түйін сөздер: үш тілде білім беру, орта мектеп, оқыту әдістемесі, оқыту әдістері, арнайы курстар.

Аннотация

Қосыбаева У.А.¹, Қауымбек И.С.², Шаматаева Н.К.³, Смаилова А.С.⁴,
Сейтімбетова А.Б.⁵, Шарзадин А.М.⁶

¹ кандидат педагогических наук, профессор кафедры методики преподавания математики и информатики Карагандинского государственного университета им. Е.А.Букетова, umit1980@mail.ru, г. Караганда, Казахстан

² магистр, старший преподаватель кафедры методики преподавания математики и информатики Карагандинского государственного университета им. Е.А.Букетова, indira_k79@mail.ru, г. Караганда, Казахстан

³ магистр, старший преподаватель кафедры методики преподавания математики и информатики Карагандинского государственного университета им. Е.А.Букетова, naz.kz85@mail.ru, г. Караганда, Казахстан

⁴ кандидат педагогических наук, доцент кафедры транспорта и профессионального обучения Карагандинского государственного университета им. Е.А.Букетова, sadilzada_12@mail.ru, г. Караганда, Казахстан

МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ПРЕДМЕТОВ В ВУЗЕ

с этой статье анализируется методика обучения по трехязыию в высших учебных заведениях. Обсуждаются приоритеты и недостатки преподавания математики на трехязыках и проводятся примеры по обучению по этой программе. Описываются основные методы используемые при преподавании специальных дисциплин на старших курсах вуза. Даются основные функции 12 летнего обучения. Дисциплины, выбранные в качестве специального курса, вводятся с учетом актуальности темы, актуальности использования в средних школах и анализа применения на практике будущих учителей. В содержание данной статьи авторами охватывается разные направления, результаты практики преподавания специальных дисциплин на английском языке по педагогическим специальностям. Приводятся примеры учета особенности специальности в процессе преподавания предмета по программе трехязыче. Рассматриваются примеры стран по использованию этих методов обучения.

Ключевые слова: трехязычное обучение, средняя школа, методика преподавания, методы обучения, специальные курсы.

English is one of the most widely spoken languages in the world. Knowledge of many languages is considered necessary. Because - young people who speak different languages achieve great success. Therefore, the main goal of a multilingual education is creation a condition for ensuring the development of individual abilities of each student. Form a person capable of self-development, self-striving for excellence, socially and professionally developed, speaking different languages. Today the country pays special attention to training specialists who know the English language. There are opened sections, groups that teach English.

The cultural project of N.A. Nazarbayev "Trinity of languages" contributes to its realization. Fluency in speaking three languages by Kazakhstanis today consists from practical implementation of the idea of the national school of a specialist to create self-actualization in the development of the industry, the maintenance of the functioning of the state language in all spheres of public life, the enhancement of its role as a factor of interethnic harmony and Kazakhstan's patriotism to strengthen the Russian language and the English language as the language of globalization of integration linguistic and storage of scientific information, activities aimed at implementation in the economy requires success the introduction of multilingual education.

Today this issue is discussed at the state level, it pleases that this question is envisaged in the framework of the education reform. At present, students are given the full conditions to conduct classes with a computer, the Internet, an interactive whiteboard. [1].

Many teachers using effective technical means, methodically analyze various approaches to its application. Of course, it requires the teacher to have great literacy and creative search.

At present, life itself puts high standards in the field of education of the cognitive intellectual level of people. The problem is not just for the Republic of Kazakhstan, but it is also one of the topical issues of the whole world, because globalization requires knowledge of languages.

At the 12th Session of the Assembly of the People of Kazakhstan, President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev says: "The new generation of Kazakhstanis should be at least trilingual, fluent in Kazakh, Russian and English. In Europe, multilingualism has become the norm, and we must certainly come to it. At least, to master three languages is one of the needs that become modern requirements".

Firstly, we should note that trilingual should be taught from kindergarten and primary school. In spite of the fact that 17 countries of the Organization for Economic Cooperation and Development of Europe (OECD), English is the foreign language, it is taught from the primary classes. In these 17 countries, classes are conducted in English.

Secondly, the transition to trilingual increases the country's competitiveness. The best developed countries, which are in the top ten states, speak on two languages. Of these, 8 – know English at the level of "EF".

Third, the dominant trilingual is prestige of the Kazakh language. Knowledge of English language is assigned to both Kazakh-speaking children, and knowledge of the Kazakh language is assigned to representatives of other nationalities living in Kazakhstan. This, in turn, opens knowledge of the Kazakh language by representatives of other nationalities.

Seeing the teaching of other languages as subjects, besides teaching the language as a subject, other various subjects, that is, through training in Russian, in English, the achievement of trilingual is provided. In addition, providing the school's library with resources for trilingual students to ensure that any text, work, will be read from the original, opens the possibility to improve knowledge, and if reading the work of a foreign writer, it opens a deep path to aesthetic feel. [2].

Extra-curricular activities, electives, sections use three languages at a same, conducting clerical work in three languages requires the ability to use the language. These measures and actions, create conditions for the development of languages and the introduction of these works in all schools of the country - will be the way of implementing the trilingual program.

The main task in education is national and universal values, based on the achievements of science and practice on the formation of personality, the development of professional development, creating the necessary conditions for obtaining education, the introduction of a new technology of education, the informatization of education. Our young country is growing, improving, reaching heights with our children. High willed, responsible for the education of his generation, will be representatives of good health.

Currently, the educational systems of the country are being reorganized, a new national model of education is being created. One of the main works carried out in this direction is the science of mathematics, which is the renewal of knowledge transmitted mainly in high school. In implementing such a noble goal, the education system in the Republic is essentially changing. The state standards are being updated, educational programs are being improved, and new types of educational institutions have appeared.

In addition, strict requirements to the quality of education, new forms and methods of organizing the educational process are put, and new teaching technologies are widely applied.

Here in the solution of such important issues of the upbringing of the younger generation, the qualitative, conscious, intellectually developed, mathematics has a special place. At present, the science of mathematics is a comprehensive, very widespread subject. And the main condition of mathematical education is to increase the level of mathematical culture. Teaching math in high school in English provides many opportunities. Dealing deeper with the schoolchildren's science, opens the way to the future.

In Greek, the word „math“ itself denotes the meaning of education, science. Then in ancient times, mathematical knowledge was accepted as a high degree of science, too.

Mathematics are alternative concepts of science. Therefore, mathematics is regarded as the logical foundation of all sciences.

The first stage of mathematics forms a culture of thinking of students, develops and deepens knowledge.

The mastering of mathematics from the school bench allows the development and streamlining of the child's thinking, enhances mental abilities;

Mathematics will help you understand the discoveries and information in the world of various phenomena;

Mathematics is morally educating a teenager; besides aesthetic ethical side also is of great importance.

The place and role of mathematics in the education of adolescents, to a certain extent could be a system of legality and strict recognition of the public. The correct formation of a culture of thinking among students learning mathematics, the spreading of the argumentation in the course of its development successively, the work is the most important task, throughout its formation and absorption.

Teaching mathematics is an important component of secondary education, because science-mathematical natural science in the era of technological progress, technology and production, and used as a tool of language. The huge scientific and technical potential of our state depends on the quality of the mathematics course at school [3].

Students are guaranteed level of vocational training, as well as preparation for mastering the chosen profession and mathematics for the provision of training is an important issue for all. The main objective of the restructuring of school education, the development of a methodical system for teaching information and executive functions. The emergence of mathematical computers, various areas enhances human activity. All this requires a certain style of thinking from mathematical knowledge.

Practical utility of mathematics, its education to human, every day, starting with a simple mastered concept for the development of science and technology, the fundamental structures necessary in the complex real world of space and form, is the subject of contracts of quantitative relations.

In Kazakhstan there is only one language, this is the official language - Kazakh language. The word „support“ is used in the sense of a stand, a peg. To raise the shanyrak does not require three supports. Raised by one support and on all sides attached to the side of the shanyrak, it provides its strength. Our golden support is the Kazakh language and other languages as attached yaks from all sides. But some of us look at the trilingual process with a different look. The reason for this comes from misunderstanding the meaning of the word. Some support and some object. I certainly support this. [4].

The polytheistic training of the younger generation in the educational space, which is fluent in the secrets of the world science, today gives its abilities to students, allowing the needs of learning three languages - a requirement of the time. The main objectives: to form a developed personality who speaks several languages, and able to determine the social and professional culture.

The English language is recognized by globalization, and the knowledge of the English language - for an effective need for people living in Kazakhstan, received in connection with countries, began to get its place on the world level.

Knowledge of languages is the development of international relations of our country, it is the most important tool that allows for cultural and interpersonal relations. Qualitative changes in the intellectual and international relations of the country, human in practical actions, multilingualism is necessary and in demand. When the relationship of our country develops with other states, it is important to educate a person who is fluent in multilingualism from the school bench, that can use the state's obligation in terms of relation in the future in various fields of knowledge. [5].

In order for Kazakhstan to become an independent country, entering the path of development of the world civilization requires mastering poly-linguistics in perfection. In this regard, one of the requirements for teachers in the education system is the mastery of the profession in English and properly master them.

Therefore, before the formulation of trilingual in the field of education should be quite enough in the improvement taking into account the advantages and disadvantages of the whole system. Only then does our education system move forward. Knowledge of another language does not prevent you from mastering your native language. You do not need to be afraid of them. On the contrary, knowledge of languages helps students to improve their minds.

References:

- и Akikat. 2013, *Strategy "Kazakhstan – 2050" is a new political course of the established state. Address of the President of the Republic of Kazakhstan NANazarbayev to the people of Kazakhstan.*
- и American scientist's point of view. *The idea of the triading language in Kazakhstan is right and will be sustained //Kazinform – May 15. – 2008.*
- Nazarbayev N.A. (*Adress to Kazakh people*). *New Kazakhstan in new world. – Astana, 2007.*
- Khasanyly B. *Basics of language communication, 2008.*
- T.Abduali. *Let's not lose the tongue// Zhetisu, #31. 2008.*
- Abilkassimova G., Kaltayeva G.K. *The contents and features of preparation of future teachers of vocational training (for example, discipline «The methods of professional education») - Bulletin of the karaganda university, 1(85)/2017. – P.63*

УДК 378.147:004.8
МРНТИ 14.35.07

Нурбекова Ж.К.¹, Толганбайұлы Т.²

¹ д.п.н., профессор, декан факультета информационных технологий, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева
г. Астана, Казахстан

² магистр естественных наук, докторант факультета информационных технологий,
ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, г. Астана, Казахстан

РЕЗУЛЬТАТЫ ОПЫТНО-ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ РАБОТЫ ПРИ ОБУЧЕНИИ ПРОГРАММИРОВАНИЮ МИКРОРОБОТОВ

Аннотация

3 данной статье представлены результаты опытно-экспериментальной работы при обучении программированию микророботов. Опытно-экспериментальные работы проводились на факультете информационных технологий ЕНУ имени Л.Н. Гумилева в форме проектно-ориентированных семинаров на платформе Ардуино (2017-2018 гг.). В эксперименте приняли участие около 150 студентов IT-специальностей первого курса. Обучение программированию микророботов имеет прикладной характер и предусматривает реализацию учебных проектов. Работа над проектами с использованием микророботов дает возможность преподавателю реализовать учебные цели посредством привлечения знаний из других областей (программирование, физика, математика, мехатроника, электроника и другие), внести творчество в образовательный процесс, а также способствует формированию ключевых компетенций у обучающихся. В рамках экспериментального обучения были отобраны учебные материалы в соответствии со следующими проектами: «Smart light», «Smart traffic light», «Smart window», «Smart fun (вентилятор)», «Smart parking», «Smart home». В процессе опытно-экспериментальных работ выявлены и описаны компетенции, которые формируются на основе проектно-ориентированного обучения программированию микророботов и принципы ее организации.

Ключевые слова: проектно-ориентированное обучение, микроконтроллер Ардуино, командная работа, познавательная мотивация, критическое мышление, самостоятельность.

Аңдатпа

Ж.К. Нурбекова¹, Т. Толганбайұлы²

¹ п.ғ.д., профессор, ақпараттар технология факультетінің деканы, Л.Н. Гумилева атындағы
ЕҰУ Астана қаласы, Қазақстан, nurbekova_zhk@enu.kz

² жаратылыстану ғылымдарының магистры, ақпараттар технология факультетінің
докторанты, Л.Н. Гумилева атындағы ЕҰУ, Астана қаласы, Қазақстан, talant.kz@mail.ru

МИКРОРОБОТТАРДЫ БАҒДАРЛАМАЛАУДЫ ОҚЫТУДАҒЫ ТӘЖІРИБЕЛІК ЖҰМЫС НӘТИЖЕЛЕРІ

Бұл мақалада микророботтарды бағдарламалауды оқытудағы тәжірибелік жұмыс нәтижелері көрсетілген. Тәжірибелік жұмыстар Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ-нің ақпараттық технологиялар факультетінде жобаға бағытталған семинар формасында (2017-2018) жүргізілді. Тәжірибеге 150-ге жуық IT-мамандықтарының бірінші курс студенттері қатысты. Жобаға бағытталған оқыту ұстазға түрлі білім салаларын (программалау, физика, математика, электроника және т.б.) қамту арқылы оқу мақсаттарына жетуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар шығармашылықты оқу үрдісіне қосып, оқушылардың маңызды құзыреттіліктердің құрылуына үлес қосады. Тәжірибелік оқу кезінде келесі көрсетілген жобалармен сәйкес оқу материалдары тандалды: «Smart light», «Smart traffic light», «Smart window», «Smart fun (вентилятор)», «Smart parking», «Smart home». Тәжірибелік жұмыс барысында жобаға бағытталған микро-роботтарды бағдарламалауды оқыту негізінде қалыптасқан құзыреттер және оны ұйымдастыру қағида-лары анықталып, сипатталды.

Түйін сөздер: жобаға бағытталған оқыту, Ардуино микроконтроллері, командалық жұмыс, когнитивті ынталандыру, сыни ойлау, дербестік.

Abstract

Zh.K. Nurbekova¹, T. Tolganbaiuly²

¹Doctor of pedagogical sciences, Professor, Dean of the Faculty of Information Technology, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan, nurbekova_zhk@enu.kz

²Master of Science, Doctoral student of the Faculty of Information Technology, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan, talant.kz@mail.ru

RESULTS OF EXPERIMENTAL-EXPERIMENTAL WORK IN THE TEACHING OF PROGRAMMING OF MICROBOTS

This article presents the results of experimental work in teaching programming of micro-robots. Experimental work was carried out at the Faculty of Information Technology at the ENU named after L.N. Gumilyov in the form of project-oriented seminars on the Arduino platform (2017-2018). About 150 first-year IT students took part in the experiment. Training in programming of micro-robots has an applied character and provides for the implementation of educational projects. Working on projects using micro-robots allows the teacher to realize learning goals by attracting knowledge from other areas (programming, physics, mathematics, mechatronics, electronics and others), bring creativity to the educational process, and also contributes to the formation of key competencies among students. As part of the experimental training, training materials were selected in accordance with the following projects: “Smart light”, “Smart traffic light”, “Smart window”, “Smart fun (fan)”, “Smart parking”, “Smart home”. In the process of experimental work, the competencies that are formed on the basis of project-oriented teaching of micro-robot programming and the principles of its organization are identified and described.

Key words: project-based, microcontroller Arduino, team work, cognitive motivation, critical thinking, independence.

Обучение программированию микророботов имеет прикладной характер и предусматривает реализацию учебных проектов. Работа над проектами с использованием микророботов дает возможность преподавателю реализовать учебные цели посредством привлечения знаний из других областей (программирование, физика, математика, мехатроника, электроника и другие), внести творчество в образовательный процесс, а также способствует формированию ключевых компетенций у обучающихся, указанных в таблице 1.

Таблица 1

Цели обучения программированию микророботов [1]

<i>Цели обучения (формирование и развитие компетенции)</i>	<i>Учебная деятельность</i>
Готовность к социальному взаимодействию: - навыки эффективного социального взаимодействия.	КР, СЗ, ЗП
Коммуникативные компетенции: - способность организовывать и вести переговоры; - формирование навыков сотрудничества; - умение работать в команде.	КР, СЗ
Готовность к использованию информационных ресурсов: - формирование навыков работы в сети Интернет;\n- умение извлекать информацию в веб-форумах и сообществах.	СЗ
Учебно-познавательные компетенции: - знать платформу Ардуино и базовые комплектующие; основу программы (переменные, циклы, основные операторы, массивы); - уметь собирать и программировать простые электронные устройства; - повысить мотивацию к обучению программирования.	КР, СЗ, Д
Готовность к разрешению проблем: - развить способность делать обоснованный выбор из правильного анализа проблемы; - уметь осваивать новые знания, адаптируя их к своим задачам.	КР, СЗ

Решение проектных задач в команде – КР; Решение ситуационных задач – СЗ; Подготовка и защита проекта – ЗП; Демонстрация учебного материала – Д.

Опытно-экспериментальная работа проводилась в период учебной практики студентов факультета информационных технологий ЕНУ имени Л.Н. Гумилева в форме проектно-ориентированных семинаров на платформе Ардуино (2017-2018 гг.). В эксперименте было охвачено около 150 студентов IT-специальностей первого курса.

Рассмотрим организацию процесса обучения программированию микроботов.

• **Готовность к социальному взаимодействию и формирование коммуникативных навыков.** Особенностью проектно-ориентированного обучения в формировании коммуникативной компетенции у студентов – это совместная творческая работа [2]. Участники семинара были разделены на группы, которые состояли из 3 человек. В соответствии с коллективными интересами члены группы выбирали тему проекта, распределяли роли в команде, составляли план реализации, при возникновении проблемных ситуаций участники проводили поиск решений в различных источниках, предлагали варианты, обсуждали, и совместно выбирали оптимальные решения. Заключительный этап проектного обучения – подготовка и публичная защита конечного продукта.

Таким образом, организованное проектное обучение показало высокую коммуникативность обучающихся. Активное участие студентов в коллективной работе позволило формировать навыки сотрудничества, эффективного социального взаимодействия, чувство коллективной ответственности и умение работать в команде.

• **Готовность к использованию информационных ресурсов.** Необходимость в компетенции по использованию информационных ресурсов обучающиеся сумели проявить при реализации проекта «Smart home». При разработке данного проекта студенты столкнулись с проблемой подключения и программирования LCD display для отображения данных. Были отобраны и изучены материалы по данной теме из различных информационных источников [3]-[7]. Возникшие технические решения были найдены и студенты, интегрируя полученные знания, смогли решить возникшие технические неполадки. Из выше перечисленного можно утверждать, что широкое применение веб-ресурсов в условиях работы с большими объемами данных повышает информационную компетентность студентов.

• **Учебно-познавательные компетенции.** Основные задачи проектно-ориентированных семинаров программирования микроботов:

- знакомство с «жизненным циклом» разработки управляемых электронных устройств на платформе Ардуино;
- развитие навыков программирования на основе учебных проектов;
- повышение мотивации к дисциплине путем практического применения полученных знаний из различных областей знаний.

В рамках экспериментального обучения были отобраны учебные материалы в соответствии со следующими проектами: «Smart light», «Smart traffic light», «Smart window», «Smart fun (вентилятор)», «Smart parking», «Smart home» (рисунок 1). Проекты были разработаны по принципу «от простого к сложному». В первом проекте «Smart light» были использованы провода, резисторы, светодиоды, фоторезистор, макетная плата и микроконтроллер Ардуино. Соответственно, программная часть состояла из нескольких переменных и циклов. В свою очередь проекты «Smart parking», «Smart home» были более функциональными и сложными. Студенты сталкивались с различными трудностями при конструировании аппаратной части проекта. Расширение технических возможностей проекта, применение различных датчиков и дополнительные электронные компоненты приводили к объемному программному коду (скетчи). С целью оптимизации программного кода студенты использовали управляющие операторы, циклы, массивы и библиотеки одновременно развивая навыки программирования.

Главное отличие программирования микроконтроллера Ардуино от программирования в средах разработки Visual Studio, XCode, NetBeans – это возможность вашей программы тесно взаимодействовать 3) окружающей средой с помощью различных датчиков и электронных устройств. Процесс обучения программирования в средах разработки носит виртуальный характер.

2) результате проведенного проектно-ориентированного семинара мы обнаружили, что студенты научились конструировать и программировать простые электронные устройства, повысился интерес к дисциплине. Эти утверждения были подтверждены на основе полученных данных тестирования уровня знаний «до и после» семинара (pre-test post-test), а также результатах анкетирования студентов [8]-[9].

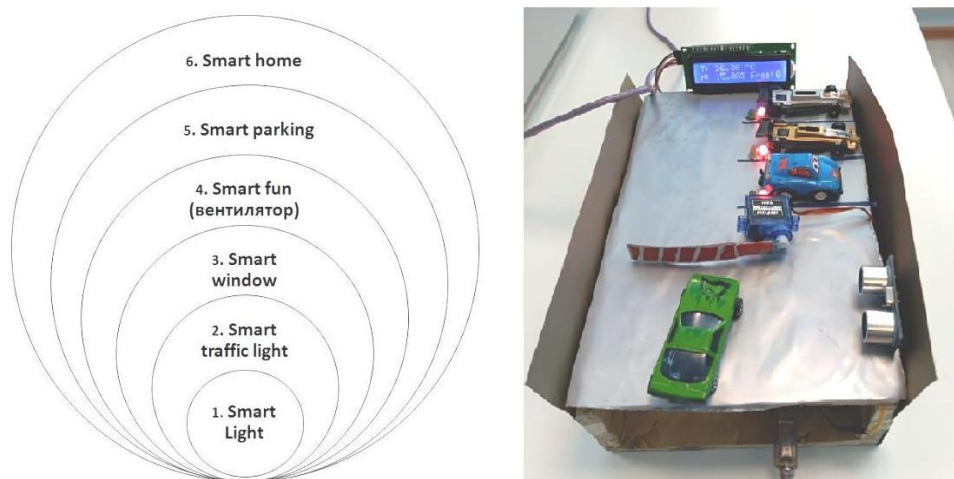

Рисунок 1. Учебные проекты

• **Готовность к разрешению проблем.** Формирование компетенций разрешения проблемных ситуаций реализуется на основе проектов и специально созданных ситуаций [10]. Приведем пример проблемной ситуации: студенты разработали проект «Smart parking» (рисунок 1). Автоматизировали работу паркинга, в частности: мониторинг температуры и влажности помещения, индикация свободных мест и автономная работа шлагбаума при въезде и выезде автомобилей. Решения одних задач привела к зарождению новых. Проблема заключалась в необходимости получать уведомление на мобильное устройство о наличии свободных мест в паркинге. Студенты самостоятельно изучили типы связей устройств на плате Ардуино и способы их подключения к плате. Мобильное уведомление было реализовано с помощью Bluetooth модуля HC-06.

Результаты опытно-экспериментальной работы показали, что проектно-ориентированный метод способствует формированию умений разрешать проблемные ситуации. Работая в таких условиях, студенты учатся делать обоснованный выбор из правильного анализа проблемы, самостоятельно осваивать новые знания, адаптируя их к своим задачам.

Проектно-ориентированные семинары организованы на основе следующих принципах (рисунок 2):

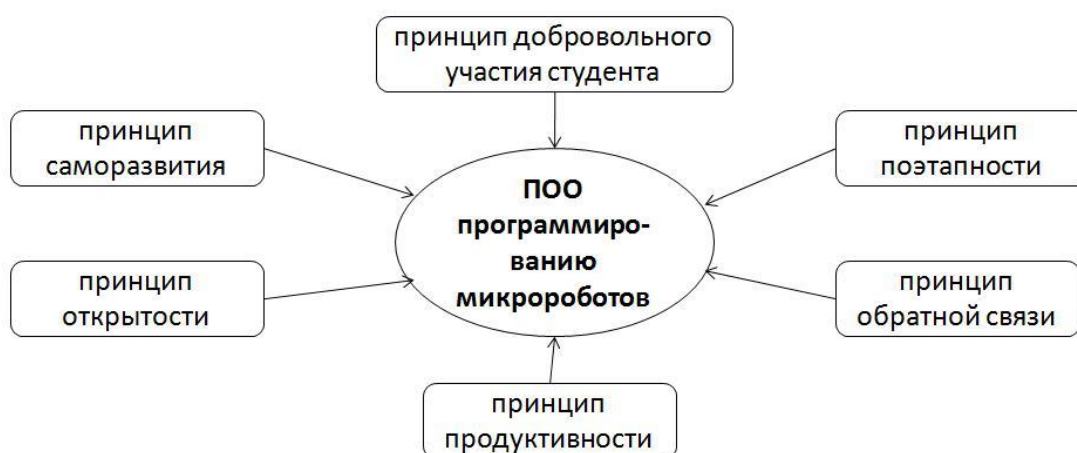

Рисунок 2. Принципы организации проектно-ориентированного обучения программированию микроботов [11]-[13]

– Соблюдения принципа добровольного участия студентов в проекте с учетом интересов отражается в результатах проведенного анкетирования, где 94% участников дали оценку – «Отлично» и 6% участников дали оценку - «Хорошо» на вопрос касающиеся организации и заинтересованности участника в предложенных учебных проектах;

– Принцип поэтапности. На проведенных проектно-ориентированных семинарах программированию микроботов участники придерживались определенного алгоритма действий при разработке проекта:

- Выбор темы учебного проекта.
- Организация деятельности (цели, задачи, методы и результаты исследования).
- Подготовка и презентация конечного продукта перед аудиторией.

– Принцип саморазвития учащихся – это выработка и развитие личных качеств (коммуникативные навыки, нестандартное мышление, командная работа и др.) на основе планировании и выполнении задач в предложенных учебных проектах.

– Принцип открытости проявляется в возможности корректировки и дополнении учебных проектов
5) учетом замечаний и предложений консультантов, членов других групп и преподавателей. В ходе разработки проекта «Smart window» где автоматизированные окна открывались и закрывались в зависимости от температуры помещения. Во время презентации данной работы было предложено усовершенствовать эффективность функционирования устройства: дистанционное управления окнами с помощью пульта и инфракрасного приемника.

– Принцип обратной связи. На семинарах участники активно взаимодействовали с тьюторами, оповещали о проделанной работе, консультировались по дальнейшим действиям реализации проектов для получения обратной связи.

– Принцип продуктивности. Учебные проекты были направлены на активное участие каждого студента во всех жизненных циклах продукта и ее логического завершения.

1 процессе опытно-экспериментальных работ были выявлены и описаны компетенции, которые формируются на основе проектно-ориентированного обучения программированию микророботов и принципы ее организации.

Перспективой исследования является проведение в соответствии к вышеприведенным принципам проектно-ориентированного обучения программирования микророботов.

Список использованной литературы:

- Systematic Literature Review: Programming of Micro-robots on the Basis of Ардуино.* Nurbekova Zh.K., Tolganbaiuly T., Nurbekov B., Tuenbaeva K., *Anais da Academia Brasileira de Ciencias* (2018) 90(3): 3284-3296 (*Annals of the Brazilian Academy of Sciences*) Printed version ISSN 0001-3765 / Online version ISSN 1678-2690;
Метод проектов: история и теория вопроса / Полат, Е.С. // *Школа технологии.* – 2006. – № 6. – С.43-47. – С. 2006.

<https://lesson.arduino.ru/page/urok-4-podklyuchenie-lcd1602-po-i2c-k-arduino/>

Электронный ресурс. Режим доступа: <https://arduinomaster.ru/datchiki-arduino/lcd-i2c-arduino-display-ekran/>

Электронный ресурс. Режим доступа: <http://zelectro.cc/LcdI2Cmodule>

Электронный ресурс. Режим доступа: <http://robotclass.ru/articles/arduino-i2c-scanner/>

Электронный ресурс. Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=dxqT7aqdI-c&t=142s>

Опыт проектно-ориентированного обучения программированию микророботов / Нурбекова Ж.К., Толганбайұлы Т. / *Вестник* №5 (120)-2017;

Using Ардуино to increase engagement & enjoyment with university first year computer science students / Нурбекова Ж.К., Толганбайұлы Т., Альфредо Пина / «Интеллектуалдық ақпараттық және коммуникациялық технологиялар - «ҚАЗАҚСТАН – 2050» стратегиясы аясында үшінші индустриалды революцияны жүзеге асырудың құралы» атты V халықаралық ғылыми –практикалық конференция еңбектері, 2018;

Компетенции как способность разрешать проблемные ситуации / Дамбуева А.Б., / *Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В.П. Астафьева*, 2013;

Метод учебных проектов как средство активизации учебной деятельности учащихся. Н.А.Краля. Учебно-методическое пособие. – Омск, 2005;

Педагогическое проектирование: Учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И.А. Колесникова, М.П. Горчакова-Сибирская / Под ред. И.А. Колесниковой. – М.:Издательский центр «Академия», 2005. – 288 с.;

Принципы проектной деятельности. М.Н. Баринаова. Казанская наука №9, 2013.

МРНТИ 14.01.85

М.М. Кубеева¹, М.К. Абдрешева²

¹ магистр педагогических наук, Карагандинский Государственный Университет имени Е.А. Букетова, г. Караганда, Казахстан

² магистр педагогических наук, Карагандинский Государственный Университет имени Е.А. Букетова, г. Караганда, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ В ОБУЧЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОМУ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Аннотация

Традиционное обучение профессионально-ориентированному иностранному языку студентов неязыковых специальностей в высшем учебном заведении ранее состояло из выполнения упражнений по чтению, пониманию и переводу текстов, в том числе специальных, изучению грамматики и т.д. Теперь это необходимо перенести акцент на обучение на новые педагогические технологии, которые немислимы без широкого использования информационных и коммуникационных технологий (ИКТ), что позволяет реализовать дидактические принципы индивидуализации и дифференциации, творческой активности, наглядности, перехода к самообразованию, более широкое использование методов исследования и поиска.

Статья посвящена проблемам преподавания иностранных языков для неязыковых специальностей с помощью информационно-коммуникационных технологий. В статье раскрывается сущность концепции ИКТ.

Ключевые слова: профессионально ориентированное обучение языкам, ИКТ, английский язык для специальных целей.

Аңдатпа

М.М. Кубеева¹, М.К. Абдрешева²

¹ педагогика ғылымдарының магистрі, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан

² педагогика ғылымдарының магистрі, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан

ТІЛДІК ЕМЕС МАМАНДЫҚТАР СТУДЕНТТЕРІН КӘСІБИ-БАҒЫТТАЛҒАН ШЕТ ТІЛІНЕ ОҚЫТУДА АКТ-НЫ ҚОЛДАНУ

Жоғары оқу орнында тілдік емес мамандықтағы студенттерді кәсіби-бағытталған шет тілін оқытуы бұрын оқуға арналған жаттығулардан, мәтіндерді түсіну және аудару, соның ішінде арнайы граммати-каны оқытудан және т.б. жаттығулардан тұрды. Енді осы жаңа педагогикалық технологияларға оқытуға басты назар аудару қажет, бұлар ақпараттық және коммуникациялық технологияларды (АКТ) кеңінен пайдаланбай ойластырылмайды, бұл дараландыру мен саралаудың, шығармашылық белсенділіктің, көрнекіліктің, өздігінен білім алуға көшудің дидактикалық принциптерін іске асыруға, зерттеу мен іздеу әдістерін кеңінен қолдануға мүмкіндік береді.

Мақала ақпараттық-коммуникациялық технологиялармен көмегімен тілдік емес мамандықтарға арналған шет тілдерін оқыту мәселелеріне арналған. Мақалада акт тұжырымдамасының мәні айтылады.

Түйін сөздер: кәсіби бағытталған шет тілдеріне оқыту, АКТ, арнайы мақсаттарға арналған ағылшын тілі.

Abstract

М.М. Kubeyeva¹, М.К. Abdresheva²

¹ master of Pedagogical Sciences, Karaganda State University named after E.A. Buketov, Karaganda, Kazakhstan

² master of Pedagogical Sciences, Karaganda State University named after E.A. Buketov, Karaganda, Kazakhstan

THE USE OF ICT IN TEACHING PROFESSIONALLY-ORIENTED FOREIGN LANGUAGE TO STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

The traditional teaching of a professionally-oriented foreign language to students of non-linguistic specialties at a higher educational institution previously consisted of performing exercises for reading, understanding and translating texts, including special ones, studying grammar, etc. Now it is necessary to shift the focus on learning

to new pedagogical technologies that are unthinkable without the wide use of information and communication technologies (ICT), allowing for the implementation of didactic principles of individualization and differentiation, creative activity, visibility, the transition to self-education, wider use of research and search methods.

The article is devoted to the problems of teaching foreign languages for non-linguistic specialties through information and communication technologies. The article reveals the essence of the concept of ICT.

Key words: professionally oriented language teaching, ICT, English for specific purposes.

The entry of our country into the international community leads to a change of attitude to the study of foreign languages in the modern Kazakh society. In recent years, the need for specialists who speak foreign languages has sharply increased, which is extremely important for enhancing their competitiveness and Kazakhstan's access to world markets in a globalized economy. In this regard, the requirements for the level of language training in universities have changed. The practical goal of teaching a foreign language is for university graduates to achieve such a level of foreign language professional-oriented communicative competence that allows using a foreign language as a means of intercultural communication at the level of international standards in their professional activities. Naturally, with such high requirements for professional and practical proficiency in a foreign language, presented to a graduate from a non-linguistic university, the development of effective methods of teaching a foreign language for specific purposes becomes increasingly relevant.

The increasing flow of foreign language information coming both through printed publications and through the global computer network Internet puts future professionals in the need to quickly look through a large amount of information in order to find, extract and use the necessary information to solve their professional problems. To do this, a technical university student needs to develop the skills of flexible, professionally-oriented reading, that is, skills that allow one to switch from one type of professional-oriented reading to another depending on the situation and the purpose of reading.

The study of issues related to the teaching of professional-oriented foreign language is devoted to the work of such domestic scientists as J.I.A. Anisimova, A.S. Balakhonov, S.A. Zhukova, T.G. Klepikova, E.V. Krylova, I.P. Osipova, E.Yu. Panina, TS Serova, E.V. Tarasova, S.G. Ulitina, C.K. Folomkina and others. Despite the increasing number of papers devoted to examining the role of information technologies in education, researchers such as V.N. Aldushonkov, E.G. Azimov, V.P. Bepalko, M.A. Bovtenko, M.Yu. Bukharkina, H.JI. Lukoshkina, D.P. Muravlev, E.S. Polat, I.V. Robert and others, the question of the appropriateness and effectiveness of the use of information and communication technology tools in teaching professional-oriented foreign language to the university students remains insufficiently studied. [1]

Traditional teaching of a foreign language in a non-linguistic educational institution previously consisted of performing exercises for reading, understanding and translating texts, including special ones, studying grammar, etc. Now it is necessary to shift the emphasis in teaching to new pedagogical technologies that are unthinkable without wide use of information-communication technologies (ICT), allowing to realize the didactic principles of individualization and differentiation, creative activity, visibility, the transition to self-education, Jireh use research and search methods.

We can single out a number of didactic tasks that are solved in the process of teaching foreign languages using ICT: the formation and improvement of language skills and the skills of reading, writing, speaking, listening; expansion of active and passive dictionaries; acquisition of cultural knowledge; the formation of group work skills.

We can single out a number of didactic tasks that are solved in the process of teaching foreign languages using ICT: the formation and improvement of language skills and the skills of reading, writing, speaking, listening; expansion of active and passive dictionaries; acquisition of cultural knowledge; the formation of group work skills.

One of the most common components of information technology is computer technology. By "computer information technology" is meant a set of systematic and mass methods and techniques for processing information in all types of human activity using modern computer technology and software [2].

Currently, a method of teaching a foreign language using the Internet is being developed. There are supporters of the idea of learning the language only through the network, without the traditional work with the textbook. But most teachers prefer to use the Internet along with traditional teaching aids, integrating it into the learning process [3].

Using the Internet to teach foreign languages is very convenient, fruitful and promising. In the classroom, the learning process becomes more attractive for students, as they have unlimited access to interesting country study

materials, which favorably differ from the static obsolete texts in the textbook. Thanks to the Internet, we have access to an unlimited amount of authentic information in a foreign language.

The main electronic tool for language learning today is the Internet. Its attractiveness, in our opinion, is related to the fact that it creates an environment conducive to the development of creative and cognitive abilities of students and students in conditions of unregulated and multivariate learning, the formation and development of divergent (non-stereotypical) thinking, which is characterized by the ability to simultaneously put forward many good ideas speed, flexibility, originality, accuracy. The Internet in the process of learning foreign languages can be used in the following cases:

8. search for information in preparing for classes, both students and teacher (the Internet speeds up the process, saves time and allows you to reach more sources);

9. an example in this case is the use of electronic libraries with the ability to quickly access a large amount of reference material and as a source of didactic and educational-methodical base for its further processing or processing by a teacher;

10. synchronous (on-line) or asynchronous (off-line) communication, including with native speakers, through communication in thematic forums and chats, which creates an environment for the formation and development of basic speech skills and communicative competence;

11. distance learning, which is becoming a common form of knowledge acquisition, giving the opportunity to become graduates of an international level;

12. real-time testing, available on language schools and training sites

Web-portals, as well as on the servers of educational institutions.

For effective learning English, you can use a number of Internet sites. They will help to solve a whole range of didactic tasks: to form reading skills using the materials of the global network; to replenish vocabulary, to form a sustainable motivation to learn English. To expand the student's outlook, thereby forming his sociocultural competence.

Students can use the unique internet site "bbclearningenglish.net" for independent work in learning English. The site offers all sorts of educational and teaching materials and allows the student to test their knowledge.

Information and communication technologies based on the Internet are now becoming one of the leading aspects of the scientific activities of universities. Their use at a completely new level allows you to provide interactive learning, to create a special learning environment. At the same time, it is necessary to apply new methods of mastering a foreign language, but they have not yet been sufficiently studied in the teaching methods.

In teaching English in modern conditions, the importance of the use of Skype is great. Online communication undoubtedly contributes to the enrichment of students' vocabulary and the awakening of keen interest in the phraseology of the language being studied. An interest in linguistic facts is being formed, the ability to see and hear vigilantly, to penetrate the meaning of encountered expressions, and the desire to use them independently is developed. [4]

The use of modern technologies, in particular computers, Internet resources, special educational multimedia programs, as well as modern technical means (DVD, video cameras, dictaphones), allows optimizing the learning process in the following areas:

B increasing the motivation of students and teachers through active involvement in the process of live communication;

B fostering the self-identity of a student through the skills to find, extract, evaluate, and analyze relevant information;

B intensification of the educational process, which allows rational organization of the educational process, both in the classroom and in the conditions of independent work of students;

B ensure the strength of the learning material;

B contribute to the formation of a didactically expedient information-learning environment;

B development of professional communication skills of students and teachers. [5]

Thus, having presented the experience of using information and communication technologies in a foreign language lesson for non-linguistic specialists, it should be indicated that, in this case, it is possible not only to use ICT to create

interactivity, visibility, but also with their help it is possible to effectively organize the learning process, in particular, the control of learning.

References:

Yesenina N.E. *The use of a complex of information and communication technology tools in the process of teaching a professionally oriented foreign language at a higher educational institution: Ref. diss. . Cand. ped. sciences. Moscow, 2006, p. 3.*

Kaplina L.Yu. *The introduction of information technology training in the process of professional training of specialists of a technical university (on the example of a foreign language). - Samara: SSTU, 2011.*

Sokratova M. — *The Internet in the German Language Lesson* . - Mode will be available: Shr: //tagta8akga1oua.iso2.gi/RIYA} iy11gpe1; _pa_ uroke_nemeckogoJazykaquot / 1-1-0-4 (access date 7.12.11).

Artamonov LA, Arkhipova M.V. *Innovations in teaching English to students of non-linguistic universities* // \endash NU, 2012. – №2. – p. 28-33

УДК 378.147
МРНТИ 14.35.09

Г.С. Саудабаева¹, М.А. Айтбаева²

¹ д.п.н., ассоциированный профессор КазНПУ им. Абая,
г. Алматы, Казахстан

² к.п.н., и.о. ассоциированного профессора КГУ им. Коркыт Ата
г. Кызылорда, Казахстан

ПРОЕКТНОЕ ОБУЧЕНИЕ В ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Аннотация

статье рассматриваются приоритеты использования проектного обучения студентов педагогических специальностей вуза. Проектная технология обучения является одним из современных методов реализации компетентностной модели обучения. Говорится об истории становления проектного обучения. Раскрываются понятие «проект», сущность проектного обучения и его основные блоки организации. Описываются основные характеристики проектной деятельности. Дается классификация проектов по целевому назначению, по масштабу, по времени выполнения, по количеству участников. Выделяются этапы реализации проектной деятельности. Подчеркивается важная роль менеджера проекта – ключевой фигуры, от лидерских качеств и компетентности которой в определяющей степени зависит успешность проекта. Раскрывается роль преподавателя как консультанта проекта, и роль студента как активного субъекта познавательного процесса. Важную роль в проектах играет менеджер проекта – ключевая фигура, от лидерских качеств и компетентности которой в определяющей степени зависит успешность проекта. Результатом работы над проектом должен стать конкретный результат, продукт, который будет творением студента или команды проекта. Подчеркивается важность заключительной стадии проектной технологии обучения - рефлексии. Описываются виды презентаций проектов.

Ключевые слова: проект, проектная технология обучения.

Аңдатпа

Г.С. Саудабаева¹, М.А. Айтбаева²

¹ п.ғ.д, қауымдастырылған профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ
Алматы қ., Қазақстан

² п.ғ.к., қауымдастырылған профессор м.а. Қорқыт Ата атындағы ҚМУ
Қызылорда қ., Қазақстан

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МАМАНДЫҚ СТУДЕНТТЕРІН ДАЙЫНДАУДА ЖОБАЛАП ОҚЫТУ

Мақалада ЖОО-ның педагогикалық мамандықтарының студенттерін жобалап оқытуды қолдану басымдықтары қарастырылады. Оқытудың жобалау технологиясы оқытудың құзыреттілік моделін жүзеге асырудың заманауи әдістерінің бірі болып табылады. Жобалап оқытудың қалыптасу тарихы туралы айтылады. "Жоба" ұғымы, жобалап оқытудың мәні және оның негізгі блоктары ашылады. Жобалау қызметінің

негізгі сипаттамалары сипатталады. Жобаларды нысаналы мақсаты бойынша, ауқымы бойынша, орындау уақыты бойынша, қатысушылар саны бойынша жіктеу беріледі. Жобалау қызметі іске асыру кезеңдеріне бөлінеді. Жоба менеджерінің маңызды рөлі – жобаның табыстылығын айқындаушы деңгейде көшбасшылық қасиеттерге және құзыреттілікке байланысты негізгі тұлға. Оқытушының жоба кеңесшісі ретіндегі рөлі және студенттің танымдық үрдістің белсенді субъектісі ретіндегі рөлі ашылады. Жобаларда маңызды рөлді жоба менеджері атқарады – жобаның табыстылығы айқындаушы деңгейде көшбасшылық қасиеттерге және құзыреттілікке байланысты негізгі тұлға. Жоба жұмысының нәтижесі нақты нәтиже, студенттің немесе жоба командасының туындысы болуы тиіс. Рефлексия-оқытудың жобалау технологиясының қорытынды сатысының маңыздылығы атап өтіледі. Жобаларды таныстыру түрлері сипатталады.

Түйін сөздер: жоба, оқытудың жобалау технологиясы.

Abstract

G.S. Saudabayeva¹, M.A. Aitbayeva²

*¹ doctor of pedagogical sciences, associate professor, Kazakh National Pedagogical University named after Abay
Almaty city, Republic of Kazakhstan*

*² candidate of pedagogical sciences, Kyzylorda State University named after Korkyt Ata
Kyzylorda city, Republic of Kazakhstan*

**PROJECT-BASED LEARNING IN THE TRAINING OF STUDENTS
OF PEDAGOGICAL SPECIALTIES**

The article considers the priorities of using project training of students of pedagogical specialties of the University. Project technology of training is one of the modern methods of implementation of the competence model of training. It is said about the history of project training. The concept of "project", the essence of project training and its main blocks of the organization are revealed. The main characteristics of project activities are described. The classification of projects by purpose, by scale, by execution time, by the number of participants is given. The stages of project activities implementation are distinguished. The important role of the project Manager is emphasized-a key figure, on leadership qualities and competence of which the success of the project depends to a certain extent. The role of the teacher as a project consultant and the role of the student as an active subject of the cognitive process are revealed. An important role in projects is played by the project Manager-a key figure, on the leadership qualities and competence of which the success of the project depends to a certain extent. The result of work on the project should be a specific result, a product that will be the creation of the student or project team. The importance of the final stage of the project technology of learning - reflection is emphasized. The types of project presentations are described.

Key words: project, project technology of training

Заинтересованность будущих педагогов появляется тогда, когда они видят практические результаты своей образовательной активности, когда они могут применить свои знания, навыки и умения. Такую возможность обеспечивает проектная технология обучения. В основу метода проектов положена идея, составляющая суть понятия "проект", его прагматическая направленность на результат, который можно получить при решении той или иной практически или теоретически значимой проблемы. Метод проектов позволяет учить студентов видеть, ставить и решать проблемы, имеющие как теоретическую, так и практическую значимость для развития общества. Работая над проектом, добывая знания самостоятельно, анализируя имеющийся материал, человек учится думать, самостоятельно принимать решения и отвечать за свой выбор.

Метод проектов – не новое явление в педагогике. Он применялся и в отечественной дидактике (особенно в 20-30 годы), и в зарубежной. В последнее время этому методу уделяется пристальное внимание во многих странах мира. Первоначально его называли методом проблем и связывался он с идеями гуманистического направления в философии и образовании, разработанными американским философом и педагогом Дж. Дьюи, а также его учеником В.Х. Килпатриком.

Дж.Дьюи предлагал строить обучение на активной основе, через целесообразную деятельность ученика, сообразуясь с его личным интересом именно в этом знании.

Метод проектов всегда ориентирован на самостоятельную деятельность учащихся – индивидуальную, парную, групповую, которую учащиеся выполняют в течение определенного отрезка времени. Этот подход органично сочетается с методом обучения в сотрудничестве.

Метод проектов всегда предполагает решение какой-то проблемы, предусматривающей, с одной стороны, использование разнообразных методов, с другой – интегрирование знаний, умений из различных областей науки.

В основе метода проектов лежит развитие познавательных навыков студентов, умений самостоятельно конструировать свои знания, умений ориентироваться в информационном пространстве, развитие критического мышления.

Для метода проектов очень существенным является вопрос практической, теоретической и познавательной значимости предполагаемых результатов.

Проектно-ориентированное обучение осуществляется в тесной связи с реальной жизненной практикой, нацелено на формирование у студентов специфических умений и навыков посредством системной организации проблемно-ориентированного учебного поиска в рамках учебного проекта.

Организация проектной работы студентов состоит из трех основных блоков:

Проектная часть. По этому блоку преподаватель обязан понять методику управления проектами. Впередать эти знания и навыки своим учащимся для успешной реализации из командного проекта.

Академическая часть. В этом блоке преподаватель должен дать правильное направление по усвоению материала своего предмета с помощью анализа и рефлексии результатов практической реализации проекта.

Организационная часть. Здесь преподаватель играет роль спонсора проекта, тем самым задавая тонус работе учащихся, а также поддерживая их через налаживание контактов с организациями, с которыми студенты будут работать во время реализации проекта.

Эффективное применение проектной технологии обучения требует понимания студентами, прежде всего, сущности самого проекта и проектной деятельности.

Проект – это набор видов деятельности, которые взаимно связаны в течение определенного времени с целью достижения поставленной цели.

Студентам важно понять, что проектная деятельность обладает следующими чертами:

7. имеет четко определенные цели;
8. цели должны быть конкретными;
9. деятельность исполнителей проекта часто носит уникальный характер;
10. деятельность имеет комплексный характер как взаимосвязанная совокупность различных видов работ;

работ;

11. деятельность жестко ограничена, осуществляется в рамках бюджета проекта;
12. деятельность осуществляется в рамках календарного плана проекта;
13. деятельность осуществляется в рамках договора проекта, определяющего взаимные обязательства участников проекта.

Осмысление этих особенностей проектной деятельности позволит студентам понять, что ее суть заключается в решении вопроса – как в условиях высокой неопределенности, вызывающих множество рисков для деятельности, обеспечить достижение целей проекта вовремя, в рамках бюджета, и при надлежащем качестве.

В свою очередь, научно-исследовательские проекты по целевому назначению выделяют три вида научно-исследовательских проектов: фундаментальные, прикладные, и разработки.

Целью фундаментальных исследований является расширение научного знания, они направлены на открытие и изучение новых явлений и создание новых методов исследования.

Целью прикладных исследований – является установление того, как можно использовать научные знания, полученные в результате фундаментальных исследований, в практической деятельности.

Разработка – процесс преобразования информации, полученной в результате фундаментальных и прикладных исследований, в форму, пригодную для массового освоения на практике.

По масштабу проекты различаются как:

14. международные (межправительственные);
15. национальные (государственные);
16. региональные;
17. локальные.

Масштаб проекта определяет различия в ресурсах, рисках, методах разработки и реализации, последствиях выполнения проекта.

С точки зрения ресурсной обеспеченности и управления рисками проекта важно также различать проекты по времени выполнения:

- С. краткосрочные;
- С. среднесрочные;
- С. долгосрочные.

По количеству участников различаются:

- В корпоративные (несколько участников);
- В индивидуальные (один участник).

Различать эти проекты необходимо, прежде всего, для эффективной организации проектной деятельности.

При выполнении проектного задания в рамках проектной технологии обучения студент должен учитывать, что каждый проект от момента его зарождения до момента завершения проходит ряд определенных этапов, которые составляют жизненный цикл проекта.

Этапы жизненных циклов проекта представляются следующим образом:

- 6) зарождение идеи, замысла
- 7) анализ проблемы
- 8) разработка концепции
- 9) детальная проработка
- 10) выполнение проекта
- 11) использование
- 12) ликвидация

Для успешного выполнения проектного задания студенту необходимо знать, что проектная деятельность состоит из нескольких этапов, имеющих свои специфические задачи и содержание.

На первом этапе решаются много задач, среди которых основные:

- 7. формулировка идеи проекта, предварительное изучение спроса на проект, четкая формулировка целей, задач проекта, оценка их соответствия интересам общества;
- 8. сбор и анализ данных проекта и принятие на этой основе решения с обоснованием (аргументацией) по определению оптимального варианта проекта;
- 9. разработка проекта – выбор оптимальных методов реализации проекта (указание наилучших сроков, последовательности этапов выполнения проекта и др.).

Второй этап проекта начинается с момента фактического начала его реализации и заканчивается на момент передачи объекта в эксплуатацию. Данный этап сопровождается контролем, наблюдением по мере прогресса проекта.

На третьем этапе оценивается воздействие проекта после его реализации на развитие общества.

Успешность выполнения любого проекта начинается с грамотного планирования. При планировании необходимо опираться на следующие принципы планирования в проектах:

- Целенаправленность как процесс развертывания главной цели проекта в иерархическую последовательность целей и задач проекта;
- Комплексность планирования как учет всех мероприятий, направленных на достижение целей и результатов проекта;
- Сбалансированность по ресурсам, что позволяет планы обеспечивать необходимыми ресурсами;
- Системность планирования, которая позволяет рассматривать проект как целостную систему с определением и учетом взаимосвязей всех элементов системы
- Гибкость планирования, которая предполагает способность адаптироваться к изменениям;

Оптимальность планирования предполагает способность формировать лучшие планы по выбранным критериям. Студенты должны понимать, что реализация этих принципов обеспечит обоснованность планирования проекта. Студентам необходимо знать, что принципиально важным для организации выполнения проекта является осуществление структурной декомпозиции работ, т.е., необходимо разбить проект на отдельные работы и определить ответственных за их выполнение работников. Это позволит правильно распределить ресурсы проекта и контролировать выполнение запланированных работ проекта. Не менее важным вопросом, от которого зависит результат проекта, является определение участников проекта, всех заинтересованных сторон проекта. Ведь именно интерес является движущей силой проекта.

Одним из главных участников проекта является будущий владелец результата проекта – заказчик. Он определяет основные требования и масштабы проекта, обеспечивает его финансирование, заключает контракты с различными исполнителями, организует взаимодействие между ними, несет ответственность за проект в целом. Заказчиком может быть и инвестор – сторона, вкладывающая средства в проект. Инвесторы заключают договоры с заказчиком, контролируют их выполнение. Они являются

полноправными участниками проекта и владельцами имущества, приобретенного за их средства, до полного расчета с заказчиком по контракту или кредитному соглашению.

Следующим участником проекта является исполняющая организация, в рамках которой формируется команда проекта, которая непосредственно будет выполнять все работы по проекту. Организационная структура команды должна соответствовать основным видам деятельности по реализации проекта. Важную роль в проектах играет менеджер проекта – ключевая фигура, от лидерских качеств и компетентности которой в определяющей степени зависит успешность проекта.

При разработке проекта необходимо учитывать мнение местного населения, проживающего на территории, на которой реализуется проект, они тоже являются участниками проекта.

При организации работы над проектом необходимо особое внимание уделить решению двух задач:

- 5 формирование команды проекта;
- 6 организация эффективной работы команды.

Команда проекта – одно из главных понятий управления проектами, потому именно команда проекта обеспечивает достижение цели проекта. Эта группа создается на период реализации проекта и после его завершения распускается.

Проблемно-ориентированное обучение осуществляется в рамках учебного проекта. Под учебным проектом подразумевается специально организованный преподавателем комплекс действий по решению значимой для общества и студента проблемы, завершающихся созданием продукта.

Иначе говоря, учебный проект – это комплекс поисковых, исследовательских, аналитических, расчетных, графических и других видов работ, выполняемых студентами самостоятельно с целью практического или теоретического решения значимой проблемы.

Обучение посредством метода проектов представляет такую технологию организации процесса обучения преподавателем, в которой студент в сопровождении преподавателя самостоятельно

20. выявляет,
21. ставит и
22. решает проблемы.

Обучение нацелено на развитие аналитических, исследовательских, организационных, коммуника-тивных, управленческих компетенций студентов.

Оно формирует способность к самостоятельной организации познавательного процесса, способность креативно мыслить, способность к самоорганизации; умение отстаивать свои права, развивает способности к созидательной деятельности; терпимость к чужому мнению; умение вести диалог и т.д.

Преподаватель превращается в консультанта.

Студент становится активным субъектом познавательного процесса:

- самостоятельно формулирует учебную проблему;
- осуществляет сбор необходимой информации;
- выбирает варианты решения проблемы;
- обосновывает принятое решение;
- планирует и;
- организует свою деятельность;
- интегрируя новое знание и;
- приобретая новые навыки и умения, опыт;
- Проектная технология обучения предполагает:
 - наличие проблемы, требующей интегрированных знаний и исследовательского поиска ее решения;
 - практическую, теоретическую, познавательную значимость предполагаемых результатов;
 - самостоятельную деятельность студента;
 - структурирование содержательной части проекта с указанием поэтапных результатов;
 - использование исследовательских методов, т.е. определение проблемы, вытекающих из нее задач исследования, выдвижение гипотезы их решения;
 - анализ полученных данных, выводы. Обсуждение методов исследования, оформление конечных результатов.

Студентам прежде всего необходимо помнить, что целью проектной деятельности становится решение проблемы, а задачи проекта формулируются как задачи достижения цели в определенных условиях. Выполнение проектного задания всегда начинается с моделирования самого проекта, планирования действий по разрешению проблемы и определения способов их реализации как задачи достижения цели в определенных условиях.

Основой проектного моделирования является структурирование содержательной части проекта с определением поэтапных результатов; времени выполнения каждого этапа, ответственного за выполнение каждого этапа. Результатом работы над проектом должен стать конкретный результат, продукт, который будет творением студента или команды проекта.

Выполнение проекта завершается презентацией результата, суть которой заключается в защите самого проекта. Заключительной стадией проектной технологии обучения является рефлексия.

Деятельность в учебном проекте подчинена определенной логике, которая выражается в последовательности этапов реализации проекта. Каждый этап работы над проектом должен иметь свой конкретный результат, календарное время выполнения, персональную ответственность за выполнение.

Завершается работа над проектом его защитой перед общественностью, которая показывает социальную значимость, полезность результатов проектной деятельности. Презентация проходит в наиболее подходящей форме для конкретного вида проекта. Презентация должна показать, насколько удалось достичь поставленных целей команде проекта, проявить их личностные качества в процессе работы (самостоятельность, креативность, и т.д.)

Виды презентации проектов:

и публикация научной статьи;

и выступление в СМИ (газеты, интернет)

и демонстрация видеофильма;

и демонстрация продукта творческой работы (создание интернет-журнала, газеты, пьесы, книги, музыкального произведения);

и проведение специального мероприятия;

и выступление в телепередаче;

и выступление на научной конференции;

и проведение театрального представления;

и слайд-презентация для заинтересованных сторон;

и демонстрация продукта на выставке и др.

Критерии оценки проекта

Критерии оценки проекта должны учитывать специфику проекта, должны отражать цели и задачи проекта. Критерии оценки проекта должны быть понятны. Их должно быть более 10. Оцениваться, прежде всего, должно качество выполнения проекта в целом, а не только презентация. Эти критерии должны быть изложены в разработке проектного задания и должны быть известны всем участникам задолго до защиты. Примерный перечень критериев:

10. актуальность темы проекта;

2) глубина исследования проблемы;

к креативность решений;

к социальная значимость результатов проекта;

к качество выполнения проекта;

к убедительность презентации

к культура речи

Таким образом, проектная технология обучения является одним из современных методов реализации компетентностной модели обучения. Главная особенность метода проектов заключается в том, что преподаватель создает условия, при которых студент самостоятельно приобретает недостающие знания из разных источников; интегрирует самостоятельно новые знания; учится пользоваться приобретенными знаниями для выявления проблемы и определения путей ее решения; приобретает коммуникативные умения, работая в команде проекта; развивает у себя исследовательские умения.

Список использованной литературы:

- Джулаева А.М., Мухтарова К.С. Нурсеитова Г.Б., Купешова С.Т. *Управление проектами.* – А.: «Қазақ университеті», 2014.
- Иванова Н.А. *Проектное обучение.* nsportal.ru/shkola/tekhnologiya/lib
- Ломакин А.В. *Технология проектного обучения [Электронный ресурс]* / http://ladlav.narod.ru/teh_proekt.htm

УДК 37:001.12.18
МРНТИ 14.01.11

Н.Ш. Алметов¹, Ф.М. Салыбекова²

¹ п.ғ.д., доцент М.Әуезов атындағы
ОҚМУ, Шымкент қ., Қазақстан

¹⁴⁾ 6D010300–«Педагогика және психология» мамандығының 1-курс
докторанты М.Әуезов атындағы ОҚМУ., Шымкент қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ МАМАНДАРДЫ ДАЯРЛАУҒА БІЛІМ БЕРУДІҢ 4К МОДЕЛІН ЕНГІЗУ

Аңдатпа

Мақалада болашақ педагог мамандарды дайындау жүйесіне білім берудің 4К моделін енгізудің кейбір мүмкіндіктері қарастырылған. ХХІ ғасыр дағдылары деп аталатын, білім берудің 4К моделінің негізін құрайтын креативтілік, сыни тұрғыда ойлау, коммуникативтілік, топтық жұмыс немесе ынтымақ-тастық құзыреттіліктерін қалыптастыру жоғары оқу орындарында педагог мамандарды дайындау үрдісіне қажетті өзгерістерді енгізуді, бірінші кезекте білім беру мазмұны мен оқу-тәрбие үрдісін оған бағдарлануын талап етеді. Ис-әрекеттік, тұлғалық бағдарлық және кешенділік тұғырлар 4К моделін негізін құрайтын құзыреттіліктерді қалыптастырудың әдіснамалық бағыт-бағдарын құрауы қажет. Қазіргі таңда жоғары оқу орындарының жаппай тәжірибесінде аталмыш құзыреттіліктерді қалыптастыру бағытында жұмыстар жүргізіліп, біраз тәжірибе жинақталғанымен, олар негізінен фрагментар сипатқа ие. Дер кезінде 4К моделін енгізу студенттердің оқу, оқу-зерттеу және ғылыми-зерттеу жұмыстарының мазмұны мен үдерісіне қажетті өзгерістер енгізуді қажет етеді. Креативтілік, сыни тұрғыда ойлау, коммуникатив-тілік, топтық жұмыс немесе ынтымақтастық құзыреттіліктерін қалыптастыру бойынша фундаменталь-дық білімдерге негізделетін тәжірибелік сипаттағы тапсырмалар 1 курстан 4 курсқа дейін біртіндеп күрделенуі, білімдер мен дағдыларды қабілеттер және қажетті тұлғалық сапалармен толықтырып, кәсіби құзыреттіктер дәрежесіне дейін көтеретін болуы қажет. Сонымен қатар, жоғары оқу орны оқытушыларының да білім берудің 4К моделін енгізуге даярлығын қалыптастыру маңызды.

Түйін сөздер: болашақ педагог мамандар, жоғары оқу орны, білім берудің 4К моделі, креативтілік, сыни тұрғыда ойлау, коммуникативтілік, топтық жұмыс, ынтымақтастық, педагогикалық үдеріс.

Аннотация

Н.Ш. Алметов¹, Ф.М. Салыбекова²

^{12.} д.п.н., доцент ЮКГУ имени М.Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан

² докторант 1-курса по специальности 6D010300–«Педагогика и психология» ЮКГУ имени М.Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан

ВНЕДРЕНИЕ 4К МОДЕЛИ ОБРАЗОВАНИЯ В ПОДГОТОВКУ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

13. статья рассматриваются некоторые возможности внедрения образовательной модели 4К в системе подготовки будущих педагогических кадров. Формирование навыков креативности, критического мышления, коммуникативности, групповая работа и сотрудничество, которые составляют основу модели 4К и называются навыками ХХІ века, требует внесения определенных изменений в подготовку будущих педагогов в вузе, в первую очередь ориентации содержания образования и учебно-воспитательного процесса на указанные способы действия. Деятельностный, личностно ориентированный и комплексный подходы являются методологическими ориентирами внедрения 4К модели образования.

Несмотря на то, что в современной вузовской практике уже ведутся работы в направлении формирования вышеназванных навыков и накоплен определенный позитивный опыт, они носят фрагментарный характер. В то же внедрение 4К модели требует внесения определенных коррективов в содержание и процесс учебной, учебно-исследовательской и научно-исследовательской деятельности студентов. Практикоориентированные задания по формированию креативности, критического мышления, коммуникативности и навыков командной работы, основанные на фундаментальных знаниях должны носить последовательно усложняющий характер с 1 по 4 курс, наполнить формируемые знания и навыки профессиональными способностями и профессионально-личностными качествами, повысить их до

уровня профессиональных компетентностей. Также важно формировать готовность преподавателей вуза к внедрению 4К модели образования

Ключевые слова: будущие педагогические кадры, высшее учебное заведение, 4К модель образования, креативность, критическое мышление, коммуникативность, групповая работа, сотрудничество, педагогический процесс.

Abstract

N.Sh. Almetov¹, F.M. Salybekova²

¹Doctor of pedagogical sciences, associate professor,

South Kazakhstan State University named by M.Auezova Shymkent, Kazakhstan n_almetov@mail.ru

³^{1st} - course PhD on speciality 6D010300-«Pedagogy and psychology»,

South Kazakhstan State University named by M. Auezova Shymkent, Kazakhstan, sfm_82@mail.ru

IMPLEMENTATION OF 4C'S EDUCATIONAL MODEL IN TRAINING OF FUTURE TEACHERS

The article discusses some of the possibilities for implementing the 4C's educational model in the system of training future teachers. Formation of skills of creativity, critical thinking, communication, group work and cooperation, which form the basis of the 4C's model and are called XXI century skills, requires making certain changes in the training of future teachers in the university, primarily targeting the content of education and the educational process in these ways actions. Activity, personality-oriented and integrated approaches are methodological guidelines for the implementation of the 4C's education model.

Despite the fact that in modern university practice, work is already underway in the direction of the formation of the aforementioned skills and some positive experience has been gained, they are fragmentary. At the same time, the introduction of the 4C's model requires making certain adjustments to the content and process of educational, educational and research and research activities and students. Practice-oriented tasks on the formation of creativity, critical thinking, communication and teamwork skills based on fundamental knowledge should be consistently complicating the nature from 1 to 4 courses, fill the knowledge and skills being formed with professional skills and professional personal qualities, raise them to the level of professional competence. It is also important to form the readiness of university teachers to introduce a 4C's model of education.

Keywords: future pedagogical staff, higher educational institution, 4C's educational model, creativity, critical thinking, communication, group work, cooperation, pedagogical process.

Қазіргі уақытта Қазақстанда білім беру жүйесінде маңызды өзгерістер орын алуда. Қазақстандағы білім беру реформаларының жалпы мақсаты білім беру жүйесінің жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайға, халықаралық білім стандарттарына бейімделуі болып табылады. ХХІ ғасыр білім мен техноло-гияның дәуірлеу ғасыры, себебі қазіргі таңда мемлекеттің тұрақты дамуы мен өркендеуін қамтамасыз ету білікті мамандарды қажет етеді, сондай-ақ мемлекетіміздің әлемдік нарық деңгейіне жетудің бірден бір жолы білім сапасын нығайтып, өскелең ұрпаққа заманауи бағытта білім берудің дұрыс стратегияларын қарастыру қажет.

Бүгінгі таңда өзара қарым-қатынас, қоғамда күнделікті міндеттеріміз бен өмірімізді біріктіретін көрнекті цифрлық және мультимедиялық технологиялар адамның кәсіби дамуында маңызды рөл атқарады. Шынында да, мультимедиялық технологиялар барлық қарым-қатынас процестерін жеңілдетеді және студенттер өз пікірлерін сыни түрде түсініп, проблемаларын шешуде өздерінің шығармашылық мүмкіндіктерін көрсете алады.

Білім мен технологияларды ұштастыра отырып оқыту аясында мектептегі білім жүйесін нығайтып, әрбір оқушыға мемлекет тарапынан жағдай жасалынып, цифрландыру саясатын іске асырудың алғашқы қадамдарын мектеп табалдырығынан бастау алатын болса, болашақта заман талабына сай қоғамда ұшқыр ойлы, шығармашылық қызметке қабілетті мамандарды дайындаудың мүмкіндіктері жүзеге асырылатын еді.

Қазақстан ХХІ ғасырдың әмбебап құзыреттерін анықтау мен бағалауға жаңа көзқарасты қабылдады. Бүгінгі күні, әрине, шығармашылық ойлау деңгейін бағалау мәселесі аса өткір болды. Бұл, ең алдымен, қазіргі қоғамда шығармашылық қызметке қабілетті мамандарға деген қажеттіліктің артуы.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2018 жылғы 5 қазанда «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Қазақстан халқына Жолдауында «білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аударылуда», - делінген [1].

Жаһандану үрдісінде технологияның жылдам дамуы және өмірді компьютерлендіру адам дамуына жан-жақты ықпалын тигізді, мектептегі білім беру аясында оқушыларды ХХІ ғасырдың құзыреттіліктерін, яғни сын тұрғысынан ойлау, шығармашылық, қарым-қатынас және ынтымақтастық қалыптастыра отырып білім берудің нәтижелі формаларын дайындау мақсатында 4К моделін ұсынып отыр.

Білім берудегі «4К ұғымы» АҚШ-тан бастау алады. 2002 жылы білім зерттеу орталықтары мен АҚШ-тың білім және ғылым министрлігі, компаниялар мен ұйымдардың бірқатар жетекші сарапшылары біріктіріле отырып «ХХІ ғасыр құзыреттіліктері» атты серіктестік құрылды. Бұған негізгі себеп, АҚШ-тың білімі беру реформасы сәтсіздікке ұшырағаны аландаушылық тудырды, заман талабына сай маман-дарды дайындау қауқарсыз болды, бітіруші түлектер продуктивті жаңалық ашатын маманға сай ешқандай инновациялық дағдыларды меңгермей отырғандығы мәлім болды [2].

Қоғамның алдында тұрған ең басты міндет ХХІ ғасыр – білімділер ғасырына айналдырудың реформаларын құру. Біріккен Ұлттар Ұйымының шешімімен «ХХІ ғасыр – ақпараттандыру ғасыры» деп атал-ды. Бұл мәселені жүзеге асыру үшін қоғамға білімді де, білікті мамандар қажет. Ақпараттандыру саясатында білімді, ұшқыр ойлы, шығармашылық қабілеті бар, топта ынтымақтастық аясында жұмыс жасай алатын мамандарды даярлау ең басты міндет болып табылады.

Қоғамда ХХІ ғасыр дағдыларын: сыни ойлау, креативті, бойында ақпараттық қарым-қатынас мәде-ниетін қалыптастырған, командада жұмыс жасай алатын маман дайындаудың стратегияларын құрды. Осы дағдылардың жиынтығы 4К моделі деп аталады (Сурет 1).

Сурет 1 – Білім берудің 4К моделінің схемасы.

Қазақстан Республикасы да ғылыми-техникалық прогрестің негізгі белгісі – қоғамды ақпараттандыру болатын жаңа кезеңіне енді. Біз өмір сүріп отырған ақпараттық қоғамда, көпмәдениетті ортада бәсеке-лестік заманда, жаһандануға қарыштап қадам басқан уақытта халқымыз үшін маңызы аса зор оқу-ағарту ісін халықаралық талапқа сәйкестендіру қажеттігі туындағаны даусыз. Қоғамды ақпараттандыру – эконо-миканың, ғылымның, мәдениеттің дамуының негізгі шарттарының бірі. Осы мәселені шешудегі басты рөл жоғары оқу орындарына жүктеледі. Себебі заман талабына сай мамандарды дайындау жоғары оқу орындарының құзыретінде. Қазіргі таңда жоғары оқу орындарының басты міндеті заман талабына сай ақпараттандырылған және креативті, ұтқыр ойлы, қоғамдағы мәселелерге талдау жасап, шешімін таба-тын, ізденімпаз студенттерді тәрбиелеу.

Әлемдік тәжірибеге сүйене отырып білім берудің 4К моделін енгізу Отандық жоғарғы педагогика-лық білім жүйесінде қажетті ұйымдастырушылық-педагогикалық тетіктерді жобалау және жүзеге асыру-ға деген қажеттілік мәселенің өзектілігін арттырады.

Жоғары оқу орындарында студенттерге білім беру үдерісінде оқытудың жаңа үлгісі 4К моделін қамти отырып, болашақ педагог мамандардың бойында мынандай дағдыларды қалыптастыру қажет:

Креативтілік – студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, жаңашыл идея-ларды саналы түрде өндіретін қабілеттілігімен сипатталатын тұлғаның шығармашылығы, интел-лектуалдық белсенділіктің жоғары деңгейіне шығу, инновациялық технологияларды меңгере

білуге, білімді қолдана білу, әлеуметтік немесе экономикалық құндылықтарды жан-жақты ізденуге бағыттауды қалыптастыру.

Сыни тұрғыда ойлау – студенттердің интеллектуалдық іскерліктерін мақсатты түрде дамыту және танымдық ізденіс үрдістеріне оқыту. Студенттердің өзіндік көзқарасы мен пікірін қалып-тастыра отырып мәселені саралайтын қабілеттерін ашу. Студенттердің сыни ойлау қабілеті дамыту арқылы олардың жалпы өрісін кеңейту, жаңа ақпаратпен жұмыс істеу барысында оған талдау, сараптама жүргізу, өзіне қажетті материалды іріктеп алу, өз-өзіне және өз ісіне баға беру сияқты міндеттерді шешуге мүмкіндік береді [3].

Коммуникативтілікті дамыту – студент әдеби тілдік норманы, кәсіби – білім, білік, дағды, іскерлік қасиеттерді, қоғамдық-мәдени-ұлттық және әлемдік мәдени ерекшеліктер мен шет тілді игеру, қоғамдағы ұстамдылық, тілдік этикетті сақтау құзыреттіліктерің меңгеру.

Топтық жұмыс немесе ынтымақтастық-студенттерді оқыту мен оқуға білім беру тәсілі, бұл проблемаларды шешу, тапсырмаларды орындау немесе әлдебір өнім жасау үшін бірлесіп жұмыс істейтін топ. Барлық жағдайларда студенттер топтарға бірлескен кезде ынтымақтастық адамдардың топтың жеке-леген мүшелерінің қабілеті мен үлесі құрметтей отырып жұмыс істеу тәсілін ұсынады. Топтың жұмысы тиімді болуы үшін топ мүшелері арасында билік пен жауапкершілікті бөлу орын алады. Ынтымақтастық оқудың алғышарты топ мүшелерінің ынтымақтастығы арқылы ымыраға, пәтуаға жетуге негізделген.

Жоғарыда аталған дағдыларды болашақ мұғалімдерді дайындауда пайдаланып жүзеге асыратын болсақ еліміздің өркендеуіне едәуір үлес қосқан болар едік. Жоғары оқу орындарында болашақ педагог мамандарды дайындау үрдісінде білім берудің 4К моделін жүзеге асырудың мынандай жолдарын ұсынамыз:

а) Креативтілікті дамыту бағытында: Жоғары педагогикалық білім берудің интеллектуалдық деңгейін көтеру. Фундаментальды психологиялық-педагогикалық және арнаулы (таңданылған мамандық бойынша) білім берудің тәсілдерін қолдану. Студенттерді педагогикалық құбылыстар мен үрдістерді талдау, олардың хал-күйіне шынайы баға беру, жетілдіруге қатысты идеяларды ұсыну дағдыларын дамыту мақсатындағы тапсырмаларды кеңінен пайдалану. Студенттердің интеллектуалдық белсенділіктерін арттыру тек интербелсенді әдістердің басымдығы арқылы мүмкін, деген көзқарастан болашақ маманды оқытуда дәстүрлі, белсенді және интербелсенді әдістерді оптимальды кіріктіру қажет деген тұжырымға көшу. Студенттерді жаңа, конструктивті педагогикалық идеялар ұсынуға баулу. Педагогикалық іс-тәжірибе жағдайында мәселелер көре алу, өз алдына нақты мәселелік сұрақтар қою және олардың шешімдерін іздену, идеялар ұсыну, оларды алға қарай жылжытып, нақты практикалық нәтижелерге қол жеткізуге бағытталған педагогикалық білім беруді жүзеге асыру.

б) Сыни тұрғыда ойлауды дамыту бағытында – студенттерді педагогикалық ақпараттың әртүрлі көздерінен алынған ақпараттарды саралау, сараптау, олардағы «ақиқатқа» «шүбә» мен қарап, өз ойларын негізді, дәлелді білдіруге дағдыландыруды көздейді. Сондықтан оқу үрдісінде болашақ педагог мамандар педагогикалық теория мен тәжірибеден алынған тұжырымдар, идеялар, фактілерді іріктеп алуға, оларды белгілі критерийлер мен көрсеткіштер арқылы тексеру, соңынан өз пікірлерін анық дәлелдерге сүйеніп негіздеу, педагогикалық құбылыстарға және үрдістерге шынайылық мен тиімділік тұрғысынан баға беруге арналған оқу тапсырмаларын орындайды.

в) Коммуникативтілікті дамыту бағытында – оқу үрдісіндегі студенттің оқытушымен, басқа студенттермен дидактикалық қарым-қатынасы көлемін арттыру. Қарым-қатынастың негізгі құралдары – оқу тілдерін меңгеру деңгейін көтеру. Мысалы, педагогикалық оқу орнына түскен әрбір студенттің үш тілдегі тілдік құзыреттіліктерін – қазақ тілін, орыс тілін және ағылшын тілі білімін бастапқы деңгейлерін міндетті түрде диагностикалау және оған сай тілдік және кәсіби тілдік, қарым-қатынас құзыреттіліктерін дамытудың жеке-дара траекториясын әзірлеп, жүзеге асыру. Пән мен тілді кіріктіре оқыту әдістемесі (CLIL) негізінде студенттердің кәсіби-тілдік құзыреттіктерін дамыту. Филологиялық емес мамандықтарда да тілді меңгерудің коммуникативтік тәсілін кеңінен пайдалану. Жалпы, болашақ педагог маманның коммуникативтік құзыреттіліктерін дамытудың университет қабырғасындағы (аудиториядан тыс) және университеттен тыс барлық мүмкіндіктерін анықтау және оның аумағын кеңейту мүмкіндіктерін қарастыру. Студент күнделікті, жүйелі де жоспарлы, дер кезінде продуктивті қарым-қатынасқа тартылуы керек. Дер кезінде болашақ педагог маманның сөз мәдениеті, педагогикалық сөйлеу этикасын қалыптастыру мен дамыту – ерекше мәселе екендігін ескеру керек.

2) *Топтық жұмыс немесе ынтымақтастық (командада жұмыс істеу) дағдыларын қалыптастыру бағытында* – аудиторияда студенттердың топтық және ұжымдық жұмыстарын ұйымдастыруға көбірек мән беру. Командалық жұмыс технологияларына баулу. Әрбір командалық жұмыс мүшесі – студенттің топтағы белсенді әрекетіне зәру дағдыларды қалыптастыруға назар аудару. Топтық іс-әрекетте тек кейбір студенттер ғана белсенділік танытатын жағдайларды түзету. Студенттерді ортақ тапсырмалар (міндеттерді) орындау бойынша оқу-танымдық, оқу-зерттеу, ғылыми-зерттеу жұмыстарына тарту. Топтық немесе ынтымақтастық дағдылары тек топтық тапсырмаларды орындау мен шектелмеуі тиіс. 1 курстан 4 курсқа дейін топтық тапсырмалардың мазмұны ғана емес, оларды топтық оқу жұмыста орындаудың деңгейі де артуы қажет. 3 және 4 курстардың студенттері мамандық бойынша пәндерден іскерлік ойын-дарды жобалау және ұйымдастыру, әртүрлі топтық жобаларды орындау барысында командалық әрекет дағдыларын меңгеруі тиіс. Мұндай әдеттегідей тапсырмаларды динамикалық топтармен емес, енді студенттердің командаларына орындауға тапсыру жақсы нәтижелер береді. Студенттерде көшбасшылық қабілеттерін анықтау және дамытуға ерекше мән беру керек. Тек дарынды студенттер емес, әрбір студенттің бойында көшбасшыға тән қасиеттерді анықтау және өз мүмкіндіктерін іске асыруға жағдай жасау керек. Өйткені болашақ мұғалім мектепте әрбір мұғалім өз сыныбының оқу-тәрбие жұмысының ұйымдастырушысы, әрі көшбасшысы болуы керектігін жақсы пайымдауы тиіс. Студенттердің психологиясы әртүрлі оқу, оқу-зерттеу немесе ғылыми-зерттеу жұмыстарды топтық орындаудан командада орындау қарай өсуіне қол жеткізу маңызды. Командаға тән белгілер мен құндылықтар студенттердің жұмыс тобының командаға айналуында біртіндеп көрініс табуы керек [4].

Дер кезінде оқытушыларды да командалық жұмыстарды ұйымдастыру бойынша біліктілігін арттыру бойынша арнаулы семинар-тренингтер өткізу. Бұл тұрғыда жоғары оқу орны оқытушылары үшін «Педагогикалық менеджмент» арнаулы семинарын ұйымдастырған жөн [5].

Қорыта келе, жоғары педагогикалық оқу орындарында білім берудің 4К үлгісіне көшу оқу үдерісін ұйымдастырудың қазіргі тұғырлары мен технологияларын креативтілік, сыни тұрғыдан ойлау, коммуни-кативтілік, командалық жұмыс дағдыларын қалыптастыруға бағдарлануы қажеттейді. Оқытудың қазіргі таңдағы қалыптасқан жаппай тәжірибесі бұған толық мүмкіндік бермейді, өйткені қолданыстағы технологиялар мен тәсілдер 4К моделінің аталмыш дағдыларын фрагментар түрде, ішінара, бір-бірімен байланыссыз қалыптастыруға бағдарланған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

В Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру. Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы 2018, 5 қазан. – Алматы: Егемен Қазақстан газеті, 2018. – 1-3 б.

В Charles Kivunja. *Exploring the Pedagogical Meaning and Implications of the 4Cs —Super Skills for the 21st Century through Bruner's 5E Lenses of Knowledge Construction to Improve Pedagogies of the New Learning Paradigm School of Education, The University of New England Creative Education, 2015, №6. – P. 224-239.*

В Линдсей Г., Халл К.С., Томпсон Р.Ф. *Творческое и критическое мышление: Хрестоматия по общей психологии. Вып. III. – М., 1998. – С. 34-35.*

В Жолдасбеков А.А., Оспанова Б.А., Жолдасбекова К.А. *Креативті психология: Оқулық. – Алматы, 2013. – 410 б.*

В Алметов Н.Ш. *Педагогикалық менеджмент: Электронды оқу құралы. 5B010000 – «Білімі» мамандықтарының студенттері үшін. – Шымкент: ОҚМУ, 2018.*

УДК 378.1
МРНТИ 14.35.01

Ш.Ибрагимқызы¹

¹ *философия докторы (PhD), Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті
Атырау қ., Қазақстан*

ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ ІС-ӘРЕКЕТІ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖҮЙЕСІ

Андатпа

Бұл мақалада ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыру жүйесі қарастырылады. Шығармашылық негізіне болашақ мамандардың жеке дара қызығушылығымен және әлеуметтік мәнділікпен шартталған шығармашылық тәрбие жүйесі алынады. Зерттеу контекстімізде негізіне оқу іс-әрекеті және оқудан тыс зерттеу іс-әрекеті үрдістерін жоспарлау жататын ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыру жүйесін ұсынып сипаттаймыз. Болашақ мамандардың ғылыми-зерттеу іс-әрекетінің келесі ерекшеліктері айқындалады: ғылыми-зерттеу іс-әрекетінің өзіне тән нысандарының болуы; зерттеу әрекетінің пәндік саласының өзіндік ерекшелігінің болуы; магистрлердің ғылыми-зерттеу іс-әрекетінің маңызды міндеттерінің болуы; ғылыми-зерттеу іс-әрекетінің өзіндік ерекше формаларының болуы; маңызды зерттеу әдістерінің болуы; оқу курсының мазмұнының өзгеруі барысында ғылыми шығармашылық үрдісінде алынған нәтижелерді ескерудің қажеттілігі.

Түйін сөздер: шығармашылық, педагогикалық шығармашылық, ғылыми-зерттеу іс-әрекеті, креативтілік, жүйе, педагогикалық жүйе.

Аннотация

Ибрагимқызы Ш.¹

¹ *доктор философии (PhD), Атырауский Государственный Университет им Х.Досмухамедова.
г. Атырау, Казахстан*

СИСТЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ТВОРЧЕСТВА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПОСРЕДСТВОМ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

12.данной статье рассматривается система формирования педагогического творчества будущих специалистов посредством научно-исследовательской деятельности. В основе творчества лежит система творческого воспитания, которая обусловлена индивидуальной заинтересованностью будущих специалистов и социальной значимости. В контексте своего исследования представляем и описываем систему формирования педагогического творчества будущих специалистов посредством научно-исследовательской деятельности, лежащих в основе проектирования учебного и внеучебного процесса. Выявлены следующие особенности научно-исследовательской деятельности будущих специалистов: наличие специфических объектов научно-исследовательской деятельности; специфическая предметная область научно-исследовательской деятельности; наличие особых задач научно-исследовательской деятельности магистров; специфических форм научно-исследовательской деятельности; значимых методов исследования; необходимость учета результатов, полученных в процессе научного творчества, при изменении содержания учебного курса.

Ключевые слова: творчество, педагогическое творчество, научно-исследовательская деятельность, креативность, система, педагогическая система.

Abstract

Ibragimkyzy Sh.¹

¹Doctor of Philosophy (PhD), Atyrau State University named after H. Dosmukhamedov, Atyrau, Kazakhstan

SYSTEM OF FORMATION OF PEDAGOGICAL CREATIVITY OF FUTURE SPECIALISTS BY MEANS OF SCIENTIFIC RESEARCH ACTIVITIES

This article discusses the system of formation of the pedagogical creativity of future specialists through research and development. The basis of creativity is the system of creative education, which is determined by the individual interest of future specialists and social significance. In the context of our research, we present and describe the system for the formation of the pedagogical creativity of future specialists through research activities that underlie the design of the educational and extracurricular processes. The following features of the research activities of future specialists are revealed: the presence of specific objects of research activities; specific subject area of research activities; the presence of special tasks of research activities of masters; specific forms of research activities; significant research methods; the need to take into account the results obtained in the process of scientific creativity, when changing the content of the course.

Key words: creativity, pedagogical creativity, research activities, creativity, system, pedagogical system.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында «Білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аударылуда» – деп тұжырымдауы болашақ мамандарды кәсіби дайын-даудың негізгі компонентінің бірі ретінде ғылыми зерттеу іс-әрекеті мәселенің өзектілігін арттыра түседі [1].

Бұл ғылыми кадрларды даярлау үрдісін қамтамасыз ететін жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруде болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыру жүйесінің маңызын ашып көрсетуді қажет етеді. Оның тиімділігі болашақ мамандардың ғылыми-зерттеу іс-әрекетіне дайындық деңгейімен, оқу-тәрбие үрдісінде ойлаудың ғылыми стилін пайдалану қабілетімен, өзінің ғылыми-зерттеу жұмысындағы креативтілігімен, зерттеушілік дағдысының қалыптасуымен айқындалады.

Педагогика ғылымында ғылыми-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру әр түрлі аспектіде қарастырылады: магистратурада ғылыми-педагогикалық кадрларды дайындау (К.Балабанова, Л.Бачиева, Л.Лебедик, т.б.); оқу және ғылыми-зерттеу жұмысының өзара байланысы (И.Ивашенка, Ю.Беляев); болашақ педагог-тардың ғылыми-зерттеу жұмыстарына даярлығын қалыптастырудың шарттары және мәні (В.И. Андреев, А.И. Кочетов, В.Лазарев, т.б.); болашақ мұғалімдердің зерттеушілік біліктілік қалыптастыру (Н.Амелина, В.Литовченко, т.б.).

Шығармашылық пен кәсіби әрекетке дайындықты қалыптастыру идеясын (В.И. Загвязинский, Н.В. Кузьмина және т.б.); шығармашылықты кәсіби шеберліктің жоғарғы өлшемін (А.А. Деркач, А.В. Крутецкий және т.б.); шығармашылықты болашақ маманды қалыптастырудың негізгі шарты ретінде (В.Бондаревская, Е.Н. Шиянов, И.Ф. Исаев және т.б.) зерттеген.

Қазақстанның зерттеушілер мұғалімнің зерттеушілік мәдениетін қалыптастыру (Ш.Т. Таубаева); университеттік білім беру жүйесінде студенттердің және педагогтың кәсіби-зерттеу мәдениетін қалыптастырудың теориялық негіздері (З.А. Исаева); ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістемесі (Ә.І. Қалиева); дидактикалық және әдістемелік даярлық бірлігінің болашақ мұғалімнің кәсіби мәдениетін қалыптастыруға ықпалы (А.А. Молдажанова); біліктілікті арттыру жүйесінде мұғалімдердің шығармашылық әлеуетін дамыту (Б.А. Тұрғынбаева); ғылыми зерттеулерді психологиялық-педагогикалық тұрғыда ұйымдастыру (О.Б. Боталова); болашақ мамандардың креативтілігін қалыптастыру (Қ.М. Нағымжанова); магистрлерді дайындауда зерттеушілік іс-әрекеттің рөлі (Б.Ш. Баймұхамбетова); жоғарыдан кейінгі білім жағдайында мамандардың акмеологиялық дайындығын қалыптастыру (Б.Ж. Бекжанова); болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру (А.Д. Сыздықбаева) мәселелерін қарастырады.

В.А. Кан-Калик пен Н.Д. Никандровтың пікірінше, «объективті шығармашылық» көркем, музыка-лық, ғылыми, техникалық, педагогикалық шығармашылық түрлерін қамтиды, сондай-ақ объективті жаңа-лық пен қоғамда мәні бар материалдық және рухани құндылыққа ие адамзат пен адамның қажеттілігіне сәйкес саналылық және бейсаналылықты құраушы (көбіне ақыл-ой компоненті) адамның іс-әрекеті, ал «субъективті шығармашылық» еркіндік пен қажеттіліктердің, репродуктивтілік пен продуктивтіліктің бірлігін сипаттайтын адамның өзі үшін жаңалығы [2].

В.Д.Семенов шығармашылық жиынтығының мәнін, біріншіден, объективті шындықтың жаппай белсенділігі, екіншіден, жоғары инновациялық формадағы адамның саналы іс-әрекеті дей отырып, бұл екі ұғым табиғилығын жоғалтпай, әртүрлі көрініс беріп, бірігеді деп тұжырымдайды [3].

Педагогикалық шығармашылық сипаттамасын түсіндіруде зерттеушілер педагогикалық ашылу, педагогикалық жасампаздық, рационализация (жетілдіру), модернизация (жаңарту), оптимизация (тиімді-лік) сынды терминдерді қолданады. Т.В. Кудрявцев «өзі үшін шығармашылық» және «өзгелер үшін шығармашылық» деп бөле отырып, өзің үшін ашылған жаңалық, педагогика ғылымында бұрыннан бар болуы мүмкін, ол шығармашылық акт» деп түсіндіреді [4].

Г.И. Бейсенова студенттердің шығармашылық іс-әрекетін ақпараттық технологияларды қолдану арқылы қалыптастырудың теориялық негіздерін, педагогикалық шарттарын айқындап, құрылымдық-мазмұндық моделін ұсынады [5].

Р.І. Кадирбаева болашақ мұғалімдерді оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға кәсіби даярлаудың әдіснамалық тұғырлары мен ұстанымдарын негіздеп, болашақ мұғалімдердің оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға кәсіби даярлаудың құрылымдық моделін, болашақ мұғалімдерді оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға кәсіби даярлаудың тұжырымдамасын жасаған, соны-мен бірге болашақ мұғалімдерді оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға кәсіби даярлаудың педагогикалық шарттары мен механизмін анықтаған [6].

Ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы болашақ маман шығармашылықтың теориясы мен ғылыми-педагогикалық зерттеу технологиясын меңгереді, бұрыннан белгілі әдіс, технология, әдістемелер элементтерін тиімді түрде біріктіре алатын, жаңа педагогикалық идеялар мен технологияларды құрастыра және тәжірибеге енгізе алатын деңгейге жетеді.

Аталған іс-әрекет барысында болашақ маманда зерттеу функциясын жүзеге асыру қабілеті дамиды, кәсіби-шығармашылық іскерлік нышандары қалыптасады: педагогикалық проблеманы шешу стратегия-сын және оны шынайы педагогикалық жағдайда жүзеге асыра алады; алынған нәтиженің қойылған мақсатқа сәйкестілігін анықтайды; зерттеудің әрбір кезеңіне бағалау; зерттеудің жалпығылыми, жеке және кешенді әдістерін қолдану іскерлігі дамиды; ғылыми зерттеу іс-әрекетінің нәтижесінде болашақ мамандардың кәсіби өзін-өзі жетілдіру бағдарламасын құрады мен педагогикалық іс-әрекет жобасын жасай алады.

В ғасырдың басында инженер П.К. Энгельмейер педагогикалық үдерісті шығармашылық ретінде түсінудің алғашқы жүйелі мүмкіндіктерін пайдаланған. Сол уақытта шығармашылық пен ойлау мәселе-ле-рін зерттеу басталды. Қоғамдағы әлеуметтік-мәдени жағдай тұлғаның өзін-өзі дамыту, шығармашылық потенциалын ашу қабілеттерін жандандыруға бағытталған білім беру қажеттіліктерінің стимулдандыруға әкелді [7].

Жоғары оқу орнының оқу және оқудан тыс іс-әрекеттері болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыруда диалектикалық өзара бірліктегі жүйенің біртұтас элементтерін көрсетеді. Ғылыми зерттеу міндеттерін шешу үдерісінде болашақ мамандардың қажеттіліктеріне сәйкес шынайы білім мен іскерлік деңгейінің жетілуі, бұрыннан белгілі тәсілдерді жетілдіру және жаңамен толықтыру жүреді. Бұл дерек көптеген зерттеушілердің ғылыми зерттеу әрекеті барысында болашақ мамандардың шығармашылығының субъективті сипаты туралы көзқарасын тағы да дәлелдейді.

Ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыру жүйесін дайындауда алдымен жүйе, педагогикалық жүйе ұғымдарының мазмұнына назар ауда-рылды. Жүйе (латынның *systema* – бөліктерден құралған тұтастық, қосылыс) – бір-бірімен қарым-қатынас-

та, байланыста болатын, сөйтіп белгілі бір тұтастық, бірлестік құратын көптеген құрамдас бөліктер жиынтығы [8].

Гносеологиялық тұрғыдан, «жүйе ішкі байланыстары негізінде ұйымдасқан және ерекше ақиқатта өмір сүретін бөліктер, байланыстар, қарым-қатынастар мен процестер жиынтығы [9].

Демек, жүйенің өзіне тән құрылымы, элементтер құрамы және белгілі атқаратын қызметтері секілді ерекшеліктері болады. Педагогикалық жүйе ғылыми зерттеу объектілері ретінде оқыту мен тәрбиелеу үрдісі және оның жеке формалары, оқытушы мен болашақ маман әрекеті (мысалы, өзін-өзі оқыту үдерісі), кез-келген білім беру бірлестігі мен педагогикалық үдерістің басқа субъектілері (мысалы, балалар ұйымдары), мемлекеттің, аймақтың, облыстың білім беру жүйесі ретінде қарастырылады.

Педагогикалық жүйенің қызметі педагогикалық стратегиялық мақсаттың қайнар көзі және олардың жетістігінің құралы, басқарудың күрделі әлеуметтік динамикалық жүйесінің түрі болып табылатын кадамдар бірлестігі. Кез-келген педагогикалық жүйеде оқыту үдерісі білім беру саласындағы педагогикалық мақсаттар мен жаңа міндеттердің пайда болуы, оқу мазмұнының тұрақты жаңартылып, соның негізінде оқу пәндерінің қалыптасуы жағдайы жүзеге асады.

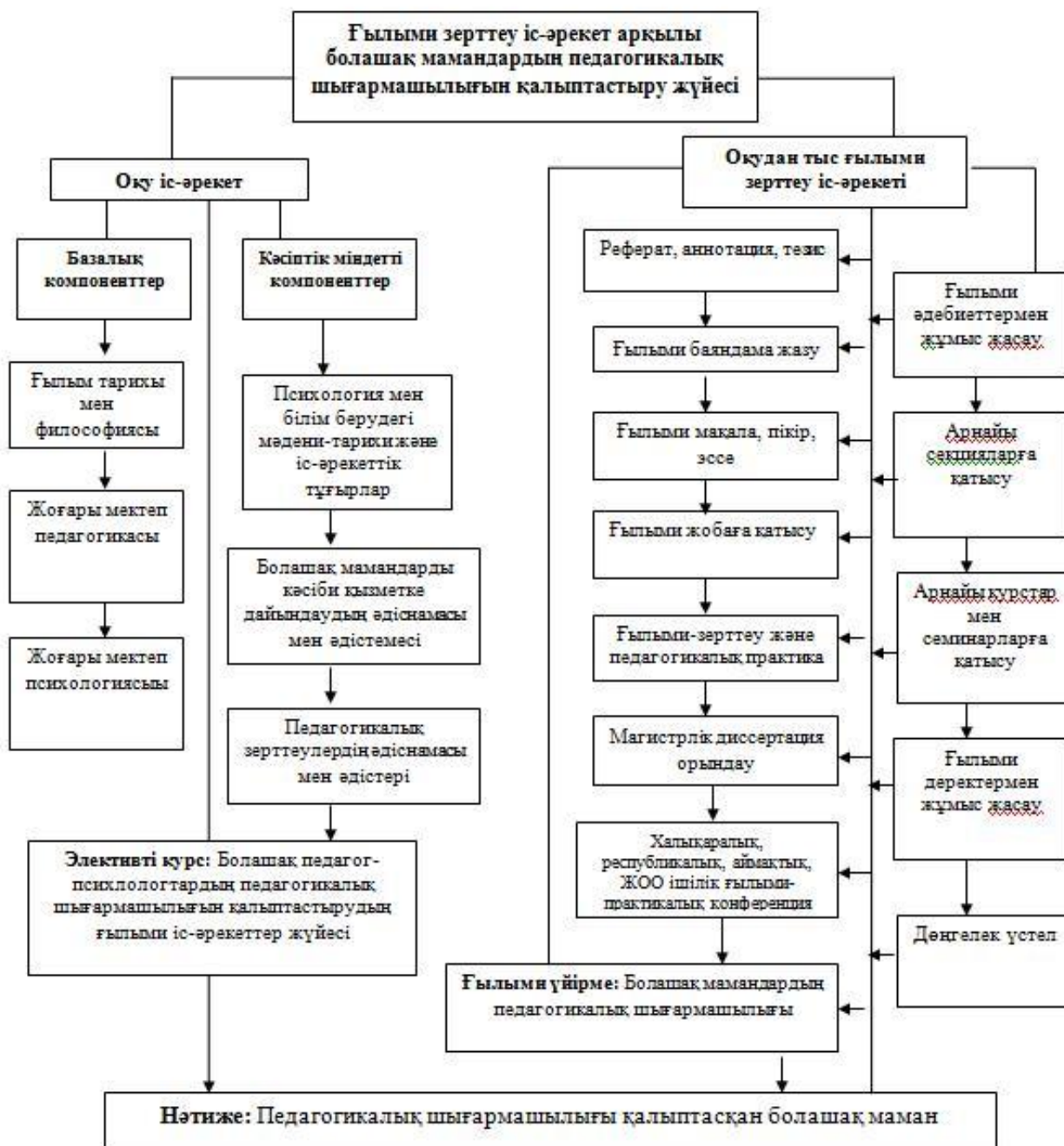
Педагогикалық жүйе құрылымдық, функционалдық аспектілер тұрғысынан қоғамдық, әлеуметтік және ғылыми-техникалық прогресс сияқты жетілдіріледі, өркендейді, білім берудегі қоғамның саналы сұранысын білдіретін белгілі мақсаттарға сәйкес пайда болады, құрылады және әрекет етеді.

Педагогикалық жүйенің ерекшелігі, бұл іс-әрекет жүйелері және қатынастар шеңберінде қалыптасатын жүйелер (қайта құрушы – белсенді, қайта жасаушы - орындаушы, тұтынушы – дара немесе әрекеттік-жасаушы және т.б.). Бұл жүйелер оқыту үдерісінің субъектілері арқылы құрылады және олардан жеке болмайды, солар арқылы жүзеге асады. Осы контексте педагогикалық жүйе ретіндегі оқыту-тәрбиелеу үдерісінің негізгі сипаттамасы, оның біртұтастығы мен кешендігі болып табылады.

Біздің зерттеуімізде жүйелілік тұғырының қолданылу маңызы болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастырудың тұтастай жүйе ретінде қарастырылуы, жүйені құрастырушы факторлардың анықталуы, яғни мақсат және нәтиже, оларды құрастырушы компоненттер мен олардың өзара байланысы диалектикасының айқындалуы, ішкі байланыс компоненттері мен қарастырылған жүйенің негізгі шарттарының ашылуы ерекшеліктерімен сипатталады.

Ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыру жүйесін құруда қарастырылып отырған мәселені зерттеген ғалымдар тәжірибесінің нәтижесі ретіндегі қалыптасқан әдістемелер (Тұлға құрылымының мотивациясын диагностикалау (В.Э. Мильман); Жеке тұлғаның шығармашылығын диагностикалау (Е.Е. Туник); Ғылыми зерттеу іс-әрекетіне дайындығының жеке тұлғалық айырмашылықтары мен параметрлері (Г.Клаус); Тұлғаның шығармашылық әлеуетін өзіндік бағалау тест – сауалнамасы; Магистранттардың ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы педагогикалық шығармашылығын қалыптастыруға арналған авторлық сауалнама) басшылыққа алынды.

Сонымен бірге оқу үдерісіне енгізілген «Болашақ педагог-психологтардың педагогикалық шығарма-шылығын қалыптастырудағы ғылыми іс-әрекеттер жүйесі» элективтік курс пен «Болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығы» ғылыми үйірме осы жүйенің басты компоненттері болып табылады (1-сурет).

Сурет 2 – Ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыру жүйесі

Сонымен ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастырудың жүйесін жоғары оқу орнында білім мазмұнына жасалған талдау, оқу іс-әрекетіндегі (лекция, практикалық сабақтар, лабораториялық сабақтар, өздік жұмыста) және оқудан тыс ғылыми зерттеу іс-әрекетінің біртұтастығы деп тұжырымдауға негіз болды.

Қорыта келгенде, жалпы алғанда ғылыми зерттеу іс-әрекеті де, педагогикалық шығармашылық та іс-әрекет түрлері, сондай-ақ осы аталған іс-әрекет түрлерін біріктіруші көрсеткіш олардың нәтижелері, жаңа ой, жаңа идея, жаңа жүйе, жаңа өнім. Осыдан, болашақ мамандардың ғылыми зерттеу іс-әрекетін құбылыстарды, үдерістерді түсіндіруге, олардың байланыстары мен қатынастарын орнатуға, деректерді теориялық және эксперименттік тұрғыда негіздеуге, танымның ғылыми әдістері арқылы заңдылықтарды анықтауға бағытталған ғылыми сипаттағы іздену іс-әрекеті және нәтижесінде субъективті сипаттағы объективті маңыздылық пен жаңашылдықты меңгеру деп тұжырымдаймыз. Ал, ғылыми зерттеу іс-әрекетінде болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыру үрдісін жоғары оқу

орнының тұтас педагогикалық үдерісінде ғылыми зерттеу іс-әрекеті түрлерін, әдістерін, тәсілдерін қол-дана отырып, болашақ мамандардың жеке даралығын, қабілеті мен дарындылығын, қиялы мен түйсігін, жинақтаған кәсіптік тәжірибесін педагогикалық іс-әрекетте тиімді және стандартты емес ситуацияларды шешу мен даярлау деп түсіндіруге болады. Мұнда педагогикалық шығармашылық барлық ішкі байла-ныстарды біріктіретін, нәтижесінде жаңа материалдық және заман талабына сай идеалдық құндылықтар алынатын адамның арнайы бағытталған мақсатты ғылыми зерттеу іс-әрекеті. Сонымен болашақ маман-дардың ғылыми зерттеу іс-әрекетіндегі шығармашылығы тұлғалық және кәсіби іс-әрекеттің қалыпта-суына әсер ететін жаңа білімді меңгеруге, жаңа әрекет тәсілдерін іздестіруге деген ішкі қажеттіліктің негізінде пайда болатын танымдық іс-әрекет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. www.akorda.kz.
- Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
- Семенов В.Д. Педагогический үдеріс: социально-педагогический аспект: учеб. пособие. – Изд-во Свердл. инж.– пед института, 1993. – С. 79.
- Кудрявцев Т.В. Творческая природа человека// Вопросы психологии. – 1990. №3. – С. 113-120.
- Бейсенова Г.И. Студенттердің шығармашылық іс-әрекетін ақпараттық технологияларды қолдану арқылы қалыптастыру: пед. ғыл. канд. ... автореф. – Алматы, 2009. – 25 б.
- Кадирбаева Р.І. Болашақ мұғалімдерді оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға кәсіби даярлаудың ғылыми-педагогикалық негіздері: пед. ғыл. док. ... дис. – Алматы, 2010. – 315 б.
- Энгелмейер П.К. Теория творчества. – М.: ЛКИ., 2007. – 208 с.
- <https://kk.wikipedia>.
- Блауберг И.В., Юдин Э.Г. Системный подход в современной науке //Проблемы методологии системного исследования. – М.: Мысль, 1970. – 455 с.

**ӘОЖ 378.18:378.4
14.01.85**

К.З. Халықова¹, Г.Н. Скабаева², А.Топаншаева³

*¹п.ғ.к, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қаласы, Қазақстан*

*²п.ғ.к, доцент, Қазақ ұлттық ауыл шаруашылық университеті,
Алматы қаласы, Қазақстан*

*³магистрант, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Алматы қаласы, Қазақстан*

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

Аңдатпа

Мақалада болашақ педагог мамандарды кәсіби даярлау мәселесі мен оларды даярлау процесіне инновациялық технологияларды пайдалану қажеттілігі қарастырылады. Қазақстан Республикасында қабылданған нормативті құжаттардағы ұсынылып отырған зерттеудің өзектілігі талданған. Ақпараттық қоғамдағы педагогтардың меңгеруге тиісті ХХІ ғасыр мұғалімінің кәсіби сапалары келтірілген. Мақалада болашақ педагогтарды кәсіби даярлау инновациялық оқыту әдістерін пайдалануға негізделетіні аталып көрсетілген. «Инновация» ұғымы нақтыланып, инновациялық технологияларды пайдаланудың ерекше-ліктері көрсетілген. Қазақстан Республикасында білім беру жүйесінде пайдаланылып келе жатқан білім беру технологиялары, оның ішінде, Кэмбридж жүйесінің жеті модулі аталып көрсетілген. Жаңартылған білім беру мазмұнының негізгі міндеттерінің бірі оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту болып табылады және бұл міндетті жүзеге асыру үшін Lesson Study әдісін пайдалану ұсынылады. Сондай-ақ, оқу процесіне Lesson Study әдісін енгізу қажеттілігі мен оқыту тиімділігін арттырудағы оның мәнділігі аталып көрсетілген.

Түйін сөздер: кәсіби даярлау, болашақ педагог, ақпараттық қоғам, инновациялық оқыту технологиялары, Lesson Study әдісі

Аннотация

Халикова К.З.¹, Скабаева Г.Н.², Тапаншаева А.³

¹*к.п.н, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан*

²*к.п.н, профессор, Казахский национальный аграрный университет
г. Алматы, Казахстан*

³*Магистрант, Казахский национальный женский педагогический университет
г. Алматы, Казахстан*

МЕСТО ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

6. статье рассматривается проблемы профессиональной подготовки будущих педагогов и необходимости использования инновационных технологий в процессе их подготовки. Проанализирована актуальность данного исследования в нормативных документах, принятых в Республике Казахстан. Приведены профессиональные качества учителя XXI века, которые должны быть приобретены педагогами информационного общества. В статье отмечены, что профессиональная подготовка будущих педагогов основывается на использовании инновационных методов обучения. Уточнена понятие «инновация» и выделены особенности использования инновационных технологий. Перечислены образовательные технологии, применяемых в образовательной системе Республики Казахстан и семь модулей Кэмбриджской системы. Один из основных задач обновленного содержания образования является развитие критического мышления учащихся и для осуществления данной задачи предложен инновационный метод Lesson Study. А также приведена необходимость включения Lesson Study в учебный процесс, его значимости в повышении эффективности обучения.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий педагог, информационное общество, инновационные технологии обучения, метод Lesson Study.

Abstract

K.Khalikova¹, G.Skabaeva², A.Tapanshaeva³

¹*C.P.Sc, professor, Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

²*C.P.Sc, professor, Kazakh National Agricultural University,
Almaty, Kazakhstan*

³*Master Student, Kazakh National Women's Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

ROLE AND PLACE OF INNOVATIVE TRAINING TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

PLACE OF INNOVATIVE TRAINING TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

The professional training problems of future teachers and the need to use innovative technologies in the process of their preparation are considered in the article. The relevance of this study in the regulatory documents adopted in the Republic of Kazakhstan are analyzed. The professional qualities of the teacher of the XXI century, which must be acquired by teachers of the information society, are given. The article notes that the training of future teachers is based on the usage of innovative teaching methods. Clarified the concept of "innovation" and highlighted the essential use of innovative technology. The educational technologies used in the educational system of the Republic of Kazakhstan and seven modules of the Cambridge system are listed. One of the main objectives of the updated educational content is the development of critical thinking of students. And the innovative Less Study method is proposed for the implementation of this task.

It also shows the need for the inclusion of the Lesson Study in the educational process, its importance in improving the effectiveness of training.

Key words: vocational training, future teacher, information society, innovative learning technologies, method of Less study.

Қазіргі әлемдегі қалыптасқан жағдай интеллектуалды дамыған, талантты, жан-жақты ойлауға қабілетті, шынайы өзгеріске сай дамымалы идеяларды айтып, ой қозғай алатын, мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға белсенді ықпал ететін адамдарға, мамандарға қоғамның мұқтаж екенін практика көрсетіп отыр. Қазақстан қоғамының жалпы әлемдік білім беру стандарттарына ұмтылысы дарынды, интеллектуалдық әлеуеті қалыптасқан балаларды дамытуға, олардың интеллектуалдық және шығармашылық әлеуетін жүзеге асыруға қолайлы жағдайды құруды қамтамасыз ететін білім беру жүйесін реформалаудың стратегиялық мақсатымен түсіндіріледі. Осыған орай, Қазақстан Республикасында жоғары білім беру жүйесін реформалау шеңберінде шығармашылықпен ойлай алатын мамандар даярлау міндеті қойылуда. Сондықтан Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамуының негізгі басымдығы мен маңызды факторы білім беру саласы болып табылады. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауларында аталып көрсетілген. Ел Басының «Қазақстан – 2050» стратегиясы. Жаңа қалыптасқан мемлекеттің саяси курсы» атты халыққа Жолдауында: «дамыған бәсекеге қабілетті мемлекет болу үшін біз жоғары білімді ұлтты қалыптастыруға тиіспіз» делінген [1]. Бұл міндет білім беру жүйесінің инфрақұрылымын түбегейлі өзгертуге бағытталған шараларды қабылдауды талап етті. Білім берудің негізгі буыны – жалпы білім беретін орта мектеп болып табылады. Орта білім беру жүйесін өзгерту мәселесі кешенді міндеттерді шешуді талап етті. Осындай алғашқы міндеттің бірі – жаңа, қазіргі уақыт талабына сай сапалы білім беру жүйесіне қол жеткізу болып есептеледі. Қазіргі уақыт талабына сай сапалы білім беруді кең мағынада қарастыратын болсақ, бұл – еліміздің дамуының қазіргі өмірлік қажеттіліктеріне сәйкестілік. Аталған мәселені педагогикалық тұрғыдан талдайтын болсақ, бұл білім беру процесінің тек оқушының белгілі бір білім қорын меңгеруімен ғана шектелмейді, сонымен бірге, олардың жеке тұлғалылығының, танымдық және шығармашылық қабілеттерінің дамуымен сипатталады. Оқушыны тұлға ретінде дамыту, сын тұрғысынан ойлауға үйрету білім мазмұны мен оқыту әдіс-тәсілдеріне өзгерістер енгізу қажеттілігін көрсетеді.

Білім беру жүйесін өзгертудің негізгі міндеттерінің бірі – білім беру қызметінің бәсекеге қабілеттілігі мен сапасын арттыру, сапалы білім беруге қол жеткізуді мемлекеттік деңгейде қамтамасыз ету. Сапалы білімге қол жетімділік дегеніміз – біріншіден, қазіргі құрал-жабдықтар мен оқу әдебиеттерін пайдалана отырып, қазіргі оқу материалдарының негізінде білім беру болып табылады; екіншіден, білім беру процесінде оқушының жеке тұлғалылығы мен құқығын кепілдікпен қорғайтын, оның психологиялық және физикалық қауіпсіздігін сақтай отырып, білім беру; үшіншіден, әлеуметтік-педагогикалық және психологиялық-педагогикалық көмек беру, баланың даму резервтеріне ерте диагностика жүргізу; төртіншіден, оқушылардың кітапхана қорын ақысыз пайдалануы жатады [3]. Ал, мектептегі білім беру – барлық білім беру жүйесінің негізі болып табылады. Мектептегі білім берудің сапасы алдыңғы кезекте, білім беруді жүзеге асыратын ұстазға, ұстаздың кәсіби құзыреттілігіне, шеберлігіне, жеке тұлғалылығына, өзін-өзі дамыту деңгейіне тәуелді. Бұл мәселе педагогикалық жоғары білім беру жүйесінің жүзеге асыратын негізгі мақсаты мен міндеттеріне келіп тіреледі. Бұдан «XXI ғасыр ұстазы қандай болуы керек?» деген мәселенің туындайтыны заңды. Болашақ педагогтарды, ең алдымен, шынайы мұғалімнің өз мамандығын, пәнін, оқушылары мен мектебін шексіз құрметтеп сүйе білуі қажет екенін түсіндіріп, оларды соған баулу қажет.

Бүгінгі біз өмір сүріп отырған қоғам – ақпараттық қоғам. Ақпараттық қоғамның болашақ мамандар даярлау жүйесіне қоятын ерекше талабы бар екені де түсінікті. Оның ішінде, болашақ ұстаздарға қойылатын талап та ерекше. Жоғарыда атап өткеніміздей, еліміздің дамуында білім беру саласы маңызды рөл атқарады. Олай дейтін себебіміз, білімнің берік негізін қалайтын жалпы білім беретін орта мектеп. Орта мектепте берілетін білім сапалы болса және қоғам тарапынан орта білім беру жүйесіне қойылатын талаптар қанағаттандырылса, онда бұл еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуының қозғаушы күші болып табылады. Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін алғалы бері біздің елімізде адами капиталды дамытуға ерекше назар аударылып келеді. Бұған еліміздегі білім беруді дамытуға бағытталған мемлекеттік бағдарламалар мен Ел Басы Н.Ә. Назарбаевтың жыл сайынғы халыққа жолдаған Жолдауларындағы көтерілген мәселелер дәлел. Орта мектептегі білім беру процесін жүзеге асыратын негізгі тұлға – мұғалім. «XXI ғасыр ұстазы қандай болуы керек?» деген мәселеге келетін болсақ, ол ақпараттық қоғамда білім беруді жүзеге асыратын негізгі тұлға. Жылдам өзгермелі ақпараттық қоғамдағы мұғалім алдымен, педагогиканы тереңнен түсіне білген, үнемі өзін дамытуға бейім, шығармашылықпен жұмыс істейтін, кәсіби жоғары деңгейде жұмыс істеуге ұмтылатын жеке

тұлға болуы тиіс. Бүгінгі қоғамдағы мұғалімнің жетіс-тігі оның кәсіби біліктілігі арқылы қалыптасып, дамиды. Ақпараттық қоғамның мүшелерін тәрбиелейтін мұғалімге қойылатын талаптардың ішінде: бәсекеге қабілеттілікті, жоғары сапалы білім беру, әдістемелік жұмыстарды ұйымдастырып, жүргізудегі кәсіби шеберлік өзекті мәселе болып табылады. Осы тұста,

«ұстаз қандай болуы керек?» деген сұрақтың жауабын қытайдың танымал ойшылы Конфуций былай тұжырымдайды: «өзінің жинақтаған тәжірибесінен қол үзбей, жаңаны жасауға қабілетті адам ғана жақсы ұстаз болады» [4]. Бұдан жақсы ұстаз өзінің жинақтаған педагогикалық тәжірибесін инновациялық іс-әрекетпен ұштастыра білетін, педагогикалық іс-әрекетін шығармашылық тұрғыдан ұтымды ұйымдастырып, оның нәтижесін болжап, оқушыларын ғылыми-зерттеу жүргізуге баулитын, үнемі ізденіс үстінде болатын, өз ісінің шынайы шебері. Бүгінгі педагог байқағыш, талғампаз, өзіне сенімді, әділетті, ұстамды, оқушылардың іс-әрекетіне дер кезінде мән беріп, зейін қоя білетін кәсіби құзыреттілігі қалыптасып, дамыған маман болуы тиіс. Өйткені, біздің елімізде білім беруді жүзеге асыратын мемлекеттік білім стандарттары мен білім бағдарламалары құзыреттілік тәсілге негізделген.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін алған кезеңнен бастап, еліміздегі білім беру саласындағы реформалар кезең-кезеңмен жүргізілуде. Қазіргі уақытта Назарбаев интеллектуалдық мектептерінің тәжірибесі кең ауқыммен республиканың барлық мектептеріне таратылу үстінде. Елімізде педагог маман-дардың біліктілігін дамытудың жаңа құрылымы, инновациялық оқыту әдістері енгізілуде, оның негізіне мұғалімнің зерттеу іс-әрекеті алынып отыр. Мұғалімнің зерттеу іс-әрекетін қалыптастыру мәселесі педагогикалық ЖОО-дағы мамандар даярлаудағы бүгінгі таңда алдыңғы кезекте шешілетін маңызды мәселе-лердің бірі болып отыр. Бұл педагогикалық жоғары оқу орындарында студенттердің зерттеу іс-әрекетін ұйымдастырудан бастау алуы тиіс. Студенттердің зерттеу іс-әрекеті – өзекті мәселені шешуге бағытталған нақты ғылыми пән саласындағы элементтер, байланыстар мен қатынастардың жиынтығы болып табылады. Студенттердің оқу зерттеу іс-әрекетінің ғылыми зерттеу іс-әрекетінен айырмашылығы қоршаған ортадағы белгілі объектілер, қасиеттер мен құбылыстарды зерттеуге арналған ерекше жағдайлардың құрылуымен сипатталады [5].

Педагогикалық жоғары оқу орындарында болашақ мамандарды оқу зерттеу іс-әрекетіне баулу тек сабақ кестесіндегі оқу уақытымен шектелмейді. Бұл мәселе кредиттік технологиямен оқыту жағдайында студенттердің өз бетіндік оқу іс-әрекетімен ұласып, олардың өзіндік жұмыстары арқылы мамандық пәндері бойынша терең білім алуға мүмкіндік туғызады. Өйткені студенттердің зерттеу іс-әрекеті олардың өз бетінділігін, әртүрлі қызмет саласында шығармашылықпен жұмыс істеп, үнемі еңбектену білу іскерлігін қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев өзінің «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» деп аталатын Жолдауында «Білім беру жүйесін түрлендіру барысында төмендегідей шараларды жүзеге асыру маңызды екенін атап көрсеткен болатын: біріншіден, оқыту процесіне қазіргі әдістемелер мен технологияларды енгізу; екіншіден, педагогикалық мамандар құрамының сапасын арттыру маңызды; үшіншіден, біліктілікті мақұлдаудың тәуелсіз жүйесін құру қажет» екені аталып көрсетілді [2].

Мемлекеттік білім беру стандарттарымен білім бағдарламаларындағы көрсетілген міндеттерді нәтижелі орындау, білім беру нәтижелеріне қол жеткізу оқушының алған білімін оқу және практикалық іс-әрекетте пайдалана білуді қамтамасыз ететін логикалық, конструктивті және сындарлы ойлаудың қалыптасуын қамтамасыз етеді. Бұл мәселе өз кезегінде тиімді оқыту әдістері мен тәсілдерін енгізуді міндеттейтін жаңартылған білім мазмұны бойынша педагог кадрларды қайта даярлау, кәсіби біліктілігін арттыруды жүзеге асыруды талап етеді. Жаңартылған білім мазмұны бойынша педагог мамандардың біліктілігін арттыру жүйесі педагогтардың инновациялық әдістерді, қазіргі білім беру технологиялары мен ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың кеңінен пайдалануына жол ашады. Болашақ педагог мамандарды даярлауда инновациялық оқыту әдістерінің алатын орны мен ролі ерекше. Сондықтан қазіргі уақытта педагог мамандарды кәсіби даярлау инновациялық оқыту әдістерін пайдалануға негізделеді. Инновациялық әдіс дегеніміз не? Инновация латын тілінен аударғанда «жаңалық», «жаңалық енгізу» дегенді білдіреді. Ал, педагогикалық инновация – педагогикалық іс-әрекетке жаңалық енгізу, оқыту технологиясы мен мазмұнына оның тиімділігін арттыру мақсатында өзгеріс енгізу болып табылады. Инновациялық технологиялардың маңызды ерекшелігі – әртүрлі деңгейдегі маңызды шешімдер қабылдауға оқушылардың қатысуы, ынтымақтастыққа жұмылдырылуы болып табылады. Қазіргі білім беру технологияларына: дамыта оқыту, проблемалық оқыту, сындарлы ойлау стратегиясы, ұжымдық оқыту жүйесі, есеп шығару технологиясы, оқытудағы зерттеу әдістері, оқытудағы жобалық әдіс, модульдік оқыту технологиясы, оқытуда ойын технологияларын пайдалану, ынтымақтастықпен оқыту, оқытудағы ақпараттық-коммуникациялық технологиялар және т.б. жатқызылған.

Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін орта мектептерінде бірқатар қазіргі білім беру технологиялары пайдаланылып келеді. Оларға: проблемалық оқыту технологиясы, сындарлы ойлауды дамыту технологиясы, модульмен оқыту технологиясы (жеті модульден тұратын Кэмбридж жүйесі), жеке

тұлғаға бағдарланған оқыту технологиясы, дамыту оқыту технологиясы, саралап оқыту технологиялары жатады.

Бүгінгі күні Ел Басы Н.Ә. Назарбаевтың білім беру жүйесінің алдына қойып отырған негізгі міндеттерінің бірі – оқушыларды білімді өз бетімен ізденіп алуға, зерттеу жүргізуге, ақпарат алмасуға, болашақта тиімді іс-әрекет жасауға үйрету. Бұл міндетті білім беру жүйесіне инновациялық технологияларды енгізу арқылы жүзеге асырылу үстінде. Сол себепті жаңартылған білім бағдарламасы бойынша білім беруде жеті модульден тұратын Кэмбридж жүйесі пайдаланылуда. Осыған орай, мемлекеттік деңгейде жалпы білім беретін орта және кәсіби мектеп ұстаздарының біліктілігін арттыру жоспарлы түрде жүзеге асырылып келеді. Сонымен бірге, соңғы жылдары педагогикалық жоғары оқу орындарының ұстаздары біліктілікті арттыру курстарына тартылу үстінде. Қазіргі уақытта аталған мәселені жүзеге асыру Назарбаев зияткерлік мектебінің жанынан құралған «Педагогикалық шеберлік орталығына» жүктелген. Әлемдегі озық білім беру технологиялары мен әдіс-тәсілдерін сараптай отырып, олардың ең үздігін қазақстанның білім беру жүйесіне енгізу мақсатында білім беру жүйесіне үш деңгейді қамтитын педагог кадрларды даярлауды жүзеге асыратын ЖОО студенттерінің бітіруші курстарына арналған «Қосымша кәсіби білім беруді дамыту бағдарламасы» бойынша педагогикалық жоғары оқу орындарының ұстаздары кәсіби даярлығын шыңдау үстінде.

Ұсынылған Бағдарламада жеті модульді барлық деңгейдегі оқыту процесіне енгізу қарастырылған. Олар: оқытудағы жаңа тәсілдер, сыни тұрғыдан ойлауға үйрету, оқу және оқыту үшін бағалау, оқытуда АКТ-ны пайдалану, дарынды және талантты оқушыларды оқыту, оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқытуды жүзеге асыру, оқытуды басқару және көшбасшылық. Осы бағдарламадағы жеті модульді меңгерген болашақ ұстаз жаңартылған білім мазмұнына сай білім мазмұны мен оқыту технология-ларымен танысады.

Жаңартылған білім мазмұнының негізгі міндеттерінің бірі – оқушыны сын тұрғысынан ойлай білуге үйрету болып табылады. Осы міндетті жүзеге асыру үшін бағдарламаның қалған модульдері қызмет етеді. Жоғарыда Жолдауда ерекше аталып көрсетілген «ақпараттық технологиялар жөніндегі білімді қалыптастыру» мәселесі бағдарламада жеке модуль ретінде ұсынылған. Оқытудағы жаңа тәсілдердің негізгі идеясы оқушының іс-әрекетін зерттеуге арналған. Осыған байланысты бағдарламада орта мектептегі білім беру мазмұнында Lesson Study тәсілін пайдалану қарастырылған. Орта мектеп мұғалімін аталған тәсілді пайдалануға үйретуді педагог мамандарды даярлау процесінен бастаған дұрыс, өйткені, студент педагогикалық практикада алдымен ұстазының үйреткен оқыту әдістері мен тәсілдерін тиімді пайдаланады. Lesson Study тәсілі пәннің білімдік мазмұнымен қатар, оқыту әдісі, құралдары мен ұйымдастыру түрлерін өзгертуді қамтамасыз ететін, әлемнің дамыған елдерінде кеңінен пайдаланылып келе жатқан инновациялық оқыту технологияларының бірі болып табылады.

Қазіргі уақытта оқу іс-әрекетін зерттеуге бағытталған тәсілдердің бірі - Lesson Study тәсілі болып табылады және бұл тәсіл әлемнің бірқатар елдерінде тиімді пайдаланылып келеді. Аталған тәсілді білім беру саласына енгізу жөнінде қазақстандық сабақты зерттеу тәсілі де практикаға белсенді түрде енгізілу үстінде.

Қазіргі уақытта Lesson Study тәсілін пайдалану тәжірибелерін талдау аталған тәсілдің көбінесе орта мектеп пәндерін зерттеуге пайдаланылып келе жатқанын көрсетіп отыр. ЖОО-дарында педагог мамандар даярлау процесіне Lesson Study тәсілін енгізу бүгінгі уақыт талабына сай, аталған тәсілді кәсіби іс-әрекетінде пайдалануға бейім, құзыреттілігі қалыптасқан мамандар даярлауға мүмкіндік береді деп есептейміз [6].

Lesson Study технологиясын педагогикалық ЖОО-ның оқу процесіне енгізу үшін пән мазмұны нақты анықталуы тиіс. Дәл қазіргі уақытта, мемлекеттік білім стандартына сәйкес «Информатика» және басқа да педагогикалық мамандықтарға міндетті екі пән оқытылады, ал қалған арнайы және кәсіби білім беретін пәндер таңдау компонентінің есебінен оқытылады. Таңдау компонентіне кіретін пәндердің мазмұнын оқу орны жыл сайын каталог ретінде жариялап отырады. Сонымен бірге, таңдау пәндері үш жыл сайын өзгеріп отырады. Мамандар даярлау сапасына әсер ететін түйткілді мәселенің бірі де осы мамандарға арнайы және кәсіби білім беретін пәндер мазмұнының жылдам өзгеруі мен осы пәндер мазмұнының нақты анықталмауында немесе жеткілікті деңгейде сәйкес мамандар талқылауынан өтпеуінде болып отыр. Сондықтан мамандарға арнайы және кәсіби білім беретін пәндерді оқыту сапасын жетілдіру үшін Lesson Study технологиясын пайдалану қажет деп есептейміз. Дәлірек айтқанда, зерттеу жүргізу арқылы пәннің мазмұны мен оны оқыту әдістемесін жетілдіруге болады. Сонымен қатар, таңдау компонентінің есебінен оқытылатын пәндердің атын өзгерткеннен де, оның мазмұны мен оқыту әдістемесіне зерттеу жүргізіп, сол зерттеу нәтижелеріне сай өзгерістер енгізген әлдеқайда ұтымды болар еді. Бұл әсіресе, компьютерлік техникалардың дамуымен бірге дамып келе жатқан ақпараттық-коммуникациялық техно-

логияларды оқытатын болашақ информатик мамандар үшін де және жалпы педагог мамандар үшін де аса тиімді деп есептейміз.

Қорыта келе, болашақ педагог мамандар даярлауда инновациялық оқыту технологиялардың алатын орны ерекше. Олай дейтін себебіміз, мұғалімнің кәсіби шеберлігінің шындалуы оқушының алған берік білімінің өмірде әртүрлі практикалық жағдайларда қолданылуымен қатар жүзеге асырылады. Педагог мамандар даярлау процесінде инновациялық оқыту технологиялары әр мамандыққа сай кәсіби пәндерді оқыту мазмұны мен технологиясынан көрініс тауып, негізгі орын алуы қажет. Бұл болашақ мұғалімдерді инновациялық оқыту технологияларын меңгеріп, практикада тиімді пайдалануға жетелейтін тәсілдердің бірі. Дәлірек айтқанда, педагог мамандарды кәсіби даярлау пәндерін оқыту процесі инновациялық оқыту технологияларын пайдалануға негізделуі тиіс. Сонымен бірге, педагог мамандардың біліктілігін арттырудың жаңа жүйесі маманның функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы/ "Қазақстан–2050" Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. – Астана, 2012, 14 желтоқсан.
 2. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы/ «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты», Астана қ., 2012, 27 қаңтар. <https://e-history.kz/kz/contents/view/1370>
 3. Среднее образование в Казахстане: состояние и перспективы//Аналитический сборник. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 248 с.
 4. Ермолаева М.Г. Игра в образовательном процессе: методическое пособие/ Уроки для педагогов/ М.Г.Ермолаева. – Санкт-Петербург: Каро, 2008 с.
- Халықова К.З. Болашақ информатика мамандарын даярлау процесінде студенттердің зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру // Абай ат.ҚазҰПУ хабаршысы. № 1 (53), 2016. – 219-225 бб.
- Халықова К.З. LESSON STUDY - педагогикалық ЖОО-нда оқыту әдісін жетілдіру тәсілі ретінде В.Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы. №3 (62), 2018. – 462-468 бб.

ӘОЖ 378.18:378.4
МРНТИ 14.01.45

Ш.И. Джанзакова¹, А.Жұмағазиева²

¹*п.ғ.д., профессор, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті*
Атырау қаласы, Қазақстан

²*магистрант, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті*
Атырау қаласы, Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ МАМАНДАРДЫ ДАЯРЛАУ ЖҮЙЕСІНДЕ ЭЛЕКТРОНДЫҚ ПОРТФОЛИОНЫ ПАЙДАЛАНУ

Аңдатпа

Мақалада студенттердің оқу нәтижелерін бағалаудың жаңа тәсілі болып табылатын электрондық портфолио технологиясын пайдалану мәселесі қарастырылады. Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындарындағы оқу процесінде қолданылып келе жатқан, ұсынылып отырған бағалау жүйесінің өзектілігі, сондай-ақ, электрондық портфолио пайдаланудың тәжірибелері мен осы технологияны оқу процесіне енгізу қажеттілігі, оқыту тиімділігін арттырудағы оның мәнділігі туралы баяндалған. Сонымен қатар, «портфолио», «электрондық портфолио» ұғымдары нақтыланып, бірқатар ғалымдардың зерттеу-леріндегі осы әдістің қолданылу тәжірибелері келтірілген.

Жоғары білім беру жүйесінде электрондық портфолионың пайдаланылу мақсаты талданған, студенттің жетістігін бағалау мәдениетін қалыптастыруға қажетті міндетті шарттар келтірілген. Студенттің білімін, іскерлігі мен құзыреттілігін бағалау жүйесінде электрондық портфолио пайдаланудың маңызды сипаттамалары көрсетілген. Электрондық портфолионың негізгі қызметтері ерекшеленіп, студенттің электрондық портфолиосының жалпы құрылымы келтірілген.

Түйін сөздер: электрондық портфолио, педагогикалық процесс, болашақ педагог, студенттің жетістіктерін бағлау, портфолио құрылымы, дербес оқыту траекториясы

Аннотация

Джанзакова Ш.И.¹, Жумагазиева А.²

¹*д.п.н., профессор, Атырауский Государственный университет имени Х.Досмұхамедова,
г. Атырау, Казахстан*

²*магистрант, Атырауский Государственный университет имени Х.Досмұхамедова,
г. Атырау, Казахстан*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ПОРТФОЛИО В СИСТЕМЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

14 статье рассматривается проблемы использования технологии электронного портфолио, которые являются один из новейших способов оценки результатов обучения студентов.

Проанализирована актуальность данного исследования в системе образования, применяемых в учебном процессе вузах Республики Казахстан, а также опыты использования электронного портфолио и необходимость включения в учебный процесс данную технологию, его значимости в повышении эффективности обучения.

А также в статье уточнены понятия «портфолио», «электронное портфолио» и приведена применения данного метода в исследованиях ряда ученых. Проанализирована цель использования электронного портфолио в системе высшего образования, приведены обязательные условия для формирования культуры оценивания достижения студента. Перечислены важные характеристики использования электронного портфолио в системе оценивания знания, умения и компетенции студентов. Выделены основные функции электронного портфолио, приведена общая структура электронного портфолио студента.

Ключевые слова: электронное портфолио, педагогический процесс, будущий педагог, оценка достижения студента, структура портфолио, индивидуальная траектория обучения

Abstract

Sh.Y. Dzhanzakova¹, A.Zhumagazhieva²

¹*d.P.Sc., Professor, Kh. Dosmuhamedov Atyrau State university, Atyrau city, Kazakhstan*

²*master, Kh. Dosmuhamedov Atyrau State university, Atyrau city, Kazakhstan*

USAGE OF ELECTRONIC PORTFOLIO IN THE FUTURE TEACHERS TRAINING SYSTEM

The article deals with the problems of using electronic portfolio technology, which is one of the newest ways to assess student learning outcomes.

Analyzed the relevance of this study in the education system, used in the educational process of universities of the Republic of Kazakhstan, as well as the experience of using an electronic portfolio and the need to incorporate this technology into the educational process, its importance in improving the effectiveness of training.

The article also clarifies the concepts of “portfolio”, “electronic portfolio” and gives the application of this method in the research of a number of scientists.

Analyzed the purpose of using the electronic portfolio in the system of higher education, provides the mandatory conditions for the formation of a culture of assessing the achievement of the student. The important characteristics of the use of an electronic portfolio in the system of assessing the knowledge, skills and competence of students are listed. The main functions of the electronic portfolio are highlighted, the general structure of the student's electronic portfolio is presented.

Keywords: e-portfolio, pedagogical process, future teacher, student achievement assessment, portfolio structure, individual learning path

Біздің елімізде жоғары білікті педагог мамандар даярлау маңызды мемлекеттік міндеттің бірі болып табылады. Қазіргі қалыптасқан әлеуметтік, мәдени жағдайлар педагогикалық жоғары оқу орындарының алдына еңбек нарығындағы болашақ маманның қажеттілігі мен бәсекеге қабілеттілігіне байланысты жаңа талаптар қояды. Бүгінгі таңда практика көрсетіп отырғанындай, педагогикалық жоғары оқу орындарын бітірген болашақ мамандардың қоғам тарапынан жалпы білім беретін орта мектеп мұғаліміне қойылатын талаптарды қанағаттандыра алмайтындығы белгілі болып отыр. Болашақ педагог маманның біртұтас педагогикалық процесті меңгере алатын, құзыретті, өз бетімен қызмет істеуге қабілетті тұлға ретінде қалыптасуы педагогикалық жоғары оқу орындарындағы мамандар даярлау бағдарламасын, ғылыми-оқу

әдістемелік әдебиеттер мен оқу процесін ұйымдастыру мен жоспарлау әдістеріне қойылатын талаптарды қайта құруды талап етеді.

Қазіргі жоғары оқу орындарынан талап етілетін маңызды міндеттердің бірі – маманның құзыретті-лігін дамыту процесімен айналысып қана қоймай, сонымен бірге, өз іс-әрекетінің нәтижелерін қадағалап, оны көрсетіп, бағалауға, есеп беруге даярлап отыруы тиіс.

Сонымен бірге, қазіргі уақытта біздің елімізде жүзеге асырылып жатқан жаңартылған білім мазмұны дамымалы педагогикалық технологияларды оқыту процесінде пайдалануды ұсынады. Қазақстан Респуб-ликасында жоғары білім беру жүйесіндегі оқыту процесі кредиттік оқыту технологиясы негізінде жүзеге асырылуда және модульдік технологиямен білім беру, ойын және жобалық, кейс және т.б. инновациялық бағыттағы оқыту әдістері пайдаланылу үстінде.

Болашақ педагог мамандарды болашақ кәсіби іс-әрекетіне даярлауда пайдаланылатын қазіргі инновациялық технологиялардың бірі – электрондық портфолио әдісі болып табылады, ол маманның оқу нәтижесі мен оқудағы жетістігін тиімді жоспарлап бағалауға мүмкіндік береді. Бұл оқыту технологиясы дамыған шетелдердің жоғары оқу орындарында тиімді пайдаланылып келе жатқан тәсілдердің бірі болып есептеледі.

«Портфолио» термині оқушының дербес жетістіктерін тіркеу, жинақтау және бағалау тәсілі деген мағынаны береді. Италиян тілінен аударғанда «портфолио» сөзі «құжаттары бар папка», «маманның папкасы» деген мағынаны білдіреді.

Электрондық портфолио – бұл білім беру, кәсіби және ғылыми іс-әрекеттердің нәтижесін аутентика-лық бағалау әдісі ретінде пайдаланылатын қазіргі инновациялық білім беру технологиясы болып табы-лады. Портфолио қағаз немесе электрондық нұсқада болуы мүмкін. Электрондық портфолио сайттардағы презентация түрінде ұсынылады.

Білім беру процесіндегі электрондық портфолио бірқатар зерттеуші педагог ғалымдардың (Смолянинова О.Г. [1], Халықова К.З. [2], Тұрғанбаева А.Р. [3] және т.б.) еңбектерінде зерттелген. Д.Н. Исоян электрондық портфолионы танымдық іс-әрекетті белсенділендіру құралы, Д.В. Шестаков болашақ маманның бәсекеге қабілеттілігін қалыптастыру құралы, В.А. Девисилов мотивация және жеке тұлғаға бағдарланған оқыту технологиясы, зерттеу қабілеттілігін қалыптастыру құралы, ал К.З. Халықова электрондық портфолионы студенттердің өзіндік оқу іс-әрекетін ұйымдастыру құралы, Л.А. Халилова педагог мамандарды кәсіби іс-әрекетке даярлау құралы ретінде қарастырады. Жоғарыда аталған зерттеу-шілер және т.б. шетел ғалымдары атап көрсеткеніндей, электрондық портфолио болашақ маманның өз бетіндік іс-әрекетке даярлығының көрсеткіші, кәсіби іс-әрекетке даярлаудың тиімді тәсілі ретінде қарастырылады.

Электрондық портфолио технология ретінде білім беру жүйесінде әртүрлі мақсатта: бағалау, дамыту, ұсыну және білім беру тәрізді бағыттарды пайдаланылуы мүмкін. Электрондық портфолио оқу проце-сіне енгізудің негізгі мақсаттарының бірі – болашақ бакалавр және магистр педагог кадрларды даярлау процесін жетілдіру. Сонымен, электрондық портфолио технологиясы – оқушының дербес мәнді нәтиже-лерін жинақтау, сақтау, дамыту және ұсынуға бағытталған бағалау технологиясы болып табылады. Портфолио сөзі латынның “portare” – «тасымалду», “folium” – «жазуға арналған бет» деген мағынаны бере-ді. Сонымен, «портфолио» термині оқушының дербес жетістігін тіркеу, жинақтау және бағалау тәсілі ретін-де қарастырылады.

Дәстүрлі білім беру жүйесінде студенттің жеке, қоғамдық мәні бар жетістіктері, сондай-ақ, академия-лық жетістіктері студенттің білімін бағалау шеңберінен тыс қалып жатады. Жоғары оқу орнының білім беруге арналған виртуалдық кеңістігінде студенттің ғылыми мақалалары, сертификаттары мен патенттері, олимпиадалар мен конкурстардағы жеткен жетістіктерін орналастыру қарастырылмаған. Бұл мәселені шешудің бірден бір жолы электрондық портфолио технологиясын пайдалану болып табылады. Электрон-дық оқыту жөніндегі консультант Г.Бихэмнің «портфолио жасаудың негізгі мақсаты – оқушыға өзінің басым және әлсіз тұстарын ерекшелеп, ойлануға мүмкіндік беру, кері байланысты қалыптастыру, сондай-ақ, оқытушыға сәйкес тәсілдермен оқушының жеткен табыстарын бағалау мүмкіндігін беру [4]. Студенттің жетістігін бағалау мәдениетін қалыптастырудың міндетті шарттары:

- К.Н. студенттің бағалауға қажетті артефактілерді іріктеу критерийлерін жинақтау қажеттілігін ұғыну;
- К.О. өзінің жеке нәтижелерін бағалау критерийлерін түсіну;
- К.Р. студент өзінің жеке оқыту траекториясын қалыптастыруға ат салысуы тиіс;
- К.Қ. студенттің жеке тұлғалық сапаларын көрсетудегі еркіндігі.

Сонымен, егер кәсіби іс-әрекеттегі кейс-жағдайлар моделінде студенттің құзыреттілігі мен іскерлігін бағалау тәсілдері қамтылатын болса, онда портфолио, шындығында, аутентикалық бағалау инструменті болып табылады.

О.Г. Смолянинова бакалавр студенттерінің ақпараттық және кәсіби пәндер блогы бойынша бағалау жүйесіндегі электрондық портфолионың төмендегідей маңызды сипаттамаларын ерекшелейді:

и электрондық портфолио – студенттердің оқудағы жетістігін бағалаудың аутентикалық құралы ретінде олардың ойлау мәдениетінің, логикасының, талдау, жалпылау, жүйелеу, жіктеу іскерліктерінің қалыптасуын қамтамасыз етеді;

и оқу процесінде орындайтын материалдар жинақтау процесі (курстық, ғылыми-зерттеу және жоба-лық жұмыстар) белгілі бір мақсатта жүргізіледі және оқу процесіне қатысатын басқа да қатысушылармен бірлесе, өзара қарым-қатынаста жүргізіледі;

и студенттің жетістігін бағалауға арналған электрондық портфолио материалдарын қалыптастыру әртүрлі топта табиғи қарым-қатынас процесінде дамиды және жинақталады;

и «электрондық портфолио» жинақтау мәдениеті мен студенттің жеке тұлға ретінде анықталуын сүйе-мелдей отырып, студенттердің қарым-қатынас жасау мәдениетін дамытады, желіде өзінің материалдарын жариялауға деген жауапкершілікті алу екенін біліп, оны орындауға мүмкіндік береді.

Осылайша студенттер өзінің электрондық портфолиосын безендіруге әртүрлі оқу пәндеріндегі білімі, іскерлігі мен құзыреттілігін көрсететін оқу материалдарын саналы түрде, белгілі бір мақсатты көздей отырып жинақтайды [1].

Электрондық портфолио әдісін қалай пайдалануға болады?

Электрондық портфолио әдісін пайдалануды төменгі курс студенттерінен бастаған дұрыс, өйткені бұл әдіс, біріншіден, студенттердің пәндерді оқу барысындағы ақпараттық даярлығын қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Біздің елімізде педагогикалық жоғары оқу орындарында барлық мамандық студенттеріне «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» деп аталатын пән бірінші және екінші курс студенттеріне үш кредитпен міндетті пән есебінен оқытылады. Студенттердің электрондық портфолиосын құрып үйренуінде осы пән маңызды рөл атқарады. Төменгі курстан бастап электрондық портфолио әдісін енгізу студенттердің оқудағы субъектілігін және дербес оқу траекториясын қалыптастыруына мүмкіндік береді. Екіншіден, осы пәнді оқыту педагогика кафедрасынан оқытылатын педагогикалық мамандыққа кіріспе тәрізді оқытумен қатар жүргізілгені дұрыс. Мұндай оқыту студенттерің кәсіби өзін-өзі анықтауына, кәсіби-педагогикалық көзқарасының қалыптасуына негіз болады. Студенттер педагогикалық пәндерден жинақ-таған материалдары оқытушы мен студенттер арасында талқылаудан өтіп, «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәнінде практикалық тұрғыдан жүзеге асырылады және оны студент жоба ретінде қорғайды.

Осылайша барлық оқу процесінде студент өзінің оқу іс-әрекетіне өзіндік бағалау мен өзіндік талдау жүргізе отырып, дербес оқу траекториясын қалыптастырады, өзінің оқудағы кәсіби даму болашағын көре алады және оны ары қарай жоспарлауына мүмкіндік алады. Бұл студенттің оқу мәдениетінің қалыптасуына негіз болады, ол оқу барысында қол жеткізген құзыретті тұлға ретіндегі мәнді нәтижелерін талдап, көрсете білу және оны Интернет бетіне жариялауына мүмкіндік болып табылады.

Әлемдік практикада электрондық портфолионы ХХІ ғасырдағы жоғары білім беру жүйесіндегі болашағы өте зор технология ретінде саналатын электрондық оқытудың (e-learning) бөлігі ретінде түсіне-ді. Электрондық оқыту оқу материалдарын Интернет арқылы пайдалануды, сондай-ақ, студент пен оқытушының қарым-қатынасы желі арқылы онлайн режиміндегі видеоконференция және басқа интерак-тивті тәсілдер арқылы өтуді ұсынады. Бұдан іштей оқытуды және виртуалды сценарийді біріктіретін аралас оқыту түрі шығуы мүмкін.

Жоғары оқу орындарындағы ашық білім беру жүйесінде пайдаланылатын педагогикалық инструменттер ЖОО-да алынған студенттердің құзырлықтары айқын, әрі салыстыруға келетіндей болуын қамтамасыз етуі тиіс. Болон жүйесінде бұл ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System– кредитті тарату және жинақтаудың Еуропалық жүйесі) терминінде сипатталады. Бірқатар еуропалық зерттеушілер E–портфолионы академиялық мобильділік программасында студенттердің жеке белсенділігін арттыру арттыру әдісі және ЖОО – орнына түсу барысында дербес жетістіктерінің нәтижесін көрсету тәсілі ретінде қарастырады. Ғалымдардың келесі бір тобы студенттердің E–портфолионы пайдалануының болашағы жұмыс берушілерге өзінің жетістіктерін электрондық желіде көрсететіндігін уағыздайды.

Жоғары білім беруді және тұтасымен алғанда, халықаралық қауымдастықты дамытуда E–портфолио-ның рөлін түсіндіруде мәселелер туындайды. Қазіргі уақытта E–портфолионы пайдалану болашағы мен дәл қазіргі қолданысын түсінуге арналған бірыңғай тәсіл жоқ. Зерттеушілер арасында E–портфолионы әртүрлі сипатта анықтауда: оқыту әдісі ретінде; дербес жетістіктерін сапалы бағалау құралы; Интернетте өзін көрсетудің бірегей әдісі, студенттің өз бетіндік іс-әрекетін ұйымдастыру құралы. Кейбір зерттеушілердің пікірінше, E–портфолионы бірлесе енгізудің қаупі бар, ол желіде жеке конфиденциалды ақпаратты таратуға,

білім беру мекемелерінің арасында ашық білім ресурстарын коммерциалауға байланысты [5]. Ресейлік ғалымдардың да жұмыстарында әлеуметтендіру процесінде, студенттердің академиялық мобильділігін қамтамасыз етуде Е–портфолио пайдаланудың жүйелі мүмкіндіктерін жалпыламайды.

Ресейлік басылымдарда жарияланған бірқатар әдістемелік жұмыстарда Е–портфолио әдісін енгізуге арналған ұмтылыстар болғанымен, жоғары оқу орнында Е–портфолио әдісін пайдаланудың біртұтас методологиялық моделі жоқ екенін байқауға болады. Е–портфолио жөнінде жарияланып жүрген басылымдардан студенттердің оқу нәтижелерін бағалау инструментарийі ретінде енгізіліп жатқанын аңғаруға болады [6].

Әр елдің ұлттық және аймақтық білім беру агенттіктері Е–портфолио технологиясын әртүрлі қабыл-дайды, соған сәйкес бұл жаңа әдісті білім беруге енгізіп жүрген зерттеушілер мен практиктерді әртүрлі деңгейде сүйемелдейді.

Сонымен қорытындылай келе, ғылыми педагогикалық әдебиеттерді талдау нәтижелеріне сүйене отырып, Е–портфолионың негізгі функцияларын ерекшелеуге болады: студенттің өз бетіндік оқу іс-әрекетін өзі басқаруға қажетті іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыру, мақсат қоя білу, өз іс-әрекетін жоспарлай білу, әр студенттің ағымдағы жетістіктерін ескере отырып, оқыту процесін бақылауы және өзіндік бақылауы, оқытылатын пән саласы бойынша жетістіктерін өзіндік бағалау, біліміндегі олқылық-тарды біртіндеп жою, студенттің жоғары оқу мотивациясын қамтамасыз етуі. Е–портфолио әдісі студенттердің іскерліктер мен дағдыларды меңгеру деңгейін шынайы бағалауға, пәнге деген қызығушылығын, оқу мотивациясын оятады, студенттерді өз бетімен білім алуға ынталандырып, даму динамикасын демонстрациялауға мүмкіндік береді.

Студенттің электрондық портфолиосының жалпы құрылымы жеке бөлімдерге бөлінген материалдар жиынтығынан тұрады [2]. Бірінші **бөлім студент туралы мәліметті** қамтиды (портрет): студенттің бейнесі, эссе, педагогтық мамандықты, мамандық пәнін таңдауы, осы мамандыққа келу жолына сипат-тама беру.

Таңдаған пәнінен оқу материалдарының жинағы: студенттің аудиторияда лекциядан дайындаған конспектілері, өз бетімен сабақтан тыс дайындаған, толықтырылған лекция конспектісі, лабораториялық жұмыстардың орындалуы жөніндегі есеп, информатикадан дайындалған рефераттар, графикалық есептеу және т.б. жұмыстар.

Пән саласынан ғылыми материалдар жинағы: әдебиеттер тізімі, журналдар тізімі, мерзімді басылымдарда жарияланған ғылыми мақалалардың электрондық нұсқалары, адресі көрсетілген интернет материалдары, басқа да оқу процесіне қатысты электрондық материалдар.

Автордың дайындаған **ғылыми жұмыстарының жинағы:** конференцияларда, фестивальдарда, көрмелерде көрсетіп, дайындаған материалдарының жинағы.

Таңдаған пәнінен **ең үздік шығармашылық жұмыстар** жинағы: толықтырылған лекция конспекті-лері, үздік өзіндік жұмыстар, мамандығы бойынша дайындалған баяндамалар, презентациялар, рефераттар.

Студенттің жеткен **жетістіктері:** студенттің көзқарасы бойынша оның алған нәтижелері мен қол жеткізген табыстарын көрсетуі тиіс.

Е–портфолио әдісін педагог мамандар даярлау процесінде кез келген болашақ педагог мамандық студенттері үшін пайдаланған өте тиімді деп есептейміз. Ол әрі жобаға бағытталған проблемалық оқыту әдісі бола отырып, студенттің өз бетіндік оқу іс-әрекетін басқарудың тиімді құралы, пәнді оқуға деген қызығушылығын дамытып, өз іс-әрекетіне сыни көзбен қарауға баулиды; өз іс-әрекетін басқару дағдысын қалыптастырып, дамытады [2]. Ал, оқытушы студенттің әртүрлі бағыттағы білім нәтижелерін: оқу, шығармашылық, еңбекқорлық, басқару және ақпараттық мәдениетінің даму деңгейін бағалауға мүмкіндік алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

В Смолянинова О.Г. *Электронный портфолио в системе оценки образовательных достижений студента // Материалы VI Международной научной конференции «Педагогика развития: Образование и социализация личности в современном обществе», Красноярск, 5–8 июня 2009 г. – Красноярск, 2009. – сс 149-162.*

Халықова К.З. *Студенттердің өз бетіндік оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда е-портфолио әдісін пайдалану // «Қазақстан жоғары мектебі» журналы, ҚР БҒМ халықаралық ғылыми-педагогикалық журналы, №4/2009. – 8-13 бб.*

Турганбаева А.Р. *Типовая структура е-портфолио: особенности проектирования и наполнения // Вестник КазНПУ имени Абая. Серия физико-математические науки. – 2015, №4(32). – С. 207-215*

8. Beetham H. E. *Portfolios in post-16 learning in the UK: developments, issues and opportunities* // A report prepared for the JISC e-Learning and Pedagogy strand of the JISC e-Learning Programme. Режим доcтына: <http://www.e-learningcentre.co.uk/eclipse/Resources/eportfolios.htm#top>.

9. Ravet S. *Presentation AURIF 01.06.* <http://www.eife-l.org/publications/eportfolio/presentations/aurif0106>.

10. *Портфолио в современном образовательном поле. Учебно методическое пособие* // Под ред. Н.Н. Суртаевой. – СПб.; Тюмень; ТОГИРРО–НМЦ, 2005.

ӘОЖ 378.18:378.4

МРНТИ 14.01.45

А.Телеубаева¹, Ш.И. Джанзакова²

¹ *магистрант, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті
Атырау қаласы, Қазақстан*

² *п.ғ.д., профессор, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті
Атырау қаласы, Қазақстан*

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА ДАЯРЛАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Мақалада студенттердің зерттеу құзыреттіліктерін қалыптастыру мәселелері қарастырылады. Аталған мәселенің Қазақстан Республикасының жоғары білім беру жүйесіндегі өзектілігі және атақты шетел және отандық ғалымдардың зерттеулеріндегі зерттеу құзыреттіліктеріне қатысты негізгі ұғымдар талданған. Зерттеу құзыреттілігі ұғымы анықталған. Оқушылардың зерттеу құзыреттілігінің мәні мен компоненттері келтірілген, болашақ педагогтарды әдістемелік даярлаудың негізгі бағыттары ерекшеленген. Оқушылардың зерттеу іс-әрекетін қалыптастырудың тәсілдері көрсетілген. Оқу зерттеу жұмыстарын жүргізуге болашақ педагогтарды әдістемелік даярлаудың негізгі аспектілері айқындалған, ол оқушылардың оқу-зерттеу іс-әрекетінің құрылымы мен дидактикалық ерекшеліктері туралы болжамды қалыптастыруды қамтиды. Сондай-ақ, оқушылардың оқу-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастырудағы маңызды критерийдің бірі ретінде ақпараттық – коммуникациялық технолонияларды пайдалану ұсынылған.

Түйін сөздер: зерттеу құзыреттілігі, зерттеу іс-әрекетін қалыптастыру, зерттеу құзыреттілігінің компоненттері, оқу-зерттеу іс-әрекеті, болашақ педагогтарды даярлау

Телеубаева А.¹ Джанзакова Ш.И.²

¹ *магистрант, Атырауский Государственный университет имени Х.Досмұхамедова
г. Атырау, Казахстан*

² *Д.п.н., профессор, Атырауский Государственный университет имени Х.Досмұхамедова,
г. Атырау, Казахстан*

ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ФОРМИРОВАНИЮ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

и статье рассматривается проблемы формирования исследовательской компетенции будущих педагогов. Проанализированы актуальность данного исследования в система высшего образования в Республике Казахстан и основные понятия, относящиеся к исследовательским компетенциям в исследованиях известных зарубежных и отечественных ученых. Определены понятия исследовательская компетентность. Приведены сущность и компоненты исследовательской компетентности учащихся, выделены основные направления методической подготовки будущих педагогов. Указаны подходы формирования исследовательской деятельности учащихся. Выявлены основные аспекты методической подготовки будущих педагогов к проведению учебно-исследовательской работы, которые включают

формирования представления о дидактических особенностях и структуре учебно-исследовательской деятельности учащихся. А также предложена использования информационно-коммуникационных технологии в организации учебно-исследовательской деятельности учащихся, которая является одним из важных критериев.

Ключевые слова: исследовательская компетентность, формирование исследовательской деятельности, компоненты исследовательской компетентности, учебно-исследовательская деятельность, подготовка будущих педагогов

Abstract

A. Teleubaeva¹ Sh. Y. Dzhanzakova²

*¹master, Kh. Dosmuhamedov Atyrau State university,
Atyrau city, Kazakhstan*

*²d.P.Sc., Professor, Kh. Dosmuhamedov Atyrau State university
Atyrau city, Kazakhstan*

PROBLEMS OF PREPARING FUTURE TEACHERS FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENT RESEARCH COMPETENCE

The article deals with the problems of formation of the research competence of future teachers. Analyzed the relevance of this study in the system of higher education in the Republic of Kazakhstan and the basic concepts related to research competencies in the studies of well-known foreign and domestic scientists. Definitions of research competence. The essence and components of students' research competence are given, the main directions of methodical training of future teachers are highlighted. The approaches to the formation of student research are given. The main aspects of the methodical preparation of future teachers to conduct educational and research work, which include the formation of ideas about didactic features, the structure of teaching and research activities of students, are revealed. As well as the use of information and communication technology in the organization of educational and research activities of students, which is one of the important criteria.

Keywords: research competence, the formation of research activities, components of research competence, teaching and research activities, the preparation of future teachers

Қазақстан Республикасындағы жоғары білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі студенттерді құзыреттілік тәсіл негізінде ақпаратты зерттеу практикасын пайдалана отырып, өз бетімен алу және өңдеу тәсілдерін меңгертуге үйрету болып табылады. Бұл жөнінде білім беруді дамуға байланысты мемлекеттік деңгейде қабылданған нормативті құжаттарда айтылған [1,2]. Аталған мәселе студенттердің зерттеу құзыреттіліктерін мақсатты көздей отырып, дамытуын талап етеді.

Мектепке дейінгі білім беруден бастап, білім беру жүйесінің барлық кезеңдерінде оқыту мазмұны мен әдістері, оқыту технологиялары инновациялық іс-әрекетке қажетті дағдылар мен құзыреттіліктерді қалыптастырып, дамытуға бағытталады. Бұл мақсатқа жету жеке тұлғаны дамытуға, өз бетімен ойлай білу, білімді меңгеріп, оны қолдана білу, қабылданатын шешімдер мен іс-әрекетін дәл, әрі нақты жоспар-лай білу, әртүрлі топтарда тиімді ынтымақтастықпен қарым-қатынас жасау, әртүрлі мәдени байланыс-тармен жаңа орталарда ашықтық қасиетімен таныла білуді қамтамасыз ететін білім беру тәсілдері мен педагогикалық технологияларды дамыту қажеттілігін көздейді.

Осыған байланысты бүгінгі білім беру жүйесіндегі өзекті мәселе құзыреттілік тәсіл шеңберінде өзіндік зерттеу іс-әрекеті арқылы ғылыми ақпаратты алу және өңдеу тәсілдерін оқушыға меңгерту болып табылады. Аталған міндет оқушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыруды талап етеді. Бұл өз кезегінде, нақты пәнге бағытталған құзыреттіліктердің дамуына, өмірде табыстылыққа қол жеткізуіне негіз болады және осы арқылы оның тұлға ретінде қалыптасуының мәнділігі анықталады.

Құзыреттілік тәсіл тұрғысынан, Б.Г. Ананьев, В.А. Болотов, И.Я. Зимняя, Н.В. Кузьмина, В.В. Сериков, В.А. Сластенин, Иманбаева С.Т., Халықова К.З және т.б. зерттеушілердің еңбектерінде талданғанындай, зерттеу құзыреттілігі жаңа білімді өз бетімен алуға, оны меңгеруге даярлығы мен қабілеттілігі арқылы сипатталатын студенттің (оқушының) жиынтық сипаттамасы болып табылады [3]. Осы тәсіл шеңберінде В.А. Сластенин зерттеу құзыреттілігінің құрылымдық компоненттері зерттеу іс-әрекетінің компоненттерімен сәйкес келуі және теориялық және практикалық зерттеу іскерліктерінің бірлігі студенттің зерттеу құзыреттілігінің моделін құрайтындығын атап көрсетеді [4].

Сонымен, **зерттеу құзыреттілігі** – бұл студенттің (оқушының) өзінде қалыптасқан білім мен іскерлігінің негізінде зерттеу сипатындағы тапсырмалар мен есептерді өз бетімен шығармашылықпен шеше білуі, өз іс-әрекетінің субъектісі бола отырып, оған қатысты белсенді зерттеу жүргізумен айналысуға даярлығы арқылы көрінетін оның жеке тұлғалылығының жиынтық сипаттамасы болып табылады. Оқушы өз оқу іс-әрекетінің субъектісі болған жағдайда, зерттеу нәтижелеріне деген қызығушылық болған жағдайда ғана жаңа білімдер жүйесін өз бетімен меңгеріп, қалыптастыра алады. Сондықтан оқушының шынайы әлемді өз бетімен зерттеуге, басқа адамдарға және өзіне зерттеуші ретіндегі көзқарасының болуы зерттеу құзыреттілігін қалыптастыруға қажетті тәсілдің маңызды элементтерінің бірі болып табылады.

Зерттеу құзыреттілігінің мәні оның негізгі: мотивациялық, ақпараттық, когнитивті, қарым-қатынас (коммуникативтік), рефлексивтік және жеке тұлғалық компоненттерінің өзара байланысы арқылы көрініс табады. Мотивациялық компонент оқушының зерттеу іс-әрекетіне қызығушылығының қалыптасқан-дығымен байланысты. Ол оның дербес, әрі топтағы осы іс-әрекеттегі қажеттілігі мен нәтиже алуға бағытталғандықтың болуымен сипатталады.

Ақпараттық компонент оқушының ақпаратты іздеп, тауып, оны өңдеу іскерлігі мен қазіргі компьютерлік, мультимедиялық және басқа да техникалармен жұмыс істеу дағдыларына байланысты.

Когнитивті компонент оқушының алған білімін қалыптан тыс әртүрлі жағдайдарда пайдалана білу іскерлігімен түсіндіріледі. Сондай-ақ, зерттеу іс-әрекеті туралы білімдер жүйесімен, қазіргі қоғамдағы оның нормалары мен құндылықтарымен де сипатталады.

Қарым-қатынас компоненті әрі жеке тұлғалармен, әрі топтағы адамдармен өнімді қарым-қатынасты ұйымдастырып, жүзеге асыра білу іскерлігімен байланысты. Бұған жеке тұлғалық және әлеуметтік мәселелерді ескере отырып, шешім қабылдау, топтық өзара қарым-қатынастағы мәселелердің шешімін таба білу, зерттеу тобының барлық мүшелерінің қызығушылықтарын ескере отырып, шешім қабылдау, зерттеу барысындағы өзара қарым-қатынас жағдайында тұлғааралық қарым-қатынас жасау заңдарын пайдалана білу тәрізді мәселелер жатады. Рефлексивті компонент оқушыдан зерттеу құбылыстарын тану, бағалау, талдау іскерліктерінің болуын талап етеді.

Жеке тұлғалық компонент оқушының өз іс-әрекетін ұйымдастыруын, өзбетінділігін, өз бетімен оқуын, өзіндік реттеуі мен өзіндік анықтай білу іскерліктерінің болуын қамтиды. Бұл бағыттағы зерттеу міндеттерін орындаудың нәтижесі оқушының мәдени тұрғыдан өзін-өзі айқындауы мен өзіндік анықтауы болып табылады.

Бұл аталған құрылым оқушының зерттеу құзыреттілігінің қалыптасу процесіндегі барлық компонент-тердің өзара байланысы мен өзара тәуелділігінің болуын ұсынады.

Оқушының зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың маңызды бағыттарының бірі – жоспарлы түрде ұйымдастырылған зерттеу іс-әрекеті болып табылады. Оқу процесінде оны ұйымдастырып, жүзеге асыру зерттеу құзыреттілігінің жоғары деңгейге жетуінің басты шарттарының бірі болып табылады.

Зерттеу іс-әрекетін қалыптастыруға бірқатар қазақстандық зерттеушілердің еңбектері арналады. К.З. Халықова жобалық әдіске негізделген зерттеу іс-әрекетін қалыптастырудың бір тәсілін (алгоритмін) ұсынған:

изерттеу тақырыбын (жоба тақырыбын) анықтау кезеңі – бұл студенттердің шынайы білім деңгейі, дербес қабілеттері мен қызығушылықтарына байланысты оқытушы ұсынуы немесе оны студент таңдауы мүмкін;

изерттеу мәселесін қою – студенттер тандалған тақырыпқа сай, әдебиеттерге талдау жүргізіп, зерттеу мәселесінің қарама-қайшылығы мен оны жүзеге асыру әдістерін анықтайды;

изерттеу болжамын тұжырымдау олардың ары қарай орындайтын зерттеу жұмыстарының нәтижесін болжауға мүмкіндік береді;

изерттеу жүргізу әдістерін таңдау: бақылау, салыстыру, абстракциялау, есептеу экспериментін жүргізу, талдау, синтез және т.б.;

и зерттеу тақырыбына сәйкес материалдар жинау тандалған зерттеу тақырыбының негізінде өтеді;

и алынған нәтижелерді өңдеу, қорытындылау (бұл программалық өнім немесе әдістемелік жұмыс болуы мүмкін) және зерттеу нәтижесіне сай есеп беру, жобаны қорғау.

Сонымен, студенттердің зерттеу іс-әрекетінің құрылымы төмендегідей бөлімдерді қамтиды:

и ізденіс;

и талдау;

и бағалау;

и зерттеудің даму бағытын болжау;

и әрекет [5].

Біз өз зерттеуімізге К.З. Халықова ұсынған студенттердің зерттеу іс-әрекетін қалыптастыру тәсілін негіз етіп алдық.

Жаңартылған білім мазмұнына сай білім беруді жүзеге асыру болашақ педагогтардан кәсіби шеберлікпен қатар, зерттеу құзыреттілігімен ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құзыреттілігінің болуын талап етеді. Қазіргі мектептің алдындағы маңызды міндеттің бірі – оқушылардың зерттеу іс-әрекетіне баса назар аударуды талап етеді және өз бетімен зерттеу жүргізуге қатысты құзыреттіліктердің болуын талап етеді. Өз бетімен зерттеу жүргізу оқушылардың танымдық қызығушылығының негізінде жүзеге асырылады. Ол өз кезегінде өзіндік оқу іс-әрекетін ұйымдастыра білу іскерлігімен, атап айтқанда, оқу ақпаратын іздеу, қойылған оқу-зерттеу мәселесіне байланысты әртүрлі көзқарастарды зерттеу, білім алуға бағытталған өз мүмкіндіктерін өзіндік бағалауды жүзеге асыруымен байланысты.

Қоғамның қазіргі дамуы кезеңіндегі негізгі міндеттің бірі – мектеп оқушыны тек дайын біліммен қамтамасыз етіп қоймауы тиіс, сонымен бірге олар болашақта әртүрлі мәселелерді тиімді шеше алатын-дай дәрежеде болуы тиіс. Бұл талап оқушылардың дербес, жас және психологиялық, интеллектуалдық ерекшеліктерін ескеретін оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың әдістері мен тәсілдерін білім беру процесіне кеңінен енгізу қажеттілігін көрсетеді.

Оқушылардың оқу-зерттеу іс-әрекеті олардың терең білім алуы мен оны түсінуінің маңызды формасы болып табылады. Ол өз кезегінде, адамның бойына жинақтаған іскерліктері мен қабілеттерін өмірде табысты жүзеге асыруға қажетті ғылыми құндылықтарға баулуды, өз бетімен жаңа білім алуға қажетті танымдық іскерліктер мен дағдыларды дамытуды, қойылған мәселенің шешілу жолдарын табу, оның нәтижесін тұжырымдау сынды іскерліктерді қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Бұл жаңартылған білім мазмұны бойынша білім беруді жүзеге асыру жағдайында құзыреттілік тәсіл негізінде болашақ мұғалімдерді арнайы әдістемелік тұрғыдан даярлау қажеттілігін көрсетеді. Сонымен қатар, бұл жаңартылған білім мазмұнына сай, болашақ педагог мамандар даярлау процесінде педагогикалық бағытта білім берудің өзектілігін көрсетеді.

Оқушылардың оқу-зерттеу іс-әрекетінің дидактикалық негізі белсенді өзіндік жұмыс болып табылады, сонымен қатар, оны ұйымдастыру кезіндегі педагогтың кәсіби құзыреттілігі өнімді өзіндік жұмысты жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау іскерлігінен көрініс табады. Сондай-ақ, педагог оқу-зерттеу жұмыстарын жүргізуге оқушыларды әрдайым ынталандырып отыруы тиіс; зерттеуді ұйымдастыруда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың мүмкіндіктерін көрсету де маңызды. Бұл аталған мәселе-лерді ойдағыдай жүзеге асыру үшін әдістемелік даярлық өзара байланысқан екі бағытта жүргізілуі тиіс:

– оқушылардың оқу – зерттеу іс-әрекетінің дидактикалық негіздері;

– оқу-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану (информатик емес мамандар үшін).

Ұсынылып отырған әдістемелік даярлықтың негізгі аспектілерін қарастырайық.

1. Оқушылардың оқу-зерттеу іс-әрекетінің дидактикалық ерекшеліктері туралы болашақ мұғалімдердің болжамдарын қалыптастыру.

Оқушылардың зерттеу іс-әрекеті ғылым саласымен айналысып жүрген ғалымдардың іс-әрекетінен айтарлықтай ерекшеленеді. Ғылыми-танымның мақсаты – жаңа ғылыми заңдарды ашып, оны ғылыми тұрғыдан негіздеу, адамзат үшін жаңа білімді қалыптастыру болып табылады. Ал оқушылардың оқу-ғылыми зерттеу іс-әрекетінің мақсаты – өз бетімен зерттеу жүргізуге үйрету. Болашақ педагог мамандар оқушылар үшін жаңа білімнің ғалымдардың ашқан жаңалығы тәрізді маңызды екенін біліп, түсінуі тиіс. Мұндағы мұғалімнің негізгі міндеті оқушыларды мәселені тұжырымдап, алдын-ала болжам жасауға, нәтижені тұжырымдап айтуға үйрету болып табылады.

2. Болашақ педагог мамандарға оқушылардың оқу-зерттеу іс-әрекетінің құрылымы туралы болжамын қалыптастыру.

Оқу зерттеу іс-әрекеті шешімі алдын-ала белгісіз, шығармашылық, зерттеу сипатындағы есептерді шығарумен байланысты, ол ғылыми салада зерттеу жүргізуге қажетті негізгі кезеңдерді айқындау қажеттілігін көрсетеді: есепті қою немесе мәселені тұжырымдау; қойылып отырған зерттеу мәселесіне қатысты теориялық зерттеу жүргізу; зерттеу мәселесіне байланысты материалдар жинақтау; зерттеу материалдарын талдап, жалпылау; ғылыми тұрғыдан түсіндірмелер келтіріп, қорытынды жасау.

Болашақ мұғалім оқушының ғылыми зерттеу жұмысын жоспарлай отырып, оның әрі әдіснамалық сипаттамаларын: зерттеу объектісі мен пәнін, зерттеудің мақсаттары мен міндеттерін, ғылыми негіздерін және т.б. білуі тиіс. Оқушының зерттеуді сәтті жүргізуі, алдыңғы кезекте, мұғалімнің кәсіби шеберлігіне, зерттеуді ұйымдастыра білу құзыреттілігіне тәуелді. Сонымен қатар, болашақ мұғалім оқушының зерттеу жұмысын оның маңызды сипаттамаларын талдап, айтып бере алатындай және тұжырым жасай білетіндей

деңгейде ұйымдастыруы қажет. Сондықтан әдістемелік даярлықтың мазмұнында оқу-зерттеу жұмыстарын әртүрлі мысалдармен, зерттеудің әртүрлі компоненттерін тұжырымдауға байланысты жаттықтырулар түрінде ұйымдастыруға болады.

В Оқушылардың оқу-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыруда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың пайдаланылу мүмкіндіктері туралы болашақ педагог-маманның болжамын қалыптастыру.

Оқушылардың оқу-зерттеу іс-әрекеті зерттеуге қажетті ақпаратты іздеумен, мәліметтер жинақтаумен, өйылған есепті шешуге қажетті теориялық қағидаларды зерттеумен байланысты. Зерттеудің дәл осы кезеңінде оқушылар сәйкес әдебиеттер мен интернеттегі ақпарат көздерінен алынған теориялық материалдарды зерттеуді, зерттеу мәселесіне байланысты сауалнамалар жүргізіп, интернеттегі мәліметтер қорынан зерттеу тақырыбына байланысты жүргізілген телеконференцияларға шолу жасайды. Мұнадғы мұғалімнің негізгі міндеті оқушыларға қажетті ақпаратты тиімді іздеуді ұйымдастыруға көмектесу болып табылады. Студенттерді әдістемелік тұрғыдан даярлау барысында зерттеу тақырыбына байланысты олар үшін тиімді болып табылатын материалдардың қысқаша сипаттамасынан тұратын тізім жасау тәрізді тапсырма берген дұрыс.

Оқу-зерттеу жұмысының қорытынды кезеңінде зерттеу барысында алынған мәліметтерді өңдеу тәсіл-дері анықталады. Мысалы, статистикалық мәліметтерді өңдеу, алынған нәтижелердің тәуелділігін анықтап, диаграмма немесе графигін тұрғызуда электрондық кестемен жұмыс істеу құралдарын пайдалануға болады. Мәтіндік материалдарды даярлау түрлі-түсті бейнелермен сүйемелденгені дұрыс. Зерттеу нәтижелерін көпшілік алдына ұсынғанда міндетті түрде мультимедиялық презентациялар арқылы берілуі тиіс.

Презентациялар оқушылардың жүргізген зерттеулерінің жоспары, әртүрлі суреттер мен зерттеу барысында түсірілген видео материалдар, статистикалық мәліметтердің өңделу нәтижесі диаграмма, гистограммалар түрінде беріліп, анимациялық эффектілер мен зерттеу барысында алынған қосымша деректерге гипер сілтемелер көрсетілгені дұрыс. Оқушылардың құрған презентациялары мен жарияланымдары арнайы құрылған олардың сайттарында жариялануы тиіс.

Болашақ педагог мамандарды әдістемелік тұрғыдан даярлау барысында оларға оқушылардың оқу-зерттеу жұмыстарын орындап, оны безендіру туралы тапсырма міндетті түрде берілуі тиіс. Оқушы тұрғысынан оқу зерттеу жұмысын орындай отырып, болашақ мұғалімдер зерттеуге қажетті ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарын тиімді пайдалануды және оның тиімділігін бағалауды үйренеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

13. *Социально-экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана: послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана Астана, от 27 января 2012 г.*

14. *Қазақстан Республикасында Білім мен ғылымды дамытудың 2016-2019 жж. арналған мемлекеттік бағдарламасы //Ақорда:Астана, 1 наурыз, 2016 ж.*

15. *Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании // И.А. Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.*

16. *Сластенин В.А. Педагогика: учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений [Текст] / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – М.: Школа-Пресс, 1998. – 512 с.*

17. *Халикова К.З. Организация исследовательской деятельности студентов педагогического вуза в процессе преподавания дисциплины "программирование"//Методика преподавания математических и естественнонаучных дисциплин: современные проблемы и тенденции развития /Материалы III Всероссийской научно-практической конференции. /Омская юридическая академия (Омск). - 16.03.2016. https://elibrary.ru/download/elibrary_27556575_13276345.pdf*

МРНТИ: 14.07.03

І.Ануарбек¹

І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының 2 курс магистранты Талдықорған қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Қазіргі заманда инновациялық технологияның дамуы болашақ педагог-мамандардың шығармашылық ойлауының көбінесе, іс-әрекеттің барлық сферасында ақыл-ой еңбегінің үлесі мен шығармашылық шешімдерінің көбеюі, ерекше маңызды өзіндік таңдауда, жаңаны ашуда, білімін басқа жағдайға пайдаланғанда, шынайы және стандартқа сай келмейтін мәселелік міндеттерді шешуде пайда болады. Болашақ мамандардың бойындағы тұлғалық сапалардың дамуы, өзіндік мақсатты нақты қоя білу қабілеттілігі, шығармашылығы мен шығармашылығының дамуы нәтижесінде қоғамдық өмірдегі өзінің азаматтық рөлін дұрыс түсінетін, саяси сауаттылығы жоғары маман болуына септігін тигізеді. Мұнда білім беруді дамытудың жаңа бағдары – инновациялық жаңару стратегиясында болашақ маманның бәсекеге қабілетті тұлға ретінде кәсіби шығармашылығы мен шығармашылық әлеуетінің, даралығы мен шығармашылығының жоғары дәрежеде болуы ең басты талаптардың бірі болып табылады.

Түйін сөздер: шығармашылық, қызығушылық, шеберлік, білімділік, зерттеушілік, қабілеттілік, белсенділік, талапшыл

Ануарбек І.¹

¹ магистрантка 2 курса специальности «Педагогика и методика начального обучения» Жетысуского государственного университета им. И.Жансугурова Талдықорған қ., Қазақстан

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Аннотация

Развитие инновационных технологий в современном мире во многом зависит от творческого мышления будущих педагогов-специалистов, увеличения доли умственного труда и творческих решений во всех сферах деятельности, решения наиболее важных проблем в выборе, открытии новых, использовании знаний в других условиях, решения реальных и нестандартных проблем. Развитие личностных качеств у будущих специалистов, умение четко ставить свои цели, творческое развитие способствуют тому, чтобы он был высокообразованным специалистом, правильно понимающим свою гражданскую роль в общественной жизни в результате развития творчества и творчества. Одним из главных требований в стратегии инновационной модернизации является высокий уровень профессионального творчества и творческого потенциала, индивидуальности и творчества будущего специалиста как конкурентоспособной личности.

Ключевые слова: творчество, интерес, умение, образовательная, исследовательская, способность, активность, требовательный

Abstract

I.Anuarbek¹

Second-year magistracy of the specialty "Pedagogy and methodology of primary education" of Zhetysu State University named after. I.Zhansugurova Taldykorgan, Kazakhstan

THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS

The development of innovative technologies in the modern world largely depends on the creative thinking of future teachers, increasing the share of intellectual work and creative solutions in all spheres of activity, solving the most important problems in choosing, discovering new ones, using knowledge in other conditions, solving real

and non-standard problems. The development of personal qualities of future specialists, the ability to clearly set their goals, creative development contribute to the fact that he was a highly developed specialist who correctly understands his civic role in public life as a result of the development of creativity and creativity. One of the main requirements in the strategy of innovative modernization is a high level of professional creativity and creativity, individuality and creativity of the future specialist as a competitive person.

Key words: creativity, interest, mastering, educational, research, ability, activity, exacting

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – бәсекеге қабілетті маман даярлау. Осы орайда ұстаздар алдына жаңаша ойлай алатын, белсенді әрекетті, бастамашыл, жан-жақты білімді, қабілетті тұлғаны тәрбиелеп шығару міндеті қойылуда. Сонымен қатар ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, қазақ, ағылшын, орыс тілдерінде еркін сөйлей алатын, басқа да шет тілдерін меңгерген жас ұрпақты тәрбиелеп шығару – бүгінгі күн талабы. Бұл міндетті атқаруда ұстаздардың немесе болашақ мамандардың біліктілігі мен кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру аса маңызды.

Мұғалімнің кәсіби мүмкіндігі оның бойындағы өзін-өзі дамытып отыру дайындығына тікелей байланысты. Демек, ұстаз немесе болашақ маман өзін жан-жақты шындап, үнемі оқып, ізденіп, жаңа педагогикалық технологияларды, оқытудың озық әдіс-тәсілдерін меңгеріп, шығармашылықпен еңбек етуге машықтана білуі керек. Машықтың қай түрі болсын студенттерді кәсіби құзыреттілікке бастайтын жол болып табылады. Болашақ маманға жол көрсететін әдіскер-оқытушы өз пәнінің теориясы мен білім беру жүйесі қойып отырған талап-тілектерге сәйкес жұмысын бағыттай білуі өте маңызды.

Бүгінгі студент – ертеңгі мамандық иесі. Сондықтан да болашақ маманның бойында мұғалімге тән барлық қасиет жоғары оқу орнында қалыптасуы тиіс. Жоғары оқу орнында дайындықтан өткен маман-дардың білімі жоғары дәрежеде болуы керек. Бұл орайда оқытушылар мен студенттердің өзара байла-нысы, бірлесе атқарған іс-әрекеті басты рөл атқарады. Сонымен қатар кәсіби білімді маманның құзірет-тілігі де аса маңызды болып табылады [1].

Құзіреттілік – қызмет атқарушының жеке мүмкіншілігі, оның білімі мен тәжірибесі, шешім қабылдай алуы немесе белгілі бір білім мен дағдыларына сәйкес шешім қабылдай білуі. Құзіреттілік бірінші орынға білімгердің ақпаратты сауаттылығын емес, оның мәселені дұрыс шеше білу қасиетін қояды.

Құзырлылықтың латын тілінен аудармасы «компетенс» белгілі сала бойынша жан-жақты хабардар, білгір, қандай да бір сұрақтар төңірегінде беделді түрде шешім шығара алатын адам дегенді білдіреді. Бұл турасында ғалым Б.Тұрғанбекова «... өзінің практикалық әрекеті арқылы алған білімдерін өз өмірлік мәселелерін шешуде қолдана алуын құзырлылықтар деп атаймыз» – деп анықтама берсе, Ресей ғалымы Н. Кузьминаның көзқарасы бойынша, «Құзырлылық дегеніміз – педагогтің басқа бір адамның дамуына негіз бола алатын білімділігі мен абыройлығы». Қазақстан Республикасының 12 жылдық білім беру тұжырымдамасында педагог кадрлардың кәсіби-тұлғалық құзыреттілігін қалыптастыру басты мақсат екендігі айтыла келе, 12 жылдық білім беруде педагог төмендегідей құзыреттіліктерді игеруге міндетті екендігі көрсетілген.

к Арнайы құзыреттілік – өзінің кәсіби дамуын жобалай білетін қабілеті.

к Әлеуметтік құзыреттілік – кәсіптік қызметімен айналысу қабілеті.

к Білім беру құзыреттілігі – педагогикалық және әлеуметтік психологияның негіздерін қолдана білу қабілеті.

Ендеше құзыреттілік дегеніміздің өзін қазіргі заман талабына сай педагог қауымының өзін-өзі өзгерте алу қабілеттілігі деп түсінуге болады. Білім саясатындағы түбегейлі өзгерістерді күнделікті оқу үрдісінде берілетін тапсырмалардан бастау қажет екендігі айқын көрсетілген. Оқушылар мұғалім қауымнан тек білімге ғана емес, өмірге үйрететін қабілеттілікті қажет етіп отыр. Демек, болашақ тұлғалардың осы ақпараттық қоғамнан қалыспай: жедел ойлаушы: жедел шешім қабылдаушы: ерекше ұйымдастыру-шылық қабілетті: нақты бағыт-бағдар беруші болып шығуы – бұл қазіргі заманның талабы. Міне, құзыреттілік қалыптастыру дегеніміздің өзі болашақ маман – қазіргі оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып ойлаудың, интеллектуалдық белсенділіктің жоғары деңгейіне шығу, жаңаны түсіне білуге, білімнің жетіспеушілігін сезінуге үйрету арқылы ізденуге бағыттауды қалыптастырудағы күтілетін нәтижелер болып табылмақ [2]. Мұның өзі өз кезегінде қазіргі ұстаздардан шәкіртті оқытуда, білім беруде, тәрбиелеп өсіруде белгілі бір құзіреттіліктерді бойына сіңірген жеке тұлғаны қалыптас-тыруды талап етеді.

Мұндай құзырлылықтың қатарына мыналар жатады:

• бағдарлы құзіреттілік (азаматтық белсенділік, саяси жүйені түсіну, баға бере білу, елжандылық, т.б.);

– мәдениеттанымдылық құзіреттілік (ұлттық ерекшеліктерді тани білу, өз халқының мәдениеті мен өзге ұлттар, әлем мәдениетін салыстыру, саралай білу қабілеті);

– оқу-танымдық құзіреттілік (өзінің білімділік қабілетін ұйымдастыра білу, жоспарлай білу, іздену-шілік-зерттеушілік әрекет дағдыларын игеру, талдау, қорытынды жасай білу);

– коммуникативтік құзіреттілік (адамдармен өзара қарым-қатынас тәсілдерін білу, мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілінде, халықаралық қатынаста шетел тілінде қатынас дағдылары болуы);

– ақпараттық-технологиялық құзіреттілік (ақпараттық технологиялармен, техникалық объектілер көмегімен бағдарлай білу, өз бетінше іздей білу, таңдай, талдай білу, өзгерте білуді жүзеге асыра білу қабілеті);

– әлеуметтік-еңбек құзіреттілігі (әлеуметтік-қоғамдық жағдайларға талдау жасай білу, шешім қабылдай білу, түрлі өмірлік жағдайларда жеке басына және қоғам мүддесіне сәйкес ықпал ете білу қабілеті);

– тұлғалық өзін-өзі дамыту құзіреттілігі (отбасылық еңбек, экономикалық және саяси қоғамдық қатынастар саласындағы белсенді білімі мен тәжірибесінің болу қабілеті).

Аталған құзыреттілік қасиеттерді болашақ маманның бойына дарытуда педагог қауымның атқарар қызметі зор. Педагог өзінің кәсіби өсуін дұрыс жолға қоя отырып, білімгердің алған білімін өмірде қолдана білетіндей тапсырмалар жүйесін ұсына алатын жағдайда ғана болашақ маманның құзыреттілігін қалыптастыра алады. Бір сөзбен айтқанда, тұлғаға бағытталған білімдер жүйесі білім стандартына сай тұлғаның жан-жақты дамуына негізделген, алған білімін өмірдің қандай бір жағдаяттарына қолдана алатындай дәрежеде ұсыну педагогтің құзыреттілігіне байланысты болады.

Құзыреттілікті қалыптастыру – білім беру саласының өзекті мәселесі. Күн сайын адамға көптеген ақпарат тасқыны келеді. Ал оқу мазмұны мен оқыту әдістері ескі сарында қалып қоюда. Сондықтан білім берудегі әлеуметтік қажеттілік пен ол қажеттілікті қанағаттандырудың арасындағы қарама-қайшылық білім беру саласының дағдарысына әкеліп соғуда. Сол себепті мектеп мұғалімдерінің әдістемелік шығармашылығын дамытуды педагог-мамандардың біліктілігін жетілдіру жүйесінде ұйымдастыруды олардың кәсіби құзіреттілігі кезінде жүзеге асыру қажеттігі туындайды. Құзіреттілік тәсіл идеясы – «қоғамға қандай, жеке тұлғаға қандай білім қажет және ол қоғамның қандай қажетін өтей алады» деген сұраққа жауап береді. Мұғалімнің құзыреттілігін қалыптастыру – бүгінгі білім беру саласының өзекті мәселелерінің бірі. Құзырлылық тәсіл, білім сапасын арттыруды дәстүрлі тәсіл мен білім мазмұнын ұлғайту арқылы шешудің арасындағы қарама-қайшылықтан туындаған дағдарыстан шығудың бір жолы деп қарастыруға болады. Бұл тәсіл білім берудің нәтижесіне басты орын береді. Оның сапасы алған білімнің көптігінен емес, сол білімді қолдана білумен маңызды.

Мұғалімнің басты рөлі – тұлғаның жеке дамуына негізделген, жан-жақты зерттелетін, сараланған білім беру үлгісінің басым бағыттарын айқындау, нәтижесінде еліміздің әлемдік өркениетке негізделген білім саясатының стратегиялық мақсаттарын жүзеге асыру. Осыған орай, нәтижеге бағытталған жалпы орта білім берудің жаңа жүйесіне ауысу білім беруді басқару жүйесіндегілерден мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыруда жаңаша көзқарасты, ал мұғалімдерден негізгі кәсіби құзырлылықтарын дамытуды талап етеді.

Болашақ маман өз ісінің шебері, жақсы мұғалім болуы үшін мамандығына қажетті қабілеттерді және жалпы өз елінің дәстүрін, әлемдік мәдениетті, қарым-қатынас, тіл мәдениетін, интеграциялық үрдістерді меңгеріп, әлемдік білім кеңістігінің өресінен шыға алуға талпынуы керек. Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру жеке шығармашылық қабілетті дамытуды, педагогикалық инновацияларды дұрыс қабылдауды, күнделікті өзгеріп жататын педагогикалық ортаға тез бейімделуді қажет етеді. Болашақ маман даярлау мәселесі оның тұлғалық сапалары мен қасиеттерін қалыптастырудың маңызын көрсетеді. Тұлғалық-бағдарлық бағытта білім беру нәтижесі білім, біліктілік және дағды жүйесінде, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесіне және эмоционалды көңіл-күйді көрсете білуге, ерікті қарым-қатынасқа педагогикалық бейімделген тұлғаны қалыптастыру ретінде түсіндіріледі. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруда педагогикалық тәжірибеден өту үлкен рөл атқарады. Тәжірибеден өту кезінде студенттердің педагогикалық іскерлігі мен дағдылары қалыптасады. Оның шығармашылық және педагогикалық құбылыстарды зерттеуге деген қабілеті дамиды, педагогикалық шеберліктің негіздері қаланады. Мұғалімдерді кәсіби оқытуда да педагогикалық тәжірибенің алар маңызы зор. Ол жоғары оқу орнындағы оқу-тәрбие үрдісінің басты бөлігі болып табылады да, болашақ мұғалімдердің теориялық дайындығы мен практикалық іс-әрекетін біріктіруін қамтамасыз етеді. Педагогикалық тәжірибе үрдісінде келесі міндеттер шешімін табады:

- студенттерді мұғалім мамандығына деген қызығушылық пен сүйіспеншілікке тәрбиелеу;
- нақты педагогикалық міндеттерді шешу барысында психологиялық-педагогикалық және арнайы білімдерді пайдалану үрдісін тереңдету, бекіту;
- болашақ мұғалімдердің кәсіби іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыру және дамыту;
- педагогикалық қызметке шығармашылық, зерттеушілік ыңғайға бейімдеу[3].

Педагогикалық тәжірибе тиімділігінің негізгі шарттары – оның кәсіби бағыты, теориялық негізділігі, оқыту және тәрбиелеу сипаты, педагогикалық практиканың мазмұнына және ұйымдастырылуына кешенді тұрғыдан қарау, жүйелілік, оны өткізудегі қажеттілік. Педагогикалық практика кезінде студент келесі кәсіби-педагогикалық іскерлік негіздерін меңгеруі тиіс:

- оқушылардың жас және жеке ерекшеліктерін және ұжымның әлеуметтік-психологиялық ерекше-ліктерін ескере отырып, нақты оқу-тәрбие міндеттерін анықтау;
- оқушылардың дамуы мен тәрбиесін диагностикалау және жобалау мақсатында оқушы тұлғасы мен ұжымды зерттеу;
- педагогикалық қызметтің ағымдағы және болашақтағы жұмыстарды жоспарлауын жүзеге асыру (пән бойынша оқу және сыныптан тыс жұмыстар, әртүрлі іс-әрекеттерде, т.б.);
- оқушылардың оқу-танымдық қызметінде басқарудың әртүрлі формалары мен әдістерін пайдалана алу және білім-тәрбие міндеттерін шешу;
- балалар ұжымын алға қойған міндеттерді орындауын ұйымдастыру (өз іс-әрекеті мен оқушылар іс-әрекетінің жүйелілігін анықтау, белсенділерді анықтау, ұжым мен белсенділердің қарым-қатынасын үйлестіру, бақылауды жүзеге асыру, жұмыстың қорытындыларын шығарып, оны талдау);
- мұғалімдермен, сынып жетекшілерімен, тәрбиешілермен, ата-аналармен және тәрбие ісіне қатысы бар барлық адамдармен дұрыс қарым-қатынаста болу;
- оқу-тәрбие жұмысын бақылау және талдау;
- ата-аналар арасында педагогикалық насихат жұмыстарын жүргізу.

Демек, болашақ мұғалімнің кәсіби қалыптасуында үздіксіз практиканың алатын орны ерекше. Ол педагогикалық оқу орны мен мектеп арасындағы тығыз байланыстың нәтижесінде жүзеге асырылады [4].

Қазақстанның әлемдік білім беру кеңістігіне енуі «өмір бойы білім алу» тұжырымын жүзеге асыратын жас ұрпақтың құзіреттілігін дамытуға бағытталған мемлекет пен қоғамның талаптарына сәйкес болуын қажет етеді. Құзіреттілікті дамыту негізі функционалдық сауаттылықтың белгілі бір деңгейінің болуымен сипатталады. Функционалдық сауаттылық әлеуметтік-экономикалық құбылыс болып табылады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру болашақ мамандардың құзіреттілігін дамытудың негізі. Қазақстан Республикасының Президенті, Ұлт Көшбасшысы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев өзінің Қазақстан халқына арнаған «Қазақстан стратегиясы–2050» Жолдауында «Қазіргі әлемде жай ғана жаппай сауаттылық жеткіліксіз болып қалғалы қашан. Біздің азаматтарымыз үнемі ең озық жабдықтармен және ең заманауи өндірістерде жұмыс жасау машығын меңгеруге дайын болуы тиіс. Сондай-ақ балаларымыздың, жалпы жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды», – деген.

Қазіргі білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мәселесін негізге алудың өзектілігі артып отыр. Функционалдық сауаттылық оқушылардың танымдық қабілеттерінің деңгейін және оқушылардың өнімді жұмысының көрсеткішін білім деңгейі ретінде қарастырады[5]. Бұл деңгей өмірдің әртүрлі саласындағы тапсырмаларды шешуде білім мазмұнының қолданбалық сипатына және оқушылардың игерген біліміне негізделеді. Сондықтан, қоғамдағы өмірлік пен практикалық іс-әрекеттердің дағдылары мен әлеуметтік іс-тәжірибені меңгеру үшін оқушылардың білім алу барысында негізгі және пәндік құзыреттіліктері қалыптасуы тиіс. Құзыреттілік тұрғыда білім беру білім мазмұнының тұлғалық бағдарын нығайтуға және оны едәуір практикаға бағыттауға мүмкіндік береді.

Қазіргі заманғы білім беруге қойылатын талап – оның сапасын арттыру. Баланы мектеп қабырғасынан бастап шығармашылық ойлауға, қалыптан тыс шешімдер қабылдауға, практикалық әрекеттерге дайын болуға үйрету керек [6].

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға бағытталған білім мазмұнын игерген оқушылардың білімдері мен біліктері өмірлік жағдаяттарда қолдана білуді, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуді және алынған ақпараттарды сыни тұрғыдан бағалай білуді, өзінің болжамдарын ұсыну және зерттеулер жүргізу, өзінің ойын негіздей білуді; іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әртүрлі салаларында, сондай-ақ тұлғааралық қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалануды қамтамасыз етеді.

Кез келген білім ордасының білім сапасын арттырудағы туындайтын кейбір проблемалардан шығуы үшін нәтижеге бағытталған жалпы орта білім беруде мұғалімнің кәсіби құзырлығын дамыту талап етіледі [7]. Әрбір мұғалімнің кәсіби дайындық сапасына қойылатын талап немесе кәсіби теориялық білімі мен біліктілігі – құзыреттілік пен кәсіби шеберлігінің сапасы ретінде қаралады.

Қорыта келе, құзыреттілікті нәтижеге бағытталған білім беру жүйесінің сапалық критеріі ретінде қарау, зерттеу – бүгінгі күн талабы. Мұндай сапалық деңгейге, биік нәтижеге кәсіби құзыреттілігі жоғары мұғалім ғана қол жеткізе алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

7. Оқыту ізденіс ретінде және Ізденіс оқыту ретінде. С.Мирсеитова, Қарағанды, 2017
8. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан–2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. – Астана. 14 желтоқсан, 2012.
9. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі – нәтижелі білім берудің негізі, Юлдуз Ибрагимова, <http://tarym.kz/mugalimning-kasibi-kuzirettigli-natizheli-bilim-beruding-negizi.html> 02.02.2017
10. Болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың ғылыми-педагогикалық негіздері, «Мартебе-кз» 14.01. 2017.
11. Ақпараттық құзыреттіліктің маңызы, Айдана Сейтенова, <http://bilimainasy.kz/?p=3718>, 2017
12. Тұрғанбекова Б. «Мұғалімнің шығармашылық әлеуетін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту: теория және тәжірибе». – Алматы, 2005.
13. Құдайбергенова К. «Құзырлылық – тұлға дамуының сапалық критерийі» (ғылыми-практикалық конференция материалдары). – Алматы, 2010.

МРНТИ 14. 87. 01

Р.Ж. Джунусова¹, Д.К. Айдарбаева²

✉

*Абай атындағы ҚазҰПУ, биология кафедрасының докторанты
Алматы қ., Қазақстан*

*^В б.ғ.д., Абай атындағы ҚазҰПУ, биология кафедрасының
профессоры Алматы қ., Қазақстан*

ГЕНЕТИКА ПӘНІН АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бүгінгі таңда жоғары оқу орындарында көп тілді білім беру өзекті мәселелердің бірі. Пәндік-тілдік кіріктіріп оқыту әлемдік білім кеңістігінің құпияларына үніліп, қоғамға бейім, өз қабілетін таныта алатын, жан-жақты дамыған, бірнеше тілді меңгерген құзіретті тұлғаны қалыптастыру қажеттілігінен пайда болып отыр. Ол үшін бір мезетте екі пәнді бірдей оқытуды жүзеге асыру мәселесі туындайды, алайда негізгі назар тілге де, тілдік емес пәнге аударылуы мүмкін. Жоғары оқу орындарында жаратылыстану бағытындағы пәндерді ағылшын тілімен кіріктіріп оқыту оқытушылардан тың әрі белсенді ізденісті талап етеді. Мақалада сондай пәндердің бірі генетика пәнін ағылшын тілімен кіріктіріп оқыту жағдайы баяндалады. Генетика пәнінің ерекшеліктері ескеріле отырып ағылшын тілімен сабақ жүргізу тәсілдері көрсетіледі.

Аннотация

Джунусова Р.Ж.¹, Айдарбаева Д.К.²

^и КазНПУ имени Абая, докторант кафедр биологии, г.Алматы, Казакстан

^с д.б.н., КазНПУ имени Абая, профессор кафедр биологии, г.Алматы, Казакстан

**ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ ГЕНЕТИКИ НА
АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ**

Сегодня полиязычное образование является одной из актуальных и перспективных направлений в высших учебных заведениях в частности методика и технология преподавания генетики на английском языке. Дисциплинарно-языковая интеграция является результатом необходимости сформировать компетентную, знающую полиязычную личность, способную исследовать секреты мирового образовательного пространства и демонстрировать его способность быть социально ориентированным. Для этой

цели существует проблема преподавания двух предметов одновременно, но основное внимание может быть уделено как языковым, так и неязыковым предметам. Комплексное преподавание естественных наук и вузах требует нового и активного поиска преподавателей.

— статье рассматривается интегрированное обучение и преподавания генетики который является главным результатом освоения дисциплины на английском языке.

Abstract

Dzhunusova R.Zh.¹, Aidarbaeva.D.K.²

¹PhD of the Department of Biology at Abai KazNPU, Almaty, Kazakhstan

²d.b.s., professor of the Department of Biology at Abai KazNPU, Almaty, Kazakhstan

FEATURES OF TEACHING GENETICS IN ENGLISH

Today multilingual education is one of the most relevant and promising areas in higher education institutions, in particular, the methodology and technology of teaching genetics in English. Disciplinary and language integration is the result of the need to form a competent, knowledgeable multilingual personality, able to explore the secrets of the world educational space and demonstrate its ability to be socially oriented. For this purpose, there is the problem of teaching two subjects at the same time, but the focus can be on both linguistic and non-linguistic subjects. Comprehensive teaching of natural sciences in universities requires a new and active search for teachers.

Key words: the article discusses integrative learning and teaching of genetics, which is the main result of mastering the discipline in English.

Бүгінгі білім беру жүйесі модернизацияланған заманда көп тілді меңгеруге аса назар аударылып, жан-жақты жол ашылған. Келешекке терең біліммен қадам басып, әлемдік білім кеңістігінің құпияларына үңіліп, қоғамға бейім, өз қабілетін таныта алатын, жан-жақты дамыған, бірнеше тілді меңгерген күзиретті тұлғаны қалыптастыру басты мақсаттардың бірі болып отыр.

Көптілді меңгеру деген ұғым - қазақ дүниетанымында бұрыннан бар түсінік. Кезінде халқымыздың «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл» деген аталы сөзі дәл бүгінгі күнге сәйкес айтылғандай.

Елбасы «Қазақстан – 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» жолдауында «Біз ағылшын тілін игеруде серпіліс жасауымыз керек» деген. [1, 1 б.]

Сонымен қатар Елбасымыздың «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты Халыққа Жолдауында: “Тілдердің үштұғырлығы мәдени жобасын кезеңдеп жүзеге асыруды қолға алуды ұсынамын. Қазақстан бүкіл әлемге халқы үш тілді пайдаланатын мәдениетті ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар – қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі – жаһандық экономикаға ойдағыдай кіру тілі” деген салиқалы үндеуінде айтқандай, әлемдік кеңістікке енуде ағылшын тілінің маңызы зор. [2, 1 б.]

«Үш тілде білім беру» саясаты қазіргі таңда балабақшадан бастап, мектеп, арнаулы орта, жоғары оқу орындарында жүзеге асырылып жатыр.

Қазақстанның Болон үдерісіне қосылып, білім беру жүйесінде көп тілде оқытуға бағыт бұруы Қазақстан жоғары оқу орындарының білім алушыларына: оқытушылар мен мен білім алушылардың академиялық ұтқырлығын қамтамасыз етуге; бірлескен білім беру бағдарламаларын таратуға; жоғары білім жөніндегі қазақстандық дипломдардың еуропалық аймақтарда жарамдылығын қамтамасыз етуге жағдай жасауға және кез-келген елде түлектердің жұмысқа орналасуына; үш деңгейлі білім беру бағдарламасының ғылыми компоненті ғылыми-зерттеу жұмыстарының халықаралық стандартқа сай жүргізілуіне, ғылыми жарияланымдарды баспалауға және т.б. мүмкіндіктер береді.

Көптілді білім беру бағдарламасы Абай атындағы ҚазҰПУ-нің «5В011300 Биология» мамандықтарын оқыту бағдарламасында 2015 жылдан бері іске асырылып келеді. Сондай-ақ, бұл қадамдар алғаш оқытушыларды ағылшын тілінен біліктілігін көтеруден басталып, бұл күнде ағылшын тілінде оқулықтар, оқу әдістемелік құралдар және оқу бағдарламаларының тілдік білім үлгісін, ОӘК, сабақ жоспарларын дайындаумен жалғасып соны өз іс-тәжірибелерінде қолдануда. Оқу құралдарын электрондық тасымалдаушы құрылғы нұсқасын да оқу үдерісінде пайдаланып жатқан оқытушылар бар. Бүгінгі білім ордалары үштілділікті енгізудің, оны тиімді жүргізудің тың жолдарынан ізденіс табуда. [3, 15 б.]

Жаратылыстану пәндерін үш тілде оқыту – болашақ ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіндік беретін бүгінгі күнгі қажеттілік. Осы жаратылыстану бағытындағы пәндердің ішінде генетика пәні де ағылшын тілінде жүргізілетін

пәндердің қатарына енді. Осы орайда Қазақстан Республикасының БҒМ тапсырысымен 2017 жылы «Genetics» оқулығы жарияланды. [4, 3 б.]

Жоғары оқу орындарында ағылшын тілін жаратылыстану пәндерімен кіріктіру оқытушының шеберлігіне байланысты жүргізіліп жатыр. Білім алушыларға ағылшын тілі мен пәнді кіріктіріп оқытудың әртүрлі деңгейлеріне сәйкес оқытудың жаңа технологияларын, ақпараттық және компьютерлік жүйелер арқылы ізденіс жұмыстарын жандандыра түсудің мүмкіндіктері жасалған. Сондай-ақ оқыту процесінде мультимедия бағдарламасының көмегімен, ғаламтордан алынған әлемдік жағдайлар, педагогикалық технологиялардың түрлі әдіс-тәсілдері, коммуникативтік бағыттағы оқыту элементтері кең қолданылады.

Генетика пәнін ағылшын тілінде кіріктіре отырып оқыту-өмірден өз орынын тандай алатын өзара қарым-қатынаста өзін еркін ұстап, кез келген ортаға тез бейімделетін, белгілі бір ғылым саласында білімі мен білігін көрсете алатын, өзге дамыған елдермен білім бәсекелестігіне түсе алатын, еліміздің биология саласын дамытуға үлес қоса алатын, көптілді және мәдениетті құзіреттіліктерді игерген полимәдениетті жеке тұлға қалыптастыруға ықпал етеді. Қазақстан Республикасының халықаралық ынтымақтастықта жедел қарқынмен даму кезеңінде әлемдік экономикаға жан-жақты ену кезеңінде, ағылшын тілін меңгерген, күнделікті және кәсіби салада оны тиімді пайдалана алатын мамандарға сұраныс көбеюде.

Генетика пәні биология ғылымының басқа салаларының арасында маңызды орын алады. Білім алушылардың концептуалды биологиялық ойларын қалыптастыруында үлкен рөл атқарады. Дегенмен, генетика тілі өте ерекше, генетикалық материалды таныстыру логикасы генетикалық заңдарды түсіндіру өзгешелігімен ерекшеленеді. Генетика курсының білім беру мазмұнының бұл ерекшеліктері көп тілді оқыту үдерісінде зертханалық және семинарлық сабақтарда генетикалық тапсырмалар түрінде оқу материалын қамтамасыз етудің ерекше рөлін көрсетеді.

Кіріктірілген оқытуды ұйымдастыру оқытушыға әр сабақты мұқият дайындау мен жоспарлауды, қазіргі заманғы педагогикалық тәсілдерді қолдануды және т.б. талап етеді.

Оқытудың мақсаттарына жету үшін келесі тұжырымдарды есте сақтау қажет: 1. Сабақта тілдесу әрекетінің барлық түрлерін дамытуға жағдай жасалуы тиіс. Тыңдалым дағдысын дамыту үшін материалдың бір бөлігі аудиомәтін түрінде, сөйлесім дағдысын дамыту үшін – диалог және әңгімелесу арқылы берілуі тиіс. Тыңдалымды жазумен байланыстыруға болады (мысалы, кесте толтыру, сызбанұсқа құрастыру, бос орындарды толтыру). Мысалы:

Complete the gaps with the words below: Кілтті сөздерді пайдаланып бос орынды толтырыңыздар.

The process of mitosis is _____ into stages corresponding to the completion of one set of activities and the start of the next. These stages are _____, prometaphase, metaphase, anaphase, and telophase. During mitosis, the _____, which have already duplicated, condense and attach to spindle fibers that pull one copy of each chromosome to opposite sides of the _____. The result is two genetically identical daughter nuclei. The rest of the cell may then continue to divide by cytokinesis to produce two _____. Producing three or more daughter cells instead of the normal two is a mitotic error called tripolar mitosis or multipolar mitosis (direct cell triplication / multiplication).

Key words: divided, prophase, chromosomes, cell, daughter cells.

4 Сабақты жүргізу барысында сабақтың мақсаттары және сабақтан күтілетін нәтижелер нақты айтылуы қажет; қажет болған жағдайда білім алушыларға түсініксіз болған сөйлемдер мен сөздер бірнеше рет қайталануы мүмкін.

Генетика пәнінің зертханалық объектісі дрозофила шыбыны (*Drosophila melanogaster*). Әрбір зертханалық сабақта білім алушылар ағылшын тілінде жеміс шыбының ерекшеліктерін сипаттап айтып және тақырыпқа қатысты мәселелерді толықтырып, қайталап айта алады. Біздің оқу жоспарымызда тұқым қуалау заңдары зертханалық жағдайда эксперимент жасалып білім алушыларға түсіндіріледі. Кездесетін негізгі терминдер «Active vocabulary» бағытында жазылып, жинақталатын дәптерінен орын алады

«Active vocabulary»

Тақырып	Қазақша	Орысша	Ағылшынша
Жасушалық цикл	Жасуша	Клетка	Cell
	Ядро	Ядро	Nucleus
	Цитокинез	Цитокинез	Cytokinesis
	Хромосома	Хромосома	Chromosome
	Сомалық жасушалар	Соматические клетки	Somatic cells

	ДНҚ	ДНК	DNA
	РНҚ	РНК	RNA
	Бөліну	Деление	Division
	Көбею	Размножение	Reproduction
	Митоз	Митоз	Mitosis
	Мейоз	Мейоз	Meiosis
	Амитоз	Амитоз	Amitoz
	Гаметогенез	Гаметогенез	Gametogenesis
	Интерфаза	Интерфаза	Interphase
	Профаза	Профаза	Prophase
	Метафаза	Метафаза	Metaфаза
	Анафаза	Анафаза	Anaphase
	Телефаза	Телефаза	Telephase
	Гомологтық хромосомалар	Гомологичные хромосомы	Homologous chromosomes
Тұқым қуалаушылық және өзгергіштік заңдылықтары	Зандылықтар	Закономерность	Regularity
	Тұқым қуалаушылық	Наследственность	Heredity
	Өзгергіштік	Изменчивость	Variability
	Генетикалық ақпарат	Генетическая информация	Genetic information
	Ген	Ген	Gene
	Геном	Геном	Genome
	Генетикалық карта	Генетическая карта	Genetic map
	Локус	Локус	Locus
	Нуклеосома	Нуклеосома	Nucleosome
	Репликация	Репликация	Replication
	Кроссинговер	Кроссинговер	Crossing-over
	Кариотип	Кариотип	Кариотип
	Генотип	Генотип	Genotype
	Фенотип	Фенотип	Phenotype
	Мутация	Мутация	Mutation
	Мутагендер	Мутагены	Mutagender
Генетика және селекция негіздері	Селекция	Селекция	Selection
	Будандастыру	Гибридизация	Hybridization
	Таза линия	Чистая линия	Clean line
	Гетерозис	Гетерозис	Heterosis
	Аутбридинг	Аутбридинг	Outbreeding
	Гендік инженерия	Генная инженерия	Genetic Engineering
	ГМӨ	ГМО	GMO

10. Білім алушылардың сөздік қорын толықтыру және арнайы терминдермен таныстыру бойынша жұмыс үнемі жүргізіліп отыруы тиіс.

Мысалы: «Black box» – «Қара жәшік». There is some subject in this black box. If you guess this subject you will get an extra point. Жәшікте сабақ тақырыбына сай бір зат жасырылады. Сол затты тауып ағылшынша сипаттама бере алған білім алушыға қосымша балл қойылады.

11. Сұрақ қою және жауап беру, өз ойын, пікірін айту, басқалардың пікірін тыңдау біліктерін қалыптастыру (рөлдік ойындар, проблемалық жағдаяттар, дебаттар және т.б.).

Генетика мен ағылшын тілін кіріктіре оқытуда дидактикалық ойындарды ұйымдастыруға болады: «Үшінші артық» деп аталатын ойынды комплементарлық тұқым қуалаудың фенотиптік қатынастарын нақтылау үшін қолдануға болады. Оның ағылшын түріндегі көрінісі төмендегідей болып құралады. Мысалы:

«Try to guess which complementary phenotypic ratio is the odd one?» (Қандай фенотиптік қатынас артық) 9:3:3:1; 9:7; 15:1. The answer (жауабы) 15:1.

Ағылшын тілін және генетика пәнін кіріктіріп оқыту барысында қолданылатын формаларға тоқталайық.

4) Сөздер мен сөйлемдерді өзара тексеру. Ағылшын тілін зерделеу барысында қолданылатын ынтымақтастықтың ең кең тараған түрі – бұл білім алушылардың жекелеген сөздер мен сөйлемдерді білу бойынша бірін-бірі тексеруі. Мысалы:

How many right answers _____

Surname _____ **form** _____ **date** _____

№	Questions	Answers	
		True	False
1	Humans have 46 chromosomes	✓	
2	Aa- allele genes	✓	
3	Humans have 3 blood group		✓
4	Mitosis have 4 stage	✓	
5	DNA consists of double thread		
6	Phenotypic variability occurs in the seeds		✓
7	Genotypic variability does not occur on the breed		✓
8	AB – allele genes		✓
9	AA- dominant homozygote	✓	
10	Aa - heterozygote	✓	

6) Жаңа мәтін бойынша біріккен жұмыс. Жаңа мәтіндермен жұмыс әр түрлі жүргізілуі мүмкін. Оқытушы уақыттың бір бөлігінде білім алушыларды жаңа мәтіннің және оның ана тіліндегі аудармасымен таныстырады.

7) Өзара диктанттар. Өзара диктанттарды білім алушылар қазақ тіліндегі сабақтардағы тәртіп бойынша жүргізеді.

1 Монологтік және диалогтік тілдесуді дамыту бойынша жаттығулар орындау. Бұған білім алушылар жеке, жұптық және топтық жағдайда берілген проблема немесе тақырып бойынша монологтік сөйлесуді яғни мазмұндауды орындайды. [5, 95 б.]

Қортындылай келе, үш немесе одан да көп тілдерді білу педагогикалық университет білім алушы-лары үшін қосымша ақпаратқа қолжетімділікті кеңейтеді, лингвистикалық және дидактикалық практика-ны дамытады, яғни генетикадағы білімдерін дамытып, полимәдениетті тұлға болып қалыптасуына мүмкіндік берері сөзсіз.

МРНТИ 14. 87. 01

Р.Х. Курманбаев¹, Г.А. Назарова², Н.Б. Сүлейменова³

¹биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор м.а., Қорқыт Ата атындағы ҚМУ, Қызылорда қ., Қазақстан

²педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, Қорқыт Ата атындағы ҚМУ, Қызылорда қ., Қазақстан

³магистрант, Қорқыт Ата атындағы ҚМУ, Қызылорда қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ БИОЛОГИЯ ПӘНІ МҰҒАЛІМІНІҢ АРНАЙЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІНІҢ МӘНІ

Аңдатпа

Болашақ биология пәні мұғалімдерін даярлауда құзыреттілік тәсілді қолдану білім нәтижесін құзыреттіліктер арқылы бағалауды көздейді. Ол үшін болашақ биология пәні мұғаліміне қажетті құзыреттіліктерді анықтау қажет. Құзыреттіліктер білім беру бағдарламасының мазмұнымен сипатталады. Білім беру бағдарламасына сәйкес, базалық және кәсіби пәндерді оқыту арқылы арнайы құзыреттіліктер қалыптастырылады.

Таксономияның ең басты ұстанымы оқытушы үшін студенттерді проблеманы шешуге оқытуда да, сонымен қатар оқыту нәтижесін бағалауда да, құзыреттіліктің барлығының қалыптасу деңгейін анықтау құралы болуы. 5В011300-Биология мамандығы бойынша қалыптастыру қажет құзыреттіліктерді Блум таксономиясына сәйкес (А – білу және түсіну, В – білімді қолдану және ұғыну, С – пікір қалыптастыру, D – жеке қабілеттіліктер) сипаттауға болады.

Түйін сөздер: құзыреттілік, арнайы құзыреттілік, құзыреттілік құжаты, білім нәтижесі, болашақ биология пәні мұғалімінің құзыреттіліктері.

Аннотация

Курманбаев Р.Х.¹, Назарова Г.А.², Сүлейменова Н.Б.³

¹к.б.н., и.о. ассоциированного профессора КГУ имени Коркыт Ата г. Кызылорда, Республика Казахстан

²к.п.н., ст.преподаватель КГУ имени Коркыт Ата, г. Кызылорда, Республика Казахстан

³магистрант КГУ имени Коркыт Ата, г. Кызылорда, Республика Казахстан

ЗНАЧЕНИЕ СПЕЦИАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ БИОЛОГИИ

13. подготовке будущих читателей биологов, важное значение имеет определение необходимых им компетенций. Компетенции характеризуются содержанием образовательной программы. В соответствии образовательной программе, посредством обучения базовым и профилирующим дисциплинам формируются специальные компетенции.

Таксономия является главной структурой и инструментом для преподавателя в определении формирования компетенций, сопровождающаяся в обучении студентов решению проблем, оценивания полученных результатов. Необходимые компетенции для специальности 5В011300-Биология характеризуются в соответствии таксономии Блума (А – знать и понимать, В – применять, С – формулировать, D – индивидуальные способности).

Ключевые слова: компетенции, специальные компетенции, результат обучения, компетенции будущего учителя биологии.

Abstract

R.Kh. Kurmanbaev¹, G.A. Nazarova², N.B. Suleimenova³

¹k.b.n., and. associate professor KSU named Korkyt Ata, Kyzylorda, Republic of Kazakhstan

²k.p.n., senior lecturer KSU named Korkyt Ata, Kyzylorda, Republic of Kazakhstan

³master student KSU named Korkyt Ata, Kyzylorda, Republic of Kazakhstan

THE IMPORTANCE OF SPECIAL COMPETENCES FUTURE TEACHERS OF BIOLOGY

In training future biologists, it is important to determine the competencies they need. Competences are characterized by the content of the educational program. In accordance with the educational program, special competencies are formed through the training of basic and major disciplines.

Taxonomy is the main structure and tool for the teacher in determining the formation of competencies, accompanied in teaching students how to solve problems, evaluate the results. The required competencies for the specialty 5B011300-Biology are characterized according to Bloom's taxonomy (A – know and understand, B – apply, C – articulate, D – individual abilities).

Keywords: competences, special competences, learning outcomes, competences of a future biology teacher.

Қазіргі уақытта білім беруді модернизациялау идеологиясы білім мазмұнын жаңартудың маңызды тұжырымдамалық шарты ретінде құзыреттілік тәсілді таңдайды. Құзыреттілік тәсілді болашақ биология пәні мұғалімдерін даярлау үдерісінде қолдану білім нәтижесін осы құзыреттіліктер жүйесімен бағалауды көздейді. Ол үшін болашақ биология пәні мұғалімдерінің құзыреттіліктерінің мәнін анықтау қажет. Себебі, білім нәтижесі дегеніміз, жоспарланған және өлшенетін құзыреттілікті құрайтын бөлшектер: білім алушының қандай да бір пәнді меңгергеннен кейін көрсететін білімі, практикалық біліктілігі және тәжірибелік әрекеті. Құзыреттіліктер жүйесін дұрыс анықтау, білім нәтижесін бағалаудың тиімді әдістемесін құрастырудың мүмкіндігі деген сөз.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында берілген анықтама бойынша [1]:

Құзыреттілік: оқу мен өмір жағдаяттарын шешу кезінде білім алушылардың білімді, іскерлікті, дағдыны және қызметтің әмбебап тәсілдерін меңгеруі көрінетін білім берудің нәтижесі.

Құзыреттілік тәсіл тұжырымдамасы кәсіби білім беру стандартын жаңартудың негізіне алынған және ол білім алушылардың кәсіби білім мен білікті ғана игеріп қоймай жалпы құзыреттіліктерді қалыптас-тыруға бағдарланған.

Кәсіби білім беруде қазір құзыреттілік тәсілдің базалық анықтамалары нақтыланып, кеңейде. Бір-шама толықтырылған анықтамаға Э.Ф. Зеер мектебінің тәсілі жатады [2]:

– құзырет – белгілі бір өкілеттіктер, құқықтар жинағы; қойылатын талаптарға тұлғаның сәйкес болуы; әлеуметтік талаптар мен күтілетін нәтижелерге сәйкес әрекеттерді жүзеге асыра алу қабілеті;
– құзыреттілік – осы өкілеттіктерді жүзеге асыруға қажетті білімдер икемділіктер жиынтығына ие болу. Құзыреттілік – ең алдымен жұмыс берушіге түсінікті және ЖОО-ны бітіргеннен кейін жұмыс орнында қалыптасатын, бітіруші түлектің кәсіби әрекетін сипаттайтын категория (санат).

Болашақ биология пәні мұғалімдерінің құзыреттіліктерін сипаттау үшін *құзыреттіліктер құжаты* қолданылады.

Құзыреттіліктер құжаты – білім беру бағдарламасын меңгеруді аяқтау бойынша құзыреттіліктер деңгейіне қойылатын талаптардың негізделген жиынтығы.

Оған кіретіндер:

- аймақтық және ЖОО ерекшелігіне сәйкес мемлекеттік талаптар;
- дайындалатын мамандыққа немесе бағдарламаға сәйкес құзыреттіліктердің мәні;
- құзыреттіліктің қысқаша сипаттамасы;
- құзыреттіліктің деңгейлік көрсеткіштері.

Болашақ биология пәні мұғалімнің құзыреттілігі кәсіби білім беру мақсаты ретінде еңбектің нысанымен және білім беру үдерісінің нәтижесіне қойылатын пәнаралық кіріктірілген талаптармен байланысады. Ол 5B011300–Биология мамандығы бойынша білім беру бағдарламасының мазмұнымен сипатталады.

Білім беру бағдарламасы нақты білім беру мекемесінде, өзінің мазмұны мен құрылымы бойынша әр түрлі. *Білім беру бағдарламасының жоспарланған нәтижесі* – білім алушылардың білім стандартымен анықталатын құзыреттіліктері және білім алушылардың ұйымдар белгілейтін, білім беру бағдарлама-сының бағытына сәйкес білім беру стандарты белгілеген қосымша құзыреттіліктері.

Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерді талдау барысы айқындағандай, құзыреттілік деңгейі түрліше сипатталады – «білу», «жасай алу», «меңгеру» дескрипторлары арқылы дублин дескрипторлары, соның ішінде Блум таксономиясы арқылы жие сипатталады. «Таксономия» ұғымының өзі биологиядан алынған. Ол объектілердің табиғи өзара байланысы негізінде құрастырылған жіктеуі мен жүйеленуін білдіреді және ұлғаю күрделілігіне сәйкес сабақтастықпен орналасқан категорияларды сипаттауда қолданылады

Бенжамин Блумның [3] пікірі бойынша, негізгі міндеттердің бірі өмірде кездесетін кездесетін проблемаларды шешуге үйрету және алған білімді практикада кең көлемдегі проблемаларды шешуде қолдана алуға үйрету болып табылады. Ол білім беру мақсатының 6 категориясын бөліп көрсетеді: білу, түсіну, қолдана алу, талдау, сараптау және бағалау.

Білу – білім беру мақсаттары жүйесіндегі ең бірінші категория болып табылады, себебі есте сақтау оқу мақсатының біршама жоғары категориясына сәйкес келетін салыстыру, бағалау, қайта жаңғырту секілді күрделі интеллектуалдық процестердің тек бір бөлшегі болып табылады

«**Білу**» категориясы оқу материалын есте сақтауды және қайта еске түсіруді білдіреді. Бұл категорияның жалпы сипаты – қажетті мәліметті еске түсіру.

Түсіну оқу мақсаты таксономиясының келесі категориясы ретінде, Б.Блум пікірі бойынша мінез-құлықтың үш типімен бейнеленеді:

В **трансляциялау** (нақтыдан абстрактыге өту, басқа терминдерді, таңбаларды пайдалану, басқа тілге аудару, өз сөзімен айтып беру);

В **интерпретациялау** (адам санасында идеяны қайта жасау, маңызды идеяны, оның ішкі байланыс-тарын бөліп көрсету, қорытындылау, түсіндіру, қысқаша мазмұндау);

В **білімді тасымалдау** (бағытты, ағымды және ережені түсінуге негізделген бағалау және болжау; құбылыстың, жағдайдың одан арғы барысын болжау; себеп-салдарын, нәтижесін болжамдау). Мұндай оқу нәтижелері қарапайым есте сақтау деңгейінен жоғары тұрады.

Қолдану. Егер студент бір нәрсені шынымен түсінсе онда ол сол білімін үнемі пайдалана алады деп есептеледі. Оқу материалын меңгеру категориялары ретінде *түсіну* мен *қолданудың* айырмашылығы: студенттер тобына екі тест – біреуі деректер мен ұстанымдарды түсінуіне, ал екіншісі – оларды қолдануларына арналған тест ұсыну арқылы Б.Блумның зерттеуі барысында айқындалып, тіркелген.

Білім алушылар пәнді оқу нәтижесін демонстрациялайды, егер ол:

- ұғымдар мен ұстанымдарды жаңа ситуацияда пайдаланса;
- заңдар мен теорияларды нақты практикалық жағдайларда қолданса;
- әдістерді немесе процедураларды дұрыс қолдануды демонстрацияласа және т.б.

Егер, «түсіну» Б.Блум пікірі бойынша оқу материалын «ұстап алуға» және оның ішіне «кіріп кетуге» бағытталса, ал «қолдану» – сол материалдың қажетті тұжырымдар мен ережелермен байланысын анықтауға бағдарланған.

Талдау оқу материаланың жеке бөліктерін айқындауға, бөліп көрсетуге, олардың өзара байланыс-тары мен ұйымдасу ұстанымдарын анықтауға, мәтін авторы атап көрсетпеседе ұстанатын болжамдарды, қорытындыларды, тұжырымдарды анықтауға бағытталған. Бұл категория материал құрылымның айқын болуын қамтамасыз ететін құрама бөліктерді талдай алу біліктілігін білдіреді. Оған тұтастың құрама бөліктерін бөліп көрсету, олардың арасындағы байланыстарды анықтау, тұтастың ұйымдасу ережесін ұғыну кіреді. Оқу нәтижесі бұл жағдайда түсіну мен қолдауға қарағанда жоғары интеллектуалдық деңгейде сипатталады, себебі ол оқу материалының мазмұнымен қатар, оның ішкі құрылымын да ұғынуды талап етеді.

Білім алушыларда **талдау деңгейінің көріну белгілеріне** жататындар, егер ол:

- айқын емес (жасырын) ой пікірді (болжамды) анықтай аласа;
- талдау логиксындағы қателіктер мен қалдырып қойған ойларды көре білсе;
- дәйек пен салдардың арасындағы айырмашылықтарды ажыра алса;
- мәліметтердің мағынасын бағалай аласа және т.б.

Оқу материалын синтездеу – материалды, мәліметтерді түрлі ақпарат көздерінен ала отырып, алынған модель немесе құрылым бастапқы мәліметке қарағанда біршама түсінікті болатындай, ғылыми ақпараттың элементтерін жаңалыққа ие болатындай тұтастылыққа жинақтай алу біліктілігін білдіреді. Білімді түсіну, қолдану және ақпараттық материалды талдау «Синтездеу» міндетін орындаудың қажетті шарты болып табылады, алайда бұл категориялардың міндеттері өз шешімі үшін студенттен тапсырманы орындауда ерекшелікті және өзгелерге ұқсамайтын шешімді талап етпейді.

Бағалау – таксономия категориясы ретінде қандай да бір материалдың (тұжырымды, көркем шығарманы, зерттеу материалын) мағынасын бағалай алуды білдіреді, құбылысты түсіну мен талауға пара-пар, оны жеке «пікірден» өзгешелендіретін, нақты өлшемдерге негізделеді.

Өлшемдер (критерилер) ішкіде (құрылымдық, логикалық), сондай-ақ сыртқы да (айқындалған мақсатқа сәйкес) болуы мүмкін. Өлшемді студенттердің өздері де немесе оны оқытушыда белгілей алады.

Бұл категория студенттердің оқу нәтижесіне алдыңғы категориялар бойынша және оған қоса бағалау көзқарастары мен нақты айқындалған өлшемдер бойынша жетістіктерге жетуін білдіреді.

Білім алушының оқу жетістіктерінің деңгейі деңгейлер сатысында ең жоғарғы (алтыншы) сатыға сәйкес келетін «Баға» ретінде белгіленеді, егер ол:

- материалдың құрылымдық логикасын жазбаша түрде бағаласа;
- қорытындыны берілген мәліметпен сәйкестігін бағалай алса;
- ішкі өлшемдерге сәйкес қандай да бір әрекет өнімінің маңыздылығын бағалай алса.

Құзыреттіліктердің мазмұнын талдау, сондай ақ осы мәселе бойынша ғылыми еңбектерді талдау барысында айқын болғаны: құзыреттілік тұлғаның әлеуметтік-психологиялық құрама бөлшектерімен, яғни *танымдық, іс-әрекеттік, мотивациялық-құндылықтылық және жеке тұлғалық* бөліктерімен өзара тығыз байланысты.

Білім алушының құзыреттілігінің қалыптасу деңгейін бағалау үшін деңгейлік өлшем-көрсеткіштерді пайдалану тиімді (сурет 1).

Сурет 1 – Білім алушының құзыреттілігінің қалыптасу деңгейін бағалау үшін деңгейлік өлшем-көрсеткіштер

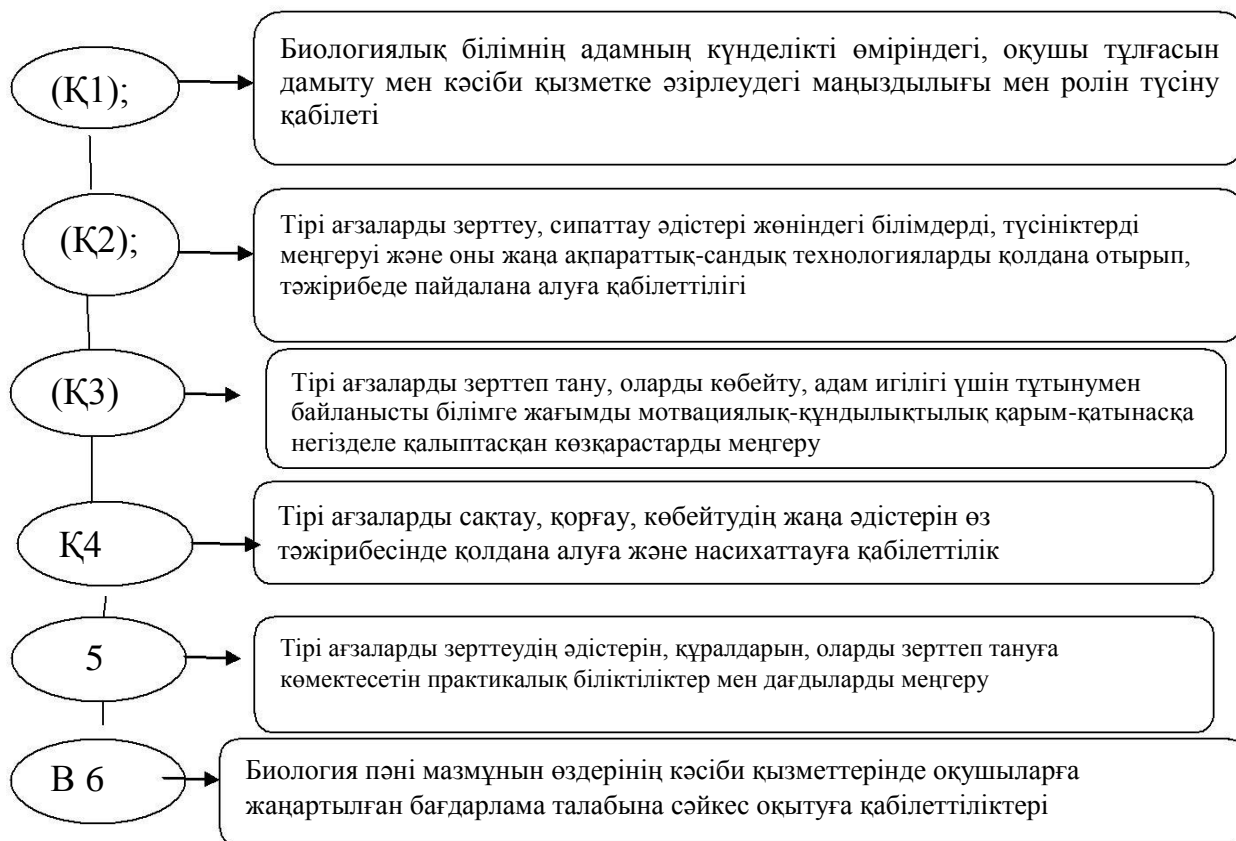
Кәсіби құзыреттіліктер жүйесі құзыреттіліктердің мазмұндық жеке элементтері (білім, білік, дағды, мотивация, тәжірибе және т.б.) дайындау деңгейлері бойынша бөлінген білім беру бағдарламасының қолайлылығын қамтамасыз етеді.

Педагогикалық мамандықтың ерекшелігі базалық және кәсіби пәндерді оқыту арқылы арнайы құзыреттіліктерді қалыптастыруды көздейді.

Блум таксономиясына сәйкес, арнайы құзыреттіліктерде әрбір деңгейдің ерекшелігі, сондай ақ, тиісті біліктілікті (А – білу және түсіну, В – білімді қолдану және ұғыну, С – пікір қалыптастыру, D – жеке қабілеттіліктер) іске асыратын іс әрекет мазмұны сипатталады.

Таксономияның ең басты ұстанымы оқытушы үшін студенттерді проблеманы шешуге оқытуда да, сонымен қатар оқыту нәтижесін бағалауда да, құзыреттіліктің барлығының қалыптасу деңгейін анықтау құралы болуы.

5В011300–Биология мамандығы бойынша қалыптастыру қажет келесідей арнайы құзыреттіліктерді айқындауға болады:

Сурет 3 – 5В011300–биология мамандығы бойынша қалыптастыру қажет арнайы құзыреттіліктер

Педагогикалық ЖОО-да биологиялық білім беру аясында студенттердің жоғарыда аталып көрсетілген құзыреттіліктерді меңгеру үдерісін шартты түрде төрт деңгейге бөліуге болады.

Бірінші деңгей – (ұғынушылық), осы құзыреттіліктер аясында жалпы таныстыруды қарастырады; мәселені терең ұғынуды талап етпейтін, негізінен үлгі бойынша, дайын нұсқаулық бойынша орындауды талап ететін іс әрекеттерді болжамдайды; іс жүзінде өз бетінше шешім қабылдауды қарастырмайтын деңгей.

Екінші деңгей – (хабардарлық немесе базалық), сол құзыреттіліктер бойынша білімдерін тәжірибеде, негізінен белгіленген регламентке сәйкес сабақтарда және жаттығу жағдайларында кеңінен пайдалануды болжамдайды, орындаушының өз бетінше шешім қабылдауы шектелеп, өз іс-әрекетіне жауапкершілігін қарастырады.

Үшінші деңгей – (тереңдетілген немесе қолдана алушылық), қалыптаспаған жағдайда мәселені шешумен, өз іс-әрекеттерін және басқаның (оқушының болуы мүмкін, группаластарының болуы мүмкін) әрекеттеріне түзету ендіру, оларды үйрету немесе бақылаумен байланысты әрекеттерді және мүмкінді-гінше өз бетінше шешім қабылауын қарастырады.

Төртінші деңгей – (шығармашылық), сол құзыреттіліктер әдіснамасы және жалпы ұстанымдарын жасау (ботаникалық зерттеу жүргізу, ботаникалық білім білім беру бойынша топтық, жеке сабақтардың жоспары мен әдістемесін жасау) аясындағы іс-әрекетті болжамдайды. Оқушыларға білім беруде, өсімдіктер дүниесін зерттеуде негізді шешім қабылдай алуын болжамдайды. Жоғары кәсіби білім беру аясында бакалавриаттың деңгейі үшінші – тереңдетілген деңгейге бағдарлануы керек. Құзыреттіліктердің төртінші деңгейін меңгеру – жоғары кәсіби білім берудің магистр дәрежесіне сәйкес келеді.

Қорыта айтқанда, болашақ биология пәні мұғалімнің құзыреттілігінің мәні және мазмұны кәсіби білім беру мақсаты ретінде еңбектің нысанымен, білім беру үдерісінің нәтижесіне қойылатын пәнаралық кіріктірілген талаптармен және тұлғаның әлеуметтік-психологиялық құрама бөлшектерімен анықталады.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

7. Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2011. – 6-7 б.

18. Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Сыманюк Э.Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход. – М., 2005. – С. 44-46.

19. «Таксономия Б. Блума». Доклад. <http://worldteachers.usoz.com/pub/d.В.Д.Симоненко>. – М.: Вентана-Граф, 2006. – 368 с.

УДК 378.14.015.62
МРНТИ 14.35.09

Қ.Гайсина¹, Ж.Б. Шілдебаев²

¹ докторант, Абай атындағы ҚазҰПУ,
² п.ғ.д., профессор Абай атындағы ҚазҰПУ

БОЛАШАҚ БИОЛОГИЯ ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТІН ДАМУ

Аңдатпа

Оқытудың қазіргі заманғы тенденциялары жоғары білікті маман даярлаудың жаңартылған сапалы өзгерістерін талап етеді. Осы орайда студенттерге жоғары білімнің сапасын арттыру мақсатында әр түрлі бағытта және жаңа әдістерді пайдалана отырып білім беру үлкен маңызға ие. Жоғары білімнің сапасы дегеніміз – жоғары оқу орнының қызмет біліктерінің барлық қырларын қамти отырып оның негізгі сипаттамаларын анықтап беретін көпқырлы ұғым. Осы ретте оқу үдерісінің сапасын қамтамасыз етуде оқыту әдістерінің атқарар қызметі зор, себебі ол оқу үдерісін ұйымдастырудың тиімділігін көрсететін фактор болып табылады.

Дамушы қоғамға бәсекеге қабілетті білімге ие, адамгершілігі жоғары деңгейде, таласты жағдайларда өзіне жауапкершілік алумен шешім қабылдау біліктілігі бар, дамуға құштар, ел ертеніне жауапкершілік сезімі қалыптасқан мамандар қажет. Мақалада білім беру жүйесін құзырлық тәсіл негізінде жетілдіру қажеттілігі негізделген. «Құзыр», «құзырлық», «кәсіби құзырлық» ұғымдарына түсініктеме берілген. Болашақ мамандарды кәсіби даярлаудың құзырлық тәсілге негізделген білім беру бағдарламасын дайындаудың ерекшеліктері туралы сипатталған.

Түйін сөздер: болашақ биолог мамандар, құзыр, құзырлық, кәсіби құзырлық, кәсіби құзыреттілік, білім беру бағдарламасы.

Аңнотация

Гайсина Қ.¹, Шілдебаев Ж.Б.²
¹ докторант КазНПУ им. Абая
² д.п.н., профессор КазНПУ им. Абая

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ

Требования обновленного содержания ставят перед высшим образованием новые тенденции развития. В соответствии с этими тенденциями студенты высших учебных заведений должны обучаться в соответствии с новыми целями и направлениями, которые бы повысили уровень качества их образования. Качество высшего образования это – многогранное понятие, в основе которого лежит объединение целей, функций и результата учебного процесса. Для современного образования во всем мире значимой является тенденция к усилению ориентации на субъективный опыт обучающегося, развитие творчества в сочетании с ответственностью за результат своих действий. Развивающемуся обществу нужны современно образованные, нравственные, предприимчивые люди, способные самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора, быть мобильными, динамичными, конструктивными специалистами, обладать развитым чувством ответственности за судьбу страны.

С. статье актуализирована необходимость совершенствование образовательной системы на основе компетентностного подхода. Рассмотрены сущности терминов «компетенция», «компетентность»,

«профессиональная компетентность». Описаны особенности подготовки образовательной программы специальности в формате компетентностного подхода.

Ключевые слова: будущие специалисты биологи, компетенция, компетентность, профессиональная компетентность, образовательная программа.

Abstract
Gaysina K.¹, Zh.B. Childibayev²

¹Doctoral student of the Kazakh National Pedagogical University named after Abay

²d.p.n., professor, of the Kazakh National Pedagogical University named after Abay

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCES IN FUTURE TEACHERS OF BIOLOGY

The requirements of the updated content pose new development trends to higher education. In accordance with these trends, students of higher educational institutions should be trained in accordance with the new goals and directions that would increase the level of the quality of their education. The quality of higher education is a multifaceted concept, which is based on the integration of goals, functions and results of the educational process. For modern education all over the world, a tendency to strengthen the orientation toward the student's subjective experience, developing creativity in combination with responsibility for the result of one's actions is significant. Developing society needs modernly educated, moral, enterprising people who are able to independently make responsible decisions in a situation of choice, be mobile, dynamic, constructive specialists, have a developed sense of responsibility for the fate of the country.

The article actualizes the need to improve the educational system based on the competence-based approach. The essence of the terms "competence", "competence", "professional competence" are considered. The features of the preparation of the educational program of the specialty in the format of the competence approach are described.

Key words: future biologists, competence, competence, professional competence, educational program.

Қазіргі заманғы жағдайлардағы кәсібиліктің өсуі маман құзыреттілігінің кәсібилік мәселесін ерекше қарастырады. Кәсіби құзыреттілікке – тұлға маманның интегративті сапалар, білім, шеберліктер және дағдылар жүйесін, типтік міндеттерді шешу амалдарын талдау жатады. Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру тұлғаның әртүрлі қасиеттерінен, оның негізгі қайнар көзі оқу және субъективті тәжірибесі болып табылады. Кәсіби құзыреттілік үнемі ұмтылысты жетілдіруді сипаттайды. Құзыреттіліктің психологиялық негізі өз біліктілігін көтеру, кәсіби дамыту мен дайындауды қажет етеді. Педагогикалық кәсіп бір уақытта басқарушы және өзгеруші болып табылады. Тұлға дамуын басқару үшін құзыретті болуы қажет.

Педагогтың кәсіби құзыреттілігінің түсінігі педагогикалық қызметті жүзеге асыруға дайындықты және оның кәсіби сипаттамасын көрсетеді. Педагогтың дайындығының мазмұны қандай да бір мамандық бойынша – педагог құзыреттілігінің нормативті моделі, кәсіби білім, шеберліктер мен дағдылар құрамын бейне-лейді. Құзыреттілік сипаттамасы – бұл теоретикалық және тәжірибелік деңгейде талаптарды жалпылау.

Педагогикалық шеберлік – бұл теоретикалық білімге негізделген әрекеттер жиынтығы. Педагогикалық шеберліктердің мәні ішкі құрылымды түсінуді қажет етеді, яғни әрекеттердің бір-бірімен шарттасқан байланысы деп түсіну қажет. Бұл өз кезегінде педагогикалық шеберліктер мен практикалық мақсатта мүмкіндіктерді ашады. Мамандық иесінің ұрпақ тәрбиесіндегі алар орны ерекше. Яғни, білім сапасын көтерудің негізгі тетігі – болашақ мұғалім, сондай-ақ оның теориялық білімі мен кәсіби шеберлігі, шығармашылық қызметі.

Кәсіптік құзырлылық үш бөлікті кілттік, базалық және арнайы құзырлылықты біріктіреді.

Кілттік құзырлылықтар терминіндегі жоғары білім беру стандартындағы бітірушілерді дайындау деңгейінің талаптарын нақтылау бүгінгі күннің өзекті мәселесі кәсіби білімдердің, іс-әрекеттердің және адам практикасындағы кәсіби құзырларды іске асыру потенциалдары арасындағы қарым-қатынасты анықтау болып отыр [1, 3-13 б.].

Қазіргі ұстаз шәкіртіне білім негіздерінен мәліметтер беріп қана қоймай, оны дүние жүзілік білім, ақпарат, қатаң бәсеке жағдайында өмір сүріп, жаңа дәуір жаңалықтарымен суарылып отыруға тиісті. Бұл істе белгілі бір нәтижеге қол жеткізу үшін, мұғалім – қоғамдағы болып жатқан тез өзгеріп тұратын әлеуметтік-экономикалық, педагогикалық өзгерістерге тез бейімделгіш, жаңаша ойлау жүйесін меңгерген, жан-жақты білімдарлығы, тұтас дүниетанымы болуы қажет. Өз мамандығының шеңберінде қалып қойған мұғалім білімгерге білім, тәрбие берудегі биік мақсаттарға жете алмайтыны анық. Қазақстанның бүгіні мен ертеңі жас ұрпақтың еншісінде. Ал жас ұрпақты жан-жақты, терең білімді, интеллектуалдық

деңгейі жоғары етіп қалыптастырудың бірден-бір жолы білімгерді білімді терең игертудің тиімді әдіс-тәсілдерін іздестіру, шығармашылыққа жетелеу. Мұндай жағдайларда болашақ мұғалімнің үлкен білікті-лігі қажет. Қазіргі заман талабына сай ойы терең, ғылыми-әдістемелік біліммен терең сусындаған, педагогика мен психологияны жетік меңгерген шебер мұғалім қажет.

Құзыреттілік мәселесі бойынша – А.Дорофеев, В.С. Кульневич, Г.Селевко, Л.А. Петровская, Т.Е. Исаева, А.В. Хуторской, Н.В. Кузьмина, А.К. Маркова, В.Д. Шадриков, Г.Ж. Менлибекова, Б.Т. Кенжебеков, Дж.Равен, С.И. Ферхо, Ю.Г. Татур, И.А. Зимняя, В.Байденко, С.Е. Шишов, Ш.Таубаева, М.Ж. Жадринаның, Д.П. Мучкиннің, А.Арғымбаеваның, К.Л. Кабдолова мен Г.У. Кунакованың, Р.Дәулетованың, В.Е. Гаибова мен А.П. Чернявская, А.Б. Изделеуова еңбектерін талдау құзыреттілік ұғымының мәнін нақтылауға мүмкіндік береді.

Педагогтардың келесі инвариантты құзырлықтарын бөліп көрсетуге болады:

С. ақпараттық (оған біздің пікірімізше бағдарламалық және трансляциялық құзырлар енеді, Т.В. Добудькода бұл жеке құзырлықтар, сондай-ақ, оған ақпаратты білімге айналдыру, ақпаратты талдауға және жалпылауға, жүйелеуге байланысты аналитикалық іс-әрекетті сыйыстыруға болады);

С. модельдеуші (эмбебап зерттеушілік, түсіну мен логикалық ойлауды дамытушы ретінде);

С. бақылау-бағалаушылық, гностикалық (сапалық және сандық бағалар, өзін-өзі бағалау);

С. жию (басқарушылық, ұйымдас-тырушылық, құрастырушылық интеграциясы ретінде);

С. мәдени-бағалаушылық (білім берудегі азаматтық принципті іске асыруға бағытталған мәдениет үлгілерін меңгеру ретіндегі көзқарас);

С. коммуникативтік (ашық білім беру кеңістігінде, саяси-мәдени қоғам өмірінде, толеранттықта өзін-өзі оқыту, әлеуметтендіру қабілеті);

Педагогтарды ақпараттандыру жағдайында құзырлық тәсілге бағытталған дайындау тұрғысынан оның кәсіптік іс-әрекетінің коммуникативтік, ұйымдастырушылық, жобалаушылық, гностикалық және құрастырушылық құрамдарының талдануы айтарлықтай мәнге ие.

Қазіргі заманның білім сапасы – мұғалім қауымының қызметінің сапасы. Ал, мұғалімге бағаны тек оның кәсіби даярлығынан, өз ісін жоспарлай, өзінің нақты мақсаттарын болжап, көре алуынан, баланың әрекетін ұйымдастыра алатын шеберлігінен байқап, беруге болады. Қазіргі заманда, әлемдік оқу үрдісінің өзегі инновациялық технологиялар екені мәлім. Әлемнің бірнеше елінен сынақтан өткізілген жаңаша оқытудың модульдік, дамыта оқыту, сын тұрғысынан ойлау, деңгейлі саралап оқыту және т.б. техно-логиялардың стратегияларын мұғалім өз шығармашылығы, ізденісі арқылы білімгер қабілетіне, қабылдау деңгейіне орай іріктеп қолдануды талап етеді. Ақпараттық және оқытудың инновациялық технология-лары арқылы барлық білімгерлерге бірдей білім беруге және ол әрбір жеке тұлғаның ерекшеліктерін, өзін-өзі дамытуға қабілеттілігін ескеруге мүмкіндіктерін береді.

Әрбір мұғалімнің кәсіби дайындық сапасына қойылатын талап немесе кәсіби теориялық білімі мен практикалық біліктілігі – құзыреттілік пен кәсіби шеберлігінің сапасы ретінде қаралады.

Педагогикалық әрекеттің шыңына апаратын баспалдақ – кәсіби шеберлік. Қоғамның жаңаруы мен дамуы барлық саладағы оның азаматтарының кәсіптік шеберлігіне байланысты. Осы жайында зерттеген А.К. Маркова мұғалімнің кәсіби деңгейге көтерілуінің мына төмендегі психологиялық критерийлерін анықтаған:

1. Объективті критерийлерге: мұғалімнің өз мамандығына сәйкестігі, сан және сападағы жоғарғы еңбек көрсеткіші

2. Субъективті критерийлерге: адамның мамандығы қаншалықты оның табиғатына, қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес

3. Нәтижелі критерийлер: мұғалім өз ісінде қоғам талап етіп отырған нәтижелерге қол жеткізіп отыр ма деген мәселе тұрғысынан қарастырылады.

4. Шығармашылықтың критерийлеріне: мұғалімнің өз кәсібінің шекарасынан шыға алу, сол арқылы өз тәжірбиесін, еңбегіне өзгерте алуы жатады.

Біліктілікті арттыру – өз қызметін нәтижелі атқару үшін және кәсібилік пен құзырлық деңгейін көтеру мақсатында арнайы бағдармалар арқылы оқыту, кәсіби дамыту, іс-шараларына қатыстыру және оның өз білімін көтеруі болып табылады.

Мұғалімдік мамандықты биікке көтеретін күш – оның кәсіби құзырлығы. «Құзырлық» ұғымы соңғы жылдары педагогика саласында тұлға субъектілік тәжірбиесіне ерекше көңіл аудару нәтижесінде ендіріліп отырған ұғым. «Құзырлық» – белгілі сала бойынша жан-жақты хабардар, білгір деген мағынаны қарастыра отырып, қандай да бір сұрақтар төңірегінде *беделді түрде* үкім шығара алу дегенді білдіреді.

Мұғалімнің педагогикалық құзырлығы деп, педагогикалық қызметті жүзеге асырудағы теориялық және практикалық дайындықтың бірлігін айтады.

М.А. Чошанов құзырлықты маманның төмендегі белгілерін ажыратып көрсетеді:

В тұлғаралық және еңбектегі байланыс мәдениеті;

В қызметтің экономикалық, әлеуметтік, құқықтық, адамгершілік, психологиялық аспектілерін меңгеруі;

В қызметті жаңа жағдайға бейімдеудегі, басқару шешімін қабылдаудағы дайындығы;

В практикалық кәсіби тапсырмаларды орындаудағы дайындық әлеуеті;

В нақты жағдайларға байланысты қандай да бір әдістерді пайдалану біліктілігі;

В тиімді шешім қабылдау қабілеті; [2. 36 б.]

Педагогика ғылымында кәсіби құзырлық еңбегінің жемістілігін анықтайтын білімі мен біліктілігінің жиынтығы, тапсырмасы орындаудағы дағды көлемі, білім кешені мен профессионалдық тұлғалық сапасы, теориялық, білімдік және профессионалдық дайындығының бірлігі, жоғары мәдениеттілікті талап ететін қызметтің күрделі түрлерін орындаудағы қабілеті деген мағынада ашылған.

Соңғы жылдары ғылыми-педагогикалық еңбектерде кәсіби құзырлық дайындық сапасына қойыла-тын талап немесе кәсіби теориялық білімдері мен практикалық біліктілігі, тәжірибеден өткізілген кәсіби маңызды сапасы ретінде қарастырылады. Біздің ойымызша, құзырлықты білімін, біліктілігін, дағды-сын, тұлға мінез-құлқын, ең бастысы – тұлға мүмкіндігін бағалаудың критерийі мақсатында қарастыру құзырлық маңызын толық аша бастады. Олай болса, құзырлық – нәтижеге бағдарланған жаңа білім беру жүйесінің сапалық критерийі ретінде әлеуметтік және өмірлік көзқарастарды қамтитын құнды-лықтарды есепке алуы қажет.

Нәтижеге бағдарланған оқыту яғни құзыреттілік ең алдымен мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруды және дамытуды талап етеді. Кәсіби-педагог құзыреттілігін жүзеге асыруда, педагогтан қабілеттілік пен даярлықты талап етеді. Сонымен қатар кәсіби құзыреттілікке білімдер, іскерліктер, дағдылар мен қатар тұлғаның кәсіби құнды сапаларын, оның іс-әрекетін де қарастыруды талап етеді. Осының бәрі педагогтың кәсіби жоғары деңгейінің болуын қажет етеді. Педагогика ғылымында құзырет-тұлғаның белгілі бір саладағы өкілеттіліктері мен қызметтері аясын анықтайтын интерактивті сапасы ретінде түсіндіріледі. Оның құрамына білімдер, іскерліктер, дағдылар кіретіні белгілі. «Педагог білімін әртүрлі әдістермен білім алушыларға береді» - деп, кәсіби даярлықтың жоғары сапалы қол жетімділігі – кәсіби сауаттылық негізі екенін анықтап берді.

Құзырлық тәсілдері:

13) нақты болып жатқан құбылыстарды түсіндірудегі;

14) танып білудегі, жаңа техника мен технологияларды меңгерудегі;

15) адамдар арасындағы байланыста өз қылықтарын бағалау;

16) өмірдегі отбасы мүшесі, қоғам мүшесі;

17) құқықтық нормадағы және әкімшілік құрылымдағы жағдаяттарды шешудегі біліктілік.

Құзырлықтың негізгі қасиеттері: әлеуметтік көзқарасы тәжірбиесі, интеллектісі, тектілігі. [3, 2 б.]

Құзырлықтың сапа белгілері: дүние-танымы, адамгершілігі, еңбекқорлығы, көлемі, жаңалылығы, қабылдауы, есте сақтауы, дарыны. Белгілі ғалымдар С.Е. Шишов пен В.А. Кальнейдің өскелең ұрпақтың бойына білім мекемелері мынадай құзырлықты қалыптастыруы тиіс деп есептейді:

10. Саяси және әлеуметтік құзырлықтар. Олар адамның өзіне жауапкершілік ала алуында.

11. Көп мәдениетті қоғамда өмір сүре алуға байланысты құзырлықтар. Ұлтаралық келісім, басқа мәдениет, дін өкілдерін құрметтеу.

12. Жазбаша және ауызша қарым-қатынас жасай алу құзырлығы. Бұл әрбір адам үшін аса маңызды мәселе, бұған сонымен қатар бірнеше тілді білу де жатқызылады

13. Ақпараттық қоғамда өмір сүре алуға байланысты құзырлықтар. Бұл жаңа технологияларды білу, ақпараттар ағынынан қажеттісін таба білу, оған сыни баға беру білу деген мағынаны береді.

14. Тұлғаның жеке және қоғамдық өмірінің негізі болып табылатын – өмір бойы білім алуға қабілеттілік.

Кәсіби құзырлық – мұғалімнің біліктілігін арттыру, қоғам алдындағы жауапкершілікті сезіну, жоғарғы деңгейге үнемі ұмтылу мен үнемі ізденіс, жаңашылдығы мен жаңалықты қабылдай білуі мен қолдана білу, адами құндылықтарға сай бола отырып, сол құндылықтарды балаға сіңіре білу.

Мысалы, 5B011300–Биология мамандығы бойынша 2018 жылы қабылданған білім беру стандартында бітірушінің кілттік құзырлары білімділік деңгейлері бойынша көрсетілген.

Сонымен қатар, әлеуметтік-этикалық құзырларына қойылатын талаптар, экономикалық және ұйымдастыру-басқарушылық құзырларға қойылатын талаптар көрсетілген.

Ал болашақ биология мұғалімінің кәсіби құзырлықтың өзіне арнайы құзырлық, коммуникативтік құзырлық, ақпараттық құзырлық, интеллектуальдық құзырлық, әлеуметтік құзырлық, дербес құзырлық, салалық құзырлықтарды өзіне біріктіретіндігі мазмұндалған [4, 6-8 б.].

5B011300–Биология мамандығы бойынша оқу бағдарламасын аяқтағаннан соң бітіруші, биология мамандығы бойынша білім бакалавры іргелі білімдерді меңгерген және кең дүниетанымы қалыптасқан, еңбек нарығы мен технология талаптарының өзгерісіне сәйкес бейімделуге қабілетті, командада жұмыс жасай алатын жаңа формация маманы болуы қажет.

5B011300–Биология мамандығы бойынша білім бакалавры негізгі оқу жоспарында қарастырылған міндетті модульдерге енетін:

– Қазақстан тарихы, философия, экология және тұрақты даму, басқа да әлеуметтік-гуманитарлық пәндердің негізгі ережелерді білуі;

– қазақ, орыс, түрік, шетел тілдерін меңгеруі;

– басқару құралы ретінде компьютермен, жалпы бағыттағы бағдарламалық құралдармен жұмыс істеу дағдыларын меңгеруі;

– жаһандық компьютерлік жүйелерден алынатын ақпараттарды пайдалана білуі; базалық пәндерді оқу барысында: педагогика, этнопедагогика, психология және адам дамуы, өзін-өзі тану, жас ерекше-ліктер физиологиясы және мектеп гигиенасы, т.б. пәндердің негізгі бөлімдерін білуі;

– мемлекеттік және шетел тілдерінен білімін тереңдету, кәсіптендіру пәндерін оқу үшін қажетті базалық білімі болуы; кәсіптік пәндерді оқу барысында: биология бойынша білім беру саласындағы кәсіби қызметтің барлық түрлерін жүзеге асыру үшін қажетті білім, білік және дағдыларды, тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесін меңгеруі тиіс.

Болашақ мұғалім:

- ол өзінің пәнін біліп қана қоймай, сонымен қатар педагогикалық үдерістегі әр қатысушының орнын көре біліп, оқушылар іс-әрекетін ұйымдастырып, оның нәтижелерін алдын ала байқап, мүмкін болатын жағдайда артта қалушылықты реттеу.

- білімгерлердің негізгі құзырлығын қалыптастыруға дайындығы: құндылық-бағдар, жалпы мәдениет, оқу-танымдық, ақпараттық, әлеуметтік-тұлғалық.

- білімге ерекше қажеттілігі бар балалар - мен жұмыс істеуді жүзеге асыру.

5B011300–Биология мамандығы бойынша білім бакалаврын даярлауда білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты:

- отансүйгіштік, Қазақстан Республикасы халықтарының достығы, әр түрлі мәдениеттерге, салт-дәстүрлерге құрмет көрсету рухында тәрбиелеу;

- жалпы адамзаттық және әлеуметтік-тұлғалық құндылықтарын қалыптастыру;

- экологиялық, дене мәдениетін, этикалық, құқықтық мәдениетті және ойлау мәдениетін қалыптастыру;

- бакалаврды тілдік даярлау;

- кәсіби қызметте қажетті ірлегі білім, білік және дағдыны қалыптастыру.

- қоғамның әлеуметтік-экономикалық даму заңдылықтарын, Қазақстан тарихын, қазіргі ақпараттық технологияларды, мемлекеттік тілді, ұлтаралық қарым-қатынас құралы ретінде орыс және шетел тілдерін білу негізінде әлеуметтік-гуманитарлық білімді қамтамасыз ету;

- кәсіби білімнің іргетасы ретінде психологиялық-педагогикалық және арнайы сипаттағы базалық білімді қамтамасыз ету;

- 5B011300–Биология мамандығы шеңберінде кәсіби білімді және тәжірибелік дағдыларды қамтама-сыз ету.

Мамандықтың білім беру бағдарламасына сәйкес оқу жоспары мазмұны келесі модульдер бойынша топтастырылған:

- мемлекеттік міндетті модуль;

- әлеуметтік-коммуникативтік модуль; - кәсіби модульдер блогы; -

ерікті элективті модуль және т.б.

Сонымен, мұғалім – бала бойына білім нәрін себетін басты тұлға. Яғни, балаларды тәрбиелеуде тиімді жағдайлар жасау көбіне мұғалімге тікелей байланысты. Сондықтан жаңашыл мұғалім даярлауға қойылатын талаптар студенттерді – ертеңгі мұғалімдерді оқытудың жаңа түрлерімен қаруландыра

отырып, қазіргі уақыттағы кәсіптік дағдыларды игеруге бағытталған оқытудың жаңа жолдарын енгізуді көздейді. Қорыта келгенде, болашақ мұғалімдерді кәсіби әрекетке даярлау аса көкейкесті, кезек күттірмейтін өткір мәселе екендігін айғақтайды.

Біздің басты игіліктеріміздің ішінде халқымыздың немесе басқаша айтқанда адам ресурстарының сапасы тұр. Біздің ғылыми және шығармашылық әлеуетіміздің деңгейі жоғары, білім өрісі биік халқымыз бар. Біз қолымыздағы осындай баға жетпес капиталды жан-жақты дамытуға және оның дамуы үшін барған сайын жаңа әрі неғұрлым өркениетті жағдай туғызуға тиіспіз.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Рыжачков М.В. *Российская система образования состояние и перспективы* / М.В. Рыжачков, 23. Кузнецов // *Стандарты и мониторинг в образовании*. – 2006. – № 5. – С. 3-13.
- 2 Добудько Т.В. *Проект образовательного стандарта подготовки учителей информатики*. – Самара: Изд-во Самарского государственного педагогического университета, 1999. – 36 с.
- 3 Тұрғынбаева Б.А. *Мұғалімдердің шығармашылық әлеуетін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту*. – Алматы, 2005. – 208 б.
- 4 Чилдибаев Ж.Б., Избасарова Р.Ш., Жумагулова К.А. *Компетентностные подходы в подготовке будущих учителей биологии в условиях 12-летней школы: учебно-методическое пособие*. – Алматы, 2012. – 76 с.

МРНТИ 14.07.09

А.К. Амантаева¹, Ж.Б. Чилдибаев²

докторант, e-mail: araika2190@mail.ru

п.ғ.д., профессор, e-mail: zhumadil_47@mail.ru

*Абай атындағы ҚазҰПУ, Жаратылыстану – география институты,
Алматы қ., Қазақстан*

**ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ БОЛАШАҚ БИОЛОГ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ
ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Аңдатпа

Бұл мақалада экология ғылымының адамзаттың экологиялық сауаттылық аспектісі ретінде көптеген жаңа тұжырымдамалар, экологиялық білімнің басты міндеттерінің бірі – адамның экологиялық сауаттылығын қалыптастыру, ол адамның танымдық белсенділігіне негізделеді және алынған білімдерді күнделікті тұрмыста қолдану және экологияның өзекті мәселелерін шешуде қолдану мүмкіндігі қарастырылған. Эко-логиялық білім қоғам мен табиғат арасындағы қатынастарды үйлестіруде басым бағыт болып танылды. Сонымен қатар білім беру жүйесінде экологиялық құзыреттілікке деген қызығушылық артып отырғанды-ғы, оған себеп «Жаңа жүйе» ретінде қалыптасқан әмбебап дағдылар және білім алушының жеке жауапкер-шілігі, өзіндік жұмыс жасау тәжірибесі сияқты жаңа білім беру мазмұны мен оның нәтижесінің өзгеруі. Бо-лашақ мұғалімнің экологиялық құзыреттілігін дамыту – қазіргі заманауи білім берудің стратегиялық мін-деттерінің бірі болып отыр. Бұл мақалада айтылған заманауи мәселелер нәтижеге жетуге негіз бола алады.

Түйін сөздер: экологиялық білім беру, жасылдандыру, құзырет, құзыреттілік, экологиялық құзырет-тілік, экологиялық мәдениет, экологиялық сауаттылық.

Аннотация

Амантаева А.К.¹, Чилдибаев Ж.Б.²

докторант, e-mail: araika2190@mail.ru

д.п.н., профессор, e-mail: zhumadil_47@mail.ru

КазНПУ им. Абая, Естественно – географический институт, г. Алматы, Казахстан

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ
УЧИТЕЛЕЙ-БИОЛОГОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ**

- данной статье рассматриваются многочисленные новые концепции экологической науки как аспект экологической грамотности человечества, одна из главных задач экологического образования - формирование экологической грамотности человека, основанная на познавательной активности человека

- возможность применения полученных знаний в повседневной жизни и решения актуальных проблем экологии. Экологическое образование признано приоритетным направлением в гармонизации отношений между обществом и природой. Вместе с тем, в системе образования возрастает интерес к экологической компетентности, причиной которой является изменение содержания нового образования и его результатов, таких как универсальные навыки, сформированные как «Новая система» и персональная ответственность обучающегося, опыт самостоятельной работы. Развитие экологической компетентности будущего учителя является одной из стратегических задач современного образования. Современные проблемы, изложенные в данной статье, могут служить основой для достижения результатов.

Ключевые слова: экологическое образование, озеленение, компетенция, компетентность, экологическая компетентность, экологическая культура, экологическая грамотность.

Abstract

A.K. Amantayeva¹ Zh.B. Childibayev²
doctoral, e-mail: araika2190@mail.ru

*²d.p.s., professor, e-mail: zhumadil_47@mail.ru, Kazakhstan at Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan*

PROBLEMS DEVELOPMENT ECOLOGICAL COMPETENCE FUTURE TEACHERS OF BIOLOGY IN THE EDUCATIONAL PROCESS

This article discusses the many new concepts of environmental science as an aspect of environmental literacy of mankind, one of the main tasks of environmental education - the formation of environmental literacy, based on human cognitive activity and the possibility of applying the knowledge in everyday life and solving urgent problems of ecology. Environmental education is recognized as a priority in the harmonization of relations between society and nature. At the same time, in the education system there is a growing interest in environmental competence, the reason for which is the change in the content of new education and its results, such as universal skills, formed as a "New system" and the personal responsibility of the student, the experience of independent work. The development of environmental competence of the future teacher is one of the strategic objectives of modern education. The current problems outlined in this article can serve as a basis for achieving results.

Keywords: environmental education, gardening, competence, competence, environmental competence, environmental culture, environmental literacy.

Әр ғасыр адамзат тарихында өзінің ерекше бір оқиғаларымен оған қосқан сүбелі үлестерімен дарала-нады. XX ғасырға танылған теңеулер жеткілікті сияқты: атом, ғарыш, компьютер, психоанализ, демократия мен тоталитаризм ғасыры. Осындай белгілі рәсімдердің тізімі экологиялық мәселесіз жетіспей тұратыны анық. Толассыз техникалық даму ғасыр ортасынан аса сәл тоқтағандай болды. Оны ойландырған кедергіге ғаламдық экологиялық дағдарыс жатады. Шектеусіз техникалық даму адамзаттың өзінің өмір сүруін күмәнді етіп қойды. Осының бәрі экологиялық мәселені адамзат күнтізбегінің бірінші қатарына шығарды.

Қазіргі кезде экологияның ғылым және адамзаттың экологиялық сауаттылық аспектісі ретінде көптеген жаңа тұжырымдамалар пайда болуда. Біздің қоғамымызда «экологиялық мәдениет», «жасылдандыру», «экологиялық құзыреттілік» және т.б. сол сияқты ұғымдар қолданыста жүр. Заманауи әлемдегі білім адамның әлеуметтенуімен ұрпақтар сабақтастығының тәжірибесі, яғни бұл тарихи дәстүрлерде орын алған алдыңғы ұрпақтардың мұраттары мен жаңа ұрпақтың әлеуметтік идеялары арасындағы тұрақтандырушы фактор. Экологиялық білімнің басты міндеттерінің бірі – адамның экологиялық сауаттылығын қалыптастыру, ол адамның танымдық белсенділігіне негізделеді және алынған білімдерді күнделікті тұрмыста қолдану және экологияның өзекті мәселелерін шешуде қолдану мүмкіндігі [1, 4 б.].

Экологиялық білім қоғам мен табиғат арасындағы қатынастарды үйлестіруде басым бағыт болып танылды. Білім беру жүйесінде экологиялық құзыреттілікке деген қызығушылық артып келеді. Оған себеп «Жаңа жүйе» ретінде қалыптасқан әмбебап дағдылар және білім алушының жеке жауапкершілігі, өзіндік жұмыс жасау тәжірибесі сияқты жаңа білім беру мазмұны мен оның нәтижесінің өзгеруі. Болашақ мұғалімнің экологиялық құзыреттілігін дамыту – қазіргі заманғы білім берудің стратегиялық міндеттерінің бірі болып табылады. Мұғалім адамзат мәдениетінің құндылықтарын таратудың әмбебап арнасы және ол экологиялық білім беру мен тәрбиенің субъектісі бола бастайды. Экологиялық білім берудің жетекші рөл атқарғанын қоршаған ортаның мәселелерін шешуге бағытталған біздің еліміздегі және шетелдегі нормативтік құжаттарда көрініс тауып отыр.

Экологиялық-бағдарланған педагогикалық кадрларды қалыптастыру Белградтағы (Югославия, 1975) экологиялық проблемалар бойынша халықаралық семинарда талқыланды, нәтижесінде «экологиялық білім берудегі жаһандық шеңберлерді» анықтайтын Белград Хартиясы қабылданды. Тбилисидегі «Қоршаған орта туралы білім беру» үкіметаралық конференциясында (Тбилиси, 1977 ж., Тбилиси, 1987 ж.), БҰҰ-ның «Қоршаған орта және оны дамыту» жөніндегі Саммитте (Рио-де-Жанейро, 1992), «Тұрақты даму жөніндегі» Дүниежүзілік саммитте (ВСУР) 2002 ж. Йоханнесбургте (ОАР), ЮНЕСКО-ның Бүкіләлемдік конференциясында (2014 ж. 12-14 қараша, Айти-Нагоя, Жапония), БҰҰ-ның 70-сессия-сында (Нью-Йорк, АҚШ, 2015 ж. 25-27 қыркүйек) жаңа құжат «Әлемді трансформациялау: 2030 жылға дейін тұрақты дамудың күн тәртібі» туралы жаңа құжат қабылданды [2].

Экологиялық құзыреттілік мәнін анықтауға қызығушылық жаһандық экологиялық мәселелерді шешу барлық азаматтар мен мемлекеттік қызметшілердің экологиялық мәдениетімен экологиялық құзыреттілігінің сапасын арттыру арқылы ғана шешу мүмкін екенін анықтағаннан кейін өсті.

Еліміздің Болон процесіне кіруі білім саласындағы құзыреттілікке негізделген тәсілді енгізуді анықтады. Қоршаған орта құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері білім беру саласында, конференциялар, педагогикалық қоғамдастықтың ғылыми семинарларында белсенді талқылануда. Болашақ мамандардың экологиялық құзыреттілігінің мәнін қарастыру үшін оның мазмұнын ашайық.

Құзыреттілік тәсілінің негізгі ұғымдары – «құзыреттілік» және «құзырет». Осы ұғымдардың анықтамаларында айырмашылықтарды табу үшін олардың салыстырмалы талдауын жүргіземіз (1-кесте).

Кесте 1. «Құзыреттілік» және «құзырет» ұғымдарының талдауы

Ғалым	Анықтама	
	Құзырет бұл -	Құзыреттілік бұл -
И.А. Зимняя	Бұл кейбір ішкі, әлеуетті, жасырын психологиялық жаңа әрекеттер: білім, қабылдау, іс-қимыл бағдарламалары, құндылық жүйелері мен қарым-қатынастар, кейін адамның құзыреттілігінде пайда болады	а) адамның мінез-құлқы мен мінез-құлқындағы жеке қасиеттерін танытуға дайындығы; б) құзыреттердің мазмұны болып табылатын әрекеттерді жүзеге асыру, әлеуметтік және кәсіби міндеттерді шешу, мінез-құлқық нормалары мен нормаларын іске асыру құралдарын, әдістерін, бағдарламаларын білу; в) білімін іске асыру тәжірибесі, яғни дағдылар; г) құзыреттіліктің құндылық-семантикалық мазмұны, оның жеке маңыздылығы д) әлеуметтік кәсіпқойлардың жағдайын барабар шешу қабілеті ретінде эмоционалды-ерікті реттеу құзыреттілікті жүзеге асырады және реттейді [3, 34-42 б.].
А.В.Гагарин	Тұлғаның өзара байланысты жеке қасиеттер жиынтығы (білімі, дағдылары, жұмыс істеу жолдары) белгілі бір объектілер мен процестерге тағайындалады және оларға қатысты тиімді әрекет ету үшін қажетті	Өз құзыреті, оның субъектіге қатысты жеке көзқарасы (адамның білімді, дағдыларды және қабілеттерді интеграциялау қабілеті, оларды өзге ортада қалай қолдануға болатындығы) [4, 8 б.].
А.В.Хуторской	Белгілі бір өмірлік жағдайда тиімді жұмыс істеуі үшін адамдардың білімді, дағдыларды және сыртқы ресурстарды жұмылдыруға даярлығы	Студенттің жеке қасиеттерінің жиынтығы (құндылық бағдарлары, білімі, дағдылары, қабілеттері), оның белгілі бір әлеуметтік және жеке-маңызды саладағы қызметі тәжірибесіне байланысты [5, 7 б.].

Кестені қарастыра отырып, «құзырет» анықтамаларының авторлары білім, дағдылар, құндылық бағдарлары, хабардар болу, әрекетке дайындық сияқты индикаторларға бағдарланған деп есептейміз.

Ал «құзыреттілік» нақты практикалық іс-әрекеттегі білім мен дағдыларды жүзеге асыра білу арқылы анықтамаларда көрсетіледі.

Анықтамаларды талдағаннан кейін, біз «құзырет» – бұл адамның алған білімі мен дағдылары, ал «құзыреттілік» – практикалық іс-әрекеттерде оларды дұрыс қолдану мүмкіндігі мен қабілеті. Бірге олар білім берудің нәтижесін білдіреді.

Біліктілік парадигмасындағы білім беру нәтижесі білімге негізделген және тәжірибеге бағдарланған көзқарастардың қарсылығын жойып, түлектерді кәсіптік мәселелерді шешуде оқыту барысында алынған білім мен тәжірибені пайдалану қабілетін интеграциялауды қамтамасыз етеді», - дейді С.Б. Серякова [6, б.45].

Жоғарыда айтылған тұжырымдарды қарастыра отырып, біз «экологиялық құзыреттілік» анықтамасына көшеміз (2-кесте).

Кесте 2. «Экологиялық құзыреттілік» анықтамасының мазмұндық талдауы

Ғалым	Анықтама
М.Ахметова	Интеллектуалды экологиялық білімдер мен дағдылар әлеуметтену үдерісінде қалыптасып, жеке адамның күнделікті іс-әрекеттерінде көрініс тапты [7, 40 б.].
М.В. Аргунова	Тұрақты даму идеясына сәйкес әлеуметтік және экологиялық проблемаларды шешуде адамның тәуелсіз және ұжымдық іс-әрекеттерге экологиялық білім мен дағдыларды жүйелі түрде қолдану мүмкіндігі [8, 15 б.].
Д.С. Ермаков	Теориялық білімді, дағдыларды, шешімдерді қабылдау әдістерін, моральдық нормаларды, құндылықтарды, қоршаған ортаны қорғауға бағытталған іс-шараларды іс жүзінде жүзеге асыру үшін қажетті дәстүрлерді саналы түрде меңгеру [9, 28 б.].
А.Н. Захлебный	Қоршаған орта мен адам қызметі туралы білімдерді қолдану, қоршаған ортаға зиян тигізетін қауіп-қатерлер және қоршаған ортаға зиян келтіретін нақты өмір жағдайында әрекет қабілеттілігі [10, 3 б.].
Е.А. Шульпина	Табиғат ортасы ең маңызды құндылық, қоршаған ортаға әсер ету сипаты және адамның өзара әрекеттесу нормаларынан тұратын экология саласындағы білім мен дағдыларды, табиғатқа деген моральдық қарым-қатынасты, жеке қасиеттерді, соның ішінде білімдердің жиынтығын интеграциялау; білім берудегі экологиялық мәселелерді шығармашылық дағдыларымен шешу; қоршаған ортаны сақтау мен жақсартудың практикалық мәселелеріне қатысу тәжірибесі; болашақ маманның экологиялық маңызды жеке қасиеттері (адамгершілік, эмпатия, үнемдеу, қоршаған ортаны қорғау қызметінің нәтижелеріне жауапкершілік) [11, 46 б.].
Л.В. Панфилова	Табиғи ғылымдар мен экология саласындағы білімі мен тәжірибесі, қоршаған ортаны сақтау қабілеті және ең жоғары адам өмірінің ұзақтығы мен ең аз аурудың ерекше әлеуметтік құндылығын тану қабілеті [12, 51 б.].

Сондай-ақ, осы анықтамаларға сүйене отырып, адамның экологиялық құзыреттілігі экологияға бағдарланған тұлғаның ең маңызды құрамдас бөліктерінің жүйесіндегі – экологиялық мәдениет, экологиялық ақпараттылық, экологиялық білім беру, экологиялық қызмет жүйесінде байланыстырушы буын ретінде қарастырылуы мүмкін.

Қазақстан Республикасының экологиялық білім беру тұжырымдамасында көрсетілгендей: экологиялық мәдениет табиғи өмір сүру жағдайына, елдің экологиялық қауіпсіздігін және әр адамның орнықты әлеуметтік-экономикалық дамуына ықпал ететін, табиғи ортамен өзара қарым-қатынаста адам өмірінің мұра және қалыптасқан тәжірибесі. Экологиялық мәдениет – бұл тәжірибе, ол тек меңгеріліп қана қоймайды, сонымен қатар ұрпақтан-ұрпаққа мұраға қалатын тәжірибе деп есептейді. [13, 7-11 б.].

Н.И. Симоненконың айтуынша, экологиялық мәдениеттің пайда болуының алғышарты - сыртқы мәдениетке қатысты адамның ішкі мәдениетін басымдықпен бөлу және онда ішкі мәдениет табиғи процестердің табиғи бағыты бойынша теріс әсер ету шарасын сақтау идеясына сүйене отырып, экологиялық маңызды болып табылады [14, 20 б.].

Көптеген ғалымдардың зерттеулерін талдай отырып, экологиялық құзіреттілік – экологиялық мәде-ниеттіліктен алынған білімдерден құралады, тұлғаның барлық тіршілік кезеңіне бағытталған (экология-лық тәрбие), қоршаған ортаны дұрыс қабылдау және бағалау жағдайы (экологиялық сана) және эко-логиялық қызметтің белсенділік ұстанымы (экологиялық қызмет).

Бұдан біз мынадай қорытынды шығара аламыз: болашақ биолог мұғалімдерді экологиялық білімге тәрбиелеу мақсатында адам-табиғат жүйесіндегі қарым-қатынасты жақсарту және қоршаған ортаға бағдарланған тұлғаны дамыту, яғни экологиялық құзыреттілік экологиялық мәдениетті жүзеге асыру үшін қажет. Бұл сондай-ақ Ю.М. Гришаеваның «Экологиялық құзыреттілік – педагогикалық өзара іс-қимылдың барлық қатысушыларының экологиялық мәдениет деңгейін көтеруге ықпал ететін тиімді экологиялық білім беру кеңістігін құруға және ұстап тұруға бағытталған экологиялық және білім беру іс-әрекеттерінің мүмкіндіктері мен дайындығы».

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Жақсыбеков Ә.С. Экологиялық мәдениет. Оқулық. – Алматы, 2009. – 200 бет.

Подервянский Р.А. Ретроспективный анализ формирования стратегии ООН в области экологического образования [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.politex.info>

Зимняя И.А. Ключевые компетентности – новая парадигма результата образования Высшее образование сегодня. – 2003. - №5. – С. 34-42.

Гагарин А.В. Экологическая компетентность личности: сущность, гендерные и межкультурные аспекты, особенности развития. – М.: Международная акад. акмеологических наук: Изд. Альтекс, 2013. – 158 с.

Хуторской А.В. Педагогические основания диагностики и оценки компетентностных результатов обучения. Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2013. – №5 (80). – С. 7-15.

Серякова С.Б. Компетентность педагога: психолого-педагогические аспекты: /монография. – М.: «Прометей» МПГУ, 2008. – 232 с.

Асафова Е.В. Воспитание и диагностика развития экологической культуры студентов [Электронный ресурс] Отчеты о научно-исследовательской работе. Казанский федеральный университет. 2011. – Режим доступа: http://old.kpfu.ru/infres/nikolaev/2002/g12_3_3.htm

Аргунова М.В. Экологическое образование в интересах устойчивого развития как надпредметное направление модернизации школьного образования : автореф. дис. ...доктора пед.наук: [13.00.01] Аргунова Марина Вячеславовна. – М., 2009. – 49 с.

Ермаков Д.С. Формирование экологической компетентности учащихся: /монография / Д.С. Ермаков. – М.: РУДН, 2008. – 159 с.

Захлебный А.Н. Экологическая компетенция - новый планируемый результат экологического образования Экологическое образование: до школы, в школе, вне школы. – 2007. – №3. – С. 3-8.

Шульпина Е.А. Педагогические условия формирования экологической компетентности у студентов университета (на примере общепрофессиональных дисциплин специальности «География»): дис.канд.пед.наук: 13.00.08. – Челябинск, 2001. – 179 с.

Панфилова Л.В. Формирование экологической компетентности в процессе профессиональной подготовки учителя химии: дис. ...доктора пед.наук: 13.00.08

Жилбаев Ж.О. Стратегия развития экологического образования и воспитания в современном Казахстане Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина. Т. 3. – 2014. – №4. – С. 7-11.

Симоненко Н.И. Экологическая культура как основание образовательной парадигмы: философско-культурный аспект: автореф. дис. ...канд. философ. наук. – Челябинск, 2012. – 20 с.

УДК 37.013.75
МРНТИ 14.01.45

Рахымбеков А.Ж.¹, Турлыбекова М.Р.²

¹*к.ф-м.н., профессор, Жетысуского государственного университета имени И.Жансугурова
г. Талдыкорган, Казахстан*

²*к.т.н., старший преподаватель, Жетысуского государственного университета имени И.Жансугурова,
г. Талдыкорган, Казахстан*

О СПЕЦИФИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ МЕТОДИКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

статье рассматриваются особенности преподавания специальных дисциплин студентам образовательной программы бакалавриата 5В012000 «Профессиональное обучение» Жетысуского государственного университета имени Ильяса Жансугурова на кафедре «Профессиональное обучение и технические дисциплины». Приведены примеры организаций учебного процесса и дидактико-методических понятий. Показаны различия методики обучения и педагогики, которых следует искать в сущности обучающей деятельности педагога-предметника и методической деятельности педагога-методиста.

статье приведена попытка обоснования дидактико – методических понятий, которые используются в 4 методиках преподавания разных предметов и варьируются применительно к каждому предмету, например в дидактике – цели обучения, развивающее обучение, в методике – цели обучения электротехнике, развитие технического мышления, приобретение профессиональных навыков. В соответствии с этим мнением методика обучения конкретному предмету – прикладная дисциплина, содержащая рецептурные рекомендации о порядке и способах преподавания данной дисциплины.

Ключевые слова: профессиональное обучение, термины, специальные дисциплины, эксперимент, инструктаж, умение, навыки, когнитивность.

Аңдатпа

А.Ж. Рахымбеков¹, М.Р. Турлыбекова²

¹*ф-м.ғ.к., Ильяс Жансүгіров атындағы мемлекеттік университетінің профессоры¹,
Талдықорған қ., Қазақстан*

²*т.ғ.к., аға оқытушы, Ильяс Жансүгіров атындағы мемлекеттік университетінің,
Талдықорған қ., Қазақстан*

КӘСІПТІК ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Бұл мақалада Ильяс Жансүгіров атындағы ЖМУ 5В 012000 «Кәсіптік оқыту» мамандығындағы студенттерге кәсіптік оқыту әдістемесінің пәнін қандай жолдармен дәрістеу керек екені көрсетілген. Сонымен қатар, кәсіптік оқыту әдістемесін техникалық пәндерге дәрістегенде олардың кәсіби ерекшеліктерін ашып түсіндіру қажет екені көрсетілген. Оқу үрдісіндегі дидактико-әдістемелік түсініктерге мысалдар келтірілген. Сонымен қатар, педагогика мен оқыту әдістерінің айырмашылықтарын оқытушы-пән шебері және оқытушы - әдіскердің оқытушылық кәсібінде сараптау керек екені көрсетілген.

Бұл мақалада кәсіби пәндерді, мысалы, электротехниканың техникалық ой өрісіне бағыттайтынын және оның кәсіби дағдыларға беттететінін көрсете білу қажет екенін түсіндіру келтірілген. Қорыта келгенде, белгілі бір пәнге оқыту дегеніміз мысалы, қолданбалы пәнге, ол – осы пәнге арналған нұсқамалар мен тәсілдерді игере білу.

Түйін сөздер: кәсіптік оқыту, терминдер, арнайы, пәндер, тәжірибе, инструктаж, біліктілік, дағдылар, когнитивтік.

Abstract

Rakhymbekov Aitbay Zhaparovich¹, Turlybekova Meruert Ryskeldievna²
Ph.D.¹, associate professor, professor, Ph.D., Senior Lecturer

^{13.} *Zhetysu State University named after*
I.Zhansugurov, Taldykorgan¹,
Kazakhstan

ABOUT THE SPECIFICITY OF TEACHING THE METHOD OF PROFESSIONAL TRAINING

The article discusses the features of teaching special subjects to students of the undergraduate education program 5B012000 "Vocational education" of the ZhetysullyasZhansugurov State University at the department "Vocational training and technical disciplines". Examples of educational process organizations and didactic-methodical concepts are given. The differences in the methods of teaching and pedagogy are shown, which should be sought in the essence of the teaching activity of the subject teacher and the methodological activity of the teaching teacher.

The article presents an attempt to substantiate didactic - methodical ideas that are used in teaching methods of different subjects and vary in relation to each subject, for example, in teaching methods - learning goals, developing learning, in the technique - learning goals of electrical engineering, developing technical thinking, acquiring professional skills. In accordance with this opinion, the method of teaching a specific subject is an applied discipline containing prescription recommendations on the order and methods of teaching this discipline.

Keywords: vocational training, terms, special, disciplines, experiment, instruction, skill, skills, cognitiveness.

Сегодня существуют различные точки зрения на организацию профессиональной подготовки учителя, в том числе и концепции индивидуально – творческого подхода к обучению студентов [1], предполагающие, что процесс обучения будет строиться на основе индивидуальных программ и приобретет для студентов личностное значение, станет мотивированным, будет носить во многом коррекционный характер. В результате этого будет осуществляться более избирательное и адекватное влияние учебного процесса как на личность студента в целом, так и на развитие его индивидуальных особенностей. «Если высшая школа будет иметь действительно научную методику, отражающую самый современный уровень знания, учитывающую индивидуальность каждого обучающегося, – можно быть уверенным в высоком качестве подготовки практически всех выпускников... В наше время это насущная необходимость» [2].

связи с переходом на многоуровневую систему обучения возрастает значение индивидуализации обучения при создании образовательных программ как индивидуальных маршрутов обучения каждого студента. Благоприятные условия для учета и развития индивидуальных качеств студента, его внутреннего потенциала создает индивидуализация профессионально-педагогической подготовки. Под индивидуализацией профессионально-педагогической подготовки мы понимаем организацию процесса сообщения студентам соответствующих специальных знаний и формирования умений с учетом их индивидуальных особенностей, создающую оптимальные условия для реализации потенциальных возможностей каждого студента. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки не позволяет нивелировать различия между обучающимися, способствует развитию каждым студентом своих уникальных способностей, нацеливает на высококвалифицированную подготовку к профессиональной деятельности.

Главными целями, результатами и критериями индивидуализации профессионально-педагогической подготовки являются:

- повышение эффективности профессионально-педагогической подготовки, создание системы образования, обеспечивающей каждому максимальное развитие его возможностей, способностей;
- демократизация учебно-воспитательного процесса, ликвидация единообразия в обучении, предоставление студентам свободы выбора элементов учебно-воспитательного процесса;
- создание условий для обучения и воспитания, адекватных индивидуальным особенностям и оптимальных для разностороннего общего развития студентов;
- формирование и развитие индивидуальности, самостоятельности и творческого потенциала личности. В связи с вышесказанным индивидуализация профессионально-педагогической подготовки означает:
- создание условий для развития всех субъектов образовательного процесса;
- создание действительных стимулов профессионального развития субъектов образовательного процесса;

- внедрение в профессионально-образовательный процесс современных педагогических и психологических технологий развития индивидуальности;
- обеспечение мониторинга профессионального развития всех субъектов образования, т.е. регулярная
- оперативная диагностика, которая входит в систему обратной связи в процессе развития индивидуальности;
- развитие вариативного образования, направленного на расширение профессионального самоопределения и на саморазвитие личности студента;
- коррекция социального и профессионального самоопределения личности, а также профессионально важных характеристик будущего специалиста. Таким образом, индивидуализация профессионально-педагогической подготовки может осуществляться на различных уровнях: частно-методическом, технологическом, общепедагогическом, социальном. Различные педагогические условия могут способствовать реализации индивидуализации профессионально-педагогической подготовки. При определении педагогических условий индивидуализации профессионально-педагогической подготовки мы исходили из того, что условия – философская категория, выражающая отношение предмета к окружающим его явлениям, без которых она не может быть реализована. Условия составляют ту среду, обстановку, в которой возникают, существуют и развиваются явления, процессы.

Педагогическими условиями является совокупность объективных возможностей, обеспечивающих успешное решение поставленных задач. Основу индивидуализированного процесса обучения должна составлять диагностика индивидуального развития учащихся. Поскольку она предполагает постоянное наблюдение за процессом индивидуального развития учащихся с целью выявления его соответствия желаемому результату или первоначальным предположениям, мы можем говорить об осуществлении мониторинга индивидуального развития учащихся.

Понятие мониторинга (от лат. *monitor* – напоминающий, надзирающий) означает планомерное диагностическое отслеживание процесса индивидуального развития учащихся. Главным моментом в мониторинге является диагностика динамики индивидуального развития обучаемых, внесение корректив в процесс профессионально-педагогической подготовки, то есть мониторинг включает диагностику, прогнозирование и анализ индивидуального развития личности в процессе профессионально-педагогической подготовки.

Осуществление мониторинга возможно в трех формах: стартовая диагностика; текущая диагностика; итоговая диагностика. Последовательное осуществление мониторинга позволяет обеспечить интеграцию развития индивидуальных качеств личности, профессионально-педагогической подготовки и взаимодействия обучаемых и педагогов.

Методика профессионального обучения является важнейшим компонентом профессиональной подготовки педагогов профессиональной школы. Методические знания обслуживают профессиональную деятельность преподавателя и мастера производственного обучения, тесно связаны с приемами, методами этой деятельности и, конечно же, с личностью самого педагога и его творчеством.

Авторитет педагога заслуживается годами в результате неустанной работы и проявлением высокого профессионализма. Этот вопрос постоянно задается студентам университета и учащимся школ и колледжей. И все они на первое место среди качеств, которыми должен обладать педагог, ставят знание своего предмета. Однако высшее образование не обеспечивает полной системы профессиональных знаний по всем профессиям. Известны случаи, когда студенты на педагогической практике затрудняются проводить занятия по специальным дисциплинам, как например, «Методика преподавания общетехнических и специальных дисциплин», «Сопротивление материалов», «Электротехника и радио-электроника», «Теплотехника» и «Гидравлика». Отсюда огромный спрос у молодых педагогов на методические разработки, в которых дается не методическая система обеспечения формирования новых знаний, а раскрывается конкретное готовое содержание учебного материала по техническим дисциплинам [3].

Данная проблема существует на нашей кафедре «Профессиональное обучение» Жетысуского государственного университета им. И.Жансугурова на старших курсах во время прохождения профессиональной практики. Для этой цели педагоги профессионального обучения должны изучить содержание всех технических дисциплин, включенных в учебные планы школ и колледжей, научить работать студентов с учебным материалом, приемам и методам формирования технических знаний и профессиональных умений и навыков.

Для организации учебного процесса нужно хорошо знать не только учебный предмет, но и закономерности учебного процесса, психологию учебной деятельности учащихся. Соединение знания предмета со знаниями процесса обучения не происходит автоматически. Немало хороших инженеров,

мастеров производства уходят из профессиональных учебных заведений из-за того, что не могут организовать учебный процесс по предмету [4].

Для повышения качества усвоения материала очень важно опираться на ранее полученные знания. Например, при изучении правил смещения при радиоактивном распаде и при изучении ядерных реакций необходимо широко опираться на законы сохранения массы и заряда. Перед изучением строения атома целесообразно повторить понятие центростремительного ускорения, законы Ньютона, закон Кулона, а также те сведения о строении атома, которые учащиеся получили в VIII классе на уроках физики и в IX классе при изучении химии. Одним из наиболее перспективных направлений использования информационных технологий в физическом образовании является компьютерное моделирование физических явлений и процессов. Компьютерные модели легко вписываются в традиционный урок, позволяя учителю продемонстрировать на экране компьютера многие физические эффекты, а также позволяют организовывать новые, нетрадиционные виды учебной деятельности учащихся.

Компьютерные модели позволяют пользователю управлять поведением объектов на экране монитора, изменяя начальные условия экспериментов, и проводить разнообразные физические опыты. Некоторые модели позволяют наблюдать на экране монитора, одновременно с ходом эксперимента, построение графических зависимостей от времени ряда физических величин, описывающих эксперимент. Видеозаписи натуральных экспериментов делают курс более привлекательным и позволяют сделать занятия живыми и интересными. Особо подчеркнем, что к каждой компьютерной модели и к каждому видеосегменту даны пояснения физики наблюдаемых экспериментов и явлений. Эти пояснения можно не только прочитать на экране дисплея и при необходимости распечатать, но и прослушать, если ваш компьютер укомплектован звуковой картой.

7. настоящее время количество компьютерных программ, предназначенных для изучения физики, исчисляется десятками, только лазерных дисков выпущено более десяти. Эти программы уже можно классифицировать в зависимости от вида их использования на уроках:

- обучающие программы;
- демонстрационные программы;
- компьютерные модели;
- компьютерные лаборатории;
- лабораторные работы;
- пакеты задач;
- контролирующие программы;
- компьютерные дидактические материалы.

Прежде всего чрезвычайно удобно использовать компьютерные модели в качестве демонстраций при объяснении нового материала или при решении задач. Согласитесь, что гораздо проще и нагляднее показать как электрон в соответствии с моделью Бора перескакивает в атоме с орбиты на орбиту, что сопровождается поглощением или испусканием кванта, используя компьютерную модель, чем объяснять это при помощи доски и мела. А если учесть, что данная модель позволяет одновременно с переходом электрона на другую орбиту показать в динамическом режиме соответствующий переход на диаграмме электронных уровней, а также вид соответствующей спектральной линии, то становится ясно, что данную демонстрацию невозможно обеспечить другими средствами. Конечно подобная демонстрация будет иметь успех, если учитель работает с небольшой группой учащихся, которых можно рассадить вблизи монитора, или в кабинете имеется проекционная техника, позволяющая отобразить экран компьютера на стенной экран большого формата подобно кодослайду (указанная техника начинает появляться в школах города). В противном случае учитель может предложить учащимся самостоятельно поработать с моделями в компьютерном классе (такая возможность уже не является экзотикой) или в домашних условиях, что иногда бывает наиболее реально [5].

Прежде всего это знакомство с моделью, то есть небольшая исследовательская работа – экскурс по устройству модели и её функциональным возможностям, в которую входит знакомство с основными регулировками модели. В ходе этой работы учитель в компьютерном классе, переходя от ученика к ученику помогает освоить модель, поясняя наиболее сложные моменты и задавая вопросы, отвечая на которые учащиеся глубже вникают в суть происходящего на экране.

После того как компьютерная модель освоена в первом приближении, имеет смысл предложить учащимся выполнить 1-3 компьютерных эксперимента. Эти эксперименты позволят учащимся научиться уверенно управлять в происходящем на экране и вникнуть в смысл демонстраций. Далее, если модель позволяет, можно предложить учащимся экспериментальные задачи, то есть задачи для решения которых

не обязательно производить вычисления, а необходимо продумать и поставить соответствующий компьютерный эксперимент. Как правило, учащиеся с особым энтузиазмом берутся за решение таких задач. Объектом познания методики профессионального обучения является процесс обучения определенному предмету в учебном заведении. Например, если речь идет о методике обучения электротехнике в начальном профессиональном образовании, то объектом методического познания является процесс обучения электротехнике, т.е. цели изучения этого предмета, содержание программы, методы и формы организации учебно-познавательной деятельности учащихся и результаты обучения. Однако в чем отличие методики от педагогики?

Различия методики обучения и педагогики следует искать в сущности обучающей деятельности педагога-предметника и методической деятельности педагога-методиста. Предметом деятельности педагога-предметника является организация процесса обучения по предмету. Преподаватель-предметник организует когнитивную (учебную) деятельность учащихся на основе содержания и соответствующих методов обучения. Результатами обучающей деятельности являются обученный учащийся, его система профессиональных знаний и умений, развитая личность и профессиональные способности.

Преподаватель-методист организует взаимодействие деятельности преподавателя-предметника и деятельности учащихся с целью формирования новых знаний и умений. Взаимодействие можно спланировать и организовать с помощью специально разработанных средств, применяемых в обучении. Средства обучения в широком смысле оптимизируют процесс обучения по предмету и обеспечивают получение планируемых результатов обучения на уроке. Следовательно, результатом методической деятельности являются специально разработанные средства обучения, образующие «канал», по которому происходит регуляция обучающей деятельности педагога и когнитивной деятельности учащихся по усвоению профессиональных знаний, умений и навыков.

В центре внимания педагогики находятся диалектическое единство, взаимосвязь, интеграция структурных элементов процесса обучения. В методике доминируют вопросы: как обучать? с помощью каких средств обучения происходит трансформация содержания обучения в знания и умения учащихся?

Однако среди педагогов-исследователей, занимающихся предметными методиками обучения, бытует мнение, что методика является прикладной частью соответствующей науки. Казалось бы, достаточно хорошо знать соответствующую науку, чтобы уметь ее преподавать. В соответствии с этим мнением методика обучения конкретному предмету – прикладная дисциплина, содержащая рецептурные рекомендации о порядке и способах преподавания данной дисциплины.

Методика профессионального обучения не занимается техническими устройствами, не формирует методы их исследования. Объект ее познания – общественный процесс обучения и воспитания учащихся средствами изучаемой науки. Предмет рассмотрения методики профессионального обучения – закономерности методической деятельности педагога профессиональной школы по разработке специальных средств обучения.

Дидактико-методические понятия используются в методиках преподавания разных предметов и варьируются применительно к каждому предмету, например в дидактике – цели обучения, развивающее обучение, в методике – цели обучения электротехнике, развитие технического мышления.

Приведем примеры дидактико-методических понятий: формирование технического мировоззрения учащихся; наглядность в обучении технической механики; знания учащихся по специальной технологии; содержание предмета по электротехнике и т.д.

Есть группа, образующая методико-технические, или технико-методические понятия, опирающиеся на техническую и технологическую терминологию. Ее составляют понятия и термины преподаваемой науки – техники. Они определяют названия объектов изучения, т.е. разделов, тем или подтем уроков, либо названия технических и технологических явлений, процессов, которые входят в круг усвоения учащимися, и необходимы для решения научно-методических задач и развития методики профессионального обучения. Например, в данную группу понятие «электрическая цепь переменного тока» входит не в качестве объекта исследования технической теории, а как методико-техническое понятие – объект познания учащимися, часть содержания учебного материала

Методические понятия. Данные понятия подразделяются на четыре подгруппы:

1. Методические *понятия* и термины, являющиеся результатом деления общих дидактико-методических понятий. Например, «урок производственного обучения по изучению трудовых приемов и операций», «обучение кулинарии» (дидактико-методические понятия), «обучение чтению электротехнических схем», «обучение снятию размеров» (методические понятия).

2. Названия методов, методических приемов, характерных не для дидактики в целом, а для обучения

техническим дисциплинам. В отличие от первой подгруппы эти термины не являются результатом вычленения из дидактико-методических понятий и не имеют с ними прямых преемственных связей. К ним относятся, например, «технический диктант», «описание схемы соединения элементов в электрических цепях», «построение чертежей деталей», «расчет режимов резания» и др.

Одни термины возникли в результате становления методической практики, например «устные задачи по сопротивлению материалов», «технический диктант»; другие заимствованы из производственной сферы: «инструктаж», «технический эксперимент» и т.д.

Названия различных средств обучения техническим предметам (сюда входят названия различных демонстрационных устройств и механизмов, печатных изданий, используемых в процессе обучения), например: «электромонтажная мастерская», «кабинет специальной технологии», «рабочая тетрадь по методам оптимизации» и др.

Понятия и термины из истории методики профессионального обучения. В эту подгруппу входит сравнительно небольшое количество понятий, уже не употребляемых в повседневной практике обучения: «русская система производственного обучения», «ручной метод обработки материалов» и др.

Педагогическими условиями является совокупность объективных возможностей, обеспечивающих успешное решение поставленных задач. Основу индивидуализированного процесса обучения должна составлять диагностика индивидуального развития учащихся. Поскольку она предполагает постоянное наблюдение за процессом индивидуального развития учащихся с целью выявления его соответствия желаемому результату или первоначальным предположениям [6], мы можем говорить об осуществлении мониторинга индивидуального развития учащихся.

Понятие мониторинга (от лат. monitor – напоминающий, надзирающий) означает планомерное диагностическое отслеживание процесса индивидуального развития учащихся. Главным моментом в мониторинге является диагностика динамики индивидуального развития обучаемых, внесение корректив - процесс профессионально-педагогической подготовки, то есть мониторинг включает диагностику, прогнозирование и анализ индивидуального развития личности в процессе профессионально-педагогической подготовки.

Осуществление мониторинга возможно в трех формах: стартовая диагностика; текущая диагностика; итоговая диагностика. Последовательное осуществление мониторинга позволяет обеспечить интеграцию развития индивидуальных качеств личности, профессионально-педагогической подготовки и взаимодействия обучаемых и педагогов.

Таким образом, можно сказать, что сутью мониторинга индивидуального развития является систематическое получение информации о продвижении студента в учебном процессе и реализации им своих потенциальных психических и личностных возможностей. Это позволяет рассматривать учебный процесс не как массовый, а как индивидуальный процесс получения образования. На основе информативных измерений разрабатывается группировка студентов.

Самым простым видом уровня ранжирования внутри групп является выделение трех основных характеристик учащихся:

- имеющих высокие стартовые психологические характеристики;
- имеющих средние стартовые психологические характеристики;
- имеющих низкие стартовые психологические характеристики.

Это необходимо для того, чтобы видеть динамику продвижения и достижений каждого студента в учебном процессе, исходя из его стартовых возможностей. Только при подобном подходе эффективность профессионально-педагогической подготовки может быть объектом управления. Соотнесение стартовых характеристик студентов и их достижений в учебном процессе включает прогнозирование и анализ текущей ситуации. На этапе прогнозирования мы предполагаем, что для нормального протекания учебного процесса необходимой становится не только реализация стартового потенциала учащегося, но и создание условий для его развития.

Результаты диагностики помогают определить основные направления индивидуализированной работы с представителями каждой из групп студентов. При этом следует отметить, что перевод учащегося на ближайший уровень его развития требует больших временных и энергетических затрат, длительной исследовательской работы. Современное состояние профессионально-педагогической подготовки студентов настоятельно требует разработки заданий, которые были бы неразрывно связаны с типологией учащихся. Это позволило бы перейти от общедидактических указаний индивидуализации обучения к конкретным рекомендациям о том, как организовать индивидуализированную работу со студентом того или иного уровня обучаемости, учебной мотивации и специальных (профессиональных) способностей. Исходя из особенностей развития познавательной, мотивационной и предметно-практической сфер индивидуальности человека, мы считаем, что основу индивидуализации профессионально-педагогической подготовки

студентов должен составить принцип вариативности выбора содержания и форм деятельности студентов [7].

Вариативный подход в обучении означает, с одной стороны, многообразие, разноуровневость, дифференцированность упражнений и заданий, возможность опережающего обучения, преемственность форм обучения; с другой стороны, право личности на обучение в соответствии со своими особенностями, способностями, интересами, жизненными планами, т.е. вариативный выбор индивидуальной образовательной траектории. Этот выбор, с одной стороны, опосредован индивидуальными возможностями, интересами и потребностями студента, особенностями учащихся и коллектива, а с другой – предполагает выполнение учебной программы и приобретение студентами необходимых знаний, умений и навыков.

Список использованной литературы

1 Берг А.И. Творческий специалист и адаптивное обучение // Вестник высшей школы. – 1971. – № 3. – С. 16-17.

2 Профессиональная педагогика: Учебник. – М.: Ассоциация «Профессиональное образование», 1997.

3 Рахымбеков А.Ж., и др., О профессиональном образовании в вузах РК, Материалы XV международного конкурса «Лучшая научная статья» 2018 г., Изд. «Наука и Просв.» 28.02.2018 г., стр.155-158, г. Пенза.

4 Рахымбеков А.Ж., и др., О перспективах индивидуального образования, Сборник материалов XXII-ой междунар. конф. «Наука и образование», 16-18 апреля 2018 г., г. Томск.

5 Рахымбеков А.Ж., и др., Формирование кредитной технологии обучения, Сборник материалов XXII-ой междунар. конф. «Наука и образование», 16-18 апреля 2018 г. г. Томск.

6 Беспалько В.П., Татур Ю.Г. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов: учеб.-метод. пособие. – М.: 1989. – 144 с.

7 Гомоюнов К.К. Совершенствование преподавания технических дисциплин: методические аспекты анализа учебных текстов. – Л.: Изд-во Ле-ингр. ун-та, 1983. – 206 с.

УДК. 371

МРНТИ. 14.35.09.

Н.Б. Рахметова¹, У.Б. Сатанова²

¹п.ғ.к., профессор м.а. Қазақ Мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

²6M012000 – Кәсіптік оқыту мамандығының 2-курс магистранты

БОЛАШАҚ КӘСІПТІК БІЛІМ ПЕДАГОГТАРЫНЫҢ КРЕАТИВТІ ҚЫРЛАРЫ МЕН КРЕАТИВТІЛІК ПОТЕНЦИАЛЫН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Бүгінгі таңдағы өзгерістер мен ғаламдық бет бұрыстар болашақ жас мамандардың іс-әрекетіне және қарым-қатынасына жаңаша талаптар қоя бастады. Оларға ең алдымен білікті маман болуы үшін дербестік, креативті әрекеттерді жүзеге асыру негізгі мәселеге айналып отыр.

Сондықтан болашақ маманның зор мүмкіншіліктерінің, инновациялық ортаға тез бейімделу алғы-шарттарын, креативті қабілеттерінің даму тетіктерін анықтау мен қалыптастыру қажеттігі туындайды. Осы орайда жоғары мектепте кәсіби білім берудің маңызды бір құрамдас бөлігі болып саналатын педагогикалық-психологиялық дайындықтың және тұлға бойындағы креативті қабілеттерін танытуға, қалыптастыруға және дамытуға деген белсенді әрекеттерді жүзеге асыратын педагогикалық креативтіктің орны ерекше мәнді әрі маңызды болып табылады.

Бұл мақалада еліміздегі білім беру жүйесіндегі өзгерістердің басты мақсаттарының бірі болып табылатын, атап айтқанда, болашақ кәсіптік білім педагогтарының креативті қырлары мен потенциалын қалыптастыру және дамыту жолдары қарастырылған.

Түйін сөздер: болашақ педагог, болашақ маман, білімгер, креатив, креативті қабілет, креативтілік потенциал.

Аннотация

Рахметова Н.Б.¹, Сатанова У.Б.²

К к.п.н., и.о профессор Казахский государственный женский педагогический университет,

г. Алматы. Казахстан

²6M012000–Магстерант 2 курса профессионального обучения

СПОСОБЫ РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОГО АСПЕКТА И КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Сегодняшние прорывы и глобальные недоразумения выдвинули новые требования к будущему молодых специалистов и их отношениям.

Ключевой вопрос – это реализация независимых креативных действий для того, чтобы в первую очередь они были квалифицированными специалистами.

Именно поэтому необходимо выявлять и развивать большие возможности будущего специалиста, предпосылки быстрой адаптации к инновационной среде, механизмы развития креативных способностей.

В этом контексте роль креативной педагогики, являющегося важным компонентом профессионального образования в высшей школе, активна в развитии, формировании и развитии педагогико-психологической подготовки и креативных способностей человека.

В этой статье представлены способы формирования и развития креативного аспекта и потенциала будущих педагогов профессионального образования, одной из основных целей изменения системы образования в стране.

Ключевые слова: будущий педагог, будущий специалист, обучающихся, креатив, креативные способности, креативный потенциал.

Abstract

N.B. Rakhmetova¹, U.B. Satanova²

В к.п.н., Acting Professor Kazakh State Women's Pedagogical University, Almaty city. Kazakhstan ²6M012000 - Masters of 2nd year of professional training

WAYS OF DEVELOPMENT OF CREATIVE ASPECT AND CREATIVE POTENTIAL OF FUTURE TEACHERS OF PROFESSIONAL EDUCATION

Today's breakthroughs and global misunderstandings have put forward new requirements for the future of young professionals and their relationships.

The key issue is the implementation of independent creative actions so that first of all they are qualified specialists.

That is why it is necessary to identify and develop the great potential of the future specialist, the prerequisites for rapid adaptation to the innovative environment, the mechanisms for the development of creative abilities.

In this context, the role of creative pedagogy, which is an important component of vocational education in higher education, is active in the development, shaping and development of pedagogical and psychological training and creative abilities of a person.

This article presents the ways of forming and developing the creative aspect and potential of future teachers of vocational education, one of the main goals of changing the education system in the country.

Key words: Future specialist, art work, teacher, creative project, technology, visual art.

Республикамыздағы білім беру жүйесіндегі үздіксіз өзгерістердің ең басты мақсаттарының бірі жас маманда жоғары дәрежедегі кәсіби құзыреттілік, дербестік, өз ойын еркін жеткізу талап етіледі. Осы орайда білім алушылардың өз бойындағы креативтілігін арттыру талап етіледі. Бастапқыда алынған білім мен жеке әрекет қаншалықты анық және тиянақты болса, ол соншалықты сынақтарға төзімді болады.

Бүгінгі таңда білім алушы жас мамандарды кәсіби педагог етіп тәрбиелеу, білім мазмұнын арттыру, тұлғаны білім ордасына баулу және жастардың өздігінен ізденіп білім алуын қамтамасыз ету. Демек ол үшін заманауи педагогикалық технология жайында көзделген мәліметтерге ие болатын, практикалық тәжірибені тиімді пайдаланатын педагогтар қажет. Бұл үшін болашақ кәсіптік білім педагогтарының заманауи технологиялар мен инновациялық технологияларды толық меңгерген және алған білімдерін оқу-тәрбие барысында пайдалану және біліктіліктерін үздіксіз дамытып отырулары тиіс. Жеке тұлға және

тәжірибелі тұлғаны тәрбиелеуде педагогикалық технологиялардың өзіне тән әсер туғызып жатқанын ескерген жағдайда, білім беру барысында заманауи технологияларды тиімді пайдалану қажетті екендігі айқындалып келуде. Креативті ойлауды арттыратын арнайы құралды жасап шығару мүмкін емес. Демек, білімгерлердің креативтілікті потенциалын жетілдіру, еркін ойлау негізінде оқу деңгейін арттыру, олардағы бар таланттарды қалыптастырудағы мүмкіндіктерін үйрену күрделі мәселе болып қалуда.

Білімгерлердің сабақ барысында еркін ойлауға жеткілікті дәрежеде назардың бөлінбеуі, олардың пассивті тыңдаушыға айналып қалуы, оқытушы және білімгер арасындағы өзара қарым-қатынастың пайда болмауы, ортада рухани жылулық болмауы әсерінен білімгерлер өз қабілеттерін толыққанды ашып көрсете алмауына әкеліп соқтырады. Мұның басты себептері: білім беру барысында білімгерлердің еркіндігі, шығармашылығы және қабілеттеріне жеткілікті дәрежеде назардың аударылмауы болып саналады. Білімгер сабақ барысында оқытушының тапсырмаларын орындаушы ретінде ғана шектеліп қалуы мүмкін. Сондықтан олардың креативтілік потенциалын көтеру үшін, олардың шығармашылық ойлауын, әлемді өзінше тани білуге, өздерін болашақ педагог ретінде сезінуге мүмкіндік алды, өз таңдауларының дұрыстығына көздері жетеді.

Білім беру жүйесінде болашақ кәсіби білім педагогтарының біліктілігін арттыру барысында көрініс табуы оларда креативті ойлау негіздерін жоғары деңгейде қалыптасуына мүмкіндік береді:

– болашақ кәсіптік білім педагогтарының креативті ойлау деңгейлерін анықтау механизмдерін жасап шығару;

– әр бір білімгердің инновациялық технологиялардан хабардарлығын анықтау;

– негізгі және қосымша іс-шаралар негіздерін объективті бағалау тізімін қарастыру;

– болашақ кәсіптік білім педагогтарын креативті ойлау негіздерін қалыптастыру түрлері мен көлемін, мазмұнын, әдістерін анықтау;

– отбасы және әлеуметтік өзара серіктестікті жолға қою және осының негізінде олардың кәсіби біліктіліктерін дамытатын іс-шараларды белгілеу;

– болашақ кәсіптік білім педагогтарының заманауи технологияларды пайдалануда креативті потенциалын жасап шығару;

– бітіруші түлектердің зерттеу парктикаларын нәтижелі жүзеге асыру, бақылау, алған білімдерін креативті пайдалану негіздерін қалыптастыру және зерттеу барысындағы пайда болған қиындықтар, тосқаулдар, мәселелер шешімін табу жолдарын белгілеу [1].

Анықталғандай, білімгерлер білім алу барысында дәріс материалдарын жоғары дәрежеде меңгере алуға креативті көзқарастарын қалыптастыру керек.

Педагог ғалым В.П. Беспалько бұл мәселеге өз назарын қаратып «Егер дәріс тәрбиелік міндеттерге дербестік, айқындық, еркін ойлау, қызығушылық мәнсіз түзілген болса, білімгерлердің жеке көзқарас-тарын қалыптастыруға мүмкіндігі болмайды. Өз кезегінде, білімгерлерден дәріс материалдарын жоғары-ғылыми дәрежеде меңгерулерінде күтуге баулиды», - деп түсіндіреді.

Мәселенің шешімін дұрыс табу білімгерлердің жас және жеке қабілеттерін, сондай-ақ, өзіне тән жеке қасиеттері мен кәсіби біліктілігін анықтауға да байланысты болады. Білімгерлердің негізгі еркіндігі мына мотивтерді – ұмтылушылық – қызығушылық – айқындық – алған білімге деген қажеттілік және іс-шара-ларда пайдалану тәртібін қалыптастыру болып табылады.

Бітірушілердің өзіндік креативті ойлауда өзіндік білім алу, демек автодидактика (автодидактика – өзін-өзі оқыту және автономдық) негізінде және тұлға қажеттіліктері пирамидасындағы өзін-өзі көрсету қажеттілігінің өзара байланысының көрсетілуі мүмкін. Автодидактика – білімдерді меңгеру, елестетуді қалыптастыру, анықтамалар, әдістер мен тәсілдерді жүзеге асыруда оқу барысының субъектив мақсатына сай өзіндік және автономдық негізге ие жақтарын ашып көрсету болып саналады.

Автодидактиканың негізгі элементтері болған «өзіндік білім алу», «өзін-өзі тәрбиелеу», және «жеке оқу» деген сияқты түсініктер анық мақсат негізінде біркелкі, үздіксіз көрініс табуы, еркін және индивидуал қабілет мазмұнын дәріптеуге қызмет ету арқылы өтілді. Білімгердің өзіндік білім алу технологиясы және өзіндік білім алу қажеттіліктері бір-бірі мен байланысты нақты нәтижеге қол жетуде өзіндік білім алуларына сенімсіз болып, көңілдерін қалдырады [2].

Өзіндік білім алу технологиясын пайдалану бірнеше жеке мәселелерді шешуді көздейді. Олардан ең бастысы өзіндік білім алудың мақсатын айқындық алуы қажет. Болашақ кәсіптік білім педагогтарының өзіндік және креативті түрде білім алуға деген қабілетін келесі мүмкіндіктер арқылы көрсетуге болады:

– жеке өздігінен әр түрлі ақпараттық құралдардан жаңа білімдерді меңгеру арқылы өзіндік білім алу арқылы әдіс-тәсілдерін қалыптастыру;

– қосымша әдебиеттерден меңгерген білімді игеру арқылы әдіс-тәсілдерді және оны тәжірибе барсында тиімді пайдалануы;

– алаған білімдерін сабақ барысында және өмірде туындайтын түрлі мәселелерді шешуде оңтайлы пайдалана алуы болып табылады.

Егер білімгерден күтпеген жерден тапсырмаларды өз бетінше орындау талап етілсе, ол бұл тапсырмаларды орындай алмауы мүмкін. Нәтижесінде білімгер өз күшіне деген сенімді жоғалтады. Мұндай жағдайдың болмауы үшін бастапқы тапсырмаларды осындай тәсілде беріп отыруы керек. Мұнда субъективті тапсырмалардың бір бөлігін жеке орындап, кейін мұғаліммен бірге нәтижелердің дұрыстығын талдап шығады. Тапсырмаларды орындау барысында білімгерлерде ұйымдастыру негізінде (оқу барысын өзіндік қалыптастырудың тиімді жақтарын, білім, әдістеме негіздері), мазмұнды процестер (оқу барысының негізін анықтау және осының оңтайлы болуын анықтайтын жеке қасиеттерін қалыптастыру) және тексеру- бағалау (өзіндік білім алудың негізі болып саналатын жеке қасиеттерін өзі бағалау) сияқты негіздемелердің қалыптасуы еркін ойлау барысында жүйелі түрде қалыптасады. Білімгердің негізі объектіні өзімен бірге жасайтын болса, мұндай жағдайларда көбірек білу мотивтерінің түрлері туралы ой жүргізу мүмкін. Білімгердің негізі еңбек ету барысында басқа адамдармен қарым-қатынасқа бағытталған жағдайда, онда түрлі ақпараттық мотивтер пайда болуы мүмкін.

Білімгерлердің – сабақ барысындағы өзіндік жұмыстарының нәтижесі, ол технологиялық және практикалық жаттығулары болып табылады. Жаттығулар педагогикалық тараптарға сай тиінақты құрас-тырылған болып, білімгерлердің іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыруды негізге алған жөн.

Білім министрлігіде әр жылы білім жүйесінде жоғары нәтижеге жетуге назар аударады. Осы мақсатта білім беру жүйесі жасалынады, жаңа оқу пәндері енгізіледі. Бұл білімалушыларға және оқытушыларға кәсіби құзыреттілігінің артуына өз септігін тигізеді. Ондағы іс-әрекеттер білімалушылардың жетістіктерге жетуі мен алға ұмтылуға болған қажеттілігін өз дәрежесінде қалпына келтіріледі, олардың оқып-білу қабілеттерінің біршама жоғарылауына өз септігін тигізеді. Сабақты дәстүрлі жүйе бойынша өтуден бас тарту, білімгерлерде креативті ойлау негіздерін қалыптастыру және дамыту, қияли ойлау, жаңа идеяларды ойлауға бағыттау білім алуға денген көзқарасын өзгерту, олардың жетістіктерге жетуге бағытталған креативтілік негізгі мәні болып есптелінеді [3].

Педагогтың креативті қырларын дамыту жолдары:

1 жолы: креативті ойлау негіздемесін қалыптастыру. Мұнда негізгі бағыт креативті ойлау негізде-мелерін қалыптастыру басты назарда болып, білімгерлердің мінез-құлықтары көмегімен креатив мінездегі әрекеттердің мазмұнын дәріптеуге бағытталады. Атап айтқанда, педагогтар креативті ойлау негізде-месін нәтижелі қалыптастыру мақсатында білімгерлерге жас педагогтардың «Креативтілік картасын» пайдаланғандары дұрыс болады.

2 жолы: креативті әрекет негіздемесін қалыптастыру. Педагогтар білімгерлерде креативті әрекет негіздемелерін қалыптастыру және дамытуда әдістемелік нұсқаулықтан және ондағы әдістерді пайдаланады. Бұл жағдайда сұрақтардан пайдалану тек қысқа уақытта өз септігін тигізуі мүмкін, бірақ, білімгерлердің ынтасын қалыптастырмайды.

3 жолы: креатив ситуациялық сәттерді қалыптастыру. Осы орайда білімгерлердің мәселені шешу және инновациялық идеяларды арттыру барысында креативті ойлауға өз әсерін береді. Қолданылу барысында креативті әдіс пен әдістемеліктерде креативті ойлау жүзеге асады.

4 жолы: креативті тапсырмалардан пайдалану. Бұл жолды қолдану барысында педагог білімгерлерге толық аяқталмаған тақырып бойынша "Power Point" немесе мультимедия көмегі негізінде тақырыпты аяқтау тапсырмасы берілуі мүмкін. Тапсырманы орындау барысында білімгерлерде креативті ойлау қабілеттері жүйелі дамиды. Білімгерлер өздерінің креативті ойлау қабілеттерін ыңғайына қарай толыққанды көрсетулері қажет. Егер білімгерлерде сәтсіздікке ұрыну немесе қорқу пайда болса, өз ойын толық жеткізуден сескенсе, оларда креативті ойлау қабілеттерін қалыптастыру немесе дамыту мүмкін болмайды. Білімгерлерде креативтілікті әдетке айналдыру арқылы ғана креативті ойлау негіздерін нәтижелі қалыптастыру мүмкін. Дәстүрлі әдістер педагогтардың креативтілік қырлары мен біліктілігінің дамуына кері әсерін тигізеді. Сол себепті педагогтар дәстүрлі емес әдістерді кеңінен пайдаланғандары артығырақ. Дәстүрлі әдістер тұлғада креативтіліктің дамуына келесі кері әсерін тигізеді:

- өзін тәуекел етуден алып қашу;
- ойлау іс-әрекеттеріне жол берілуі;
- тұлға фантазиясы мен қиялының жоғары бағаланбауы;

– басқаларға тәуелді болу және кез-келген жағдайда тек жетістікті ойлау. Педагогтың креативті потенциялы. Білімгерлерді креативті ойлауға үйрету, оларда креативтің негізін қалыптастыру үшін ең

алдымен педагогтың өзі креатив, шығармашыл тұлға болуы керек. Тәжірибелерде оқытушылар «Креатив-тілік картасы» бойынша әдеттегі төрт бағыт бойынша жүзеге асырылады және ондығы әрекеттер педагогтардың креативтілігін айқындайтын белгілі болып саналады:

- креативті ойлау негіздемелерін көрсету;
- білімгерлерді оқу пәндерін қызығушылықпен үйренуге бағыттаушы стратегияны (әдіс және тәсілдер) пайдалана алу;
- инновациялық жандасулар және педагогикалық мәселелердің шешімін табуға креативті ойлау жүзеге асады;

– күтілетін нәтиже креативтілік потенциал негіздері мен тиімді жақтарын пайдалану. Педагогтың креативтілік потенциалы оның негізгі ерекшелігі ретінде көрсетіледі. Ол креативтілік мүмкіндіктердің басты мақсаты және нәтижесі болып саналады. Бұл қабілет тұлғаның өзін-өзі көрсете алатындығын және кез-келген сәттерге дайындығын айқындайды. Сонымен қатар, креатив потенциал негізінде әр бір маман-ның жеке қабілеттері мен кәсіби біліктіліктері айқындалады. Креатив потенциал үйренуге бағытталған шығармашылықпен тығыз байланысты. Педагогтың креативті дәстүрлі жүйеден айырмашылығы мына-лардан көрініс табады:

- жаңа идеяларды жарату қабілеті; - бір қалыпта ойламау; - өзіндік ерекшеліктері; - зиялы болу.

Педагог креативтілігінің потенциалына ие болу үшін кәсіби біліктілігі барысында мыналарға назар аудару қажет:

- кәсіби біліктілігінде шығармашылықты қалыптастыру;
- жаңа идеяларды жаратуда ерекшелік көрсету;

– әріптестермен педагогикалық жетістіктер туралы пікір алмасу. Әр бір педагогтың өзін-өзі дамыту мен өзін-өзі көрсете алуы оның креативті қабілетке ие болуына байланысты. Педагогтың шығармашылық қабілеті белгілі бір уақыт ішінде біліп үйрену, өз ісі арқылы қалыптасады, бертін келе өздігінен дамып отырады. Кез-келген маманда болатындай болашақ педагогтардың креативті қабілетке ие болулары үшін студенттік жылдарда негізі қаланады және кәсіби біліктілігін көрсетуде бірізді дамытылып отырады. Мұнда педагогтың өзін-өзі шығармашылығына арнауы және жоғары дәрежеде біліктілігін арттырудың негізгі мәні болып табылады. Педагогтің кәсіби біліктілігін қалыптастыруда негізгі мәселелерді шешу, ситуациялық жағдайлар туғызу, сондай-ақ, педагог бойындағы шығармашылықтың нәтижелі болуына ерекше көңіл аударылуы қажет [4].

Күрделі мәселелер мен жағдайларды шешіп, педагогтың мәселені шығармашылығының негізінде шешімін табуда, онда күш-жігерінің артуына өз септігін тигізеді. Педагог өз алдына күрделі мәселелерді қою арқылы меңгерген білімдері мен өмірлік тәжірибелерге байланысты дәлелдермен тура келеді. Осының нәтижесінде өз бетінше жұмыс жасау, өзіндік оқып білуге деген қажеттілік сезіледі. Педагог өзінде мынадай креативтілік негіздерін көрсете алады:

- берілетін тапсырманың мәні мен мағынасын анықтай алу;
- мәселені өз уақытында көтере алу;
- мәселенің шешімін табу жолын құру;
- мәселені шешуде негізгі әдістерді (анализ, синтез, индукция, дедукция және т.б.) пайдалану;
- мәселенің шешу жолдарын таңдай білу;
- қабылданған шешімнің дұрыстығын анықтау және қайта тексеру;
- мәселені шешу барысында ізденіс жұмыстарын жүргізу;
- мәселенің жағдайын шешу барысында және мәселенің шешімін қорытындылауда келтірілген дәлелдерді рәсімдеу.

Қорытындылай келе, педагогтардың өздері креативті, шығармашыл, ізденімпаз болса ғана, білімгерлер де өз мамандығын толыққанды меңгеріп, жоғары дәрежелерге жете алады. Мұндағы басты назар міндетті түрде педагог креативті немесе шығармашыл болуы қажет дегенге келтірмейді. Басты назар білім беруде креативті, шығармашылық түрде өткізуі, жаңа идеяларды білім беру барысында тәжірибе-беден өткізіп көруге ұмтылу болып табылады.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

- Шевченко Л.Л. Педагогическое творчество. – М., 1996.

5) Нағымжанова Қ.М. Креативтілік феноменінің педагогика және психологияда дамуы. // Білім.-№5. – 2006. – 10 б.

6) Rakhmetova N., Urazalieva M., Baitukayeva A., Baitukayeva D. Communicative abilities formation in modern pedagogical science// Procedia - Social and Behavioral Sciences 190 (2015)

7) Жанатбекова Н. Шығармашылық қабілеттілік – даму негізі.// Қазақстан мектебі. – 2006. - №2. – 15-17 бб.

УДК 37.01:001.8
МРНТИ 14.01.07

А.И. Булиекбаева¹, М.К. Сураншиева²

¹PhD доктор, Абай атындағы ҚазҰПУ, Педагогика және психология институтының аға оқытушысы, Алматы қ., Қазақстан

¹PhD доктор, Абай атындағы ҚазҰПУ, Педагогика және психология институтының аға оқытушысы, Алматы қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ДАЯРЛАУДА ГУМАНИСТІК БАҒЫТТЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Гуманистік бағыт – педагогтің жаңаша ойлауының шешуші элементі. Демек, бұл бағытта білім берудің мәні тұлға қалыптастыру болғандықтан, педагогтан жаңа міндеттер қояды талап етеді. Егер дәстүрлі білім беруде педагог оқушыларға тек білім, дағды қалыптастыруды көздесе, бұл бағытта басқаша міндеттер қойылады, яғни мүмкін амалдардың негізінде білім алушыларды жан-жақты дамыту. Білім беру үдерісіндегі педагогтің әрекеті ең алдымен гуманистік бағытты көздейді. Гуманистік бағыт-тылық – педагогтардың білім алушылармен ынтымақтастық, демократтық бағыттағы ізгілік-адамгер-шілік, сүйіспеншілік қатынас орнату стратегиясы мен тактикасының болуын қажет етеді.

Түйін сөздер: гуманизм, гуманистік бағыт, педагог әрекеті, гуманистік қарым-қатынас, ынтымақтастық.

Аннотация

Булиекбаева А.И.¹, Сураншиева М.К.²

¹доктор PhD, старший преподаватель института Педагогики и психологии КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

²доктор PhD, старший преподаватель института Педагогики и психологии КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ГУМАНИСТИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

5. данной статье рассмотрено гуманистическое направление, которое является важнейшим элементом нового мышления педагога.

Следовательно, содержание образования ориентировано на формирование новой личности, что требует от учителя ставить новые цели.

6. традиционном обучении, когда учитель стремится акцентировать внимание на знания и навыки, теперь возникают другие задачи, а именно всестороннее развитие обучающихся на основе всевозможных подходов. Деятельность учителя в образовательном процессе носит преимущественно гуманистический характер. Гуманистическое направление требует от педагогов сотрудничества с обучающимися, необходимости стратегии и тактики для установления гуманистических отношений демократическим путем.

Ключевые слова: гуманизм, гуманистическое направление, деятельность педагога, гуманистические отношения, сотрудничество.

Abstract

Bulshekbayeva A.I.¹, Suranshieva M.K.²

¹ *doctor PhD, senior teacher of the Institute of Pedagogy and Psychology at AbaiKazNPU, Almaty, Kazakhstan*

² *doctor PhD, senior teacher of the Institute of Pedagogy and Psychology at AbaiKazNPU, Almaty, Kazakhstan*

FEATURES OF THE HUMANISTIC DIRECTION IN TRAINING FUTURE TEACHERS

This article discusses the humanistic orientation, which is an essential element of the teacher's new thinking. Consequently, the content of education is focused on the formation of a new personality, which requires the teacher to set new goals. In traditional education, when the teacher seeks to focus on knowledge and skills, other tasks now arise, namely the comprehensive development of students on the basis of various approaches. The activity of the teacher in the educational process is predominantly humanistic. Humanistic direction requires teachers to cooperate with students, the need for strategy and tactics for the establishment of humanistic relations in a democratic way.

Key words: humanism, humanistic orientation, teacher activity, humanistic relations, cooperation.

Білім беру үдерісіндегі педагогтің әрекеті ең алдымен гуманистік бағытты көздейді. Өйткені Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың басты принциптерінің бірі ретінде білім берудің гуманистік басымдылығы атап көрсетілген. «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады», – деген Елбасының көрегендігі бұл бағыттың өте маңызды екенін дәлелдейді [1].

Педагогтік әрекет дегеніміз – мазмұнына оқыту, тәрбиелеу, дамыту үдерістері енетін педагогтің кәсіби әрекеті. Педагогтік әрекет – педагогикалық мәселелерді шешуде (оқыту, тәрбиелеу) оқушылармен әртүрлі амалдар арқылы бірлесіп әрекет жасаудағы оқытушының белсенділігі. Оның негізін: мақсат, амал, нәтиже және білім беру үдересі құрайды. Мақсаты – білім беру талабына орай «жан-жақты дамыған тұлға ретінде қалыптасуына» жағдай жасау. Осы мақсаттың іске асырылуы педагог әрекетінің нәтижесі болып табылады. Мақсатқа сәйкес міндеттерді айқындауда педагог өз әрекетін білім алушылардың қажеттілігі мен қызығушылығын тірек ете жоспарлайды. Педагог әрекетінің пәні (предмет) – оқушы-лардың оқу-танымдық және тәрбиеленудегі әрекетін басқару. Құрал жабдықтары – оқыту, тәрбиелеуді іске асыратын теориялық және практикалық білім, оқу-әдістемелік материалдар, көрнекі құралдар т.т. Тәсілдері – түсіндіру, бақылау, ойын элементін пайдалану, бірлесе әрекет жасау. Нәтиже – білім алушылардың игерген білім деңгейін соған сәйкес педагог әрекетінің тиімділігін анықтау [2].

Қоғамның адамгершілік күштерін қалпына келтіруге түрткі болатын негізді табу және өскелең ұрпақты тәрбиелеудің сыннан өткен этикалық бағдарларына күш салу бұл жағдайдағы маңызды міндет болып табылады. Оқушылардың, студенттердің білімділік, тәрбиелілік дәрежесі сияқты, олардың адам-гершілік мәдениетінің дамуы да көптеген факторлар мен шарттарға, оның ішінде педагогтің адамгершілік мәдениетіне байланысты.

Ал педагогтің адамгершілік мәдениеті (В.Андреевтің айтуы бойынша) – «педагогтің жеке тұлғалық және кәсіби қасиеттерінің үйлескен күрделі жүйесі, ол педагогтің даму, өзін-өзі дамыту дәрежесін, ізгілік дүниетанымға бейімділігін оның адамгершілік құндылықтарын, көзқарасы мен түсініктерін қоса алғанда сипаттайды, сондай-ақ оның білім, білік, қабілеттілік жүйесін танытады...».

«Гуманизм» дегеніміз – ізгілік, адамгершілік. Гуманизм – бұл адамды табиғи қалпы мен қызығушылығының, жеке бастық қабілетінің негізінде дамыту. Гуманистік білім берудің де мақсаты – тұлғаның мәдениетті жасаушы, қоғамның белсенді құрушысы ретінде өзін көрсете білуіне, қалыптасуына жағдай жасау. Демек, жоғары білім берудің де мақсаты – кәсіби маман дайындап қана қоймай, сонымен қатар шығармашыл тұлға, гуманист патриот та тәрбиелеу. Білім беруді гуманизациялау туралы Білім және ғылым энциклопедиялық сөздігінде: педагог пен тәрбиеленуші арасындағы қатынасты құру процесін адамға құрмет, оларға қамқорлыққа негізделген дүниетаным принципімен жүргізу; педагогикалық ықылас ортасы ретінде баланың қызығушылықтары мен проблемаларын қою; балаларда адам тұлғасын дүниедегі ең жоғарғы құндылық ретінде қарауды қалыптастырады, - делінген. Демек, ең алдымен, білім алушыларды қоғамның ең басты құндылығы, келешектің иесі ретінде тани отырып, олардың бойында қандай қасиеттер қалыптасуы тиіс деген сұраққа: гуманистік-бағдарлы, тұлғалық – бағдарлы оқыту бағыттары жауап береді. Өйткені білім беруді ізгілендіру білім алушы мен педагогтің бір-біріне қарым-

қатынасы сыйластықпен, әр адамның құқына құрметпен қарауы негізіне құрылады [3]. Білім беруді ізгілендіруде жеке адамның жан-жақты және толық қалыптасуы тек қана бағдарламалық материалды игерумен ғана емес, олардың өзін-өзі тануына, өзін-өзі бағалауына, басқалармен игерген білімін бөлісуге талпынуына жағдай жасау, олардың танымдық, рухани әрекет мүмкіншілігін белсендіре түсу маңызды. Гуманистік білім беру білім мен тәрбие берудің тиімділігін көтеретін және олардың танымдық қызығу-шылығы мен тұлғалық қасиеттерінің ашылуына мүмкіндік жасайтын әдістер мен тәсілдерге негізделеді. Осыған орай білім берудегі бүгінгі талап білім алушыларға жалпы ғылыми және кәсіби білім беріп қана қоймай, олардың тұлға ретінде қалыптасуына негіз болатын жалпы адамзаттық мәдениет, құнды-лықтарымыз туралы да білімді игерулері қажет [4].

Гуманистік бағыт – педагогтің жаңаша ойлауының шешуші элементі. Демек, бұл бағытта білім берудің мәні тұлға қалыптастыру болғандықтан, педагогтан жаңа міндеттер қоюды талап етеді. Егер дәстүрлі білім беруде педагог оқушыларға тек білім, дағды қалыптастыруды көздесе, бұл бағытта басқа-ша міндеттер қойылады, яғни мүмкін амалдардың негізінде білімгерлерді жан-жақты дамыту [5].

Қазіргі қоғамдағы педагог – шығармашылықты дамытуға, ұшқыр ойлауға қабілетті, мемлекеттің даму бағыттарын терең түсінетін маман, ол кәсіптік қызмет міндеттерін жүйелі түрде көре білуі, мақсат қоя алуы және жемісті еңбек нәтижесіне ұмтылуы тиіс. Ең алдымен, педагог – адамгершілігі өте жоғары тұлға, ол адамзаттың биік идеалы, әрі оның маңыздылығының критерийі. Қазіргі әлеуметтік-экономика-лық жағдайдағы педагогтың адамгершілік мәдениетінің маңыздылығына ерекше назар аудара отырып белгілі орыс философы Н.Бердяевтің мына бір сөзін еске түсіру орынды тәрізді: «Өмірдің биік мақсат-тарына экономикалық немесе әлеуметтік емес, рухани мақсаттар жатады. Халықтың ұлылығы, оның адамзат тарихына қосар үлесі мемлекеттің күш-қуатымен де, экономикасының дамуымен де емес, рухани мәдениетімен анықталады» [6].

Гуманистік білім беру жалпымәдениет, қоғамдық-адамгершілік және жеке адамның кәсіби дамуын бірлікте қарастырады. Бұл бағытта оқытуда әрбір білім алушы өз әрекетінің толыққанды субъектісі болуы керек. Ондай мүмкіндік жалпы адамзаттық мәдениеттің жетістіктерін игергенде, құндылықтар мен салт-дәстүрді бағалай білудің нәтижесінде қалыптасатыны белгілі. Гуманистік білім берудің маңызды бөлігі және оны іске асырудың құралы – гуманитаризация үдерісі. Гуманитаризация үдерісі білім берудің мақсатынан, мазмұнынан, технологиясынан және ұйымдастыру формасынан көрінеді. Ол үшін: 1) білім мазмұнына адам, адамзат мәдениеті туралы материалдарды көбірек ендіру, 2) гуманитарлық пәндердің білім сапасын көтеру қажет. Бұл мақсатқа жетуде педагогқа қойылатын талаптар да аз емес. Атап айтқанда: педагог өз әрекетінде жалпы мәдениетті, оның маңызын, жастардың өміріндегі мәнін бағамдай алуы; оқушыларының білімі мен түсінігін, өмірге деген көзқарасын бағалай білуі; білім мен тәрбие үдерісін ынтымақтастық деңгейде ұйымдастыра алуы; өзінің заман талабына қарай дамуына, білімін үнемі толықтырып отыруына, әр түрлі жағдаяттарға дайын болуға қалыптасуы қажет. Ол үшін педагогқа «гуманистік кеңістік» қажет. Яғни білім беру кеңістігіндегі субъектілердің саналы түсінігі, соған сай педагогикалық жағдай, педагогтік әрекет қажет. Гуманистік білім берудің нақты мақсаты – білім, тәрбие арқылы жеке тұлға қалыптастыру, олардың табиғи мүмкіншіліктері мен қабілетін дамыту. Дамуда бала-ның болмысы (тұқымқуалаушылық) да, жас ерекшелік кезеңдері де маңызды рөл атқарады. Сондықтан педагог дамыта оқытуда баланың жеке бастық ерекшеліктерін негізге ала отырып, оған өзінің түзетулерін енгізеді. Аз уақыт ішінде белгілі бір нәтижеге жету үшін оқытуды дамудың алдына шығаруға, яғни «жақын даму аймағын» жасайды. Жақын даму аймағында ішкі психикалық процестер оянады, қозға-лысқа түседі. Көрнекті психолог Л.С. Выготский баланың дамуында екі деңгейді атап көрсетеді: 1) актуалды даму аймағы, онда бала өзінің қалыпты мүмкіншілігіне қарай әрекет жасайды; 2) жақын даму аймағы, онда бала өз бетімен істей алмаған ісін үлкендердің көмегімен орындай алуға талпынады. Демек, жақын даму аймағы дегеніміз – баланың өз бетімен істей алмаған ісінің ынтымақтастық жағдайда орындалуы. Сондықтан дамыта оқытуда бала актуальды аймақтан жақын даму аймағына көшіп отыруы қажет. Дамыта оқыту үдерісінде білім, дағды, іскерлік қана қалыптасып қоймайды, танымдық құрылым, яғни ақыл-ой әрекетінің тәсілі, шығармашылық қабілеті, эстетикалық және адамгершілік қасиеттері игерілген білім мазмұны арқылы дамып жатады. Сондықтан дамыта оқыту теориялық білімге негізделеді. Теориялық білім негізінде бақылау, салыстыру, көзге елестету, жалпылау, мәселенің ең маңыздысын бөліп алу сияқты құбылыстар (әдістер) іске асып жатады. Мұндай жолмен келген білім баланың құбылыс, не зат туралы ойша қорытындылар жасауына, олардың ішкі, сыртқы байланыстарын ажырата алуына, белгілі

бір ұғымның қалыптасуына, яғни теориялық ойлауына мүмкіндік жасайды. Демек, дамыта оқыту-дың басты мәні ілім алушының жеке басының жан-жақты дамуы үшін соған жағдай жасалуы. Баланың дамуын қалай ұйымдастыруға болады? Оқушының даму, ойлау әрекетін ұйымдастыра алу деңгейі оның

таным мүмкіндігіне байланысты. Білім беруші оқушының санасын танымдық әрекетке қосуға, яғни санасыз (түсініксіз) әрекетті саналы әрекетке айналдыруға жағдай жасауы тиіс. Нәтижесінде оқушы ойлауын саналы әрекетке (материалды игеруге) өзі бағыттауға үйренуі қажет. Бұл орайда педагогтің әрекеті маңызды роль атқарады. Л.Н. Толстой былай деген болатын: «Егер мұғалім өзінің балаларға деген сүйіспеншілігін, педагогикалық іс-әрекетпен жалғастыра білсе, ол жетілген мұғалім» [7].

Болашақ педагогті даярлауда адамгершілік мәселесінің маңызы ерекше, өйткені, жас ұрпақты адамгершілікке тәрбиелеу салмағы осыған түседі. Бүгінгі күнде ғалым педагогтер жалпыадамзаттық құндылықтардың, адамгершілік тәрбиесін ақыл-ой дамуынан гөрі басымдығын мойындап, орнықтыруға күш салуда. Педагог бала бойында қандай адамгершілік түсініктер қалыптасқанын, ол қандай жағдайда жүзеге асқанын білуі қажет. Ал баланың адамгершілік көзқарасының қалыптасуының, адамгершілік психологиялық ұғым-түсініктерінің бекуінің сөзсіз маңызды көзі – отбасы, онда өмірдің мәні мен мақсаты туралы алғашқы түсініктер, құндылық бағдар, адамгершілік және әлеуметтік қажеттілік т.б. қалыптасатыны белгілі. Ең дұрысы, педагог оқушының отбасындағы микро ортасының, ал ата-аналар мектептегі микро ортасының бір бөлшегі болулары тиіс. Отбасы – тұлғаны әлеуметтендірудің, мәдени, ұлттық, адамгершілік құндылықтардың тарихи жалғастығының маңызды институты.

Демек, гуманистік бағыттылық – болашақ педагогтарды даярлауда білім алушылармен ынтымақтас-тық, демократтық бағыттағы ізгілік-адамгершілік, сүйіспеншілік қатынас орнату стратегиясы мен тактикасының болуын қажет етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- и Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 27.07.2007 ж., №319-III ҚРЗ. – Астана. Ақорда.
и Котова И.Б. и др. Становление и развитие гуманистической педагогики. – Ростов н/Д, 2014. – 243 с.
и Педагогика. Дәрістер курсы. – Алматы: Нұрлы әлем, 2003. – 368 б.
4.В Харламов И.Ф. Педагогика. – М.: Высшая школа, 1999. – 244 с.
\endash Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике. – М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1995. – 496 с.
\endash Божович Л.И. Проблемы формирования личности. – М.: Институт практической психологии, 1995. – 352 с.
\endash Журавлев В.И. Педагогика в системе наук о человеке. – М.: Педагогика, 1990. – 168 с.

УДК378.09
МРНТИ 14.35.07

А.Белегова¹

¹ педагогика және психология мамандығының 3 курс докторанты, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЫҢ РЕФЛЕКСИВТІ МӘДЕНИЕТІНІҢ СИПАТТАМАСЫ

Аңдатпа

Мақалада болашақ педагогтың рефлексивті мәдениетін қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Автор ғылыми-педагогикалық, психологиялық әдебиеттер талдауы негізінде «рефлексия» ұғымын мәнін анықтап, рефлексияның негізгі түрлеріне сипаттама беруге тырысқан. Әдебиеттер көздерін саралау негізінде ғалымдар рефлексияның мынадай түрлерін ажыратады: әдіснамалық, әдістемелік, техно-логиялық, феноменологиялық, кәсіби, педагогикалық.

Педагогтың рефлексиялық мәдениеті кәсіптік және педагогикалық мәдениеттің маңызды элементі ретінде кәсіби өзін-өзі есею және кәсіби құзыреттіліктің белгілі бір деңгейімен сипатталатын жүйе.

Педагогтың рефлексивті мәдениеті келесі белгілермен сипатталады: проблемалы-кикілжінді ситуацияларды адамның шығармашылық шешу және түсіну қабілеті мен дайындығы; жаңа құндылықтар мен маңызды нәрселерді иелене білуі; үйреншікті емес тұлғаралық қатынастарға бейімделу қабілеті; ерекше тапсырмаларды қоюға және шешуге қабілеті.

Түйін сөздер: рефлексия, рефлексия түрлері, әдіснамалық рефлексия, әдістемелік рефлексия, техно-логиялық рефлексия, феноменологиялық рефлексия, кәсіби рефлексия, педагогикалық рефлексия.

Аннотация,
А.Белегова¹

¹докторант Казахского национального педагогического университета им. Абая
г. Алматы, Казахстан

ХАРАКТЕРИСТИКА РЕФЛЕКСИВНОЙ КУЛЬТУРЫ ПЕДАГОГА

В статье рассматривается проблема формирования рефлексивной культуры будущего педагога. На основе анализа научно-педагогической, психологической литературы автор попытался определить значение понятия «рефлексия», охарактеризовать основные виды рефлексии. Анализ литературных источников показал, что ученые выделили следующие виды рефлексии: методологическая, методическая, технологическая, феноменологическая, профессиональная, педагогическая.

Рефлексивная культура педагога как важнейший элемент профессионально-педагогической культуры рассматривается как система, характеризующееся определенным уровнем развития профессионального самосознания и профессиональной компетентности.

Рефлексивная культура педагога характеризуется следующими признаками: готовность и способность человека творчески осмысливать и преодолевать проблемно-конфликтные ситуации; умением обретать новые смыслы и ценности; умение адаптироваться в непривычных межличностных темах отношений; умение ставить и решать неординарные практические задачи.

Ключевые слова: рефлексия, методологическая рефлексия, методическая рефлексия, технологическая рефлексия, феноменологическая рефлексия, профессиональная рефлексия, педагогическая рефлексия.

Abstract
A.Belegova¹

¹doctoral student Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan

THE CHARACTERISTICS OF THE TEACHER'S REFLECTIVE CULTURE

The article deals with the problem of forming the reflexive culture of the future teacher. On the basis of an analysis of scientific-pedagogical and psychological literature, the author tried to determine the meaning of the concept of “reflection”, to characterize the basis of the types of reflection. Analysis of literary sources showed that scientists identified the following types of reflection: methodological, methodical, technological, phenomenological, professional and pedagogical.

The teacher's reflective culture as the most important element of the professional-pedagogical culture is considered as a system characterized by a certain level of development of professional self-awareness and professional competence.

The teacher's reflective culture is characterized by the following features: the willingness and ability of a person to creatively comprehend and overcome problem-conflict situations; the ability to acquire new meanings and values; the ability to adapt to unusual interpersonal themes of relationships; the ability to set and solve extraordinary practical tasks.

Keywords: reflection, methodological reflection, methodical reflection, technological reflection, phenomenological reflection, professional reflection, pedagogical reflection.

Бүгінгі заманауи білім беру жүйесінде шығармашылық әлеуетті өзектілеу, кәсіби білім беру тәжірибесін конструктивті өзгерту және қайта құрылымдау, оны дамытуды, жетілдіруді және инновациялық өзгертуді мұғалімдердің өз іс-әрекетін акпараттандыру және қайта ойлау тақырыбына айналдыру мүмкінді-гінсіз дамыту мүлде мүмкін емес. Педагог мамандардың кәсіби деңгейін көтеруде жеке және кәсіби тәжірибені түсіну, қайта ойлау мен шығармашылық трансформациялаудың әлеуметтік және кәсіби әдіс-терін ұштастыратын рефлексиялық мәдениетті дамыту маңызды рөл атқарады деп айтуға болады.

Дегенмен, педагогтың рефлексивті мәдениетінің жоғары дәрежесімен қамту мәселесін жүзеге асыру бірқатар объективті және субъективті жағдаяттарға байланысты қиынға соғуда. Олардың бастылары:

18. кең қолданысқа ие болмаған рефлексивті мәдениетті қалыптастыру мен дамытудың технологиялық құрылымының маманның кәсіби дайындау және қайта дайындауға байланысты қалыптасқан жағдаяты;

к мұғалімдердің өзін-өзі дамытуға деген және рефлексивті мәдениет туралы өзіндік мағынасы мен мазмұнын қайта түсінуге және қайта қарастыруға бағытталған жеке мәдениеттің ерекше түрі ретінде жүйелі білімді алуға қызығушылығының болмауы.

Аталмыш мәселелерді шешу барысында ең маңыздысы рефлексия ұғымының мәнін ашып, педагог-тың рефлексивті мәдениеттің сипаттау деп ойлаймыз.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау барысында біз рефлексияның түрлі жіктерін ажыратуға мүмкіндігін байқадық (сурет-1):

Сурет 1 – Психологиялық-педагогикалық зерттеулердегі рефлексияның түрлері

– *әдіснамалық*, ол кәсіби мәдениет дамуының әдіснамалық астарларына, педагогтардың кәсіби-педагогикалық қызметінің феноменін білуге бағытталғандығымен сипатталады;

– *әдістемелік рефлексия*, кәсіби оқу орындарының әдістемелік жұмыстарының ортақ жүйесінде дамиды және педагогтың кәсіби-педагогикалық жұмысымен тығыз байланысты. Әдістемелік рефлексияны қалыптастыру – білім беру үдерісінің өзін-өзі бағалауына (өзін-өзі бақылау, өзін-өзі тексеру және өзін-өзі бағалау), өткенге және болашаққа бағдарланған, өзін-өзі танытуға байланысты көрсететін ретроспективті өзін-өзі талдауға негізделген.

– *технологиялық рефлексия*, технологиялық үрдістердің мәні мен мазмұнын тануды, олардың құрылымдық деңгейінің өзін-өзі анықтауын, инновациялық педагогикалық үрдістегі шығармашылық қолданыстарды қамтамасыз етеді [1].

Педагогтың кәсіби рефлексиясының түрлерінің арасында В.Орлов *феноменологиялық* рефлексияны бөліп көрсетеді. Ғалымның пікірінше, ол өз білімін тануда жетістікке жетуге, оны ойлау объектісіне айналдыруға, өзге білімдермен салыстыруға, шекарасын анықтауға, сол арқылы өзінің білімінің рефлексиясын жүзеге асыруға мүмкіндік береді [2].

Рефлексия жолымен феноменологиялық салаға кіруге және тұлғаның санасындағы өткен кәсіби-педагогикалық тәжірибесі мен оның рефлексивті жадыда жандандыруына қатысты адекватты қабылдауды жатқызуға болады.

Ғалымдар Т.Давыденко, А.Хуторской зерттеулеріне сүйене отырып, мына нәрсені анықтауға болады, педагогикалық рефлексия [3]:

– алынған нәтижелерді қалыптастыруға және өзінің оқыту қызметінің мақсатын анықтауға, қажет болған жағдайда өз қызметінің түзетулер енгізіп жүзеге асыруға көмектеседі;

– өзінің жеке даралығын және қайталанбастығын түсінуге мүмкіндік береді;

– өзінің нәтижелерін белгілеу және осы қызметтің әрі қарай жетілдірілуін және өз тақырыбы ретінде өзін-өзі бағалауды жүзеге асырады.

Сонымен қатар, рефлексия мәселесін жетілдірудегі зерттеушілер педагогикалық рефлексиядан өзге кәсіби рефлексияны бөліп ажыратады.

В.Орлов *кәсіби рефлексияны* кәсіби қызметтің объектілеріне, тұлғалық кәсіби қасиеттеріне рефлексивті ойлаудың бағыттылығы ретінде сипаттайды. Ғалым рефлексияның бағыттылығы, оның мақсаты, нысаны, қалыптасу көрінісі бір кәсіби қызметтің айналасының өзінде жеткілікті көп қызметті деген фактыны атап өтеді.

Кәсіби рефлексияны өзін-өзі тану және өзін-өзі талдау үрдісі ретінде қарастыратын болсақ, педагог тұлғасының қалыптасуы, көп жағдайда, түрлі педагогикалық жағдаяттарда өз қажеттіліктерін дұрыс бағалай білуіне байланысты болады.

Жоғарыдағыны түйіндей келе, рефлексияның барлық түрлері педагогтың кәсіби мәдениетін сипаттайтынын атап өту қажет.

И.Ф. Исаев кәсіби мәдениеттің моделін сипаттай келе, оның мазмұнын төрт компоненттің бірлігі ретінде ұсынады [4]:

- кәсіби құндылықтардың жиынтығы;
- кәсіби қызметтің арнайы тәсілі;
- кәсіби шығармашылықтың қалыптасуы;
- негізгі күштерді іске асыру тәсілі.

Кәсіптік мәдениеттің барлық құрамдас бөліктері бір түрде немесе олардың жұмыс істеудің басқа рефлексиялық механизмдері бар екенін оңай көруге болады. Олардың кейбірін сипаттасақ, кәсіби қызметтің тақырыбы үнемі нақты рефлексиялық бағалауды, кәсіби шындықты түсінуді және түсінуді талап ететін міндеттерге ие. Құндылықтар адамның өмірі мен кәсіби бағыты ретінде қарастырылуы мүмкін, оның көмегімен ол өз қызметімен айналысады және нәтижесін көрсетіп шығарады. Құндылықтардың өндірісін рефлексивті үрдіс ретінде қарастыруға болады.

Кәсіби мәдениет, рефлексивті мәдениет және қызмет ұғымдарының өзара байланысы айдан анық. Өйткені кәсіби қызмет үрдісінде кәсіби және рефлексивті мәдениет үлгілері мен технологиялары қалыптасады, тексеріледі және бекітіледі. Сол арқылы, келтірілген мәдениеттерге ортақ түсінік «қызмет тәсілі» болып табылады.

Біздің зерттеу тақырыбымызға болашақ педагогтың рефлексивті мәдениеті ұғымы жақын болғандықтан, оның мағынасын ашып көрсетуге тырыстық.

Ғылыми әдебиеттерде, рефлексивті мәдениет – тәжірибелік емес мәселелерді шешуде пайда болатын проблемалық-қақтығыстық жағдайларды еңсеруге әкеліп соқтырып, оларды қайта ойластырып, оны жаңашылдық арқылы алға жылжу, нәтижелі тәжірибе мен іс-әрекеттің стереотиптерінен хабардар болуды және босатуды жүзеге асыратын қабілеттер, әдістер мен стратегиялар жиынтығы ретінде қарастырылады.

Рефлексивті мәдениеттің жеке компоненттерінің қалыптасуына білім беру ортасы ақпараттандырудың жағымды әсері жайында А.Л. Денисованың диссертациялық зерттеуінде қарастырылған [5].

Швидкая М.В. зерттеулерінде рефлексиялық мәдениет жеке тұлғаның кәсіпқойлығының акмеологиялық инварианты ретіндегі рөлін атқарады және өзінің жеке, кәсіби тәжірибесін қайта ойластырып, шығармашылық түрде өзгертіп, өздерінің іс-әрекеттері нәтижесінде қалыптасқан инновацияларды пластикалық және сындарлы түрде интеграциялауға дайындық ретінде көрінеді және белсенді акме-бағдарланған өзін-өзі дамытуды жүзеге асырады, деп нақтыланады [6].

Сонымен қатар, болашақ педагогтың рефлексиялық мәдениетін жеке, кәсіби тәжірибе мен кәсіптік қызметтің мазмұнын түсіну, қайта ойлау және шығармашылық трансформациялаудың әлеуметтік және кәсіптік тұрғыдан анықталған тәсілдерінің жиынтығы ретінде анықтауға болады.

Зерттеушілер педагогтың рефлексивті мәдениетінің келесідей белгілерін сипаттайды:

– проблемалы-кикілжінді жағдаяттарды адамның шығармашылық шешу және түсіну қабілеті мен дайындығы;

- жаңа құндылықтар мен маңызды нәрселерді иелене білуі;
- үйреншікті емес тұлғаралық қатынастарға бейімделу қабілеті;
- ерекше тапсырмаларды қоюға және шешуге қабілеті [7].

В.Елисеевтің айтуынша, рефлексиялық мәдениетті дамытудың технологиясы өзін-өзі жетілдіру мақсатында өз мақсаттарына жету жолындағы белсенділікке ұмтылу және т.б. себептері мен ұстаным-дары, кәсіптік инновацияларға және шығармашылыққа деген ашықтыққа негізделген оқу іс-әрекетін саналы талдауды қамтамасыз етеді [8].

Сонымен, қорытындыласақ, рефлексиялық мәдениет – жеке өмірдің белсенді субъектісі арқылы түсіну мен қайта ойластырудың жеке әлеуметтік әдістерінің жиынтығы. Рефлексиялық мәдениет кәсіптік және педагогикалық мәдениеттің маңызды элементі ретінде бізді кәсіби және өзін-өзі танудың кәсіптік біліктілігін дамытудың белгілі бір деңгейімен сипатталатын жүйелі және динамикалық тұлғаны тәрбие-

леу ретінде қарастырылады, ол білім беру қызметінің мазмұнын түсіну және қайта санаудың әлеуметтік және кәсіби тәсілдері.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Педагогическая рефлексия. Технология рефлексивного обучения: коллектив. моногр. / Под ред. Л.П. Качаловой, Г. В. Телеевой. – Шадринск, 2008.
14. Орлов В. Психологическое консультирование и психотерапия/Вопросы психологии, 2002, №3. – С.3
15. Хуторской А.В. Современная дидактика: учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
16. Исаев И.Ф. Педагогика. – М., 2013. – 576 с.
17. Денисова А.Л. Теория и методика профессиональной подготовки студентов на основе информационных технологий: Дис... д-ра пед. наук. – М., 1994. – 436 с.
18. Швыдкая М.В. Рефлексивная культура как акмеологический инвариант профессионализма кадров управления: Дис. ... канд. психол. наук. – Москва, 2006. – 176 с.
19. Металева В.А. Рефлексия как метакомпетентность // Педагогика, 2006. – №3. – С. 57–61.
20. Елисеев В.К. Становление и развитие рефлексивной культуры учителя как субъекта педагогической деятельности: дис. ... д.п.н. – М., 2005. – 460 с.

УДК 378.02
МРНТИ 14.35.07

Т.М. Есімғалиева¹

¹ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің докторанты
Алматы қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Білім беру жүйесін жаңартудың басты бағыты көптілді педагогикалық мамандарды даярлау және болашақ педагогтардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру болып табылады. Көптілді білім беру жағдайында кәсіби құзыреттілікті болашақ педагог-психолог мамандары меңгеруі өте өзекті мәселе.

Зерттеу жұмысында көптеген ғылыми еңбектерге талдау жасалып, «құзыреттілік», «кәсіби құзырет-тілік» ұғымдарына талдау жасалды. Ғылыми еңбектерде «кәсіби құзыреттілік» – болашақ мұғалімнің теориялық білімдерін, практикалық іскерліктері мен дағдыларын, педагогикалық қабілеттерін, жеке сипаттамалар жиынтығын көрсететін, табысты кәсіби-педагогикалық іс-әрекетін қамтамасыз ететін сапасы деп қарастырылады. Сонымен қатар, мақалада болашақ педагог-психологтарды дайындауда көптеген кәсіби құзыреттіліктерді игеруі қажет екені айтылады.

Мақалада осы көптілді білім беру мәселесімен қатар, осы үдерісті іске асыратын болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру қарастырылады.

Түйін сөздер: көптілділік, көптілді білім беру, педагог-психолог, құзыреттілік кәсіби құзыреттілік.

Аннотация

Есімғалиева Т.М.¹

¹ докторант КазНПУ имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ В УСЛОВИЯХ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Главным направлением модернизации системы образования является подготовка полиязычных педагогических кадров и формирование профессиональной компетентности будущих педагогов. В условиях полиязычного образования актуальна проблема освоения профессиональной компетентности будущих педагогов-психологов.

исследовательской работе проведен анализ многих научных трудов, проведен анализ понятий «компетентность», «профессиональная компетентность». В научных трудах профессиональная компетентность рассматривается как качество, обеспечивающее успешную профессионально – педагогическую деятельность будущего учителя, отражающее совокупность теоретических знаний, практических умений и навыков, педагогических способностей, индивидуальных характеристик. Кроме того, в статье говорится, что в подготовке будущих педагогов-психологов необходимо овладеть множеством профессиональных компетенций.

статья рассматривается как проблема полиязычного образования, так и формирование профессиональной компетентности будущих педагогов-психологов реализующих данный процесс.

Ключевые слова: полиязычие, полиязычное образование, педагог-психолог, компетентность, профессиональная компетентность.

Abstract

T.M. Yessimgaliyeva¹

¹*PhD doctoral student, Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan*

THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS- PSYCHOLOGISTS IN CONDITIONS OF MULTILINGUAL EDUCATION

The main direction of modernization of the education system is the training of multilingual education staff and the formation of professional competence of future teachers. In terms of multilingual education, the problem of mastering the professional competence of future teachers-psychologists is relevant.

In research work the analysis of many scientific works is carried out, the analysis of concepts «competence», «professional competence» is carried out. In scientific works professional competence is considered as the quality providing successful professional and pedagogical activity of the future teacher reflecting set of theoretical knowledge, practical abilities and skills, pedagogical abilities, individual characteristics. In addition, the article states that it is necessary to master a variety of professional competencies in the training of future teachers-psychologists.

The article deals with both the problem of multilingual education and the formation of professional competence of future teachers-psychologists implementing this process.

Keywords: multilingualism, multilingual education, teacher-psychologist, competence, professional competence.

Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылдарға білімді өркендету» мемлекеттік бағдарламасына сәйкес жоғары және кәсіптік білім беру орындарында көптілді білім беру бағдарламасы жолға қойылған.

Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаев отандық білім беру ісіне жоғары талап межесін қойды. Қазақстан мектебінің түлектері еш қиындықсыз шет мемлекеттерде жоғары оқу орындарын жалғастыру үшін бәсекелестікке қабілетті, құзыретті, жоғары сапалы біліммен қарулануы тиіс. Біздің маңызды стратегиялық мақсатымыз: біріншіден, Қазақстан білім беру ісінің озық дәстүрін жалғастыру, екіншіден, түлектерді халықаралық біліктілік сапамен қамтамасыз ету, кәсіби құзыреттілігін дамыту, тұлғаның тілдік деңгейін жетілдіру негізінде мемлекеттік және шет тілін меңгерулерімен қамтамасыз ету.

Білім беру жүйесін жаңартудың басты бағыты көптілді педагогикалық мамандарды даярлау, болашақ педагог-психолог мамандарының кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру. Көптілді білім беру – екі не одан да көп, бірнеше тілді меңгерген көп тілді тұлғаны қалыптастыруға негіз болатын мақсатты түрдегі үрдіс.

Қазақстан Республикасында «Тілдердің үштұғырлылығы» мәдени жобасында мемлекеттік тілмен (қазақ тілі) және орыс тілімен қатар ұсынылған үш тілдің бірі – ағылшын тілі. Жобаға сәйкес, жоғары оқу орындарында «жаһандық экономикаға кірігу тілі – ағылшын тілін жетік меңгерген ішкі, сыртқы еңбек нарығында құзыретті тілдік тұлғаны қалыптастыру және әлеуметтік интеграция, мемлекеттің сыртқы функциясын қалыптастыра алатын мемлекеттік қызметкер дайындау» көзделген [1].

«Көптілділік – белгілі бір әлеуметтік қоғамдастықта (бірінші кезекте мемлекет) бірнеше тілдерді пайдалану; әртүрлі коммуникативтік жағдайға сәйкес таңдалып алынатын бірнеше тілдегі жеке тұлғаны (адамдар тобын) пайдалану» [2].

Бүгінде мектеп табалдырығындағы білім алушыларға шет тілін оқытудың әртүрлі деңгейлеріне сәйкес оқытудың жаңа технологияларын, ақпараттық және компьютерлік жүйелер арқылы ізденіс жұмыс-тарын жандандыра түсудің барлық мүмкіндіктері жасалған. Шетел тілін меңгертуде лингафондық құрал-жабдықтар, аудио, видео кешені – оқушылардың ауызша және жазбаша аударудағы білім жетілдіру, сөздік қорын қосымша жаңа сөздермен байыту, толықтыру, ой-өрісін дамыту мақсатында қолданылады. Сондай-ақ оқыту процесінде мультимедия бағдарламасының көмегімен, интернет желісінен алынған жаһандық жаңалықтар, педагогикалық технологиялардың түрлі әдіс – тәсілдері, коммуникативтік бағыттағы оқыту элементтері кең қолданылады. Тілге байланысты оқу процесінде жүйелі жетілдіру жұмыстары жүргізіліп отырады, атап айтсақ ашық сабақтар, пікір-сайыстар, семинар, конференциялар, практикалық сабақтар, дөңгелек үстелдер, кездесулер, өзара сабаққа қатынасып талдау, оқушылардың зерттеу жұмысымен айналысулары, сонымен қатар студенттердің жеке ізденіс жұмыстарына басшылық ету. Осының нәтижесінде көптілді білім беру үрдісі жүзеге асырылып келеді.

Жалпы «көптілді білім беру» ұғымы 1999 жылы ЮНЕСКО-ның конференциясында бекітілген. Бұл білім беру саласында үш тілден кем емес тілдерді (ана тілі, аймақтық және ұлттық және халықаралық тілдерді) қолдануды білдіреді [3].

ЮНЕСКО халықаралық ұйымының көптілдік туралы ресми құжаттарында дүниежүзіндегі барша халықтарға өз тілдерін киберкеңістікте, яғни электрондық түрін шығарып интернет желісіне қосуды ұсынады. Нәтижесінде, дүниенің кез келген жерінде интернет желісіне байланысу арқылы қалаған тілмен танысып, үйренуге мүмкіндік болады. Сонымен қатар, көптілді білім беру жүйесі арқылы шетелдік ғалымдардың еңбектерімен және дүниежүзінде күнделікті болып жатқан жаңалықтар және өзгерістермен тікелей танысу мүмкіндігіне қол жеткізуге болады.

Көптілді білім беру мәселесі Л.Балаян, Ю.Д. Дешериев, Б.Хасанов, Қ.С. Мусин У.Вайнрих, И.Ф. Протченко, М.П. Алексеев, А.Мартине, Ф.П. Филин, В.Г. Костомаров, Я.А. Коменский, Ж.Пиаже, Л.С. Выготский, Б.Жумагулова, О.П. Коваль, В.А. Ершов, Г.Д. Дмитриев, К.Ж. Кожаметова, М.Надырмағамбетова, А.Карбаева, Б.Шультер, К.Т. Баймуханова, Baker, Colin, Verma, Mahendra, K.P. Karen Corrigan, Lyon, Jean, Coelho, Elizabeth, Grimes Barbara, Comrie Bernard, Crystal David, Dutcher Nadine, Richard Tucker, Lambert Wallace. E.B. Maria Estela, Christian Dorna, S.L. Walter, J.Cummins, K.Nakuta еңбектерінде қарастырылған.

Болашақ педагог-психологтарды көптілді білім беру жағдайында құзыреттілік негізінде бәсекеге қабілетті, шығармашылық, өзін-өзі дамытуға қабілеттерін арттыру бүгінгі күннің талабы.

Құзыреттілік – өзінің іс-әрекетін тексеруге сәйкес тұлғаның тиісті құзыреттіліктерге ие болуы сапасы. Құзыреттілік – адам білімінің жаңа өлшем бірлігі. Педагогикалық ғылымда құзыреттілік білім мен тәжірибенің бірлігі, бітірушінің шиеленіскен жағдайларды кәсіби, әлеуметтік және тұлғалық мәселе-лерін шеше алу дайындығы мен қабілеті ретінде қарастырылады. Құзыреттіліктің келесі құрылымдық компоненттері: мотивациялық, когнитивті (білімді), операционалды – іс-әрекет, құндылық-мағыналық, эмоциялық-еріктік, тұлғаның іс-әрекеті мен мінез-құлқын әртүрлі жағдайларда айқындайтын және әр түрлі жағдайларда шешуге бағытталады [4].

Философиялық, психологиялық-педагогикалық әдебиетті зерттеу барысында «құзыреттілік», «кәсіби құзыреттілік» ұғымының мәнін анықтау үшін контент-талдау әдісін пайдаланылды. (1 кесте).

1–кесте – зерттеушілердің еңбектеріндегі «құзыреттілік», «кәсіби құзыреттілік» ұғымының контент-талдауы.

№	Автор	«Құзыреттілік» ұғымының мәні мен мазмұны
1	2	3
1	А.К. Маркова	индивидуальная характеристика степени соответствия требованиям профессии
2	Г.М. Зараковский	система знаний, умений, навыков и устойчивых (базовых) свойств индивида (морфологических, физиологических, психологических и культурно-обусловленных), позволяющая ему успешно выполнять деятельность по решению определенных профессиональных задач
3	Б.И. Беспалов	требования профессии и система профессиональных задач, которые должен или может решать человек (задачи, входящие в его компетенцию)
4	Т.Ю. Базаров	требования успешной деятельности, сформулированные в терминах интегральных качеств индивидуального или коллективного субъекта; эти качества сочетают в себе знания, профессиональные навыки и индивидуально-типические или организационно-культурные характеристики,

		необходимые для успешной работы (в определенной профессии, на определенной должности, в конкретной компании); компетенции могут быть описаны в виде модели профессионального поведения, необходимого для достижения высоких результатов
5	И.А. Зимняя	внутренние, потенциальные, сокрытые психологические новообразования (знания, представления, программы (алгоритмы) действий, системы ценностей и отношений) выявляются в компетентностях человека
6	Э.Ф. Зеер	знания в действии, умения и навыки выполнения деятельности, интегративные деятельностные конструкты, включенные в реальную ситуацию и направленные на достижение конкретного результата
7	О. Шаламова	психологические интегративные новообразования - органичный симбиоз знаний, алгоритмов действий, опыта, позволяющий студенту - будущему специалисту успешно решать профессиональные и жизненные задачи. Хотя компетенция, очевидно, ближе к области умений, нежели знаний, она не сводится ни к знаниям, ни к навыкам, ни к умениям. ... Компетенция - то, что делает возможным умение, действие
8	В.С. Безрукова	...владение знаниями, умениями и навыками, позволяющими высказывать профессионально грамотные суждения, оценки, мнения
9	Т.Е. Исаева	способность личности использовать полученные знания, умения, создавать новые смыслы, информацию, объекты действительности в процессе непрерывного личностного самосовершенствования
10	Г.К. Селевко	готовность субъекта эффективно организовать внутренние и внешние ресурсы для постановки и достижения цели

Ғылыми еңбектерді зерттей келе, «құзыреттілік» ұғымын төмендегі ғалымдардың еңбегінен де көруге болады: Абсатова М.А. ғылыми еңбегінде «құзырет», «құзыреттілік» мәселесі шетелдегі сияқты, біздің елде де әлі аяқталған жоқ. Сондықтан қазіргі педагогикалық теорияда «құзырет» және «құзырет-тілік» ұғымдары ресми түрде бөлінбеген. Ғалымдар «құзырет» ұғымын мектеп оқушысының әрекет ету әрекетін анықтау үшін жиі қолданады, ал «құзыреттілік» – оның іс-әрекетінің сапасын бағалау үшін қолданылады;

в «құзыреттілік» ұғымы құрылымы бойынша өзекті және қиын. Жоғары сынып оқушыларының құзыреттілік компоненттері әлеуметтік және тұлғалық маңыздылығынан вариативтілік, өзара тәуелділік, интегративтілік қасиеттеріне ие;

в оқу орнын бітірушінің құзыреттілігі әлеуметтілігімен, мәдениеттілігімен, пәнаралық, жүйелілігімен, тәжірибеге бағытталуымен, жағдайлылығымен, ынталандыруды қолданумен сипатталады;

в оқыту үрдісі тек қана нормативтік қызметті орындау үшін базалық құзыреттілікті қалыптастыруға ғана емес, сонымен қатар болашақта дамудың шығармашылық әлеуетін және құзыреттілікті жетілдіру қалыптастыру бағытталуы қажет;

в оқу орнын бітірушінің құзыреттілігі – бұл білім беру жүйесінің жеке тұлғаға ықпалының мақсаты мен нәтижесі. Демек, оқытуда құзыреттілікті қалыптастыру оқу үдерісін ұйымдастырудың нәтижелі-мақсатты негізі болып табылады [5]. Жорабекова А.Н. ғылыми еңбегіне талдау жасағанда, кәсіби құзыреттілік – болашақ мұғалімнің теориялық білімдерін, практикалық іскерліктері мен дағдыларын, педагогикалық қабілеттерін, жеке сипаттамалар жиынтығын көрсететін, табысты кәсіби-педагогикалық іс-әрекетін қамтамасыз ететін сапасы деп қарастырады [6].

Зерттеу жұмысын жүргізе отырып, болашақ педагог-психологтардың көптілді білім беру жағдайында кәсіби құзыреттілігін:

в студенттің көптілді білім беру жағдайында кәсіби құзыреттілігін игеруге қызығушылығын арттыру;

в көптілді білім беру жағдайында кәсіби білімінің болуы мен оқытылатын пәндерінде қолдану алу;

в мектеп пәнін оқытуда және мектептен тыс жұмыста көптілді тәсілдерді енгізуді қамтамасыз ететін дағдыларға ие болуы арқылы қалыптастыруға болатынын аңғардық.

Болашақ педагог-психологтардың көптілді білім беру жағдайында кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру мәселесі өте маңызды, өйткені дәл осы әдіснамалық принцип мектепте көптілді білім беру мәселелерінің барлық кешенін шешуге ықпал етеді. Көптілді білім берудің өзегі - бұл көптілді тәсіл, оның мақсаты білім алушылардың көптілділікке қол жеткізуі, яғни оқылатын пәннің тақырыбы аясында ана тілінде, сондай-ақ шет тілінде қарым-қатынасты жүзеге асыру мүмкіндігін жүзеге асырады. Бұдан педагог-психолог мамандарын ана тілінен өзге, шет тілдермен де оқып, үйренуді қажет ететінін байқаймыз.

Болашақ педагог-психологтарды дайындауда төмендегідей кәсіби құзыреттіліктерді:
и кәсіби қызметті жүзеге асыруға болашақ мамандығының маңыздылығын түсіну;
и кәсіби міндеттерді шешуде теориялық және практикалық білімдерді қолдану;
и оқу үрдісінде тиімді әдістер мен технологияларды қолдана білу қабілеті;
и әртүрлі жұмыс түрлерін жобалау және ұйымдастыру қабілеті және тағы басқа құзыреттіліктерді игеруі қажет.

Зерттеу жұмысының болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін көптілді білім беру жағдайында қалыптастыру тақырыбын талдау барысында, кәсіби құзыреттіліктің анықтамалары мен игерілуі қажет құзыреттіліктерді айқындадық.

Қорытындылай келе, көптілді білім беру бағдарламасы аясында үштілді меңгеру тәжірибесін жинақтап, әлемдік деңгейге көтерілуіміз керектігін анық байқатады. Бұл болашақ педагог-психологтардың халықара-лық жобаларға қатысуын кеңейту, болашаққа жол ашылуға, шетелдік әріптестермен ғылыми байланыс-тарын нығайтуға, шетел тілдеріндегі ақпарат көздеріне қол жеткізуіне, мәдениетімен танысуға мүмкіндік береді. Елдің ертеңгі санасы саликалы, дүниетанымы кең, терең ойлы мамандарын дайындауда ұлттық рухани қазынаны жаһандық озық ой-пікірімен ұштастырған сапалы білім мен тәрбие берілуі керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- с Назарбаев Н. Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы: Ел Президентінің Қазақстан халқына жолдауы // Дала мен қала. – 2007. – №5.
- с Большая советская энциклопедия: Языкознание, 1998.
- с «Образование в многоязычном мире». Установочный документ ЮНЕСКО, 2002.
- с Зимняя, И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия // И.А. Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. – 2004. – 43с.
- с Абсатова М.А. Теоретико-методологические основы формирования поликультурной компетентности старшеклассников: дисс... доктора пед. наук. – Алматы, 2009. – 128 с.
- с Жорабекова А.Н. Формирование профессиональных компетенций будущего учителя на основе полилингвального подхода дисс... доктора пед. наук. – Туркестан, 2015. – 147 с.

ӘОЖ 373,2:502
МРНТИ 14.23.07

А.Е. Манкеш¹, А.Ж. Жакупова²

¹ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
«Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу және Әлеуметтік педагогика» кафедрасының профессоры п.ғ.д.
Алматы қ., Қазақстан

² Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің 6D010100-«Мектепке дейінгі
оқыту мен тәрбиелеу және Әлеуметтік педагогика» кафедрасының 1-курс докторанты
Алматы қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ МАМАНДАРҒА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Аңдатпа

Жас ұрпақтың экологиялық білімі мен табиғатты қорғауға деген оң көзқарасын қалыптастыру мәселесі білім беру ошақтарының алдында тұрған негізгі міндеттердің бірі. Әрбір адамның экологиялық білім дәрежесі мен тәрбиесі отбасынан басталып балабақша, орта және арнаулы білім беру мекемелерінде қалыптасып дамиды. Қоршаған ортаны аялауға деген адамның саналы көзқарасын дамыту оның бала кезінен басталуы тиіс.

Мақалада болашақ мектепке дейінгі мамандарға экологиялық білім берудің ерекшелігіне тоқталады. Болашақ мектепке дейінгі мамандардың экологиялық біліктілігін жетілдіру саласы әлі де көп зерттеуді, жүйелендіруді, методикалық тәсілдер тұрғысынан толықтыруды қажет етеді. Сонымен қатар болашақ мектепке дейінгі мамандарға экологиялық білім беру кәсіби даярлаудың бірден бір жолы екендігі көрсетіледі.

Түйін сөздер: экологиялық білім мен тәрбие, мектепке дейінгі білім беру мен тәрбие, экологиялық жауапкершілік, экологиялық этика, экологиялық мәдениет, кәсіби маман.

Аннотация

Манкеш А.Е.¹, Жакупова А.Ж.²

¹ профессор кафедрасы «Дошкольного образования и социальной педагогики»
Казахского национального педагогического университета им. Абая,
г. Алматы, Казахстан

² докторант 1-го курса кафедрасы 6D010100 - «Дошкольного образования и социальной педагогики»
Казахского национального педагогического университета им. Абая,
Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Одной из основных задач, стоящих перед образовательными учреждениями, является формирование позитивного отношения к экологическому образованию и охране окружающей среды молодого поколения. Степень экологического образования и воспитание каждого человека начинается с семьи и развивается в детских садах, дальше в средних и специализированных учебных заведениях. Развитие осознанного отношения к окружающей среде должно начинаться с раннего детства.

и данной статье освещены особенности экологического обучения будущих специалистов дошкольного образования. Дальнейшее совершенствование экологических квалификации будущих дошкольных специалистов требует большого количества исследований, систематизации и пополнения методологических подходов. Вместе с этим, показывает, что экологическое обучение специалистов дошкольного образования является одним из немногих способов подготовки профессионального обучения.

Ключевые слова: экологическое образование и воспитание, дошкольное образование и воспитание, экологическая ответственность, экологическая этика, экологическая культура, профессиональный специалист.

Abstract

A.E. Mankesh¹, A.Zh. Zhakupova²

¹ Professor of the Department of Preschool Education and Social Pedagogy
of the Kazakh National Pedagogical University named after Abai,
Almaty, Kazakhstan

² Doctoral 1-year student of the department 6D010100 - "Preschool education and social pedagogy" of the
Kazakh National Pedagogical University named after Abay,
Almaty, Kazakhstan

FEATURES OF ECOLOGICAL TRAINING TO FUTURE EARLY CHILDHOOD SPECIALISTS

One of the main challenges facing educational institutions is the formation of a positive attitude towards environmental education and environmental protection of the younger generation. The degree of environmental education and the upbringing of each person begins with the family and develops in kindergartens, further in secondary and specialized educational institutions. The development of a conscious attitude towards the environment must start in childhood.

This article highlights the features of ecological training to future early childhood specialists. Further improvement of the environmental qualifications of future early childhood specialists requires a large amount of research, systematization and replenishment of methodological approaches. Together with that, shows environmental training of early childhood specialists is one of the few ways to prepare vocational training.

Keywords: environmental education and upbringing, early childhood (preschool) education and upbringing, environmental responsibility, environmental ethics, environmental culture, professional specialist.

Бүгінгі таңда ғаламдық экологиялық ахуалдың нашарлауы бүкіл адамзаттың алдында тұрған өмірлік маңызы бар мәселеге айналып отырғаны белгілі. Қазақстан жеріндегі экологиялық апаттың қауіп-қатеріне байланысты экология мәселесі бүкіл республика жұртшылығының, оның ішінде мектепке дейінгі мекеме-лерден бастап, орта және жоғары мектеп, ғылыми мекемелер мен қатар қоғамның өзекті мәселесіне айналып отыр.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 38 бабында «Қазақстан Республикасының азаматтары табиғатты сақтауға және табиғат байлықтарына ұқыпты қарауға міндетті», - делінген. [1] Сол себепті, үздіксіз экологиялық білім мен тәрбие беру мемлекеттік деңгейде қойылып, әр кезеңде экологиялық білім мен тәрбие беруді негіздейтін құжаттар мен заңдар қабылданды.

1997 жылы «Қоршаған ортаны қорғау туралы», «Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы», «Экологиялық сараптама туралы», 1998 жылы «Радиациялық қауіпсіздік туралы» Заңдар, ал 2002 жылы «Атмосфералық ауаны қорғау туралы» Заң қабылданды. 2003 жылы Орман, Су және Жер кодекстері қабылданды.

2007 жылы мемлекетімізде «Экологиялық кодекс» қабылданып күшіне енді. Заң әр адамның өмірі мен денсаулығы үшін айналадағы қоршаған ортаның барынша қолайлы болуын қамтамасыз етіп, табиғатты қорғаудың экономикалық, практикалық және әлеуметтік негіздерін белгілеп берді.

Ол мынадай тармақтардан тұрады:

- жалпыға бірдей кешенді және үздіксіз экологиялық тәрбие мен білім беру үшін жоғары және арнаулы оқу орындарында маман даярлаудың, біліктіліктерін арттырудың барлық мүмкіндіктерін жасау;
- құжаттың 64-бабында айтылғандай, барлық оқу орындарында міндетті түрде экологиялық білім берудің қажеттілігіне орай азаматтардың экологиялық мәдениетін қалыптастырудағы қажетті экологиялық білім мазмұны оқу орындарының кәсіби бағдарына қарамастан экологиялық білім негіздерін міндетті түрде оқыту және т.б. [2].

«Қазақстан Республикасының 2004-2015 жылдарға арналған экологиялық қауіпсіздігін сақтау тұжырымдамасында» экологиялық ахуалды жақсартудың жаңа технологиялық мүмкіндіктері айқындалып, еліміздің экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету жағдайындағы қоғамды экологияландыру мәселесі қамтылды. Қоғамды экологияландыру – бұл адамның табиғатпен үйлесімділігіне қол жеткізуге бағытталған қоғам көзқарасының жаңа жүйесін қалыптастыру процесі.

Ел Президентінің кезекті Жолдауында (2018 ж.) «Өмір сүруге жайлы орта қалыптастыру, экологиялық ахуалды жақсарту, соның ішінде зиянды заттардың таралуы, топырақтың, жердің, ауаның жағдайы, қалдықтарды жою, сондай-ақ онлайн түрінде еркін қолжетімді экологиялық мониторинг жүргізу жүйесін дамыту жөніндегі жұмыстарды күшейту қажеттілігіне» баса назар аударуы, бүгінгі таңдағы күннен-күнге туындап отырған экологиялық мәселелер мен олардың шешімін іздестіру, өзінің көкейтестілігін дәлелдей түсуде [3].

Жас ұрпақтың экологиялық білімі мен табиғатты қорғауға деген оң көзқарасын көзқарасын қалыптастыру мәселесі білім беру ошақтарының алдында тұрған негізгі міндеттердің бірі. Әрбір адамның экологиялық білім дәрежесі мен тәрбиесі отбасынан басталып балабақша, орта және арнаулы білім беру мекемелерінде қалыптасып дамиды. Қоршаған ортаны аялауға деген адамның саналы көзқарасын дамыту оның бала кезінен басталуы тиіс. Осыған байланысты мемлекеттің мектепке дейінгі білім беру стандартында «баланың қоғамда өзін ұстаудың адамгершілік нормаларын, жалпы адамзаттық құндылықтарды меңгеруді, баланың ересектермен және құрбыларымен қарым-қатынас жасай білуін; адамгершілік қасиеттерін дамытуды; Қазақстан біздің ортақ үйіміз екені туралы түсініктерін кеңейтуді; тұрмыста, қоғамда және табиғатта қауіпсіз мінез-құлық негіздерін тәрбиелеуді қамту» қажеттілігі көзделеді.

2016 жылғы «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасында» балаларға экологиялық білім берудің негізгі міндеттерінде: табиғаттағы барлық тіршілік иесіне жауапкершілік қарым-қатынасты, экологиялық сауаттылыққа және мәдениет негіздеріне тәрбиелеу керектігі айқындалып, бала бойында:

- қарапайым экологиялық білім негіздерін, экологиялық мәдениетін дамыту;
- қоршаған ортаға жағымды қарым-қатынасты, оның қайталанбастығы мен - әсемдігін түсінуді қалыптастыру;
- табиғатқа қамқорлық қарым-қатынас дағдыларын, табиғатты сақтауға;
- деген ынталарын және біліктерін жетілдіру;
- табиғат құбылыстарындағы себеп-салдардың байланыстарын орната білу жағдайлары қарастырылды [4].

Үлгілік оқу бағдарламаның мазмұнын іске асыруда педагогикалық процесті ұйымдастыру баланың қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне, оның күні бойы жан-жақты және үйлесімді дамуына бағытталған іс-әрекеттің алуан түрлерін қолдану көзделді. Қандай іс-әрекет түрі болмасын негізгі мақсаты белгілі бір білім саласы бойынша баланың дағдыларын қалыптастыруға және сауаты мен біліктерін дамытуға бағытталған. Танымдық-зерттеу әрекетін ұйымдастыру – балалардың танымдық белсенділігі, яғни баланың даму деңгейінің көрсеткіштерінің бірі болып табылады [5].

«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы» негізінде 2017 жылы "Экология негіздері" пәні бойынша (6-7 жас, авторы А.Е. Манкеш) оқу-әдістемелік кешені дайындалды. Кешенде қазіргі білім мазмұнын жаңарту жағдайында, білім берудің дидактикалық талаптарына сәйкес, мектепалды даярлық тобы балаларының жас және психо-физиологиялық ерекшеліктері ескерілген. Мектептегі оқуға қажетті коммуникативтік білім-білік дағдыларының қалыптасуына ықпал ететін білім беру үдерісімен, мектепалды даярлық тобы мен бастауыш білім берудің сабақтастығын, үздіксіздігін қамтамасыз ету мақсаты көзделген.

Оқу-әдістемелік кешенде «Экология негіздері» пәні бойынша балалардың алған білімдерін күнделікті өмірде (отбасында, балабақшада, қоршаған ортада, табиғат әлемінде) кездесетін табиғат құбылыстары мен үдерістерін бақылау, экологиялық түсініктерді жетілдіру, сипаттау, болжау біліктілігін дамытуға бағытталып, тәрбиеші-педагогтың жаңа білімді балаға қандай әдіс-тәсілдермен түсіндіруге болатындығы жан-жақты талданып берілген.

Ендеше тәрбиеші-педагог:

– балаларға табиғат, қоршаған орта туралы қарапайым мағлұмат беріп, оның әдемілігін көріп, сезіне білуге үйрету арқылы рухани жан дүниесін дамытуға;

– табиғаттағы жағымды-жағымсыз істерді ажыратып, пайдалы іс-әрекет түрлерін атқара білу негізіндегі экологиялық мәдениетін дамытуға;

– шығармашылық белсенділіктерін сын тұрғысынан ойлау негізінде қарапайым тәжірибелер жасатып, экологиялық тақырыптар туралы түсінігін дамытуға;

– күнделікті өмірде тіршілік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, заманауи технологияларды тиімді пайдалану, денсаулық пен қоршаған ортаны қорғау үшін экологиялық білімдерін қолдануға;

– бірлесіп, белсенді әрекетке және ұжымдық қарым-қатынасқа түсу арқылы өздеріндегі ақпараттармен бөлісе білу дағдыларын қалыптастыру бағытындағы жұмыс түрлері болашақ мектепке дейінгі маманнан шығармашылық белсенділік пен кәсіби құзыреттілікті талап етеді.

Мектепке дейінгі мекемелердегі оқу-тәрбие жұмысымен айналысатын бірден-бір тұлға ол тәрбиеші - педагог. Ендеше, болашақ мамандар даярлауда педагогикалық үдерістің ерекшелігі сол, теориялық білім мен практиканың сабақтастықта болуымен байланысты. Мектепке дейінгі мекеме мамандарын даярлау мазмұнына сәйкес, студенттерге педагогикалық жүйенің өзіне тән заңдылықтары, принциптері, құрылымы мен қызметі, әдіс-тәсілдері оқытылады. Дегенмен, мектепке дейінгі мекемелердегі тәрбиеленуші бала-ларда экологиялық білім, білік, дағды қалыптастыруға дайын болашақ мектепке дейінгі мамандарға эко-логиялық білім берудің ерекшелігіне жеке мәселе ретінде қарастыру қажеттілігі толық зерттелмегендігін, сондай-ақ ғылыми педагогикалық әдебиеттерде осы күнге дейін жеткілікті дәрежеде көрсетілмегендігін байқауға болады.

Мақаланың мақсатыда – осы болашақ мектепке дейінгі мамандарға экологиялық білім берудің ерекшеліктерін педагогикалық тұрғыдан негіздеу. Экологиялық білім беру дегенде әрбір адамның жалпы экологиялық мәдениеттілігін қалыптастыруға бағытталған үздіксіз білім, тәрбие беру және даму процес-терін түсінеміз.

Экологиялық білім беру дегеніміз – әртүрлі деңгейдегі экологиялық білімдерді меңгеру. Экологиялық білім берудің негізгі мақсаты – табиғатқа деген жауапкершілік қатынасты қамтамасыз ету. Экологиялық жауапкершілік адамның мына қасиеттерімен байланысты: өзінің іс-әрекетін бақылау, өзіне және басқаларға сын көзбен қарай білуі, табиғи ортадағы өз іс-әрекетінің нәтижесін пайымдай алуы т.б.

М.Н. Сарыбеков, А.К. Сатынская, Г.З. Сауытбаева, А.Е. Манкеш, К.Ж. Бұзаубақова және т.б. зерттеушілер мектепке дейінгі тәрбие мен бастауыш білім беруде балаларға экологиялық білім берудің теориясы мен әдістемесін ұсынған. Экологиялық білім мен тәрбиені әртүрлі дүниетанымдық, адамгер-шілік, эстетикалық, еңбек, т.б. тәрбие элементтерінен тұратын, өзара тығыз байланысқан жүйе ретінде қарастыра келіп, оларға төмендегідей анықтама береді:

Экологиялық сана – қоғамдық және жеке адам санасының бір бөлігі, адамның табиғатқа өзара қатынасындағы білімі, сенімі және дағдысының жиынтығы.

Экологиялық ойлау – табиғаттағы алуан түрлі өзгерістердің бір-бірімен экологиялық факторлар мен себеп-салдар байланысын ашып түсінуі.

Экологиялық этика – айналадағы табиғи ортамен қарым-қатынастағы мінез-құлық нормалары мен ерекшеліктерін білу және оны сақтау.

Экологиялық мәдениет – экологияның білім беру жүйесінің міндетті бір бөлігі, адамның материал-дық және рухани тіршілігін қамтиды. Жеке адамның табиғатты танып білу, пайдалану және жаңартумен байланысты іс-әрекет түрлерінің негізі [6].

Экологиялық білім беру көп сатылы үдеріс. Біріншіден, адамның, қоғамның табиғатқа әсер ету орта-сындағы білімінің ғылыми жүйесін негіздейді. Екіншіден, жеке тұлғаның адамгершілік дүниетанымның көрсеткіші [6].

Осы орайда болашақ мектепке дейінгі маманға экологиялық білім беру мен тәрбие берудің ерекшелігі:

- табиғат ресурстарын тиімді пайдалана алатындай мінез-құлық нормалары мен ерекшеліктерін білуі;
- қоршаған ортаны қорғауда белсенді әрекет жасай алатын экологиялық сана, сенімін дамытуы;
- өз бойында экологиялық мәдениет дағдысын дамытуы;
- қоршаған ортаға жауапсыздықпен қараушыларға жол бермеу, экологиялық факторлар мен себеп-салдар байланысын түсінуі;
- экологиялық білім, біліктілігін дамытып отыруы.

Осы тұрғыдан алғанда, болашақ мектепке дейінгі мамандар балаға экологиялық білім мен тәрбие беруде мынадай талаптарды басшылыққа алуы тиіс:

- экологиялық бағыттағы нормативтік құжаттармен қатар ақпарат құралдары мен таныс болуы;
- шетелдік және отандық ғалымдардың ғылыми зерттеу жұмыстарымен таныс болуы;
- жаңартылған білім беру жағдайындағы әдістемелік құралдар мен баланы табиғатты қорғауға байланысты атқарылатын іс-әрекет пен тәжірибе жасау және зерттеу жұмыстарына бейімдей алуы;
- ұйымдастырылған оқу қызметтерін жүргізуде білім беру технологияларын тиімді пайдалана алуы;
- ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана білуі;
- баланың табиғатты қорғаудағы таным-түсінігін қалыптастыруда халықтық педагогика құралдарын (мақал-мәтел, тыйым сөздер, жұмбақ-жаңылтпаштар) пайдалану;
- топпен және жеке жұмыс істеу дағдыларын меңгеруі және т.б.

Міне, осындай жұмыс түрлерін орындау арқылы білімнің жаңа формасын меңгерген жағдайда ғана балалар алған білімдеріне, сыни тұрғыдан қарап, шығармашылықпен ойлап, дербес шешімдер шығара алады. Осы тұрғыдан алғанда, экологиялық білім беруде тиімді нәтижелерге қол жеткізу болашақ тәрбиеші-педагогтың кәсіби даярлығына да байланысты.

Ұлтымыздың біртуар ойшылдарының бірі С.Көбеев ұстаз туралы ой-пікірін төмендегіше сипаттаған:

- біріншіден, ол теорияны жақсы меңгерген, ұдайы оқып, өзінің саяси білімін, мәдениет дәрежесін жоғары көтеруші адам болуы керек;
- екіншіден, қоғамшыл, қоғам жұмысына белсене қатысып отыратын адам болуы керек;
- үшіншіден, өзінің педагог мамандығын жақсы көретін, осы мамандықтың жетіле беруі жолында шаршамай-талмай еңбек етіп, ұдайы ізденіп, педагогика ғылымын тереңдей зерттеп отыратын адам болуы қажет;
- төртіншіден, өзі сабақ беретін пәнді толық меңгерген, сонымен бірге ғылымның әр саласынан хабары бар, жан-жақты білімі бар мәдениетті болуы қажет;
- бесіншіден, ол өзінің әрбір оқушысының ерекшелігі мен зейінін жақсы білетін, өзінің оқушыларын жақсы көретін, оқыту әдісін жетік меңгерген болуы керек;
- алтыншыдан, өзінің оқушыларымен тығыз байланыста, олармен дос, олардың тілектеріне көңіл қойғыш, сұрақтарына түсінікті жауап бере алатын, мұң-мұқтажына ұдайы көңіл бөліп отыратын қамқор болуға тиіс;
- жетіншіден, өзінің оқушыларына қатаң талап қоя отырып, сол талаптарын орындатқанда, оны жақсылап ұғындыру арқылы, барлық істегі саналылығы мен ұқыптылығы, мәдениеттілігі мен үлгілілігі арқылы орындатып отыратын болуы қажет;
- сегізіншіден, оқытушы керек жағдайда, жаза тарттыра отырып, бұл шараны балалардың, оқушының тәртіпті болуын, жақсы тәлім-тәрбиелі және саналы болуын көздеп жүргізетін адам болуы шарт [7].

Осы ой-пікірлерді бүгінгі өмір талабына сәйкес, әрі қарай яғни қазіргі ұстаздың пәндерді жаппай экологияландыру заманында өмір сүруіне байланысты, табиғатты қорғауға ынталы түрде бейімделе алатын және де сол қасиеттерді балаларға жеткізіп, бойларына дарыта алатын кәсіби маман керек – деген қорытындыға келеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

3. Қазақстан Республикасының Конституциясы. 2001 жыл.
4. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі. 2007 жыл.
5. Қазақстан Республикасы Президентінің халыққа Жолдауы. 2018 жыл, 5-қазан.
6. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. – Астана, 2016 жыл.
7. Әдістемелік нұсқаулық (Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасына). – Астана, 2018 жыл.
8. Оқу-тәрбие процесіндегі экологиялық сабақтастықтың ғылыми-теориялық негіздері. Монография. ТКО «Зерде» баспасы. – Алматы, 2005. – 181 б.

7. Көбеев С. Кейбір педагогикалық мәселелер туралы. Таңдамалы шығармалар. – Алматы, 1960. – 235 б.

ӘОЖ 37.378.2
МРНТИ 14.35.07

14. Г.Б. Бейсенбекова¹ Ж.А. Карманова² Г.Н. Манашова³ А.Ә. Ахметова⁴
п.ғ.к., Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің доценті
Қарағанды қ., Қазақстан
В п.ғ.д., Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің профессоры
Қарағанды қ., Қазақстан
\endash п.ғ.м., Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің
докторанты
Қарағанды қ., Қазақстан
В Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің магистранты,
Қарағанды қ., Қазақстан

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ- ТӘРБИЕШІЛЕРДІҢ ПОЛИМӘДЕНИЕТТІЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ

Аңдатпа

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі білім беруде мәдени саналы, халықтық мәдениетке жүйеленген, жеке бағыттылық баланың жеке басының дамуына педагогикалық жағдай жасайтын және өзін-өзі тануына көмек көрсететін, физикалық және рухани жағынан экологиялық таза, ізгілендірілген өмірге, дүниеге тік қарай алатын, қоршаған ортамен жүйелі байланысқан, әлеуметтік өмірге бейімделген, бәсекеге қабілетті жаңа ұрпақ өсіріп дамытатын, жетілдіретін мамандарды даярлау қажет етеді. Соған орай жазылған мақалада қазіргі заманғы білім беру жағдайында болашақ педагог-тәрбиешілердің полимәдениеттілік құзыреттілігін дамыту мәселесі жан-жақты қарастырылған.

Полимәдениеттілік – әр адамның әлемдік мәдени және білім беру кеңістігіне интеграциялануын қамтамасыз ететін тұрақты әлеуметтік дамудың маңызды шарты ретінде сипаттайды. Педагог-тәрбиешінің полимәдениеттік құзыреттілігінің мәнін сипаттай отырып, олардың полимәдениетті дайындығын қамтамасыз ететін бағыттарын ашып көрсетеді. Сонымен бірге авторлар полимәдениеттілікті педагогикалық мәдениеттің ажырамас бөлігі ретінде қарастыруды жөн санайды.

Түйін сөздер: мәдениет, тұлғалық мәдениет, полимәдени, полимәдениеттілік, полимәдениетті білім беру, полимәдениетті құзыреттілік.

Аннотация

- Бейсенбекова Г.Б.¹ Карманова Ж.А.², Манашова Г.Н.³, Ахметова А.Ә.⁴
В к.п.н., доцент, Карагандинский государственный университет имени Е.А.
Букетова, г. Караганда, Казахстан
В д.п.н., профессор Карагандинский государственный университет имени Е.А.
Букетова,
г. Караганда, Казахстан
8. м.п.н., докторант Карагандинский государственный университет имени Е.А.
Букетова,
г. Караганда, Казахстан
4 магистрант, Карагандинский государственный университет имени Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан

РАЗВИТИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ- ВОСПИТАТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

На сегодняшний день в дошкольном образовании требуется подготовка специалистов, способных к духовно-нравственной, гуманизированной жизни, системно связанных с окружающим миром, адаптированных к социальной жизни, тем самым способных развивать и совершенствовать новое конкурентоспособное поколение, детей, с направленностью на личностное развитие с индивидуальной направленностью и обладающих самопознанием.

Поликультурность характеризуется как важнейшее условие устойчивого социального развития, обуславливающее интеграцию каждого человека в мировое культурное и образовательное пространство. Описывая сущность поликультурной компетентности педагога-воспитателя, статья раскрывает

направления, обеспечивающие поликультурную подготовку педагога-воспитателя. При этом, авторы считают, что поликультурность является неотъемлемой частью педагогической культуры.

Ключевые слова: культура, личностная культура, поликультура, поликультурность, поликультурное образование, поликультурная компетентность.

Abstract

G.B. Beisenbekova¹, Zh.A. Karmanova², G.N. Manashova³, A.A. Akhmetova⁴
^{20.} k.p.s., docent of the E.A. Buketov Karaganda State University, Karaganda, Kazakhstan
²d.p.s., professor of the E.A. Buketov Karaganda State University, Karaganda, Kazakhstan

³m.p.s., :doctoral student of pedagogical science of the E.A. Buketov Karaganda State University, Karaganda, Kazakhstan

⁴student of master's degree of the E.A. Buketov Karaganda State University, Karaganda, Kazakhstan

**DEVELOPMENT OF MULTICULTURAL COMPETENCES OF FUTURE TEACHERS-
EDUCATORS IN CONDITIONS OF MODERN EDUCATION**

Today in pre-school education requires the training of specialists, capable of spiritual, moral, humanized of life, systematically associated with the environment, adapted to social life, developing and improving new generation, contributing to personal development of the child individual focus and helps the self-knowledge.

Multiculturalism is characterized as the most important condition for sustainable social development, ensuring the integration of each person into the world cultural and educational space. Describing the essence of multicultural competence of the teacher-educator, the article reveals the directions that provide multicultural training of the teacher-educator. At the same time the authors believe that multiculturalism is an integral part of pedagogical culture.

Key words: culture, personal culture, polyculture, multiculturalism, multicultural education, multicultural competence

Елбасы Н.Ә. Назарбаев «**Рухани Жаңғыру**» – жаһандандудың қазіргі заманғы барлық қауіп-қатерлерін ескерте отырып, Қазақстандықтардың рухани құндылықтарын жандандыруға бағытталған бағдарламалық мақаласының мәні жаһандану дәуіріндегі жас ұрпақтың қалыптасуындағы маңызды факторлары тарихы мен тарихи сана құндылықтарын қалыптастыру. Қоғамдық өмірді күшті реттеушілердің бірі ретінде тарихи сана-сезімнің маңыздылығына тоқталды. Бірақ-та, ол қоғамды дамытудың ерте сатысында жүзеге асырыл-ғаны мәлім болатын. Сондай-ақ биылғы Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапа-сын арттыру атты жолдауында: мектепке дейінгі білім беру сапасын түбегейлі жақсарту мәселесі ұсынылды. С. Бүгінгі таңда мектепке дейінгі ұйымында мәдени саналы, халықтық мәдениетке жүйеленген, жеке бағыттылық баланың жеке басының дамуына педагогикалық жағдай жасайтын және өзін-өзі тануына көмек көрсететін, физикалық және рухани жағынан экологиялық таза, ізгілендірілген өмірге, дүниеге тік қарай алатын, қоршаған ортамен жүйелі байланысқан, әлеуметтік өмірге бейімделген, бәсекеге қабілетті жаңа ұрпақ өсіріп дамытатын, жетілдіретін мамандарды даярлау қажет етеді.

Педагог-тәрбиеші маманын даярлаудың мәні оның қызметінің көп қырлы сипаттының әртүрлілі-гінде, атқаратын рөлінің күрделілігі мен ең маңызды әлеуметтік міндеттерді тани алуы, мәдени танымы-мен жаһандық мәселелерді шешу үшін жас ұрпақты мәдени, гуманды ұстанымдармен оқытып, тәрбиелей алуында. Жалпы алғанда, Қазақстандық білім беру деңгейі мемлекеттің даму мақсаттарына сәйкес және оның қазіргі әлемдік бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуі тиіс. Педагог-тәрбиешінің тек қана ғылыми-теориялық, әдістемелік, психологиялық-педагогикалық дайындықтарын ғана емес, сонымен қатар олар-дың кәсіби құзыреттілігін артыра отырып, педагог-тәрбиешінің барлық жетістіктерін табысты қамтама-сыз етуге, оқыту сапасын жақсартуға мүмкіндік береді. Яғни, педагог-тәрбиеші – өзінің жеке және кәсіби дамуының құрушысы болып табылады.

Мәдениет кез келген болашақ педагог-тәрбиеші мамандарының кәсіби-тұлғалық қасиеттерін, рухани-адамгершілік келбетін дамытудың шешуші факторы десек онда, мәдениетті болуға әр адам тырысатыны - ақиқат, ал педагог-тәрбиешілер үшін дүниетанымдық мәдениеттің де маңызы зор. Себебі, өзінің ұлттық менталитетін, мәдениетін, санасын, дәстүрін меңгермеген маман болашақта құлықсыз ұрпақ тәрбиелеп шығарады. Сондықтан да педагог-тәрбиеші педагогиканың теориясын біліп қана қоймай, өздерінің дүниетанымдық мәдениеттің қалыптастыруы керек. Адамның мәдениеті, әсіресе ересек адамдарда көпқырлы болып келеді.

«Тұлғалық мәдениет» ұғымы адамның білім алу және тәрбиелеу үдерісінде алған ақыл-ой, мінез-құлық, жады мен қиял сапасын қосып алғанда, оның дамуы мен жетілу деңгейін қамтиды. Ересек адамның жалпы мәдениетінің жиынтық аспектілерінде оның адамгершілік, күнделікті, ғылыми және техникалық мәдениетін, кәсіби мәдениетін бөліп көрсетуге болады. Әрбір адамның мәдени қасиеттері кез-келген педагог-тәрбиеші үшін кәсіби деңгейде, бірақ та олардың нақты мамандығына тікелей қатысы жоқ десек те педагогика мамандығы трансформациялық және басқарушылық қызмет атқара алады. Жеке адам дамуын басқару үшін полимәдениеттілік құзыреттілігі жоғары болуын талап етеді.

Дегенмен де қазіргі таңда полимәдениеттілік әлемдік білім беру қоғамдастық кеңістігін қалыптастыратын білім беру құзырлығының басты бағыттарының бірі ретінде анықталды.

«Полимәдени» ұғымы лингвистикалық, мәдени және рухани алуан түрлілігімен сипатталатын білім кеңістігін қамтиды. Тиісінше, полимәдениетті тұлға ұғымы басқа халықтардың тілін, мәдениетін және рухани әлемін түсінуді және қабылдауды білдіреді. Демек, полимәдениеттілік толеранттылықтың қалыптасуында жатыр: басқа халықтарға төзімді, мейірімді, достық қарым-қатынас, олардың көмегіне жүгіну, олармен диалогқа бару тек өз мәдениетін білу арқылы ғана жүзеге асуы мүмкін.

Полимәдениеттілік – әр адамның әлемдік мәдени және білім беру кеңістігіне интеграциялануын қамтамасыз ететін тұрақты әлеуметтік дамудың маңызды шарты.

Полимәдениет идеясы әртүрлі терминдер бойынша ғылыми тілде көрініс тапты: полимәдени білім беру (В.В. Макаев, З.А. Малкова, Л.С. Супрунова); көпұлтты білім беру (Р.Люсиер, Дж.Пей, А.В. Шафикова және т.б.); Мәдениеттер диалогы мектебі (В.С. Библер); білім берудегі либералды плюрализм (Б. Уильямс); білім берудегі полимәдениеттілік (Г.К. Кожаспирова); полимәдени білім беру (Г.Дмитриев); мәдениетаралық білім беру Л.Г. Веденина, А.П. Лиферов, Р.Д. Энвей және басқалар); интернационалды білім беру (Н.К. Крупская, А.В. Луначарский, А.М. Макаренко, В.Сухомлинский); көпфункционалды білім беру (Х.Гепферт, У.Шмидт) және т.б.

Қазақстандық зерттеушілер М.Х. Балтабаева, К.Б. Болеева, К.Б. Жарықбаев, Б.Е. Каирова, К.Ж. Кожаметова, Ж.Ж. Наурызбай, С.А. Ұзақбаева еңбектерінде мәдени-этникалық сендіру мен өзара құрмет көрсету және төзімділік негізінде өзара ұлттық қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру қажетті-лігіне назар аударылды [2]

Дәлірек келгенде полимәдениетті білім беру – жалпы білім беру қазіргі кездегі маңызды құрылым, [этносаралық](#) интеграцияға бағытталғанымен көбінесе, салт-дәстүрлердегі қайталанбас өмір бейнесінде, [дүниетанымы](#) басқа [мәдениетті](#) құрмет тұтатын жастар тәрбиесі.

Полимәдениетті құзыреттілік тұжырымдамасы полимәдениетті білім, қабілеттер, дағдылар, қызығушылықтар, қажеттіліктер, мотивтер, құндылықтар, мәдениетаралық қатынас, тәжірибе, әлеуметтік нормалар мен күнделікті тұрмыс пен күнделікті өмірге қажетті мінез-құлық ережелері сияқты полимәдениетті қоғамдағы шешімді шешуге қабілетті қоғамның интеграциялық сапасы болып табылады [3]. Түрлі ұлт өкілдерімен (ұлттар, нәсілдер, сенімдер, әлеуметтік топтар) өкілдермен оң әрекеттесу барысында кәсіби қызмет көрсетеді. Осыған сүйене отырып, болашақ педагог-тәрбиешілердің заманауи полимәдени білім жағдайында полимәдениетті біліктілігі, оның функционалдық ынтымақтастығын жүзеге асыруға дайын екендігін сипаттайтын жүйелі ғылыми білімді, шығармашылық дағдыларды, тәжірибені, мотивтер мен құндылықтарды біріктіретін құнды семантикалық кәсіби және жеке қасиеттер болып табылады. Көпұлтты білім беру кеңістігінде басқа да өкілдердің мәдениеттің және мәдениетаралық, этносаралық және тұлғааралық өзара әрекеттесуін полимәдени әлеміне кіріктіре алады.

Болашақ педагог-тәрбиешілердің полимәдени құзыреттілігі толеранттық қатынастардың қалыптасу үдерісін, әртүрлі мәдениеттегі білімалушылардың бір-біріне деген эмпатиясын, басқа ұлт өкілдерін және олардың болашақ кәсіптік қызмет субъектілерін бейнелейтін когнитивті, мотивациялық-құндылық, қызметтік компоненттерінің мазмұнын және құрылымын біріктіреді.

Сондай-ақ А.М. Хупсароков пен Ф.Хакунов маманның полимәдениетті құзыреттілігі үшін келесідей критерийлерге назар аударды:

- ұжымның полимәдени сипаттамаларын білу, оның ішінде балалар ұжымы, оларға құрметпен қарау;
- өздерінің мәдени ерекшеліктерін сақтай отырып, педагогикалық іс-әрекетінде субъектілердің мәдени ерекшеліктеріне сәйкес әрекет ету қабілеттілігі;
- тиімді мәдени өзара әрекеттесуді ұйымдастыру қабілеті. Екі көзқарасты салыстыра отырып, автор-лар түрлі мәдениетаралық құзыреттілік критерийлерін бөліп көрсетіп, олардың әртүрлі терминологиясын пайдаланады [4].

Кәсіптік білім беру жүйесінде болашақ педагог-тәрбиешілердің полимәдениетті дайындығы өзара байланысты екі бағытты қамтиды:

– полимәдениетті қоғамдағы конструктивті тұлға аралық өзара әрекеттесу мен өмірге болашақ мамандарды жалпы әлеуметтік – теориялық, уәждемелік (мотивациялық) және практикалық тұғырынан дайындау;

– болашақ мамандарды кәсіби-теориялық, мотивациялық және практикалық дайындығы педагогикалық іс-әрекетіндегі субъектілермен конструктивті мәдениетаралық өзара әрекеттесуде және полимәдениетті білім беру идеяларына сүйеніп білім беру үдерісін жүзеге асыруға ықпал етеді.

Педагог-тәрбиешінің полимәдениеттік құзыреттілігі оның полимәдени қоғамындағы әлеуметтік үдерістеріне тиімді қатысуында мәдениетаралық өзара әрекеттесуді жүзеге асыруда кәсіби қызметіндегі субъектілердің полимәдени құрамын есепке ала отырып, педагогикалық міндеттерді шешу үшін олардың жеке ерекшеліктерін пайдалана алуы, сондай-ақ балалардың полимәдениеттілік тәрбиесін жүзеге асыру қабілетіне себепші болатын интегративті тұлғалық-кәсіптік сапасы болып саналады [5].

Дәстүрлі білім беру парадигмасынан жаңартылған білім беру жүйесіне көшуіне байланысты, қоғамның белсенді құзыретті мамандар болуын талап етеді. Олардың өздері шешім қабылдауға, шығармашылық қызметке, ынтымақтастыққа, басқа пікірге шыдамдылық танытуға және диалогқа қатысуға қабілетті, оларды жүзеге асыруға жауапты болуға дайын әртүрлі мәдениет өкілдерімен өзара түсіністікке және жанжалсыз өмір сүруге ұмтылатын маңызды келісімдерді іздеу мен табуды қажет етеді. Бірақ мұндай мамандарды тәрбиелеу мақсатында жастар арасындағы мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптас-тыру және педагогикалық кадрлардың өздерін осындай полимәдени құзыретке ие болуы үшін полимәдениеттілікті педагогикалық мәдениеттің ажырамас бөлігі ретінде қарастыру керек деп санайды.

Қорыта келгенде, болашақ педагог-тәрбиешілер басқа адамдармен қарым-қатынаста тез тіл табыса алатын, ынтымақтастық сияқты маңызды қасиеттерге ие болуы тиіс деп санаймыз. Болашақ педагог-тәрбиешілерді қазіргі заманға сай дайындау мәдени құндылық көзқарасын қалыптастыру мен полимәдениетті құзыреттілігін дамытуға бағыттала отырып, оның қоғам талабына сай өзін-өзі үздіксіз тәрбиелеп отыратын ортамен, адамдармен, балалармен қарым-қатынасқа тез түсіп, ұйымдастырушылық қабілеті жоғары, тәжірибесі мол және т.б. қасиеттерді жинақтағанда ғана оның бойынан кәсіби құзыреттілігі, оның ішінде полимәдениетті құзыреттілігінің анық байқалатына көз жеткіземіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

18) Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты жолдауы 2018 жылғы 5 қазан [Электрон.ресурс]. - 2018. - <http://www.akorda.kz/kz>

19) Шкутина Л.А., Бурмистрова В.А. Поликультурного образования на современном этапе развития общества. – Караганда: Глассир, 2009. – 38 с.

20) Васютенкова И.В. Развитие поликультурной компетентности учителя в условиях последипломного педагогического образования: автореф. дис. ... канд. пед. наук. – СПб., 2006. – 27с.

21) Губанихина Е.В. К вопросу о поликультурной компетентности педагога // Молодой ученый. — 2015. – №4. – С. 556-559.

22) Менская Т.Б. Поликультурное образование: программы и методы // Общество и образование в современном мире: сб. материалов из зарубежного опыта. Вып. 2. – Москва, 1993.

ӘОЖ 37.013
МРНТИ 14.07.09

Т.А. Кульгильдинова², Д.Т. Тулекенова²

*п.э.д., Абылай хан атындағы ҚХҚ және ӘТУ профессоры,
Алматы қ., Қазақстан*

*²п.э.м., Абылай хан атындағы ҚХҚ және ӘТУ аға оқытушысы,
Алматы қ., Қазақстан*

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ БОЛАШАҚ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМІНІҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ ПРОФИЛІН ДАЯРЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада бастауыш мектепте шетел тілін оқытатын мұғалімдерді даярлау мәселесі қарастырылады. Оның ішінде бастауыш мектептегі болашақ шетел тілі мұғалімдерінің пәндік және лингводидактикалық компетенцияларын қалыптастыруда нәтижелі аспект ретінде профиль тұжырымдамасы анықталады. Бастауыш мектептегі болашақ шетел тілі мұғалімдерінің жетекші, пәндік, арнайы компетенцияларын қалыптастыру қажет екендігі атап өтіледі. С.С. Құнанбаеваның компетентті шеттілдік білім беру жұмысы бойынша бастауыш сынып мұғалімдеріне қойылған талаптарды жүзеге асыру барысында тәсілдер талданады. Бастауыш мектептегі болашақ шетел тілі мұғалімінің тұжырымдамалық профиліне қажетті компетенциялар жүйесі ұсынылып, оның теориялық және практикалық маңыздылығы негізделеді. Шетел тілдері мұғалімін даярлауда оның компетентті моделінің негізі болатын профилдік тұжырымдаманы енгізу қажет деп қорытынды жасалады.

Түйін сөздер: компетенция, шетел тілі, жетекші, пәндік, арнайы компетенциялар.

Аннотация

Кульгильдинова Т.А. ², Тулекенова Д.Т. ¹

д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, г. Алматы, Казахстан

м.п.н., ст. преп., КазУМОиМЯ имени Абылай хана, г. Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ ПРОФИЛЬ-КОНЦЕПТА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

В статье рассматривается проблема подготовки учителя иностранного языка для начальной школы. В ней определяется профиль-концепт как результативный аспект формирования предметных, лингводидактических компетенций будущего учителей иностранного языка в начальной школе. Отмечается, что 15. будущего учителя ИЯ в начальной школе нужно сформировать ключевые, предметные, специальные компетенции, которые наполняются содержанием конкретным метаязыком. Анализируются подходы для реализации требований к учителю начальных классов на основе работы С.С. Кунанбаевой о компетентностном иноязычном образовании; предлагается система компетенций, которые необходимы для профиль-концепта учителя ИЯ в начальной школе, обосновывается их теоретико-практическая значимость. Делается вывод о необходимости внедрения профиль-концепта в подготовку учителя ИЯ, который может стать основой ее компетентностной модели.

Ключевые слова: компетенция, иностранный язык, ключевые, предметные, специальные компетенции.

Abstract

T.A. Kulgildinova², D.T. Tulekenova¹

*doctor of pedagogical sciences, professor of Ablai khan KazUIR and WL
Almaty, Kazakhstan*

*master of pedagogical sciences, senior teacher of Ablai khan KazUIR and WL
Almaty, Kazakhstan*

**THE PECULIARITIES OF THE CONCEPT PROFILE IN FUTURE PRIMARY SCHOOL
FOREIGN LANGUAGE TEACHER TRAINING**

The article considers the issue of training a primary school foreign language teacher. It defines the concept “profile” in developing subject and linguo-didactic competencies of a future primary school foreign language teacher. It emphasizes that it is necessary to develop future primary school foreign language teacher’s key, subject and special competencies. It analyses, the competency-based foreign language education developed by Kunanbaeva. It provides competency-system which is necessary for the concept of primary school FL teacher. It makes the inference about the necessity of integrating the concept profile in FL teacher training.

Key words: competency, foreign language, key, subject and special competencies.

Қазақстан Республикасындағы әлемдік саяси, әлеуметтік-экономикалық өзгерістер, мемлекет дамуындағы жаңа стратегиялық бағыттар мен алға қойылған талаптар бүкіл білім беру жүйесіне түбегейлі өзгерістер енгізді.

Ел Президенті Н.Ә. Назарбаев еліміздің әлемдегі бәсекеге қабілетті елу елдің қатарына қосылуда өркениетті, дамыған елдер қатарына ену үшін заман талабына сай білім беру қажеттілігі туралы міндет қойғаны мәлім.

2016-2017 оқу жылынан бастап Республикамыздың білім беру жүйесінде жаңартылған білім беру мазмұнына көшу сатысы басталып, жас ұрпаққа сапалы білім беруде, олардың дамуы мен тұлға ретінде қалыптасуына ұстаздың кәсіби шеберлікті жетік меңгеруіне мән берілді. Соның ішінде бастауыш мектепте болашақ шетел тілі мұғалімін кәсіби даярлау ең ауқымды мәселелердің бірі болып табылады.

Шетел тілі мұғалімі қазіргі уақытта ең маңызды мамандықтардың бірі болып табылады. Мұның себебі ХХІ ғасырда шетел тілін білу өмірдің беделді және қажетті элементі болып саналады. Сондықтан, бастауыш мектепте шетел тілін үйрететін мамандар үлкен сұранысқа ие.

Бастауыш мектептегі шетел тілі мұғалімі – бұл жалпы білім беру мектептерінде, лицейлерде және гимназияларда 1-4 сынып оқушыларына шетел тіліндегі фонетика, лексика және грамматика саласындағы тілдік білімдерді, дағдыларды және қабілеттерді үйрететін маман иесі. Осы пән бойынша оқу материал-дарын жоспарлайды, оқу жоспарының орындалуын қамтамасыз етеді, оқушылардың үлгерімін талдайды және оқу тәртібінің сақталуын қадағалайды.

Шетел тілі мұғалімінің негізгі міндеті – балаларға бейтаныс өзге тілде сөйлеуден және қате айту кезінде қорықпауға, өз ойларын, тілектерін, талаптарын білдіруге көмектесу, тұйық болмай қатысым жасауға және тілдің сұлулығын түсініп, оны пайдалана алуға үйрету, сонымен қатар, сол тілдегі кітап-тарды оқытып, әндер тыңдату, түпнұсқалық фильмдерді көрсету.

Осыған байланысты болашақ шетел тілі мұғалімінің кәсіби даярлығын ұйымдастыру заманауи теориялық білімдерге, әдістерге және инновациялық, информациялық, интерактивтік технологияларды қолдануға негізделген.

Соңғы жылдары педагогикалық ғылыми басылымдарда «Жеке тұлға», «мұғалімнің тұлғалық қасиет-тері» ұғымының орнына «профиль», «мұғалімнің профилі» терминдері жиі қолданылып жүр.

Орыс тілінің сөздігінде «профиль» кез-келген мамандықты, сондай-ақ өндірістік немесе білім беру бағытын (оқу орны, кәсіпорын, сала және т.б.) сипаттайтын ерекшеліктер жиынтығы болып табылады [3].

Тұлғаның кәсіби даярлығының негізгі принциптері - тұлғаның жан-жақты дамуы және жауапкершілікті қабылдауға дайын, белсенді педагог қызметкерді дайындау болып табылады. Профиль белсенді студенттің портреті емес, мұнда оқыту мен дамыту үдерісіне баса назар аударылады.

Қазіргі заманғы бастауыш шетел тілі мұғалімінің профилдік компоненті – бұл тұлғаның гуманистік бағыттылығы, яғни оқу пәнің меңгерту және ұйымдастыру ғана емес, сонымен қатар, баланың жеке тұлғасын дамытуға бағытталуы тиіс, және ол мыналарды қамтиды:

24. баланың қызығушылығын, шығармашылығын, интеллектуалдық әлеуетін дамыту үшін жағдайлар жасау ынтасы;

25. бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік дамуын қадағалау;

жеке тұлғаның қалыптасуының барлық кезеңдерінде педагогикалық қолдауды қамтамасыз ету. Заманауи білім беру жүйесінде орын алған өзгерістер мұғалімнің біліктілігін арттыруды және кәсіби

біліктілігін жақсартуды, яғни бір сөзбен айтқанда оның кәсіби компетентті болуын талап етуде. «Кәсіби компетенттілік» термині өткен ғасырдың 90-шы жылдарында белсенді түрде қолданыла бастады. Кәсіби компетенттілік – бұл болашақ шетел тілі мұғалімінің кәсіби профилі түрінде беріліп, студенттердің жоғары кәсіби білім беру бағдарламасын меңгеру барысында қалыптастыратын және тұлғаның толық кәсіби дамуын қамтамасыз ететін кәсіби компетенциялар жиынтығы. Осылайша, профиль кәсіби компетенттілікті қалыптастыру және дамыту мақсатында үздіксіз білім беру картасы ретінде қарастырылады.

Шетел тілі еңбек нарығында сұранысқа ие болғандықтан педагогикалық білім беру саласында, атап айтқанда шеттілінде білім беру саласында мамандарды даярлау аса маңызды. Сондықтан заман талабына сай болашақ шетел тілі мұғалімін даярлауда мәдениетаралық коммуникативтік компетенцияны қалыптастырып қана қоймай, басқа да мұғалімнің кәсіби компетенцияларын қалыптастыру өте қажет.

Кәсіби компетенцияны дамыту – шығармашыл және өзгермелі педагогикалық ортадағы әдістемелік инновацияларға бейімделетін тұлғаны дамыту. Қоғамның әлеуметтік-экономикалық және рухани дамуы мұғалімнің кәсіби деңгейіне тікелей байланысты.

Бастауыш мектептегі болашақ ағылшын тілі мұғалімінің негізгі профилдік міндеттері келесі компетенцияларды дамыту түрінде ұсынылуы мүмкін:

- Лингвистикалық (тілдік): ағылшын тілінің жүйесін білу және коммуникативтік әрекет барысындағы тілдік құралдарды қолдана алу ережелері.

и Тілдікесімдік (дискурстық): ауызша және жазбаша тілдікесімде ағылшын тілінің нормасына сәйкес сөйлемдерді және мәтіндерді құруда тілдік құралдарды қолдана алу қабілеті.

и Әлеуметтік-лингвистикалық: қатысым жағдаятына сәйкес тілдік құралдарды пайдалана алу қабілеті.

и Әлеуметтік-мәдени: ағылшын тілінде сөйлейтін елдердің ұлттық-мәдени ерекшеліктері жайлы білімді қолдана алу қабілеті.

и Стратегиялық: түрлі коммуникациялық мәселелерді шешудің ең тиімді жолдарын және тәсілдерін таңдау және пайдалана алу қабілеті [4].

Р.П. Мильруд бойынша мұғалім жетістікке ойдағыдай жету үшін кем дегенде үш компетенцияны меңгеру қажет деп есептейді, олар: жетекші (ключевые), пәндік (предметные) және арнайы (специальные). Жетекші, пәндік және арнайы компетенциялар мұғалімнің кәсіби біліктілігін қамтамасыз етеді [5].

Бастауыш мектептегі шетел тілі мұғалімнің жетекші компетенциясы жалпы білім беру іс-әрекетінің табысты болуын қамтамасыз етеді. Жетекші компетенцияларға мыналар жатады: лингводидактикалық компетенция – материалдарды іріктеу, оқу процесіне енгізу, түсіндіру, жаттықтыру, зерттеу, бағалау; ақпараттық технологияларды (компьютер, мультимедиялық құралдар, Интернет) табысты меңгеруде: іздеу, жүйелеу, жобалау компетенциялары.

Бастауыш мектептегі шетел тілі мұғалімнің пәндік компетенциясы белгілі бір оқу пәнің табысты оқытуды қамтамасыз етеді. Пәндік компетенциялар: бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне байланысты ауызша және жазбаша тілдікесімін дамытуда – коммуникативтік компетенция (байланыс, ақпарат, интерактивті қарым-қатынас); тиімді технологияларды қолдану арқылы оқыту әдісін жүзеге асыруда, мұғалімнің өзідігінен оқу-әдістемелік материалдарды құрастыруға мүмкіндік беретін: пайдаланушы, әзірлеуші, шолушы компетенциялары.

Бастауыш мектептегі шетел тілі мұғалімнің арнайы компетенциясы оқу процесіндегі жағдаяттарды шешуді қамтамасыз етеді. Арнайы компетенцияларға: «қиын оқушылармен» жұмыс істеу келесі әлеуметтік компетенцияларды талап етеді: әлеуметтік, диагностикалық, дамытушы. Сабақтан тыс жұмыстар келесі компетенцияларды талап етеді: шығармашылық, ұйымдастырушылық, ынталандырушы.

Компетенциялар бойынша бағалау: кәсіби мұғалімнің профилін қалыптастырады, мұғалім құзыреттілігінің «күшті» және «әлсіз» компоненттерін көрсетеді, кәсіби өсу бағытын көрсетеді, мұғалім өзін-өзі бағалайды.

С.С. Құнанбаева еңбегінде бітіруші түлектің кәсіби компетенттілігі жұмыс істеп жүрген маманның кәсіби компетенттілігінен өзгеше болады, сондықтан осы ерекшеліктерді ажырату үшін келесі ұғымдарды енгізуді ұсынады: кәсіби іс-әрекеттегі шынайы жағдаяттарда туындайтын әдеттегі кәсіби мәселелерді түлектің өз білімін, кәсіби дағдысын және шығармашыл икемділігін қолдана отырып, шеше алу қабілеттілігін анықтайтын түлектің интегралды сипаттамасы ретінде **«ЖОО бітіруші түлектің кәсіби даярлығы»**

(«профессиональная готовность выпускника вуза») ұғымы болса, ал **жұмыс істеп жүрген маманның «кәсіби компетенттілігі»** ұғымы белгісіз жағдайларда немесе бей қалыпты жағдаяттарда әрекет етуде, уақыттың жаңа қиындықтарына бейімделуге қажетті тәжірибе мен қабілеттіліктерді қарастырады [7].

С.С. Құнанбаева алғаш рет «кәсіби тұжырымдаманы» («профессиональный концепт» (профконцепт)) - маманның кәсіби қызметінің негізі мен мазмұнын көрсететін шеттілдік білім беру пәнінің бірлігін анық-тады. ЖОО бітіруші түлектің кәсіби даярлығының қалыптасуына осы кәсіби тұжырымдама қызмет етуі тиіс.

Студенттің кәсіби компетенттілігін қалыптастыру барысында пән мазмұнының бірлігі «кәсіби тұжырымдама» болуы керек: студенттің оқу процесінде жеке психологиялық-педагогикалық принцип-терді қолдануды көздейтін, болашақ кәсіби қызметінің пәні мен әлеуметтік көрінісін көрсету, оқытушы мен студенттердің ұжымдық нәтижелі жұмысының негізгі рөлдері, қатысымның диалогтық түрі, білім беру мазмұнын кәсіби құнды жағынан ерекшеліктерін өзекті ету, білім беру мен тәрбиелеудің тұтастығы, болашақ кәсіби қызметтің әлеуметтік және мән мәтіндік контекстінде студенттің беленділік мотивация-сына кәсіби бағдарланған оқу жағдаяттарын жобалау мен жүзеге асыру кезінде студенттердің кәсіби түсінігінің дамуын кәсіби анықтау [7,129 б.].

Автордың айтуы бойынша жаңа когнитивті-лингвомәдени кешендер (КЛК) кәсіби шеттілінде білім берудің кәсіби тұжырымдамасының компоненті болып табылады. Когнитивті-лингвомәдени кешендердің интеграциялық негізі – «концептуалды, прагматикалық, әлеуметтік-лингвомәдени және тағы басқа да мәде-ниетаралық қатысым субъектісінің мәдениетаралық қатысым компетенциясы аспектілерін қалыптастыру-дағы жалпыға бірдей қабылданған коммуникативтік аялар (кәсіби-өндірістік, әлеуметтік-тұрмыстық, әлеу-меттік-мәдени, кәсіби оқыту) шеңберіндегі интегралды пән мазмұнының бірлігін қамтамасыз етеді [7, 155 б.].

С.С. Құнанбаеваның теориясы бойынша, бастауыш сыныптағы шетел тілі мұғалімінің профиль тұжырымдамасы атты өзіміздің толықтыруымызды ұсынамыз. Кәсіби – негізделген блокта «Бастауыш мектептегі шетел тілі мұғалімін даярлаудың теориялық және әдістемелік негіздері» деп аталатын бірінші модульдің базалық компонентінде, біздің ғылыми тәжірибеміз негізінде біз «Ерте шетел тілін оқытатын мұғалімдерді даярлаудың әдістемелік негіздері» және «Ерте шетел тілін оқытатын мұғалімдерді даярлау-дың технологиялық негіздері» пәндерін енгіземіз.

Кәсіби-анықтайтын блокта біз практика өткізуді ұсынамыз, өту барысында болашақ мұғалім мынан-дай туындаған мәселелермен кездеседі: бірінші сынып оқушылары қазақ тілін латын әліпбиімен, орыс тілін кириллицада, ағылшын тілін латын әліпбиімен жазады. Сондықтан біз мұғалімді даярлауда қазақ әліпбиін латын әліпбиімен меңгерту пәнін енгіземіз (1 кесте).

1 – кесте. Бастауыш мектептегі болашақ шетел тілі мұғалімінің тұжырымдамалық профилі

Пән циклі	Модуль және пәндер атауы
Кәсіби-негізделген блок	
1 Модуль Бастауыш мектептегі шетел тілі мұғалімін даярлаудың теориялық және әдістемелік негіздері	
БК	Ерте шетел тілін оқытатын мұғалімдерді даярлаудың әдістемелік негіздері
	Ерте шетел тілін оқытатын мұғалімдерді даярлаудың технологиялық негіздері
Кәсіби-анықтайтын блок	
	Прктика

12-жылдық білім беруге көшуде, нөлдік және бірінші сыныптарда балаларды орыс және қазақ (латын) әліпбиімен жақсы оқуға үйретіп, содан кейін ғана ағылшын тіліне көшуге ұсынамыз.

Қорыта келгенде, мұғалімнің жеке тұлғалық профилі өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру бары-сында кәсіби деңгейін шыңдауды және жоғарлатуды болжайды. Бастауыш мектептегі болашақ шетел тілі мұғалімінің кәсіби профилі бойынша мынандай сипаттамалар анықталды: гуманистік және әдістемелік орталықтандыру; өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру; кәсіби компетенттілікке және әлеуметтік-коммуникативке бейімделу; кәсіби маңызды қасиеттерді дамыту (әлеуметтік интеллект, сыни ойлау, қатысымдық, рефлексия).

С.С. Құнанбаеваның компетентті шеттілдік білім беру еңбегіне сүйене отырып, бастауыш сынып мұғалімдеріне қойылған талаптарды жүзеге асыру барысындағы тәсілдер талданды.

Бастауыш мектептегі болашақ шетел тілі мұғалімінің тұжырымдамалық профиліне қажетті компетенциялар жүйесі ұсынылды және оның теориялық және практикалық маңыздылығы негізделді.

Бастауыш мектепте шетел тілдері бакалаврының компетенттілік моделі, шеттілдік білім беруде мұғалімдерді кәсіби даярлаудың мақсатын, мазмұны мен стратегиясын айқындайтын негіз болып табылады.

Бастауыш мектептегі болашақ шетел тілі мұғалімін даярлауда оның компетентті моделінің негізі болатын профилдік тұжырымдаманы енгізу қажет деп қорытындылаймыз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1 Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» 2017 жылғы 31 қаңтар, Қазақстан Республикасы президентінің ресми сайты.
- 2 Тілдерді дамыту мен қолданудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Қазақстан Республикасы Әділет министрлігі.
12. Толковый словарь иностранных слов Л.П. Крысина. – М.: Русский язык, 1998.
13. О профессии Учителя английского языка в начальных классах. <https://postupi.online/professiya/uchitel-anglijskogo-yazyka-v-nachalnyh-klassah/>.
14. Мильруд Р.П. Компетенции учителя основа успешного развития компетенций учащихся.
15. Компетенции для успеха учителя. 30 октября, 2008 в Методическая школа Р.П. Мильруда. <https://www.englishteachers.ru/forum/index.php?app=forums&module=forums&controller=topic&id=618>
16. Кунанбаева С.С. Компетентностное моделирование профессионального иноязычного образования. Монография. – Алматы, 2014. – 208 с.

ӘӘЖ 378
МРНТИ 14.35.07

С.А. Фейзулдаева¹, С.С. Жакипбекова²

¹ I. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің докторанты,
² философия докторы (PhD),
I. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің аға оқытушысы,
Талдықорған қ., Қазақстан

БІЛІМ БЕРУДІ ЖАҢҒЫРТУ ЖАҒДАЙЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІН КӘСІБИ ДАЯРЛАУДА ПӘНАРАЛЫҚ САБАҚТАСТЫҚТЫҢ ЖҮЗЕГЕ АСУЫ

Аңдатпа

Мақала мазмұнында, авторлар жаңартылған білім беруге көшуіне байланысты жоғары білім беру орындарының білім беру бағдарламаларының мазмұнына жаңғырту енгізілетіндігін, білім беру деңгейлері бойынша оқулықтардың мазмұнындағы сабақтастықты қамтамасыз ететін бірыңғай әдістемелік тәсіл әзірленетіндігін, білім беруді жаңғырту бағдарламасы бастауыш мектеп мұғаліміне, яғни оның кәсіби құзыреттілігіне жаңа талаптар қоятындығын, ғылыми тұрғыдан негіздеп, мұғалімнің кәсіби дайындығы ретінде бастауыш білім беру саласында педагогикалық әрекетін тиімді іске асыруға мүмкіндік беретін әрі нәтижесінде білім, білік, дағды, қабілеттері, құндылықты бағдарлар мен тұлғалық қасиеттері сияқты түрлі сипаттарының жүйесінің қалыптасуына әсер ететін кәсіби даму үдерісі ретінде анықтаған.

Бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби даярлығындағы пәнаралық сабақтастықты іске асыруда студент-тердің барлық оқыту мерзімінде алған білім, білік, дағдыларын дәйекті түрде кеңейту және күрделендіре беру маңызды болып табылатындығы тұжырымдалған.

Түйін сөздер: білім беру, білім беруді жаңғырту, бастауыш сынып мұғалімі, пәнаралық сабақтастық, сабақтастық, кәсіби даярлау, сабақтастық ұстанымы.

Аннотация

Фейзулдаева С.А.¹, Жакипбекова С.С.²

¹ докторант Жетісуского государственного университета им. И. Жансугурова,
² доктор философии PhD, старший преподаватель ЖГУ им. И. Жансугурова
г. Талдықорған, Казахстан

РЕАЛИЗАЦИЯ МЕЖПРЕДМЕТНОЙ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

к содержанию статьи авторы научно обосновывают, что в условиях обновления содержания образования будет углубляться содержание образовательных программ высшего образования, разработан единый методологический подход для обеспечения межпредметной преемственности содержания учебников на всех уровнях образования, определены новые требования к профессиональной компетент-

ности учителя начальной школы, в результате этого процесс развития профессионализма определяется как эффективное осуществление оценки и образования, формирование системы знаний, навыков, умений, ценностей и личностных качеств учителя начальной школы.

Особый акцент сделан на то, что необходимо последовательно расширять знания, умения и навыки, приобретенные в течение всех лет обучения по реализации междисциплинарной преемственности в процессе подготовки учителей начальной школы.

Ключевые слова: образование, обновление сферы образования, учитель начальных классов, межпредметная преемственность, преемственность, профессиональная подготовка, принципы преемственности.

Abstract

Feizuldaeva S.A.¹, Zhakipbekova S.S.²

¹Zhetysu State University Named after I.Zhansugurova, doctoral student,

*²PhD, Lecturer at the Zhetysu State University named after I.Zhansugurov
Taldykorgan, Kazakhstan*

IMPLEMENTATION OF INTERMODAL CONTINUITY IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE TEACHER OF THE INITIAL CLASSES IN THE CONDITIONS OF UPDATING THE CONTENT OF EDUCATION

In the content of the article, the authors scientifically substantiate that in the context of updating the content of education, the content of educational programs of higher education will deepen, developed a unified methodological approach to ensure interdisciplinary continuity of the content of textbooks at all levels of education, new requirements for the professional competence of an elementary school teacher are identified; as a result, the process of developing professionalism is defined as the effective implementation of assessment and education, formation of a system of knowledge, skills, abilities, values and personal qualities of an elementary school teacher.

Particular emphasis is placed on the need to consistently expand the knowledge and skills acquired during all the years of training in the implementation of interdisciplinary continuity in the process of training primary school teachers.

Keywords: Education, renewal of education, primary school teacher, interdisciplinary continuity, continuity, vocational training, principles of continuity.

Қазақстан Республикасындағы өткізіліп жатқан білім беруді жаңартуы, яғни педагогикалық білім берудің жаңа стандарттарының пайда болуы, білім беретін мектептердің жаңа түрлерінің пайда болуы, қабылдау сынақтардың жаңа формаларына көшуі, білім берудің мазмұнын жаңартуы, тәрбие мен оқытудың жаңа технологияларын әзірлеуі, кәсіби бәсекелестік бастауыш мектеп мұғалімінің білімі, білігі мен тұлғалық қасиеттеріне қойылатын талаптарға өзгеріс енгізді. Осыған байланысты еңбек нарығында бәсекеге қабілетті бастауыш сынып мұғалімдеріне, инновациялық білім беру технологияларын меңгерген жоғары мамандарға, сондай-ақ балаға мектептегі бірінші күннен тұлға мен кәсіби маман ретінде қарайтын мұғалімге қажеттілік туады.

Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан Халқына Жолдауында [1] Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында [2], көрсетілген бес басымдықты іске асыру педагогикалық кадрлардың даярлық жүйесінің жаңғыртуын талап етеді.

Жаңа тәсілдерді қолдану аясында мұғалімнің кәсіби құзыреттіліктерінің салалары кеңейеді. Бұл – пәнаралық және жобалық әрекет, оқыту мен басқаруда ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану, ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың бірігуі мен ата-аналардың кеңестік сүйемелдеуі.

Жаңартылған білім беруге көшуіне байланысты жоғары білім беру орындарының білім беру бағдарламаларының мазмұнына жаңғырту енгізіледі.

Білім беру деңгейлері бойынша оқулықтардың мазмұнындағы сабақтастықты қамтамасыз ететін бірыңғай әдістемелік тәсіл әзірленеді.

Білім беруді жаңғырту бағдарламасы бастауыш мектеп мұғаліміне, яғни оның кәсіби құзыреттілігіне жаңа талаптар қояды. «Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы бойынша Қазақстан Республикасы білім берудің жалпыға міндетті мемлекеттік стандарты талаптарына сай оқыту парадигмасынан (ақпаратты беру) зерттеу парадигмасына (құзыреттілік беру – әлеуеттен әрекеттерге) [3] көшуді

іске асыруды қажет. Бұл беталыс та кездейсоқ емес, бастауыш сынып мұғалімінің рөлін бағаламауға болмайды, өйткені оларға ерекше миссия жүктелген – лайықты ұрпақты өсіру. Мұндай міндеттерді тек кәсіби маман, жалпы және педагогикалық мәдениеті жоғары адам ғана шеше алады.

Мұғалімнің кәсіби дайындығы ретінде біз бастауыш білім беру саласында педагогикалық әрекетін тиімді іске асыруға мүмкіндік беретін әрі нәтижесінде білім, білік, дағды, қабілеттері, құндылықты бағ-дарлар мен тұлғалық қасиеттері сияқты түрлі сипаттарының жүйесінің қалыптасуына әсер ететін кәсіп-қойлықтың даму үрдісі деп танымыз.

Мұғалімді даярлаудың құрылымында шартты түрде үш базалық құрамдасты белгілеуді болады. Мұндай базалық құрамдас ретінде біз білімділік (кәсіби-маңызды жалпы мәдениеттік пен арнайы білім-дер және онымен байланысқан біліктер); құндылықты (құндылықты бағдарлар, мұраттар, қызығушылық-тар, уәждер); тұлғалық (жалпы және педагогикалық икемділіктер мен тұлғалық қасиеттер) бөлімдерін қарастырамыз.

Педагогтің кәсіби дайындығының кең ауқымында бастауыш сынып мұғалімінің даярлауында сабақтастықты қамтамасыз ететін арнайы аспектілердің мәні ерекше. Бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби даярлығының мазмұнына қатысты сабақтастық ұстанымының жүзеге асуы тұлғаның маңызды кәсіби сипаттарының қалыптасуының үздіксіздігін қамтамасыз ететін ұйымдастыруды қажет етіп, базалық құрамдастары мазмұнының дайындығындағы әр жаңа кезеңінде сақтау мен көбейтуде олардың ядролық элементтерін белгілеумен қоса балаға қатысты құндылықты бағдарлар дайындығының құрылымындағы үстемдікті білдіреді.

Педагогтің, сонымен қатар бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби даярлығына арналған зерттеулердің талдауы оның құзырлығы мен кәсіпқойлығына, білімге және тұлғалық ерекшеліктеріне қойылатын талаптарының күрделі түскенін айқындайды.

Қазақстан Республикасы білім берудің жалпыға міндетті мемлекеттік стандартының қазіргі нұсқасында болашақ бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби даярлығына қойылатын талаптар көрсетілген.

Бұл мамандық түлегі «... оқытатын пәнінің теориялық негіздерін; бастауыш сыныптың оқу пәндерінің оқыту әдістемесінің теориялық негіздерін, бастауыш білім берудің оқу бағдарламалары, оқулықтары, оқу құралдары мен заңды күші бар стандарттарының мазмұны мен құрылымын білуге тиісті ... білім алушы-лардың жас және жеке тұлғалық ерекшеліктеріне сай оқу-танымдық әрекетін ұйымдастыра алу тиіс ...» [3].

Сөйтіп, арнайы білімдер мен оларға негізделген білік пен дағдылар заманауи бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби даярлығының құрылымындағы өзінің «ядролық» мәнін сақтай отыра, педагогикалық, психологиялық, әдістемелік аспектілермен толықтырылып кеңейтіледі.

Мұғалімнің кәсіби даярлығының мазмұнына зерттеушілердің көбісі біліммен қатар тұлғалық қасиет-терді қалыптастыруды дайындықтың негізгі әрі қажетті бөлігі ретінде енгізеді.

Белгілі дәрежеде бұл «Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы бойынша Қазақстан Республикасы білім берудің жалпыға міндетті мемлекеттік стандартында бейнесін тапты, онда бастауыш мектеп мұғалімінің мынадай тұлғалық қасиеттері мен сипаттамасы: «...әлеуметтік, эмоциялық-жігерлік, зияткерлік, психикалық және тағы басқа қасиеттерді арттыру тиіс, әріптестер мен ата-аналармен қарым-қатынас құрай алу қажет», өзін-өзі баламалы бағалау, өзін-өзі бақылау, әділеттік пен объективтілік, қоғамдағы тиімді әлеуметтануға икемділігі бар, кәсіби мобильді тұлға ретінде берілген [3].

Білім берудің қазіргі кездегі жаңғыруда, бастауыш білім беру саласындағы білікті мамандарды даярлаудың талаптарының күрделенген кезінде және кәсіби әрекетінің сипатының өзгеруіне байланысты болашақ педагогті даярлаудағы пәнаралық сабақтастықтың мәнін ұғыну қажет.

Э.А. Баллер ұсынған ұғымы жалпыға бірдей болып табылады, ол бойынша сабақтастықты даму сатыларының не даму кезеңдерінің арасындағы байланыс деп танылып, оның мәні тұтастың кез келген тараптарының сақталуында немесе тұтастың жүйе ретінде өзгерген кездегі оны ұйымдастыратын жекелеген жақтарының сақталуы деп түсіндіріледі [4].

Материалистік философиядағы сабақтастық өзгеріс, даму, өзара әрекеттестік деген жалпы философиялық ұғымдар аясында қарастырылып, табиғат, қоғам мен ойлаудың даму үрдісіндегі ортақ және объективті байланысын білдіреді. Барлық философиялық категориялар тәрізді сабақтастық табиғат пен қоғамдағы барлық құбылыстарды қамтып, объективті және ортақ сипаттарға ие болады. Сол себептен ол барлық пәндер аясында, оның ішінде жаратылыстану, қоғамдық ғылымдары үшін әдістемелік маңызын жоғалтпайды.

Жоғары оқу орнындағы оқытудағы диалектикалық көзқарас жоғары оқу орындарындағы курстарының пәнаралық сабақтастығын әзірлеу қажеттілігіне әкеледі.

Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында Болон процесінің шеңберінде мынадай міндетті, ұсынымдық параметрлері орындалады:

- академиялық еркіндік – білім беру бағдарламаларының құрылымы мен мазмұнында таңдау бойынша компонент көбейеді: бакалавриатта 70%-ға дейін, магистратурада 80%-ға дейін, докторантурада 90-95%-ға дейін;

- еңбек нарығының сұраныстарына арналған еліміздің жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламаларының икемді әрекет ету тетігі енгізіледі – модульдік білім беру бағдарламалары әзірленеді делінген [1].

Сабақтастық ұстанымын бұзудағы ең қауіпті қатер бакалавриаттың білім беру бағдарламаларының құрылымы мен мазмұнында таңдау бойынша компонентінің көбейуінде болып табылады. Бұл жағдайда сабақтастық ұстанымы ұйымдастырушылық-педагогикалық қағидат ретінде жоғары оқу орнындағы пәнаралық сабақтастықты жүзеге асыруды қамтамасыз етеді.

Сабақтастықтың мәні даму кезеңдерінің арасындағы диалектикалық байланысты, ескі мен жаңа арасындағы байланысты іске асыруда болып табылады. Мұндағы жаңа дегеніміз неғұрлым прогрессивті болып табылады, дамудың жоғары сатысына көтереді деп танылады. Сабақтастық бойынша жаңа мен ескі арасындағы байланыс ешқашан үзілмейді. Жаңаның мазмұнында ескінің жағымды жақтары «түсірілген» түрде сақталады. Сабақтастықтың мақсаты – өткенге сүйеніп, қазіргі жағдайды дәйекті түрде жетілдіру, болашақты бағдарламалауға негізделген.

«Сабақтастық» ұғымы әр түрлі анықталады. Онысы да кездейсоқ емес. Өйткені бұл сабақтастықтың түріне байланысты: бұл бір оқу орнының ішіндегі ме немесе түрлі оқу орындары арасындағы сабақтастық туралы ма сөз қозғалады. Жоғары мектепке қатысты сабақтастықтың елеулі белгілері ретінде оқу-тәрбие жұмысының ұйымдастыруындағы бірізділік бойынша әр келесі буында алдыңғы буынның оқу әрекетінің мазмұнын құрайтын білім, білік, дағдылары бекітіліп, кеңейіп, күрделеніп, тереңдетіліп жалғасады.

Білімдерді, ойлау әрекеті, оқыту мен тәрбиедегі осы ұстанымының іске асыруды қамтамасыз ететін оңтайлы педагогикалық шарттар қалыптастыру жағынан сабақтастық А.М. Орлова, А.М. Пышкало, М.Н. Сизов және т.б ғалымдар жұмыстарында қарастырылған.

Жоғарыда ұсынылған мәселенің талдауына сүйеніп, біз сабақтастықты жалпы педагогикалық ұста-ным ретінде қарастырамыз. Сабақтастық ұстанымының іске асыруы бастауыш сынып мұғалімінің даярлығына қатысты оның дайындығын ұйымдастыруда тұлғаның кәсіби маңызды сипаттамаларын қалыптастыру үздіксіздігін, тұлғаның кәсіби маман ретінде қалыптасуындағы әр келесі кезеңіндегі база-лық білім, білік, дағдыларының, маңызды тұлғалық қасиеттерінің, құндылықты бағдарланған көзқарас-тарының қамтамасыз етуі деп танылады.

Қазақстанның педагог-ғалымдарының ерекше назары педагогикадағы сабақтастық ұғымының мәні мен мазмұнында екені белгілі. Бұл мәселе бойынша елімізде докторлық және кандидаттық диссертациялық жұмыстар қорғалған.

Білім беру кеңістігінің түрлі буындар арасындағы сабақтастықтың байланысын сақтау жағдайында мамандарды дайындаудың жекелеген аспектілері Т.П. Досанова, Л.Г. Дирксен, Ж.Е. Елубаева [5] және түрлі кәсіби салаларға қатысты басқа ғалымдарының жұмыстарында көрсетті. С.Смаилов, У.Б. Тулешова, А.Е. Манкеш [6] және басқалары сабақтастық мәселесін оқушылардың жоғары оқу орнындағы оқу-тәрбие үрдісіне бейімдеудің жалпы ерекшеліктерін зерттеу аясында қарастырды. Үздіксіз білім беру жағдайында сабақтастықтың теориялық, ұйымдастырушылық-әдістемелік негіздері және оны іске асыру техноло-гия-сын Б. Сайлыбаев, М.А. Кененбаева, К. Устемиров, Г.К. Шолпанкулова [7] және тағы басқалары зерттеді.

Ұсынылған авторлардың жұмыстарында сабақтастық педагогикадағы бір тәсіл, қажетті шарт және ұстаным ретінде анықталып, жекелеген буындар, сатылар немесе кезеңдер арасындағы байланысты қамтамасыз ететін үйлесімді оқыту жүйесін құру; білім, білік пен дағдыларын кеңейту мен тереңдету; сабақтастық мазмұны, формалары мен оқыту әдістеріне сәйкес оқу үрдісін құру деп танылады.

Педагогикалық, психологиялық және пәндік дайындықтың сабақтастықта оқытуының зерттеулері бойынша болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсібилігін қалыптастыруында пәнаралық сабақтас-тықты қамтамасыз етуі маңызды рөл атқаратыны белгілі болды. Сабақтастығы ұйымдасқан пәндер мен оқу бағдарламаларын оқыту негізінде меңгеру мүмкіндігінің дәрежесін дамыту, шығармашылық және өзіндік жұмысты ұйымдастыру сонымен бірге практикалық дағдыларын зерделеуде оң нәтижелерге жеткізеді.

Бастауыш сынып мұғалімнің кәсіби даярлығындағы пәнаралық сабақтастықты іске асыруда студент-тердің барлық оқыту мерзімінде алған білім, білік, дағдыларын дәйекті түрде кеңейту және күрделендіре беру маңызды болып табылады. Ол үшін жоғары оқу орнында білім беру стандартына сай жалпы мәдени

бағыттағы курстармен бірге педагогикалық практика жүйесімен толықтырылған жалпы кәсіптік пен пәндік даярлық пәндері кіріктіріледі.

Оқыту мен тәрбиенің біртұтастығы, бірлестігі мен жүйелілігін қамтамасыз етіп, олардың сапасын арттыру және тұлғаның дамуын арттыру мақсатында сабақтастықтың белгілі жақтары анықталды: ескі материал негізінде жаңа материалды меңгеру жоғары деңгейде беріледі, осыған орай білім, білік, дағдыларының саны мен сапасы артады. Олар маңыздырақ, дифференциалды және жинақы болып сипатталады.

Зерттеуіміздің барысында, біз пәнаралық сабақтастықты ескі мен жаңа білімдер, бұрынғы және жаңадан пайда болған тәжірибенің өзара байланысын ұғыну арқылы, болашақ мұғалімнің даму үрдісі болып табылатындығын тұжырымдаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- Назарбаев Н.Ә. Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы // Егемен Қазақстан. 31 қаңтар 2017.

- Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2010.

- Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. – Астана, 2010. – 42 б.

- Баллер Э.А. Преемственность в развитии культур [Текст] Э.А. Баллер. – М.: Изд-во Наука, 1969.

- Досанова Т.П. Преемственность профессиональной подготовки молодежи в региональной образовательной системе в условиях рыночной экономики: дис. ... канд. пед. наук. – Астана, 2004. – 170 б.

- Манкеш А.Е. Үздіксіз білім беру процесіндегі экологиялық тәрбие сабақтастығының ғылыми-педагогикалық негіздері: педагогика ғылым. докт. ғылыми дәрежесін үшін дайындалған дис. автореф.: 13.00.01-жалпы педагогика. /А.Е. Манкеш. – Алматы, 2008. – 46 бет.

- Кененбаева А.М. Бастауыш және негізгі мектепте математиканы дамыта оқытудағы сабақтастық мәселері (1-9 сыныптар негізінде): педагогика ғылым. канд. ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған дис. автореф.: 13.00.01-жалпы педагогика... /М.А. Кененбаева. – Астана, 2005. – 30 бет.

ӘӘЖ 377.1

МРНТИ 14.25.01

Г.С. Майлыбаева¹, С.А. Фейзулдаева²

¹Г. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің қауымдастырылған профессоры, PhD философия докторы, Талдықорған қ., Қазақстан

²Г. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің докторанты

БАСТАУЫШ МЕКТЕП МҰҒАЛІМІНІҢ ӨЗІН-ӨЗІ КӘСІБИ ДАМУЫ – ПӘНАРАЛЫҚ САБАҚТАСТЫҚТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ НЕГІЗІ

Аңдатпа

Мақалада үздіксіз білім берудің бірыңғай жүйесінде өзара байланысқан және бір-бірімен тығыз қарым-қатынаста тұратын бірнеше сатысы анықталып, олардың байланысы мен сабақтастығы білім беру мазмұнының толассыз сатылас бірігуі арқылы жүзеге асады, яғни бастауыш, жалпы орта және жоғары білім беру кезеңдеріндегі тұлғаның даму үрдісінің тұрақтылығы, біртұтастығы, үнемділігі мен сабақтас-тығын қамтамасыз ететіндігі сипатталған.

Мұғалімнің кәсіби тұрғыда өзін-өзі дамытуы – өз тәжірибесіне сыни тұрғыдан қайта қарап, өзі айна-лысып жүрген істерінің нәтижесінің мақсатқа сай орындалуын оймен зерттей білуі, рефлексия жасай алуы нәтижесінде тиімді дамиды деп анықталған.

Мұғалімнің кәсіби өзін-өзі дамытуды зерттеу үрдісі, бастауыш мектеп мұғалімінің кәсіби іс-әрекетін-дегі қайшылықтарды анықтауға, кәсіби өзін-өзі дамытуды алға жылжытуға және бастауыш мектепте пәнаралық сабақтастықты жүзеге асыруға оңтайлы жағдай туғызатындығы негізделген.

Түйін сөздер: бастауыш мектеп, бастауыш сынып мұғалімі, мұғалімнің кәсіби өзін-өзі дамытуы, пәнаралық сабақтастық, мұғалім тұлғасы, үздіксіз білім беру, оқу-тәрбие үрдісі.

Аннотация

Майлыбаева Г.С.¹, Фейзулдаева С.А.²

¹ассоциированный профессор,

Жетысуского государственного университета

им.И. Жансугурова, доктор философии PhD г. Талдыкорган, Казахстан

²докторант, Жетысуского государственного университета им. И.Жансугурова

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ САМОРАЗВИТИЕ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ – ОСНОВА РЕАЛИЗАЦИИ МЕЖПРЕДМЕТНОЙ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ

15)статье акцентируется внимание на то, что ступени системы непрерывного образования взаимосвязаны между собой единой общностью, где преемственность и устойчивое развитие личности на этапах начального, среднего и высшего образования, достигается за счет интеграции и преемственности содержания образования.

Профессиональное саморазвитие учителя начальной школы определяется как процесс критического взгляда на собственный опыт и как результат разумного анализа собственной педагогической деятельности.

Обосновывается, что процесс исследования профессионального саморазвития учителя даёт возможность выявления противоречий в профессиональной деятельности учителя начальной школы, содействует его профессиональному саморазвитию и создаёт благоприятные условия для реализации межпредметной преемственности в начальной школе.

Ключевые слова: начальная школа, учитель начальных классов, профессионального развитие учителя, межпредметная преемственность, личность учителя, непрерывное образование, учебный процесс.

Abstract

G.Mailybaeva¹ Feizuldaeva S.A.²

¹Associate Professor of Zhetysu State University after I. Zhansugurov

PhD Taldykorgan, Kazakhstan

²Zhetysu State University Named after I. Zhansugurov, doctoral student

PROFESSIONAL SELFDEVELOPMENT OF THE TEACHER OF THE PRIMARY SCHOOL – BASIS FOR THE IMPLEMENTATION OF INTEROBJECTIVE CONTINUITY

The article focuses on the fact that the stages of the system of lifelong education are interconnected by a single community, where the continuity and sustainable development of the individual at the stages of primary, secondary and higher education is achieved through integration and continuity of the content of education. The professional self development of an elementary school teacher is defined as the process of a critical look at one's own experience and as the result of a rational analysis of one's own pedagogical activity.

It is substantiated that the process of studying professional teacher self-development makes it possible to identify contradictions in the professional activities of an elementary school teacher, contributes to his professional self-development and creates favorable conditions for the implementation of interdisciplinary continuity in elementary school.

Keywords: Primary school, primary school teacher, teacher professional development, interdisciplinary continuity, teacher's identity, continuing education, studying process.

Білім беру жүйесін түгелдей реформалаудың өзектілігі ғылым мен техниканың, мәдениеттің жоғары жетістіктерімен тығыз байланысты. Қазақстан Республикасындағы құрылған және ғылыми негізделген үздіксіз білім беру жүйесі мамандардың кәсіби даярлығы мәселелерін шешуде жаңа талаптар қояды. Мұндай жағдайда қоғамның әр мүшесінің өз шығармашылық потенциалын жүзеге асыру қажеттілігі айтарлықтай артады.

Үздіксіз білім берудің бірыңғай жүйесінде өзара байланысқан және бір-бірімен тығыз қарым-қатынаста тұратын бірнеше сатысы анықталады. Олардың байланысы мен сабақтастығы білім беру мазмұнының толассыз сатылас бірігуі арқылы жүзеге асады, яғни бастауыш, жалпы орта және жоғары білім беру кезеңдеріндегі тұлғаның даму үрдісінің тұрақтылығы, біртұтастығы, үнемділігі мен сабақтастығын қамтамасыз етеді.

Заманауи педагогикалық ғылымында үздіксіз білім беру жүйесінің бөлшектері арасындағы сабақтастықтың теориялық, ұйымдастырушылық және технологиялық негіздері С.Я. Батышев, Ю.А. Кустов, А.П. Сманцер, В.Я. Лыкова және т.б. жұмыстарында қарастырылады. Қазақстандық зерттеушілердің ішінен Т.П. Досанова, Л.Г. Дирксен, Ж.Е. Елюбаевалардың жұмыстарын атауға болады.

Түрлі білім беру жүйелері мен мекемелер арасындағы сабақтастықтың практикалық түрде жүзеге асыру жолдарын ұсынған ресейлік зерттеушілері – В.А. Гущенко, Л.Е. Егорова, Э.И. Трофимов және отандық С.Смаилова, У.Б. Тулешова, А.Е. Манкеш және басқалары.

Қазіргі педагогикалық ғылымда білім беру сабақтастығының мәселесін тұлғаның үздіксіз білім беруін іске асыру шарты деп қарастырады. Оның мәні мен мазмұны, біріншіден, білім берудің жалпы және өзіндік мақсаттарын анықтау, баланың ілгерінді нәтижелі дамуын, оның білім берудің келесі баспалдағына тиімді көшуін қамтамасыз ететін бірыңғай мазмұнды бағытты құрастыру, екіншіден, білім берудің әдістемелік жүйесінің әр бөлшегінің (мақсаты, міндеттері, мазмұны, құралдары, педагогикалық үрдісін ұйымдастырушы формаларының) байланысы мен бірлестігі деп түсіндіріледі.

Сонымен қатар, қазіргі уақытта білім берудің вариациялылығына байланысты осы жүйелер арасында білім беру мазмұны, жұмыстың әдістері мен формалары, балалармен қарым-қатынас жасауда және оқу-тәрбие үрдісінің жүзеге асыру технологиясында едәуір алшақтық байқалады.

Мектептің бастауыш білім беру кезеңі-адамның үздіксіз білім алу жүйесінің екінші баспалдығы, сондықтан тұлғаны қалыптастыруда оған ерекше орын беріледі. Бұл кезеңде баланың оқушы, студент, азамат ретінде қалыптастыратын тұлғалық қасиеттері, қабілеттері анықталады. Бірақ бұл жүйедегі білім беру мекемелері жұмысының әлеуеті мен жетістіктері көршілес білім беру баспалдағының мамандарымен ескерілмейді әрі толық түрде пайдаланбайды.

Осы орайда, бастауыш білім беру саласын модернизациялау үдерісін жүзеге асыру жеке тұлға мен мұғалімнің кәсіби потенциалын белсендендіруді қажет етеді. Бастауыш мектептің оқыту процесін әр бала ақыл-ой және шығармашылық жағынан дамып, жетістікке жете алатындай етіп ұйымдастыра білетін мұғалімдерге сұраныс өсті. Бастауыш мектеп мұғалімінің кәсіби білім деңгейіне қойылатын талаптар, өз еңбегінің нәтижелігіне жауапкершілік күрделене түсуде.

Бұл жағдайда педагогикалық шеберлікті жетілдіру, мұғалімнің шығармашылық потенциалын дамыту мәселесі әлеуметтік талап қана емес, сонымен бірге бастауыш мектеп мұғалімінің кәсіби қарым-қатынасын шынға деген талапқа ұласады.

Жоғарыдағы мәселелер, «Қазақстан–2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Халқына жолдауында, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында (2007), Қазақстан Республикасының «Орта білімді дамыту тұжырымдамасында», «Қазақстан Республикасы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасында кеңінен қарастырылған [1;2;3;4].

Былайша айтқанда, бастауыш мектепке негізгі психологиялық-педагогикалық дайындықты игерген, өз пәнін жете меңгерген, әдістемелік құралдармен қаруланған, балаларды түсінетін және олармен жоғары деңгейде қарым-қатынасқа түсе алатын, мәдениетті, эрудициясы жоғары, еңбекке құлшынысы бар шебер мұғалімдер қажет. Бастауыш мектептегі тұтас оқыту-тәрбиелеу процесінің тиімді болуы мұғалімнің жеке басын жетілдірумен байланысты болып отыр.

Бүгінгі күндегі қол жеткізген жетістіктеріміз және ертеңгі күні қандай белестерге көтерілетініміз өзімізге, әрбір адамның шығармашылық жұмыс істей алу іскерлігіне, жоғары саналылыққа, кәсіби шеберлікке, жауапкершілік сезімге және қоғам алдындағы парызымызды өтеуімізге байланысты.

Баршамызға белгілі болғандай, қоғам алдында жауап беретін тұлғалардың бірі – мұғалім. Мемлекеттің білім саясаты осы мұғалімдер арқылы жүзеге асырылады. Ал, мұғалімдер қауымының алдында тұрған басты мақсат-рухани жан дүниесі бай, жан-жақты дамыған, жеке тұлғаны қалыптастыру. Мұғалімнің кәсіптік жетілуі мен дамуы тұрғысында көп мәселелер қарастырылуы қалыпты жағдай.

Педагогтардың кәсіби іскерлігін қалыптастыру мәселелерін П.П. Блонский, Н.К. Крупская, А.В. Луначарский, А.С. Макаренко және т.б. жете зерттеген. Олар Кеңес мұғалімін даярлаудың мәнін, мазмұны мен жүйесін негіздеген. Бүгінгі педагогтар Н.В. Кузьмина, В.А. Слостенин, С.Т. Каргин, Л.А. Шкутина, Н.В. Мирза, Қ.А. Сарбасова т.б. мұғалімді кәсіби даярлау процесінің психологиялық-педагогикалық негіздеріне, педагогикалық мамандықтың мәніне, өзіндік ерекшеліктері мен функция-ларына тоқталады. Оның құрылымын негіздей отырып, мұғалімнің іс-әрекетінің профессиограммасын,

студенттердің шығармашылық және өздігінен дербес білімін жетілдіруге байланысты ғылыми-әдістемелік бағдар ұсынады.

Мұғалімнің кәсіптік-шығармашылық дамуы жөнінде В.А. Афанасьева, Н.Д. Хмель, Ш.Т. Таубаева, А.А. Бейсенбаева, М.Ә. Құдайқұлов, А.К. Ахметов, Б.А. Тұрғынбаева және т.б. ғалымдар зерттеу жұмыстарын жүргізді.

Мұғалімнің кәсіби іскерлігін қалыптастыру мәселесі де ғалымдардың назарынан тыс қалмады. Оны ғылыми-теориялық тұрғыдан О.А. Абдуллина, В.А. Беликов, Г.Д. Бухарова, А.Д. Сазонов және т.б. ғалымдар негіздеді. Мұғалімдерді кәсіби даярлау мәселесі, соның ішінде кәсіби-педагогикалық даяр-лаудың жалпы теориясы О.А. Абдулинаның, Ю.К. Бабанскийдің, Ю.Н. Кулюткиннің және т.б. еңбегінде қарастырылса, шығармашылықта педагогикалық іс-әрекет мәселелеріне В.Андреев, В.В. Краевский, А.И. Пискунов және т.б. еңбектері арналады.

Педагогикалық іс-әрекеттің маңызды ерекшелігі – оның тұтастығы, бөлінбейтіндігі, «жартылай меңгеруге» келмейтіндігі [5]. «Педагогикалық білім алудың қай деңгейін сөз етсек те, педагогикалық іс-әрекеттің тұтастық сипаты, мәні, инварианттылығы сақталуы қажет» [6].

Демек, біз мұғалімнің кәсіби тұрғыдан өзін-өзі дамытуының педагогикалық шарттарының ғылыми негізін анықтау үшін ең алдымен мұғалімнің педагогикалық дайындығының мақсатын, өзін-өзі дамыту-дан не түсінуге болатынын, оның педагогикалық іс-әрекеттегі қызметін, мұғалімнің үздіксіз білім алуы тәртібін: құрылымын, қалыптасу кезеңдерін, факторлары мен шарттарын, бұл үдерістің кәсіби-педагогикалық дайындықта жүзеге асуын анықтап алуымыз керек.

Ал, мақсат – кез-келген құбылыстың, оның ішінде педагогикалық іс-әрекеттің де табиғатын түсінудің негізі. Мақсат педагогикалық іс-әрекетті жүйе құраушы компонент болып табылады, сондай-ақ сол «жүйе құраудан шығатын қортынды» кескіні іспеттес [7].

Атап кететін бір жайт, ол динамикалы дамып келе жатқан заманауи қоғам мамандар даярлауға жаңа талаптар қояды:

- оқытудың ақпараттық формаларынан интерактивті формалары мен әдістеріне көшу;
- мәселе туындату мен танымдық әрекет ізденістері элементтерін енгізу;
- оқытуда студенттердің өзіндік жұмыстарының резервтерін пайдалану;
- «оқытушы-студент», «студент-студент» жүйелеріндегі тұлғаралық өзара қарым-қатынас пен өзара әрекетті қамтамасыз ету;
- тұлғаның өзін-өзі кәсіптік анықтауында белсенділік принципін жүзеге асыру;
- оқытуды кәсібилендіру.

Осыған сәйкес, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін оқытатын жоғары оқу орны оқытушысын даярлаудың озық сипатын қамтамасыз ету қажеттілігі арта түседі. Жоғары оқу орнының оқытушысының педагогикалық қызметінің міндеттерін шешуде нақ осы тәсіл септігін тигізеді, демек, студентті бір іс-әрекеттің бір түрінен (оқу-танымдық) екіншісіне (кәсіптік) ауыстыруға, соған орай оның мақсаты, құралдары мен нәтижелерін алмастыруға көмектеседі.

Бұл тұрғыда ғалымдар инновациялық процестерді жеделдету үшін, қоғам мен мұғалімдер қауымының білім беру саласындағы жаңалықтарға деген көзқарастарын өзгертіп, білім беру жүйесінде жаңа институциялық құралдар мен ұжым жинау қажет – деп көрсетеді. Білім беруге реформа жасау тәжірибесі педагогикалық іс-әрекеттің ұлттық бағыттағы білім беру мекемелерін ашу бағытын жандандыра түсті. Бұған білім беруді аймаққа бөлу, қоғамның қоғамдық саяси көзқарастарының ауысуы, жаңа мемлекеттік құрылым мен экономика құрылымы әсер етті.

Мұғалімнің кәсіби тұрғыда өзін-өзі дамытуы – өз тәжірибесіне сыни тұрғыдан қайта қарап, өзі айна-лысып жүрген істерінің нәтижесінің мақсатқа сай орындалуын оймен зерттей білуі, рефлексия жасай алуы нәтижесінде тиімді дамиды деп санаймыз. Рефлексия атқаратын қызметтеріне қарай психологиялық, әдіснамалық, интеллектуалдық, тұлғалық болып сипатталады.

Психологиялық рефлексия – мұғалімдегі ішкі өзгерістерді жүзеге асыратын болғандықтан, педагогикалық жаңашылдықтың негізі болып табылады. Бұл бағыттағы еңбектерде психологиялық рефлексиядағы жетекші факторлар қатарына коммуникативтілік (өзімен-өзінің іштей тілдесуі), даралық (құндылық бағдарлар, қозғаушы күштер), әрекеттік (объектілерді жасау және өзгерту), рефлексивті (өзін-өзі ұғыну, басқаларды түсіну) жататындығы атап көрсетіледі (Б.З. Вульф, В.И. Харькин, Г.С. Сухобская, Ю.Н. Кулюткин, т.б.).

Әдіснамалық рефлексия – мақсаткерлікті талдай алудан басталып, тұлғаның өзінің нақты жағдайы мен болашағының бағытын саралай, аралық мақсаттарды анықтай алумен сипатталады.

Интеллектуалдық рефлексия – педагогикалық проблеманы шешу үшін білімдерді іске қосу мен олардың мәселені шешудегі жеткіліксіздігі арасындағы интеллектуалдық қарым-қатынастық түрінде байқалады. Осы қарым-қатынасты өз бетінше шешу нәтижесінде тұлғаның аса белсенділікпен өзін қайта түлетуіне, құндылық бағдарлары мен ойлауына өзгеріс енгізетін тұлғалық және интеллектуалдық дамуына жол ашып, жанашылықты туғызады.

Тұлғалық рефлексия мұғалімнің өз мүмкіндіктері мен қабілеттерінің шекарасын анықтай алуы, оның әртүрлі «мен» образдарды, өзінің «мен» тұжырымдамасын түзе алуы болып саналады.

Тұлғалық рефлексияның негізгі тетіктеріне: талдау және өзіндік талдау, бағалау және өзіндік баға беру, тексеру мен өзіндік тексеру жатады [8].

Біздің ойымызша, бастауыш мектеп мұғалімін кәсіби тұрғыдан өзін-өзі дамыту мәселесінің негізгі идеясы – бұл жеке тұлғалық әрекеттің даму идеясы. Сондықтан, адам кәсібі және әрекеттегі жетістігіне сай ұстанымы негізінде оқып, үйренеді. Демек, бастауыш мектеп мұғалімінің кәсіби қалыптасуы, кәсібилену жолындағы даму мен жеке тұлғалық даму бірлігі болғанда ғана жүзеге асады.

Педагог-зерттеушілер А.А. Бодалева, К.А. Альбуханова-Славскаялардың пікірінше, жеке тұлғаның өзін-өзі дамыту ерекшелігін субъект әрекеті ретінде қарасақ, кәсіби әрекеттің маңызын оның шығарма-шылық өзіндік дамуының тиімді шарты деп көрсетуге болады. Мұғалімнің кәсіби өзін-өзі дамытуына келгенде бұл төмендегідей көрінеді.

Кәсіби өзін-өзі дамытуды мұғалімнің педагогикалық процестің өзге де қатысушыларымен өзара байланысы мен өзара қатынасы ретінде қарастыруға болады, себебі мұғалімнің кәсіби өзін-өзі дамытуы көп қырлы құбылыс. Және ол зерттеудің жан-жақты әдістерін қажет етеді. Кәсіби өзін-өзі дамытудың зерттеуге тиісті өз деңгейлері мен компоненттері бар. Кәсіби өзін-өзі дамыту тұтас және иерархиялық ұйымдасқан болып саналады.

Біздің жағдайымызда, бастауыш мектеп мұғалімінің кәсіби өзін-өзі дамытуды динамикалық үдеріс ретінде қарастырамыз, сондықтан мұғалім тұлғасының және оның кәсібилігінің процессуалдығына жағдай жасалады. Осылайша, мұғалімнің кәсіби өзін-өзі дамытуды зерттеу үдерісі, бастауыш мектеп мұғалімінің кәсіби іс-әрекетіндегі қайшылықтарды анықтауға, кәсіби өзін-өзі дамытуды алға жылжытуға және бастауыш мектепте пәнаралық сабақтастықты жүзеге асыруға оңтайлы жағдай туғызады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты.
14. Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы. – Астана. 2012 жыл 14 желтоқсан.
Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007.
Қазақстан Республикасының «Орта білімді дамыту тұжырымдамасы» // Егемен Қазақстан. - 1997. – 19 маусым.
4. «Қазақстан Республикасы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы» // Егемен Қазақстан. – 2010 ж. 18 маусым.
- В Сергеев Н. К. Непрерывное педагогическое образование: концепция и технологии учебно-научно-педагогических комплексов (вопросы теории): Монография. – СПб.; Волгоград, 2008. – 166 б
- В Сериков В.В. Личностный подход в образовании: концепции и технологии: Монография. – Волгоград: Перемена, 2004. – 152 б
- В Ильин В.С. Формирование личности школьника (целостный процесс). – М., 1994. – 144 б
14. Тұрғынбаева Б.А. «Біліктілікті арттыру жүйесінде мұғалімнің шығармашылық әлеуетін дамыту». Пед. ғыл. док. автореф. – Алматы, 2006.

УДК 378.24
МРНТИ 14.35.05

А.Н. Галиева¹, С.С. Боранбай², А.А. Бекмухаметова³
В ф.э.к., қауымдастырылған профессор (доцент) м.а., І.Жансүгіров атындағы ЖМУ
Талдықорған қ., Қазақстан
- І.Жансүгіров атындағы ЖМУ магистранты
Талдықорған қ., Қазақстан
- І.Жансүгіров атындағы ЖМУ магистранты
Талдықорған қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ ДЕФЕКТОЛОГ МАМАННЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Мақалада «кәсіби құзіреттілік» ұғымы, соның ішінде болашақ дефектолог маманның кәсіби құзыреттілігіне қойылатын талаптар, оның кәсіптік іс-әрекетінің шеңбері қарастырылады. Педагог-дефектологтың кәсіби қызметіне қажет жауапкершілік, ізгілік, өмір сүйгіштік, төзім, өз жұмысына беріктік, мүмкіндігі шектеулі адамдардың өмірлік қызығушылықтарына адалдық, тәрбиеленушілерге сүйіспеншілік, сыйластық, кәсіби адалдық сияқты қасиеттер сипатталады. Авторлар болашақ педагог-дефектологтардың міндетті түрде дамуында ауытқуы бар балаларды оқытудың анатомиялық-физиологиялық негіздерін, даму мүмкіндігі шектеулі балалардың психологиялық ерекшеліктерін, осы санаттағы балаларды оқытудың спецификалық әдістері мен тәсілдерін, жеке және топтық оқыту бағдарламаларын координациялау тәсілдерін меңгеруді қарастыратын кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастыру қажет деген қорытынды жасайды.

Түйін сөздер: кәсіби құзіреттілік, кәсіби даярлық, білім алуда ерекше қажеттіліктері бар тұлғалар, педагог-дефектолог, оқу-тәрбие үрдісі, кәсіби мәдениет.

Аннотация

Галиева А.Н.¹, Боранбай С.С.², Бекмухаметова А.А.³
8. к.ф.н., и.о. ассоциированный профессор (доцент), ЖГУ имени
И.Жансугурова, г. Талдықорған, Казахстан
В магистрант ЖГУ имени
И.Жансугурова, г. Талдықорған,
Казахстан
В магистрант ЖГУ имени
И.Жансугурова, г. Талдықорған,
Казахстан

ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО ДЕФЕКТОЛОГА

- статье рассматривается понятие «профессиональная компетентность», в том числе требования к профессиональной компетентности будущего дефектолога, круг его профессиональной деятельности. К профессиональной деятельности педагога-дефектолога характеризуются такие качества, как ответственность, гуманность, жизнеспособность, терпимость, стойкость к своей работе, преданность жизненным интересам людей с ограниченными возможностями, любовь к воспитанникам, уважение, профессиональная преданность. Авторы делают вывод о необходимости формирования профессиональной компетентности будущих педагогов-дефектологов, предусматривающей овладение анатомо-физиологическими основами обучения детей с отклонениями в развитии, психологическими особенностями детей с ограниченными возможностями в развитии, специфическими методами и приемами обучения данной категории детей, способами координации индивидуальных и групповых программ обучения.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессиональная подготовка, лица с особыми потребностями в образовании, педагог-дефектолог, учебно-воспитательный процесс, профессиональная культура.

Abstract

A.N. Galieyva¹, S.S. Boranbay², A.A. Bekmukhametova³

\endash

Candidate of Philology, Associate Professor of Zhetysu State University named after I. Zhansugurov,

Kazakhstan, Taldykorgan

²Master's degree candidate Zhetysu State University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

³Master's degree candidate Zhetysu State University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

BASES OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCY OF THE DEFECTOLOGIST

The article deals with the concept of "professional competence", including the requirements for the professional competence of the future pathologist, the range of his professional activities. Such qualities as responsibility, humanity, vitality, tolerance, resistance to work, devotion to the vital interests of people with disabilities, love for pupils, respect, professional devotion are characterized to the professional activity of the teacher-defectologist. The authors conclude about the necessity of formation of professional competence of future teachers of special education, providing for the mastery of the anatomical and physiological foundations of teaching children with developmental disabilities, psychological characteristics of children with disabilities in the development of specific methods and techniques of teaching this category of children, the ways to coordinate individual and group training programs.

Keywords: professional competence, professional training, persons with special needs in education, teacher-defectologist, educational process, professional culture

Қазіргі кездегі қарқынды жүріп жатқан жаһандану үрдісі әлемдік бәсекелестікті күшейте түсуде. Сондықтан болашақ маманды жан-жақты даярлауға, кәсіби біліктілігін дамытуға қоғам мен мемлекет қатаң талап қояды. Маманның кәсіби құзіреттілігі оның кәсіби дайындығымен тығыз байланысты.

ҚР Президенті 2011-2020 жылдардағы білім беруді дамытудың Мемлекеттік бағдарламасы, Қазақ-станның Болон декларациясын қабылдауы Республика бойынша дефектологиялық білім беру саласынан бірқатар стратегиялық міндеттер қояды: әлемдік мәдени және білім беру кеңістігіне кіру, бәсекеге қабілетті педагог-дефектологтар тәрбиелеу. Халықаралық талаптарға сай сапалы болашақ мамандар даярлау ісі жан-жақты білімді, жоғары кәсіби деңгейдегі педагог арқылы жүзеге аспақ.

І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті (ЖМУ) жоғары білім саласындағы жетістік-тері мен ғылыми зерттеулері Қазақстан мен шетелде танымал республикадағы көпсалалы жоғары оқу орны. Университет жоғары ғылыми-педагогикалық әлеуеті мен заманауи материалдық базасын иелене отырып, республикамыздың Алматы облысы аймағының индустриалды-инновациялық дамуына қажет-ті жоғары білікті кадрлар даярлауда үлкен рөл атқаруда.

Университет 1999 жылдан бері Алматы облысының сұранысына сәйкес дефектолог маман даярлап келеді. 5В010500–«Дефектология» мамандығының білім беру бағдарламасының мақсаты - түрлі мүмкіндігі шектеулі балалардың психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуін әртүрлі институционалды жағдайларда жүзеге асыра алатын, диагностикалық кеңес беру, коррекциялық-педагогика саласында ұйымдастыру-басқару қызметін жүргізе алатын кәсіби құзіретті мамандар даярлау.

Педагог-дефектологтың кәсіптік іс-әрекетінің шеңбері кең (сурдопедагог, логопед, олигофренопедагог, тифлопедагог) аумағына ие. Педагог-дефектолог келесідей кәсіби қызмет атқара алады:

– арнайы оқытуды қажет ететін мектепке дейінгі балаларға арналған арнаулы мекемелерінде тәрбие-ші; ПДТБ, зиятында және есту, сөйлеу, көру, тірек-қимыл қозғалысында ауытқуы бар балаларға арналған мектеп-интернаттарында тәрбиеші;

– ПДТБ зиятында және есту, сөйлеу, көру, тірек-қимыл қозғалысында ауытқуы бар балаларға арналған мектептерде бастауыш сыныптардың оқытушысы; жалпы білім беретін мектептерде түзету сабақ-тарының оқытушысы; арнайы (түзету) мектептердегі мұғалім;

– мектепке дейінгі және мектеп жасындағы кемтар балаларға арналған ұйымдарында; емдік-алдын алу мекемелерде, арнайы кабинеттерде; жалпы білім беретін мектептерде логопедтік пункттердегі логопед;

– арнайы оқытуды қажет ететін мектепке дейінгі және жалпы білім беретін мекемелерде педагог-дефектолог.

Қоғамның даму деңгейіне сәйкес дефектолог маманның кәсіби дайындығы, демократиялық және гуманистік сенімдері, жалпы адамзаттық рухани байлығы жоғары дәрежеде болуы қажет. Қазіргі маман кең фундаментальді және тәжірибелік дайындыққа ие болу, өз мамандығын жетілдіре ала білу, өз білімін өрістете білу, іс жүзінде қызмет ұйымдастыру принциптерін колдана алу, сонымен қатар педагогикалық процесті басқару озық әдістеріне ие болу қажет.

Педагог-дефектолог мамандығының білім алушылар контингентіне байланысты өз ерекшелігі бар.

Ерекше білім беру қажеттілігіне ие әрбір тұлға арнайы дайындығы бар педагог-дефектологтың кәсіби қызметіне жүгінуге, педагогикалық көмек алуға құқылы. Адам құқықтары аймағында, негіз қалаушы халықаралық құжаттарға сәйкес, Қазақстан Республикасының Заңында мемлекеттің барлық балалары үшін білім алуда тең құқықтар принципі қарастырылады. Балалардың білім алуға құқықтары Қазақстан Республикасының Конституциясында – «ҚР бала құқықтары туралы» [1], Қазақстан Республикасының Заңдарында – «Білім алу туралы» [2], «Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзете қолдау туралы» [3] және т.б. қарастырылған. Осы құжаттар негізінде мемлекет әр баланың ұлтына, дініне, денсаулық қалпына қарамастан тегін жалпы білім алу құқығын қамтиды. Мемлекет басшысының «Кедергісіз келешек» жобасында мүмкіндіктері шектеулі тұлғалардың өмірінің сапасын арттыруға, олардың әлеуметтік бейімделуіне көңіл бөлінген.

Арнаулы білім беру құрылымында педагогикалық қызметте үлкен жетістікке жету үшін қарапайым педагогикалық даярлық жеткіліксіз. Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс ерекшеліктері дефектолог маманнан тек қана жоғары кәсіби құзыреттілікті ғана емес, сондай-ақ мүмкіндіктері шектеулі балалардың ішкі әлемін түсіне алатындай педагогикалық мамандыққа қалыптасқан кәсіби құндылық қарым-қатынасты талап етеді [4].

Кәсіби құзыреттілік-педагогтің іс-әрекетін сипаттайтын негізгі көрсеткіш. Ол білім мен іскерлікті педагогикалық тәжірибеде қолдана алудың қажеттілігі пен тиімділігін қарастырады, өздігінен және жауапты әрекет ете білуді анықтайды. Педагогикалық құзыреттілік - педагог табыстылығының маңызды шарты және оның мүмкіндіктерінің көрсеткіші. Педагогтың құзыреттілік түсінігінде бірінші орынға ойлау қабілеті, талдау қабілеті, өз-өзіне есеп беру қажеттілігі, шығармашылыққа бейімділігі мен өз мамандығына деген махаббат сияқты компоненттер қойылады [5].

Педагог-дефектологтың кәсіби құзыреттілігі тар кәсіби құрылыммен шектелмейді. одан мүмкіндігі шектеулі баланың әлеуметтік, психологиялық және білім алуы мен тәрбиесімен ұштасқан басқа да проблемаларды шешуі көзделеді. ғалым О.А. Козыреваның анықтауы бойынша, педагогтың кәсіби құзыреттілігі бұл педагогтың жеке тұлғасы мен қызметінің интегралды сипаттамасы [6].

Педагог-дефектологтың дайындығы оқытушылық, диагностикалық-аналитикалық, консультативтік, тәрбиелік, психопрофилактикалық, түзету-дамытушылық, ағартушылық және ғылыми-зерттеушілік қызмет түрлерін игеруді қарастырады. педагог-дефектологтың дайындық мәселелері шетелдік дефектологтар Х.С. Замский, А.И. Метт, О.В. Правдина, Ф.А. Рау, Н.А. Чевелева және т.б. жұмыстарында қарастырылған. Білім берудің жаңа парадигмасы педагог-дефектологтан тек кәсіби құзыреттілік қана емес, сонымен қатар педагогикалық қызметке ерекше көзқарасты талап етеді.

Жалпы білім беру үрдісіндегі ізгілендіру дефектология ғылымы үшін ерекше мәні бар. Ол мүмкіндігі шектеулі баланың жеке басын құрметтеуді алдыға қояды және осы негізде әр балаға психологиялық, педагогикалық және әлеуметтік жағдайдың жасалуын болжайды. Заманауи білім беру мекемелеріне жаңа технологияларды шығармашылықпен іске асыратын, өзінің кәсіби қызметінде жоғары нәтижелерге ие бола алатын құзыретті маман қажет. Білім алуда арнайы қажеттіліктері бар балалардың санының ұлғаюына байланысты барлық уақытта арнайы білім беру жүйесінің педагогына қойылатын талаптар үнемі артып отырады. Жағдайдың динамикалық өзгеруіне байланысты педагог-дефектологтан өз жұмысының стратегиясын құра білу, педагогикалық қызметті жобалау және модельдеу, кез келген жағдайда шешім қабылдай білу және жауапкершілікті сезіне білу талап етіледі.

Болашақ дефектолог студенттердің кәсіби құзыреттілігінің көрінісі кәсіби білімдерінің бірлігін, кәсіби педагогикалық технологияларды меңгеруін, ұжымда жұмыс істей білу, еңбек нарығында бейімделе білу, үздіксіз білімін жетілдіру, білім беру ұйымының даму стратегиясының өзгеруіне байланысты мамандығының бейінін өзгерту, педагогикалық технологияларды меңгеру, ақпаратпен жеке жұмыс істей білу, шешім қабылдай білу, сонымен қатар, өз қызметін жобалап, одан нәтиже алуға қабілетінің болуы, педагог қызметінің мазмұнын анықтайтын жағдайларда әрекет ету қабілетінен байқалады [7].

Қазіргі қоғам үшін жоғары кәсіби дефектолог кадрларды даярлау өзекті мәселе болып табылады. Оған әсер ететін келесі фактілерді айтуға болады:

дефектологияны кәсіби әрекеттіліктің арнайы аймағы және ғылыми білімнің дербес аймағы ретінде анықтау;

В педагогикалық білім беру аймағынан субъектіні, объектіні және дефектологтардың кәсіби әрекет ету аймағының принципіалды белгілерін анықтау;

әлеуметтік, педагогикалық, медициналық жұмыс жасау салалары үшін жоғары кәсіби дефекто-логиялық кадрларды даярлаудың терең қажеттілігінің болуы;

Дефектолог мамандығы өзгеретін міндеттерді шешуге, жана дәстүрлі емес жағдайларда өз білімдерін қолдануға және оларды теориялық және қолданбалы аспектілерде жеткілікті кең қызмет саласына бағыттауға ерекше дағдыларды талап етеді.

Педагогтың жеке тұлғасына қойылатын кәсіби талаптар жиынтығы педагогикалық іс-әрекетке кәсіби даярлық ретінде анықталады. Оның құрамында бір жағынан психологиялық, психофизиологиялық, дене даярлығы болса, екінші жағынан ғылыми-теориялық, практикалық жан-жақтылықты атауға болады.

Педагог-дефектолог мамандығы білім алушылар контингентіне байланысты айтарлықтай ерекшелік-ке ие. Білім алуда ерекше қажеттіліктері балалармен түзете дамыту жұмыстары педагог-дефектологтан тек жоғары кәсіби құзыреттілікті талап етеді, сонымен қатар, мүмкіндіктері шектеулі балалардың ішкі әлемін түсінудің жоғары деңгейін болжайтын педагогикалық қызметке қажет адамгершілік қарым-қатынастар арқылы оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастыруды талап етеді..

Болашақ дефектологтың дайындығы оқытушылық, диагностикалық-аналитикалық, консультативтік, тәрбиелік, психопрофилактиктік, түзету-дамытушылық, ағартушылық және ғылыми-зерттеу қызмет түрлерін меңгеруді көздейді.

Педагог-дефектологтың кәсіби біліктері мен дағдыларының көрсеткіштері ретінде :

- баланың психикалық даму барысын, оның жас нормаларына сәйкестігін анықтау мақсатында психологиялық-педагогикалық тексеру жүргізе білу;
- бұзылу түрін анықтау үшін дифференциалды диагностика әдістерін меңгеру;
- дамуында ауытқулары бар балалар мен ересектерге, олардың ата-аналары мен педагогтарына оқыту, дамыту, өмірлік және кәсіби өзін-өзі анықтау мәселелері бойынша кеңес беру;
- білім беру мекемесінде, отбасында қолайлы психологиялық климат жасауға бағытталған психопрофилактикалық жұмысты жүзеге асыра білу;
- даму кемістігі бар балаларды тәрбиелеу әдістерін, оқыту дағдылары мен тәсілдерін меңгеру;
- денсаулыққа зиян келтіретін әдеттердің алдын алу және түзету әдістері, әлеуметтік ортаның қолайсыз әсерінен қорғау тәсілдері туралы білім;
- табиғи, техногендік және әлеуметтік сипаттағы қауіпті және төтенше жағдайларда психологиялық көмек көрсету тәсілдерін білу;
- ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру және жүргізу дағдыларын меңгеру.

Дефектолог маманның кәсіби құзіреттілігі олардың дайындық деңгейіне қоғам қоятын талаптардың, олардың кәсіби іскерлігін қалыптастырудың тиімді үрдісін ұйымдастыруда теориялық және әдістемелік базамен байланыс арасында мынадай қайшылықтар байқалады:

- болашақ дефектологтардың кәсіби мәдениетін жоғарылатудың объективті қажеттілігі мен оны қалыптастыру процесінің ғылыми көрінісі арасында;
- қазіргі қоғам тарапынан дефектологтарды кәсіби даярлауға қойылатын талаптар мен қоғамның заманауи талаптарына сәйкес келетін болашақ дефектологтардың бара бар кәсіби мәдениетінің қалыптасуы арасында;
- қазіргі педагогикалық технологиялар арасында кәсіби мәдениетті қалыптастыру және олардың қазіргі заманғы дефектологтың кәсіби мәдениет моделіне сәйкес келмеуі .

Жоғарыда аталған мәселелерді шешу үшін студент-дефектологтарды оқытудың ең тиімді түрлерін, әдістері мен құралдарын таңдау қажет. Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс туралы теориялық кәсіби білім алынатын оқу сабақтары, дәрістер, семинарлардың ұйымдастырылуына басты мән беріліп, студенттердің теориялық білімі бекітілетін практикалық сабақтарды ұйымдастырылуы үлкен рөл атқарады. Сонымен қатар, студенттердің білімін толықтыру және зерттеу қабілеттерін дамыту үшін өзіндік жұмысты ұйымдастыруға үлкен мән беріледі. Кері байланысты жүзеге асыруда студенттердің білімін тексеру және бағалау барысында студенттердің өздері өз білімдерінің деңгейі туралы объективті ақпарат алады. Студенттерде енбекке деген дұрыс көзқарас, жауапкершілік сезімі, алынған нәтижелерге қанағаттану, әрі қарай өзін-өзі жетілдіру дағдылары қалыптасады.

Болашақ дефектологтың кәсіби құзыреттілігі – білім беру жүйесінің өзгермелі жағдайында маманның икемділігі мен белсенділігін көрсету мүмкіндігі, іс-әрекеттің жалпылама тәсілдерін қолдану қабілеті, білімі, тәжірибесі, қабілеті бар тұлғаның қасиеттерінің интегралдық сипаттамасы болып табылады. Жоғарыда айтылған дағдыларды барлығы болашақ маманда болуы керек. Себебі, қазіргі уақыттағы қоғамның сұраны-сы осындай болып отыр, маманға сұраныс болуы үшін аталған дағдылар маманның бойында болуы керек.

Педагог – дефектологтың мамандандырылған қызметі дәстүрлі мұғалімдік қызмет саласынан ауқымы кең. Ол әлеуметтік-педагогикалық, психотерапевтік, консультативтік-диагностикалық және тағы басқа мүмкіншілігі шектеулі балалардың өміріне, арнаулы білім алуына бағытталған қызмет көрсетуімен сипатталады. Педагог-дефектологтың кәсіби қызметінде жауапкершілік, ізгілік, өмір сүйгіштік, төзім, өз

жұмысына беріктік, мүмкіндігі шектеулі адамдардың өмірлік қызығушылықтарына адалдық, тәрбиелену-шілерге сүйіспеншілік, сыйластық, кәсіби адалдық сияқты қасиеттерді қажет етеді.

Болашақ педагог-дефектологтарды кәсіби іс-әрекет мазмұнына міндетті түрде дамуында ауытқуы бар балаларды оқытудың анатомиялық-физиологиялық негіздерін, даму мүмкіндігі шектеулі балалардың психологиялық ерекшеліктерін, осы санаттағы балаларды оқытудың спецификалық әдістері мен тәсілдерін, жеке және топтық оқыту бағдарламаларын координациялау тәсілдерін меңгертуді қарастыратын кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастыруды енгізу керек. Соның барысында кәсіби құзыреттіліктің мотивациялық компонентін (өмірлік ұстанымның позитивтілігіне әсер ету, кәсіби қызығушылықтарын нақтылау және дамыту, т.б.) және тұлғалық компонентін (таңдаудың саналығы, тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру және т.б.) дамытуға көп көңіл бөлу қажет. Біздің зерттеу жұмысымыз болашақ педагог-дефектологтардың, жалпы педагогтардың кәсіби қызметтегі құзіреттілік проблемасының көпжақтылығын көрсетеді. Міне, осы орайда ұсынылған жұмыста болашақ педагог-дефектологтың кәсіби қызметіндегі құзіреттілік дайындығының барлық мәселесін жан-жақты талдап шештік деп айта алмаймыз. Зерттеу жұмысымызды қорыта келе, болашақ педагогтарды білім алуда ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс жасауда кәсіби іс-әрекетін жетілдіруде, кәсіби іс-әрекетіне дұрыс бағыт-бағдар беруде жоғары оқу орнындағы арнайы дайындық үлесін мойындамасқа болмайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 4) ҚР "Бала құқықтары туралы" Заңы. – Астана, 2002.
- 5) <http://www.edu.kz/ru/> - официальный сайт Министерства образования и науки РК.
- 6) "Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы" ҚР Заңы. – Астана, 2002.
- 7) Маркова А.К. Подготовка будущего учителя к активной профессиональной деятельности в процессе изучения курса педагогики. Дисс. канд. пед. наук. – 1994. – 160 с.
- 8) Иванова Н.Н., Буданцева М.В. Специфика подготовки учителей-дефектологов к педагогической деятельности в условиях инклюзивного образования детей с ограниченными возможностями здоровья // Современное образование: плюсы, минусы и перспективы / отв. ред. А.А. Зарайский. Саратов, 2013.
- 9) Козырева О.А. Моделирование профессиональной компетентности учителя, работающего с детьми с ОВЗ. <https://www.labyrinth.ru/books/603674/>
- 10) Боровцова Л.А., Иванова Н.Н. Формирование профессиональной культуры студентов-дефектологов в процессе обучения в вузе // Регионы России: Стратегии и механизмы модернизации, инновационного и технологического развития / отв. ред. Ю.С. Пивоваров. – М., 2012. Ч. 2.

МРНТИ 14.37.27

М.А. Уразалиева¹, Н.Хасен²

¹ п.ғ.к, проф.м.а., ҚазмемқызПУ, Алматы қ, Қазақстан

² - курс магистранты
ҚазмемқызПУ «Музыкалық білім» мамандығы,
Алматы қ, Қазақстан

МУЗЫКА ПӘНІ МҰҒАЛІМІНІҢ КӨПТІЛДІЛІК МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

«Музыка» пәнін меңгеру тілдік қарым-қатынастар негізінде қалыптасады. Бүгінгі күнгі білім беру мазмұнын жаңарту аясында мұғалімнің көптілділік мәдениеті ең өзекті мәселелер қатарында болып отыр. Көптілді ұрпақ тәрбиелеу жөнінде соңғы жылдары көп айтылып жүрген маңызды істі білім жүйесінің оқу бағдарламасына енгізуі осы жұмысты орындауға басқан алғашқы қадам деуге сенім бар. Тіл өмірді танудың, түсінудің, дамудың құралы. Ал көп тіл білу біздің мемлекетіміздің халықаралық байланыстарын дамытуға мүмкіндік беретін тұлғааралық және мәдениаралық қарым-қатынастардың аса маңызды құралы болып табылады. Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының шет елдермен халықаралық байланыстары күннен-күнге арта түсуде. Сол байланыстарды дамыту үшін көп тіл білетін жас ұрпақ тәрбиелеу – бүгінгі заман талабы.

Түйін сөздер: көптілді білім аймағы, көптілді мәдениет, музыка мұғалімі, музыка сабағы.

Аннотация

Уразалиева М.А.¹, Хасен Н.²

¹ к.п.н., и.о.проф., КазгосЖенПУ, г. Алматы, Қазақстан

² 2 курс магистрант, КазгосЖенПУ, Алматы қ., Қазақстан

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИЯЗЫКОВОЙ КУЛЬТУРЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ МУЗЫКИ

Содержание предмета «Музыка» передается через языкобучения. Каждый предмет имеет свой собственный стиль речи, который можно назвать "академическим языком" конкретного предмета. Академический язык является ключевым инструментом для изучения предметного содержания и улучшения способности думать и работать с понятиями предмета.

Как часть современного содержания образования, полиязычие учителей музыки является одним из наиболее актуальных вопросов. Это первый шаг по внедрению наиболее важной задачи полиязычного образования в учебную программу системы образования. Язык – это средство признания, понимания, развития. А полиязычие является важнейшим инструментом межличностного и межкультурного общения, который позволяет нам развивать международные отношения нашего государства. В настоящее время международные связи Республики Казахстан с зарубежными странами постоянно расширяются. Для развития этих связей воспитание подрастающего поколения является требованием времени.

Ключевые слова: полиязыковое образовательное пространство, полиязычная культура, преподаватель музыки, уроки музыки.

Abstract

Уразалиева М.А.¹, Hasen Nazerke²

¹ c.p.s., acting Professor, Kazakh state women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan

² second year master Kazakh state women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan

FORMATION OF THE POLYLINGUAL OF THE MUSIC TEACHER

The content of the "Music" subject is transmitted through language training. Each subject has its own speech style, which can be called the "academic language" of a particular subject. Academic language is a key tool for studying subject content and improving the ability to think and work with the concepts of the subject.

As part of the modern education content, polylingual music teachers are one of the most pressing issues. This is the first step in trenchment of the most important challenge of polylingual education into the curriculum of the education system. Language is a means of recognition, understanding, development. And polylingualism is the most important tool of interpersonal and intercultural communication, which allows us to develop the international relations of our state. Currently, the international relations of the Republic of Kazakhstan with foreign countries are constantly expanding. For the development of these ties, the education of the younger generation is a nowadays requirement.

Key words: polylingual educational space, polylingual culture, music teacher, music lessons.

Халқымыз ежелден тіл мәселесіне аса зор мән беріп, «Өнер алды – қызыл тіл» деп, сөз өнерін барлық өнерден жоғары қойып, биік бағалаған. Негізі, тіл жөнінде «тіл – адамдар арасындағы қарым-қатынас жасау құралы» деп, оған қарапайым анықтама берілгенімен, іс жүзінде тіл адамдар арасында қарым-қатынас жасау құралы ғана болып қалмай, қайта одан да маңызды боп, белгілі бір ұлттың сана-сезімі, халықтың гені, қасиеті, оның жалпы тарихы, әдет-ғұрпы, мәдениеті қатарлыларды тұтастай өз бойына жинаған күрделі ұғымға айналды. Сондықтан тіл мейлі қай ұлттың болмасын тарихы мен тағдырының, тәрбиесі мен тағылымының, бүкіл халықтық болмысының баға жетпес асылы, сарқылмас құнды қазынасы, ұлт рухының ұйтқысы болып келген. "Өзге тілдің бәрін біл, өз тіліңді құрметте", - дейтін ата сөзі қазіргі заманда да өзекті болып отыр. «Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайды» дегендей, жас ұрпаққа саналы, мағыналы, өнегелі тәрбие мен білім беру бүгінгі күннің талабы.

Президентіміз Н.Ә. Назарбаев Қазақстан халқына Жолдауындағы білім беру жүйесінде үш тілдің – мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін, ұлтаралық қатынас тілі ретінде орыс тілін және әлемдік экономикаға үйлесімді кірігу тілі ретінде ағылшын тілін меңгерген, бәсекеге қабілетті маман даярлау міндетін атап көрсетті [1].

Көптілділік – көп мәдениетті тұлғаны қалыптастырудың өзегі. Бүгінгі таңда көп тілді оқыту – жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, әлемдік ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіндік беретін қажеттілік. Үш тілде оқыту – заман талабы. Мемлекеттік тіл, орыс

тілі мен шетел тілдерінің бірін білу тұлғаның ой-өрісін кеңейтеді, оның «сегіз қырлы, бір сырлы» тұлға болып дамуына жол ашады, ұлтаралық қатынас мәдениетін және толлеранттылығының қалыптасуына мүмкіндік туғызады.

Елбасымыз: «Мектеп жасына дейінгі білім беру деңгейінде үш тілді оқытуды жаппай енгізуді қамтамасыз ету қажет. Осылайша біз тілдерді меңгерудің қисынды жүйесін қалыптастыра аламыз: әліпбиі – балабақша деңгейінде, мектепте – базалық деңгей, университет пен колледжде – мамандық бойынша кәсіби тіл», - деп, көптілді білім беруді дамытуға басымдық танытып отыр [1]. Сондай-ақ, Қазақстан халқына Жолдауындағы білім беру жүйесінде үш тілдің – мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін, ұлтаралық қатынас тілі ретінде орыс тілін және әлемдік экономикаға үйлесімді кірігу тілі ретінде ағылшын тілін меңгерген, бәсекеге қабілетті маман даярлау міндетін атап көрсеткенін білеміз. Бұл дегеніміз оқу орындарына жаңа міндеттер, жаңа талап, жаңа мақсаттар қойып отыр дегенді түсіндіреді. Елбасы қойып отырған міндеттің негізгі мақсаты – өмірден өз орнын таңдай алатын өзара қарым-қатынаста өзін еркін ұстап, кез келген ортаға тез бейімделетін, белгілі бір ғылым саласында білімі мен білігін көрсете алатын, көптілді және көпмәдениетті құзіреттіліктерді игерген полимәдениетті жеке тұлға қалыптастыру.

Бүгінгі күні жаңартылған оқу бағдарламалары жалпы білім беретін мектептердің оқу пәніне басты құжат болып еніп отыр. Әр пәннің оқу бағдарламаларында үш тілде білім беруді жүзеге асыру қарас-тырылған, онда үш тілді меңгертіп қана қоймай, сол сияқты оқушылардың сыныптан тыс жұмыстарын да үш (қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде) тілде ұйымдастыру қарастырылған. Көп тілді оқу ортасын құрудағы әр пән қосқан үлесі үш тілде білім беру саясатын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Тіл үйретудің негізі болып табылатын коммуникативтік тәсілдеме әрбір оқу пәнінің түрлі оқу жағдаяттарында білім және білікпен алмасу, тілдік және сөйлеу нормалары жүйесін дұрыс қолдану сияқты әдіс-тәсілдері арқылы оқушылардың сөйлеу әрекеттерін дамытудың жетекші қағидаты ретінде қарастырылады [2, 5 б.].

Осы орайда пән ұстаздарының, оның ішінде музыка пәні ұстаздарының үштілділік мәдениетінің қалыптасу кезеңі де аса маңызды да жауапты іс болып отырғаны рас. Жалпы білім беретін мектептің музыка ұстаздары жаңартылған оқу бағдарламалары негізінде жасалған оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендермен жұмыс жасауда. «Музыка» оқулықтары бастауыш сыныптарға арналған. 1-3 сынып оқушы-лары жаңа оқулықтың мазмұнымен танысып, білуде. «Музыка» пәні ұстазының бүгінгі музыка пәні сабағы барысында атқаратын басты міндеті – жаңартылған оқу бағдарламасы негізінде білім, білік, дағдыларын ескере отырып, оқушыларды музыка өнерін меңгеруге, сол арқылы үштілділік машығын жетілдіру. Ол үшін музыка пәні ұстазы көптілділік, яғни қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде қарым-қатынас орнату ісіне өте жауапты қарау қажеттілігін түсінуі қажет. Көптілділік мәдениет білім жүйесінен алшақ тұратын дүние емес.

Білім алу, машықтану, тілдік қорды дамыту – мәдениетті тұлғаның басты бағыттарының бірі. Музыка мұғалімі «Музыка» оқу-әдістемелік кешені мазмұнымен танысу барысында әрбір сыныптарда музыка саласының терминдерін үш тілде меңгерту қажеттілігін бірден бағамдайды. Себебі, әрбір сабақ мазмұны-на енген музыкалық терминдердің аударымы, мәні-мағынасын оқушыларға үш тілде үйретіп, оның айтылымы мен жазылымын үйретіп қоймай, сонымен бірге оның нақты анықтамасын түсіндіріп беруі керек. Оқулықта берілген глоссарий анықтамалығы, түсіндірмелік сөздіктерден аударымын анықтап, оны сабақ мазмұнында дұрыс пайдалану музыка мұғалімінің үштілділік мәдениетін жетілдіруінде маңызды қадам болып табылады [3, 12-88 б.].

«Музыка» бастауыш сыныптарға арналған оқулықта үш тілде үйретілетін әндер тобы ұсынылған. Қазақ, орыс, ағылшын тіліндегі әндер тобы қарапайым, шағын сөздерден құралады және оның әуендік желісі, диапазон көлемі кішігірім ноталардан құралады. Осы жастағы баланың жас ерекшелігі ескеріле отырып ұсынылған [4, 8 б.].

Музыка мұғалімінің көптілділік мәдениеті оның музыкалық-көркемдік қабылдау қасиетіне де көп байланысты. Яғни, музыка өнері шығармалары туралы жан-жақтылығының мол болуы, оларға музыка-лық талдама жасауы, мазмұндық сипаттама берушілігі, жалпы эстетикалық талғамының жоғары деңгейде болушылығы негізінде қалыптасады. Музыка ұстазының мәдениеттілігі тек онымен шектеліп қоймай, тілдік тұғыры биік азаматтылығымен де сипатталады. Бүгінгі қоғамда өмір сүріп жатқан түрлі халықтар-дың өмір-тіршілігі, білімі мен мәдениеті, тарихы, өнері тәрізді жалпы жағдаяттармен таныса отырып, оларға өзіндік ой-байламын жеткізе білетін тұлға.

Мәдениеттілік тілмен тікелей біте қайнасып жатқан ажырамас үдеріс. Әр халықтың мәдениеті сол тілді меңгерумен бірге келеді. Тіл арқылы халықтардың тарихынан, тіршілігінен, наным-сенімдерінен, өнерінен мағлұмат алуға жол ашылады. Осы орайда музыка мұғалімінің көптілділік мәдениетін жетілдіру түрлі іс-шаралар арқылы қалыптастыру мүмкіндігін қарастыруға болады:

- 8) көптілді білім беру бойынша тіл үйрену біліктілігін көтеру курстарына қатысу;
- 9) ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді зерделеу;

7. мектептен тыс іс-шараларға қатысуы (Тілдер күні, ағылшын апталығы, зияткерлік ойындар, конкурстар, сынып сағаттары және т.б.);

8. тәжірибе алмасу мақсатында көп тілді енгізу бойынша семинарларда, коучингтерде, конференция-ларда қатысу және орындау;

9. интеграцияланған және интерактивті сабақтар жүргізу;

10. ағылшын тілін меңгеру және ағылшын тілін меңгеру үшін, соның ішінде кәсіби ағылшын тілін үйренушілерді тарту мақсатында пән мұғалімдеріне ағылшын тілінде сабақтар ұйымдастыру;

11. баспа және электрондық басылымдарда материалдарды жариялау.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық коммуни-кациялық желілерге шығу, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетіс-тіктері негізінде жеке тұлғаны қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау» – деп атап көрсеткендей, қазіргі кезеңде әрбір мұғалімнің алдына қойып отырған басты міндеттерінің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияны меңгеру. Ал білім беру жүйесінің алдындағы жаңа міндеттердің бірі инновациялық педагогикалық оқыту технологияларын пайдаланып білім сапасын арттыру [5].

Тілдің адам өміріндегі ең шешуші орын алатыны әркімге түсінікті. Ол танудың, түсінудің, дамудың құралы. Көп тіл білу біздің мемлекетіміздің халықаралық байланыстарын дамытуға мүмкіндік беретін бәсекеге қабілетті, тұлға аралық және мәдениаралық қарым-қатынастардың аса маңызды құралы болып табылады. Негізгі мақсаты – өмірден өз орнын таңдай алатын өзара қарым-қатынаста өзін еркін ұстап, кез келген ортаға тез бейімделетін, белгілі бір ғылым саласында білімі мен білігін көрсете алатын, көптілді және көпмәдениетті құзіреттіліктерді игерген полимәдениетті жеке тұлға қалыптастыру. Ұлттық келісім мен қазақстандық патриотизмді нығайтудағы рөлін арттыру ең басты мәселелердің бірі. Жоғары білім беруді жаңартудың негізгі құжаттарында ең негізгі мақсат білікті маман даярлау деп көрсетілген болатын. Ол жауапкершілігі мол, өз мамандығы бойынша халықаралық стандарт деңгейінде тиімді іс-әрекетке қабілетті болуы, кәсіби деңгейінің өсуіне ынталы болуы, әлеуметтік және кәсіби бейімділігі жоғары, үш тілді: мемлекеттік тілді – қазақ тілін, ұлтаралық қатынас құралы ретінде орыс тілін, дүниежүзілік экономикалық кеңістікке кірігу тілі ретінде ағылшын тілін еркін меңгерген тұлға болуы тиіс. Бұл міндетті шешудің маңыздылығы Қазақстанның жаһандану жағдайында ұлттық білім жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ұмтылысымен анықталады. [6]

Бұл мәселе бүгінде мемлекеттік деңгейде талқыланып, білім реформалары аясында қарастырылып отырғандығы бізді қуантады. Көптілді оқыту – жас ұрпақтың білім кеңестігінде еркін араласуына жол ашатын, әлемнің түрлі ғылыми құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіншілік беретін бүгінгі күнгі ең басты қажеттілік. Әр адамның рухани-адамгершілігін арттыру үшін, бүгінде тез өзгеріп жатқан дүниеде өмір сүріп, еңбек ету үшін жан-жақты болу қажет. Осыған орай, бүгінгі таңда Қазақстанға ақпараттық-технологиялық, ғылыми, оқу-әдістемелік т.б. салаларда жаңалықтарды, әлемнің ілгері тәжірибе-лерінен хабары болып, бұл жаңалықтарды өзінің ана тілінде халқының игілігіне пайдалану үшін халықаралық байланыстарды нығайтып, әлем арена-сына шығу үшін көп тіл білетін мамандар қажет.

Осы бағытта қазіргі уақытта балабақшалар, мектептер, ЖОО-дары өз үлесін қосуда. Университеттерде көптеген мамандықтар бойынша студенттерді үш тілде тереңдетіп оқытатын оқу топтары ашылған. Бүгінде студенттеріміз үш тілде еркін сөйлеп, әр түрлі сайыстарды үш тілде өткізе алатын деңгейге жетті. Сол жас өркеннің болмысын тануға ұмтылысына көмектесіп, тереңде жатқан талап-тілегін, қабілеттерін дамыту, сол арқылы оған толыққанды өмір сүру үшін рухани күш беру – бүгінгі мұғалімнің басты мақсаты.

Қорыта айтатын болсақ, көптілді білім беру бағдарламасы аясында үштілді меңгеру тәжірибесін жинақтап, әлемдік деңгейде көтерілуіміз керек. Бұл талаптанушы жас ұстаздар мен келер ұрпақтың халықаралық жобаларға қатысуын кеңейту, шетелдік әріптестермен ғылыми байланыстарын нығайтуға, шетел тілдеріндегі ақпарат көздеріне қол жеткізуіне мүмкіндік береді. Елдің ертеңі өресі биік, дүниетанымы кең, кемел ойлы азаматтарын өсіру үшін бүгінгі ұрпаққа ұлттық рухани қазынаны әлемдік озық ой-пікірімен ұштастырған сапалы білім мен тәрбие берілуі қажет. Н.Ә. Назарбаев өзінің Қазақстан халқына жолдаған Үндеуінде: «Біздің болашағымыз білікті де, білімді жастардың қолында» - деп атап көрсетсе [7], сол жастарды мектеп табалдырығынан бастап дайындауға көш алдында болайық. «Тілі бірдің – тілегі бір», «Тіл тағдыры – ел тағдыры» екендігін жадымызда ұстай отырып, ел бірлігінің негізі – тіл бірлігіне қол жеткізу жолында қызмет ету парыз. Ендеше, жас ұрпақтың қазақ тіліне деген сүйіспеншілігін, өзге тілдерді оқып білуге деген қызығулары мен ұмтылыстарын арттыру арқылы олардың Отанға деген махаббаттарын оятып, бәсекеге қабілетті, өз тағдырын ел тағдырымен мәңгілікке байланыстыратын ұрпақ болып қалыптасуына қол жеткізу – басты міндетіміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. akorda.kz/kz/addresses/addresses...
и Музыка. Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында бастауыш мектепке (1-4 сыныптар) арналған оқу бағдарламасы. – Астана, 2016. – 58 б.
и Уразалиева М.А., Омарова С.Қ. Музыка: Оқулық. Жалпы білім беретін мектептің 1-сыныбына арналған. – Алматы: Алматыкітап баспасы, 2016. – 96 бет.
и Уразалиева М.А., Омарова С.Қ. Музыка. Әдістемелік құрал: Жалпы білім беретін мектептің 1-сынып мұғалімдеріне арналған. – Алматы: Алматыкітап баспасы, 2016. – 108 б.
и ҚР «Білім туралы» Заңы om114kaz.narod.ru/BilimZan.htm
и ҚР «Тілдер туралы» Заңы kk.wikipedia.org/wiki/Қазақстан...
и «Қазақстан – 2050 стратегиясы» Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. inform.kz/kz/kr-prezidentinin-...

МРНТИ 14.01.45

Кошербаева А.Н.¹, Ашимова А.², Жанәбілова С.³

¹ д.п.н., профессор, КазНПУ имени Абая

² магистр КазНПУ имени Абая

³ магистр МВА, КазНПУ имени Абая

г. Алматы, Казахстан

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ И ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ КАК ИНСТРУМЕНТЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ И ПРОФЕССИОНАЛИЗМА ПЕДАГОГА

Аннотация

Нынешний этап развития информационных технологий способствуют инновационному развитию педагогических процессов. В статье рассматриваются различные методы и технологии обучения с позиций современного видения. Традиционные представления о методах и технологиях обучения освежаются достаточно интересными методиками, которые в настоящее время стали актуальными, приобрели популярность благодаря изменению целевых установок и углублению содержания. Это свойственно технологии CLIL и ее методикам. Авторы уделяют внимание мобильным приложениям как современным дидактическим инструментариям обучения.

Ключевые слова: инновационные методы, технологии, готовность, качество обучения, мобильные приложения, языковое погружение, биллинвизм

Аңдатпа

А.Н. Кошербаева¹, А.Әшімова², С.Жанәбілова³

¹ п.э. д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ,
магистр, Абай атындағы ҚазҰПУ,

³ магистр, МВА, Абай атындағы ҚазҰПУ

Алматы қ., Қазақстан

ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІПҚОЙЛЫҒЫ МЕН ОҚЫТУ САПАСЫН АРТТЫРУДА ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Бүгінгі таңда ақпараттық технологиялардың кеңінен таралып, озық дамуының арқасында педагогикалық үдерісте көп инновациялық өзгерістер қалыптасып жатыр. Мақалада оқытудың технологиялары мен әдістері заманауи тұрғысынан қарастырылады. Оқыту әдістері мен технологиялары туралы дәстүрлі түсініктер қазіргі уақытта өзекті болып, мақсатты қондырғылардың өзгеруі мен мазмұнын тереңдетудің арқасында танымалдыққа ие болған. Қазіргі кезеңде өте қызықты әдістемелердің бірі мобилдік телефон арқылы таралған қосымшалар. Сонымен қатар жаңа оқыту бағдарламасына негізделген CLIL технологиясы мен оның әдістері құнды дидактикалық жаңалық болып келеді.

Түйін сөздер: инновациялық әдістер, технологиялар, дайындық, оқыту сапасы, мобилді қосымшалар, тілдік батыру, биллинвизм.

Abstract

A. Kosherbayeva¹, A. Ashimova², S. Zhanabilova³
¹doctgr of pedagogical Sciences, professor,
²master, MBA, Abai University
³master, MBA, Abai University
Almaty, Kazakhstan

INNOVATIVE METHODS AND TECHNOLOGIES IN MODERN EDUCATION AS TOOLS TO IMPROVE THE QUALITY OF TEACHING AND PROFESSIONALISM OF THE TEACHER

The article deals with various methods and technologies of learning from the perspective of modern vision. Traditional ideas about teaching methods and technologies are refreshed by quite interesting methods, which have now become relevant, gained popularity due to the change of target settings and deepening of the content. This is typical of CLIL technology and ITS methods. The authors pay attention to mobile applications as modern didactic tools.

Key words: innovative methods, technologies, readiness, quality of education, mobile applications, language immersion, bilingualism.

Несколько столетий назад известный немецкий педагог, по праву названный «Учителем немецких учителей», Адольф Дистервег произнес такую замечательную мысль: «Ты лишь до тех пор способен содействовать образованию других, пока продолжаешь работать над собственным образованием» [1]. На самом деле, образованию нет предела – особенно, если это касается профессии педагога.

Мы живем в столь интересное время, когда современное учебное заведение ждет от педагогов воспитывать в обучающихся *готовность* к «инновационному поведению». Современное обучение требует от молодых людей не анализа, а искусства понимания. И большая роль в формировании таких качеств в деле профессионального образования принадлежит методике преподавания, совершенным методам обучения. Еще одна немаловажная деталь – повышение педагогического мастерства педагога, путём освоения современных образовательных технологий и методов обучения.

Следует отметить, что в академической среде часто задаются вопросом о соотношении понятий технология образования и методы. Относительно этого вопроса существует немало точек зрения. Это тема отдельной дискуссии. Поэтому отметим самое традиционное понимание – технологии включают в себя набор или систему методов. Следовательно, метод – эта важный инструментарий любой учебной деятельности. Здесь, на наш взгляд, уместно взять за основу исследования основателя отечественного профессионального образования, академика Сейтешева А.П., который подчеркивает: «оптимально подготовить инженера можно лишь в том случае, если, определив социально значимые цели и соответствующее им содержание образования, в учебном процессе будут применены оптимальные формы, методы и средства обучения, важное место среди которых принадлежит методам обучения. Под методом, продолжает академик, в соответствии с сущностью греческого слова «методос, понимают «путь к чему-то». По аналогии под методом обучения в конкретных условиях учебно-воспитательного процесса мы будем понимать путь, ведущий студента к достижению поставленных целей обучения» [2].

Современный образовательный процесс в плане рассматриваемой проблемы настолько продвинулся вперед, что нужно констатировать о разнообразии методов – от традиционных до инновационных. При этом, каждый набор методик преследует одну главную цель - *качество обучения*. Последнее определяется по нескольким показателям:

- Личностно-ориентированный подход к обучающимся.
- Рациональная организация учебного процесса обучающихся как средство повышения качества знаний.
- Формирование мотивации у обучающихся.
- Деятельность педагога, направленная на повышение качества знаний.
- Использование информационных и новых образовательных технологий в учебном процессе.
- Использование современных методов и приемов обучения.
- Высокий уровень профессионализма преподавателя [3].

Согласно справедливому мнению Стефановской Т. повышение качества образования осуществляется не за счёт дополнительной нагрузки на обучающихся, а путем совершенствования форм и методов обучения [4]. Реальность такова, что отбор содержания образования происходит через внедрение образова-

тельных технологий, которые ориентированы не столько на передачу готовых знаний, сколько на формирование комплекса личностных качеств обучающихся. Это та реальность, которую можно воплотить в современную профессиональную образовательную организацию. На сегодня есть профессиональное понимание ситуации и расчет возможных путей реализации инновационных форм и методов обучения как способа повышения качества профессионального образования. У нас есть стратегия, прогноз и план. Значит, современный педагог не разрушает старую систему образования, а создает новые механизмы инновационной деятельности, ищет творческие способы решения важных проблем, способствует превращению творчества в норму [5].

Одним из способов повышения качества знаний обучающихся является организация учебного процесса, использование разнообразных методов и приемов обучения. Тот факт, что к современным формам обучения в высшей школе – лекции, семинары, практикумы и др. – предъявляются высокие требования, не случаен. Эти формы организации обучения, важная часть педагогического процесса. На самом деле любой вид учебной деятельности обязательно должен органически вписываться в систему работы педагога. Современное занятие – это организация образовательного процесса, построенная на качественно иных принципах, средствах, методах и технологиях и позволяющая достигнуть образовательных эффектов. На современном занятии предполагается усвоение максимального объема знаний, творческая активность, широкий спектр практических навыков и умений. И одновременно – это показатель производительности труда преподавателя и обучающихся.

Чрезвычайно интересно использовать на современных занятиях информационные технологии в качестве инновационных. Они развивают у обучающихся умение ориентироваться в разнообразной информации. Обучение происходит через открытие нового, самоопределение обучаемого к выполнению той или иной образовательной деятельности. Здесь, согласно Вербицкому А., могут проходить дискуссии, отстаиваться различные точки зрения, проходить поиск истины [6]. Обучающийся сам проектирует предстоящую деятельность, занимается поиском новых путей решений и способом получения результата. Педагог в этой деятельности занимает опосредованное руководство, управляя проблемно-поисковой деятельностью, исследованием. Задача преподавателя – использовать прогрессивные методики и технологии, искать новые формы и методы работы. Один из методов на современном занятии – это интерактивный метод. Он ориентирован на более широкое взаимодействие обучающегося не только с педагогом, но и друг с другом. Выполняя интерактивные упражнения и задания, студент изучает новый материал. При выполнении интерактивных заданий часто используется прием «Пары и группы». Это один из самых популярных приемов, так как он дает всем обучающимся возможность участвовать в работе, практиковать навыки сотрудничества, межличностного общения, что в свою очередь, способствует различным структурам сотрудничества «студент-студент», «студент-педагог» и др [7].

Современные занятия – нестандартны по своей форме, а следовательно, и по используемым методам. Основная их функция – формирование у обучающихся устойчивого интереса, где присутствуют элементы нового, происходит изменение привычных рамок. Нестандартность в том, что кроме программного, используется и внепрограммный расширенный материал, не всегда в традиционном месте, с использованием оригинального дизайна. Используется необычное оформление, видео, информационные компьютерные технологии, мультимедийное оборудование. Но для таких занятий требуется серьезная предварительная подготовка. Очень важна на нестандартных занятиях форма его подачи. Структура таких занятий с разнообразной методикой или новыми технологиями должна быть динамичной с использованием набора разнообразных операций, которые объединяются в целесообразную деятельность. На первый план выходит эмоциональная сфера, т.е. подача материала должна быть запоминающейся и яркой с первых его минут. Такой подход снимает напряжение, помогает формировать навыки учебной деятельности, оказывает эмоциональное воздействие на обучающихся.

Новое, быстро развивающееся направление – **цифровые образовательные ресурсы**. Важнейшими составляющими деятельности являются использование видео-уроков, видео презентаций. ЦОР позволяет расширить возможность самостоятельной деятельности, обеспечивает доступ к электронным библиотекам, к различным справочным системам и другим информационным ресурсам, формирует у обучающихся навыки познавательно-исследовательской деятельности.

Что дают такие уроки преподавателю? Первое, чего успешно добьется педагог – повышение качества обучения за счёт живого интереса к нетрадиционному занятию. Для преподавателя, что немаловажно, расширяются рамки в использовании разнообразной наглядности: схемы, рисунки, фотографии, тесты, тексты, картины, музыка или другой необычный инструментарий.

Анализ многочисленных занятий в вузе, так и в школе, позволяет выделить следующие образовательные методы как наиболее активные в построении современных занятий:

1. Эвристическое обучение.
2. Мозговой штурм.
3. Проблемное обучение.
4. Дебаты.
5. Метод проектов.
6. Сократический диалог.
7. Дерево решений.
8. Ролевые игры.
9. Деловая игра.
10. Деловая корзина.
11. Форум.
12. Обсуждение вполголоса.
13. «Думай и слушай».
14. Панельная дискуссия.
15. Программа саморазвития и т.д.

Следует отметить, что обучение по программе MBA в Алматы Менеджмент университете-AlmaU – позволило освоить и ряд других методик и форм обучения. Так, например, интерес вызывает **Смешанное обучение** – означающее совмещение реального обучения «лицом к лицу» с преподавателем в классе и интерактивных возможностей. В прошлом цифровые материалы играли дополнительную роль и помогали реальному преподавателю. Например, смешанное с традиционным образование означает, что класс собирается «лицом к лицу» один раз в неделю вместо трех. Вся деятельность по изучению материала, которая раньше происходила в классе, может быть перенесена в Интернет. Интересна форма «Перевернутый» класс – это обратный метод обучения, когда чтение лекций и изучение предмета происходит онлайн, а домашнее задание выполняется в реальном классе. Заметно обогатит знания использование **самостоятельно направляемого обучения как** процесса получения знаний, при котором студент сам принимает решение, без посторонней помощи по своим образовательным потребностям, формулирует цели, которых хочет достичь, определяет человеческие и материальные источники знаний, выбирает и осуществляет образовательную стратегию и оценивает полученные знания. **Мобильное обучение** – это возможность получать обучающие материалы на персональных устройствах – КПК (карманный ПК), смартфоны и мобильные телефоны. Специальные программы для мобильных устройств с ссылками на образовательные сайты делают доступным и интересным любой образовательный материал.

Следует отметить, что в настоящее время в связи с интеграционными и мультилингвальными и мультикультурными трансформациями в мире актуальность приобретает технология CLIL. В чем ее суть? Это можно выразить одним девизом Бейла: *«Учи словам для познания реальности и мира вокруг»* Можно говорить об этой технологии достаточно много. Но достаточно лишь акцентировать внимание на отдельных принципиальных положениях.

Политические и социальные предпосылки:

- ориентация РК на европейские стандарты;
- социальная мобильность в Евросоюзе требует высокого уровня компетенции по иностранному языку.

Сильные стороны:

- исконная идея технологии - внедрение изучения предметов через иностранный язык;
- союзспециалистов разных областей знания. CLIL сфокусировал воедино исследователей различных дисциплин: лингвистов, педагогов, психологов, неврологов и др.;
- исследование стратегий изучения и умственных навыков студентов.

CLIL – это:

Content and Language Integrated Learning или предметно-языковое интегрированное обучение – один из самых распространенных подходов к обучению иностранному (английскому) языку;

CLIL – результат влияния идей билингвизма, идей усвоения иностранного языка как второго, теории когнитивного обучения и конструктивизма (согласно Дейлу);

CLIL как термин был сформулирован Дэвидом Маршалом в 1994 году и имеет древние корни;

CLIL популяризируется с каждым годом все большим количеством школ в мире, растет спрос на такой подход в современных условиях обучения (данный момент во многих университетах Европы действуют курсы подготовки преподавателей для преподавания по *CLIL*. Также создана европейская рамка квалификации для преподавателей, которые уже практикуют данную технологию в обучении)

CLIL: ключевые принципы базируются на двух основных понятиях – «язык» и «интеграция».

CLIL условно делят на *hard CLIL* и *soft CLIL*. *Hard CLIL* означает, что любой школьный предмет может проходить на английском языке (при условии, что он является L2 для учащихся;

CLIL – это то синоним билингвального обучения;

CLIL – это мысль, оформленная в языке [8].

Таким образом, *CLIL* не является новой формой изучения иностранного языка или предмета – это инновационная технология, сочетающая в себе множество методик.;

– В числе таких методик:

• *CBI* – Content-based instruction;

• *CBLI* – Content-based language instruction;

• *CBLT* – Content-based language teaching; • Dual-focused language education; • *LAC* – Language across the curriculum;

• *TFL* – Teaching through a foreign language;

• *TBE* – Transitional bilingual education;

• *WAC* – Writing across curriculum.

Таким образом, для современных технологий и методов обучения характерна определенная общность. Вместе с тем, выбор метода или целой технологии, путь их использования требуют знания конкретных модификаций и творческого подхода от педагога и обучающихся. Необходимо знать дидактические особенности конкретного метода обучения или технологии, их место в системе педагогической науки, а также содержание и методологию той дисциплины, в изучении которой они применяются.

Список использованной литературы:

1. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. – М., (1956). Переизд., 2001.
2. Сейтешев А.А. Избранные педагогические произведения. – Алматы: «Гылым» НАН РК, 2008. – С.195.
3. Агеев И.А. Инновационные формы и методы обучения как способ повышения качества профессионального образования – М., 2017
4. Стефановская Т.А. Технологии обучения педагогике в вузе. – М., 2015. – 12 с.
5. Абрамова И.Г. Активные методы обучения в системе высшего образования. – М.: Гардарики, 2008. – 368 с.
6. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М.: «Высшая школа», 2006. – 56 с.
7. Кошербаева А.Н. Гуманизация учебного процесса и педагогика сотрудничества студентов и преподавателей. // Материалы республиканской научно-методической конференции: «Образовательная система РК на рубеже тысячелетий и роль партнерства в ее реформировании». – Тараз, 1999. – С.59-63
8. Якаева Т.И. История возникновения и развития *CLIL* за рубежом. – Казань. Поволжье, 2016.

МРНТИ 14. 05. 02

Ж.А. Сейсенбаева¹, Д.М. Советканова²

¹*Абай атындағы ҚазҰПУ, бас ғалым хатшы, филология ғылымдарының кандидаты,
Алматы қ., Қазақстан*

²*Абай атындағы ҚазҰПУ, Интеллектуалды ұлт қалыптастыру ҒО-ның
аға ғылыми қызметкері, педагогика және психология мамандығының 1-курс докторанты
Алматы қ., Қазақстан*

ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ЕРЕСЕКТЕРДІ ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада үздіксіз білім беру жүйесінде ересектерді оқыту ерекшеліктері сипатталады. Ересек адамдарды оқытуды ұйымдастырғанда қазіргі білім беру жағдайында олардың тап болатын қиыншылықтары келтіріледі. Сонымен қатар, мақалада көптеген шетел ғалымдарының негіздеген андрагогика туралы сыни тұжырымдамалары салыстырылып көрсетіледі. Ересектердің білімінің басты міндеті – қазіргідей динамикалық жылдам өзгеретін қоғамда еркін еңбек ете алу, толыққанды өмір сүре алу үшін адамдарды білім, білік, дағдымен қамтамасыз етіп, алған білімді өз мәселесін шешуде тиімді пайдалана алудың жолдары мен ересек адамның өз білім, білік, дағдыларын әрдайым жаңартып отыруына, қосымша білім алуына қажетті шарттар сипатталады.

Сонымен қатар ересектердің білімі – әр адамға қоғамның өзгерістеріне қарай бейімделе алуға, өзінің өмірлік, рухани күштерін өзгерте, сақтай, үстемелеп қоса алуға, өз шығармашылық әлеуетін өзінің дамытуына көмектесу жолдары берілген.

Түйін сөздер: андрагогика, үздіксіз білім беру, кәсіби маңызды сапа, тұлға, даму.

Аннотация

Сейсенбаева Ж.А.¹, Советканова Д.М.²

²*кандидат филологических наук, главный ученый секретарь при КазНПУ им. Абая
г. Алматы, Казахстан*

²*докторант 1-курса специальности педагогика-психология, старший научный сотрудник НЦ
«Формирования интеллектуальной нации» при КазНПУ им. Абая
г. Алматы, Казахстан*

**ОСОБЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ В КОНТЕКСТЕ КОНЦЕПЦИИ
НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

В статье раскрывается проблема образования взрослых в контексте концепции непрерывного образования. Обоснованы андрагогические принципы обучения и технологии образовательной деятельности. Раскрыто определение андрагогика как учебной дисциплины. Концепция непрерывного образования постулирует непрерывное обучение как способ жизнедеятельности человека, процесс приобретения им необходимых знаний, умений, навыков, личностных качеств и ценностных ориентаций по мере возникновения потребности в них, процесс происходящий на протяжении всей жизни человека, а также предусматривает создание условий, обеспечивающих непрерывное обучение человека. Образовательная деятельность взрослого населения в настоящее время практически во всем мире является основой стабильности и поступательного развития общества во всех сферах: социально-экономической, политической, социально-психологической, нравственной и главным инструментом решения всех основных и глобальных проблем современного периода: от личностных до экологических.

Ключевые слова: андрагогика, непрерывное образования, образование взрослых, компетентность, развитие, качество.

Abstract

Zh.A. Seisenbayeva¹, D.M. Sovetkanova²

¹Candidate of Philological Sciences, Scientific Secretary at AbaiKazNPU, Almaty, Kazakhstan,

²PhD doctoral 1 year specialty pedagogy-psychology, Senior Researcher at Abai KazNPU Almaty, Kazakhstan

FEATURES OF EDUCATION OF ADULTS IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT OF CONTINUOUS EDUCATION

In article the problem of education of adults in the context of the concept of continuous education reveals. The andragogicheskyy principles of training and technology of educational activity are proved. Definition of an andragogika as subject matter is opened. The concept of continuous education postulates continuous training as a way of activity of the person, process of acquisition of necessary knowledge, abilities, skills, personal qualities and valuable orientations by it in process of emergence of need for them, the process happening over all human life and also provides creation of the conditions providing continuous training of the person. Educational activity of adult population almost around the world is now a basis of stability and forward development of society in all spheres: social and economic, political, social and psychological, moral and main tool of the solution of all main and global problems of the modern period: from personal to ecological.

Keywords: andragogika, continuous educations, education of adults, competence, development, quality.

Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын басты мақсаты – экономиканың және азаматтардың әл-ауқатының тұрақты дамуын қамтамасыз ететін білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, адами капиталды дамыту үшін оны түбегейлі жаңғырту.

Экономикалық табыстармен қатар білім беру басқа да әлеуметтік табыстарды қалыптастырады. Азаматтық қатысудың үлкен үлесін, жоғары әлеуметтік тығыздылық және интеграцияны, төменгі деңгейдегі құқық бұзушылықты қамтитын қоғамның – әлеуметтік капиталдың қалыптасуына ықпал етеді.

Қазақстан Республикасындағы мемлекет басшылығының адам капиталын дамытудың маңыздылығы мен қажеттілігін және білім беру жүйесін реформалауды бастау мен жүргізуге жан-жақты қолдау көрсетуінің нәтижесінде білім беруді прогрессивті дамыту мен модернизациялау мүмкін болып отыр.

ҚР «Білім туралы» Заңының 24 бабында ересектерге білім беру қоғамда болып жатқан әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге сәйкес білімдер мен дағдылардың қосымша көлеміне алуға, ересек адамдардың өмір бойы білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталғандығы атап көрсетіледі. Ересектердің білім алу үрдісі тұлға дамуының басты тұжырымдамасы болып табылатын үздіксіз білім беру идеясынан туындайды. Ал үздіксіз білім – бұл мемлекеттің стратегиялық идеясы. Белгілі ғалым Г.П. Зинченконың мақұлдауы бойынша «үздіксіз білім» термині ең алғаш рет 1968 жылы білім, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі Біріккен Ұлттар ұйымының (ЮНЕСКО) Бас конференциясының материалдарында қолданылды. Ал, 1972 жылы дүниежүзінің барлық елдерінде болашақта болатын жаңалықтарға арналған «үздіксіз білім» деп аталатын тұжырымдаманы «жетекші бағыт беретін концепция» ретінде қабылдау туралы ұсыныс «Фор баяндамасында» жарияланды. Кеңестік педагогикада бұл мәселе туралы алғашқы идеяларды А.В. Даринский және В.Г. Онушкин еңбектерінен көруге болады. Сонымен қатар, үздіксіз білім беру теориясының дамуына С.Я. Батышев, В.П. Беспалько, Б.С. Гершунский және т.б. үлес қосты. Олар үздіксіз білім беру жүйесін қалыптастыруға арналған белгілерді айқындап, теориялық негіздерін ашты. Қазақстанда білімнің үздіксіздігі мәселесі С.Мусин, Б.Әлмұхамбетов т.б. еңбектерінен көрініс тапқан [1, 56-57].

Ересектерге білім алу үрдісі – жалпы білім жүйесінің бөлінбейтін, маңызды, өзіндік ерекшелігі бар бір бөлігі. Ересектердің білімінің басты міндеті – қазіргідей динамикалық жылдам өзгертін қоғамда еркін еңбек ете алу, толыққанды өмір сүре алу үшін адамдарды білім, білік, дағдымен қамтамасыз етіп, алған білімді өз мәселесін шешуде тиімді пайдалана алудың жолдарын меңгерту. Сонымен қатар ересектердің білімі – әр адамға қоғамның өзгерістеріне қарай бейімделе алуға, өзінің өмірлік, рухани күштерін өзгерте, сақтай, үстемелеп қоса алуға, өз шығармашылық әлеуетін өзінің дамытуына көмектесу. Ересек адамның өз білім, білік, дағдыларын әрдайым жаңартып отыруына, қосымша білім алуына мына төмендегі жағдайлар себеп болады: – ересек адамның өмірінде ұдайы түйткілді мәселелер туындап отыратындықтан, оларды шешу үшін оларға қосымша білім, білік, дағдыларға, іс-әрекет тәжірибесіне ие болып, өмір сүру ережелерін ауыстыруға тура келеді, олар объективті түрде оқу мотивіне айналады; – кез келген жастағы

адамның ақпаратқа деген тұрақты сұраныстарының болуы; – жастың ұлғаюына қарай адамның ағзасындағы ақпаратты жаңарту үрдісіне жауап беретін танымдық қызметтің әлсізденуі мен нашарлауының салдарын орнын толтыратын құрылымдардың табиғи динамикасына қарай жасына қарамастан оқуға деген қабілетінің болуы; – тіршілік әрекеті барысында басқалар үшін де, өзіміз үшін де білім алудың мазмұндық негізі бола алатын тәжірибе жинастыруға деген қажеттілік. Ересектерді оқыту мәселесі үздіксіз білім тұжырымдамасынан туындайды. Үздіксіз білім – толассыз, тоқтаусыз білім.

Ересек адамдарды оқытуды ұйымдастырғанда қазіргі білім беру жағдайында олардың тап болатын әдеттегі сыртқы және ішкі қиыншылықтарды ескерілуі тиіс. Психофизиологиялық қиыншылық. Кейбір ересек адамдарда өзінің оқуға деген қабілетінің төмендеуіне қатысты ішкі кедергілер туындайды. Бұған оқу ақпаратын қабылдау, есте сақтау, қайталау қабілетінің нашарлауы жатады. Алайда ғалымдар адам дарға кез келген жаста оқуға болатынын дәлелдеуде. Олардың пайымдауларына адам өмірінің әртүрлі кезеңінде есте сақтаудың әртүрлі қызметі, назардың басқа түрлері алдыңғы қатарға шығып, ішкі түрткісі өзгереді. Ересек адам ақпаратпен тиімді жұмыс істеудің сәйкес жеке дара тәсілдерін қолдануға қабілетті болады. Бұл оқу субъектісі ретінде өзінің ерекшеліктері туралы білімі, оқуға деген қалыптасқан тұрақты мотиві болғанда ғана мүмкін болады. Әлеуметтік-психологиялық қиыншылық. Кейбір ересек адамдар өзін оқушының орнында жайсыз, тіпті қорқынышты сезінеді. Бұл әсіресе әкімшілік орындарды қызмет атқаратын адамдарға қатысты. Психологиялық тұрғыдан алғанда олар өз еркімен педагогикалық ықпалдың «объектісіне» айналуға дайын емес болады. Әлеуметтік қиыншылық. Қоғам білімнің жаңа деңгейінің талап етпесе немесе кәсіби мәртебе үшін алған білімі жеткілікті болғанда ересек адам үшін білімін жалғастырудың мәні болмайды. Психологиялық-педагогикалық қиыншылық. Бұл осы заманғы адам үшін өмірлік білім алу қажеттілігі мақсатының қалыптаспағандығы. Үздіксіз білім алуға саналы адам ретінде өзі туралы, өз қабілеті, оқу материалын қабылдау ерекшелігі мен меңгеруі, ақпараттық қажеттілігі туралы тиісті білім-дердің болмауы кедергі келтіреді. Білім алу үрдісіне ене отырып, ересек адам онда белсенділік танытуға тырысады. Бір жағынан ол оқудың ұсынылған мазмұнын іштей қабылдайды. Кейде ол оны теріс қабылдап, тіпті ұсынылған ақпараттан бас тартуы да мүмкін [2, 88-90]. Екінші жағынан, білім беру қызметінің тұтынушысы ретінде ересек адам оқытушы мен білім беру мекемесінің еңбегін алатын «сатып алып қана қоймай», «өнімнің» сапалы болуын талап етеді. Кез келген жастағы ересек адамның оқуда нашар болу сияқты қорқыныш сезімі жас баладан да қатты болады. Сондықтан білім беру үрдісін жетістікке жету бағыттылығы бойынша жасаған жөн. Ересектерді оқыту жүйесіндегі білім беру мазмұны ашық сипатқа ие. Ересек адамның оқу ақпаратының көздерімен байланысы ерекше болады. Осыған орай әдебиет пен бағдарламалық өнімдердің кең ауқымын ұсынып, заманауи дерек көздерін пайдалану арқылы оны өз бетінше ақпараттық ізденіске бағыттау керек. Бұл ретте білім берудегі аутенттілік (түпнұсқалық) ұстанымы өте маңызды, өйткені ересек адам алғашқы дерек көздерін өз бетінше талдауға қабілетті. Осындай талдау білім алудың нәтижелі жолы болып табылады. Ересектерге білім беру жүйесі қазіргі қоғамның прогрессив-тік-қарқынды, эволюциялық дамуын тұрақтандыратын тетік қызметін атқарады. Ересектерге білім беру үрдісінің үлгісінде андргогикалық және контекстік жағынан келу зерттеп қарастырылады. Бірінші ұстаным өкілдері білім беру барысында басқару іс-әрекетінің төрт негізгі түрін қалыптастыру керек дейді, олар: ойлау, шығармашылық, қарым-қатынас, рефлексия. Екінші бағыттың өкілдері әлеуметтік, мәндік контекске көңіл бөліп, шынайы мәселелерді шешудің тәжірибесін пайдалану, оқыту мәдениеті мен кәсіби іс-әрекет арасындағы шектің ашық және анық екенін ескеру қажет дегенді айтады. Андргогикалық амалды қарас-тыра отырып, негізгі іс-әрекетке мыналарды жатқызамыз: академиялық түрдегі оқыту іс-әрекеті, кәсіби іс-әрекет, оқыту-кәсіби іс-әрекет, жалпы мәдени іс-әрекет [3, 75-80].

Ересектерге білім беру саласындағы адам жайлы философиялық антропология ойларын түсіндіру оның бейнесінің біртұтастығын қалпына келтіру қажетті туралы, ересек адам дамуының тетіктері туралы білімдер мен рәсімдердің бірігуі туралы айтады. Сонымен, философиялық-білім беру, психологиялық-андрагогикалық және мәдени-технологиялық бағыттардың әдіснамалық бірігуі ересектерге білім берудің басты өлшемдерін анықтайды, ойлардың мазмұндық негізін құрайды. Бұл ересектерге білім беру саласында психологиялық-педагогикалық зерттеулердің жаңа әдістерін жасап, анықтауды талап етеді. Бұл талаптардың жиынтығы ересектерге білім берудің идеологиясы мен технологиясында жаңа ғылыми бағыттың – ересектерге білім беру менеджменті негізінің іргетасын қалайды, ол ол өз кезегінде ересек-терге үздіксіз білім беру аясында қоғамды басқарудың озық - тиянақты, тұрақты-эволюциялық сапалы тәсілдерін жасау үшін қажет.

Қазақстанның инновациялық дамуы мақсаттында қол жеткізу үшін педагогикалық білімді дамытудың болашақ үлгілерін бағалауда А.Е. Абылқасымова, С.Е. Шишов «үздіксіз педагогикалық білімнің басым-дықтары мен мақсаттарын, мазмұны, формалары мен әдістерін айқындауда жалпы мемлекеттік және

жергілікті бағадарламалардың өзара байланысын қамтамасыз ету, үздіксіз педагогикалық білімнің көпденгейлі жүйесін практикаға енгізудің қажеттілігіне» баса назар аударды. Ғалымдардың бұл ұстаным-дары андрагогикалық білімге де тікелей қатысты болып отыр, өйткені цифрлық экономика сұраныстарын өтейтін кәсіби іс-әрекетке, жаңа мамандыққа бағдарланған және өзіндік жеке, сондай-ақ білімдік қажет-тіліктерін қанағаттандыруға ұмтылыс жасаушы ересек адамның кәсіби жетілуін тек андрагогикалық білімнің миссиясы мен мазмұнын құрылымдауда цифрлық технологиялардың мүмкіндіктері мен оның әрекеттік тетіктері маңызды сипат алады.

Югославиялық зерттеуші D.M. Savicevic XX ғасырдың соңына қарай Еуропадағы он мемлекеттің, атап айтқанда, батыс Еуропа елдері (Германия, Франция, Голландия, Британия, Финляндия) және шығыс елдері (КСРО, Чехия, Польша, Венгрия, Югославия) ғалымдарының негіздеген андрагогика туралы сыни тұжырымдамаларын салыстыру арқылы бағыты бір, бірақ мазмұны түрліше бес сұрақтың арнасын ажыратты [5, 186-197].:

- жалпы білім туралы ғылымда андрагогика және педагогика қатар қарастырыла ма, әлде жоқ па?
- жас ерекшеліктері туралы ғылым білім беру мен оқыту үдерісін ғана емес, бағыт пен бағдардың басқа да нысандарын (ересектерді оқыту және оларға білім беру т.с.с.) зерттей ала ма?
- андрагогика оқытушылар мен ересек – оқушылардың білім беру және оқыту кеңістігіндегі іс-әректтерін белгілей ме?
- андрагогиканың ғылым ретінде дербес сала болу мүмкіндігі бар ма?
- андрагогиканың дербес ғылыми пән ретінде жасалуының негізі қандай?

Қазіргі экономикалық дамудағы ересек адам білімінің жоғары бағалап келе, D.M. Savicevic ересектің білім деңгейі мен оның жұмысы ересек адам білімі мен әлеуметтік өзгерулер арасында өзара байланыс бар екенін негіздеп, «андрагогика ғылыми пән және адам ресурстарын дамыту мен ересектерге арналған білім беру мәселелерімен ресми және бейресми түрде және ұйымдасқан немесе өзін-өзі басқаратын форматтарда айналысып қана қоймай, адам өмірінің басым бөлігін қамтиды [6, 239-243].

Андрагогикалық білімді игеру барысында қалыптасатын құзыреттіліктер ересектердің тұлғалық жетістіктеріне, олардың еңбек нарығындағы алатын орнына, жұмыспен қамтылуына, кіріс көлеміне, өмір бойғы оқыту және білім беру бағдарламаларына қатысу деңгейіне, соның нәтижесінде еңбек нарығын-дағы теңдікті қамтамасыз етуін көздейді.

Андрагогикалық білімнің стратегиясы мен тактикасын негіздеу оның заңнамалық-құқықтық, экономикалық, саяси, ғылымтанулық, философиялық, әлеуметтанулық, психологиялық, педагогикалық аспектілерді зерттеудің нәтижелерін саралау арқылы жүзеге асады. Андрагогикалық білімнің әлеуметтік әлеуеті ересек – білім алушының әлеуметтік жағынан көпшілікке танымал болуына, сапалы өмір сүру ұзақтығын қамтамасыз етуге, ал оның экономикалық әлеуеті ересек адамның, ересек тұрғындардың әл-ауқатының артуына, отбасының экономикалық мүмкіндіктерін тиімді қолдануға, цифрлық экономиканың дамуы мен өсуі, адами ресурстарды және материалдық жағдайды жақсартуға деген тұлғалық ұмтылысына ықпал етеді. Ересектерге арналған білім оның рухани кемелденуінің қажетті шарты болуымен қатар кәсіби маман ретінде өзінің интеллектуалды, шығармашылық қабілеттерін дамытуға құзыреттілігін арттыра түседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тұрғынбаева Б.А. Андрагогика. – Алматы «Алатау» баспасы, 2011. – 180 б.
2. Змеев С.И. Основы андрагогики. – М.: Флинта. Наука, 1999. – 245 с.
3. Громкова М.Т. Андрагогика: теория и практика образования взрослых. – М.: ЮНИТИ, 2005. – 310 с.
4. Абдраманова Г. Б., Оспанова Г. К. Үздіксіз білім беру жүйесінде ересектерді оқыту ерекшеліктері // Молодой ученый. – 2016. – №5.2. – С. 39-41. – URL <https://moluch.ru/archive/109/26703/>
5. Морен Э. Образование в будущем: семь неотложных задач // Синергетическая парадигма. Синергетика образования. – М.: Прогресс-Традиция, 2007. – С.26-96.
6. Менлибекова Г.Ж. Цифрлық технологиялар дәуіріндегі андрагогикалық білім // Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және инновациялар. Еуразиялық педагогикалық университеттер қауымдастығының халықаралық форумының материалдары. – Алматы: 4 қазан, 2018 ж.

УДК 572.7:796:611
МРНТИ 14.09.35

А.Т. Байкенжеева¹, Г.А. Назарова², Е.О. Махамбетов³

¹ б.ғ.к., Қорқыт Ата атындағы ҚМУ, Биология, география және химия кафедрасының доценті,
Қызылорда қ., Қазақстан

² п.ғ.к., Қорқыт Ата атындағы ҚМУ, Биология, география және химия кафедрасының аға оқытушысы,
Қызылорда қ., Қазақстан

³ Қорқыт Ата атындағы ҚМУ, 6D011300-Биология мамандығының докторанты,
Қызылорда қ., Қазақстан

ПӘН БОЙЫНША ҚҰЗЫРЕТТЕР ҚҰРЫЛЫМЫ

Аңдатпа

Болашақ мамандарды даярлауда білім беру нәтижесін тиімді жоспарлауға мүмкіндік беретін - құзыреттілік тәсіл. Пәндік құзыреттіліктер оқу бағдарламасының мазмұнымен сипатталады. Пәндік құзыреттіліктер қатарын анықтау, білім нәтижесін бағалаудың тиімді әдістемесін құрастырудың мүмкіндігі. Болашақ дене шынықтыру пәні мұғалімі өзінің келешектегі жаттықтырушылық және мұғалімдік қызметінде адам ағзасының резервті мүмкіндіктерін жүзеге асыру үшін қажетті, ағзаның физиологиялық мүмкіндігіне түсетін физикалық күшті (жаттығу барысында) адамның жасына, жынысына, дененің шынығу деңгейіне қарай дұрыс жоспарлай білуі керек.

Мақалада, «Дене шынықтыру және спорт» мамандығы бойынша «Анатомия, спорттық морфология негіздері» пәні негізінде білім алушыларда қалыптастырылатын құзыреттіліктер сипатталады.

Сонымен қатар, пәндік құзыреттілікті қалыптасу деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін оқыту мақсатының 6 категориясын: білу, түсіну, талдау, синтездеу, бағалауды біріктіретін Блум таксономиясына негізделген формасы беріледі.

Түйін сөздер: құзыреттілік, пәндік құзыреттілік, білім нәтижесі, «Анатомия, спорттық морфология негіздері» пәні бойынша құзыреттіліктер

Аннотация

Байкенжеева А.Т.¹, Назарова Г.А.², Махамбетов Е.О.³

¹ к.б.н., доцент, Кызылординский государственный университета имени Коркыт ата
г. Кызылорда, Казахстан

² к.п.н., ст. преподаватель, Кызылординский государственный университета имени Коркыт ата,
г. Кызылорда, Казахстан

³ PhD докторант, Кызылординский государственный университета имени Коркыт
ата, г. Кызылорда, Казахстан

СТРУКТУРА КОМПЕТЕНЦИЙ ПО ДИСЦИПЛИНЕ

Компетентностный метод дает возможность эффективно планировать результаты обучения при подготовке будущих специалистов. Предметные компетенции характеризуются содержанием учебной программы. Это эффективный метод определения: ряда компетентностей дисциплины, оценки результатов образования. Будущий учитель физической культуры в педагогической деятельности, для осуществления резервных возможностей человеческого организма в зависимости от возраста, пола, уровня закалки тела, должен уметь правильно планировать физические нагрузки (во время тренировок), соответствующие накладываемым на физиологические возможности организма человека.

В статье описывается методика формирования компетенций у обучающихся по специальности «Физическая культура и спорт» в процессе изучения дисциплины «Анатомия с основами спортивной морфологии». На основе таксономии Блум приводятся шесть категорий задач обучения, позволяющих определять уровень формирования компетенций: знать, понимать, анализировать, синтезировать, интегрировать оценку,

Ключевые слова: компетентность, компетенции, компетентность дисциплины, результаты обучения, компетентность по дисциплине «Анатомия с основами спортивной морфологии»

Abstract

A.T. Baikenjeeva¹, G.A. Nazarova², Makhambetov Y.³

¹k.b.s., associate professor, Korkyt ata Kyzylorda State University, Kyzylorda, Kazakhstan

²k.p.s., senior lecturer, Korkyt ata Kyzylorda State University, Kyzylorda, Kazakhstan

³PhD doctoral student, Korkyt ata Kyzylorda State University, Kyzylorda, Kazakhstan

THE STRUCTURE OF COMPETENCIES IN THE DISCIPLINE

Competent method allows more effective plan the learning of outcomes in the preparation of future specialists. Competence of the discipline is characterized by the content of the academic discipline. The determination of number of discipline competencies is considered assessment of the results of education. The future physical education teacher in his prospective coaching and teaching activities for the implementation of the reserve capabilities of the human body, depending on age, sex, level of hardening of the body, must properly plan the physical activities (during training) imposed on the physiological capabilities of the human body.

The article describes the formation of students' competence which studies the discipline "Anatomy with the basics of sport's morphology" in the specialty "Physical culture and sport". In addition, 6 categories of learning tasks are given to determine the level of competence formation: know, understand, analyze, synthesize, and integrate assessment based on the Bloom taxonomy form.

Key words: competence, competence of the discipline, learning outcomes, competence in the discipline "Anatomy with the basics of sports morphology"

«Дене шынықтыру және спорт» мамандығы бойынша оқу бағдарламасының құрылымы кәсіби бағыттағы арнайы пәндерді біріктіреді. Соның бірі базалық «Анатомия, спорттық морфология негіздері» пәні. Бұл пән осы бағдарламаның мазмұнын құрайтын басқа пәндермен тікелей байланысты. Анатомия, спорттық морфология курсының негізгі мақсаты спортшының дене құрылымының ерекшеліктері, дене жаттықтыру жұмыстарының әсерінен адам ағзасында клеткалық, ұлпалық, мүшелік, ағзалық деңгейде болатын өзгерістер жөніндегі теориялық және практикалық білімдер жүйесін қалыптастыру. Ол теориялық және практикалық пәндердің түйіскен жерінде туындайтын пән.

Болашақ дене шынықтыру пәні мұғалімі өзінің келешектегі жаттықтырушылық және мұғалімдік қызметінде адам ағзасының резервті мүмкіндіктерін жүзеге асыру үшін қажетті, ағзаның физиологиялық мүмкіндігіне түсетін физикалық күшті (жаттығу барысында) адамның жасына, жынысына, дененің шынығу деңгейіне қарай дұрыс жоспарлай білуі керек. Бұл құзыреттілік болашақ маманда «Анатомия, спорттық морфология негіздері» пәнін меңгеру барысында қалыптасады.

«Анатомия, спорттық морфология негіздері» пәні де басқа да пәндер секілді болашақ маманның жеке тұлғалық қасиеттері мен құзыреттіліктерінің қатарын дамытуға бағдарланған. Яғни, пән бойынша нақты құзыреттіліктер жүйесін толық айқындай отырып, нақты білім нәтижесіне қол жеткізе аламыз. Себебі, нақты айқындалған құзыреттіліктер болашақ маман дайындау мазмұнының айқын талаптарын белгілейді.

Психологиялық-педагогикалық әдебиетте «құзырет» және «құзыреттілік» ұғымдары білім берудегі құзыреттілік тәсілдің негізі бола отырып, өткен ғасырдың 60-жж. бастап кеңінен тарала бастады (Н.Хомский, Р.Уайт, Дж.Равенн, Ж.Делор, В.Хутмахер, Т.Хоффманн).

Құзыреттілік – ең алдымен жұмыс берушіге түсінікті және ЖОО-ны бітіргеннен кейін жұмыс орнын-да қалыптасатын, бітіруші тұлғаның кәсіби әрекетін сипаттайтын категория (санат).

Қандай болмасын құзыреттіліктің қалыптасуы белгілі бір пәнді немесе пәндер тобын игеруге тікелей қатысты бола бермеуі мүмкін. Құзыреттіліктер студенттің оқу үрдісінің барлық формаларының – жекелей пәнді немесе пәндер тобын игеру, тәжірибелерден өту, ҒЗЖ мен өзіндік жұмыстарды орындау барысында параллель және жинақы пайда болады.

Түлектің **құзыреттілік моделі** НББ (нәтижеге бағдарланған бағдарламаны) меңгеруде күтілетін нәтиже мен мақсатқа қатысты тұтынушылар (жұмыс берушілер, студенттер) мен университеттің (негізі білім беру бағдарламасын жасаушылар) арасындағы өзара келісімді көрсетеді.

Білім беру стандартына сәйкес құзыреттіліктер: жалпы құзыреттілік (ЖК), жалпы кәсіби құзыреттілік (ЖКК), кәсіби құзыреттілік (КК), кәсіби-қолданбалы құзыреттіліктер (КҚК) болып бөлінеді.

Жалпы мәдениеттік құзыреттілік – бұл көптеген кәсіби әрекет түрлері үшін ортақ тапсырмаларды шешуде сәтті әрекет ету қабілеті.

Жалпы кәсіби құзыреттілік (ЖКК). Мысал ретінде келесілерді айтуға болады: оқу-тәрбиелеу үрдісін психологиялық-педагогикалық қолдауға дайын болу (ЖКК-3), білім беру саласының нормативті-құқық-

тық құжаттарына сай кәсіби қызметке дайындық (ЖКҚ-4), кәсіби этика және тіл мәдениеті негіздерін білуі (ЖКҚ-5).

Кәсіби құзыреттілік (КК) – бұл тапсырманы орындау, нақты кәсіби қызметтегі тапсырмаларды шешу кезінде әрекет ету қабілеті [1].

Кәсіби-қолданбалы құзыреттіліктер (КҚК). Мысалы: білім беру стандарттарының талаптарына сай пән бойынша білім беру бағдарламаларын жүзеге асыруға дайындық (КҚК-1), оқыту мен диагностиканың заманауи әдістерін және технологияларын қолдана білу қабілеті (КҚК-2), білім беру үрдісіне қатысу-шыларымен өзара әрекеттесуге дайындық (КҚК-5).

Дайындықтың әрбір жүзеге асырылатын профилі бойынша құзыреттілікті игеру деңгейлері кәсіби қызмет (негізгі, негізгі емес) және құзыреттілік түрлерімен анықталады. Кәсіби қызметтің әр түрі үшін құзыреттілікті игеру деңгейлері көрсетілген. Құзыреттілік әр түрлі **деңгейлерде** қалыптасуы мүмкін: қадамдық, базалық және жоғарғы.

Педагогикалық ЖОО «Анатомия, спорттық морфология негіздері» пәні бойынша білім алушылардың құзыреттілігі жалпы түрде пәннің оқу бағдарламасында оқыту нәтижесімен көрсетіледі. Оқыту нәтижесі – жоспарланған және өлшенетін құзыреттілікті құрайтын бөлшектер: білім алушының қандай да бір пәнді меңгергеннен кейін көрсететін білімі, практикалық біліктілігі және тәжірибелік әрекеті.

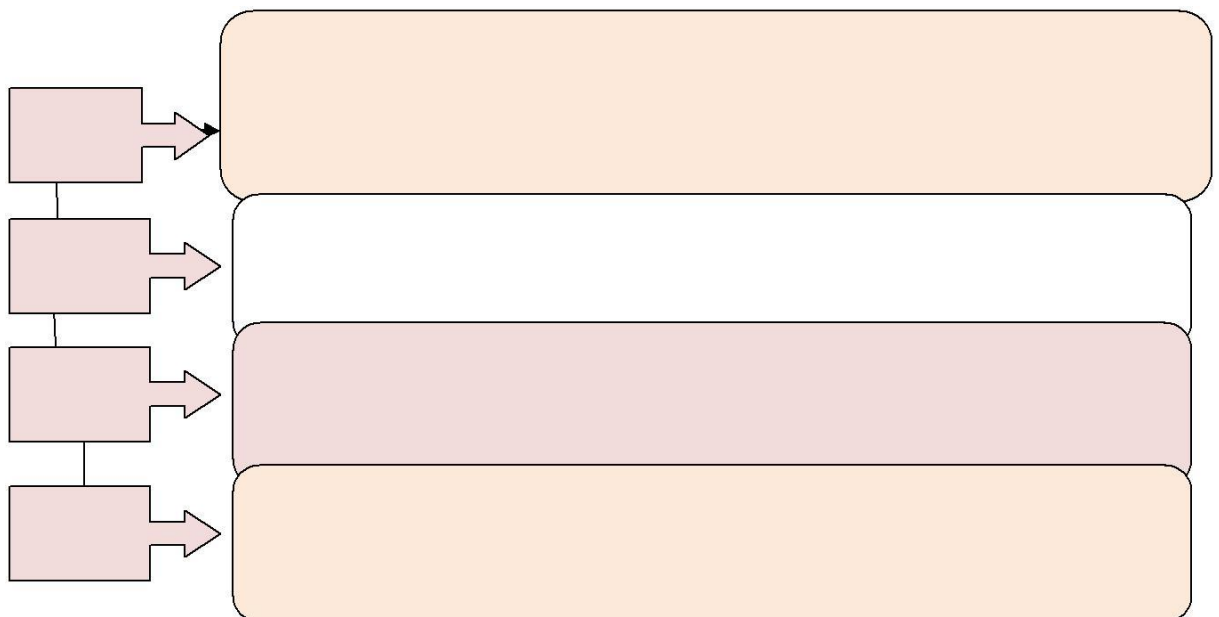
Оқыту нәтижесі – бағдарламаның қандай да бір нақты бөлігін меңгеру және оған аралық және ағымдағы бағалаудың сәйкестендірілуі [2].

Оқыту нәтижесі білім берудің деңгейіне сәйкес Дублин дескрипторлары негізінде анықталады және құзыреттілік арқылы көрінеді. Осыған байланысты, оқытудың негізгі бес нәтижесі анықталады:

- білім және түсіну;
- білімі мен түсінгенін қолдану;
- пікір айтуды қалыптастыру;
- коммуникативтік қабілеттер;
- оқу дағдылары немесе оқуға деген қабілеттілік.

Пәндік құзыреттілік деп білім алушылардың оқып отырған пән шеңберінде қалыптасқан білімдерін іске асыруы, сондай ақ сол білімдерін оқу (педагогикалық, өндірістік) практикаларында қолдана алулары.

Егер студенттің «Анатомия, спорттық морфология негіздері» пәні бойынша меңгеретін түсініктері мен қабілеттерін, пәннің міндеттерін жүйелесек және логика бойынша реттесек, онда пәні бойынша қалыптастыру қажет келесідей құзыреттіліктерді айқындауға болады:

- (Қ1); спорттық-дене шынықтыру қимыл әрекетінің анатомиялық-морфологиялық, физиологиялық, биохимиялық, биомеханикалық, психологиялық ерекшеліктері мен оның адамның жынысы мен жас ерекшеліктеріне сәйкес әсер ету сипатын анықтай алуға қабілеттілік;
- (Қ2); оқушының физикалық қабілеті мен қимыл қозғалысы жүйесі қызметінің жай-күйін анықтауды, дене шынықтыру жаттығуларын дұрыс орындату техникасын білуі
- (Қ3); кәсіби қызметі барысында қауіпсіздік талаптарын, санитарлық және гигиеналық ережелер мен нормаларды сақтай алуға, жаракаттың алдын алу, дәргерлік алғашқы көмек көрсете білуге қабілеттілік,
- (Қ4); жыныстық және жас, жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқушының жай-күйін түзету үшін қимыл тиімді қозғалыс әрекет құралдары мен әдістерін қолдана алу қабілеті

Сурет 1 – «Анатомия, спорттық морфология негіздері» пәні бойынша қалыптастыру қажет құзыреттіліктер

«Анатомия, спорттық морфология негіздері» бойынша студенттердің пәндік құзыреттілігі – білім беру және жаттықтырушылық қызметінде басшылыққа алатын білім, біліктілігі және дағдысы мен іс-әрекетінің сапалық жиынтығы. Анатомия, спорттық морфология негіздерін қолдана білу іскерлігі.

Аталған құрылымдық бөлшектер «Анатомия, спорттық морфология негіздері» пәнінің мақсатына жету бағытын нақтылайды. Олар студент меңгеруі керек және соны бағдарға алуы керек соңғы нәтиже болып табылады. Егер аталған құрама бөлшектерді және «Анатомия, спорттық морфология негіздері» пәні бойынша оқу бағдарламаларында көрсетілген міндеттерді БЛУМ таксономиясына сәйкес жіктесек, олар студенттердің оқудағы әрекеттерін алға қойған мақсаттары бойынша жетістікке жетелейтін және сол жетістіктерін, яғни құзыреттіліктерін бағалау өлшемін құрайды.

Осы аталған құзыреттіліктерді «Анатомия, спорттық морфология негіздері» пәнін оқыту барысында студенттерде қалыптастыру жолдарын және оқу нәтижесін бағалау үшін, сондай-ақ сол құзыреттіліктерді Блум таксономиясына сәйкес қалыптастыру үшін осы құзыреттіліктердің барлығын мазмұндық-әрекеттік матрица, яғни оқыту мақсатының 6 категориясын: білу, түсіну, талдау, синтездеу, бағалауды біріктіретін Блум таксономиясына негізделген формада беру керек.

Педагогикалық ЖОО 5В010800 – «Дене шынықтыру және спорт» мамандығы аясында «Анатомия, спорттық морфология негіздері» бойынша студенттерде қалыптастырылу керек құзыреттіліктер осы сызба бойынша көрсетіледі:

ҚҰЗЫРЕТТІЛІК – 1: спорттық-дене шынықтыру қимыл әрекетінің анатомиялық-морфологиялық, физиологиялық, биохимиялық, биомеханикалық, психологиялық ерекшеліктері мен оның адамның жынысы мен жас ерекшеліктеріне сәйкес әсер ету сипатын анықтай алуға қабілеттілік;

Білу мен түсіну деңгейінде: спорттық-дене шынықтыру қимыл әрекетінің анатомиялық-морфоло-гиялық, физиологиялық, биохимиялық, биомеханикалық, психологиялық ерекшеліктері мен оның адамның жынысы мен жас ерекшеліктеріне сәйкес әсер ету жөніндегі студенттің білімін сипаттайды және тестілеу мен ауызша немесе жазбаша формада бағаланады

Талдау, синтездеу деңгейі студенттің спорттық-дене шынықтыру қимыл әрекеттердің адамға анатомиялық-морфологиялық, физиологиялық, биохимиялық, биомеханикалық, психологиялық тұрғыдан әсер етуі оның жынысы мен жас ерекшеліктеріне байланыстылығы жөніндегі мәселені талдауға, синтез-деуге қабілеттілігін сипаттайды және студенттің *өзіндік жеке зерттеу жұмыстары, жобалық тапсырмалар формасымен бағаланады*

Қолдану және бағалау деңгейі: спорттық-дене шынықтыру қимыл әрекетінің анатомиялық-морфо-логиялық, физиологиялық, биохимиялық, биомеханикалық, психологиялық ерекшеліктерінің адамның жынысы мен жас ерекшеліктеріне сәйкес әсер ету жөніндегі материалды студенттің пайдалана алуымен сипатталады *және жобалық тапсырмаларды орындауы арқылы бағаланады.*

ҚҰЗЫРЕТТІЛІК – 2: оқушының физикалық қабілеті мен қимыл қозғалысы жүйесі қызметінің жай-күйін анықтауды, дене шынықтыру жаттығуларын дұрыс орындату техникасын білуі

Білу мен түсіну деңгейі оқушының физикалық қабілеті мен қимыл қозғалысы жүйесі қызметінің жай-күйін анықтауды, дене шынықтыру жаттығуларын дұрыс орындату техникасы, оны тәжірибеде пайдалану жолдары жөніндегі студенттің білімдерін, түсініктерін білдіреді және *тест және ауызша немесе жазбаша формада бағаланады.*

Талдау және синтездеу деңгейі оқушының физикалық қабілеті мен қимыл қозғалысы жүйесі қызметінің жай-күйін анықтауды, дене шынықтыру жаттығуларын дұрыс орындату техникасы жөнінде студенттің талдап, синтездей алу қабілетімен сипатталады және *жобалық тапсырмалар немесе жеке өзіндік жұмыстар формасымен бағаланады.*

Қолдану және бағалау деңгейі оқушының физикалық қабілеті мен қимыл қозғалысы жүйесі қызметінің жай-күйін анықтауды, дене шынықтыру жаттығуларын дұрыс орындату техникасы жөніндегі білімдерді, түсініктер және оны тәжірибеде **қолдану және нәтижесін бағалауға** қабілеттілігі *студенттің осы аталған әрекеттерді меңгеруімен сипатталады және жобалық, жеке өзіндік зерттеу жұмыс-тарымен және тапсырмаларымен бағаланады.*

- **ҚҰЗЫРЕТТІЛІК – 3:** болашақтағы кәсіби қызметі барысында қауіпсіздік талаптарын, санитарлық және гигиеналық ережелер мен нормаларды сақтай алуға, жарақаттың алдын алу, дәргерлік алғашқы көмек көрсете білуге қабілеттілік,

Білу және түсіну деңгейі кәсіби қызметі барысында қауіпсіздік талаптарын, санитарлық және гигиеналық ережелер мен нормаларды сақтай алу, жарақаттың алдын алу, дәргерлік алғашқы көмек көрсете білуі жөніндегі студенттің білімімен сипатталады және *тестпен немесе ауызша, жазбаша формада бағаланады.*

Талдау мен синтездеу деңгейі кәсіби қызметі барысында қауіпсіздік талаптарын, санитарлық және гигиеналық ережелер мен нормаларды сақтай алу, жарақаттың алдын алу, дәргерлік алғашқы көмек көрсете білумен байланысты білімді талдап, синтездей алу қабілетімен сипатталады және *жобалық немесе өзіндік жеке зерттеу тапсырмаларымен бағаланады*

Қолдану мен бағалау деңгейі кәсіби қызметі барысында қауіпсіздік талаптарын, санитарлық және гигиеналық ережелер мен нормаларды сақтай алу, жарақаттың алдын алу, дәргерлік алғашқы көмек көрсете білу әрекеттерін меңгеруімен және оларды іс жүзінде іске асыра алуларымен сипатталады, бұл деңгей *білім алушыларға кішігірім зерттеушілік тапсырмалар (СӘЖ) орындату формасымен бағаланады*.

ҚҰЗЫРЕТТІЛІК – 4: жыныстық және жас, жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқушының жай-күйін түзету үшін тиімді қимыл қозғалыс әрекет құралдары мен әдістерін қолдана алу қабілеті

Білу және түсіну деңгейі жыныстық және жас, жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқушының жай-күйін түзету үшін тиімді қимыл қозғалыс әрекет құралдары мен әдістері жөніндегі білімдерімен және түсініктерімен сипатталады *да тест, ауызша және жазбаша бақылау негізінде анықталады*.

Талдау мен жалыпалау деңгейі жыныстық және жас, жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқушының жай-күйін түзету үшін тиімді қимыл қозғалыс әрекет құралдары мен әдістерін қолдана алу іскерлік-терімен (біліктіліктерімен) сипатталады және өзіндік жеке зерттеу жұмыс түрлерін орындауларымен бағаланады

Қолдану мен бағалау деңгейі жыныстық және жас, жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқушының жай-күйін түзету үшін тиімді қимыл қозғалыс әрекет құралдары мен әдістерін қолдана алуларымен сипатталады және жоба тапсырмаларын орындаулары бойынша бағаланады.

Педагогикалық ЖОО-да 5В010800 – «Дене шынықтыру және спорт» мамандығы студенттеріне «Анатомия, спорттық морфология негіздері» бойынша білім беру аясында студенттердің жоғарыда аталып көрсетілген құзыреттіліктерді меңгеру үдерісін шартты түрде төрт деңгейге бөліуге болады.

Бірінші деңгей – (ұғынушылық), осы құзыреттіліктер аясында жалпы таныстыруды қарастырады; мәселені терең ұғынуды талап етпейтін, негізінен үлгі бойынша, дайын нұсқаулық бойынша орындауды талап ететін іс әрекеттерді болжамдайды; іс жүзінде өз бетінше шешім қабылдауды қарастырмайтын деңгей.

Екінші деңгей – (хабардарлық немесе базалық), сол құзыреттіліктер бойынша білімдерін тәжірибеде, негізінен белгіленген регламентке сәйкес сабақтарда және жаттығу жағдайларында кеңінен пайдалануды болжамдайды, орындаушының өз бетінше шешім қабылдауы шектелеп, өз іс-әрекетіне жауапкершілігін қарастырады.

Үшінші деңгей – (тереңдетілген немесе қолдана алушылық), қалыптаспаған жағдайда мәселені шешумен, өз іс-әрекеттерін және басқаның (оқушының болуы мүмкін, группаластарының болуы мүмкін) әрекеттеріне түзету ендіру, оларды үйрету немесе бақылаумен байланысты әрекеттерді және мүмкін-дігінше өз бетінше шешім қабылауын қарастырады.

Төртінші деңгей – (шығармашылық), сол құзыреттіліктер әдіснамасы және жалпы ұстанымдарын жасау («Анатомия, спорттық морфология негіздері» бойынша зерттеу жүргізу) аясындағы іс-әрекетті болжамдайды. Спорттық-дене шынықтыру қимыл әрекетін таңдауда адамның жынысы мен жас ерекшеліктеріне сәйкес шешім қабылдай алуын болжамдайды. Жоғары кәсіби білім беру аясында бакалавриаттың деңгейі үшінші – тереңдетілген деңгейге бағдарлануы керек. Құзыреттіліктердің төртінші деңгейін меңгеру – жоғары кәсіби білім берудің магистр дәрежесіне сәйкес келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Краевский В.В. *О культурологическом и компетентностном подходах к формированию содержания образования / Доклады 4-й Всероссийской дистанционной августовской педагогической конференции «Обновление российской школы» (26 августа - 10 сентября 2005 г.). – М., 2005. – С. 17-23.*

2. Безрукова, В. С. *Педагогика: учебное пособие / В. С. Безрукова. – Ростов н/Д.: Феникс, 2013. – 381 с.*

ӘОЖ 378.1
МҒТАР 14.35.07

К.М. Беркимбаев¹, Қ.Оразбекұлы², Г.Ж. Ниязова³, М.С. Султанмурат⁴

¹ п.ғ.д., Қ.А.Ясауи атындағы ХҚТУ профессоры,
Түркістан қ., Қазақстан
В
п.ғ.к., Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ доценті,
Түркістан қ., Қазақстан
³ к.п.н., Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ доценті
Түркістан қ., Қазақстан
⁴ докторант, Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ,
Түркістан қ., Қазақстан

КОММУНИКАТИВТІК ЛИДЕРЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Қазіргі қоғамның жағдайына байланысты еңбек нарығында кәсіби қызметте табысқа жете алатын және өзіне қызығушылық қалыптастыра алатын жоғары сапалы мамандар қажет. Сондай-ақ, олар өз қызметінің мақсаттарын нақты анықтай алатын, оған қол жеткізу нұсқаларын болжай алатын, қиындықтарды жеңе алатын, сондай-ақ басқа адамдармен өзара қарым-қатынасты дұрыс құра алатын, командада жұмыс істей алатын, яғни лидерлік сапаларды көрсете алатын және оларды жүзеге асыру үшін өзіне жауапкершілік алуға дайын болуы тиіс. Тек лидер ретінде ғана емес, басқа да жағдайларда да коммуникабельді болу маңызды. Сондықтан қазіргі жағдайда лидерлік сапаларды қалыптастыру мәселе-лері өзекті болып табылады және өзіне ерекше назар аударуды талап етеді. Бұл мақалада студенттердің коммуникативтік лидерлігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары анықталған.

Түйін сөздер: жоғары білім беру, жаратылыстану мамандығы, студент, лидер, лидерлік сапа, коммуникативтік лидерлік, шарт, педагогикалық шарт.

Аннотация

Беркимбаев К.М.¹, Оразбекұлы Қ.², Ниязова Г.Ж.³, Султанмурат М.С.⁴

¹ д.п.н., профессор, МКТУ им. Х.А. Ясауи,
г. Туркестан, Қазақстан
² к.п.н., доцент, МКТУ им. Х.А. Ясауи,
г. Туркестан, Қазақстан
³ к.п.н., доцент, МКТУ им. Х.А. Ясауи,
г. Туркестан, Қазақстан
⁴ докторант, МКТУ им. Х.А. Ясауи,
г. Туркестан, Қазақстан

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОГО ЛИДЕРСТВА

в связи с условиями современного общества на рынке труда востребованы высокоэффективные специалисты, способные увлечь за собой и добиваться успеха в профессиональной деятельности. А также, готовые взять на себя ответственность за их осуществление, умеющие четко определять цели своей деятельности, прогнозировать варианты ее достижения, преодолевать трудности, а также умеющие правильно строить взаимоотношения с другими людьми, работать в команде, то есть проявлять лидерские качества. Быть коммуникабельным важно не только в качестве лидера, но и в любых других ситуациях. Поэтому вопросы формирования лидерских качеств в современных условиях являются актуальными и требует к себе пристального внимания. В данной статье определены педагогические условия формирования коммуникативной лидерства студентов.

Ключевые слова: Высшее образование, естествознание, студент, лидер, лидерское качество, коммуникативное лидерство, условие, педагогическое условие.

Abstract

K.M. Berkimbaev¹, K.Orazbekyly², G.Zh. Niyazova³, M.S. Sultanmurat⁴

*¹Doctor of pedagogical sciences, professor, Akhmet Yassawi University,
Turkestan, Kazakhstan,*

*²candidates of pedagogical sciences, assistant professor, Akhmet Yassawi University,
Turkestan, Kazakhstan*

*³candidates of pedagogical sciences, assistant professor, Akhmet Yassawi University,
Turkestan, Kazakhstan*

*⁴PhD student, Akhmet Yassawi University,
Turkestan, Kazakhstan*

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF COMMUNICATIVE LEADERSHIP

In connection with the conditions of modern society in the labor market demand highly efficient professionals who are able to carry away and succeed in their professional activities. And also, ready to take responsibility for their implementation, able to clearly define the goals of their activities, to predict options for achieving it, to overcome difficulties, as well as able to build relationships with other people, to work in a team, that is, to show leadership qualities. Being sociable is important not only as a leader, but also in any other situations. Therefore, the formation of leadership qualities in modern conditions are relevant and requires close attention. In this article pedagogical conditions of formation of communicative leadership of students are defined.

Key words: Higher education, natural science, student, leader, leadership quality, communicative leadership, contract, pedagogical condition.

Жаратылыстану мамандықтары студенттерінің коммуникативтік лидерлігін қалыптастыру мақсатында ғылыми негізделген әдістемелік ізденістерді зерттеу негізінде осы мақсаттағы білім беру процесін тиімді құрып, іске асыру үшін педагогикалық шарттар мәнін ашып көрсету қажеттілігі анықталды.

Алдымен "шарт" сөзінің мағынасын анықтайық. Философиялық зерттеулерде "шарт", ол заттың қоршаған құбылыстарға қатынасын білдіреді, онсыз бұл зат бар бола алмайды және дамымайды [1].

С.И. Ожеговтың көзқарасы бойынша, "шарт" ұғымын бір жағынан "бірнәрсе тәуелді жағдай, сондай-ақ бірдеңе жүзеге асырылатын жағдай" – деп түсіндірген жөн [2].

Психологияда "шарт" түсінігі әдетте, психикалық даму контекстінде берілген және адамның психо-логиялық дамуын анықтайтын, оны жеделдететін немесе баяулататын, даму процесіне, оның динамика-сына және соңғы нәтижелеріне әсер ететін ішкі және сыртқы себептердің жиынтығы арқылы қарастырылады [3].

Педагогтар бұл тұрғыда психологтармен ұқсас ұстанымға ие, шартты адамның дене, адамгершілік, психикалық дамуына, оның мінез-құлқына, тәрбиесіне және оқуына, тұлғаның қалыптасуына әсер ететін ауыспалы табиғи, әлеуметтік, сыртқы және ішкі әсерлердің жиынтығы ретінде қарастырады (В.М. Полонский).

Қазіргі зерттеулерде "шарт" ұғымы педагогикалық жүйені сипаттауда кеңінен қолданылады. Бұл ретте ғалымдар әр түрлі белгілерге сүйене отырып, шарттардың түрлі топтарын ұсынған. Мысалы, Ю.К. Бабанский ықпал ету саласы бойынша педагогикалық жүйенің жұмыс істеу шарттарының екі тобын атайды: сыртқы (табиғи-географиялық, қоғамдық, өндірістік, мәдени, шағын аудан ортасы) және ішкі (оқу-материалдық, білім беру орнындағы гигиеналық, моральдық-психологиялық, эстетикалық).

Әсер ету сипаты бойынша объективті және субъективті шарттарды тұжырымдайды. Педагогикалық жүйенің жұмыс істеуін қамтамасыз ететін объективті шарттар білім беру саласының нормативтік-құқықтық базасын, ақпарат құралдарын және т.б. қамтиды. Бұл шарттар өзгеруі мүмкін. Педагогикалық жүйенің жұмыс істеуі мен дамуына әсер ететін субъективті шарттар педагогикалық қызмет субъектілерінің әлеуетін, олардың іс-қимылдарының келісілу деңгейін, білім алушылар үшін білім берудің басты ойларының және мақсатты басымдықтардың тұлғалық маңыздылық дәрежесін және т. б. көрсетеді.

"Педагогикалық шарттар" түсінігін анықтауға қатысты түрлі зерттеушілердің ұстанымдарын талдау осы ұғымды түсіну үшін маңызды бірқатар жағдайларды анықтауға мүмкіндік береді: 1) педагогикалық жүйенің (соның ішінде тұтас педагогикалық үдерістің құрамдас элементі ретінде әрекет етеді); 2) педагогикалық шарттар білім беру (білім беру субъектілерінің ықпал етуі мен өзара іс-қимылының мақсатты түрде құрастырылатын шаралары: оқыту мен тәрбиелеудің мазмұны, әдістері, тәсілдері мен нысандары, білім беру процесін бағдарламалық әдістемелік жабдықтау) және материалдық-кеңістіктік (оқу және

техникалық жабдықтар, білім беру мекемесінің және т.б. табиғи-кеңістіктік ортасы), оның жұмыс істеуіне оң немесе теріс әсер ететін мүмкіндіктер жиынтығын көрсетеді; 3) педагогикалық шарттар құрылымында ішкі (білім беру процесі субъектілерінің жеке тұлғасын дамытуға ықпал етуді қамтамасыз ететін), сондай-ақ сыртқы (іс жүргізу жүйесінің қалыптасуына ықпал ететін) элементтер де бар; 4) дұрыс таңдалған педагогикалық шарттарды жүзеге асыру педагогикалық жүйенің дамуын және жұмыс істеу тиімділігін қамтамасыз етеді. Осылайша, біз педагогикалық шарттарды осы жүйенің жеке және іс жүргізу аспектілеріне әсер ететін және оның тиімді жұмыс істеуі мен дамуын қамтамасыз ететін білім беру және материалдық кеңістіктік орта мүмкіндіктерінің жиынтығын көрсететін педагогикалық жүйенің құрамдас бөлігі ретінде түсінеміз [4].

Педагогикалық зерттеулерде педагогикалық шарттарға берілген бірнеше анықтамаларды қарастырайық (кесте 1).

Ғылыми-педагогикалық әдебиетті талдаумен қатар жоғарыда келтірілген анықтамалар қазіргі таңда "педагогикалық шарттар" ұғымына бірыңғай көзқарас жоқ деп айтуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, "педагогикалық шарттар" термині уақытқа байланысты дамып, мазмұны мен сипаты, құрылымы тұрғысынан өзгергені белгілі. "Педагогикалық шарттар" ұғымының мәнін талдау барысында оның қазіргі кездегі түсіндірмелеріне ерекше назар аударылды, осы ұғымның құрамдас бөліктері мен олардың қазіргі ғылымдағы маңызы егжей-тегжейлі қарастырылды.

Зерттеушілердің көпшілігі барлық педагогикалық шарттарды үш негізгі логикалық топқа жіктеуді ұсынады. Біріншісі-білім беру мазмұны мен барлық педагогикалық үрдістің білімділік мәні ашылатын ақпараттық жүйе. Екінші топ – технологиялық, онда ұйымдық формалардың, құралдардың, әдістердің, кезеңдердің сипаттамасы бар және т.б. жатады. Үшінші топқа білім беру процесінің барлық субъекті-лерінің жеке-жеке қасиеттері, мысалы, қызметтің мотивациялық негізі, құндылық бағдарлары, қарым-қатынас және мінез-құлық стильдері [4].

Лидерлік сапаларды дамыту үшін қандай педагогикалық шарттар қажеттілігі туралы бірқатар зерттеу жұмыстарына тоқталайық.

А.В. Зорина жоғары оқу орны студенттерінің лидерлік сапаларын қалыптастыру мен дамытуды қарастырып, педагогикалық шарттарды келесідей анықтайды: студенттерді оқытушылармен бірге шығармашылық қызметке қосу, студенттердің лидерлік сапаларын педагогикалық қолдау және тұлғалық-бағытталған өзара іс-қимылды ұйымдастыру [5].

Т.Е. Вежевич білімгерлерді лидерлік сапаларын қалыптастырудың ықпалды шарттарын: психо-логиялық-педагогикалық диагностика негізінде жеке тұлғаның дамуын болжау, білімгерлердің лидерлік сапаларының даму динамикасын мониторингілеу үшін қазіргі заманғы диагностикалық әдістемелерді пайдалану; білімгерлердің лидерлік сапаларының көрінуіне ықпал ететін түрлі қызмет түрлерінің мақсатты

Кесте 1. «Педагогикалық шарт» түсінігінің анықтамалары

№	Педагогикалық шарт анықтамалары	Авторлар
В	Педагогикалық шындықты өзгертуге және сол арқылы ол туралы жаңа педагогикалық білім алуға, осы білімді дамытуға бағытталған нормативтік сипаттағы ережелер	Коршунова Н.Л. Единство и различие значений терминов «условие» и «средство» в педагогике / Новые исследования в педагогической науке. – 1991. – № 1. – С. 6-9.
2	Зерттеуде қойылған міндеттерді шешуге бағытталған объективті мүмкіндіктер, мазмұн, формалар, әдістер, педагогикалық тәсілдер мен материалдық-кеңістіктік орта жиынтығы	Найн А.Я. Общенаучные понятия в педагогике / А.Я. Найн // Педагогика. – 1992. – № 7-8. – С. 15-19.
3	Ғылыми-педагогикалық зерттеудің нәтижелерінің тексерімділігі мүмкіндігін қамтамасыз ететін, білім беру үдерісінің тұрақты байланыстары ретіндегі заңдылықты нақтылау бойынша жоспарлы жұмыс;	Куприянов Б.В. Ситуационно-ролевая игра как средство общепедагогической подготовки будущего учителя 13.00.08 - теория и методика профессионального образования дисс. с.канд.пед.наук. – Ярославль, 1996. – С. 64
4	Педагогикалық жүйенің ішкі (білім беру үдерісінің тұлғалық аспектісінің дамуын қамтамасыз ететін) және сыртқы (жүйенің процессуальдық аспектісінің іске асуына әсер	Ипполитова Н.В. Теория и практика подготовки будущих учителей к патриотическому воспитанию учащихся: дис. ... д-ра пед. наук. – Челябинск, 2000. – 383 с.,

	ететін) элементтердің, оның ықпалды қызмет етуі мен дамуын қамтамасыз ететін компоненті	с. 29-32
5	Мақсатты іріктеу, құрастыру және мазмұн элементтерін, әдістерді (тәсілдерді) қолдану, сондай-ақ қол жеткізу үшін оқытудың ұйымдастырушылық түрлері	Андреев В.И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития / В.И. Андреев. – Казань: Центр инновационных технологий, 2000. – С. 124.
6	Педагогикалық қызметтің тиімділігін арттыруға бағытталған шаралар жиынтығы	Никитина Е.Ю. Теория и практика подготовки будущего учителя к управлению дифференциацией образования: дис. ... д-ра.пед. наук. – Челябинск, 2001. – 427 с.
7	Педагогикалық шарт - педагогикалық тапсырмаларды орындауға бағытталған материалды – кеңістіктік ортаның және объективті мүмкіндіктердің, тәсілдердің тұтастығы	Беликов В.А. Философия образования личности: деятельностный аспект: монография. – М.: Владос, 2004. – 357 с.
8	Білім беру үдерісін педагогикалық құралдар, білім беру үдерісін ұйымдастырудың әдістері мен формалары, педагогикалық өзара әрекет-тестіктің нақты тәсілдері, білім берудің ақпараттық мазмұны, оқушыларға мақсатты педагогикалық ықпал ету мүмкіндігін қамтамасыз ететін психологиялық микроклимат ерекшеліктері жиынтығында белгілі бір ұйымдастыру	Хазова, С.А. Компетентность конкурентоспособного специалиста по физической культуре и спорту: монография / С.А. Хазова. – М.: Изд-во «Академия Естествознания», 2010. – 91 с.

мазмұнын іріктеу; жеке тұлғаға бағдарланған білім беру мен тәрбиелеу негізінде тұлғаны әлеуметтік дамыту үшін өзін-өзі белсендірудің уақытша немесе тұрақты алаңшасын қалыптастыру; тәрбиенің гуманистік концепциялары аясында білімгерлердің лидерлік сапаларын дамытуға жетекшілік ететін педагогикалық технологияларды енгізу [6].

И.А. Веряскина жастардың лидерлік сапаларын дамытудың келесі ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттарын келесідей анықтаған:

- әлеуметтік-мәдени іс-әрекет ортасын пайдалану.
- лидерлік сапаларды дамыту процесінің тұтастығын қамтамасыз ететін оқу және оқудан тыс іс-әрекет бірлігі;
- болашақ мамандардың лидерлік ұстанымының қызметтік-этикалық принциптерін есепке алу; болашақ маманның өзін-өзі жүзеге асыру кеңістігі ретінде ЖОО-ның мәдени-тәрбие ортасын оңтайландыру;
- студенттерді бос уақыттарында қоғамдық, көркем-шығармашылық, мәдени іс-шараларға қатыстыру;
- әр студенттің қабілеттері мен бейімділігін ескере отырып, оқу үдерісін дараландыру, жеке білім беру мен тәрбие траекториясын дамыту;
- студенттік өзін-өзі басқаруды және өзін-өзі ұйымдастыруды ынталандыру [7].

В.Б. Сбитнева лидерлік сапаларды тиімді дамытуды қамтамасыз ететін педагогикалық шарттар ретінде:

- а) білімгерлерді лидерлік тәжірибе алуға бағытталған арнайы ұйымдастырылған қызметке тарту;
- б) түрлі ұстанымдарын іске асыру мүмкіндігін қамтамасыз ететін әлеуметтік жобалау технологиясын пайдалану (орындаушыдан ұйымдастырушыға дейін));
- в) лидерлік сапаларды дамыту динамикасының жүйелі педагогикалық мониторингін жүзеге асыруды атайды.

Коммуникативтік лидерлікті қалыптастыру үрдісінде студенттерге қойылатын психологиялық талаптар, жеке тұлғаға қойылатын талаптарға сәйкес келеді: 1) субъектінің жоғары белсенділігімен, тілдесуге талпынумен; 2) бейтаныс адамдармен байланысқа оңай түсу икемділігімен; 3) адамдармен тұрақты жақсы көңіл-күймен жұмыс жасау; 4) ізгі ниеттілікпен, ықыластылықпен; 5) байсалдылықпен, эмоцияны тежеу шеберлігімен; 6) айналадағылардың және өзінің мінез-құлқын талдау қабілеттілігімен, басқа адамдардың пиғылдарын түсіну, адамдардың өзара қарым-қатынастарын ұғыну қабілеттілігі, олардың арасындағы түсініспеушіліктерді реттеу, олардың өзара әрекеттесуін ұйымдастыру қабілеті; 7) сөзбен, мимикамен, ыммен ықпал ету және басқару қабілеті, түрлі адамдармен ортақ тіл табысу қабілеті; 8) адамдарды сен-

діру, шабыттандыру қабілеті; 9) ұқыптылықпен, нақтылықпен, жинақылықпен; 10) өзіндік сүйкімділікпен; 11) адамдардың психологиясын білумен, төзімділікпен, эмпатиямен және т.б. [8].

Жоғарыда қарастырылған теориялық зерттеу жұмыстарының нәтижесінде біз жаратылыстану мамандықтары студенттерінің коммуникативтік лидерлігін қалыптастырудың педагогикалық шарттарын төмендегіше анықтадық.

и Психологиялық-педагогикалық шарттар. Оның құраушылары:

– *Жаратылыстану мамандықтары студенттерінің кәсіби сапалары, мақсаттары мен мотивтері.*

Коммуникативтік лидер топ мүшелеріне, топ шешіміне әсер ететін басты тұлға, табысты коммуникацияның үлгісі екендігі белгілі. Демек, жаратылыстану мамандығының студенті коммуникативтік әлеует, коммуникативтік құзыреттілік, коммуникативтік мәдениет, коммуникативтік креативтілік сияқты жеке және кәсіби іс-әрекеттерде шешуші рөл атқаратын маңызды сипаттарға ие болуы тиіс. Әсіресе комму-никативтік лидердің коммуникативтік тартымдылығы мен сөйлеу эмоциясы айрықша маңызға ие. Жаратылыстану мамандықтары студенттерінің жеке және кәсіби маңызды мақсаттары мен комму-никативтік лидерлікке ұмтылыстарының мотивтері маңызды. Коммуникативтік лидерлікті қалыптастыруда мотивация жеке және кәсіби маңызды тілдік қарым-қатынастың негізі бола алады. Коммуникативтік сапаларда мақсатты білім беруде қалыптастыру оң нәтиже береді. Сондықтан жаратылыстану мамандық-тарының студенттері осы сапаларды қалыптастырудың құндылығын сезінетін болса, бұл мақсатты әрі жүйелі іске асырылуы тиіс.

– *Оқыту мазмұны.* Жаратылыстану мамандықтары студенттерінің коммуникативтік лидерлігін оқытуда қалыптастыруды зерттеу білім мазмұнымен байланысты. Коммуникативтік лидерлікке осы мақсатта меңгеруге ұсынылатын оқыту мазмұны жүйесін коммуникация құралы деңгейінде игермей қол жеткізу мүмкін емес. Сондықтан бұл шарт жаратылыстану мамандықтары студенттерінің комму-никативтік лидерлігін қалыптастыруда Тіл пәндері (Қазақ тілі, Орыс тілі, Ағылшын тілі), Тұлғааралық коммуникация психологиясы, Көшбасшылық теориясы пәндерін оқытумен негізделеді. Көшбасшылық теориясы курсы мазмұнын құру және жаратылыстану мамандықтары студенттерін оқытуда білім беру бағдарламасына ендіру туралы толығымен келесі тармақшада баяндалады. *Микроклимат.* Коммуника-тивтік лидер мен оның ізбасарларының бірлескен шешімдерінде айрықша рөл атқаратын, топтың қалып-ты психикалық сипатын көрсететін микроклимат табысты бірлескен жобаларды іске асыруда ерекше маңызға ие.

2. Ұйымдастыру-педагогикалық шарттар

Біз А.Я. Наин мен Ф.Н. Ключевтің "Білім беру қызметі бір-бірімен өзара байланысты тұтас педагогикалық жүйенің құрылымдық компоненттері болып табылатын ұйымдастыру-педагогикалық шарттардың тұтас кешенімен қамтамасыз етілуі тиіс" деген пікірімен келісеміз. Бұл зерттеушілер білім беру мақсаттарына қол жеткізу процесінің тиімділігін қамтамасыз ететін шарт ретінде "білім беру стандарттарында іске асырылатын және білім берудің жаһандық мақсатының нақты сипатталуы болып табылатын, қоғамның құндылықтық бағдарларымен, бітірушіге және педагогтарға қойылатын талап-тармен ұштасқан білімгерлердің құндылықтық бағдарларын көрсететін білім берудің жоспарланған нәтижесінің тұжырымдамасын" қарастыруды ұсынады.

Біздің зерттеуіміз үшін, бір жағынан, осы ұйымдастыру-педагогикалық шарттар кешені жалпы жоғары кәсіптік білім беруді дамыту стратегиясын әзірлеуге ықпал етсе, бірақ екінші жағынан – жеткі-лікті әмбебап болып табылады және кәсіби дайындық процесінде студенттердің коммуникативтік лидер-лігін қалыптастыруға қолданылуы мүмкін.

Біріншіден ұйымдастыру-педагогикалық шарт ретінде жаратылыстану мамандықтары студенттерінің коммуникативтік лидерлігін қалыптастырудағы материалдық-техникалық жабдықталуын анықтаймыз.

Олар: білім беру мекемесінің материалдық-техникалық жабдықталуы. Оқу материалдары; оқыту қондырғылары мен техникалық құралдары, оқу аудиториялары мен олардағы зертханалық жабдықтар кешені. Жаратылыстану мамандықтары студенттерінің коммуникативтік лидерлігін қалыптастыру мақса-тына жетудегі аудиториялық және аудиториядан тыс іс-әрекеттердің толыққандылығы. Білім беруде кәсіби маңызды сапаларды, оның ішінде коммуникативтік лидерлікті де қалыптастыру аудиториядағы сабақ уақытында ғана емес аудиториядан тыс жұмыстарда да іске асырылады. Егер аудиториялық сабақ-тарда алғашқысында кәсіби сапалар мақсатты түрде қалыптастырылса, аудиториядан тыс жұмыстарда олардың қалыптасуы толығып дами түседі.

3. Дидактикалық шарт. Аталған шарт келесілерді қамтиды:

– *Дидактикалық ұстанымдарды сақтау.* Дидактикалық ұстанымдар жаратылыстану мамандықтары студенттерінің коммуникативтік лидерлігін қалыптастыруға қажетті оқу материалын ұсынудың ішкі

логикасын белгілейді. Педагогикадағы қалыптасқан дидактикалық ұстанымдар оқытудың мақсатын негіздеуге ықпал етеді.

Қойылған мақсатқа сәйкес оқыту формалары мен әдістерін таңдау. Жаратылыстану мамандықтары студенттерінің коммуникативтік лидерлігін қалыптастыру оқытылатын білім мазмұны бойынша үйлес-тірілген болса, онда табысты нәтиже береді. Білім алушылардың коммуникативтік лидерлігін қалыптас-тыруға қойылатын талаптар пәннің бағдарламалық мазмұнына үйлестірілген әрі оның әдістемелік қамсыздандырылуын ұйымдастыратын модульдерде іске асырылуы тиіс.

Жаратылыстану мамандықтары студенттерінің коммуникативтік лидерлігін қалыптастыруға бағыт-талған жоғарыда баяндалған педагогикалық шарттарды іске асырудакелесідей оқыту технологияларын негізге аламыз.

В Ситуациялық жағдайлар әдісі (case-study). Оқытушылар ситуациялық жағдайлар (case method) әдісін дәрістерге қосымша ретінде немесе жеке курстар үшін негіз ретінде қолданады. Кейстердің оқытудағы маңыздылығы даусыз. Кейстер білім алушыларға мәселені анықтау, жағдайларды талдау, баламалы нұсқаларды бағалау, шешім қабылдау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Бұл лекция барысында қол жеткізу қиын. Кейстік тапсырмалар дұрыс шешімдер қабылдауға тәжірибе жасай отырып, басқалардың проблемалық мәселелер бойынша пікірлерін тыңдап, жағдайды талдай білу, объективтілік, жеделдік, әртүрлі күрделі жағдайларда бейімделе білу және қандай да бір тәжірибе сияқты қасиеттерді қалыптас-тыруға ықпал етеді. Мұның бәрін тиімді коммуникативтік лидерлік үшін маңызды қасиеттер деп атауға болады. Оқытушылар мен студенттер арасында кейстік тапсырмалардың танымалдығы бұл әдіске толық көшуді көздемейді. Оқу үрдісінде, бұрынғыдай, негізгі рөлді дәрістер, теориялық білім атқарады.

В Тренингтер мен жаттығулар. Тренинг – бұл қандай да бір технологияны қолдану тәсілдерін практикалық меңгеруге бағытталған оқытудың қарқынды түрі. Тренингтер оқытудың кез келген басқа түрінен барлық қатысушылардың белсенділігімен ерекшеленеді, сонымен қатар жұмыста қажетті коммуникативтік лидерлікке қажетті дағдыларды алуға ерекше көңіл бөлінеді.

В Жобалар әдісі. Жобалар әдісі, оқу-танымдық тәсілдердің жиынтығы ретінде қандай да бір мәселені шешуге мүмкіндік беретін осы нәтижелерді алуға, білім алушылардың коммуникативтік іс-әрекеттерін, коммуникативтік лидерлігін дамытуға ықпал етеді. Білімгерлердің еңбекқорлығын, ынтасын, мақсаткерлігін, өз қызметінің нәтижесі үшін жауапкершілігін дамыту, жоғары адамгершілік пен азаматтықты тәрбиелеу; жайлы орта құру тұрғысында оң нәтижелерге қол жеткізіледі.

Сонымен қатар, стандартты дәрістер, практикалық сабақтар шеңберінде де коммуникативтік лидерлікті дамыту іске асырылады.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

Философский энциклопедический словарь / Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – С. 497.

Ожегов, С. И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов // Под ред. Н.Ю. Шведовой. 20-е изд., стер. – М.: Русский язык, 1988. – 748 с.

Немов Р.С. Психология: словарь-справочник: в 2 ч. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – Ч. 2. - 352 с.

Ипполитова Н., Стерхова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация. General and Professional Education 1/2012 pp. 8-14

Зорина, А.В. Педагогические условия формирования лидерских качеств у студентов вуза // Автореферат на соискание ученой степени к.пед.н. / А.В. Зорина. – Нижний Новгород: Нижегородский государственный лингвистический университет им. Н.А. Добролюбова, 2009. – 29 с.

Вежевич, Т.Е. Педагогические условия развития лидерских качеств учащихся // Автореферат на соискание ученой степени к.пед.н. / Т.Е. Вежевич. – Улан-удэ: Бурятский государственный университет, 2001. – 32 с.

Веряскина, И.А. Организационно-педагогические условия развития лидерских качеств учащейся молодежи средствами социально-культурной деятельности // Автореферат на соискание ученой степени к.пед.н. – Тамбов – 2008.

Беркімбаев К.М., Ниязова Г.Ж., Султанмұрат М.С. «Болашақ мамандардың коммуникативтік лидерлігін қалыптастырудың психологиялық аспектілері» «Жұбанов тағылымы» дәстүрлі ІХ Халықаралық ғылыми конференция материалдары 30-қараша, 2017 ж. – Ақтөбе. – Б.238-242.

ӘОЖ 338.48
МРНТИ

¹ А.Н. Макагонов, ² М.Н. Абдикаримова, ³ Қ.М. Омаров, ⁴ Т.В. Имангулова

¹⁵ п.ғ.д., профессор, Қазақ спорт және туризм академиясы, Алматы қаласы

² магистр, аға оқытушы, Қазақ спорт және туризм академиясы, Алматы қаласы

³ доцент м.а., п.ғ.к., Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қаласы

⁴ доцент, п.ғ.к., Қазақ спорт және туризм академиясы, Алматы қаласы

ТУРИЗМ ИНДУСТРИЯСЫНДА МАМАНДАРДЫ ДАЙЫНДАУДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖҮЙЕСІН ТАЛДАУ

Аңдатпа

Мақалада туристік ұйымдардың қызметін мемлекеттік реттеудің және туристік қызметтерді тұтынушылардың құқықтарын қорғаудың маңызды құралдары туризмнің кәсіби стандарттары екендігіне сипаттама берілген. Қазіргі заманғы туризм-постиндустриялық қоғамның ажырамас атрибуты. Туристік қызметтерге сұраныс туристердің сауықтыру, таным, рухани және дене дамуы, мәдениетаралық және білім алмасуы қажеттіліктерін қанағаттандыра отырып, қазіргі заманғы өркениеттің бірыңғай мәдени саласын құра отырып, жылдан жылға өсуде. Бұл феномендер туризм саласындағы мамандарға қойылатын талаптардың ерекше кешенін құрайды.

Түйін сөздер: туризм, туристік қызмет, тренд, кәсіби стандарт, халықаралық стандарт, біліктілік.

Аннотация

Макагонов А.Н.¹, Абдикаримова М.Н.², Омаров Қ.М.³, Имангулова Т.В.⁴

¹ д.п.н., профессор, Казахская академия спорта и туризма, г. Алматы

² магистр, старший преподаватель, Казахская академия спорта и туризма, г. Алматы

³ к.п.н., и.о.доцент, КазНПУ имени Абая, г. Алматы

⁴ к.п.н., доцент, Казахская академия спорта и туризма, г. Алматы

АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНОЙ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА

К.Р. статье отмечены что важнейшими инструментами государственного регулирования деятельности туристских организаций и защиты прав потребителей туристских услуг являются профессиональные стандарты туризма.

Современный туризм – неотъемлемый атрибут постиндустриального общества. Спрос на туристские услуги растет год от года, удовлетворяя потребности туриста в оздоровлении, познании, духовном и физическом развитии, межкультурных и образовательных обменов, создавая единую культурную сферу современной цивилизации. Данные феномены создают специфический комплекс требований к специалистам в области туризма.

Ключевые слова: туризм, туристическая деятельность, тренд, профессиональный стандарт, международный стандарт, квалификация.

Abstract

A.N. Makogonov¹, M.N. Abdikarimova², K.M. Omarov³, T.V. Imangulova⁴

¹ doctor professor, of the Kazakh academy sport and tourism, city Almaty,

² master, ³ senior lecturer, of the Kazakh academy sport and tourism, city Almaty,

³ c.p.s., assistant professor, of KazNPU named Abai, city Almaty

⁴ c.p.s., assistant professor, of the Kazakh academy sport and tourism, city Almaty

ANALYSIS OF THE INTERNATIONAL SYSTEM OF TRAINING OF SPECIALISTS IN THE TOURISM INDUSTRY

The article notes that the most important tools of state regulation of the activities of tourist organizations and protection of the rights of consumers of tourist services are professional standards of tourism.

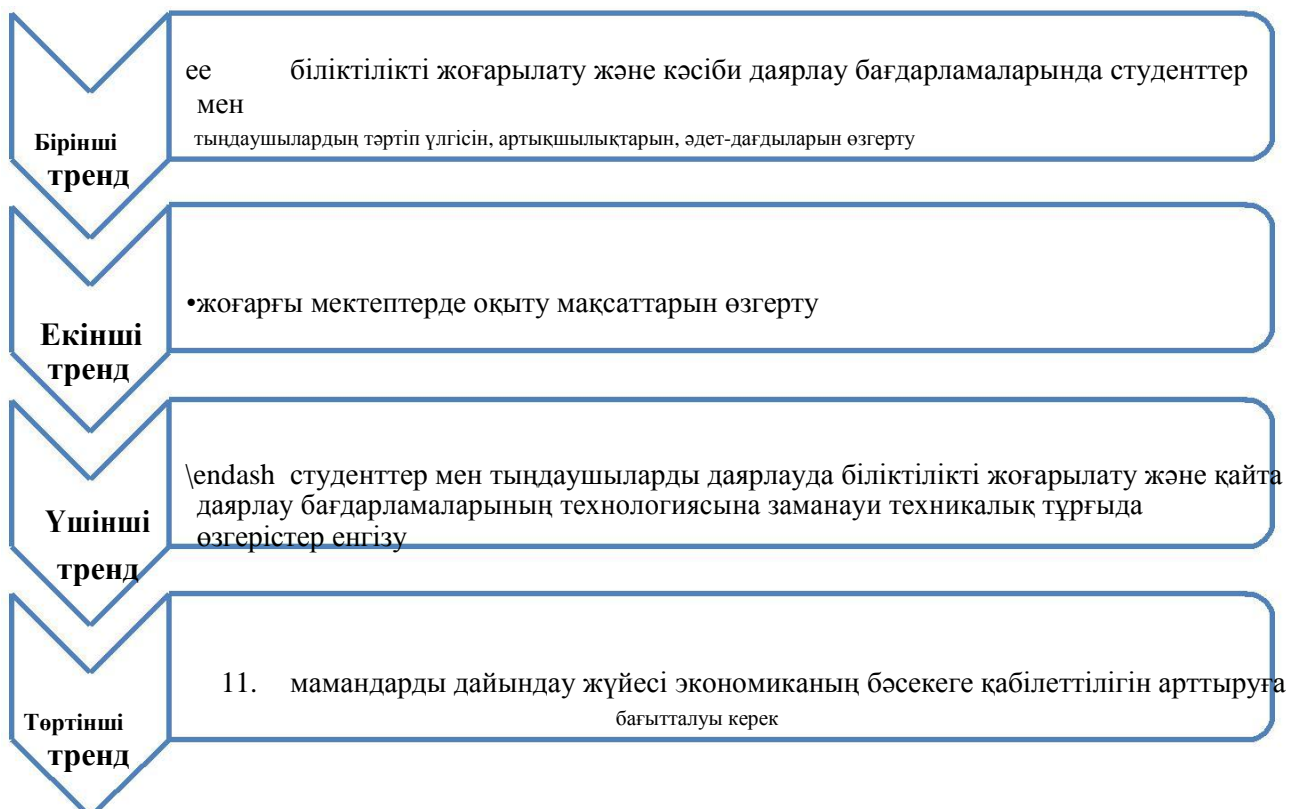
Modern tourism is an essential attribute of post-industrial society. The demand for tourist services is growing from year to year, meeting the needs of tourists in health, knowledge, spiritual and physical development,

intercultural and educational exchanges, creating a single cultural sphere of modern civilization. These phenomena create a specific set of requirements for specialists in the field of tourism.

Key words: tourism, tourism activity, trend, professional standard, international standard, qualification.

Қазіргі уақытта еңбек нарығында қажеттілік тудыратын бәсекеге қабілетті мамандарды даярлауға көп көңіл бөлінуде. Сондай-ақ, дағдылар мен тәжірибеге сүйене отырып, бізге қысқа мерзімде кәсіби білім беру жүйесін жаңғырту, студенттерді даярлауда сапалы өзгерістер әкелу, кәсіби қайта даярлау және жұмыс жасап жүрген азаматтардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыруды қолға алуымыз қажет.

Ресей мемлекетінің Г.В. Плеханов атындағы Ресей экономикалық университетінің э.ғ.д., профессоры Зайцева Н.А. мақаласында шетелдік тәжірибе бойынша кәсіби білім беру жүйесінің модернизациясын бірнеше трендке бөліп қарастырған (1 сурет):

1 – сурет. Кәсіби білім беру жүйесінің трендтері

Бірінші тренд – біліктілікті жоғарылату және кәсіби даярлау бағдарламаларында студенттер мен тәжірибелі мамандардың тәртіп үлгісін, артықшылықтарын, әдет-дағдыларын өзгерту. Осы тренд аясында келесідей бірнеше аспектерді бөлуге болады:

и Жастар жоғарғы буынға қарағанда бірқатар жағдайлардағы сұрақтарды жақсы біледі.

и Ерекше белгілердің мәртебесінің маңыздылығын төмендету, оның ішінде жоғары оқу орнын таңдауға байланысты.

и Білім алушылар көптеген ақпаратпен шектелген, олар көбіне назарын көп уақыт кез-келген нысанға аудармайды.

и Әртүрлі форматтағы оқытудың жоғары қолжетімділігі, яғни, білім беру қазір кез келген уақытта және кез келген жерде, онлайн режимінде де, офлайн режимінде де қол жетімді.

Екінші тренд – жоғарғы мектептерде оқыту мақсаттарын өзгерту аспектілері:

и Жеке стратегиялық оқыту мақсаттарының белгісіздігі. Заманауи тренд – ол өмірінің әр кезеңінде қолданыстағы мамандықтар бойынша жаңа технологияларды оқып үйрену, тіптен басқа сала бойынша жаңа мамандық алу.

и Технологиялық өзгерістермен қатар дамуға және өзгерістерге дайын болуды қалыптастыру. Қазіргі заманғы білім беру жүйесі – осындай жүйедегі адамға фактілер мен мамандандырылған білімге неғұрлым

аз тәуелді болу үшін өзгеруіне деген сенімділік пен дайындыққа ие болуға, технологиялармен қатар дамытып үйренуге негізделген.

и Өзара қарым-қатынас жасау, ұйымдастыру және қолдау қабілеті тек менеджерлер үшін ғана емес, сондай-ақ қарапайым қызметкерлер үшін де мансаптың табысты болуының ең маңызды шарты болып табылады.

и Өр түрлі жоғарғы оқу орындары түрлі әлеуметтік мәселелерді шешуге тиіс. Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасы бойынша 9 ұлттық, 30 мемлекеттік, 3 халықаралық, 17 акционерлік, 13 азаматтық емес және 60-тан астам жеке білім беру ұйымдары бар. Меншік нысанына байланысты жоғары оқу орындар тиісті өңірлердің қажеттіліктеріне сәйкес жан-жақты оқыту мен зерттеу мәселелерін шешуге тиіс.

Үшінші тренд – студенттер мен тыңдаушыларды даярлауда біліктілікті жоғарылату және қайта даярлау бағдарламаларының технологиясына заманауи техникалық тұрғыда өзгерістер енгізу.

и Университеттер жетекші шетелдік университеттермен және ғылыми орталықтармен бірлескен жобаларды белсенді түрде іске асыруды қажет етеді. Бұл жайлы Қазақстан Республикасының 2018 жылдың 10 қаңтарында Қазақстан халқына жолдауында айтып кеткен: «Оқытудың мазмұндылығы заманауи **техникалық тұрғыдан қолдау көрсету** арқылы үйлесімді түрде толықтырылуға тиіс. **Сандық білім беру ресурстарын** дамыту, кең жолақты ғаламторға қосу және мектептерімізді бейнеқұрылғы-лармен жабдықтау жұмыстарын жалғастыру қажет. **Жұмыс берушілерді** тарту арқылы және халықара-лық талаптар мен сандық дағдыларды ескере отырып, **техникалық және кәсіби білім беру бағдар-ламаларын** жаңарту керек. Бұл барлық қазақстандықтарға, оның ішінде шалғайдағы елді мекен тұрғын-дарына **озық білім мен құзыреттілікке** қол жеткізуге жол ашады.»

Төртінші тренд – мамандарды дайындау жүйесі экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталуы керек. Ол үшін кәсіби және білім беру стандарттарын дайындау қажет [1].

Елбасының «Төртінші өнеркәсіп революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» жолдауында: «**Еңбек нарығының тиімділігін** қамтамасыз етіп, әрбір адамның өз әлеуетін іске асыра алуы үшін жағдай жасаудың маңызы зор. Барлық негізгі мамандық бойынша **заманауи стандарттар** әзірлеу қажет. Бұл стандарттарда **жұмыс берушілер мен кәсіпкерлер** еңбеккерлердің білімі, қабілеті мен құзыретінің қандай болуы қажеттігін нақты белгілейді. **Кәсіби стандарттардың талаптарын** ескеріп, **білім берудің жаңа бағдарламаларын** әзірлеу қажет немесе қазіргі бағдарламаларды жаңарту керек» делінген [2].

Білім беру бағдарламаларын қалыптастыру, оның ішінде қызметкерлерді оқыту, кәсіпорындар мен қызметкерлерді аттестациялау бойынша кәсіпорындарда, білім беру мекемелерінде кең ауқымды міндеттерді шешуге бағытталған Қазақстан Республикасының «Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер палатасы 2017 жылғы 17 қаңтарда кәсіби мамандар даярлау мақсатында «Кәсіби стандарттар» қабылдады.

Осы кәсіби стандарттар негізінде ұйымдар қызметкерлердің ішкі тұтынуы үшін корпоративтік кәсіби стандарттарын, өндірістің, еңбек және менеджмент ерекшелігін және олардың жауапкершілігін ескере отырып, кәсіби білім деңгейін, еңбек функциялары, білімі, дағдылары мен қабілеттерінің тізімін белгілей алады. Кәсіби стандарттың мақсаты мен сипаттамасын келесі кестеден көруге болады (1 кесте):

1–кесте

Туризм мамандығы бойынша кәсіби стандарттар төлқұжаты

<i>Кәсіби стандартты әзірлеу мақсаты:</i>	қызметкерлердің білімі, дағдылары мен жеке құзыреттілігіне қойылатын талаптарға жауап беретін еңбек функцияларының жүйелі және құрылымдық сипаттамасы
<i>Кәсіби стандарттың қысқаша сипаттамасы:</i>	кәсіби стандарттар туристік қызметті ұйымдастыру және ұсыну, сондай-ақ туристерді тарту, туристердің әртүрлі категориялары үшін сапалы туристік қызметтерді ұйымдастыру және қамтамасыз ету бойынша мамандардың біліктілігін, кәсіби білімі мен жұмысының мазмұнын білу деңгейіне қойылатын талаптарды анықтайды
<i>Кәсіби топ:</i>	туроператорлардың, турагенттіктердің және туризм саласында қызмет көрсететін басқа да ұйымдардың қызметі
<i>Мамандықтар тізімі:</i>	- экскурсовод – салалық біліктілік шеңберінен біліктіліктің (СБШ) 4-5 деңгейлері;

	\endash экскурсовод (оқытушы) - 5-6 біліктілік деңгейлері; \endash туристік агент – СБШ үшін біліктіліктің 4-ші деңгейі; \endash туризм менеджері - СБШ үшін 5-8 біліктілік; \endash билеттерді брондау операторы (әуе, теміржол) - 2-3 шеберлік деңгейі СБШ бойынша; \endash туризмдегі инструктор-әдіскер – СБШ үшін 4-6 біліктілік деңгейлері
--	--

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасында 5B090200–«Туризм» мамандығы бойынша:

- В *Экскурсовод* маманының категориясыз, екінші және бірінші категориялы деңгейі;
- В *Экскурсовод* маманының жоғарғы категориялы біліктілігі орташа деңгейі;
- В *Экскурсовод (оқытушы)* маманының категориясыз біліктілігі жоғарғы деңгейі;
- В *Экскурсовод (оқытушы)* маманының 2-категориялы біліктілігі жоғары деңгейі;
- В *Экскурсовод (оқытушы)* маманының 1-категориялы біліктілігі жоғарғы деңгейі;
- В *Экскурсовод (оқытушы)* маманының жоғарғы категориялы біліктілігі жоғарғы деңгейі;
- В *Туристік агент* маманының категориясыз, екінші және бірінші категориялы деңгейі;
- В *Туризм менеджері* маманының категориясыз біліктілігі жоғарғы деңгейі;
- В *Туризм менеджері* маманының 2-категориялы біліктілігі жоғары деңгейі;
- В *Туризм менеджері* маманының 1-категориялы біліктілігі жоғары деңгейі;
- В *Туризм менеджері* маманының жоғарғы категориялы біліктілігі жоғарғы деңгейі;
- В *Билеттерді брондау операторы (әуе, теміржол)* маманының 2-3 шеберлік деңгейі СБШ бойынша,
- В *Туризмдегі инструктор-әдіскер* маманының категориясыз, екінші және бірінші категориялы деңгейі;
- В *Туризмдегі инструктор-әдіскер* маманының жоғарғы категориялы біліктілігі орташа деңгейі немесе категориясыз біліктілігі жоғары деңгейі;
- В *Туризмдегі инструктор-әдіскер* маманының 2-категориялы біліктілігі жоғары деңгейі;
- В *Туризмдегі инструктор-әдіскер* маманының 1-категориялы біліктілігі жоғары деңгейі;
- В *Туризмдегі инструктор-әдіскер* маманының жоғарғы категориялы біліктілігі жоғарғы деңгейі мамандары бойынша кәсіби стандарттар әзірленген [3].

Кәсіби стандарттар туристік қызметті ұйымдастыру мен ұсыну бойынша маманның қызмет етуінің мазмұны мен сапасына бірыңғай талаптарды белгілеуге және ұстауға бағытталған.

Туристік қызметтерді ұйымдастыру және ұсыну жөніндегі маманның кәсіби қызметінің стандарты туризм ұйымдары мамандарының рекреациялық қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған білім деңгейі мен кәсіби құзыреттілігі туралы азаматтардың түсініктерін қалыптастыру үшін жағдай жасайды. Бұл, ең алдымен, туристік қызмет тұтынушының, туристің, экскурсанттың назарын орталыққа аударатынын ескере отырып, туристік қызметті ұйымдастыра және жүзеге асыра білу.

Осы кәсіби стандартты туризм саласындағы жұмыс берушілер туризм ұйымдарында кез келген ұйымдық-құқықтық нысандағы туристік қызметтерді ұйымдастыру және ұсыну жөніндегі мамандарды іріктеу кезінде қолдана алады.

Туристік қызметтерді ұйымдастыру және ұсыну бойынша маманның кәсіби қызметінің стандарты туристік индустрия қызметкерлерінің өзіне туристік қызметтерді ұйымдастыру және ұсыну бойынша мамандардың жұмысының мәнін бағалауға, өзінің лауазымдық міндеттерін жақсы түсіндіруге және түсінуге мүмкіндік береді.

Ұсынылып отырған кәсіби стандарт туризм саласындағы мамандардың, әсіресе ішкі, шығу және кіру туризм саласында жалпы азаматтық заңнаманы, әкімшілік және мемлекеттік құқық нормаларын, сақтан-дыру туралы заңдарды, туристік қызметті реттейтін ерекше заңнаманы білуді болжайтын жағдайлар көрсетілген. Бұл аспект білім беру мекемелері үшін ерекше маңызды, себебі осы кәсіби стандарт білім алушыларға (бакалавр, магистратура, докторантура) білім беру бағдарламаларын, оқу курстарын және оқу-әдістемелік материалдарын әзірлеуге негіз болады.

Білім беру саласы үшін кәсіби стандарт кәсіби білім берудің барлық деңгейлеріндегі білім беру стандарттары мен білім беру бағдарламаларын түзету, әдістемелік материалдарды әзірлеу және кәсіби білім беру жүйесінде оқытудың нысандары мен әдістерін таңдауға мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, Ресей Федерациясында халыққа ақпараттық қолдау көрсету мақсатында кәсіби стандарттар мен ұлттық біліктілік жүйесінің басқа элементтері туралы ақпарат беретін электрондық ресурстар жасалды.

Қазіргі уақытта Ресейде кәсіби стандарт еңбек саласы, жұмыс берушілер бірлестіктері немесе кәсіби қауымдастықтар позициясынан кәсіби қызметтің белгілі бір түрі шеңберінде оның мақсаты мен мазмұнын жалпыланған еңбек функцияларын ашатын, қызметкердің білімі мен оқуына, жұмыс тәжірибесіне, қажетті білімі мен іскерлігіне қойылатын талаптардың көпфункционалды құжаты болып табылады [4].

Туризм мамандығы бойынша кәсіби қызмет түрі ретінде, бакалавриат деңгейінде мамандарды даяр-лау бағытында келесі мамандықтар бойынша кәсіби стандарттар қабылданды (2 кесте):

2 – кесте

Ресей Федерациясының «Туризм» мамандығы бойынша нұсқаулық

<i>Лауазымы</i>	<i>Кәсіптің сипаттамасы</i>
Брондау жөніндегі агент	Қызметтерді брондайды және растайды (билеттер, қонақ үйлердегі орындар). Туристерге тапсырыстарды рәсімдеу және брондау ережелері, қонақ үйлердің санаттары, оларға қызмет көрсету деңгейі, уақытша болатын елге (жерге) кіру ережелері және онда болу ережелері туралы кеңес береді.
Туризм жөніндегі агент	Туристермен өзара іс-қимыл жасау және оларға туристік өнімдер туралы ақпарат беру жолымен туристік өнімді сатуды жүзеге асырады. Туристерді туристік өнімді өткізетін туроператор мен турагент арасында жасалған шарттың талаптары туралы хабардар етеді. Туристерге туристік өнімнің ерекшеліктері, демалыс орнының әлеуметтік-демографиялық және табиғи-климаттық жағдайлары туралы кеңес береді. Туристік қызмет көрсетуге шарттар жасайды. Қажетті туристік құжаттарды рәсімдейді. Қауіпсіздік қатері болған жағдайда туристердің өмірін, денсаулығын, мүлкін және тәуекелдерін қосымша ерікті сақтандыру мүмкіндігін береді.
Анимация және туристердің бос уақытын ұйымдастыру жөніндегі маман	Курорттарда демалушылардың бос уақытын ұйымдастырады, ұзақ саяхаттардағы топтарды сүйемелдейді
Туристерді ақпараттық қолдауды қамтамасыз ету жөніндегі маман	Туристік-ақпараттық бюрода, мобильді туристік кеңселерде жұмыс істейді
Туристік қызметтерді ұйымдастыру және ұсыну жөніндегі маман	Экскурсиялық (туристік) топтарды қалыптастыру бойынша клиенттердің тапсырыстарымен жұмыс істейді. Туристік өнімдерді қалыптастырады, жылжытады және сатады. Туристік маршруттарды әзірлейді және пайдалануды жүзеге асырады. Туристердің бос уақытын ұйымдастырады. Туристік топқа басшылық жасайды және қызмет көрсетеді
Онлайн-турөнімді қалыптастыру жөніндегі маман	Ғаламтор желісінде турөнімді, сондай-ақ осы өнімнің мазмұнын қалыптастырады
Экскурсовод (гид)	Экскурсияға тапсырыстарды қабылдайды және өңдейді. Экскурсиялық бағдарламалар әзірлейді және экскурсиялар өткізеді

Жоғарыда аталған Қазақстан Республикасының да және Ресей Федерациясының да «Кәсіби стандарттары» ISO (International Organization for Standardization – Стандарттау жөніндегі халықаралық ұйым) халықаралық кәсіби стандарттар негізінде құралған.

ISO халықаралық стандарттары-бүгінгі күні стандарттаудың эталондық негізі ретінде әлемдік нарықтың барлық ойыншылары пайдаланатын бизнес пен технологияларды бағалау критерийлерінің әсерлі жиынтығы.

Қазіргі таңда әлемде стандарттау бойынша халықаралық ұйымның 2000-ға жуық түрлі стандарттары бар, олар жоғары мамандандырылған салаларда да, халықаралық ауқымда да қолданылады. Атап айтқанда, ISO жүйесі қазіргі уақытта көптеген елдерде, соның ішінде Қазақстанда, стандарттаудың негізгі платформасы ретінде қолданылады.

ISO-да туризм индустриясының ISO/TC 228 «Туристік қызметтер» стандарттарын әзірлейтін комитеті бар. ISO/TK 228 комитеті қазіргі уақытта бірқатар стандарттар бойынша жұмыс істейді, атап

айтқанда, авантюризм туризмі (қатысушылардың қауіпсіздігі мен ақпараты), дайвинг, табиғи қорғалатын табиғи аумақтар және курорттық аймақтар және т.б.

Кәсіби стандарттарды қалыптастырудың қазақстандық моделі халықаралық тәжірибеге негізделген, бірақ оны көшірмейді, өйткені біздің елімізде кәсіби білім берудің еңбек нарығының қажеттілігіне нақты қайта бағдарлау ғана басталады. Бұл үшін кәсіптік білім беруді дамыту дәстүрлерін, жұмыс берушілердің салалар бойынша жеткіліксіз шоғырлануын, кәсіпорындар мен оқу орындары арасындағы өзара іс-қимылдың қираған модельдерін және нарықтық экономика және білімге негізделген қоғамға көшу жағдайында осындай өзара іс-қимыл мәдениетінің тұтас болмауын қоса алғанда, өтпелі процестерге әсер ететін көптеген факторларды ескеру қажет.

Осылайша, біздің елімізде тұтастай алғанда жұмыс берушілер мен білім беру қоғамдастығының күш – жігерін біріктіру негізінде кадрларды даярлаудың барлық жүйесін жетілдіру, бір жағынан еңбек нарығының аймақтық ерекшеліктерін ескере отырып, кадрларды озық даярлау орталықтарын ұйымдастыру, ал екінші жағынан-халықтың өзгерістерге, шығармашылық ізденіске дайындығын дамытуға мүмкіндік беретін дамудың жеке траекториялары мен оқыту технологияларын пайдалануға белсенді түрде көшу, сандық экономиканы дамыту жағдайында командада жұмыс істеуге үйрету мақсаты қойылғандығы туралы қорытынды жасауға болады.

Сондай-ақ, кәсіптік стандарттар туризм индустриясы қызметкерлері, жұмыс берушілер, білім беру мекемелері мен туризм саласындағы білім беру органдарының қызметкерлеріне арналған маңызды ақпарат болып табылады, туристік ұйымдардың туристік өнімдерін және қызметтерін пайдаланатын азаматтарға олардың жұмыс істеуі туралы дұрыс түсінік алу үшін мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Зайцева Н.А. Изменение подходов к подготовке кадров для сферы туризма и гостеприимства: основные тренды и инновационные технологии // Материалы II Международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы развития туризма». – М., 2018. – С.411-418

2. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар. [Электрондық ресурс] кіру режимі: http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/kazakhstan-respublikasynyn-prezidenti-n-nazarbaevtyn-kazakhstan-halkyna-zholdauy-2018-zhylgy-10-kantar

3. Қазақстан Республикасының «Туризм» мамандығы бойынша кәсіби стандарты [Электрондық ресурс] кіру режимі: <http://atameken.kz/ru/services/16-professional-nye-standarty>

4. Ресей Федерациясының «Туризм» мамандығы бойынша кәсіби стандарты [Электрондық ресурс] кіру режимі: <http://spravochnik.rosmintrud.ru/professions/966>

ОРТА ЖӘНЕ ОРТАДАН КЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СРЕДНЕЕ И ПОСЛЕСРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

УДК 373.1
МРНТИ 14.25.07

А.Е. Берикханова¹, Р.Е. Берикханов²

¹ п.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ профессоры,
Алматы қ., Қазақстан

² жоғарғы категориялы математика пәні мұғалімі, «Пригород» орта мектебі,
Семей қ., Қазақстан

САБАҚТА ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРІН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада интербелсенді оқытудың тиімділігі, өзектілігі және оның психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері қарастырылады. Интербелсенді оқыту әдістері қазіргі білім беру саласында ХХІ ғасыр дағдыларын қалыптастырудың құралы ретінде сипатталады. Осы әдістерді қолдану барысында оқушы-лардың коммуникативтілік, креативтілік, коллаборация және сыни ойлау дағдыларын қалыптастыру мүмкіндіктері ашылып көрсетілген.

Сонымен қатар, мұғалімдердің интербелсенді оқыту әдістерін табысты пайдалану үшін арнайы тренингтер, семинарлар, он-лайн курстары арқылы кәсіби өзін-өзідік дамыту қажеттілігі негізделген.

Түйін сөздер: интербелсенді оқыту, сыни ойлау, коммуникация, коллаборация, креативтілік, дағдылар, табысты іс-әрекет.

Берикханова А.Е.¹, Берикханов Р.Е.²

¹ к.п.н., профессор КазНПУ имени Абая, г. Алматы, Казахстан

² учитель математики высшей категории, средняя школа «Пригород», г. Семей, Казахстан

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НА УРОКАХ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

к статье рассматривается актуальность, эффективность и психолого-педагогические особенности использования интерактивных методов обучения на уроках. Интерактивные методы характеризуются как средства формирования в современной образовательной сфере навыков ХХІ века. Раскрываются возможности формирования у учеников таких навыков как коммуникативность, коллаборация, креативность и критическое мышление.

Наряду с этим, обосновывается необходимость профессионального саморазвития учителей через различные тренинги, семинары, он-лайн курсы для успешного использования интерактивных методов обучения.

Ключевые слова: интерактивное обучение, критическое мышление, коммуникация, коллаборация, креативность, навыки, успешная деятельность.

Abstract

Berikkhanova A.E.¹, Berikhanov R.E.²

¹k.p.s, professor of Abay University, Almaty.

²Mathematics teacher of the highest category, secondary school "Prigorod", Semey.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF USING OF INTERACTIVE TEACHING METHODS ON THE LESSONS

The article discusses the relevance, effectiveness and psychological and pedagogical features of the use of interactive teaching methods in the classroom. Interactive methods are characterized as a means of forming skills in the 21st century in the modern educational field. It reveals the possibilities for students to develop such skills as communication, collaboration, creativity and critical thinking.

Along with this, the necessity of professional self-development of teachers through various trainings, seminars, online courses for the successful use of interactive teaching methods is justified.

Keywords: interactive learning, critical thinking, communication, collaboration, creativity, skills, successful activity.

Қазіргі ақпараттық ғасырдың үдемелі дамуы қоғамның әр саласына әсерін тигізіп, түбегейлі өзгеріс-тер енгізу қажеттілігін айқындауда. Әлемдік тәжірибеде 4-ші өнеркәсіптік революция немесе жаһандық цифрландыру үрдісі ретінде сипатталып отырған қоғамды жаппай ақпараттандыру барысында экономика, медицина, инженерия, т.б. салалармен қатар білім беру саласында да күрделі өзгерістер, реформалар жүргізілу үстінде.

Білім беру саласындағы технологияландыру мен цифрландыру үдерістері адами капитал сапасын жоғарлату мәселесін өзектендіре түсті. К.Швабтың пайымдауы бойынша технологияландыру үрдісі адамдар арасындағы эмпатияның төмендеуін, қарым-қатынас орнатудағы әлеуметтік дағдылардың әлсіреуін көрсетіп отыр [1,80]. Сонымен қатар, соңғы жиырма жыл ішінде ХХІ ғасырдағы адамға қажетті басымды дағдылар ерекше зерделеніп, солардың ең маңыздылары ретінде келесі дағдылар аталып көрсетілген: сыни тұрғыдан ойлау, зерттеушілік дағдылар мен әдістер, шығармашылық, бастамашылық, коммуникациялық, ынтымақтастық, медиа сауаттылық, әлеуметтік жауапкершілік және жаһандық ойлау.

Заманауи талаптарға сай адами капитал сапасын дамытуға бағытталған отандық стратегиялық құжаттар да педагогикалық қауымдастықтар назарынан тыс қалып отырған жоқ. Білім беру саласындағы ғалымдардың тұжырымдары бойынша қазіргі білім алушылар бойында «төрт К», демек, коммуникация, колаборация, креативтілік және сыни ойлау қабілеттеріне баса назар аударылуы қажет. Бұл ойдың өзектілігін Қазақстан Республикасының Президенті Н.А. Назарбаевтың «2019 жыл – жастар жылы» ретіндегі салтанатты ашылу рәсімінде сөйлеген сөзі де растап отыр [2].

Аталып отырған дағдыларды тұлға бойында қалыптастыру мәселесі оның психологиялық және педагогикалық ерекшеліктерін білуді қажет ететіні анық, себебі бұндай күрделі үрдістің әдіс-тәсілдерін, формаларын және құралдарын анықтап алмайынша оның нәтижелілігін болжау қиын. Осы бағытта білім беру саласында үлкен реформалардың бірі ретінде жаңартылған орта білім беру бағдарламасының жүзеге асырылуын атап көрсетуге болады. Бұл реформаның әлемдік білім беру тәжірибелерін зерделеу негізінде отандық білім беру жүйесінің сапасын жоғарлауға бағытталған. Мектеп тәжірибесіне енгізіліп отырған өзгерістердің өздері түрлі қиындықтардың, тамыры тереңге тартып кеткен дағдарыстық жағдайлардың шешімін табуға бағытталған.

Ширек ғасыр ішінде басымды дағдылардың қажеттіліктері анықталғанымен, оларды қалыптастырудың тиімді жолдарын іздестіру бүгінгі күн тәртібінен түспей тұрған көкейкесті мәселелердің бірі. Бұл дағдыларды қай жастан бастап, қай кезде, қандай әдіс-тәсілдер арқылы қалыптастыру мүмкіндіктері белсенді ізденіс үстінде. Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді зерттеу негізінде кешенділік принципінің сақталуы дұрыс қадамдардың бірі болып табылған. Демек, барлық дағдыларды оқушылар бойында мектеп жасынан бастап кешенді түрде сабақтар барысында қалыптастыра білген абзал. Өзекті дағдылардың қалыптасуына ерекше әсер беретін интербелсенді оқыту әдістерін атап көрсетуге болады.

Интербелсенді оқыту әдістерінің атауынан аңғарылып тұрғандай, оларды пайдалануда оқушылардың әлеуметтену үрдісі, шығармашылық әлеуеттерін дамыту, сыни ойлау дағдыларын қалыптастыру міндеттері тиімді шешімдер беретіні анық.

Балалардың сабақ барысында әлеуметтенулері олардың қоршаған ортамен еркін, сенімді, үйлесімді қарым-қатынас орната алуларымен тығыз байланысты. Тұлғааралық қарым-қатынастарды жақсарту үшін

әр оқушыға қолайлы, жағымды да тиімді жағдай жасалуы керек. Сондай психологиялық-педагогикалық жағымды жағдайда ғана оқушы өзіне ұнайтын іспен шұғылданып, өз қабілеттерін дамыту барысында ғана шынайы әлеуметтенуі мүмкін. Сыныптастары арасында оқушы жетістіктер байқатса, өзін-өзі басқаларға таныта алады, оның өзіне деген құрмет сезімі күшейе түседі.

А.Қ. Өлімовтың айтуынша «интербелсенді әдістеме – өзара әрекеттесу, әрекет арқылы үйрену /үйрету» деген мағынаға саяды [3, 94]. Автордың жүйелеуінше интербелсенді оқуда/үйренуде білім алушылар келесідей білім, білік, дағды, машықтарға үйренеді:

- терең ойлану, жеке рефлексиялық қабілеттерді дамыту;
- өз идеялары мен әрекеттерін талдау және оларға баға беру;
- ақпаратты өздігімен түсініп, оны таразылап, екшеп, оның ішінен керектісін таңдап алу, жан-жақты талдау;
- өздігімен жаңа түсінік пен білім құрастыру;
- оқу барысында жеке басының құндылықтары мен сенімдерін қалыптастырып, белсенді өмірлік позиция (көзқарас, дүниетаным) ұстану;
- пікірталастарға қатысып, өз ойы мен пікірін дәлелдеу, басқа да балама пікірлерді ескеру;
- шешім қабылдау және қиын мәселелерді шешу, ортақ жұмысқа жұмыла білу;
- басқалармен тиімді қарым-қатынас құру, өзара әрекеттесу;
- үйренушілер ұжымына ортақ бірлесе жұмыс жасаудың рухани және моральдік ережелерді қабылдау,

т.б.

Сабақ барысында осындай дағдыларды қалыптастыруда педагогтың атқартын рөлі ерекше. Шәкірт бойында бір нәрсеге деген ынтаны оята алу, сол нәрсеге деген бейімділігін анықтау, оның өмірлік ұстанымдарының, көзқарастарының, дүниетанымының қалыптасуына дұрыс ықпал ету үшін мұғалім жан-жақты психологиялық-педагогикалық білімдермен қарулануы қажет.

Мұғалім өзінің шығармашылық шеберлігін үнемі шыңдап отырғанда ғана ол шәкірттерінің оқуға деген ынталары мен талаптарын оята алады. Қазақтың белгілі ағартушы-ұстазы Жүсіпбек Аймауытов «Сабақ беру – үйреншікті жәй ғана шеберлік емес, ол жаңадан жаңаны табу өнері» - деп бекер айтпаса керек. Сондықтан мұғалімдер сабақ барысындағы түрлі әдістерді үйлестіре отырып, алдындағы оқушы-лардың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін ескере отырып, ең тиімді интербелсенді әдістерді таңдай алулары қажет.

Сондықтан үздіксіз білім балу, өздігінен білімін жетілдіру арқылы мұғалімдер қазіргі озық педагогикалық технологияларды меңгеріп, тұлғалық-бағдалық тұжырымдамаларға негізделген шығарма-шылық жобаларды жүзеге асырулары қажет.

Тұлғаны тұлға ғана қалыптастыра алады дегендей, мұғалім оқушыларға үлгі болу үшін өзі шебер болуы қажет. Сондай-ақ, іс-әрекетте болмаған нәрсе, санада болмайды деп психолог ғалымдар дәлелдегендей, барлық оқыту үрдісі практикаға бағдарланып, табысты нәтиже көрсете алуы қажет.

Әлемдік педагогика және психология саласында іргелі идеяларымен ерекше танымал психолог-педагог ғалымдар Л.С. Выготский, Ж.Пиаже [4], Гальперин П.Я. [5] еңбектерінде де негізгі идея *оқыту арқылы тұлғаны дамыту* болып табылады. Сондықтан әр мұғалім назарында әр оқушының жеке белсенділігі, оның еркіндігі, оның ортамен үйлесімді қарым-қатынаста болуы. Осы идеяларды жүзеге асыруда интербелсенді әдістер оқу материалдарын саналы да сапалы меңгеруді және оқушылардың өз іс-әрекеттерін реттеуді қамтамасыз етеді.

Өзара әрекеттесу барысында тұлғааралық қатынастардың бекуі, өзара түсінісуі, көпшілік арасында адамның жеке қабілеттерін таныта алуы маңызды. Барлық ұжымдарда аса беделді мүшелері болады, бірақ оған қарамастан оқушылардың барлығының белсенділігін арттыруға мұғалім қолайлы жағдай жасауға тырысуы керек. Өзара қарым-қатынастары бекіген, ауызбіршіліктері берік ұжым өте ұйымшыл болып келеді және әрқашан да бірі бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеуге бейімделеді.

Әр адамға топ ішінде, ұжым ішінде жұмыс істегендіктен басқаларға үнемі жақсылық жасау, бір-біріне деген сенімділік, түсінушілік, сыйластық орнатуға үйрену де, үйрету де керек. Осындай қарым-қатынасқа балаларды мектеп жасынан бейімдеу үшін мұғалім сыныптағы оқушылардың бірлескен іс-әрекеттерін ұйымдастырудың ерекшеліктерін жете зерттей білуі маңызды талап. Әрқашан балалардың жақсы жақтары-на, оң қылықтарына көп көңіл бөлініп, көпшілік алдында оқушының жағымды қасиеттері бағаланып отырса, ондай бала басқаларға үлгі көрсете отырып одан әрі жақсы жетістіктерге жетуге ынталанады.

Интербелсенді әдістерді пайдалану арқылы оқушылармен топтық жұмыс ұйымдастырудың өзі үлкен педагогикалық шеберлікті және шығармашылықты қажет етеді. Мысалы, топтық жұмыс ережелерін балалармен бірлесіп құрастыру міндеттерін қарастырсақ. Тым көп ережелер ұсынылса не істеуге болады?

Міне осындай жағдайда мұғалім өзін бір сабақтың сценаристі ретінде сезінеді. Бір 45 минуттық сабақты минут-минутына дейін ойластырып, балалардың топтық жұмыстарын жоспарлап, ынтымақтастық ортаны қалыптастыру мұғалімнің кәсіби құзиреттілігінің көрсеткіші болып табылады. Сабақ жоспарын құрудың өзі қызықты шығармашылық үрдіске айналады.

Интербелсенді әдістерді пайдалану үшін сабақ барысында оқушылардың белсенді танымдық іс-әрекетке жұмылдырулары көзделеді. Әсіресе, интербелсенді оқыту әдістері әлеуметтік-гуманитарлық пәндерге қарағанда, жаратылыстану-математикалық пәндерді оқытуда жиірек пайдаланылуы қажет. Әлеуметтік гуманитарлық пәндерде оқушылардың топтық бірігулері, топтық жарыстар өткізуі немесе пікір-сайыстар ұйымдастыруы жеңілрек. Ал жаратылыстану-математикалық пәндерді оқытуда мұғалім бірнеше қиындықтарға кезігуі мүмкін. Олар:

- с Оқушылардың есептер шығаруы жеке жұмыс формасына жатады;
- с Топтық жұмысты ұйымдастыруда есепті ұжымдық тұрғыдан шешудің қиындығы;
- с Ұжымдық немесе топтық жұмыста есептерді шығару логикасының тежелуі;
- с Математика және жаратылыстану ғылымдары нақты ғылымдар қатарында болғандықтан, аксиомалық тұжырымдарды пікірталасқа салу ыңғайсыздық тудырады;
- с Математикалық пәндерде ойлау үдерісі әр оқушының психологиялық-педагогикалық ерекшелік-терін білуді талап етеді.

Дегенмен, білім берудегі *тұлғалық-бағдарлық* бағыттың мен *іс-әрекеттік* бағыттың негізгі қағидалары және педагогикалық тәжірибе көрсетіп отырғандай, мұғалім қай пәнді оқытса да, интербелсенді әдістердің басты идеясы – оқушы бойындағы маңызды қабілеттерді түрлі оқыту әдістер арқылы дамыту.

Интербелсенді әдістерді пайдалану барысында ешбір оқушы сабақ барысында қамтылмай қалмауы көзделеді, ол үнемі үздіксіз топтық-шығармашылық ізденіс үстінде болуы қажет. Бұрынғы дәстүрлі оқыту үрдісіндегі қатал тәртіп негізінде оқушылардың үндемей мұғалімді тыңдап қана отыруы, мұғалім нұсқасы ғана бойынша тапсырмаларды орындауы жаңа заман талаптарына сай келмейтін әдістер қатарында. Сан ғасырлар сынынан өткен Ежелгі шығыс ғұламаларының: «Тыңдағанымды – ұмытамын, көргенімді – есімде сақтаймын, ал өзіме істетсең – түсінемін» – деген айтылымы да алдыңғы ойдың көкейкестілігінің дәлелі.

Интербелсенді оқытудың негізгі ерекшеліктеріне тоқталып өтетін болсақ:

- оқушы оқу үдерісінің тікелей қатысушысы болуы керек;
- оқушы қажетті материалдарды мұғалімнің нұсқауымен ғана емес, өз еркімен саналы түрде таңдай алуы маңызды,
- интербелсенді оқыту/оқу әдістері арқылы өзіне-өзі баға бере алуы және өзгелерге баға бере алуы көзделеді;
- оқушының сыни ойлау қабілеттерінің шыңдалуын қамтамасыз ету қажет;
- оқушының өз ойын іркілмей, еркін айта алуын, көпшілік алдында өз пікірін дәлелдей алу қабілеттерін дамыту қажет.

Осы баты идеяларды негізге ала отырып, математика сабақтарында интербелсенді оқыту әдістерін пайдалану тәжірибесі көрсеткендей оқушылардың ойлау белсенділіктері, шығармашылық дағдылары айтарлықтай тиімді нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік тудырды.

Ең бірінші ерекшелік, оқушылардың өзара тұлғалық қарым-қатынастарының жақсаруы бірден байқалды. Топтық – шығармашылық тапсырмаларды орындауда оқушылар өзара тәуелді қатынастарға түсіп, күрделі қарым-қатынастық жүйе ішінде интеллектуалдық ізденіс аясына түседі. Оқу үдерісі басқа бағытта өрби бастайды. Оқушы тек мұғалімнің тексеруі, мұғалімнің түсіндіруі деген «мұғалім-оқушы» қатынастық жүйесінен «оқушы-оқушы» қатынастық жүйесіне ауысып, субъектілік позицияға ие болады.

Сондай-ақ, бұл сабақ үстіндегі қарым қатынастық жүйелердің өзі сабақтағы тақырып мазмұнына негізделе отырып, түрлендіріп жіктеуге болады. Мысалы: «*оқушы-оқушы*», «*оқушы - ұстаз*», «*оқушы – шағын топ*», «*шағын топ – шағын топ*», «*оқушы - сынып*», т.с.с. Өзара бағалауға тәуелді болған оқушы-лар арасында өзара көмек көрсету, әлсіздеу сыныптастарына қолдау көрсету, бәсекеге қабілетті болу, ынтымақтастықта жұмыс істеу, басқалар үшін қолайлы жағдай туғызу сияқты жағымды мінез-құлықтық ерекшеліктер дами бастайды.

Осы қатынастардың тұрақты орын алуы үшін мұғалім топтық жұмыс ережелерін бекітіп алғаны абзал. Педагогикалық іс-тәжірибеде қолданылып жүрген ережелер қатарында «Жалау», «Құмсағат», «Сыни дос», «Жаңғырық», «Күнбағыс» ережелері ұтымды нәтижелер көрсетіп келеді. Мысалы, оқушы-лар арасында тыңдау мәдениетін қалыптастыруға бағытталған «Жаңғырық» ережесін алатын болсақ, кез келген оқушы кез келген уақытта сабақтағы айтылып жатқан соңғы идеяны жаңғырта алуы керек.

Идеяны жақсы жаңғырта алғаны үшін оқушы қосымша ұпай жинай алады. Бұл ережелердің барлығы оқу мотивациясын жоғарлатуға бағытталғандықтан, оқушылар тарапынан бір ауыздан қолдау таппқан ережелер. Оқушылардың өздері ұсынған ережелерді өздері сақтауға тырысады, мұғалім міндеті тек кеңесші, фасилитатор, бағыттаушы рөліне ауысады.

Сабақтарда түрлі стратегияларды қолдану барысында жаңа стратегиялар туындап, тек оқушылардың ғана емес, мұғалімнің де сыни ойлау аясы кеңейе түскені байқалды. Интербелсенді оқыту әдістері арасындағы «Жасырын қателер» стратегиясы үлкен сұранысқа ие болды. Математика сабақтарында сынып 4-5 топқа кездейсоқ тәсілдермен бөлініп, әр топқа тақырып бойынша шығарылған күрделі есептер үлгілері таратылады. Мұғалім әр топқа бұл есептің шығарылуында кеткен бес жасырын қате бар екенін ескертіп, сол бес қатені тез арада тауып берулері ұсынылады. Таймер бойынша нақты белгіленген уақыт ішінде әр шағын топ қызу талқылау барысында өз пікірлерін ұсынып, жасырын қателерді будан жарысады. Қай топ бірінші болып тапса, солар бірінші айналымның жеңімпаздары болып есептеледі.

Екінші айналымда есептер үлгілері сағат тілі бойынша топтарға айналып түсіп, ауыстырылып отырады. Әр айналымдағы жеңімпаздар мұғалімнің және басқа топтардың формативті бағалауына ие болады.

Оқушылардың интербелсенді оқыту жағдайындағы көшбасшылық қабілеттерін дамыту үшін де топтық жұмыс ережелерімен қатар рөлдерді де белгілеп қойған дұрыс, себебі тек белсенді оқушылар ғана сөйлеп, қалғандары сөйлемей қалмауын қадағалау қажет. Сол үшін әр топта құрамында *стикер*, *ассистент*, *тайм кипер*, *репортер*, *координатор*, *оптимист*, *скептик*, т.с.с. сияқты рөлдер белгіленеді. Ал жауаптары дайын болған кезде мұғалім тек бірдей рөлдегі оқушыларды ортаға шақыруы мүмкін.

Бұл стратегияның мақсаты – оқушыларды ізденістік жұмысқа жұмылдыру, сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамыту, ынтымақтастықта біріге отырып шешім қабылдау, орындалған жұмысқа біріге отырып топтық баға беру дағдыларын қалыптастыру. Сонымен қатар, оқушыларда қателерді негіздеу үшін және аргументтер мен дәлелдемелер табу үшін өткен материалдардағы ережелерді, теоремалар мен аксиомаларды қайталау қажеттілігі туындап, өткен тақырып мазмұны тереңірек бекітіле түседі.

Осындай топтық ізденіс барысында оқушылардың автоматты түрде жатталған жауаптарының орнына терең түсініктерінен өткізілген, теория мен практиканы байланысын қамтамасыздандыратын, мысалдармен бекітілген ұтымды шешімдер көрініс беретіні айқындалды.

Интербелсенді оқыту әдістерін пайдалану өзектілігін педагогикалық тәжірибе дәлелдей отырып, оны қолданудың мынандай психологиялық және педагогикалық ерекшеліктерін атап көрсетеді:

21. Интербелсенді оқыту әдістерін ұтымды пайдалану үшін әр мұғалім осы әдістердің теориялық және әдіснамалық базасын жақсы меңгерулері қажет.

22. Интербелсенді оқыту әдістерін қолдануда семинар-тренингтер, деңгейлік оқыту курстары, коучингтер және он-лайн курстарға қатысулары маңызды.

23. Интербелсенді оқыту әдістерін сабақта табысты нәтижелерге қол жеткізу үшін мұғалімдер психо-логиялық және педагогикалық әдебиеттермен тереңірек таныс болулары қажет.

24. Мектеп тәжірибесінде өзіндік кәсіби практиканы зерттеу үшін *Action Research* және ұжымдық тәжірибені өзара зерттеу үшін *Lesson Study* әдістерін күнделікті тәжірибеге айналдыруға дағдыланулары үздік табыстарға жетудің бірден бір кепілі бола алады.

Сонымен, қорытындылай келетін болсақ, қазіргі ХХІ ғасыр талаптарына, оның сын-қатерлеріне жас ұрпағымыз дайын болу үшін мектеп жасынан бастап оларға сыни ойлау, шығармашылық ойлау, көшбасшылық, коллаборативтілік, креативтілік, коммуникативтілік дағдыларын интербелсенді оқыту әдістері арқылы қалыптасытру мүмкіндігін пайдалану қажет. Ал, жоғары оқу орындарында білім алып жатқан болашақ мұғалімдерге де интербелсенді оқыту әдістерін жиі пайдалана отырып, олардың азаматтық, патриоттық, ұлттық сана-сезімдерінің үйлесімді қалыптасуын қамтамасыз етуге болады.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

- Четвертая промышленная революция / К.Шваб - «Эксмо», 2016 - (TopBusinessAwards). С.80.
- Выступление Президента Казахстана на торжественной церемонии открытия Года молодежи (г. Астана, 23 января 2019 года). <https://www.zakon.kz/4955104-vystuplenie-prezidenta-kazahstana-na.html>.
- Әлімов А.Қ. Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану. Оқу құралы. – Алматы баспасы, 2009. – 263 бет.
- Выготский Л.С. История развития высших психических функций // Собр.соч.: В 6 Т. – М., 1982. – Т.1. – 488 с.
- Гальперин П.Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий. – М., 1966. – 277 с.

МРНТИ 14.35.09

Н.Т. Ошанова¹, А.К. Буканова²

¹ п.э.к., аға оқытушы, ² 6D011100–«Информатика» мамандығының 1 курс докторанты,
Абай атындағы ҚазҰПУ, Математика, физика және информатика институты
Алматы қ., Қазақстан

ОҚЫТУДА МЕТАПӘНДІК ЖҮЙЕНІ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ

Аңдатпа

Мақала қазіргі заманғы білім берудегі метапәндік мәселесіне арналған. Заманауи шарттар әрбір адамнан өз бетінше шешім қабылдауын, қоғамда өз мүмкіндіктерін жүзеге асыруын түсінуді талап етеді. Сондықтан студент, білім алушы, педагогтарда өзін-өзі ұйымдастыру мен өзін-өзі таныстыру технология-ларын меңгеріп, сын тұрғысынан ойлауды дамыту қажеттілігі туындайды. Оқу үрдісін оңтайландырып, оның тиімділігін арттыру үшін заманауи мектеп пен жоғары оқу орындарына оқытудың түрлі техно-логиялары мен әдіс-тәсілдерін белсенді түрде ендіру қажеттілігі туып тұр. Бүгінде метабілімдер мен метаәдістерді қалыптастыру оқытудың басты міндеті болып отыр. Білім берудегі метапәнділік әдіс өмір мен мета әрекетті жекеден жалпылап қабылдау жолдарын қамтамасыз етеді. Дәстүрлі оқу пәндерін оқытуда метапәндік технологияларды қолдану оқушыларға ғылыми және практикалық білімдерді қалып-тастыруға, жастарға қатысты міндеттер мен сұрақтарды қоса отырып, оқу курстарын қайта ұйым-дастыруға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: метапән, метапәнділік, метабілім, метатәсілдер, метаәрекет, метапәндік әдістер, мета-пәндік мазмұн, метапәндік білім беру технологиялары, қоғамды ақпараттандыру, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі таныстыру.

Аннотация

Ошанова Н.Т.¹, Буканова А.К.²

¹ к.п.н., старший преподаватель, ² докторанка 1-го курса по специальности
6D011100–«Информатика», КазНПУ имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

АКТУАЛЬНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТАПРЕДМЕТНОЙ СИСТЕМЫ В ОБУЧЕНИИ

Статья посвящена вопросу метапредметности в современном образовании. Современные условия требуют от каждого человека принятия самостоятельных решений, понимание способов реализации своих возможностей в обществе. Поэтому студент, учащийся, педагог должен обладать технологиями самоорганизации и самопрезентации, возникает необходимость развития критического мышления. Для того, чтобы оптимизировать учебный процесс, повысить его эффективность, современная школа и вуз поставлены перед необходимостью активного внедрения различных подходов и технологий. В настоящее время формирование метазнаний и метаспособов становится центральной задачей обучения. Метапредметный подход в образовании обеспечивает переход от дробления на части к целостному восприятию мира, метадеятельности. Использование метапредметных технологий в преподавании традиционных учебных предметов позволяет демонстрировать учащимся процессы становления научных в практических знаний, переорганизовывать учебные курсы, включая в них современные вопросы, задачи в проблемы, в том числе значимые для молодежи.

Ключевые слова: метапредмет, метапредметность, метазнания, метаспособы, метадеятельность, метапредметный подход, метапредметное содержание, метапредметные образовательные технологии, информатизация общества, самоорганизация, самопрезентация.

Abstract

N.T. Oshanova¹, A.K. Bukanova²

¹Cand. Sci. (Pedagogical), Senior Lecturer, Abai University, Almaty, Kazakhstan

² Ph.D doctoral student, Abai University, Almaty, Kazakhstan

THE URGENCY OF THE USE OF META-SUBJECT SYSTEM IN TRAINING

The article covers the problem of meta-subject links in modern education. Contemporary circumstances require each individual to take autonomous decisions, to understand ways of developing his/her potential in the society. Therefore, each student and each teacher should master technology of self-organization and self-presentation. As a result, there is a need to develop one's critical thinking. In order to optimize the learning process, to increase its effectiveness, modern schools and higher education institutions face the vigorous implementation of different approaches and technologies. Nowadays, developing meta-knowledge and meta-methods is becoming the central objective of teaching and learning. The meta-subject approach in education provides a change from fragmenting to the holistic concept of the world; that is meta-activity. The application of meta-subject technology to teaching traditional subjects enables to demonstrate the processes of developing scientific and practical knowledge to students, to reorganize study courses, introducing modern issues and problems, including those very important for youngsters.

Key words: meta-subject, meta-subject matter, meta-knowledge, meta-methods, meta-activity, meta-subject approach, metasubject content, metasubject educational technologies, informatization of society, self-organization, self-presentation.

Бүгінгі заман ғалымдарының ойынша әлеуметтік қоғам білім беру саласына үнемі әсер етеді. ХХІ ғасырда әлеуметтік-мәдени және ғылыми-техникалық факторлардың ауқымды өзгерістері байқалады. Барлық адамзат үшін ақпаратты қолжетімді ететін қоғамның ауқымды ақпараттануы ерекше қызығушылық тудырады: кейде бірдей ақпарат түрлі елдерде бір мезетте жылдам тарайды. Сондықтан, заманауи студент, оқушы, педагогтар ақпаратқа еркін қолжеткізу үшін оны іздеу, сақтау, оқу мен кәсіби іс-әрекеттерінде шығармашылық тұрғыдан қолдана алуы керек.

Егер мұндай көріністі қоғамда жаңа білімге, қарым-қатынастың жаңа әдістеріне жол ашатын жалпы мәдениаралық коммуникация деп қарастыратын болсақ, онда планетарлық деңгейде ашықтықты көруге болады. Ал бұл білім беру тәжірибесінде коммуникативті технологияларды меңгеруді талап етеді.

Заманауи шарттар әрбір адамнан өз бетінше шешім қабылдауын, қоғамда өз мүмкіндіктерін жүзеге асыруын түсінуді талап етеді. Сондықтан студент, білім алушы, педагогтарда өзін-өзі ұйымдастыру мен өзін-өзі таныстыру технологияларын меңгеріп, сын тұрғысынан ойлауды дамыту қажеттілігі туындайды.

Оқу үрдісін оңтайландырып, оның тиімділігін арттыру үшін заманауи мектеп пен жоғары оқу орын-дарына оқытудың түрлі технологиялары мен әдіс-тәсілдерін белсенді түрде ендіру қажеттілігі туып тұр. Бүгінде метабілімдер мен метаәдістерді қалыптастыру оқытудың басты міндеті болып отыр. Білім берудегі метапәнділік әдіс өмір мен метаәрекетті жекеден жалпылап қабылдау жолдарын қамтамасыз етеді.

«Метапән», «метапәнділік» терминдері заманауи білім беруде жаңа білім беру стандарттарына бағытталап айтылған. Ғылыми мектептер бұл түсініктерді әртүрлі қолданады.

Оқу метапәндері мен метапәндік әрекет сұрақтарымен А.В. Хуторскийдың ғылыми мектебі 1980-жылдары айналысқан. Мысалы, автордың «Заманауи дидактикасы» атты еңбегінде «Білім берудің метапәндік мазмұны» деп аталатын параграф бар, онда оқу метапәндері мен метапәндік тақырыптардың ерекшеліктері толық түсіндіріледі [1].

Бүгінде бұл сұрақпен философия ғылымдарының кандидаты, Мәскеу қаласы Білім беру департаментінің жалпы білім беруді дамытудың инновациялық стратегиясы Институтының директоры Громыко Нина Вячеславовна, психология ғылымдарының кандидаты, Мәскеу қаласы Білім беру департаментінің жалпы білім беруді дамытудың инновациялық стратегиясы Институты директорының орынбасары Половкова Марина Вадимовна және Шифферс атындағы озық зерттеулер Институтының Директоры, академик Громыко Юрий Вячеславович бастаған бір топ әдіскерлер айналысуда. Білім беруде метапәндік әдістер мен сәйкес метапәндік білім беру технологияларын жасау мақсатын оқу пәндерінің салдары ретінде бір-біріне ұқсамайтын ғылыми пәндерді бөлектеу, айыру, ажырату мәселелерін шешу деп біледі.

Метапәндер – дәстүрлі цикл пәндерінен басқа пәндер, бұл жаңа білім беру формасы, олар дәстүрлі пәндерден жоғары құрылып, негізі ретінде оқу материалын кіріктірудің ойлау-іс-әрекеттік типі мен

ойлаудың негізгі ұйымдастырылуына рефлексивті қатынас қағидатын қарастырады. Оқушы бұл сабақтарда оқуға оқып үйренеді. Мұнда оқушыға өз жұмысының үрдісіне бейімделуі үшін жағдайлар жасалады: нақтырақ айтқанда ол ойша нені орындап қойды, қалай ізденді және қандай шешімге келді.

Мәскеу қаласының білім беру департаментінің білім беруді дамытудың инновациялық стратегиялардың ҒЗИ бүгінгі таңда «Білім», «Шарт белгі», «Мәселе», «Есеп» сияқты метапәндерді жасап, Ресейдің кейбір аумақтарында сынақтан өтіп жатыр.

Мысалы, «Білім» деп аталатын метапән шеңберінде қабілеттердің өз тобы қалыптасады. Олардың құрамына *түсініктермен жұмыс істеу, жүйелілік қабілеті* секілді қабілеттерді (яғни, білімдер жүйесімен жұмыс істеу қабілеті), *ойластыру қабілеті* (ойлар құра білу қабілеті, ойластыру (идеализация)

– түсінік негізінде жатқан құрылым) және тағы басқалар. Бұлардан басқа, жаңа білімнің туындауын қамтамасыз ететін арнайы техникалар бар және осы метапән шеңберінде балалар оларды меңгереді. Олардың бірі – «білмеуді білетін» техника. Бұл техниканы меңгеру арқылы оқушылар өздері білетін аумақтың білмейтін жақтарын ажыратуды үйренеді. Сен өзіңнің нақты нені білмейтінді анықтап, іздеудің келесі кезеңінде қай жерде жүзеге асыру керектігін білу – Философ Николай Кузанский өз уақытында көрсеткендей, жұмыстың жарты бөлігін орындап қоюмен тең. Мұның себебі таным үрдісін басқаруға болатындығында. Аталған техниканы меңгеру таным, қиял, рефлексия секілді әмбебап қабілеттердің дамуына үлес қосады [3].

Келесі «Шарт белгі» метапәнінің шеңберінде мектеп оқушыларында *сызбалылық* қабілеті қалыптасады. Олар сызба арқылы не түсінгендерін, не айтқысы келетіндіктерін, нені ойластырып жатқандарын көрсете білуге үйренеді. Ойлану сызба түрінде жүзеге асырылады. Алайда бір нысанның сызбасын құру оңай емес. Барлық графикалық бейнелер немесе суреттер сызба болып табылмайды. Бұл жұмыс оқушыларға дәстүрлі пәндер шеңберінде графикалық бейнелерді танымды түрде қолдануына мүмкіндік береді (мысалы, химия пәнінде – химиялық қосылыстардың формуласы, химиялық реакцияларды жазу; тарих пәнінде – мәліметтер келтірілген түрлі кестелер; геометрия пәнінде – фигура сызбалары мен фигуралардың өздері; физика пәнінде – қарастырып жатқан үрдістердің формулалары мен сызбалары және т.б.). Осы түрлі графикалық бейнелермен онда көрсетілген нақты мазмұнды ойша көре алуды үйренеді. Сондықтан оқу материалының ауқымды көлемін оқып үйрену мәселесі шешіледі [4].

«Мәселе» метапәнін меңгеру арқылы оқушылар бүгінге дейін шешімі табылмаған, ашық сипаттағы сұрақтарды талқылап үйренетін болады. Осындай мәселелерді шешу барысында білім алушылар өз өмірлеріне қажетті философиялық-әдістемелік даму импульсін алады. «Мәселе» метапәнінде білім алушылар түрлі мәселелермен жұмыс істеуге қажетті сәйкес білімді алады: олар позициялық талдау техникасын, көппозициялық диалог жүргізуді ұйымдастыру білігін меңгеріп, оларда мәселе шешу, мақсатқа жету, өзін-өзі анықтау қабілеттері дамиды [5].

«Есеп» метапәнінде білім алушылар түрлі есептер мен оларды шешу әдістері туралы білім алады. Есеп метапәнін меңгергенде мектеп оқушыларында есеп шарттарын түсіну мен жүйелеу, есеп нысанын модельдеу, шешу әдістерін құрастырып, мақсатқа жетудің әрекеттік жолдарын қалыптастырады. Білім алушылардың философиялық-әдістемелік тұрғыдан ойлануы бұл метапән шеңберінде есепті қою үрдісімен, оларды шешу құралдарын іздеу мен рефлексиямен, мәселені есепке айналдыру техникасын меңгерумен байланысты.

Ресейде метапәндер 7-11 сынып оқушылары үшін эксперимент топтарда оқытылады. Олар өздерінің әлеуметтену мүмкіндіктерінен ешқандай шектелмеген. Метапәндер бойынша оқытудың мақсаты – дәстүрлі оқу пәндерінің материалын жақсы меңгеруге көмектесу. Алайда егер әдеттегі оқу пәндерінде тек қана өткен оқу материалын білу ғана бағаланатын болса, метапәндерде – ойлану, ерікті түрде топта немесе жеке әрекет ету, оқушылардың мұғалімдермен тең дәрежеде жауапты болу амалдары бағаланады. Білім беру практикасында бастауыш және орта сынып оқушыларына пәндік оқытуға кіріктірілген метапәндік технологиялар қолданылады, олар оқу пәндері мен педагогикалық стильді өзгертеді.

Дәстүрлі оқу пәндерін оқытуда метапәндік технологияларды қолдану оқушыларға ғылыми және практикалық білімдерді қалыптастыруға, жастарға қатысты міндеттер мен сұрақтарды қоса отырып, оқу курстарын қайта ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда Мәскеу қаласының білім беру департаментінің білім беруді дамытудың инновациялық стратегиялардың ҒЗИ жоғары педагогикалық білім беру мен біліктілікті арттырудың жаңа модельдерін құру бойынша белсенді жұмыстар атқарып жатыр, бұл өз кезегінде білім беруде метапәндік мазмұндар мен Ресейдің инновациялық мектептерінің жұмыс тәжірибесіне метапәндік технологияларын қолдануды дамытуды қамтамасыз етеді.

Метапәндердің әмбебаптылығы білім алушыларға жалпы әдістер, техникалар, сызбалар, ойлау жұмысының үлгілерін үйрету, сонымен қатар, кез келген пәндік материалмен жұмыс істеу кезінде қолданылады. Метапәнділік қағидасы білім алушыларға үлкен көлемдегі оқу пәндерін жалпыланған әдістер, тәсілдер, амалдар негізінде үйрену барысында ақпаратты өңдеу мен ұсыну жолдарын үйрету, сонымен қатар оқушылар мен оқытушылардың әрекетін ұйымдастыру формаларын меңгеруді білдіреді. Оқушылардың нақты пәндік білімдері мен жеке пәндер шеңберіндегі дағдыларынан басқа, оқи білу білігі, жаңа әлеуметтік тәжірибені танымды және белсенді меңгеру арқылы тұлға ретінде өзін-өзі дамыту мен жетілдіру қабілетін де кілттік құзіреттілік ретінде санауға болады. Әрбір адамның өмірлік әрекетінің әмбебап әдісі ретінде метаәрекет метабілімдер мен метақабілеттерді меңгеру деңгейімен, яғни тұлғаның даму деңгейімен анықталады.

Метабілімдер – білімнің қалай құрылғанын білу туралы білім; білім алу туралы білу, яғни таным тәсілдері мен әдістері (когнитивті білімдер) және олармен жұмыс істеу мүмкіндіктері (философия, әдіс-тәсіл, көпбағытты метағылым). Метабілім түсінігі білімді қолдану әдістеріне және білім қасиеттерін білуге қатысты білім. Метабілім әлемнің толық бейнесі секілді, негізі білушіден ойланушыға айналатын адам дамуында жатыр. Метабілімдер мысалына төмендегілер жатады:

и Білімдер диаграммасы (білім элементтерін ұйымдастыру мен олардың арасындағы қатынасты көрсетеді);

и Білім картасы (білім элементтердің түрлі ұйымдастыру нысандары арасында бөлу).

и Білімдер қоры, олардың құрылымы туралы көрініс.

Метабілімдер пәннің философиясы мен жалпы философиядан тұрады. Пәннің философиясы пәннің түсінігі, ой негізін ғылымның бір бөлігі ретінде қарастырады. Физиканың философиясы мысалы, онтологиялық және физикалық проекцияның сәйкес келмеу мәселесін талдайды: уақыт физикасын тұрақты үрдіс ағыны ретінде, ал уақыттың онтологиялық түсінігін фазалардың ауысындағы: өткен, қазіргі және болашақ уақыт ағыны ретінде түсіндіріледі. Физика философиясына тек қана физика әлемінде туындайтын себеп мәселелері жатады. Соңғысымен – корреляция мәселесі байланысты.

Метаәдістер – есептерді шешудің жаңа әдістерін ашуға адамдарға көмектесетін әдістер, стереотипсіз жоспарлар мен программалар құрады, есептерді шешудің мазмұндық әдістерін іздеуге мүмкіндік береді.

Метабіліктер – меншіктелген метаәдістер, жалпы оқу, пәнаралық танымдық біліктер мен дағдылар. Мұнда кіретіндер:

– теориялық ойлау (жалпылау, жүйелеу, түсініктерді анықтау, топтау, дәлелдеу және т.б.);

– ақпаратты өңдеу дағдылары (талдау, жинақтау, интерпретация, экстраполяция, бағалау, дәлелдеу, ақпаратты түрлендіре білу білігі);

– сыни ойлау (дәлелдерді ойдан ажырата алу, өтініштің дәлелге сәйкестігін, ақпарат көзінің дұрыс-тығын анықтай білу, шешімнің, айтылмаған ойдың, алдын-алудың, логикалық сәйкессіздіктің екі түрлі мәнін көре білу білігі);

– шығармашылық ойлау (тасымал, жаңа қызметті көру, стандартты жағдай мәселелерін көру, нысан-ның құрылымын көру, ұқсас шешімдер, белгілі әрекет әдістерін жаңаларымен біріктіру);

– ойлау сапасы (иілгіштік, антиконформизм, диалектикалық, кең тасымалдау қабілеті және т.б.). Сондықтан бүгінгі таңда метабіліктерді қалыптастыру кез келген оқу түрінің орталық мәселесі

болуда, басты мақсат – толыққанды, жан-жақты дамыған тұлға қалыптастыру.

Білім беру нәтижесіне бағытталу – бұл білім беру стандартының маңызды құраушысы. Осы ерекшелікпен білім беру үрдісінде стандарттарды қолдану мазмұны мен әдістері, құрылымы өзгерді.

Осылайша, әмбебап оқу әрекеттері – оқытудың метапәндік нәтижелері болып табылады. Метапәндік нәтижелер әрқашан педагогтардың жұмысында маңызды орын алды, алайда отандық педагогика тарихында олар педагогикалық әрекеттің жеке бағыты ретінде бөлінді.

Метапәнділік – білім беру мазмұнын кіріктіру қағидасы ретінде, яғни теориялық ойлау мен әрекет-тердің әмбебап әдістерін қалыптастыру әдісі ретінде бала танымындағы әлем көрінісін толық қалып-тастыруды қамтамасыз етеді.

Метапәндік нәтижелерді қалыптастыру негізінде «оқи алу білігі» жатыр, мұнда бұл оқу әрекетінің бар-лық құраушыларын толық меңгеруді ұсынады (танымдық және оқу жігерлері; оқу мақсаты; оқу міндеті; оқу әрекеті мен амалдар) және оқушылардың пәндік білім, біліктерін меңгеру тиімділігін арттыру факторы мен құзыреттіліктерді, әлем көрінісі мен тұлғалық таңдаудың құндылық-мағыналық негіздерін қалыптастыру.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. *Современные образовательные технологии /под.ред. Н.В. Бордовской. – Москва: КНОРУС, 2013 г. – 432 с.*
2. Хуторской А.В. *Современная дидактика. Учебное пособие. 2-е издание, переработанное. – Москва: Высшая школа, 2007 г.*
3. Громыко Н.В. *Метапредмет «Знание». Учебное пособие для учащихся старших классов. – Москва, 2001 г.*
4. Громыко Ю.В. *Метапредмет «Знак». Схематизация и построение знаков. Понимание символов. Учебное пособие для учащихся старших классов. – Москва: Пушкинский институт, 2001 г.*
5. Громыко Ю.В. *Метапредмет «Проблема». Учебное пособие для учащихся старших классов. – Москва, 1998 г.*
6. <https://www.twirpx.com/file/247917/>
7. <http://www.fondgp.ru/gp/personalia/1980/30>
8. <https://www.twirpx.com/file/1186232/>
9. imc.tomsk.ru/files/img/file/metod/GromikoNV-metapredmet.doc
10. https://massaget.kz/mangilik_el/janalyiktar/44449/

МРНТИ 14.07.01

С.Н. Исабаева¹, А.Ж. Скакова², Н.М. Абишева³, Б.А. Пазилова⁴, Б.Ә. Талтакова⁵

¹² п.ғ.к., қауымд.профессор, Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті
Алматы қ., Қазақстан

² с.ғ.к., Нархоз университеті, Алматы қ., Қазақстан

³ п.ғ.к., доцент м.а., Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті,
Алматы қ., Қазақстан

⁴ п.ғ.магистрі, аға оқытушы, Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

⁵ п.ғ. магистрі, оқытушы, Алматы технологиялық университеті
Алматы қ., Қазақстан

АУЫСПАЛЫ СЫНЫП – ОҚЫТУДЫҢ БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРІНІҢ БІРІ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Мақалада ХХІ ғасырдағы озық технология ретінде ауыспалы сынып модулі қарастырылады. Өмірдің барлық салаларындағы өзгерістер білім беру жүйесінде де өзгерістерді талап ете отырып, одан «қарқынмен жүруді» талап етеді. Бұл сұраққа жауап беру үшін оқу үрдісіне қатысушылардың білім алушылар мен оқытушылар бұл өзгеріске қаншалықты дайын екендігін ұғыну қажет. Атап айтқанда, білім алушылар оқыту үдерісінде технологиялық құрылғыларды, сонымен қатар оқу кеңістігін білімді тереңдету мақсатында қолдану, білім алушылар цифрлық әлемде оқытудың ерекшелігін түсіне білуі және қауіпсіз және заңды әдістермен әрекет етуі, білім алушылар материалды оқып-үйренуде сын тұрғысынан ойлай білуі, бұрыннан бар материалды тек қана оқып-үйреніп қана қоймай, сонымен қатар жаңа шешімдер негізінде кез-келген тапсырманы шеше білу білігін қалыптастыруды көздейді. Осы талаптарды орындаудың ең тиімді тәсілі – бұл ауыспалы сынып үлгісі. Ауыспалы класс немесе сабақ – бұл оқытушының материалды білім алушыларға өз бетімен оқып-үйренуге беруі арқылы жүзеге асырылатын, ал нақты сабақ барысында материалды практикалық түрде бекіту жүзеге асырылатын оқытудың моделі. Мақалада ауыспалы сыныпқа баланысты кілттік сөздер және кемшіліктері мен артықшылықтары келтіріледі және ХХІ ғасырдың озық технологиясы ретінде ұсынылады.

Түйін сөздер: ауыспалы сынып, подкаст, водкаст, пре-подкастинг, жеке оқыту, оқыту әдістері, оқыту үдерісі.

Аннотация

5) *С.Н. Исабаева*¹, *А.Ж. Скакова*², *Н.М. Абишева*³, *Б.А. Пазилова*⁴, *Б.Э. Талпакова*⁵
к.п.н., ассоц.профессор, Египетский университет исламской культуры «Нур-Мубарак»,

г. Алматы, Казахстан

²*к.с.н., университет Нархоз, г. Алматы, Казахстан*

³*к.п.н., и.о.доцент, Египетский университет исламской культуры «Нур-Мубарак»,*
г. Алматы, Казахстан

⁴*магистр пед.наук, Казахский государственный женский педагогический университет,*
г. Алматы, Республика Казахстан

⁵*магистр пед.наук, Алматинский технологический университет,*
г. Алматы, Казахстан

ПЕРЕВЕРНУТЫЙ КЛАСС – ОДИН ИЗ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ

8) статье рассматривается модуль перевернутого класса, как продвинутая технология XXI века. Изменения, происходящие во всех сферах жизни, бросают вызов системе образования, требуя от нее «шагать в ногу». Для ответа на этот вызов нужно понять, каким требованиям должны соответствовать участники образовательного процесса. Учащиеся должны использовать в процессе обучения технологические инструменты, а также «персонализировать учебное пространство для углубления знаний». Студенты должны понимать специфику обучения в цифровом мире и действовать только безопасными и законными методами. При изучении материала учащийся должен мыслить критически. Важно не только изучить существующие материалы, но и уметь «решать проблемы путем создания новых решений». Наиболее эффективно реализовать эти требования позволяет именно модель перевернутого класса. Перевернутый класс – это модель обучения, при которой учитель предоставляет материал для самостоятельного изучения дома, а на очном занятии проходит практическое закрепление материала». В статье анализируется ключевые понятие и плюсы и минусы перевернутого обучения, а также рекомендуется использовать модуль как передовая технология обучения.

Ключевые слова: перевернутый класс, подкаст, водкаст, пре-подкастинг, индивидуальное обучение, методы обучения, процесс обучения.

Abstract

*S.N. Issabayeva*¹, *A.J. Skakova*², *N.M. Abisheva*³, *B.A. Pazilova*⁴, *B.A. Talpakova*⁵ ¹*Ph.D., Associate Professor, Egyptian University of Islamic Culture "Nur-Mubarak", Almaty, Kazakhstan Republic of Kazakhstan*

²*Candidate of sociological sciences, Narxoz University Almaty, Kazakhstan (Republic of Kazakhstan), aigul.skakova@narxoz.kz*

³*Ph.D., Associate Professor, Egyptian University of Islamic Culture "Nur-Mubarak" Almaty, Republic of Kazakhstan*

⁴*Magister of pedagogical sciences, Almaty Technological University Almaty, Republic of Kazakhstan*

⁵*Magister of pedagogical sciences, Almaty Technological University, Almaty Republic of Kazakhstan*

INVERTED CLASS ONE OF THE INTERACTIVE TEACHING METHODS

The article discusses the module inverted class, as an advanced technology of the twenty-first century. Changes occurring in all walks of life challenge the education system, demanding that it “keep pace”. To answer this challenge, you need to understand what requirements participants in the educational process must meet. Students should use technological tools in the learning process, as well as “personalize the learning space to deepen knowledge”. Students must understand the specifics of learning in the digital world and act only in safe and legal ways. When studying the material, the student must think critically. It is important not only to study existing materials, but also to be able to “solve problems by creating new solutions”. The most efficient way to implement these requirements is precisely the inverted class model. An inverted class (lesson) is a learning model in which the teacher provides the material for self-study at home, and in the classroom the material is put into practice. ” The article analyzes the key concept and the pros and cons of inverted learning, and also recommends using the module as an advanced learning technology.

Keywords: inverted class, podcast, vodcast, pre-podcasting, individual learning, teaching methods, learning process.

Өмірдің барлық салаларындағы өзгерістер білім беру жүйесінде де өзгерістерді талап ете отырып, одан «қарқынмен жүруді» талап етеді. Бұл сұраққа жауап беру үшін оқу үрдісіне қатысушыларды білім алушылар мен оқытушыларды осы өзгеріске дайындау қажет. Халықаралық білім беру технологиялары қоғамының стандартына (International Society for Technology in Education) сәйкес, сонымен қатар жаңартылған білім мазмұнының стандарты талаптарына сәйкес, білім алушылар оқыту үдерісінде технологиялық құрылғыларды, сонымен қатар оқу кеңістігін білімді тереңдету мақсатында қолдану, білім алушылар цифрлық әлемде оқытудың ерекшелігін түсіне білуі және қауіпсіз және заңды әдістермен әрекет етуі, білім алушылар материалды оқып-үйренуде сын тұрғысынан ойлай білуі, бұрыннан бар материалды тек қана оқып-үйреніп қана қоймай, сонымен қатар жаңа шешімдер негізінде кез келген тапсырманы шеше білу білігін қалыптастыруды көздейді [1].

Осы талаптарды жүзеге асырудың ең тиімді тәсілі – бұл ауыспалы сынып үлгісі. Мұнда преводкастингсіз орындауға мүмкін емес, оқу кеңістігін жекелендіру бойынша қойылатын талаптар ерекше рөл атқарады. «Ауыспалы класс» атауы негізіндегі білім беру процесінің моделі, бұл аралас оқытудың тәсілдерінің бірі.

Ауыспалы оқытуда водкаст (vodcast), подкаст (podcast), и преводкастинг (pre-vodcasting) ұғымдарын қолдану маңызды. Бұл ұғымдарды жіктеп, қарастырмас бұрын, кілттік ұғымдарға тоқталайық.

Подкаст (**Podcast**) – бұл дыбыстық файл (аудио жинақ), оны әзірлеуші интернет арқылы білім алушыларына жеткізеді. Білім алушылар подкасттарды өз құрылғыларына жүктеп алады және онлайн режимде дәрістерді тыңдайды.

Водкаст (Vodcast от video-on-demand, сұраныс бойынша видео) – бұл подкастқа ұқсас, тек айырмашылығы видеофайлдар екендігінде.

Пре-водкастинг (Pre-Vodcasting) – бұл жоғары оқу орны оқытушысы немесе мектеп мұғалімі өз дәрістерімен водкаст жасақтайтын білім беру әдісі. Бұл жаңа тақырып өтетін сабаққа дейін білім алушылардың жаңа тақырып туралы білімін қалыптастыру мақсатында қолданылады. Пре-водкастинг әдісі – бұл ауыспалы кластың бастапқы атауы [2].

Арнайы программалық қамтамасыз етуді қолдану негізінде водкастарды оқыту үдерісінде да қолдану технологиялары қалыптасқан:

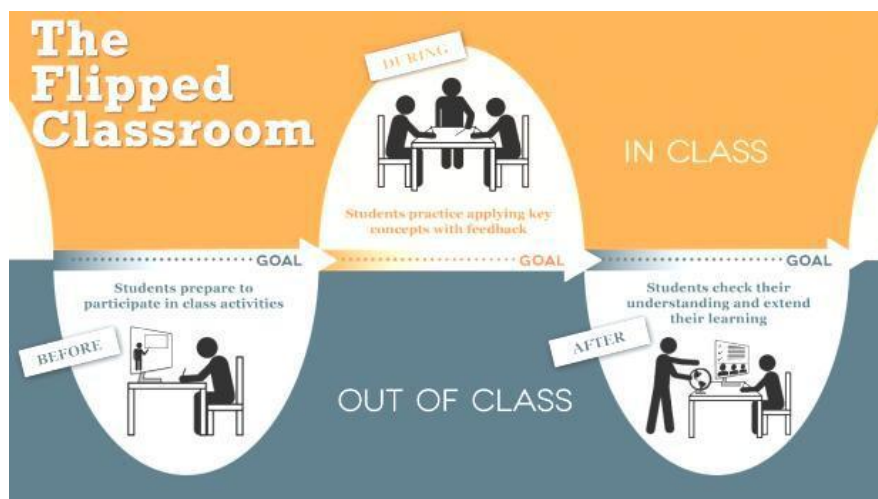
9. CMS (Content Management System, мазмұнды басқару жүйесі) – оқу материалдарының мазмұнын құру мен басқару үшін қолданылады;

10. LMS (Learning Management System, қашықтықтан оқыту жүйесі) – оқу материалдарына, қол жетімділікті, кері және горизонталь байланыстарды басқаруды және т.б. қамтамасыз етеді.

iSpring Suite программасы негізінде құрылған водкаст мысалы:

Ауыспалы класс (Flipped Class) – бұл үй жұмысыны орындау қамтылатын оқыту моделі, сонымен қатар водкаст технологиясын (видеодәрістерді қарау, оқу мәтіндерін оқып шығу, түсіндірмелі суреттер, иллюстрацияларды қарау, тақырыпты бастапқы оқып-үйрену үшін тесттен өту) қолдануды қамтиды [3].

Сынып немесе аудитория жұмысы білім алушыларда үй жұмысын орындау барысында кездесетін күрделі теориялық бөлікті және сұрақтарды талдауға (25-30% уақыт) арналады. Сонымен қатар, сыныпта білім алушылар оқытушының бақылауы негізінде практикалық тапсырмаларды және зерттеу тапсырма-ларын орындайды. Сыныптағы сабақтан кейін практикалық тапсырмалар аяқталады, өткен тақырыпты түсіну мен бекітуге арналған тест орындалады

Ауыспалы класс моделіне ауысу оқытушы басты рөлінен, білім алушы басты рөліне ауысуға мүмкіндік береді. Шетел әдебиеттерінде бұл ауысуды “sage on the stage”-нан “guide on the side”-ға, яғни «гид - сыртынан басқарады», «ақылды – кез келген уақытта алғашқы» деген ұғымдарды білдіреді. Ауыспалы класс моделінің бастамасын 2007 жылы көтерген Джонатан Бергман (Jonathan Bergman) және Аарон Сэмс (Aaron Sams) атты екі оқытушы. Олар сабақты көп жіберетін спортсмен білім алушыларын өз дәрістерімен қамтамасыз ету мақсатында ойлап тасқан болатын. Кейіннен бұл идеяны жаңа білім беру бағытында қарастыруда [4]. Бұл оқытушыларға ірі американ газеттері мен журналдарындағы мақалалар көмектесті. Жеке алғанда, Times журналында 2006 жылы, 10 желтоқсанда «20 жүзжылдықтан біздің мектептерімізді қалай алып шығамыз» атты мақаладан: «Американ мектептері, әрине «мұздатылмауы» тиіс, бірақ бірақ өмірдің басқа салаларының өзгеру қарқынын ескере отырып, біздің мемлекеттік мектептеріміз өткеннің қалдықтарына айналмаып бара жатыр. Балалар әрбір күнін күнделікті қайталап, бұрынғы ата-әжелері сияқты орындайды: қатар бойынша отырады, мұғалімнің дәрісін тыңдайды, баспадан шыққан күні ақ ескіріп қалған оқулықтарды оқиды» деген сөздерді оқуға болады [5]. Бергман есіне түсіреді «2007 жылдың көктемінде Аарон PowerPoint-та дыбыс және кез келген мәтіндік белгілерді қамтамасыз ететін слайдшоу жасауға мүмкіндік беретін программалық өнім туралы мақаланы көрсетті. Содан соң барлығы, онлайн түрде жеңіл таратуға мүмкіндік беретін видеофайлға жүктеледі. Біз бұдан, біздің студенттеріміз сабақты жіберіп, оқытуды жібермей оқуға мүмкіндік беретінін байқаймыз! Біз біздің онлайн дәрістерімізді студенттеріміз оған қол жеткізе алатындай енгізе бастадық, Шынымен айтатын болсақ, біз дәріс-терімізді эгоистік тұрғыдан да жазып шықтық, себебі студенттерге қайта сабақ өткізу үшін көп уақыт жоғалттық. Дәрістерді жазып алу, біздің бірінші қорғанысымызға айналды» деп жазады [6]. Қазіргі таңда, видеоны тікелей YouTube-қа жүктеу [iSpring Suite](#) арқылы қолжетімді.

Ауыспалы кластың артықшылығы:

Пре-Водкаст негізінде оқытушы уақытын мейлінше күрделі кәсіби тапсырмаларды түсіндіруге қолдануына болады. Мысалы, білім алушылармен өз бетімен алынған білімді бекіту және тереңдету мақсатында;

Кейде, ауыспалы класты қашықтықтан оқыту технологиясымен шатастырады. Ерекшелігі, сынып немесе аудитория жұмысы ешқандай өзгеріссіз қалады, тек қана оның мазмұны өзгереді;

LMS технологиясын қолдану барысында видеодәрістерді бірнеше рет қайта қарауға, түсініксіз фрагменттерін қайта көруге болады, басқа білім алушыларға сұрақтар қою арқылы, түсініксіз мазмұндарды тереңірек талқылауға мүмкіндік алады. Сонымен қатар, оқытушыға түсініксіз сұрақтарын электрондық пошта арқылы жіберуге болады.

Соңғы онжылдықта цифрлық технологияладың кеңінен қолданыс табуымен, аталған технологияны қолдану артуда.

Ауыспалы класстың кемшілігі. Google сұраныс талдамасына сүйене отырып, ауыспалы сынып оның танымалдығының өсуіне кедергі келтіретін факторларға қарамастан білім беруді жаңғыртудың басты бағыты болып табылады.

Біріншіден, әртүрлі елдердің ресми білім беру органдары мұғалімдерге гранттық қолдау көрсетуде. Ауыспалы білім беруді ресми түрде қолдамаса, жаңашыл мұғалімдердің ғана сабақтарынан қолданыс табуда. Біз ауыспалы білім беру туралы айтатын ғылыми басылымдар мен диссертациялардың санының көбеюі оны заңдастыруға әкеледі деп үміттенеміз.

Екіншіден, YouTube – пайдаланушылары қандай да бір іске асыру тәжірибесіне қарағанда, модель білім алушылар мен олардың ата-аналарына ұнамай қалуы мүмкін. Бұдан басқа, мұғалімдерде әріптес-терімен қиындықтар туындауы мүмкін, егер сабақтан тыс сыныптардағы орташа көрсеткіштер айтар-лықтай жақсарса.

Дегенмен, ауыспалы сыныпты модельді енгізудегі негізгі проблема – мұғалімнің өтпелі кезеңдегі жұмыс жүктемесінің айтарлықтай өсуі. Оқу бағдарламасын қайта қарастыру және бар материалды водкаст бөліктеріне енді бір бөлігін сынып немесе аудитория жұмысына бөлу керек. Студенттерді бақы-лау үшін тесттерді әзірлеу, үйдегі өзіндік жұмысын бағалау және сыныпта командалық жұмыс жасау, водкасттарды әзірлеуге арналған құралдарды игеру және оларды LMS-ке орналастыру және водкастты құруға мүмкіндік беретін жүйені құру қажет.

Көріп отырғаныңыздай, бұл мәселенің күрделілігі екі компонент - әдістемелік және технологиялық. Мәселенің технологиялық бөлігі жоғарыда айтылғандай, мұғалім үшін барлығы жаңа. Технологиялық қиындықты еңсерудің екі негізгі жолы бар. Біріншіден, әртүрлі пәндер бойынша жоғары сапалы дайын көптеген ресурстар бар. Мысалы, әлемге әйгілі Хан Академиясынан немесе мектеп оқушыларына арналған ең сәтті ресейлік жобалардың бірі «Интернет сабағы» деп аталатын тегін бейне сабақтар. Бұл мектептің оқу бағдарламасының негізгі пәндері бойынша толықтырылған және жаңартылған видео-

сабақтар жиынтығы (қазіргі уақытта олардың саны 4 мыңнан асады). Егер қолайлы бейне дәріс табылса, онда оны қалаған пішімге айналдырып, тандалған LMS-ге жүктеу ғана қалады.

Егер талап етілетін бейне дәрістер табылмаса, өз бегіңізбен класты «айналдыра аласыз». Ең арзан әдістердің бірі PowerPoint презентациясын жасау және оны iSpring Cloud жүйесіне жүктеу. Ол барлық құрылғыларда оқуға болатын пішімге автоматты түрде түрленеді. Презентациямен қатар (немесе тіпті оның орнына) сіз өзіңіздің лекцияларыңыздан немесе сабақтарыңыздан, дыбыстық файлдардан және суреттерден басқа, бейнелерді жүктеп алуға болады.

Қорыта келе, цифрлық технология дамыған қазіргі білім беру барысында ауыспалы класс әдісін ХХІ ғасырдың алдыңғы қатарлы технологиялары ретінде ұсынуға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Адамбекова Б. М. *BLENDED LEARNING*. Дата обращения 02.02.2014 URL: http://portal.kazntu.kz/files/publicate/2013-02-26-10649_0.pdf

15. *Инновационный проект по апробации и внедрению в педагогическую практику средних учебных учреждений Ростовской области технологии смешанного обучения.* URL:// <http://www.openclass.ru/node/430807/>

В *Творческая мастерская участника областного инновационного проекта Иценко А.М.* URL://http://deutschallesklar.blogspot.ru/p/blog-page_26.html

4. *Образовательный сайт учителя МОБУ СОШ №6 г. Таганрога РО.* URL: <http://lerndeutsch.jimdo.com/>

Blended Learning. Kombiniertes Lernen im Fremdsprachenunterricht. // Fremdsprache Deutsch. Heft 42, 2010. – 164 S.

Inverted Classroom in Deutschland. URL: // <http://invertedclassroom.wordpress.com/>

Schule im Wandel. URL: <http://www.goethe.de/schule-im-wandel>

8. *ScreenCast-O-Matic.* Ссылка для скачивания <http://soft.mydiv.net/win/download-Screencast-O-Matic.html>

УДК 54.001.76
МРНТИ 14.25.09

Abdurazova P.A.¹, Raiymbekov Y.B.², Daukeyeva A.A.³

¹PhD-doctor, senior lecturer

²magister of technical sciences

³master student

Syrdaria University, Zhetysai, Kazakhstan

THEORETICAL MODELING AS A METHOD OF DEVELOPING THE AWARENESS OF STUDENTS' KNOWLEDGE IN CHEMISTRY CLASSES IN HIGH SCHOOL

Abstract

The current stage of development of school education in general, and chemical education in particular, is characterized by the fact that the flow of information required for students to learn in school within the framework of various subjects is increasing; the time for learning is reduced. Domestic and foreign teachers see a way out of this situation in creating conditions for the development of students and their cognitive abilities. Therefore, the priority is to not only provide students with knowledge and skills, but to teach this knowledge in a motivated way to “get”. There are changes in the requirements for the quality of knowledge. The quality of knowledge in the modern emerging model of education is associated with students' mastering cognitive methods, the formation of their cognitive motives, the desire to learn new things, with the formation of students' skills to obtain, store, process information, apply knowledge in non-standard situations. That is, it is necessary to form the ability of students to self-knowledge.

Key words: chemistry, theoretical modeling, education technology, chemical experiment, chemistry lessons.

Аннотация

Абдуразова П.А.¹, Райымбеков Е.Б.², Даукеева А.А.³

¹PhD-доктор, старший преподаватель

²магистр технических наук

³магистрантка II-курса

Университет Сырдария, Жетысай, Казахстан

ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ КАК МЕТОД РАЗВИТИЯ ОСОЗНАННОСТИ ЗНАНИЙ УЧЕНИКОВ НА УРОКАХ ХИМИИ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ

Современный этап развития школьного образования в целом, и химического образования в частности, характеризуется тем, что поток информации, необходимый для усвоения учащимися в школе в рамках разных предметов растёт, время на усвоение уменьшается. Выход из создавшегося положения отечественные и зарубежные педагоги видят в создании условий для развития учащихся и их познавательных способностей. Поэтому, приоритетной становится задача не столько снабдить учащихся знаниями и умениями, сколько научить эти знания мотивированно «добывать». Происходят изменения и в требованиях, предъявляемых к качеству знаний. Качество знаний в современной формирующейся модели образования связывается с овладением учащимися методами познания, формированием у них познавательных мотивов, желания узнавать новое, с формированием у учащихся умений добывать, хранить, перерабатывать информацию, применять знания в нестандартных ситуациях. То есть необходимо формировать у учащихся способности к самостоятельному познанию.

Ключевые слова: химия, теоретическое моделирование, технология обучения, химический эксперимент, уроки химии.

Аңдатпа

П.А. Абдуразова¹, Е.Б. Райымбеков², А.А. Дәукеева³

¹PhD-доктор, аға оқытушы,

²техника ғылымдарының магистры,

³2-курс магистранты

Сырдария университеті, Жетісай, Қазақстан

ТЕОРИЯЛЫҚ МОДЕЛЬДЕУ ОРТА МЕКТЕПТЕГІ ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМДІ МЕНГЕРУДІ ДАМЫТУДЫҢ ӘДІСІ РЕТІНДЕ

Жалпы білім беруді дамытудың қазіргі заманғы кезеңі, атап айтқанда, химиялық білім беру, оқушы-лардың әртүрлі пәндер шеңберінде мектептерде оқуға қажетті ақпараттар ағымы өсіп келе жатқандығы, білім алу уақыты қысқартылуымен ерекшеленеді. Отандық және шетелдік мұғалімдер оқушылардың дамуына және оларды танымдық қабілеттеріне жағдай жасауда осы жағдайдан шығу жолын іздейді, сондықтан оқушыларды білім дағдыларымен қамтамасыз етумен қатар, бұл білімді дәлелді түрде үйрету керек. Білім сапасына қойылатын талаптар өзгеруде. Қазіргі заманғы білім беру моделінің білім сапасы оқушылардың когнитивті әдістерін меңгеруіне, олардың танымдық мотивтерін қалыптастыруға, жаңа нәрселерді үйренуге деген ұмтылыстарымен, оқушылардың ақпаратты алу, сақтау, өңдеу, стандартты емес жағдайларда білімдерін қалыптастыруымен байланысты. Яғни оқушылардың өзін-өзі тану қабілетін қалыптастыру қажет.

Түйін сөздер: химия, теориялық моделдеу, оқыту технологиясы, химиялық тәжірибе, химия сабағы.

Learning knowledge is closely connected with the methods of scientific knowledge. According to most prominent chemists, including the Nobel Prize winner G. Seaborg [1], the main method of cognition in chemistry is theoretical modeling. The essence of chemical phenomena is hidden from the direct observation of the researcher, so cognition is carried out by building a model of an invisible object from indirect data. The common component of the state standard of general education [2] already at the present stage of development of education provides for studying within the school subject chemistry, methods of cognition of substances and chemical reactions, in particular the modeling method, since its importance is too great for the development of modern theoretical concepts in chemical science. The use of this method in the formation of theoretical knowledge in training will help establish the relationship between factual and theoretical content, to understand the nature of the

relationship between knowledge, the mechanisms of their formation; understand how to get knowledge. All the listed characteristics are a manifestation of such quality of knowledge as awareness. The use of the method of theoretical modeling in teaching largely depends on the special methodical processing of the studied content of a school chemistry course for several reasons. First, when using the scientific method of cognition, it is necessary to take into account all its specifics when teaching. Secondly, among all the elements of the content of a school chemistry course, it is important to select one that will make it possible to use this method and will not contradict the basic didactic principles of instruction: scientific, accessible, systematic, etc. Thirdly, the order of studying all the elements of the content should allow applying the method of theoretical modeling to the elements selected for modeling. The variety of chemistry courses offered to the teacher at the present stage, does not allow to fully using this scientific method. The contradiction between the potential of the scientific method of theoretical modeling to increase the awareness of students' knowledge and the lack of special methodical processing of the content of school chemistry courses, which will allow using this method during training, is revealed.

The organization of lessons on the comprehension of theoretical ideas was carried out in accordance with the logic of building the content of the created chemistry course, implemented in textbooks [3, 4] and the methodological guide for the teacher [5]. In this chapter, the methods of organizing and conducting lessons on individual topics of the course are reviewed, the results of observations of students in the process of lessons are presented, the conditions for conducting and the main results of the pedagogical experiment are shown.

According to thematic planning [5], the theme of lesson number 3 is “Building a model of an invisible object. The emergence in science of theoretical ideas about matter and chemical reaction”. This lesson in the general system of lessons is of particular importance, since it lays the foundation for understanding the essence of modeling as a process of cognition.

The objectives of the lesson:

B To reveal the essence of the progress of modeling, as one of the ways of knowing.

B To consider the ideas of Aristotle and Democritus on the structure of matter, as models built on indirect data.

B Introduce the provisions of atomic-molecular theory, as a generalizing stage in the development of ideas about the structure of matter of the 17th – 19th centuries, which has not lost its significance to date.

B Formation of ideas about the relationship between theory and facts in science.

To implement the objectives of the lesson, the work of students in micro groups of 4 people was organized. All the tasks proposed in the lesson process were first discussed in micro groups. At the first stage of the lesson, students were asked to complete a task that allows them to join the modeling process. This task was developed by G. Seaborg [1]. To complete it, according to the number of groups, closed boxes with uncomplicated objects were required (better geometric figures: a ball, a cube, etc. Each group of students was given such a box, and it was suggested, without opening the box, to determine what exactly was in it. It was allowed to carry out any actions with the box; the main thing is not to open. The results of the work of each group were drawn up in the form of a table:

Produced actions	Conclusions
Estimated subject	

Further, the assumption is either confirmed or refuted when opening the box. After the assignment, each group of students was asked to answer questions.

Issues for discussion:

B How can one form ideas about something without being able to see the necessary subject?

B How much indirect data should be to form true ideas about something?

B Give examples when the formation of ideas about something you build on indirect data?

B Why is it necessary to draw an analogy between the examples given and the process of knowledge in chemical science?

The implementation of this task is very important for further understanding the essence of the process of obtaining knowledge in chemical science, but with a serious amendment: unlike a box that can be opened, you can make sure that your own knowledge of substances obtained during the analysis of indirect data is just .

The next stage of the lesson allowed us to visually illustrate how, based on indirect data, the first model ideas about substances and chemical reactions arose. For this, an independent group work of students with the textbook text was organized. Students in groups acquainted with the model representations of ancient Greek scholars - Aristotle and Democritus. The main question they had to answer was, what facts (indirect data) formed the basis for the creation of each model. Further, a paradoxical, from a modern point of view, question was discussed why exactly the Aristotle model was so widespread until the end of the XVII century. In order to organize “cognitive experiences” of students, they were asked to give examples of phenomena that can and cannot be explained from the standpoint of the considered theoretical models of the structure of matter.

Then the teacher explained that only after it became possible to carry out quantitative measurements in chemical science, which indirectly proved the reality of the existence of atoms, Aristotle's ideas were rethought. At the same time, the role of such scientists as R.Boyle, M.V. Lomonosov, and J.Dalton in the development of the atomic ideas was shown. The teacher explained that only after the result of centuries-old reasoning of scientists about the structure of matter was supported by experimental (indirect) data the theoretical model, called atomic-molecular, and became firmly established in science. After explaining the teacher, the students were asked to recall the main principles of the atomic-molecular theory, since they had already been studied before in the course of physics.

To organize the understanding of the model nature of each theory's position, students were asked to perform a task in groups. To perform it, plasticine or a chemical designer was required, as well as a blank from paper in the form of a flask. The propositions that substances consist of molecules and molecules consist of atoms were proposed to be modeled using balls of different colors. Students were asked to build 3-4 models of the molecules of one of the substances: hydrogen, oxygen, water and carbon dioxide. Substances for modeling were selected from those familiar to students from different sources of information. Additionally, it was reported what atoms the molecule of each substance consists of. Provisions about the fact that there are gaps between molecules and the molecules are in constant motion, the students illustrated by placing and moving the models of molecules on a paper blank in the form of a flask. To model the position of the immutability of atoms during a chemical reaction, students from different groups combined and tried to illustrate the following transformations: hydrogen reacts with oxygen, when they interact, water is formed; when interacting with carbon dioxide with water, carbonic acid is formed (a carbonic acid molecule consists of one carbon atom, two hydrogen atoms, three oxygen atoms).

To consolidate the material at the end of the lesson, students were asked to answer questions that allowed to explain various phenomena from the standpoint of the studied theories, and to comprehend the process of their emergence and approval in science.

Issues for discussion:

9. How can we explain the processes of change in the aggregate state of substances from the standpoint of the atomic-molecular theory. Is it possible to explain the essence of these processes from the standpoint of Aristotle's ideas?

10. How can the process of odor propagation be explained from the standpoint of atomic-molecular theory? Is it possible to explain the essence of these processes from the standpoint of Aristotle's ideas?

11. A crystal of potassium permanganate was placed in water. Describe the observations; try to explain the occurring phenomena from the standpoint of different theories.

12. Give an example of one physical and one chemical phenomenon occurring with water; give them an explanation from the standpoint of theories known to you about the structure of matter.

13. What do you think is the basis for the emergence of any theory?

14. What theory, in your opinion, can be considered true? What can you say about the truth of the theories of Aristotle and the atomic-molecular theory?

This lesson allows you to cover almost all the stages of modeling (see Figure 1), starting with the accumulation of facts and ending with the construction, development and rethinking of the constructed models. Observations on the work of students in this lesson allow us to note a high level of cognitive activity, which indicates the readiness of students of this age to engage in modeling work and contributes to the development of positive motivation when studying the subject in the future. Modeling in this lesson is actively working to understand the emergence and formation of the actual chemical theories, that is, it does not play the role of “add-on” to the main content, but as a means of cognition. It is interesting to note that the first question asked about the truth of the theory already at this stage made it possible to get interesting answers. For example, “the true theory is the one that scientists formulated on the basis of phenomena”, “the true theory is the one that allows you to explain something”, “the true theory is the one that allows you to get something new useful”. In each of the above formulations, you can see that students start thinking about the inseparable connection between theory and

practice. To the question “What do you think is the basis for the emergence of any theory?”, The students expressed the same idea in different forms, which was formulated by one of the students as follows: “The basis for the emergence of the theory is a person’s desire to find explanations for going around him. ” The method of conducting this lesson allows you to maximize the use of reflexive mechanisms, which in turn lead to the emergence of certain characteristics of the awareness of knowledge.

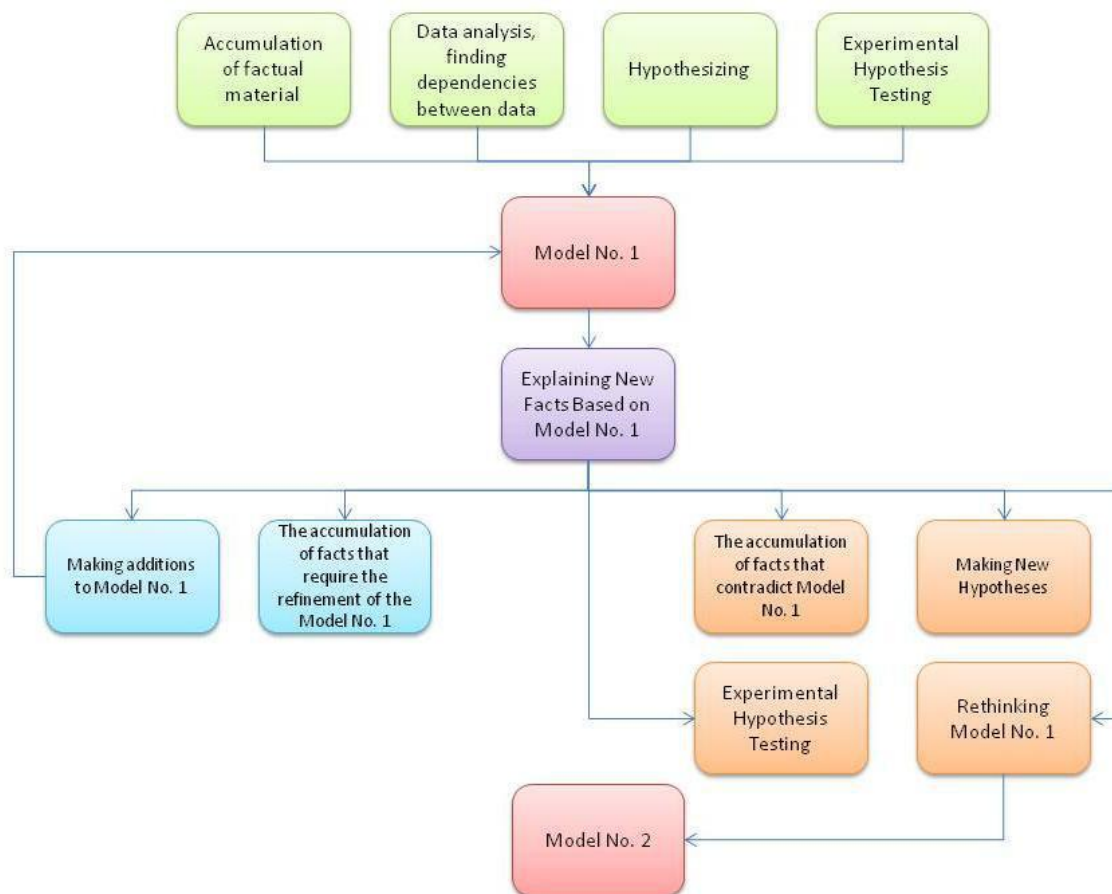

Figure 1. Theoretical modeling in teaching chemistry

Conclusions: training in the conditions of using the method of theoretical modeling allows to achieve the level of requirements provided for by educational standards; analysis of the monitoring results shows that the elements of content that are required for the study were acquired by the participants of the experiment at about the same level as in most educational institutions of the city of Zhetisay. It is worth noting that the average indicator of the level of training among participants in the experiment is 5% higher, on the basis of which we conclude that training in terms of using the modeling method contributes to the achievement of the level of educational standard.

The students who studied in the conditions of application of the method of theoretical modeling, there is a gradual increase in the awareness of knowledge. Awareness of knowledge is expressed in the ability to comprehend tasks proposed in accordance with the characteristics of awareness (understanding the nature of relationships between knowledge, the difference between essential and insignificant relationships; understanding the mechanism of formation and manifestation of these relationships; understanding the bases of acquired knowledge; their efficiency; ways of applying knowledge; understanding the available principles underlying these methods of application), and offering close and ideal solutions; To perform tasks on awareness, the student should not possess a large amount of theoretical material at a high level, but should be able to apply the knowledge gained by him, which are stipulated in the educational standard. The main skill that has been revealed to reveal in tasks for awareness is the ability to establish links between the studied elements of the content.

Education in terms of using the method of theoretical modeling allows you to influence the formation of positive motivation in the study of chemistry. As the most effective in terms of using the method of theoretical modeling are such motives as interest in the material being studied, realization through the object being studied,

the need for achievement and self-affirmation. At the lessons where this method is applied at the stage of formation of new knowledge, there is a high cognitive activity of students. Knowledge obtained under the influence of such motives will be motivationally conditioned, personally significant, which ultimately makes them conscious.

References:

- 1 Siborg G.T. *Himija. Kurs dlja srednej shkoly.* – M.: Mir; Izdanie 2-e. 1972. – 680 s.
- 2 *Ob osobnostjakh organizacii obrazovatel'nogo processa v obshheobrazovatel'nyh shkolah Respubliki Kazahstan v 2018-2019 uchebnom godu.* - Nacional'naja akademija obrazovanija im.I.Altynsarina, 2018. - 387 s.
21. *Himija – 8 synyp* – N.Nyrahmetov, K.Sarmanova, K.Zheksenbina. – Almaty: Mektep, – 2003 zh. – 240 b.
22. *Himija – 9 synyp* – N.Nyrahmetov, K.Sarmanova, K.Zheksenbina. – Almaty: Mektep, – 2004 zh. – 265 b.
23. *Orzhekovskij P.A, Meshherjakova L.M., Pontak L.S. Metodicheskie rekomendacii i planirovanie urokov himii v 8-9 klassah.* – M.: Astrel', – 2005. – 95 s.

УДК 54.001.76
МРНТИ 14.25.09

Abdurazova P.A.¹, Raiymbekov Y.B.², Sadybek M.N.³

¹*PhD-doctor, senior lecturer*

²*magister of technical sciences*

³*master student*

Syrdaria University, Zhetysai, Kazakhstan

ADAPTIVE LEARNING SYSTEM AS A BASIS FOR IMPROVING THE QUALITY OF STUDENTS' KNOWLEDGE OF CHEMISTRY

Abstract

The article presents a fundamentally new model of organization of education, which emerged on the basis of analysis, recent trends, improvement of the educational process, under the influence of the influence on the formation of the creative thinking of the teacher, the latest psychological theories. Currently, the focus of attention of teachers should be not only the theoretical foundations of academic disciplines, but also the activities of students, the conditions for effective management of educational activities. The teacher should take care not only about the level of students' knowledge of chemistry, but also about the preservation of their physical, moral, mental health, the development of creative abilities. All this corresponds to one of the most effective ways of teaching chemistry – an adaptive learning system.

The organizational essence of the adaptive learning system is a new model of organization of the lesson: the teacher part of the study time, as usual, works with all students of the class and teaches them. The rest of the time is used for independent work of students.

Key words: chemistry, adaptive learning system, education technology, chemical experiment, chemistry lessons.

Аннотация

Абдуразова П.А.¹, Райымбеков Е.Б.², Садыбек М.Н.³

¹*PhD-доктор, старший преподаватель*

²*магистр технических наук*

³*магистрантка II-курса*

Университет Сырдария, Жетысай, Казахстан

АДАПТИВНАЯ СИСТЕМА ОБУЧЕНИЯ КАК ОСНОВА ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ЗНАНИЙ УЧЕНИКОВ ПО ХИМИИ

С. статье приводится о принципиально новой модели организации обучения, возникающая на основе анализа, наметившихся за последнее время тенденций, совершенствования учебного процесса, под влиянием воздействия на формирование творческого мышления учителя, новейших психологических

теорий. В настоящее время в центре внимания педагогов должны стоять не только теоретические основы учебных дисциплин, но и деятельность учащихся, условия эффективного управления учебной деятельностью. Учитель должен заботиться не только об уровне знаний учащихся по химии, но и о сохранении их физического, нравственного, психического здоровья, развитии творческих способностей. Всему этому соответствует один из эффективных способов обучения химии – адаптивная система обучения.

Организационной сущностью АСО является новая модель организации урока: учитель часть учебного времени, как и обычно, работает со всеми учащимися класса, обучает их. Остальное время используется для самостоятельной работы учащихся.

Ключевые слова: химия, адаптивная система обучения, технология обучения, химический эксперимент, уроки химии.

Аңдатпа

Абдуразова П.А.¹, Райымбеков Е.Б.², Садыбек М.Н.³

¹ PhD-доктор, аға оқытушы

² техника ғылымдарының магистры

³ 2-курс магистранты

Сырдария университеті, Жетісай, Қазақстан

БЕЙІМДЕЛГЕН ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ХИМИЯДАН БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

Мақалада мұғалімнің шығармашылық ойлау қабілетін қалыптастыруға әсер ететін, соңғы психологиялық теорияларды талдау, білім беру үдерісін жетілдіру негізінде пайда болған білім беруді ұйымдастырудың түбегейлі жаңа моделі келтірілген. Қазіргі уақытта мұғалімдердің назарын тек оқу пәндерінің теориялық негіздері ғана емес, сонымен қатар оқушылардың іс-әрекеті, білім беру қызметін тиімді басқару шарттары болуы тиіс. Мұғалім оқушылардың химия туралы білімі деңгейіне ғана емес, олардың физикалық, моральдық, психикалық денсаулығын сақтауға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға да назар аударуы керек. Мұның барлығы химияны оқытудың ең тиімді әдістерінің бірі - бейімделген оқыту жүйесінде қарастырылады. Бейімделген оқыту жүйесінің ұйымдастырушылық мәні сабақты ұйымдастырудың жаңа үлгісінде: мұғалім, әдеттегідей, барлық оқушылармен сабақта жұмыс істейді және оларды үйретеді. Қалған уақыт оқушылардың өзіндік жұмысы үшін қолданылады.

Түйін сөздер: химия, бейімделген оқыту жүйесі, оқыту технологиясы, химиялық тәжірибе, химия сабағы.

Currently, a new education system is being established in Kazakhstan, focused on entering the world educational space. Among the main directions and priority measures of educational policy, the following are highlighted: updating the content of education, adopting state standards of general education, experimental working out forms of the unified state exam, creating conditions for introducing pre-profile and specialized education at the senior level of secondary school. In this regard, as part of the modernization program was adopted development of the educational system. In accordance with this program, it has the following main objectives: to provide in-depth study of individual subjects of the program of complete general education; create conditions for a significant differentiation of the content of training for high school students with broad and flexible possibilities for students to build individual educational programs; to promote the establishment of equal access to full-fledged education to different categories of students in accordance with their abilities, individual inclinations and needs; to expand opportunities for the socialization of students, to ensure continuity between general and vocational education, to more effectively prepare school graduates for mastering higher professional education programs" [1].

Implementation of this social order, the achievement of goals, as scientists note, is impossible with the traditional system of organization of the educational process, which is in conflict with the laws and laws of human psychophysical activity and management theory. Class-lesson system determines the constant overload student and teacher. The solution to this problem is the introduction of new educational technologies. Today, it is impossible to be a pedagogically literate specialist without studying modern systems and technologies, their application in specific situations.

In connection with the transition of Kazakhstan's society to a qualitatively new state, people are required, convinced, active, seeking, and able to live and work in a democracy, in an environment of economic and social responsibility for themselves and their country. Therefore, the primary goals of core education are the

development of ways of mental actions, the formation of independence and creativity, the assimilation of knowledge and skills.

Taking into account the peculiarities of chemistry as a subject area of natural science in the course of a profile school, it is advisable to select those pedagogical technologies that take into account the specifics of chemistry, namely: the presence of different types of experiments and the solution of experimental and computational problems.

This feature of the study of chemistry requires the introduction into the arsenal of the teacher a number of pedagogical technologies to develop students' special skills and abilities.

One of the progressive educational systems is an adaptive learning system. It is based on the theory of the phased formation of mental actions; activity approach to learning; socially - constructivist theory; learning theory [2].

The primary objectives of the system: the development of individuality; improving learning motivation; prevention of failure; development of cognitive interests; the formation of independence, creativity, hard work.

In the context of ALS, training is not only the communication of new information, but also training in independent work techniques, self-control, mutual control, research techniques, the ability to gain knowledge, summarize and draw conclusions, fix the main thing and present in a minimized form. The ability to work independently is one of the activities characteristic of a profile school. It is important to train learners to gain knowledge, roll up and present schematically new information. To focus them not on memorizing what was heard, but on understanding and analysis.

The organizational essence of the ALS is that the teacher "teaches all students", that is, makes information input concisely, with isolating and summarizing the main thing just 5-7 minutes from the lesson, and the remaining time the students work on their own. So, for example, in the tenth grade of a natural science profile in organic chemistry, three basic types of computational problems can be traced to derive formulas, but with a variety of conditions that cannot be solved by an individual algorithm that a teacher can offer for a limited time. He will never have enough time not only to solve, but also to show a variety of tasks with traditional approaches to learning.

The teacher in the ALS shows the general approaches to solving these problems, and then offers and organizes independent activities of students, taking into account their degree of preparedness and individual physiological features, using multi-level tasks with adaptation. The volume and difficulty of tasks increase from level to level. The time for performing tasks is the same, but each student moves from level to level with his or her speed, choosing the paths of achievement. Thus, one of the main tasks of profile education is being solved - each schoolchild builds up his or her own individual, educational trajectory [1].

Every year it is becoming more and more difficult for a teacher to conduct a chemical experiment due to the shortage and high cost of reagents and equipment. ALS eliminates these problems, since it is enough to collect one set for practical work, and students will perform it in turn in the course of their educational plan.

Freedom granted to the student in the ALS, without strict planning and accounting may be unfulfilled and will not bring any benefit. Freedom and discipline, freedom and strict accounting - this is the mechanism that will trigger the independent activities of students.

Every year it is becoming more and more difficult for a teacher to conduct a chemical experiment due to the shortage and high cost of reagents and equipment. ALS eliminates these problems, since it is enough to collect one set for practical work, and students will perform it in turn in the course of their educational plan.

Freedom granted to the student in the ALS, without strict planning and accounting may be unfulfilled and will not bring any benefit. Freedom and discipline, freedom and strict accounting - this is the mechanism that will trigger the independent activities of students.

Successful mastery of knowledge is possible only with a partner. The main organizational form of the educational process is the steam room. Work in pairs is democratic, everyone is on an equal footing, can successfully train everyone, control regardless of the level of general preparedness.

The role of the teacher: the organization of educational activities, which consists primarily of the selection of theoretical and practical material on the three levels of complexity of the profile program in chemistry. In addition, the teacher performs the input information, produces "disabled" and "enabled" control. "Included" control is the observation of the educational process as a whole, the inclusion of oneself as a subject in the work of a couple or group. "Disconnected" control is an individual work with a student on special differentiated materials offered by the teacher, and later on by the student himself.

Adaptive learning system as a system includes technologies of adaptive and collective systems, level differentiation of training, information technology, test control, didactic multidimensional technology, and

technology of supporting lecture notes, pedagogical workshops, which are necessary and sufficient for the functioning of ALS.

For this purpose in the ALS apply multi-level tasks with adaptation. The volume and difficulty of which increase from level to level. The methods of control and self-control are also used. Independent work is carried out mainly in pairs. At each moment of such work, half of the students speak half control. In the framework of the ALS, oral independent work of students in a lesson is conducted using three types of pairs: statistical, dynamic and variation [3].

Statistical couple - students sitting at the same desk work together.

Dynamic couple - a small group of 4 people. To work together students sitting at adjacent desks. Everyone works with each, three times changing partners.

Variation pair - a small group of 4 people. Each works with one, then with another partner. In this case, there is an exchange of materials, the versions of which will be worked out by each member of the group (Fig. 1).

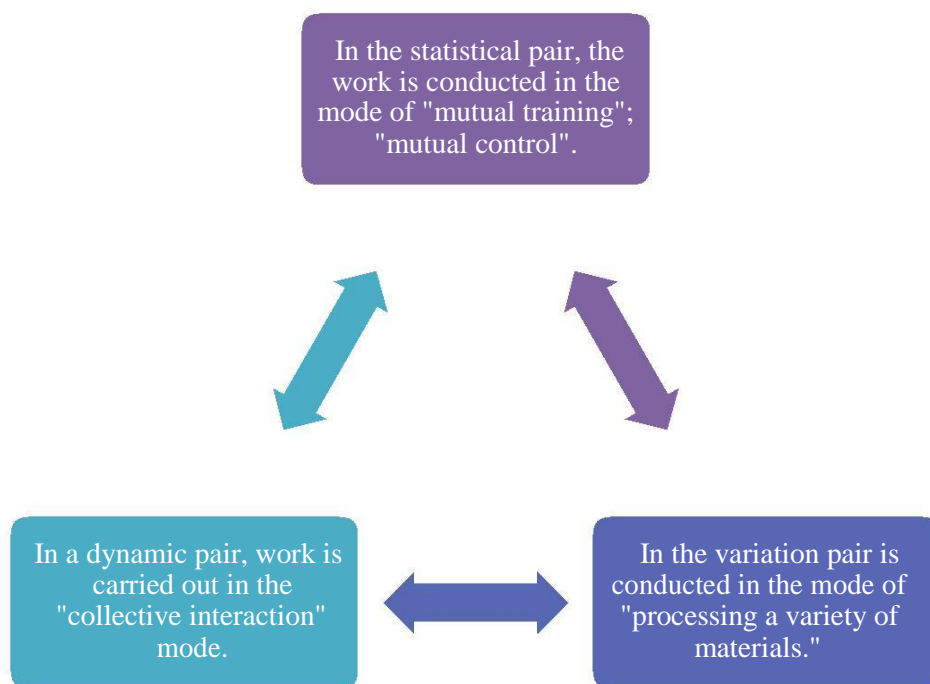

Figure 1. The mechanism of interaction of couples in ALS

The individual work of the teacher in the classroom consists in the cooperation of the teacher with each student: attitude, help, advice, promotion; "in the included" control, during which it determines the degree of independence of students, looks at how they exercise mutual control, how they help a comrade, whether they show excessive severity by setting marks for this stage of work; in the "disabled control", which assumes the work of a teacher with a student differentiated for individual work with each student, the main task of the teacher is, first of all, restructuring the usual structure of the lesson so that each minute of each student's working time is engaged in vigorous activity, communication between students with a friend, mastering the techniques of independent work (Fig.2).

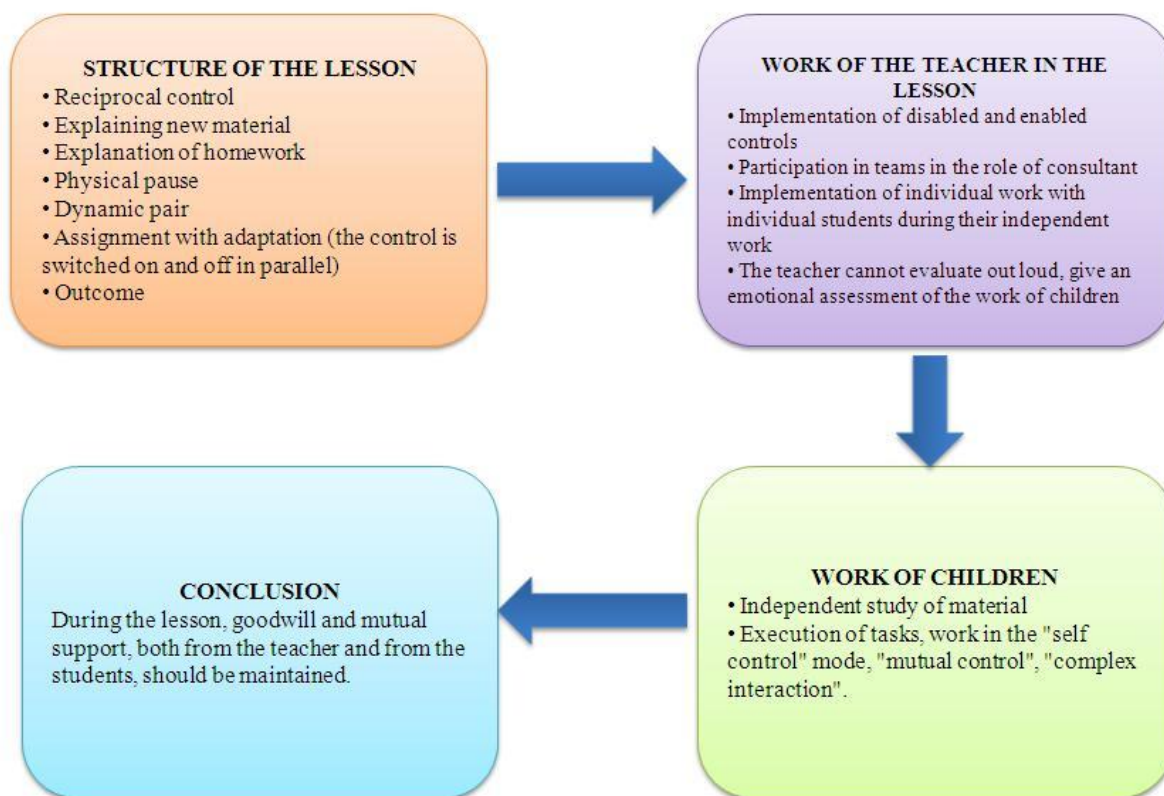

Figure 2. Technological map of adaptation lesson

In the ALS, there is a tendency to an increase in requirements for the level of development of students, to the level of their culture, and the development of their worldview. Mastering knowledge is not the only task of schooling. An important development is the need to carry your knowledge to others, take care of everyone and appreciate everyone’s concern for you, mastering the ability to work independently in order to be ready for continuous self-education, self-improvement, and development of their creative powers and abilities [4].

For several years, the ALS has been successfully applied in chemistry classes in a number of schools in the region, both in universal and in specialized (natural science and humanities) classes. The effectiveness of its use is proved by increasing the level of learning and the quality of knowledge.

The work of a teacher, who has become a friend and assistant of the student, in these conditions becomes creative, moral and free. Table 1 gives an approximate planning of a chemistry lesson based on an adaptive learning system.

Table 1. Sample chemistry lesson planning based on ALS

The purpose of the lesson:	Form an idea of the preposition and its spelling with the words in the sentence; teach self-management techniques and self-control, student cooperation with each other.
During the classes:	1. Statement of the problem. Definition of the topic and purpose of the lesson. A) minute penmanship (reception is shown on the board) B) Record sentences: Lily of the valley grows in the forest. (commented letter) - What did you write in a notebook? (Name in one word) prove your answer. - What does the sentence consist of? - How are all the words written in the sentence? - Why in the sentence on the blackboard I wrote “in” separately with the word “forest”?

	<p>-This is the question we will try to find the answer in our lesson. C. What do you think, and why do we need to know? 2. Search for a solution to the problem.</p> <p>A) - what do you think will happen to the sentence, if you remove at least one word? C. And if from our sentence to remove "in"? (read what happens) C. "in" is an important part of a sentence? C. What does it serve in the sentence? C. On page 15 in the tutorial, read the heading. C. so called small service words C. read the rule below (spelling of prepositions with other words in the sentence) B) work in pairs C. Now try to answer my question: "Why in the sentence: Lily of the valley grows in the forest. -" I wrote separately with the word "forest"? ", proving my answer with the help of the rule and discussing it with my group mates. B) work in notebooks</p>
Physical pause	
Problem Solving	<p>Perform training on separate sheets (you must find prepositions in sentences and circle them with a pencil) - To perform the task without errors, you must apply the rule. Mutual control from the board.</p>
Independent work on the consolidation	<p>Come up with a sentence with a preposition and write it down in a notebook. Pupils' speeches (proof of spelling of prepositions using the rule).</p>
Lesson summary	<p>What question could you not answer at the beginning of the lesson? Who can give a clear answer to my question? (Performance of several students). How do you think we coped with the problem? Thank you for the lesson!</p>

For several years, the ALS has been successfully applied in chemistry classes in a number of schools in the region, both in universal and in specialized (natural science and humanities) classes. The effectiveness of its use is proved by increasing the level of learning and the quality of knowledge [5].

The success of the application of ALS can be seen in the analysis of the lesson, when the effectiveness of the lesson on modern requirements for it exceeds 90%, that is, the lesson is considered excellent. The student works most of the lesson in self-mode: he sets himself the goals and objectives of this lesson, plans and organizes his activities in time at his workplace in accordance with the general goals and objectives, works independently with didactic material, visual aids, electronic textbooks, various kinds of additional literature (encyclopedias, reference books, journals, popular science publications, etc.), conducts self-analysis and self-assessment of its activities, as well as carries out mutual control and assessment activities with others, conducts self-correction and regulation of their activities, outlines the plans for the house work and on another lesson.

At the same time, the activity of the teacher, his ability to set goals and objectives for the semester is highly appreciated; the ability to select the necessary information; create didactic material on the topic in accordance with the psychological and pedagogical features of students; the ability to effectively organize their activities and the activities of students; the ability to analyze, evaluate, correct their activities and the activities of the student.

References

- 1 State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2016-2019. – Astana, Approved by Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated July 24, 2018 No. 460.
- 2 Granickaya A.S. *Nauchit' dumat' i dejstvovat'*. – M.: Prosveshchenie, 1991. – 385 s.
- 3 Ksenzova G.Yu. *Perspektivnye shkol'nye tekhnologii: uchebno-metodicheskoe posobie*. – M.: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossii, 2001. – 168 s.
- 4 Voskoboynikova N.P., Galygina I.V., Galygina L.V. *O pedagogicheskikh tekhnologiyah i sistemah obucheniya // Osnovy gosudarstva i prava*. – 2002. – № 4. – S. 16-24.
- 5 Selevko G.K. *Sovremennye obrazovatel'nye tekhnologii*. – M.: Narodnoe obrazovanie, 1998. – 240 s.

УДК37.091.39:57
МРНТИ14.25.09

G.A. Bimagambetova¹, Zh.Zh. Kukenov²

¹Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, M. Utemisov WKSU Kazakhstan, Ural

² Master of Natural Sciences, K. Zhubanov ARSU, Kazakhstan,
Aktobe e-mail: Kukenov.zhalgas.94@mail.ru

EFFICIENCY OF DIFFERENTIATED INSTRUCTION IN TEACHING BIOLOGY

Abstract

This article systematically describes the work carried out in 7th grade of the Zhanabulak secondary school of the Akzhaiyk district of the Western Kazakhstan oblast. In educational materials related to training in secondary school, reflects the effectiveness of level tasks, the rationality of their use in biology lessons, the task of mastering the biological language in meeting the requirements. At a high level, independent work, work with drawings, search for additional materials to deepen the knowledge associated with education and upbringing. The use of new technologies in biology lessons, the development of creative abilities of students, the formation of skills in the use of knowledge in life.

Keywords: tiered assignments, new technology, types of technologies that support differentiation, homeothermia, poikilothermism, chordate.

Аңдатпа

Г.А. Бимагамбетова¹, Ж.Ж. Кукенов²

¹Биология ғылымдарының кандидаты, доцент,

Махамбет Әтемисов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті, Қазақстан, қ. Орал

²Жаратылыстану магистрі, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті,

Ақтөбе қ., Қазақстан, e-mail: Kukenov.zhalgas.94@mail.ru

БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ДЕҢГЕЙЛІК ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Осы мақалада Батыс Қазақстан облысы Ақжайық ауданы Жаңабұлақ орта жалпы білім беретін мектептің 7-сыныптарында жүргізілген жұмыстарын жоспарлы сипатталады. Жалпы орта білім беретін мектепте білім беруге байланысты оқу материалдарында деңгейлік тапсырмалардың тиімділігі, оларды биология сабақтарында қолданудың ұтымдылығы көрсетіліп, талаптарды орындау кезінде биологиялық тілді меңгерту мәселесіне дең қойылған. Білім мен тәрбие беруге байланысты білімді тереңдетуге мүмкін-дік беретін өзіндік жұмыстар, суреттермен жұмыс, қосымша материалдарды іздестіру жұмыстары жоғары дәрежеде қарастырылған. Жаңа технология түрлерін биология сабақтарында пайдалану, оқушының шығармашылық қабілетінің дамуына, білімін өмірде пайдалана білу дағдыларының қалыптасуына әкелетіндігі қарастырылған.

Түйін сөздер: деңгейлік тапсырма, жаңа технология, саралап оқыту технологиясы, гомойотермді, пойкилотермді, хордалылар.

Анотація

Г.А. Бимагамбетова¹, Ж.Ж. Кукенов²

¹кандидат биологических наук, доцент,

Западно-Казахстанский государственный университет имени Махамбета Утемисова, Казахстан, г.

Уральск, e-mail: b.g.a72@mail.ru

²магистр естествознания,

Актюбинский региональный государственный университет имени К. Жубанова,

Казахстан, г. Актөбе, e-mail: Kukenov.zhalgas.94@mail.ru

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЗОВАНИЯ УРОВНЕВЫХ ЗАДАНИЙ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

26. данной статье планомерно описывается работа, проведенная в 7 классах Жанабулакской средней общеобразовательной школы Акжайыкского района Западно-Казахстанской области. В учебных материалах, связанных с обучением в средней общеобразовательной школе, отражена эффективность

разноуровневых заданий, рациональность их использования на уроках биологии, поставлена задача по овладению биологическим языком при выполнении требований. На высоком уровне предусмотрена самостоятельная работа, работа с рисунками, поиск дополнительных материалов, позволяющих углубить знания, связанные с образованием и воспитанием. Использование новых технологий на уроках биологии, развитие творческих способностей учащихся, формирование навыков использования знаний в жизни.

Ключевые слова: Уровневые задания, новая технология, гомойотермия, пойкилотермия, хордовые., рептилии камера.

The Head of the State, Nursultan Nazarbayev, set the tasks for teachers stating that "We are responsible for the next generation". The future of our country, becoming a civilized country, is reflected in the image of today's generation [1].

The content of modern education has been updated, new approaches have appeared and new technologies have been created. That means that the concept of educational technology is being widely used in our activities.

The introduction of new technology is carried out on the following stages: Stage I: learning; StageII: mastering; Stage III: implementation; StageIV: development.

There are a lot of new pedagogical technologies. Their effective use in teaching Biology depends on the teacher's skills.

According to Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Zh.A. Karaev the purpose of the pedagogical technology is the formation of harmoniously developed personality.

Use of differentiated assignments in Biology lessons can help students to master necessary skills of self-development and the ability of acquiring knowledge on their own [2; 3].

An experiment was carried out in grade 7 of Zhanabulak Secondary School, Akzhaiyk District of West Kazakhstan Region to identify the schoolchildren's abilities in finding necessary information by themselves and ways of teaching Biology. Experimental work consists of several stages: review of methodological literature; develop a system of level tasks for individual work related to intellectual development of schoolchildren [4].

The students of Grades 7 «A» and 7 «B» were subdivided into groups in order to take part in the experiment. Grade 7 «A» was chosen as an experimental class, and Grade 7 «B» was selected as a control class, taking into account the quality of knowledge of the two classes. The total number of pupils was 40.

In order to determine whether students have the ability to perform differentiated tasks, the following tasks have been assigned.

Level 1 Assignment.

A) What animals are considered to be chordate animals?

Б) What is the characteristic features of chordates?

В) What types of chordates do you know?

Level 2 Assignment.

Arrange the given animals according to body temperature (Table1).

Table1 – Arrangement of animals according to their body temperature

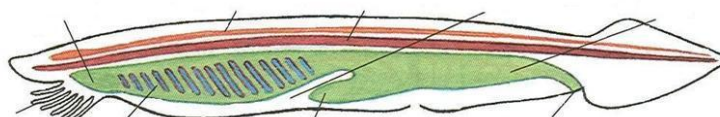
homoiothermic animal (warm-blooded)								poikilothermic animal (cold-blooded)							

1) a frog 2) an eagle 3) a bear 4) a lizard 5) a snake 6) a poisonous snake 7) a goose 8) a swan 9) a squirrel 10) a cheetah 11) a crocodile 12) a wolf 13) a woodpecker 14) perch 15) a pike 16) a shark 17) a stingray (18) a rhino

Level 3 Assignment.

Look at the picture of a lancelet and describe its body structure (Figure 1).

Figure 1–Lancelet body structure

Level 4 Assignment.

1. Write an essay on the history of chordates. 2. Write an essay on a lancelet life activities [5].

The answers on each assignment were discussed as high, middle and low-level responses and the results were summarized.

Our hypothesis on the effectiveness and efficiency of the differentiated assignment-based learning technology capabilities in teaching school subjects is as follows (Table 2, Figure 2).

Table 2 – Indicators of results before the experiment

Groups Level	Experimental 7 «A»	Control 7 «B»
	Quality	Quality
High	46%	49%
Middle	35%	39%
Low	19%	12%

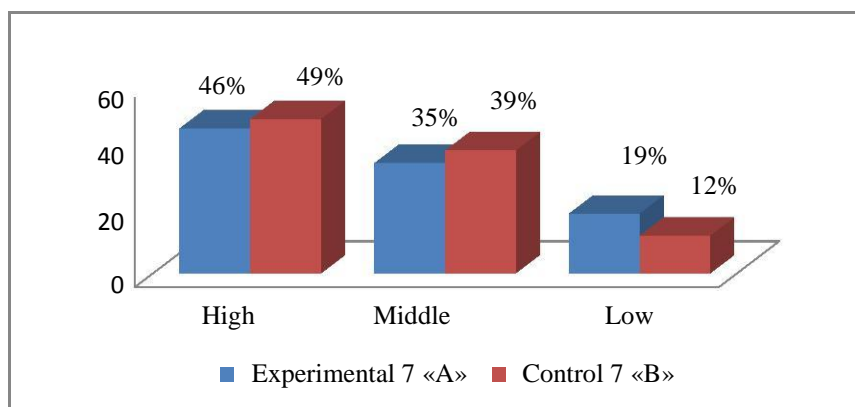

Figure 2 – Diagnostics of pre-pedagogical experiments

By analyzing the differentiated assignments given to the pupils, we have identified the initial stage of students' abilities during compulsory levels. The high level of the experimental group is 46%, the middle is 35%, the low level is of 19%, the highest index of the control group is 49%, the average - 39%, the lowest - 12%, all these can show that students are used to work with standard assignments as level of the subject content is not appropriate and that it is necessary to pay attention to children's creativity.

Subsequently, the goal of the experiment was to achieve the aim of using differentiated and tiered tasks during Biology classes taking into consideration the curriculum, using various methods in class in order to form students' interest and motivation, engagement, and student responsibility increases when students feel comfortable in taking chances and having a choice and voice in their own learning.

With the aim of increasing my students' interest in my classroom activities in Biology classes, I decided to introduce some elements of innovative technologies instead of traditional ones. Along with the methods of teaching I used in my classes I tried to pay more attention to tiered assignments. There are a number of tasks to be settled in class while working with students such as formation of students' sense of responsibility, motivation, creativity, etc. to develop their abilities and skills to work with tiered assignments – a technique often used within flexible groups.

In addition to the pedagogical experiment, psychological and pedagogical observations were conducted to determine the student's interest in the activities they are engaged. For example, they were given tasks to increase their creative abilities.

Task 1. What do you know about a crocodile with a four-chambered heart? What is the role of crocodile in farming? Write an essay using the questions.

Task 2. Compare skeletons of a frog and a lizard.

Task 3. «Odd one out» For example: a) It is not one of the parts of the five fish brain parts. Forebrain, interbrain, pons varolii, midbrain, myelencephalon, tentorium.

и It has nothing to do with a sense of hearing of a frog: Middle ear, inner ear, outer ear (earflap).

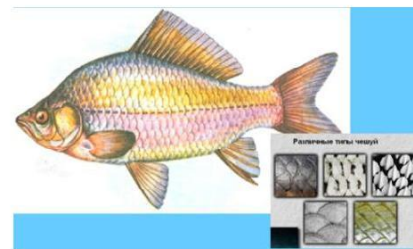
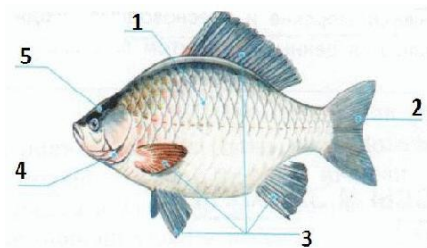
Балықтың жүзбеқанат атауларын жаз

Students' eagerness of working with additional literature, their ability to express their opinions openly and their readiness to take part in discussions and work with differentiated tasks striving to solve problem situations can be explained by students' enthusiasm and interest in the discipline they are taught.

Summing up the above stated data, we can get the results based on students' fulfillment of the following differentiated tasks.

Level 1 Task. a) Write the names of fish fins (Figure 3).

Figure 3 – Structure of fish

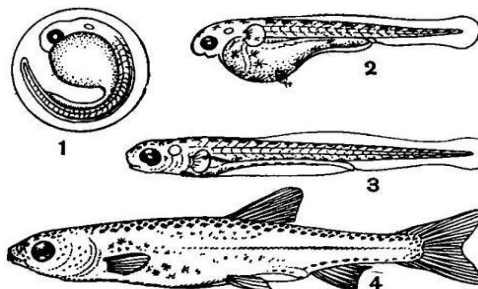

17. What is the science of terraqueous? What kind of skin do reptiles have?

If a lizard loses its tail, why doesn't the wound bleed?

Level 2 Task. a) Use the picture (Figure 4) and restore the text about fish development

Figure 4 – Fish reproduction

All fish lay _____ to water. After fertilization, the transparent layers of caviar develop and cling to one another and a big _____ appears. A few days after the caviar _____ a frog larvae _____ appears. Frog larvae cannot swim in the first days of its life and _____ because it doesn't have _____ energy. A few days later a mouthpiece with horns appears. It starts to gnaw _____ under water.

б) Complete the sentences.

Respiratory organ of a frog is _____.

Its heart consists of _____.

Metabolism takes place in _____.

Level 3 Task. Compare skeletons of fish and a frog, identify their common and specific characteristics, fill in the table (Figure 5).

Figure 5 – Structure of fish and a frog

Level 4 Task. a) The diversity of the world of motion is always attractive to a person, and he tries to use it in his own world. Адам қос-мекенділерден нені көшіріп алды, нені қабылдайды? What did a person get from amphibians?

b) Write a short essay on the topic «The role of snakes in human life» [6; 7].

The results of 1-4 assignments and the percentage of high, middle and low levels were analyzed.

Our hypothesis on the effectiveness and efficiency of the differentiated assignment-based learning technology capabilities in teaching school subjects is as follows (Table 3, Figure 6).

Table 3 – Indicators of post-experimental results

Groups Levels	Experimental 7 «A»	Control 7 «B»
	Quality	Quality
High	56%	49%
Middle	36%	31%
Low	8%	20%

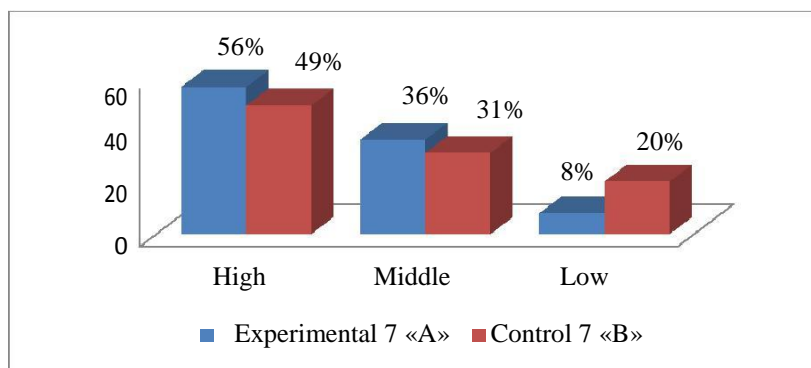

Figure 6 – Diagnostics after pedagogical

experiment Table 4 – Pre-experimental and post-experimental indicators

Groups	Experimental Group the highest percentage	Control group the highest percentage	Experimental Group Middle	Control group Middle	Experimental Group Low	Control group Low
Pre-experimental period	46%	49%	35%	39%	19%	12%
Post-experimental period	56%	49%	36%	31%	8%	20%

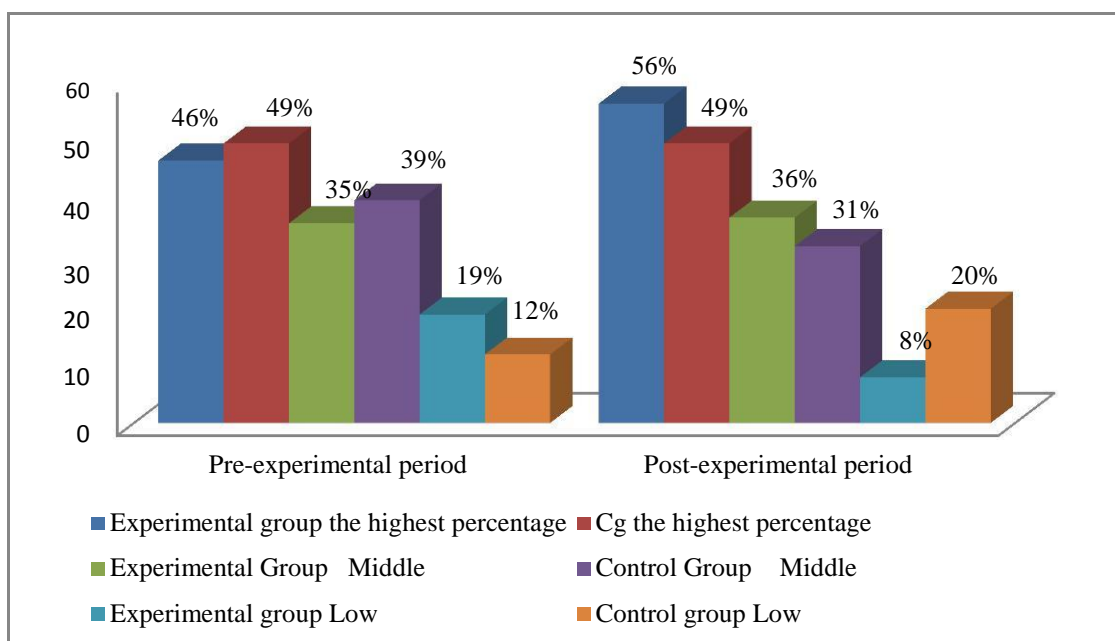

Figure 7 –Diagnostic performance before and after the pedagogical experiment

As a result, the students' demands for creative tasks have increased. As a result of our experiments, experimental group performance was as follows: we see an increase in high level up to 10%, middle - 1%, low

level fell up to 11%, as for the control group – a high level remained at its level, middle and low levels decreased by 8% (Table 4, Figure 7).

Overall effectiveness of the differentiated teaching technology has been proven by this experiment, and the student's interest in learning and the level of creativity have also gone up. Although this experiment is intended to focus on the types of technologies that support differentiation, each student is motivated by the level of his or her knowledge and the weak ones tend to acquire new knowledge, and the confidence of the stronger ones has increased.

As a result, the effectiveness of differentiated instructions used in teaching Biology is proved from a theoretical point of view, and efficiency is supported by the experiment as well.

References

- к Nazarbayev N.A. *Kazakhstan–2030. Prosperity, safety and prosperity of all Kazakhstan people: Message of the President of the country to the people of Kazakhstan.* – Almaty: Education, 2009.
- к Dyachenko V.K., *New pedagogical technology.* – М.: Pedagogy, 2009. – 160 p.
- к Kemelzhanova M., *Differentiated teaching methods // Elementary School.* – 2005. - №9. – P. 45-46.
- к Zh.U.Kobdikova, *Pedagogical technology of classroom differentiation in the middle school.* – Almaty, 2000. – 165 p.
- к Kissimova A.K., Sivoglazov V.I. *Technological cards of lessons (workbook for Grade 7 students of secondary schools).* – Almaty, 2008.
- к Kurmangaliyeva Zh. *Biology. Multiplicity of Hordaine (a book with instructions for student's self-work). Grade 7 Section II.* – Almaty, 2014.
- к Kayum K., Satimbekov R., Ammetov A., Kozhantaeva Zh. *Biology (Grade 7).* – Almaty, 2012.

ӘОЖ 372.8

МРНТИ 14.07.09

А.К. Оралбекова¹, А.С. Жуманова², Л.И. Шалабаева³

¹PhD, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті,

Шымкент қ., Қазақстан

²n.э.д., Спорт және туризм қазақ академиясы,

Алматы қ., Қазақстан

³PhD, Спорт және туризм қазақ академиясы,

Алматы қ., Қазақстан

САБАҚ БАРЫСЫНДА АКТ-НЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аңдатпа

Қазіргі таңда персоналды компьютерлер мен ақпараттық технологиялардың қоғам өміріндегі рөлі түбегейлі өзгеріске түскен. Ақпараттық технологияларды игеру қазіргі әлемде оқу және жазу секілді іс-әрекеттермен бір қатарға қойылған. Технологиялар мен ақпараттарды тиімді пайдана білетін адамның ойлау стилі жаңаша, ол туындаған мәселені шешу мен өзінің іс-әрекеттерін бағалауда басқа тәсілдерді пайдалана алады. Тәжірибеде оқытудың ақпараттық технологиялары деп арнайы техникалық ақпараттық құралдардың (ЭЕМ, аудио, кино, бейне) барлығын атайды. Жаңа және жаңашыл ақпараттық құралдарды қолдану педагогикада жаңа ұғымдардың туындауына әкеп соқтырды. Білім беру жүйесінде компьютерлер қолданыла бастағанда, «жаңа ақпараттық технологиялар» (ЖАТ) деген термин пайда болды. Ал егер телекоммуникация қатар қолданылса, «ақпараттық-коммуникативті технологиялар» (АКТ) деген термин пайда болады. Мектепте ақпараттық мәдениеттің қалыптасуы АКТ құралдарының көмегімен және қатысуымен жүзеге асады.

Тәжірибеге сүйенсек, жаңа ақпараттық технологияларсыз қазіргі заманғы мектепті көзге елестету мүмкін емес. Жақын онжылдықтарда персоналды компьютерлердің рөлі өсе береді, соған сәйкес бастауыш сыныпта білім алушылардың компьютерлік сауаттылығына қойылатын талаптар да өсе түседі.

АКТ құралдарын бастауыш мектептегі сабақтарда қолдану оқушыларға қоршаған ортаның ақпараттық ағынында бейімделіп, ақпаратпен жұмыс істеудің практикалық тәсілдерін игеріп, заманауи техникалық құралдар көмегімен ақпарат алмасуға мүмкіндік беретін дағдыларды дамытуға көмектеседі.

Түйін сөздер: ақпараттық және коммуникациялық технологиялар, бастауыш сынып мұғалімі, мүмкіндігі шектеулі балалар

Аннотация

Оралбекова А.К.¹, Жуманова А.С.², Шалабаева Л.И.³

¹PhD, Южно-Казахстанский государственный педагогический университет

г. Шымкент, Казахстан

²д.п.н., Казахская академия спорта и туризма

г. Алматы, Казахстан

³PhD, Казахская академия спорта и туризма

г. Алматы, Казахстан

МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИКТ НА УРОКЕ

- современное время произошло коренное изменение роли персональных компьютеров и информационных технологий в жизни общества. Владение информационными технологиями ставится в современном мире в один ряд с такой деятельностью, как умение читать и писать. Человек, умело, эффективно владеющий технологиями и информацией, имеет другой, новый стиль мышления, принципиально иначе подходит к оценке возникшей проблемы, к организации своей деятельности. В практике информационными технологиями обучения называют все технологии, специальные технические использующие информационные средства (ЭВМ, аудио, кино, видео). Применение новых и новейших информационных средств приводит к появлению в педагогике новых понятий. Когда компьютер стали использоваться в образовании появился термин «новые информационные технологии» (НИТ). Если при этом используются телекоммуникации, то появляется термин «информационно-коммуникационные технологии» - ИКТ. Формирование информационной культуры в школе происходит, прежде всего, с помощью и при посредстве средств ИКТ.

Как показывает практика, без новых информационных технологий уже невозможно представить себе современную школу. Очевидно, что в ближайшие десятилетия роль персональных компьютеров будет возрастать, и в соответствии с этим будут возрастать требования к компьютерной грамотности обучающихся начального звена.

Использование ИКТ на уроках в начальной школе помогает учащимся ориентироваться в информационных потоках окружающего мира, овладеть практическими способами работы с информацией, развивать умения, позволяющие обмениваться информацией с помощью современных технических средств.

Ключевые слова: информационные и коммуникационные технологии, будущие учителя начальных классов, дети с ограниченными возможностями

Abstract

Oralbekova A.K.¹, Zhumanova A.S.², Shalabayeva L.I.³

¹PhD, South-Kazakhstan State University of Pedagogy

Shymkent, Kazakhstan

²doctor of pedagogical science, Kazakh Academy of Sport and Tourism

Almaty, Kazakhstan

³PhD, Kazakh Academy of Sport and Tourism

Almaty, Kazakhstan

THE METHOD OF USING ICT IN THE LESSON

In modern times, there has been a radical change in the role of personal computers and information technology in society. Knowledge of information technology is put in the modern world on a par with such activities as the ability to read and write. Man, skillfully, effectively owning technology and information, has a different, new style of thinking, fundamentally different approach to the assessment of the problem, to the organization of its activities. In the practice of information technology of education called all technologies, using special technical information means (computer, audio, film, video). The use of new and new information tools leads to the emergence of new concepts in pedagogy. When the computer began to be used in education, the term "new information technologies" (NIT) appeared. If telecommunications are used, the term "information and communication technologies" - ICT - appears. The formation of an information culture in the school is primarily through and through ICT.

As practice shows, it is impossible to imagine a modern school without new information technologies. It is obvious that in the coming decades the role of personal computers will increase, and in accordance with this will increase the requirements for computer literacy of primary school students.

The use of ICT in the classroom in primary school helps students navigate the information flows of the world, to master the practical ways of working with information, to develop the skills to share information using modern technical means

Keywords: information and communication technologies, future primary school teachers, children with disabilities

Қазіргі таңдағы білім беру жүйесіндегі ақпараттық сауаттылықтың рөлі ерекше сауаттылықпен байланысты дағдылар жинағына да айтарлықтай өзгерістер кіруде. Қазір «мәтінді дауыстап оқу» емес, «мәтін оқуға тұра ма екенін түсіну» маңызды; «мәтінді жаттап алу» емес, «қайдан іздеу керектігін түсіну» маңызды; «мәтін бойынша сұрақтарға жауап беру» емес, «оқылғанның көмегімен проблемалық ситуацияларды шешуге үйрену» маңызды; «әдемі жазу» емес, «біреулер оқығысы келетіндей етіп жазу» маңызды.

Сауаттылық өзгеретінін Programme for International Student Assessment – PISA халықаралық бағдар-ламасын құрастырушылар жақсы түсінеді. Өзінің тестілеу жүйесінде олар «тексеру» типіндегі тапсыр-маларға емес (сауаттылықты тексеру оқушының бірнеше нұсқалардан дұрыс жауапты таңдау қабілетіне құрылған), ақпараттық сауаттылықты игеру деңгейін анықтау бойынша мәселені шешу үшін ақпаратты қолдану қабілетіне құрылған тапсырмаларға бейімделеді.

Компьютерді мектепте қолдану мен сандық сауаттылықты сәтті игеру арасындағы байланыс PISA зерттеулерінің нәтижелері бойынша анықталды. Көпшілік елдер үшін бұл байланыс тікелей сипатта: ресейлік білім беру жүйесі «1 оқушы: 1 компьютер» арақатынасына жақын болған сайын, сандық сауат-тылық көрсеткіштері де жоғары болмақ.

АКТ қолдану мен бастауыш сынып мұғалімдерінің ақпараттық құзіреттілігін дамыту – білім беру мекемелерінің тәжірибесіне заманауи білім беру технологияларын ендіру болып табылады. Заманауи АКТ мына жайттарға септігін тигізеді:

- дамуы қалыпты және мүмкіндігі шектеулі оқушылардың ақпараттық біліктілігін дамыту;
- басқа пәндердің ақпараттық қорында АКТ-ның қолданылуын қарастыру барысында, пәндік сабақтарда АКТ қолдану барысында пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру;
- оқу, танымдық, коммуникативті уәждемелерді (пәнге деген, қарым-қатынас жасауға деген қызығу-шылық, өзін өзі тану мен өзін өзі бағалауды жоғарылату) дамыту;
- оқушылардың таным әрекетін белсенді ету;
- өз бетімен жұмыс жасау қабілетін дамыту;
- оқушының өз күшіне деген сенімін нығайту;
- оқушылардың шығармашылық дарындылығын дамыту;
- бағалау қабілетін дамыту т.б.

АКТ құралдарын таңдаудың басты әрі негізгі ұстанымдары – олардың жас ерекшелік деңгейге, шектеулі мүмкіндіктерге және инклюзивті білім беру мақсаттарына сәйкестігі. Бұл тәсіл бастауыш сынып мұғалімдеріне барынша оңтайды АКТ құралдарын анықтау мен пайдалану дағдыларын дамыту үшін пайдалы негіз болады (Кесте 1). АКТ құралдарының сәйкестігінің жалпы аспектілері инклюзивті білім беру жағдайында қолдануға әбден лайықты

Кесте 1. АКТ құралдарының сәйкестігінің жалпы аспектілері

АКТ-ны қолдану аспектілері	АКТ-ның сипаттамасы
Барлық іс-әрекеттермен интеграция	АКТ құралдары ойын жаттығуларымен, оқумен, музыкалық қабілеттерімен, жазумен, сурет салумен, құрастырумен интеграциялану қажет.
Басқарау қарапайымдылығы	Балалардың мүмкіндіктері АКТ құралдарының басқарылуымен сәйкес келуі керек, күрделі болмауы қажет.
Ата-аналармен ынтымақтастық	АКТ-ны пайдалану арқылы тапсырмаларды орындауда ата-аналардың толыққанды көмегі.

АКТ құралдарын қолданудың сипаттамасын қалай қарастырсақ та, бәрібір мұғалімнің рөлі ерекше. Мұғалім бала үшін пайдалы әрі қажетті компьютерлік бағдарламалар мен АКТ құралдарын таңдап, таңдалған материалды сыни саралап, техникалық құралдармен саналы түрде өзара әрекет етеді.

АКТ құралдарын қолдану нәтижелері – оқушылар мен педагогтардың жан-жақты дамуы, оқыту үдерісін жоғары әдістемелік деңгейде ұйымдастыру, білімнің сапасы мен тиімділігін жоғарылату.

АКТ құралдарын сабақ үстінде пайдалану тәсілдері әрқилы және былайша жүзеге асырыла алады:

- ақпараттық материалдарды мультимедиялық формада көрсету (иллюстрациялар, бейнеүзінділер, дыбыс жазбалары, презентациялар, т.б.);
- объектілер, құбылыстар мен үдерістерді интерактивті тәртіппен зерттеу (интерактивті үлгілер, виртуалды лабораториялар, жаратылыстану циклындағы пәндер үшін құрастырушылар);
- АКТ құралдарын қолдана отырып, бірлескен жобалы әрекетті ұйымдастыру өз бетімен зерттеу жасауға, өз бетімен шығармашылық әрекет дағдыларын қалыптастыруға, презентативті дағдылар мен шеберлікті дамытуға мүмкіндік береді;
- электронды құралдарды жаратылыстану эксперименттерін жүргізу, эксперимент нәтижелерін өңдей мен есеп даярлауда қолдану;
- жаттығу, шығармашылық және зерттеушілік мәселелерді шешу;
- ақпараттық-іздеу әрекеттерінің дағдыларын қалыптастыру, объективті және шапшаң бағалауды жүзеге асыру және т.б. [1].

Мүгедектер мен қосымша функцияларды орындауға қабілетті оқушыларды оқытуда пайдаланылатын АКТ құралдарының негізгі типтері мыналар:

- стандартты технологиялар, айталық, мүмкіндігі шектеулі тұлғалар үшін қосымша ендірілген функциялары бар компьютерлер;
- альтернативті форматтар, айталық, сөйлеуші HTML, DAISY (Digital Accessibility Information System – электронды қолжетімді ақпараттық жүйе) сөйлеуші кітабы, сондай-ақ «төменгі технологиялық» форматтар, мәселен Брайл жүйесі мәліметтердің қолжетімді форматтары;
- қосымша технологиялар: есту аппараттары, экраннан оқу құралы, арнайы мүмкіндіктері бар клавиатуралар т.б.

Қосымша технологиялар категориясына жеке тұлғалық құралдар, мәселен, қозғалысты жеңілдетуге арналған қондырғылар (мүгедектер орындығы), қолдаушы альтернативалық коммуникация жүйелері, сондай-ақ компьютерге қолжетімділікті жеңілдететін құралдар мен бағдарламалық қамту құралдары (арнайы клавиатура, экраннан оқу құралы) жатады. Соңғы екі онжылдықта туындаған қосымша техно-логиялар білімге қолжетімділік деңгейін түбегейлі өзгертіп тастады. Олардың құрамына білім беруші бағдарламалық қамту мен интерактивті білім беру ортасы кіреді. Бұл АКТ құралдарын барлық оқушылар қолданады.

Компьютерлік және интерактивті құралдарды жалпыға бірдей білім беретін мектептерде қолдану бойынша Ы.Алтынсарин атындағы ҒА ұсынған әдістемелік нұсқаулықтарда сабақтың барлық кезеңдерінде АКТ құралдарын қолдану механизмі жан-жақты сипатталған. Айталық:

№1 кезең – ұйымдастырушылық (2 минуттан көп емес). Мақсаты: балаларды табысты жұмыстар атқаруға ұйымдастыру. АКТ құралдарымен әрекет етудің басты түрі – слайдтарды көрсету;

№2 кезең – үй тапсырмасын тексеру. Бұрын оқылған мәліметті қайталау. Мақсаты: алған білімді бекіту, білімді өзекті ету, олқылықтардың орнын толтыру. АКТ көмегімен әрекет етудің негізгі түрі – демонстрация, презентация қорғау (10 минутқа дейін);

№3 кезең – жаңа білімді игеру. Мақсаты: білімді алғаш қабылдау, саралау және сақтауды қамтамасыз ету (15-20 минут). АКТ көмегімен әрекет етудің негізгі түрі – презентация, әңгімелесу, Интернетке шығу (қосымша ақпарат алу), кесте жасау;

№4 кезең – меңгерілген материалды түсінгенін тексеру (3-5 минут). Мақсаты: меңгерілген білімнің игерілгендігін тексеру. АКТ көмегімен әрекет етудің негізгі түрі – презентация көрсету, сұрақтарға жауап беру;

№5 кезең – алынған білімді бекіту (10-15 минут). Мақсаты: алған білімді бекіту, оларды қолдану қабілетін дамыту. АКТ көмегімен әрекет етудің негізгі түрі – тестілеу;

№6 кезең – қорытынды жасау, үй тапсырмасы туралы ақпарат. Мақсаты: қорытынды жасау, үй тапсырмасымен таныстыру. Интерактивті технологияны қолданудың негізгі тәсілі – интерактивті диалог. Бұл диалог тұтынушының бағдарлау жүйесімен өзара байланысын көрсетеді. Бағдарлау жүйесі диалогқа қарағанда мәтіндік тапсырмалардың алмасуымен және жауаптармен, диалогты жүргізудің дамыған құралдарын жүзеге асырумен (айталық, кездейсоқ сұрақтар қою, «тірек» сөздерді пайдалану) сипатталады [2]. Оқу материалын, жұмыс тәртібінің нұсқаларын таңдау мүмкіндігі болады.

Мұғалімнің компьютерлік технологиялармен жұмысына мына функциялар кіреді:

13. Оқу үдерісін сыныптың, пәннің деңгейіне қарай ұйымдастыру (оқу үдерісінің кестесі, сырттай диагностикалау, қорытынды бақылау);

14. Жұмыс орындарын реттеу, координациялау мен сынып ішінде өзекті етуді ұйымдастыру, нұсқаулық жүргізу, сынып ішілік желілерді басқару т.б.;

15. Оқушыларға жеке бақылау жасау, жеке көмек беру, баламен жеке «адами» байланыс орнату. Компьютердің көмегімен жекелей оқытудың идеалды нұсқаларына қол жеткізіп, визуалды және есту бейнелері қолданылады;

16. Ақпараттық ортаның компоненттерін даярлау (әртүрлі оқу, демонстрациялық құралдар, бағдарламалық құралдар мен жүйелер, оқу-көрнекі құралдар т.б.), олардың белгілі бір оқу курсының мазмұнымен пәндік байланысы. АКТ-ны сабақтың әрбір кезеңдерінде мақсатына байланысты қолдануға болады [2].

Сіздердің назарларыңызға сабақта қолданысқа ие дәстүрлі және инновациялық құралдардың сәйкестік кестесі (Кесте 2).

Кесте 2. Сабақтың дәстүрлі және инновациялық құралдары

Дәстүрлі құралдар	АҚТ құралдары	Педагогтың жаңа күзiреттiлiктерi, жаңа әдiстемелiк аспекттерi	Шартты жүзеге асуы
Оқу-әдiстемелiк әдебиет	Бiлiм беру порталдары, интернет-ресурстар, электронды кiтаптар, компакт-дисктер	Сабақтың жаңа моделдерi	Құрал-жабдықтар, интернетке шығу, интер-белсендi тақталары бар информатика кабинеттерi
Тақта, бор	Интербелсендi тақта, компьютер, мобильдi құралдар, видеопроектор және т.б.	Мультимедиялық презентациялармен шығып сөйлеу бiлiгi, мүмкiндiктерi әр түрлi балалар үшiн алуан түрлi мүмкiндiктердi жасау, индивидуалды, жеке интербелсендi жаттығуларды әзiрлеу бiлiгi, компьютердiң көмегiмен сабақты демонстрациялармен жүргiзу, өзiнiң электронды оқулықтарын жасау.	Интербелсендi тақта немесе компьютер
Көрнекiлiк материалдары (иллюстрациялар, кесетелер, графикалық суреттер және т.б.)	Электронды кiтапханалар, электронды оқулықтар, планшеттер, компьютерлер, веб-камералар, фотоаппараттар, сканер, принтер, мобильдi құралдар	Өзiндiк видео-аудио метриалдарды даярлау, Төмен технологиялық құралдарды пайдаланып компьютерлiк бағдарламаларды әзiрлеу бiлiгi	Интернетке шығу, кабинет, компьютерлiк қосымша құралдар
Дидактикалық материалдар (тапсырмалары бар карточкалар және жаттығулар, бақылау тапсырмалары)	Тестiк жүйелердi жасау, сөзжұмбақтардың, викториналардың ашық сұрақтары бар нұсқалардың электронды түрлерiн жасау	Мүмкiндiктерi әр түрлi бiлiм алушылар үшiн Компьютерлiк бағдарламалық құралдарды пайдаланып интербелсендi жаттығулармен бақылау тапсырмаларын жасау, компьютер құраладрын қолданып қашықтықтан жұмыс жасау бiлiктiлiктерi	Интернетке шығу, кабинет, компьютерлiк қосымша құралдар
Үй тапсырмалары, оларды тексеру (жұмыс дәптерлерi, альбомдар, атластар, плакаттар)	Аспаптық бағдарламалық құрылғылар (компьютерлiк технологиялардың мүмкiндiктерiн пайдалану арқылы презентация құру, рефераттар, аяндамалар, эссе жасау, аудио және видео материалдар құру, диктофонға өзiнiң даусын жазу, аудиокiтаптарды тыңдау, кiтап өзiнiң кiтаптарын жасау, кiтап парақша-	АҚТ көмегiмен оқушылардың тапсырмаларын бағалау, оқушыларды АҚТ құралдарын пайдалану арқылы тапсырмаларды орындауға үйрету, компьютер немесе мобильдi құрылғылар арқылы тапсырмаларды даярлау, сандық құрылғыдарды қолдану iскерлiктерi	Интернетке шығу немесе түрлi есте сақтау құрылғылар (флешка, USB-флешка, модем және т.б.)

	ларын беттеу бағдарламаларын қолдану т.б.)	
--	--	--

Жоғарыда айтылғандар мен көптеген сарапшыларға сауалнама жасау негізінде, біз АҚТ-ны сабақтың барлық кезеңдерінде қолданудың сипаты әртүрлі болатыны, бірақ олардың барлығын жалпы дағдылар біріктіретіні туралы қорытындыға келдік. Сабақ үстінде АҚТ-ны қолданудың мысалдары мыналар (Кесте 3):

Кесте 3. Сабақтың әр түрлі кезеңдерінде АҚТ-ны қолдану үлгілері

Пән: Дүниетану (3 сынып)		
Сабақ кезеңдері		АҚТ-ны қолдану үлгілері
1.	Жаңа білімдерді игеру, біліктер мен дағдыларды үйрену кезеңі	Электрондық презентация, аудио және видеоүзінділер., дыбыстық жазбалар.
2.	Білімдерді жинақтау, жалпылау, жүйелеу кезеңі	Интербелсенді ойын. Дамытушы ойындар.
3.	Білім, білік, дағдыларды қолдану кезеңі	Тренингтік тапсырмалар, компьютер бағдарламалары көмегімен жаттығу жасату
4.	Тапсырмаларды орындалуын тексеру кезеңі	Компьютерлік құралдардың бағдарламалары арқылы жасалған интербелсенді жаттығулар мен тапсырмалар 1. Викторина – көптеген жауаптары бар сұрақтардан құрылады 2. Бос орынды толтыру 3. Сәйкестіктерді айқындау 4. Сөзжұмбақ. 5. Логикалық бірізділігін қалпына келтіру. 6. Классификациялық жіктеуді қалпына келтіру 7. Ашық нұсқалары бар сұрақтар
5.	Білімдерді бақылау, тексеру, кезеңі	Тестілеу. Электронды дидактикалық материалдар, тестілеу бағдарламаларын қолдану.

Қазіргі талапқа сәйкес сабақ үлгісі жоспарының құрылымы:

15. Мұғалімнің аты-жөні, пән, сыныптар, сабақ тақырыбы.

16. Оқу мақсаты мен күтілетін нәтижелер.

17. Саралау үдерісінің жүзеге асырылуы.

18. Оқушы жетістігін бағалау критерийлері.

19. Оқушының алдыңғы меңгерілген білім мазмұны.

20. Сабақтың барысы: ынтымақтастық оқу ортасын ұйымдастыруға арналған ой сергіту жаттығуы; алдыңғы білімді бекіту; жаңа тақырыпқа өтуге арналған ой қозғау (ширату) жаттығуы; оқу мақсатына жетуге бағытталған жеке, жұпта, топта, ұжымда орындауға арналған белсенді оқу тапсырмалары; жаңа білімді қолдану үшін проблемалық, шығармашылық, зерттеуге арналған әрекеттер; саралауға арналған тапсырмалар; оқушы жетістігін бағалау тәсілдері; кері байланыс және рефлексия; жобалауға, зерттеуге, шығармашылыққа арналған үй тапсырмасы, сабақ мазмұны бойынша мұғалім рефлексиясы.

Жаңартылған білім беру мазмұны бойынша барлық оқу пәнінде АҚТ-ды қолдану жолдары берілген, соның ішінде біз «Дүниетану» пәнінің оқу бағдарламасында көрсетілген АҚТ-ды қолдану жолдарын қарастырайық. «Оқушылар өздерінің АҚТ-ны қолдану дағдыларын барлық пәндерге арналған білім беру бағдарламаларын меңгеру барысында дамытады. Яғни, АҚТ-ны пайдалана отырып ақпаратты табу, құру, мәліметтер мен ой түйіндерімен бөлісе және алмаса отырып құрал-жабдықтар мен қосымшалардың кең ауқымын пайдалану арқылы өз жұмысын бағалайды және жетілдіреді» деп Бағдарлама мазмұнында берілсе, біз, сабақтың барысын оқушылар өздігімен білім алуға деген ұмтылысын АҚТ арқылы жүзеге асыруды көзделгенін байқаймыз.

Бұл «Дүниетану» пәні оқу бағдарламасында төмендегідей жұмыс түрлері арқылы жүзеге асырылады: БАҚ және мультимедиялық құралдарды пайдалану; дерекқордан және интернеттен ақпаратты іздеу; сандық, интернет жүйелері арқылы алынған ақпараттарды тандап, өңдеу және оның нақтылығын, сенімді-

лігін, құндылығын бағалай алу; сандық, мәтіндік және визуалдық ақпаратпен және дерекқормен, оның ішінде гиперсілтемелерді, электрондық кестелерді, графикалық және басқа қосымшаларды пайдаланып жұмыс істеу арқылы мәліметті жүйелеу; қолдану; заңдылықтар мен тенденцияларды зерттеу; модельдер мен модельдеуді пайдалану мүмкіндіктерін зерделеу, сонымен қатар жылжымайтын және қозғалыстағы бейнелерді, дыбыстарды және мәтіндерді мультимедиалық таныстырылымдар құру үшін біріктіру; басқа нұсқаларды зерделеуде, нақтылауда және нәтижелерді жақсартуда сандық ақпараттың икемділігін толығымен пайдалану; электрондық байланысқа, онлайн форумдарға, виртуалдық оқыту орталарына қатысу арқылы, басқа оқушылармен және мұғалімдермен әртүрлі байланыс арнасы бойынша ынтымақтастықта болып қарым-қатынас жасау және ақпарат алмасу; интерактивті тақтаны белсенді оқытуға техникалық қолдау көрсету мақсатында қолдану; аяқталған жұмысты мектеп шеңберінде және өзге орталарда мультимедиялық таныстыру [3].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мұғалімнің ақпараттық сауаттылығы мен АКТ құзыреттілігі. Жалпы орта білім беретін және кәсіби техникалық білім беру ұйымдарының әдіскерлері мен мұғалімдеріне арналған әдістемелік мақалалар жинағы. – Орал 2014 ж. – 145 бет.
2. Методические рекомендации по использованию компьютерного и интерактивного оборудования в общеобразовательной школе. Методические рекомендации. – Астана: НАО имени И.Алтынсарина, 2015. – 33 с.
3. Дуниетану. Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында бастауыш мектепке (1-4 сыныптар) арналған оқу бағдарламасы. – Астана, 2016. – 43 б.

МРНТИ 14.25.09

Берикханова Г.Е.¹, Альханова М.С.²

¹ *к.п.н, и.о доцента, Государственный Университет имени Шакарима
г. Семей*

² *магистрант 2 курса специальности 6М011100-Информатика,
Государственный Университет имени Шакарима
г. Семей*

ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Статья посвящена вопросам эффективного изучения программного материала по предмету информатика и использованию современных педагогических технологий в рамках обновленного содержания образования.

Качество знаний учащихся по-прежнему остается одной из главных проблем методики преподавания информатики. Эта проблема особенно обострилась в связи с ростом информационного потока, развитием науки и техники. Требования современного урока в связи с обновлением содержания образования к объему знаний учащихся увеличиваются, а соответственно растут и учебные нагрузки. Поэтому актуальным в настоящее время является поиск эффективного решения проблемы усвоения больших объемов информации среднестатистическим учеником. Одним из способов помощи ученику в усвоении знаний, структурировании учебного материала является разработка и применение новых педагогических технологий. Самым важным моментом является использование на уроке личностно ориентированного обучения. Цель личностно ориентированного образования состоит в том, чтобы заложить в ребенке механизмы самореализации, саморазвития, адаптации, саморегуляции, самозащиты, самовоспитания и другие, необходимые для становления самобытного личностного образа и диалогического взаимодействия с людьми, природой, культурой, цивилизацией.

Ключевые слова: информатика, личностно-ориентированный урок, обновленное содержание образования, индивидуальный учебный план, групповые технологии.

Аңдатпа

Г.Е. Берикханова¹, М.С. Альханова²

¹ п.э.к., доцент м.а, Семей қаласының Шәкәрім атындағы Мемлекеттік Университеті

Семей қ., Қазақстан

6M011100-Информатика мамандығының 2 курс магистранты,
Семей қаласының Шәкәрім атындағы Мемлекеттік Университеті, Семей қ., Қазақстан

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДА ИНФОРМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ЖЕКЕЛЕЙ-БАҒЫТТЫҚ ОҚЫТУДЫ ҚОЛДАНУ

Мақалада информатика пәнінен бағдарламалық материалдарды тиімді оқып-үйрену және жаңартылған білім бағдарламасы бойынша заманауи педагогикалық технологияларды қолдану туралы мәліметтер келтірілген.

Білім алушылардың білім сапасы мәселесі қазіргі күнге дейінгі информатика пәнін оқыту әдістемесінің басты мәселелерінің бірі. Аталмыш мәселе ақпараттық ағымның, ғылым және техниканың дамуымен арта түскенін растап отыр. Білім алушылардың жаңартылған білім бағдарламасы бойынша білім көлеміне деген талаптар артуда, сәйкесінше оқу жүктемелері де көбеюде. Сондықтан қазіргі кезде оқушының үлкен көлемдегі ақпаратты қабылдау алу мәселесі өзекті болып отыр. Оқушыға білімді қабылдау, оқу материалын жүйелеуге көмек ретінде жаңашыл педагогикалық технологияларды жасау және қолдану болып табылады. Аса маңызды кезең ретінде сабақ барысында жекелей-бағдарлы оқытуды атауға болады. Жекелей-бағдарлы білім берудің мақсаты – оқушыда өздігінен іске асыру, өздігінен даму, бейімделу, өзіндік қалыпқа келу, өзіндік қорғау, өзіндік тәрбиелеу және адамдармен, табиғатпен, қоршаған ортамен, жаһанмен әрекеттесуге қажетті басқа да тұлғалық образдарды дамыту.

Түйін сөздер: информатика, жекелей-бағдарлы сабақ, жаңартылған білім бағдарламасы, жеке оқу жоспары, топтық технологиялар.

G.E. Berikhanova¹, Alkhanova M.S.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Acting Associate Professor, Shakarim state
University of Semey
master of degree 2 course by specialty 6M011100-Informatics, Shakarim state
University of Semey*

STUDENT-CENTERED TEACHING IN IT-LESSONS IN TERMS OF THE UPDATED CONTENT OF EDUCATION.

Abstract

The article is devoted to the effective study of the program material in informatics and updated content of education the use of modern educational technologies.

The quality of students' knowledge remains one of the main problems of methods of teaching informatics. This problem is particularly acute due to the increasing flow of information, the development of science and technology. To the volume of students' knowledge updated content of education requirements increase, and therefore grow and study load. Therefore, actual at the moment is to find an effective solution to the problem of assimilation of large amounts of data to average pupil. One way to help the student in the assimilation of knowledge, structuring the educational material is the development and application of new educational technologies. The most important point is to use the lesson individually oriented training. The aim of personality-oriented education is to lay a child's selfmechanisms of self-adaptation, self-control, self-defense, self and other, necessary for the formation of a distinctive personal image and dialogic interaction with people, nature, culture, and civilization.

Keywords: informatics, individual-oriented lessons, updated content of education, individual study plan, group technology.

Личностно-ориентированное обучение (ЛОО) – педагогическое образованиенаправленная на максимальное раскрытие и развитие личностных качеств каждого обучающегося. ЛОО обучение дает приоритет личности ребенка, его самооценку, субъективность процесса обучения. ЛОО – это не просто сохранения особенности учения предмета, это иная методология организации среда обучения, которая предполагает не изложение, а включение в него фактических личностных особенностей [1, с. 18].

Среди критериев эффективности личностно ориентированных занятий можно выделить следующие:

- наличие у преподавателя учебного плана урока, в зависимости от наличия класса;
 - использование проблемных творческих заданий;
 - прикладные задания, которые позволяют обучающемуся выбрать тип, форму и форму материала (устные, графический, условно-символический);
 - создание положительного эмоционального отношения к работе всех учащихся на уроке;
 - сообщение в начале урока не только темы, но и организации учебной деятельности на уроке;
 - обсуждение с детьми в конце урока не только того, что "мы узнали" (обладал), но и что понравилось (не понравилось) и почему; что хотел бы исполнить снова, и что делать иначе;
 - стимулирование обучающихся к самостоятельному выбору и использованию различных способов выполнения заданий;
 - оценка при опросе на уроке не только правильного ответа ученика, но и анализ того, как ученик рассуждал, какой способ использовал, почему и что не так;
 - отметка, выставленная в конце урока обучающему, должна быть аргументирована рядом параметров: правильность, самостоятельность, оригинальность;
 - при комментировании домашнего задания называется не только предмет и объем задания, но и подробно объяснил, как эффективно организовать свою учебную деятельность с домашним заданием.
- В связи с этим мы можем определить цели обучения:
- развитие положительных свойств личности ученика - способностей, интересов и склонностей;
 - развитие интеллектуальной, исследовательской, информационной, коммуникационной, рефлексивной культуры;
 - развитие личностно-смысловых отношений обучающихся к предмету;
 - развитие ценностного отношения школьников к окружающей действительности [2, с.59].

Уроки ЛОО проводятся, если:

- преподаватель создаст условия, которые превратят ученика в предмет, который интересует обучение, саморазвитие.
 - преподаватель будет организатором и помощником учебно-методической деятельности обучающихся, а не главным героем в классе.
 - субъектное взаимодействие обучающегося на свободу выбора уровня обучения, его темпа;
 - процесс обучения будет организован посредством диалога или полилога.
- Учителю в классе предстоит решить сразу несколько задач:
- успех обучения каждого ребенка;
 - сохранение здоровья каждого ребенка;
 - приобретение социального опыта.

Ответ может быть дифференцированный подход к личности (субъективный) уровень. Цели создание психолого-педагогических условий, обеспечивающих активное продвижение самооценки обучающихся образовательной деятельности на основе самообразования, саморазвития, самовыражения в процессе приобретения знаний [3, с.63].

Каждый обучающийся в классе должен иметь ЛОСО-личностно-ориентированную систему образования, созданную на основе индивидуального учебного плана. В ЛОО учитывается уникальность индивидуальной психики и личность, ориентированная на развитие своей личности, работа с каждым обучающимся в составе одновременная работа со всем классом (Таблица 1).

Таблица 1

Индивидуальный план обучения

	Исторические доклады	Средний учащийся	Оценки за задания			Дополнительные задания	Ц е н к а	Показатели
			85-100 % «5»	65-84% «4»	40-64% «3»			
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.

План позволяет каждому обучающемуся в соответствии со своими способностями, желаниями, выбрать уровень здоровья вакансии в темпах усвоения учебного материала по предмету, тем самым создавая условия для движение по коллективному учебному маршруту в соответствии с их индивидуальными особенностями.

Учебный процесс состоит из 2 блоков – лекции и лабораторные. Оценки "неудовлетворительно" не быть. Обучающийся имеет право сделать ошибку и исправить ее. Может быть, повышение уровня знания, возможно экзамен.

Хорошо известно, что общение – важный инструмент для укрепления, фиксированный во времени усвоения знания, которые происходят на фоне положительных эмоций. Однако, больше всего использованный образовательные технологии недооценивают аспект коммуникации обучающихся как ограничивающий фактор заполнения информации. Исключением из вышеуказанных тенденций являются технологические группы.

Поэтому при построении урока целесообразно использовать именно такой подход.

Много развитие технологии группы, но классика, рассматриваемая только некоторые из их наиболее эффективный. Во-первых, коллективный способ обучения. Технология группы тренирует как "специально организован диалог, в ходе которого воспроизводится и усваивается социально-исторический опыт, вся деятельность человека".

Известные постулаты ЛОО:

2. Человек развивается в диалоге.
3. Человек думает, когда говорит.
4. Человеку нужна смена обстановки для более эффективного общения.

Современный уровень школьного образования характеризуется тем, что в рамках классно-урочной системы широко используются различные формы коллективной организации познавательной деятельности, как фронтальной, так и внутриклассовой группы.

Групповые методы обучения имеют некоторое преимущество перед другими технологиями.

В Построено на общении обучающихся, и это основной фактор усвоения информации.

В Организуйте совместные мероприятия.

В Распределение учащихся между элементарными действиями и операциями.

В Растет индивидуальная помощь каждому обучающему.

При использовании групповых форм выделяют 5 уровней коллективной учебной и познавательной деятельности.

в Фронтальная (одновременная) работа в классе, направленная на достижение общей поставленной цели.

в Используя статический пар.

в Групповая работа (по принципу дифференциации).

в Межгрупповая работа (каждая группа имеет свое задание в общей цели).

в Фронтальная-групповая деятельность при активном участии всех обучающихся [4, с.41-47].

При правильном управлении и педагогическом управлении эти формы позволяют реализовать основные условия работы коллектива: осознание общей цели, взаимная зависимость и контроль (табл. 2).

Таблица 2. Суть ЛОО

Цель обучения класса по ЛОО	Сформировать перспективы каждого индивидуального обучения, из всей группы
Задача ЛОО	Раскрыть потенциал каждого ученика и помочь ему развивать большинство возможности и способности
Принципы ЛОО	Психологическое пространство (уважение, доброта, мотивация N для творчества, фантазии мотивация)
Условия ЛОО	Полноценное развитие у свободы слова
Факторы личного развития в процессе обучения	Алгоритм деятельности учителя, его личные и профессиональные качества; учебные пособия, формы и методы обучения
Учебный центр	Ученик-его самостоятельность, его цель-психологическая структура

Собственно технологической группой назван 3-й и 4-й уровень организации воспитательной работы в класс. Такая работа, требует времени предлагается обсудить проблему, определить пути ее решения, реализовать их на практике и, наконец, представить совместный результат найден. Данная форма работает лучше фронтальной, должна учитывать индивидуальные особенности учащихся, открывает большие возможности для сотрудничества деятельности.

Акценты целей можно отметить в следующем.

Обеспечение деятельности учебного процесса.

Достижение высокого уровня усвоения

Технологический процесс групповой работы складывается из следующих элементов.

1. Подготовка к групповому заданию:

- и постановка познавательной задачи (проблемы);
- и инструкция на последовательности деятельности;
- и раздача дидактического материала по группам.

2. Групповая работа:

- и знакомство с материалом, планирование работы в группах;
- и распределение задач внутри группы;
- и индивидуальный квест;
- и обсуждение результатов индивидуальной работы в группе;
- и Обсуждение общего задания группы (замечания, уточнения, обобщения);
- и подведение итогов работы целевой группы

3. Заключительная часть

- В отчет о результатах работы группы;
- В анализ познавательной задачи, рефлексия;
- В общее завершение работы группы и достижение ее целей. Виды технологии группы:

- В групповой опрос;
- В публичная демонстрация знаний;
- В совещание по подготовке кадров;
- В дебаты;
- В нетрадиционные уроки: урок конференции, суд, путешествия и так далее.

Чтобы эффективно использовать данную технологию при изучении темы "Компьютерные сети", а именно при рассмотрении классификации беспроводных сетей скорости передачи данных, радиус действия, частота [5, с.22]. Обучающиеся имеют возможность не только практический опыт, но также обсудить результаты. Делать выводы, переходя от частного к целое.

Класс разделен на группы по 4, задания распределены между членами группы, каждый обучающийся выполняет одно задание, и группа делает общий вывод по задаче. Таким образом, каждый обучающийся включен в мероприятия. Для общего заключения по теме можно использовать таблицу (табл. 3).

Таблица 3. 6 класс «Компьютерные сети», «классификация беспроводных сетей»

Технология	стандарт	Скорость передачи данных	радиус действия	частоты
Bluetooth	802.15.1	До 1 Мбит/с	До 10 м	2,4ГГц
Wi-fi	802.11a 802.11b	54 Мбит/с 11 Мбит/с	До 100 м	5ГГц 2,4ГГц
WiMax	802.16d 802.16e	До 75 Мбит/с До 40 Мбит/с	6-10 км 1-5 км	1,5-11ГГц 2,3-3,6ГГц
4G	LTE.LTE Advanced	128 Мбит/с	15-30 м	2,5-3 ГГц

Для эффективного проведения групповых занятий педагог должен знать класс (не только знаний, но и особенности личных отношений в классе; физические и психологическое здоровье обучающихся).

Список использованной литературы

- 1 Струева И.А. *личностно-ориентированное химическое образование в современной школе // концепт.* – 2012. – № 12 (декабрь). – С.18.
- 2 Касен Г.А., Мынбаева А.К., Садуакасова З.М. *Личностно-ориентированный, проектный и проблемно-ориентированный подход: руководство.* – Алматы, 2012. – С.59.
- 3 *Коллективная учебно-познавательная деятельность школьников / Под.ред. И.Б. Первина.* – М.: Педагогика, 2010. – С.63.
- 4 Барамзина С.А. *Учебная деятельность школьников в контексте личностно-ориентированного обучения // Педагогика.* – 2006. - № 8. – С.41-47.
- 6 Мухаметжанова С.Т., Тен А.С., Кыдырбек О. *Информатика учебник для 6 кл. Общеобразовательных школ.* – Алматы: Ата-Мұра, 2018. – 22 с.

Ахметова А.К.¹, Балагазова С.Т.² ¹ кандидат педагогических наук, профессор кафедры Музыкальное образование и хореографии КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

² кандидат педагогических наук, асс. профессор кафедры Музыкальное образование и хореографии КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ САМОРЕГУЛЯЦИЯ – ФЕНОМЕН В ХУДОЖЕСТВЕННО-КОММУНИКАТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ

Аннотация

статье рассматривается проблема саморегуляции, которая выступает как цикл психофизиологических психических процессов и состояний, а также и оптимизация возможностей субъекта, преодоление трудностей, применительно к своей деятельности. Выдвигается главная составляющая феномена "саморегуляция", именуемая педагогическим артистизмом, без которого невозможно креативных проявлений индивида. В его активно-преобразующих функциональных состояний.

Осознанное накапливание опыта саморегулирования учителя музыки предполагает овладение умением определять свои эмоциональные ощущения, тем самым повышается степень "эмоциональной зрелости", которая определяет уровень эмоционального саморегулирования в музыкально-педагогической деятельности. Овладение искусством управления саморегуляцией позволяет учителю музыки достигать адекватной художественно-коммуникативной деятельности, то есть творческого состояния.

Ключевые слова: саморегуляция, педагогический артистизм, эмоциональное саморегулирование, художественно-коммуникативная деятельность, рефлексия.

Аңдатпа

16 А.К. Ахметова¹, С.Т. Балагазова²
педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор,

Абай атындағы ҚазҰПУ-дің Музыкалық білім және хореография кафедрасы, Алматы, Қазақстан
К.С. педагогика ғылымдарының кандидаты, қауым. профессор, Абай атындағы
ҚазҰПУ-дің Музыкалық білім және хореография кафедрасы, Алматы,
Қазақстан

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӨЗІНДІК РЕТТЕУ – МУЗЫКА МҰҒАЛІМІНІҢ КӨРКЕМДІК-КОММУНИКАТИВТІК ІС-ӘРЕКЕТІНДЕГІ ФЕНОМЕН

Мақалада психофизиологиялық психикалық процестер мен жағдайлар циклі ретінде әрекет ететін өзін-өзі реттеу мәселесі, сондай-ақ субъектінің мүмкіндіктерін оңтайландыру, өзінің қызметіне қатысты қиындықтарды меңгеру мәселелері қарастырылады. Жеке тұлғаның шығармашылық көріністері және оның белсенді өзгертін функционалдық күйсіз мүмкін емес, «педагогикалық әртістік» деп аталатын «өзін-өзі реттеу» феноменінің негізгі компоненті ұсынылған.

Музыка мұғалімінің өзін-өзі реттеу тәжірибесін саналы түрде жинақтап, өзінің эмоционалдық сезімін анықтау іскерлігін меңгеруді ұсынады, сонымен қатар музыкалық-педагогикалық іс-әрекеттің эмоционал-дық өзін-өзі реттеу деңгейін анықтайтын «эмоционалдық жетілу» дәрежесін арттырады.

Өзін-өзі реттеуді басқару өнерін меңгеру музыкалық мұғалімінің жеткілікті көркемдік-коммуникативтік іс-әрекетіне, яғни шығармашылық күйге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: өзін-өзі реттеу, педагогикалық әртістік, эмоционалдық өзін-өзі реттеу, жеткілікті көркемдік-коммуникативтік іс-әрекет, рефлексия

Abstract

A.K. Akhmetova¹, S.T. Balagazova²

¹ candidate of pedagogical sciences, professor of Music Education and Choreografia department of Abay Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

^и *candidate of pedagogical sciences, ass.professor of Music Education end Choreografia department of Abay Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan*

PEDAGOGICAL SELF-REGULATION – PHENOMENON IN ARTISTIC AND COMMUNICATIVE ACTIVITY OF THE MUSIC TEACHER

The article deals with the problem of self-regulation, which acts as a cycle of psycho-physiological mental processes and states, as well as optimization of the subject's capabilities and overcoming difficulties in relation to its professional activities. The main component of the phenomenon of "self-regulation", is so called pedagogical artistry, which enables creative thinking of the individual and his active transformational functional states.

Conscious accumulation of self-regulation experience by music teacher implies mastering the ability to determine one's emotional sensations, thereby increasing the degree of "emotional maturity", which determines the level of emotional self-regulation in musical pedagogical activity. Mastering the art of self-regulation allows the music teacher to achieve an adequate artistic and communicative activity, particularly creative state.

Keywords: self-regulation, pedagogical artistry, emotional self-regulation, artistic and communicative activity, reflection

Казахстан уверенно заявляет о себе на международном уровне и не может оставаться в стороне от новых тенденций, форм и методов в образовании. Обновляется структура образования, отходя от традиционного репродуктивного стиля обучения, уступая место новой развивающей, конструктивной модели образования, которая обеспечит активность и самостоятельность мышления школьника. В современных условиях в сфере высшего образования происходит также переосмысление педагогических ценностей, переход от централизованного к личностно-ориентированному образованию.

Важнейшим аспектом профессиональной деятельности педагога является одна из функций совершенствования личности, как саморегуляция – способность управлять собственным психическим состоянием и поведением, с тем, чтобы оптимальным образом действовать в сложных педагогических ситуациях.

В современных научных исследованиях феномен «саморегуляция» трактуется по-разному, в зависимости от подхода изучения. В частности, В.И. Миросанова отмечает, что «...какой операционально ее содержательной будет саморегуляция, такой будет и деятельность. И в этом их единство, но не тождество, не одно и то же, и они могут не совпадать по своей направленности, структуре, смыслу и даже по времени» [1, с. 35]. По мнению Л.Р. Гримака, саморегуляция выполняет высшие функции социальной адаптации и самосовершенствования личности. «Именно этот процесс, – пишет исследователь, – позволяет достаточно эффективно производить своевременную коррекцию и настройку психики и всего организма на решение актуальных жизненных проблем, устранять состояния неуверенности, тревоги и депрессии» [2, с.190]. Со своей стороны А.К. Осницкий указывает на развитие саморегуляции, и как на «...процесс поддержания общей продуктивной активности личности, захватывающий продвижение человека от «Я» наличного к «Я» будущему, желаемому» [3, с.4].

К самому простому уровню саморегуляции К.А. Абульханова-Славская относит непровольное, сознательно не направленное приспособление к среде. Другой, более сложный уровень состоит в саморегуляции поведения посредством неосознаваемых в данной ситуации навыков, привычек, опыта. Следующий, ещё более высокий уровень саморегуляции характеризуется как осознанный и сознательный, то есть произвольный, который способствует изменению своего состояния, поддержанию и усилению активности, регуляции своих действий в соответствии с целью и обстановкой. Иными словами, саморегуляция выступает как своеобразная форма влияния субъекта на своё поведение, способствующая наиболее эффективному использованию всех его ресурсов. Следовательно, согласно концепции субъекта деятельности исследователей, саморегуляция – это не только учёт циклов психофизиологических психических процессов и состояний, но и оптимизация возможностей, преодоление трудностей, применительно к своей деятельности.

О том, что профессия учителя музыки сценична по своей природе, свидетельствуют факты, указывающие на высокую степень психологического начала педагогического взаимодействия там, где его артистичность прослеживается в индивидуальном стиле проведения музыкального занятия, общение со школьниками в учебной и внеучебной деятельности. Свобода, естественность, гармоничность в приёмах саморегуляции – главные составляющие феномена, именуемого педагогическим артистизмом, выявление сущностных и содержательных характеристик которого невозможно без глубокого и

всестороннегоучёта креативных возможностей индивида и их активно-преобразующих функций в любой сфере познания. Поэтому воспитание осознанного проявления педагогической саморегуляции, а также опыта решения ситуативных задач, базирующихся на знаниях особенностей своей личности, теоретических — операциональных основ регулирования деятельности, поведения, функциональных состояний человека, представляется существенным и результативным в профессиональной подготовке учителя музыки.

в профессиональной практике педагога-музыканта постоянно возникают различные ситуации, требующие проявления такого качества личности, как эмоциональная устойчивость, то есть способность к преодолению эмоционального перевозбуждения; сопротивлению сильным эмоциональным воздействиям; умению рационально действовать в эмоционально напряжённых, неблагоприятных ситуациях. В таких ситуациях, отличающихся неожиданностью и повышенной напряжённостью, взаимодействие эмоциональной устойчивости и навыков эмоционального саморегулирования позволяет верно воспринять, быстро проанализировать, оценить обстановку, выбрать программу действий, использовать наиболее соответствующие темп, тембр голоса, его силу и эмоциональную окраску, подобрать убедительные речевые (вербальные) доказательства, поддержав их взглядом, мимикой и пантомимикой (невербальные).

Если в классе учителем музыки создан оптимально благоприятный для общения и учебной деятельности климат, если отношения педагога и обучающихся строятся на взаимном доверии и уважении, то для разрешения эмоциогенных ситуаций в сложном процессе освоения музыкальной культуры специалист может обойтись минимально достаточным набором средств эмоционального регулирования деятельности как своей, так и учащегося.

Учителю музыки необходимо осознанно накапливать опыт эмоционального саморегулирования в ходе овладения умениями определять свои эмоциональные внутренние ощущения, осознавать и произвольно менять их характер, силу и направленность в соответствии с поставленной целью. Чем выше степень «эмоциональной зрелости» педагога-музыканта (богатство чувств, культура эмоций и общения), тем выше уровень эмоционального саморегулирования в его музыкально-педагогической деятельности.

Структура педагогической саморегуляции учителя музыки включает в себя:

- самоисповедь, цель которой – снизить уровень психического напряжения, разумно определять своё состояние, обстоятельства и причины его возникновения;
- самоубеждение в умении логически обосновать, аргументировать полезность, практическую значимость выбранного действия, способа педагогического воздействия при решении педагогической задачи;
- самоприказ – способность к предъявлению себе определенных требований – команд; - самовнушение – убеждение самого себя; - самоподкрепление, которое выполняет контрольную и стимулирующую функции.

Положительная оценка результатов своей деятельности приносит чувство удовлетворения, внутренней свободы, самоуважения. Критическая оценка мобилизует на преодоление недостатков, противоречий, отрицательных результатов.

Управление своим психофизическим состоянием предполагает коррекцию и регуляцию эмоциональных взаимоотношений с обучающимися, протекающей как процесс осознанного ситуативного моделирования, закладывающего высокий уровень саморегуляции. В результате устанавливаются интегральные взаимосвязи между эмоциями и интеллектом, мотивацией и поведением субъекта музыкально-педагогической деятельности, по-разному отражающихся на содержательных характеристиках его педагогических умений, включая педагогическую технику. На наш взгляд, исполнительская саморегуляция учителя музыки содержит в себе умение оперировать элементами педагогического мастерства, включающего:

- способность к самореализации, позволяющей воплощать искусные приемы художественно-эмоциональной выразительности на основе зрительных, слуховых, двигательных и других ассоциаций;
- умение гибко перестраивать свою педагогическую концепцию в зависимости от ситуации, осуществлять регуляцию своего творческого самочувствия;
- навыки перевоплощения с помощью эмоциональной идентификации, рефлексии, эмпатии и других художественно-смысловых реакций.

течение урока музыки учитель «облучается» сочинениями разного рода эмоционально-художественного содержания и в силу этого каждый раз перестраивает собственное эмоциональное состояние. Соответственно, он заново создаёт и «партитуру» физических действий – «подстраивает» свои вербальные и невербальные приемы воздействия на обучающихся. Такая сложная «мозаичная» эмоциональная деятельность педагога-музыканта может создать для него значительные трудности, если он в достаточной степени не овладеет искусством саморегуляции. Управление ею позволяет ему достигать адекватной художественно-коммуникативной деятельности, творческого состояния.

систему саморегуляционной коммуникации учителя музыки включаются такие структурные компоненты личности, как ценности, отражающиеся в сознании в виде ценностных ориентаций, являющихся важным фактором социальной регуляции поведения обучающихся. В данной связи самооценка выступает существенным процессом как в когнитивном, так и в эмоциональном планах. Так, в когнитивном плане педагог-музыкант на основе рефлексии оценивает процесс общения и вносит изменения в своё поведение в коммуникации. В частности, по мнению В.В. Давыдова, рефлексия становится возможной вследствие развития «умения как бы со стороны рассматривать и оценивать собственные размышления и действия». С точки зрения исследователя «это умение лежит в основе рефлексии как значимого качества, позволяющего разумно и объективно анализировать свои суждения и поступки с позиции их соответствия замыслу и условиям деятельности» [4, с.83]. В эмоциональном плане самооценка отражается в переживании хода и результатов общения.

Итак, в каких бы формах выражения ни протекала эволюция самообразовательных тенденций в структуре индивидуально чувствующей, мыслящей и действующей личности педагога-музыканта, она не обходится без наличия такого ценностного координирующего механизма, как саморегуляция во всем многообразии её внутренних проявлений. Именно она, как показывает педагогический опыт, несет значимую ответственность за успешный ход самореализации в любой области художественной деятельности в том случае, если регулятивные процессы постоянно сопровождаются осознанным стремлением учителя музыки к самосовершенствованию. Считаем целесообразным указать, что в процессе профессионально-педагогического саморегулирования, его слагаемым являются саморегуляция поведения, саморегуляция состояний (К.К. Платонов) и саморегуляция интеллектуального самовыражения (В. Сохранов), ибо совокупность мотивов определяет личностную и профессиональную направленность, регулирует проявление адекватных поведенческих реакций.

В целом, научные представления о сущности педагогической саморегуляции учителя музыки можно определить, как:

- внутреннюю реакцию поведенческой активности личности (Л.П. Гримак и др.);
- целенаправленное изменение как отдельных психофизиологических функций, так и нервно-психологических состояний (В.И. Миросанова и др.);
- взаимодействие внешнего и внутреннего в поведении и деятельности индивида (К.А. Абульханова-Славская и др.);

1. управление человеком своими эмоциями, чувствами и переживаниями (Ф.Е. Василюк, В.А. Иванников, Л.М. Аболин, В.М. Русалов, М.Г. Николаенко, Ю.М. Орлов);

2. процесс поддержания общей продуктивной активности личности, захватывающий продвижение ее и желаемому результату (А.К. Осницкий и др.)

Умение ориентироваться в собственных психических состояниях, адекватно их расценивать, управлять собой, сохраняя свое психическое здоровье и, как следствие этого, достигать успеха в профессиональной деятельности при сравнительно небольших затратах нервно-психической энергии – трудно переоценить значение этих моментов в работе учителя музыки.

Список использованной литературы:

- 1 *Миросанова В.И. Индивидуальный стиль саморегуляции: феномен, структура и функций в произвольной активности человека. – М.: Наука, 2001.*
- 2 *Гримак Л.П. Общение с собой: Начала психологии активности. – М.: Политиздат, 1991.*
- 3 *Осницкий А.К. Саморегуляция деятельности школьника и формирование активной личности. – М., 1986.*
- 4 *Давыдов В.В. Проблема развивающего обучения. – М.: Педагогика, 1986.*

МРНТИ 14.01.11

Б.Т. Махметова¹, М.А. Уразалиева²

¹ п.э.к., профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

² п.э.к., проф.м.а., ҚазмемқызПУ,
Алматы қ., Қазақстан

ЖАҢАРТЫЛҒАН ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ ЖАҒДАЙЫНДА ДАЯРЛАНҒАН МУЗЫКАНЫ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Нәтижеге бағытталған жаңа тұрпатты білім белесіне ену кезеңі, бүгінгі таңда еліміздің әлемдік білім кеңістігіне басқан маңызды қадам болып отыр. Жаңартылған оқу бағдарламасы ұлттық білім жүйесінің басты ұстанымдарын басшылыққа ала отырып, оқу бағдарламасы негізінде даярланған оқу-әдістемелік кешеннің мазмұны жаңашыл бағыттарға бет бұрды. Қазақстандық жалпы орта білім мазмұны ең озық және заманауи тәжірибелерді сараптай отырып, оқу бағдарламаларына тиімді тұстарын енгізіп отыр. Музыка оқу бағдарламасы негізінде орындалған оқу-әдістемелік кешеннің мақсат-міндеттері, бағыт-бағдары, ерекшеліктері мен ұстанымдары бүгінгі таңда пәнді оқытуға қойылған талаптармен байланыс-тылықта орындалуда.

Түйін сөздер: жаңартылған бағдарлама, музыка оқу бағдарламасы, білім тұжырымдамасы, музыка өнері, музыка пәні сабағы, оқу-әдістемелік кешен.

Аннотация

Махметова Б.Т.¹, Уразалиева М.А.²

¹ к.п.н., профессор, КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

² к.п.н., и.о.проф., КазгосЖенПУ, г. Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ МУЗЫКАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОБУЧЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОЙ ПРОГРАММЫ

Современный этап модернизации казахстанской системы образования и науки - важный шаг страны и мировое образовательное пространство. Обновленная учебная программа, основанная на основных принципах национальной системы образования, ориентирована на инновационное содержание учебно-методического комплекса, подготовленного на основе учебной программы. Содержание казахстанского среднего образования делает наиболее эффективным и действенным практический анализ образовательных программ. Цели, задачи, особенности и принципы учебно-методического комплекса, выполняемого на основе музыкальной программы, реализуются в соответствии с требованиями предметного обучения.

Ключевые слова: обновленный учебный план, программное обеспечение по музыке, образовательная концепция, музыкальное искусство, уроки музыки, учебно-методический комплекс.

Abstract

Mahmetova B.T.¹, Urazaliyeva M.A.²

¹ c.p.s., Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

² c.p.s., acting Professor, Kazakh state women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan

FEATURES OF THE MUSICAL TRAINING SYSTEM IN THE CONDITIONS OF THE UPDATED PROGRAM

The modern stage of modernization of the kazakh education and science system is an important step of the country into the world educational space. The updated curriculum, based on the basic principles of the national education system, is focused on the innovative content of the educational-methodical complex, prepared on the basis of the curriculum. The content of Kazakhstan's secondary education makes the most effective and efficient practical analysis of educational programs. The goals, objectives, features and principles of the educational-methodical complex, performed on the basis of the musical program, are implemented in accordance with the subject training requirements.

Keywords: updated curriculum, software for music, educational concept, musical art, music lessons, educational and methodical complex.

Ұлттық ой-сана арқылы мемлекеттік бірегейлігінің қалыптасуы жас ұрпақтың рухани адамгершілігінің жаңашыл бағыттарын анықтайды. Осы тұста «Музыка» пәнінің алатын орны ерекше. Музыка пәні мұға-лімінің мақсаты бәсекеге қабілетті, заман ағымына ілесе алатын, өмірге икемді жеке тұлғаны қалыптас-тыру. Өзінің шығармашылық жұмыстарында жаңаша оқытудың әдіс-тәсілдерін іздестіру, музыка пәнінің аймағында игерілетін білім сапаларын арттыру, жалпы музыка мәдениетін қалыптастыру және олардың жеке ерекшеліктері мен болмысы ескере отырып музыкадан жан-жақты білім берудің арнайы ерекшелік-терін негізге алады. Қазақстан Республикасындағы жалпы орта білім беру *тұжырымдамасы* – жалпы орта білім беру жүйесінің мақсаты, міндеттері, ұйымдастыру ұстанымдары мен бағыттары бейнеленетін негізгі құжат болып табылады. Бұл тұжырымдама Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына [1]; «Қазақстан Республикасын 2020 жылға дейін дамытудың стратегиялық жоспарына» [2]; Қазақстан Республикасында білім беруді 2020 жылға дейін дамытудың мемлекеттік бағдарламасына [3]; Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан экономикалық, әлеуметтік, саяси жаңғырудың қарқынды жолында» атты жолдауына [4], Болоньдегі Еуропа елдері білім министрлерінің кеңесіне, ЮНЕСКО-ның үздіксіз білім беру туралы ұсыныстары басшылыққа алынып отыр.

Жоғары динамикалы, жаһандану дәуірінде өмір сүру үрдісін, ойлау мен қарым-қатынасты түбегейлі өзгертетін байланыс құралының қарқынды дамуы, сондай-ақ адамның интеллектісіне, әл-ауқаттылығына, оның икемділігіне, жасампаздық іс-әрекетіне қол жеткізетін тәсілдер қоғамның негізгі жолы бола бастады. Қазақстан қоғамындағы мұндай жағдайда өзекті мәселелердің бірі – өзгермелі әлеуметтік және экономикалық жағдайда өмір сүруге дайын ғана емес, айналасындағы шынайы өмірге белсенді қатынасын байқатып, оны жақсартуға ықпал ете алатын, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру болып табылады. Осыған байланысты жеке тұлғаға қойылатын мынадай талаптар алдыңғы орынға шығады: креативтілік, белсенділік, әлеуметтілік жауапкершілік, ой-өрісінің кеңдігі, жоғары кәсіби деңгейлі сауаттылық, танымдық әрекетке қызығушылығының басымдығы.

Қазақстандық жалпы орта білім мазмұны оқушының өмірдегі құзыреттілігі үшін жеткіліксіз болып отырған әрбір оқу пәні бойынша білімі, білігі және дағдысын алу тәртібімен ғана сипатталады. «Қазақстан – 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағытында Қазақстан Респуб-ликасының президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына арнаған Жолдауында: «Білім және кәсіби машық – заманауи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары. Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек [5].

Біздің азаматтарымыз үнемі ең озық жабдықтармен және ең заманауи өндірістерде жұмыс жасау машығын меңгеруге дайын болуға тиіс. Сондай-ақ, балаларымыздың, жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функциональдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделуі үшін бұл аса маңызды».

Жаңартылған білім беруде балаларды оқытудағы музыка пәніне оқыту Қазақстан Республикасы Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаны негізге ала отырып жасалды.

Білім беруді жаңарту, жетілдіру жағдайында жалпы білім беру ұйымдарындағы музыка мұғалім-деріне оқушы дамуын жобалау ісінде, жеке тұлғаға және оны дамыта оқытуға, тәрбиеленушілердің негізгі қызметін атқаруына жағдай жасауда негізгі рөлді береді.

Музыка бағдарламасының жаңашылдығы – бүгінгі жас буынды жаңа коммуникациялық технология-лармен жетілдіру бағыттары мен пәннің оқыту әдістемелері, қазіргі сабақтарды ұйымдастыру барыстары қарастырылады. Мектеп оқушыларының құзыреттілігін қалыптастыру жағдайында және олардың ұлттық музыкаға деген қызығушылықтарын арттыру, олардың мүмкіндіктеріне, жас ерекшеліктеріне, әр оқушы-ның ішкі қажеттілігін есепке ала отырып тұлғаға бағытталған құзырлы, белсенді оқытуына жол қоюы қажет. Сондықтан, ұлттық музыканы мектеп оқушыларының бойына сіңіру, ғылымға баулу, оқуға үйрету, ойлауға, жаңа шешімдер таба білу мен өзінің болашағын жасауға үйретеді. Қазіргі заманғы мұғалім тек білім негіздерін, дағды, біліктерді игеріп қана қоймай, тәрбиеленушілердің дамуына тиіс барлық түрлерін игеруге міндетті [6, 5 б.].

Музыка пән сабағының өзектілігі: Оқушыларға білім беру нәтижелілігін арттыру мақсатында жаңаша оқыту түрлері мен әдістерін қалыптастыру жағдайында білім беру процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Музыка пәнінде қолданбалы технологияны пайдалану тәжірибесі Ғылым мен білім аясындағы қолданбалы технология ғарыштап дамып отырған ХХІ ғасырда жалпы музыкалық білім беру дамыған ақпараттық технологияларды, музыкалық компьютерлік бағдармалар мен ноталық редакторларды қолданудың қажеттілігі, музыкант маманның іскерлік қабілетіне, білімі мен кәсіби біліктілігіне деген талаптар-

дың ұлғаюына байланысты сұранысты қажет етеді. Осы модуль негізінде оқушылар жаңа музыкалық-педагогикалық технологияларды қолдану барысында музыкалық шығармаларды талдау, сараптау, теориялық, гармониялық құрылымдарын айқындау жұмыстарымен танысады, музыкалық жанрлармен таныса отырып өз репертуарларын көбейте алады, тәрбие сағаттары мен мерекелік іс-шараларға, сабақтарға презентациялар мен слайд шоу жасауды үйренеді.

Нәтижеге бағытталған жаңа тұрпатты білім белесіне ену кезеңі Қазақстан Республикасының әлемдік білім кеңістігіне басқан маңызды қадам болып табылады. Ұлттық ой-сана арқылы мемлекеттік бірегейлі-гінің қалыптасуы жас ұрпақтың рухани-адамгершілігінің жаңашыл даму бағыттарын анықтайды. Осы тұста «Музыка» пәнінің орны ерекше.

Бастауыш білім беру деңгейіндегі пәндер жүйесінде «Музыка» оқу пәнінің маңызы төмендегідей анықталады:

В оқушылардың музыкалық мәдениетін қалыптастыруға ықпал ететін музыканың тәрбиелік, білімділік және дамытушылық мүмкіншіліктерімен;

В балалардың санасына әлемнің біртұтас бейнесін қалыптастыруда музыканың бірден-бір ерекше құралы екендігі;

В оқушылардың денсаулығына ықпал ететін негізгі фактор ретінде вокалды-хор орындаушылық және музыкалық аспаптарда ойнау әрекеттерімен (дұрыс тыныс алуын жолға қою, жас ерекшелігіне сай кездесетін, сөйлеу кемістігін түзеу, қозғалыс координациясы және саусақтар жүрдектігін дамыту, жүйке және дене қызметіне түскен күшті сергіту).

Білімділік міндеттер:

В музыкалық даму әсері мен бейнелі ой-түйсігі негізінде (музыкалық есте сақтау қабілеті, ырғақтық сезімі, ести білу қабілеті) музыканы тыңдай білу қабілетін қалыптастыру;

В оқушылардың музыкалық бейнелігі туралы және музыканың көркемдеуші құралдары жөнінде түсінігін қалыптастыру;

В қазақ халқының дәстүрлі музыкасы туралы және оның кәсіби композиторлық музыкамен өзара байланысын, Қазақстан Республикасында мекендеген туысқан халықтар музыкасы туралы түсінігін кеңейту;

В оқушылардың музыкалық-орындаушылық білімі мен қажетті іс-тәжірибелер жинақтауын қадағалау.
Тәрбиелік міндеттер:

В оқушының қоршаған ортаға көркемдік ықыласы мен адами-эстетикалық қатынасын тәрбиелеу;

В музыка арқылы ұлттық әдет-ғұрыптарға, салт-дәстүрлерге құрметін тәрбиелеу;

В жоғары көркемдік дәрежелі музыкаға эстетикалық талғамын тәрбиелеу;

В өз Отаны мен халқына деген ыстық ықыласы мен сүйіспеншілігін тәрбиелеу;

В музыка өнері арқылы эстетикалық, ақыл-ойы мен рухани-адамшылығын, елжандылығы мен туған жер табиғатын сүйе білуге тәрбиелеу.

Дамытушылық міндеттер:

В оқушылардың музыкалық дамуына ықпал ету (музыкалық есте сақтауы, ырғақтық сезімі, ести білуі);

В оқушылардың музыкалық шығармаларды қарапайым түрде талдай білуін дамыту (салыстыру, қорыту, сәйкестігін ажырата білуі);

В қол жетімді шығармашыл тапсырмаларды орындай білуін дамыту;

В түрлі музыкалық іс-әрекеттер орындау барысында оқушылардың белсенді шығармашылығын дамыта түсу (музыка тыңдау, ән орындау, ырғақтық және пластикалық іс-қимылдар, ұсақ моторикасы және шулы музыкалық аспаптармен сүйемелдей білу, импровизация).

Оқу пәнінің мазмұнын саралау барысында төмендегідей *дидактикалық принциптер* басшылыққа алынды: оқу материалдарының білімділігі, тәрбиелігі және дамытушылығының өзара бірлігі, жүйелігі мен бірізділігі, оқушының музыкалық материалдарды ой-түйсігімен белсенді қабылдауы, білім беретін материалдардың өмірмен тығыз байланыстылығы, азаматтылық, патриоттық және көпұлттылық, эстетикалық және этикалық бағыттарының бағдарлама мазмұнында болуы, бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшелігін ескеру [7,3 б.].

Оқу пәнінің жалпы құрылымының мазмұны мынадай іс-әрекеттерден тұрады:

Музыкалық сауаттылық (теориялық даярлық) оқушыларда музыка, музыкалық құбылыстар, олардың ерекшеліктері, заңдылықтары, мәнерлеу тәсілдері, композиторлар туралы мәліметтер, нота сауатының негізі туралы алғашқы жүйеленген ұғымды және білімді қалыптастыруды жобалайды. Оқушыларда

музыкалық тәжірибенің аздығын ескере отыра, білім алу жүйесі біртіндеп, музыкалық есту әсерлерінің жинақталу реттілігімен, оларды музыка тыңдау, ән орындау және шығармашылық тапсырманы орындау әрекетінде қолдану барысында өтеді.

Музыка тыңдау бастауыш деңгейдегі білім алушылардың музыканы сезіммен және саналы түрде қабылдауға үйрету міндетін іске асырады. Олар аспаптық, вокалды-хор, халықтық және кәсіптік-композиторлық музыканы тыңдауда, жас ерекшеліктеріне сай берілген әр түрлі деңгейдегі күрделі әндерді орындау барысында, музыкалық бейнелерді өзінше түсіндіріп беруді үйренеді.

Ән орындау – балаларды музыкаға баулудың ең белсенді түрі болып, оларды музыкалық дамуына ықпал етеді. Әнді жеке, ансамбль, хормен орындауы, әр түрлі деңгейде жалпы және музыкалық дамыған оқушыларды ықыластылыққа, байқағыштыққа, тәртіптілікке тәрбиелейді, бірыңғай шығармашылық ұжымға топтасуға ықпал етеді. Ән орындау процесінде, мұғалім балаларды хормен дұрыс бағытта айтқызып жүргізетін болса, олардың дауыс диапазоны кеңейе түседі.

Шығармашылық әрекет музыкалық әрекеттердің барлық түрлерінде жүзеге асады және музыка тыңдау, ән орындау, би қимылдармен таныс әндерді сүйемелдеу, аңыз-күйлермен әндер сахналау, түрлі шығармашылық тапсырмалар орындау барысында баланың музыкаға деген сезімі мен қызығушылығы арқылы байқалады. Шығармашылық тапсырмалар арқылы оқушы музыкалық білімін пысықтайды [8, 45 б.].

Музыка оқу пәнінің бағдарламасы ортақ тақырыптар айналасында шоғырланды. Оқу жылына 4 тоқсан берілсе, әрбір тоқсан екі бөлімшеден тұрады. Жалпы жыл бойына 8 бөлім тақырыптары барлық пәнге ортақ.

Музыкалық білім беру мазмұнының негізінде келесі ұстанымдар іріктелген:

Қолайлылық және бірізділік ұстанымдары жас және жеке дара ерекшеліктерін ескере отыра, олардың музыкалық дамуына ықпал ететін, бастауыш сынып оқушыларына орындауға және тыңдауға қолайлы музыкалық материалды іріктеуге көмектеседі.

Эстетикалық және этикалық ұстанымдар бағыты негізінде іріктелген оқу материалы, балаларға бір жағынан музыканың көркемдігін танып білуге, ал екінші жағынан оның мазмұны арқылы біреуге жақсылық жасау, сүйіспеншілік және сыйластық сияқты ұғымдарды сезінуге мүмкіншілік береді.

Азаматтық және патриоттық бағыттар, балаларды өз Отанына және халқына деген сүйіспеншілікке тәрбиелейтін музыкалық материалды іріктеуді реттеді.

Көркемдік және техникалық ұстанымдар, көркемдік және қызықтырғыш ұстанымдар бірлігі іріктелген музыкалық материалдың балаларға қызықты болуына, тәрбиелік, білімділік және дамытушылық сипатқа ие болуына бағытталған.

Оқытудың әдістемелік жүйесінің ерекшеліктері. Әдістеме жүйесі «Музыка» пәнінің ерекшеліктері мен оның құрылымын ескере отырып: музыка сауаты, музыка тыңдау, ән орындау және шығармашылық тапсырма, сонымен қатар, балалардың жалпы және музыкалық дамуының қажеттілігі негізінде құрастырылған. Оқушылардың музыкалық әрекет түрлеріне және қойылған міндеттерге байланысты, балалардың әрекетін ынталандыратын (дем беретін) әр түрлі дәстүрлі белсенді әдістер мен оқыту тәсілдері, инновациялық әдістер, жұмыс түрлері қолданылады. Атап айтқанда, сабақта балалардың вокалды-хор және шығармашылық дамуына ықпал ететін, ынтасын, есте сақтау, тапқырлық, өз бетімен дербес жұмыс жасау т.б. қабілетін дамытатын әдістер кең қолданылады [9,78 б.].

Бірінші сынып оқушыларының негізгі әрекеті ақпараттық және коммуникативтік әрекет болып табылады. Сондықтан берілген музыкалық тапсырмалар, әдістер мен тәсілдер негізінен осы әрекеттерге бағытталған. Балалардың музыкалық қабілеттерін (дыбыс биіктікті, ладты және ырғақты естуін, музыканы қабылдауын) дамыту мақсатында мынандай әдіс-тәсілдер қолданады. Дыбыс биіктігін қол қимылымен, «баспалдақ» түрінде көрсету, ырғақтық өрнектерді әсем графикамен бейнелеу, әуен қозғалыстары, музыкалық аспаптарда сүйемелдеу, ойын сәттері, «Өзіңді таны», «Менің дауысым» тағы басқа дидактикалық ойындар оқушыларға музыкалық білімді игеруге, қажетті білікті алуға көмектеседі – өз дауысын жазып, тыңдау; музыкаға сай ырғақты қозғалыстар жасау; музыка жайлы өз ойлары мен сезімдерін білдіру.

Музыканың орындалу көңіл-күйі мен сипатын анықтауда, бірінші сынып оқушыларының сөздік қорын кеңейтуде «Музыкалық сөздік» үлкен орын алады. Ал «Менің мектебім» тақырыбында қысқа музыкалық үзіндіні тыңдау және осы тақырыптар бойынша қысқа жазба жасау; достар туралы әндерге ырғақтық қозғалыстар қою; дыбыстар мен белгілердің байланысын үйрену.

Алты-жеті жастағы балаларда негізінен фальцеттік үн басым. Осыған орай, балалардың дауыс аппаратын дамыту үшін, дұрыс тыныс алуын қалыптастыру, біркелкі жұмсақ, әдемі дыбыспен айту, мәнерлі орындауға әр түрлі вокалды-хор жаттығулары, қысқа қайырымдар пайдаланылады.

Әндерді музыкалық шулы аспаптарымен сүйемілдеу және музыкаға сәйкес би мен пластикалық қимылдарын жасау оқушыға шығарманың жалпы көңіл күйін және екпіні мен бояу ерекшеліктерін сезінуге көмектеседі. Жұмыстардың бұл түрлері баланың музыкалық дамуына ықпал етеді, музыкаға деген эстетикалық сезімі мен ынтасын арттыра түседі. Алғашқы сабақтардан бастап-ақ оқушылар музыка сабағында мұғалімнің көмегімен Курвен (Cigwen) жүйесі бойынша қол белгілерін қолданады. Бұл әдіс ноталық жүйені меңгеруге бағытталған тиімді жолдардың. Қол қимылымен дыбыс биіктігін көрсету арқылы балалар әннің, дауыс жаттығуларының негізгі әуенділігін меңгереді. Бұл әдіс осы жастағы бала-ның қызығушылығын оятып, оның іскерлігіне өз әсерін тигізеді. (Соль, ми (G и E) ноталарында қара-пайым әндерді үйрету, мысалы, «Сәлемдесу», т.б.) [9, 8 б.].

Балалардың музыкалық белсенділігін оятатын тақырыптардың бірі «Менің есімім». Оқушылар соль-ден ми-ге дейін өз есімдерін ноталарды қол қимылымен көрсету арқылы үйренеді (Solfege жүйесі бойынша Cigwen қол белгілерін қолданады). Сабақ құрылымының маңызды сәті болып, сабақтың барлық мазмұнын біртұтас қабылдауда, балаларға көмектесетін оның музыкалы-көркемдік драматургиясы болып табылады.

Жалпы сабақта музыкалық сауаттылықты қолданудың ерекше түрлері ұсынылып отыр. Мысалы, оқушылардан динамикалық символдар мен қоса динамикалық белгілер көрсетілген карточкаларға (p, f < , >) сүйене отырып әнді орындауды сұрай отырып, әннің қай бөлігінде музыка қатты, қай бөлігінде ақырын шығатынына назар аударту. Сонымен қатар сабақта төрттік және сегіздік ұзақтықтағы ноталарды түрлі комбинацияда орналастыра меңгерту ойын түрінде өткізілуі оқушыға салмақ түсірмей отырып, оған білім беру көзделіп отыр.

Музыка пәнінің басқа пәндермен өзара байланыстылығы тақырыптар негізінде жалғасын тапқан. Мысалы, «Ауа райы», «Менің достарым – жануарлар», «Су туралы әндер» тақырыптарында «Жараты-лыстану» сабақтарымен тығыз байланыста ұйымдастырылса, ал «Атпен серуендеу», «Саяхат», «Қызықты саяхат», «Көңілді паровоз» тақырыптары «Дүниетану» пәнімен бірге оқушыларды саяхатқа шақырады. Қазақтың салт-дәстүрлері мен ауыз әдебиеті, би өнері, музыкалық аспаптары, т.б. екінші жартыжылдықта меңгертілу жоспарланған.

XXI ғасыр – білім мен технология дамыған, білім беру реформасы жүзеге асырылу кезеңі. Қазақстан Республикасы Білім туралы Заңында оқыту «Білім жүйесінің басты міндеті-ұлттық және жалпы адамзаттың құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттындыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу», - деп атап көрсеткен. Музыка пәні мұғалімі оқыту мен дамыту үрдісінде қабілеттері әр түрлі деңгейлердегі оқушылардың әр қайсысының өсуіне дарындылық қабілеттерінің ашылуына жағдай жасауы тиіс. Мектеп бітірушіні музыкалық терең білімді, интеллектуалық деңгейін жоғары етіп қалыптастыру жолдарын іздестіру, инновациялық әрекеттің тиімділігі педагогикалық технологияларды қолдану арқылы «өзіндік дамуын» жүзеге асыру көздейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *ҚР Білім туралы заңы. 114kaz.narod.ru/BilimZan.htm*
2. *Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму... adilet.zan.kz/kaz/docs/U100000922*
3. *Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011–2020... flatik.ru/azastan-...*
4. *Қазақстан Республикасындағы 12 жылдық жалпы орта білім беру...stud.kz/referat/show/67427*
5. *"Қазақстан-2050" Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси...adilet.zan.kz/kaz/docs/K1200002050*
6. *МУЗЫКА. Оқу бағдарламасы (орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында) Бастауыш білім беру (1-4 сыныптар) Наурыз 2016 ж. – 58 б.*
7. *12 жылдық білім беру тұжырымдамалары. №4 (мерзімді басылым), 2009 жыл.*
19. *Музыка. Оқулық: жалпы білім беретін мектептің 1-сынып оқушыларына арналған./Уразалиева М.А., Омарова С.Қ. – Алматы: Алматыкітап баспасы, 2017. – 96 б.*
20. *Музыка. Әдістемелік құрал: Оқулық: жалпы білім беретін мектептің 1-сынып оқушыларына арналған./Уразалиева М.А., Омарова С.Қ. – Алматы: Алматыкітап баспасы, 2017. – 108 б.*

МРНТИ: 14.07.03

А.Ақаш¹

¹БМ010600 – Музыкалық білім мамандығының 2 курс магистранты, Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан *aidana.akasheva.93@mail.ru*

ОРТА МЕКТЕПТЕГІ МУЗЫКАЛЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ ОҚУШЫЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РУХАНИ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада оқу-тәрбие үдерісіндегі маңызды орынға ие «шығармашылық» ұғымының педагогика ғылымынан өзге де ғылымдардың өзекті мәселесі ретінде ғалым-зерттеушілердің көзқарастарын келтіре отырып, олардың мән-мазмұны қарастырылды. Шығармашылықты дамыту – білімді терең меңгеруге, дағдылар мен іскерліктерді дамытуға, жауапкершілікті сезінуге, білімі мен іскерлігін тәжірибеде дербес өзбетінше қолдана білуге мүмкіндік береді. Шығармашылықтың болмауы жоғарғы сыныпта еш өзгертуге келмейтін үлкен мәселе, оқытудағы бөгет болып табылатын педагогикалық мәселе деп танымыз. Сол себептен де төменгі сыныптан бастап оқушыларды шығармашылыққа баулу қажеттілігі музыка сабағындағы оқушылардың орындайтын іс-әрекеттерімен байланыстырылып қарастырылды.

Түйін сөздер: шығармашылық, шығармашылықты дамыту, жаңалықты талдау, бағалау, педагогикалық мәселе, музыкалық іс-әрекеттер

Аннотация

Акаш А.

¹магистрант 2 курса специальности БМ010600 – «Музыкальное образование»
Казахского государственного педагогического университета,
г. Алматы, Казахстан

ДУХОВНАЯ ЗНАЧИМОСТЬ ТВОРЧЕСТВА В ФОРМИРОВАНИИ УЧАЩИХСЯ — СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ

В статье рассматривается сущность и содержание понятия «творчество» как актуальная проблема учебно-воспитательного процесса, приводя различные точки зрения ученых-исследователей педагогических, также других наук. Развитие творчества – дает возможность глубокому освоению знаний, развитию умений и навыков, чувства ответственности, самостоятельности при использовании своих знаний и умений на практике. Отсутствие творчества уже в старших классах проявляется как педагогическая проблема. Поэтому автор, рассматривая деятельность учащихся на уроке музыки, уточняет необходимость приобщения их к творчеству с раннего школьного возраста.

Ключевые слова: творчество, развитие творчества, анализ и оценивание новизны, педагогическая проблема, музыкальная деятельность

Abstract

A. Akash

¹student of the master's degree on specialty БМ010600 – Musical education
of the Kazakh State pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.

THE SPIRITUAL SIGNIFICANCE OF CREATIVITY IN THE FORMATION OF PUPILS IN SECONDARY SCHOOL

The article deals with the essence and content of the concept of "creativity" as an actual problem of the educational process, citing different points of view of scientists and researchers of pedagogical and other Sciences. The development of creativity-gives the opportunity to a deep development of knowledge, skills, sense of responsibility, independence in the use of their knowledge and skills in practice. The lack of creativity in high school manifests itself as a pedagogical problem. Therefore, the author, considering the activities of students in the music lesson, clarifies the need to involve them in creativity from an early school age.

Keywords: creativity, development of creativity, analysis and evaluation of novelty, pedagogical problem, musical activity

Білім беру саласындағы болып жатқан түбегейлі өзгерістер оқыту үдерісінде шығармашылыққа ерекше мән береді. Шығармашылықты дамыту мәселесі педагогикалық-психологиялық зерттеулерде бұрыннан қарастырылып келе жатқаны белгілі, десе де уақыт өткен сайын ол білім беру мекемелері мен

ата-аналарды толғандырып келе жатқан, өзекті педагогикалық мәселе болып танылады. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2018 жылғы жалпыға міндетті білім беру стандартында маңызды орынға ие болған шығармашылық білімнің негізгі мақсаты – шығармашылық қабілеттерді, сезімдік-эмоционалдық сананы, қиял мен ойлауды, талғамды дамыту арқылы шығармашыл тұлғаны қалыптастыру болып танылады. «Сурет салу, мүсіндеу, жапсыру және өнер туындыларын қабылдау мен түсіну дағдыларын, қоршаған ортаға эстетикалық қатынасты қалыптастыруды, өнер түрлері туралы қарапайым ұғымдарды, дербес шығармашылық іс-әрекетін іске асыруды қамтиды» [1, 4 б.]. Ал ол өз кезегінде келесідей оқу қызметінде: сурет салу, мүсіндеу, жапсыру, музыка арқылы жүзеге асады.

Ғылыми зерттеулерде «шығармашылық» ұғымы оқыту мүмкіндіктері мен тұлғалық арақатысына байланысты әртүрлі бағытта ашылады. Атап айтқанда, философиялық сөздікте «шығармашылық қайталанбайтын тарихи-қоғамдық мәні бар, жоғары сападағы жаңалық ашатын іс-әрекет», - деп түсіндірілсе [2, 77 б.], философиялық энциклопедияда: «шығармашылық – бұрын еш уақытта болмаған жаңа бір нәрсе тудырушы әрекет», – деп айқындалады [3,61 б.]. Өз кезегінде философ А.Спиркин: «Жеке бастың даралығы пікірінің, сенімінің, көзқарастың дербестігінен, жаттанды емес қайталанбас ерекшелігінен байқалады», - деген тұжырым жасады [4]. А.Ф. Осборнның пікірінше, ақыл-ой қабілеттері: жаңа нәрсені зерттеу, талдау және бағалау, ойды есте сақтау және қайта жаңғырту, жаңа идеяның туындауы және ойда елестете білуге бағытталады [5,10 б.]. Ал бұл қасиеттер шығармашылық қабілетті құрайды.

«Шығармашылық» ұғымының мазмұны «шығару», «іздену», «жаңаны ойлап табу» деген мағынаны білдіреді. Ол, жаңалық ашатын адамның әрекетінен, адамның мақсатқа бағытталған қызметіндегі ізденім-паздығы мен белсенділігінен, табандылығы мен жігерінен құралып, ақыл-ойы мен сезімінің бірегей-лігінен туындайды. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың жолдарын, құралдарын анықтау психология мен педагогика ғылымдарында өте ертеден зерттеліп келеді. Шығармашылық әлем-дік мәдениеттің барлық дәуіріндегі ойшылдардың назарында болғандығын «шығармашылық теориясын» жасауға деген көптеген ізденістердің болғандығынан байқауға болады, заман талабына сәйкес өзгеріс тауып жатқандығы тағы бар.

«Шығармашылық» ұғымы өте күрделі үрдіс ретінде психологиялық тұрғыдан да зерттелген. Ол іс-әрекеттің түрі болғандықтан тек адамға ғана тән. Ұзақ жылдар бойы шығармашылық барлық адамның қолынан келе бермейді деп қарастырылып келсе, қазіргі ғылым жетістіктері қабілеттің мұндай дәрежесіне белгілі бір шарттар орындалған жағдайда кез келген баланы көтеруге болатындығы жайлы көп айтуда. Психологиялық сөздікте шығармашылық ұғымына мынандай анықтама беріледі: «Шығармашылық – нәтижесінде жаңа материалдық және рухани байлық пайда болатын әрекет. Өзінің негізінде мәдени – тарихи құбылыс болып саналатын шығармашылықтың психологиялық аспектісі де бар: жекелік және үрдістік. Бұл жеке тұлғада нәтижесінде өзінің жаңалығымен, бөлектігімен ерекшеленетін өнім шығаруға қажетті қабілеттердің, білімнің, икемділіктің және дағдылардың болуын талап етеді» [6,44 б.]. Психолог Б.Д. Элькониннің пікірінше, «Шығармашылық – бұл ерекше тұрғыдағы жасампаздық, жағадан жасалған нәрсе, бұрынғы нәрселердің механикалық қайталануы емес, өзінің сонылығымен, біртұмалылығымен ерекшеленетін болса, өзін-өзі қуәландыратын, дәлелдейтін болса, онда бұл нәрсені туғызған шығармашылық акт туралы сөз қозғауға болады» [7,31 б.]. Өз тұрғысынан көрнекті психолог Л.Выготский «шығармашылық деп жаңалық ашатын әрекетті атаған», шығармашылық әрекеттің төрт кезеңін ерекше атап көрсетеді: дайындық кезеңі, инкубация – жасырын идеялар, тұйыққа тірелу кезеңі, интуицияны жарк етуі, эврика, тексеру кезеңі [8].

Ал Қазақстандық психолог ғалым Қ.Жарықбаев «Басқалардан көмек күтпей, мәселені шешуде басқа біреудің әдісін қайталамай, қалайда өзі шешуге тырысатын адам шығармашыл ойдың иесі», - деп толыққанды анықтама бергені біздің көңілімізге қонымды [9,19 б.]. «Білім және ғылым» атты энциклопедиялық сөздікте «шығармашылық» ұғымына төмендегідей анықтама берілген: қоғамның көпқырлы қажеттілігін қанағаттандыратын, жаңа сападағы материалдық және рухани құндылықтарды жасайтын адам әрекеті, процесі. Осы орайда шығармашылықтың төрт сатысын бөліп көрсетейік: даярлық, пісіп жетілу, ашылу – ізделіп отырған нәтижені сезе қоятын – орталық ерекше шығармашылық сәт, тексеру. Ойлау үрдісі үстемдік құрғанда қиялдау пайда болады; мақсат пен әрекет тәсілінің құрамдас бөлігі ретінде ол шеберлік пен бастамашылықтың міндетті шарты ретінде шығармашылық әрекет дәрежесіне көтеріледі. Олай болса, «шығармашылық» сөзінің түп негізі – «шығару», «ойлап табу» дегенді айғақ-тайды. Демек жаңа нәрсе ойлап табу, сол арқылы жетістікке қол жеткізу деп түсінуге болады. Шығармашылық іс-әрекет тұлғаның эмоциялық және еріктік салаларымен тығыз байланысты. Сезім едәуір күшті және шығармашылық белсенділіктің қайнар көзі болып табылады. Қандай да бір нәрсеге белсенділіктің жоғарылауы көбінесе шығармашылықтың негізі болып табылады. Көптеген ғалымдар қиялды белсен-

діруге түрткі болатын әртүрлі құралды көрсетеді. Шығармашылық белсенділік құралына қиялды белсендіру тактикасы жатады.

Педагогикалық зерттеулерде ғалым Н.Н. Тригубова, А.Қ. Рысбаева, С.А. Ұзақбаева, Б.А. Тұрғынбаева және т.б. білім алушылардың шығармашылық қабілетін дамытуда оқу үдерісін белсенді әдістермен жүргізу, әртүрлі педагогикалық технологияларды енгізу, оқушылардың шығармашылық қабілетін ынталандыратын оқу формаларын қолдану сияқты дидактика шарттарының анық болуының қажет екендігіне тоқталып өткен. Ғалым М.И. Махмутов шығармашылық анықтамасын былайша ұсынған: «Шығармашылық – эвристикалық қызмет, оның мәні тез түсінуден, негізгі идеяны, ұғымның мәнін аңғара қоюдан, күтпеген жерден әрекет тәсілін тауып алудан тұрады» [10, 3 б.]. Өз тұрғысынан, В.В. Давыдов «Жеке тұлғаның негізінде шығармашылық бастау жатыр, жеке тұлғаның маңызы оның жасампаздыққа мұқтаждығына және қабілеттілігіне байланысты», - деп есептеген [11, 15 б.]. Оқушылардың жаңа білімдік өнім алуға бағыт-талған әрекет барысындағы кешендік мүмкіндіктері ретінде шығармашылықты ғалым А.В. Хуторский қарастырады [12, 54 б.]. Психологиялық-педагогикалық әдебиеттердегі Л.С. Выготский, Т.В. Кудряцев, А.В. Петровский зерттеулеріне сүйене отырып, шығармашылық қабілеттің құрамын былайша анықтауға болады: шығармашылық ойлау, шығармашылық қиялдау және оқушылардың тапсырмаларды орындауда шығармашылық тәсілдерді қолдануы. Шығармашылық ойлау мен қиялдауды дамыту үшін оқушыда шығармашылық тапсырмаларды шешу, орындай білу білігін дамыту қажет. Шығармашылық тапсырма-ларды орындай білу жүйелі, және өнімді, еркін, кеңістікті қиялдауға тікелей байланысты. Шығармашылық қабілеттің дамуы әр қилы әрекет барысында жүзеге асады. Оқушының шығармашылық әрекеті – оның мұғаліммен бірлесе отырып, білім үрдісіндегі материалдық және рухани мәдени объектілерін жанаша сапалық тұрғыдан тануға, жасауға, өзгертуге бағытталған әрекетінің өнімді түрі деп түсінуге болады. Оқушылардың шығармашылық мүмкіндіктері В.В. Давыдов еңбегінде, «Шығармашылық жасөспірімдік кезеңде оқушы оқу әрекетінің жеке дара субъектісі ретінде дами бастайды», - деп көрсетеді [11, 2 б.].

Психолог Р.Жандильдинаның пікірінше, «баланы әрқашан шығармашылыққа ынталандырып, оның сәтсіздігіне түсіністікпен қарап, нақты өмірге сәйкес емес ойларына шыдамдылықпен қараған жөн. Жоғары шығармашылық мүмкіндігі бар баланың тәрбиесі үшін жайлы жағдай тудыру жеткіліксіз, бірақ батыс психологтары шығармашылық балаға ең басынан берілген, жеке оның бостандығына кедергі келтірмеу керек деп есептейді. Бірақ тәжірибеде олай болу өте аз: балалардың барлығы құрастыруға жол аша алмайды, шығармашылық белсенділігін көпке дейін сақтай алмайды. Егер оқытудың тиісті әдістерін қолданса, балалар шығармашылық түрін жоғалтпай, жоғары деңгейлі шығармалар жасайды» [13, 116.]. Ұзақ жылдар бойы шығармашылық барлық адамның қолынан келе бермейді деп қарастырылып келсе, қазіргі ғылым жетістіктері шығармашылықтың жоғарғы дәрежесіне белгілі бір шарттар орындалған жағдайда кез-келген баланы көтеруге болатындығы жайлы көп айтуда. Шығармашылыққа жету - күрделі рухани қажеттілік. Өзірге ол барлық адамдарда бірдей деуге болмайды. Ал қоғамда болып жатқан жаңару үдерістері әр адамнан күнделікті шығармашылық қайтарымды талап етіп отырғаны рас.

Музыкалық педагогика мен психология да шығармашылықтың білімділік, тәрбиелік мәнін жоғары бағалаған. Бірқатар ғалымдардың (Б.В.Асафьев, Б.Яворский, О.Апраксина, Л.Г.Арчажникова, Н.Черноиваненко, Л.Дмитриева, Н.Ветлугина және т.б.) еңбектерінде ол кеңінен қаралды. Балалардың музыканы қабылдауы, олардың шығармашылық бастауларының көзін ашу міндеттерін жүзеге асыру үдерісін зерттеген ғалым Б.Яворскийдің, есту, сенсомоторлық түйсіктердің белсендіруі бойынша ұсыныстары сол замандағы жаңашылдығы болып табылады. Шығармашылықты музыкалық қабылдау, музыкалық талғамды дамыту тұрғысынан қарастырған Б.Асафьев, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпалын тигізетін хормен ән айту әрекеттеріне аса назар аударуды ұсынды. Сол негізде музыкалық ойлауды дамыту, талдау, салыстыру нәтижесінде музыкалық материалды саралау, сұрыптау, баға беру сияқты ойлау үрдісінің жүріп жатқандығын, шығармашылыққа жетелейтін осындай салыстыру әдісі музыканың табиғатын, ондағы қарама-қарсылықты, қайтальнымдарды жете түсінуге, есту дағдыларының қалыптасуына жағымды ықпалын тигізетіндігін атап өткен болатын. Музыкалық тәрбие мәселесіне қатысты еңбектердің авторы О.Апраксина эмоционалдылық пен саналылықтың, көркемдік пен техникалық принциптердің бірлігіне сүйене отырып, шығармашылықты дамытудың қажеттілігі жайлы құнды ұсыныстар жасаса, өз тарапынан зерттеуші Н.Садоян шығармашылықтың шыңы – бастауыш сынып оқушыларының музыкалық суырыпсалмалығын қадағалау қажеттілігіне аса назар аударуды ұсынды [14].

Шығармашылық педагогикасының негізгі мақсаты – бүгінгі күн талаптарынан туындаған, озық қоғамға лайықты жаңа сана, рухани сапа қалыптастыру және дамытуда тың жолдар мен соны шешімдер іздестіру болып табылады. Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында көрсетіл-

гендей, шығармашылық жұмыстарды жасау үшін тәсілдер мен техникаларды, материалдың қасиеті мен мүмкіндіктерін, идеяны дамытуда түрлі дереккөздерден алынған ақпаратты, оның ішінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалана отырып, шығармашылық жобаларды орындау және идеяларды, оның ішінде музыкалық компьютерлік бағдарламаларды сүйеніп, оны тиімді пайдалана отырып, білімдерді, дағдыларды, ақпаратты, шығармашылық жұмысты әзірлеуде өнердің әртүрлі элементтерін синтездейді. Көркем және музыкалық жұмыстардың негізгі мақсатын, образдары мен идеяларын, шығармашылық жұмыстарды жасау үшін мәнерлілік құралдары мен материалдың қасиетін, көркем еңбек бойынша жеке әрі ұжымдық орындалған жұмыстарды, үйренетін музыканың адамгершілік-эстетикалық жағын, алынған шығармашылық қызмет нәтижесін, музыка мен көркем шығармашылықтың өмірдегі рөлін бағалайды [1, 7 б.].

Оқушылардың бастауыш сыныпта қаншалықты саналы, шығармашылықпен, ынта жігермен оқыға-нына байланысты, келешекте олардың ойлау үдерісінің дамуы, теориялық білімінің тәжірибелік іс-әрекет-пен үйлестіре алуында өзбетінділік пайда болады. Шығармашылық жаңалық пен жоғары сапаны көрсететін сабақтың барлық үдерісіне тән.

Демек, музыка сабағында шығармашылық көрінісін, оны дамыту мүмкіндіктерін келесідей музыкалық іс-әрекеттерде байқай аламыз: білімді оқушылар ойын арқылы меңгереді, ойнағанда қуанады, дабылдың соғылғанын естіп, көргенде, музыкалық құралдармен ұрмалы аспапта ойнап әрекет жасайды. Әнді орындау барысында қарапайым қимылдармен би әуеніне көңілді сипат бере алады. Музыкалық аспаптарды, музыка-лық фразалардың жоғары және төмен дыбысталуын ажыратады, ересектермен бірге ән айтуға ықылас танытады. Шығармадағы музыкалық қарқынды, жоғары дыбыстарды ажыратады, әуеннің басы мен соңына назар аударады. Дауыс тембрін ажыратады, әнді созып айтады, сөздерді анық айтады; би, музыкалық-ырғақты қимылдарды орындайды. Балалардың музыкалық аспаптарында ойнаудың қарапайым дағды-ларына ие болып, музыкалық дыбыстың, ұзақтығының, тембрінің негізгі қасиеттерін ажырата алады. сол ретте, әнді ойдан шығарып айту қабілетіне ие болады. Музыкалық аспап сүйемелдейтін әуенді, регистр дыбысын ажырата алады. Балаларға арналған музыкалық аспапта ойнау барысында, ән айтқанда, билегенде минорлы және мажорлы дыбысталуы қабылдап, қайта жаңғырта алады.

Әдетте, шығармашылық қабілеттің дамуы мектеп жасында анық көрініс береді. Мектеп жасы, яғни оқушылық кезең – психофизиологиялық функциялардың жан-жақты даму кезеңі. Бұл кезеңде, оқушы-лардың қоршаған орта құбылыстарына баға беруге көзқарасы қалыптасып дағдыланады, өзгелерге сын айта білу деңгейіне көтеріледі, танымдық қызығушылығы, зерттеушілік-ізденімпаздық белсенділігі арта-ды, шығармашылық іс-әрекетке қабілеттілігі қалыптасады. Шығармашылықты дамыту мәселесіне қатысты әдебиеттерді, музыка сабағындағы шынайы көріністерді зерттей келе, шығармашылық қабілет-тер оқушы-ларға аса қажет, әрі ол дамытушы және денсаулықты жақсарту рөліне ие екендігі айғақталды. Ол өз кезе-гінде баланы өзін-өзі реттеуге, жеке тұлғалық қабілетінің дамуына, импровизация жасай алуына жетелейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты
[/http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669](http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669)
- *Философиялық сөздік.* – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 1996. – 77 б.
- *Нұрғалиев Р.Н., Ақмамбетов Ф.Ф. Философиялық сөздік.* – Алматы, 1996. – 62 б.
- *Спиркин А. Основы философии: Учебное пособие для вузов.* – М., 1988. – 592 с.
- *Осборн А.Ф. Управляемое воображение.* – М.: «Дидакт», 1994.
- *Психология словарь /Под общей редакцией А.В.Петровского.* – М., 2007. – 59 с.
- *Психология детей дошкольного возраста /Под ред. А.В. Запорожца, Б.Д. Эльконин.* – М., 1964. – 352 с.
- *Выготский Л.С. Педагогическая психология.* – М., 2005. – 671 с.
- *Жарықбаев Қ. Развитие психологической мысли в Казахстане во второй половине XIX века.* – Алматы, 1986. – 168 с.
- *Махмутов М.И. Теория и практика проблемного обучения.* – Казань, 1972. – 365 б.
- *Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения.* – М., 1986. – 240 с.
- *Хуторский А.В. Основы обучения: Дидактика и методика. Учеб.пособие для студ. высш. заведений.* – М., 2007. – 352 б.
- *Жандильдина Р.Е. Мектепке дейінгі жаста шығармашылық қабілеттің даму ерекшеліктері //Қызықты психология.* – №4-5, 2009.
- *Садоян Н.О. О некоторых наблюдениях над музыкальной импровизацией младших школьников. Музыкальное воспитание в школе. Вып2.* – М., 1976. – С.58-71.

Сыдыкова З.Е.¹, Кожабекова Р. Т.², Абитиярова А.А.³

¹к.п.н., Международный гуманитарно-технический университет,
г. Шымкент, Казахстан

²к.ф.н., Международный гуманитарно-технический университет,
г. Шымкент, Казахстан

³к.ф.н., Международный гуманитарно-технический университет,
г. Шымкент, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ШКОЛЬНИКОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация

Экологическая проблема занимает одно из ведущих мест среди проблем современности. Несмотря на возросшее внимание к вопросам экологического образования в современном мире, проблема поиска эффективных путей воспитания экологической культуры школьника является особо актуальной. Надвигающийся экологический кризис демонстрирует обострение проблемы взаимодействия человека, общества и природы, произошедшие за последние десятилетия. Сегодня мировое сообщество приходит к пониманию того, что одной из главных причин возникновения кризиса является низкий уровень культуры людей, в том числе и экологической. Человечество постепенно осознает, что воспитание экологической культуры человека выступает средством сохранения природы и цивилизации.

с данной статье рассмотрены проблемы формирования экологической культуры школьников с использованием инновационных технологий в учебно-воспитательном процессе. Проведен теоретический анализ научных трудов ученых по данной проблеме, полностью раскрыта сущность понятия экологической культуры школьников.

Ключевые слова: экологическая культура, инновационные технологии, традиции, педагогические условия, экологические знания.

Аңдатпа

З.Е. Сыдыкова¹, Р.Т. Кожабекова², А.А. Абитиярова³

¹п.ғ.к., Халықаралық гуманитарлық-техникалық университеті, Шымкент қ., Қазақстан

²ф.ғ.к., Халықаралық гуманитарлық-техникалық университеті, Шымкент қ., Қазақстан

³ф.ғ.к., Халықаралық гуманитарлық-техникалық университеті, Шымкент қ., Қазақстан

ОҚУ-ТӘРБИЕ ҮРДІСІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Экологиялық мәселе қазіргі заманғы мәселелер арасында жетекші орындардың бірі болып табылады. Қазіргі кезде экологиялық білім беру мәселелеріне назар аударғанына қарамастан, оқушылардың эко-логиялық мәдениетін тәрбиелеудің тиімді жолдарын іздестіру мәселесі аса өзекті болып табылады. Алға жылжып келе жатқан экологиялық дағдарыс соңғы онжылдықта болған адам мен қоғамның, табиғаттың өзара іс-қимылы мәселелерінің шиеленісуін көрсетеді. Бүгінгі таңда, әлемдік қауымдастық дағдарыстың туындауының басты себептерінің бірі – адамзат мәдениетінің оның ішінде экологияның төмен деңгейі екендігін түсінеді. Адамзат бірте-бірте адамзаттың экологиялық мәдениетін қалыптастыру табиғат пен өркениетті сақтаудың құралы екенін түсінеді.

Бұл мақалада оқу-тәрбие үрдісінде инновациялық технологияларды қолдану арқылы оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру мәселелері қарастырылған. Осы мәселе бойынша ғалымдардың ғылыми еңбектеріне теориялық талдау жүргізілді, оқушылардың экологиялық мәдениеті ұғымының мәні толығымен ашылды.

Түйін сөздер: экологиялық мәдениет, инновациялық технологиялар, дәстүрлер, педагогикалық шарттар, экологиялық білім.

Abstract

Sydykova Z.E.¹ Kozhabekova R.T.², Abityarova A.A.³

¹Ph.D., International Humanitarian and Technical University, Shymkent, Kazakhstan

e-mail: zuhra0007@mail.ru

²Ph.D., International Humanitarian and Technical University, Shymkent, Kazakhstan

e-mail: Kraixan74@mail.ru

³k.f.n., International Humanitarian and Technical University, Shymkent, Kazakhstan

e-mail: a.aygul @ mail.ru

FORMING ENVIRONMENTAL CULTURE OF SCHOOLCHILDREN WITH THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN EDUCATIONAL AND EDUCATIONAL PROCESS

The environmental problem is one of the leading places among the problems of our time. Despite the increased attention to environmental education in the modern world, the problem of finding effective ways of educating a student's environmental culture is particularly relevant. The impending ecological crisis demonstrates the aggravation of the problems of interaction between man, society and nature that have occurred over the past decades. Today, the world community comes to understand that one of the main causes of the crisis is the low level of culture of people, including the environmental one. Mankind gradually realizes that the upbringing of the ecological culture of man is a means of preserving nature and civilization.

This article discusses the problems of the formation of the ecological culture of schoolchildren using innovative technologies in the educational process. A theoretical analysis of the scientific works of scientists on this issue was carried out, the essence of the concept of the ecological culture of schoolchildren was fully disclosed.

Keywords: ecological culture, innovative technologies, traditions, pedagogical conditions, ecological knowledge.

— современных условиях, когда проблемы защиты и охраны окружающей среды приобрели глобальный характер, формирование у подрастающего поколения экологической культуры, заботливого и бережного отношения к родной природе, приобщение школьников с самого раннего возраста к активной и самостоятельной природоохранительной деятельности – все это по праву выступает важнейшей задачей для педагогической науки, от успешного решения которой зависит уверенность людей в завтрашнем дне, здоровье и благополучие настоящего и будущих поколений. В этой связи объективной потребностью необходимым условием устойчивого развития современной казахстанской общества становится поиск педагогических условий и разработка эффективных: путей гармонизации отношений между человеком и природной средой, сущность которых определяется экологической культурой личности и общества в целом.

Много сил потрачено человечеством для того, чтобы научиться не просто существовать в природной среде, но и взаимодействовать с ней. Идеальными в плане экологии можно назвать взаимоотношения наших предков с природой. На протяжении веков казахский народ создавал сложную культуру, в которой все (от пословиц и поговорок до религиозно-обрядовых праздников) было связано с особенностями природно-климатических условий. Передавая из поколения в поколение любовь и уважение к родной земле, прививая детям с самого раннего возраста правила и нормы разумного и бережного природопользования («Родная земля – золотая колыбель», «Срубил одно дерево – посади десять») казахи никогда не стремились возвыситься над природой, покорить ее, проявляя дань уважения и наделяя божественной силой мощь природных стихий. В детских народных играх, устном народном творчестве, различных жанрах на родного искусства, приметах и поверьях хранился и передавался свод нерушимых правил гармоничного природопользования, нарушение которых могли привести к нарушению экобаланса: «Не разорай птичьи гнезда и не нарушай муравьиные дома, иначе та же участь может постигнуть и твое жилище», «Разорил воробьиное гнездо, разбил воробьиные яйца – быть твоему лицу веснушчатым», «Щиплешь без надобности траву, портишь зеленые насаждения – завянешь в молодости». Даже в процессе охоты люди проявляли сдержанность и не убивали ради удовольствия или сиюминутной выгоды отдельные виды животных. «Стреляющего в орлов или беркутов может постигнуть беда», «Не трогать сову и летучую мышь – обречешь себя на страдания» - гласит народная мудрость. Такое проявление уважения и бережного отношения к окружающему миру по праву можно назвать экологичным, а вековые традиции воспитания детей, система духовно-нравственных ценностей, созданная народной культурой казахов, сохраняют свою актуальность и значимость в контексте экологического воспитания современных детей [1, с.76; 2, с.57;3, с.147].

Ценные идеи о необходимости воспитания детей в духе уважения к природной среде воплощены в трудах казахских просветителей, педагогов, общественных деятелей, воспитанных на народных традициях, Ш.Уалиханова, Ы.Алтынсарина, А.Кунанбаева, А.Букейханова, М.Жумабаева, И.Жансугурова,

С. Сейфуллина, А. Касымова и др.. В частности, Ыбрай Алтынсарин в своих поэтических рассказах, включенных в "Киргизскую хрестоматию" [4, с.210]. неоднократно подчеркивает влияние природы на нравственное становление личности. Современные условия жизни во многом отличаются от тех, в которых жили и трудились наши предки. Понимание необходимости и значимости экологического воспитания детей во многом обусловлено не внимательным и чутким отношением к природе, а катастрофическим состоянием природной среды, уровнем ее загрязнения, предчувствием ответной реакции на губительное отношение к ней со стороны человека. Все это усугубляется еще и тем, что в наши дни взрослое поколение, призванное обучать и воспитывать детей, не имеет достаточного опыта по охране и защите окружающей среды, т.к. данный аспект воспитательной работы долгие десятилетия рассматривался в числе второстепенных задач и носил формальный характер. В этой связи возникает острая потребность в обновлении экологического содержания, форм и методов воспитательной работы, в изучении и обобщении ценного опыта взаимодействия с окружающим миром природы, отраженного в культурном наследии прошлого в контексте актуальных педагогических концепций, для того, чтобы помочь современному подрастающему поколению осознать всю ценность, мощь и красоту природы, воспитать созидательное, а не потребительское отношение к ней, сформировать твердую убежденность в необходимости охраны и защиты окружающей среды. В связи с обострением экологической кризисной ситуации в мире начинается интенсивное исследование проблем экологического образования и воспитания. Общие подходы, отражающие принципы

25. основные средства его реализации, определяют ведущие российские ученые (А.Н. Захлебный, И.Д. Зверев, Н.М. Мамедов, Л.П. Пчелко, И.Т. Суравегина, С.Д. Дерябо, А.Я. Левина и др.); исследователи справедливо считают, что экологическая культура является важным критерием оценки всесторонней развитости личности, выражением ее ответственного отношения к социоприродной среде.

Проблемы экологического образования и воспитания изучались и казахстанскими учеными: Н.С. Сарыбековым, А.С. Бейсеновой, Ж.Б. Шилдебаевым, М.Н. Сарыбековым, М.А. Лигай, Г.К. Длимбетовой, А.Г. Сармурзиной, В.В. Егоровым, А.К. Сатынской, В.П. Карибжановой.

ряде исследований рассматриваются отдельные аспекты проблемы экологического воспитания младших школьников: формирование бережного отношения к природе (Л.П. Салеева, Н.Д. Соколова), нравственно-экологическое воспитание (С.П. Карпеев, Т.П. Южакова, В.П. Карибжанова), роль школы, семьи и внешкольных учреждений в экологическом воспитании (Ш.Ж. Арзымбетова), формирование экологической культуры младших школьников (Е.В. Яковлева), педагогические условия экологического образования и воспитания (А.К. Егинисова).

Национально-региональный аспект в процессе экологического образования и воспитания учащихся в своих исследованиях отражали такие ученые, как Б.Ш. Алиева, Т.А. Бабакова, Л.В. Моисеева, Н.Ш. Блягоз, С.И. Фомина, В.А. Рыкованов, М.Ю. Гильденков, Б.И. Демьяненко, В.И. Демченко, П.Н. Станкевич, И.Л. Беккер, О.Е. Винокурова, И.Б. Жуковин, О.В. Попова, Г.В. Буковская, О.С. Монгуш, Н.С. Иванова, М.Н. Сарыбеков, З.К. Конурова, Н.Т. Есеналина, Ш.И. Джанзакова, Ж.К. Тлешова и др.

Для нашего исследования значительный интерес представляют работы, в которых исследуются проблемы реализации инновационных технологий в учебно-воспитательном процессе (В.П. Беспалько, Б.Т. Лихачев, В.М. Монахов, М.Ж. Жадрина), исследования в области образовательных технологий (Г.К. Селевко, М.В. Кларин, И.Р. Юсуфбекова, а также работы, в которых представлены отдельные аспекты совершенствования экологического образования с позиции инновационного подхода (Испандиярова А.М., Ингенбаева А.С., Даменова А.Х). Проведенный теоретический анализ научных трудов М.В. Емельяновой, И.Т. Суравегиной, Н.С. Сарыбекова, М.Н. Сарыбекова, А.Б. Бейсеновой, З.К. Конуровой, Ш.И. Джанзаковой, Б.Ш. Алиевой, А.М. Испандияровой и др. ученых в целях исследования различных подходов ученых к определению сущности экологической культуры показал, что данное понятие большинство ученых относят, во-первых, к явлениям, непосредственно связанным с научно-экологическим развитием общественного и индивидуального сознания, что позволяет рассматривать данное понятие в совокупности личностных и общественных позиций; во-вторых, экологическая культура рассматривается как часть общей культуры. Учитывая данные теоретические положения и принимая за основу определения сущности исследуемого понятия, приведенные в научных исследованиях Ш.И. Джанзаковой, С.А. Карпеева, Б.Ш. Алиевой, под экологической культурой мы понимаем часть общей культуры личности, которая представляет наличие определенных ее качеств, обеспечивающих экологически обоснованное взаимодействие человека с окружающей средой - природной и социальной. Экологическая культура всегда существует в определенных пространственных и конкретно-исторических условиях. Поэтому она испытывает воздействие и со стороны пространственных факторов (количественных и качественных) особенностей ландшафта, местонахождения страны, наличия в ней водных и иных путей сообщения,

размеров ее общей и сельскохозяйственной территорий, их качества (полезные ископаемые, плодородие почвы и т.д.), и со стороны факторов временных (тот или иной период исторического развития данной хозяйственной культуры, этап воздействия на нее иных культур).

Экологическая культура общества как особая специализированная сфера культуры всегда связана с деятельностью по производству **жизни** (жизнеобеспечением) и воплощена в таких своих носителях, как технология, обычаи, нормы права, в определенных институциональных структурах. Прежде всего экологическая культура представлена в институциональной системе общественного разделения труда. Деятельность людей по жизнеобеспечению за пределами этой институциональной системы сопряжена с обыденной экологической культурой (например, производство потребительских стоимостей для потребления внутри данной хозяйственной единицы, ведение подсобного хозяйства) [5, с.86]. Исторически на базе стихийно складывающихся образцов хозяйствования и взаимоотношений постепенно складывалась особая, институционально оформленная и закреплённая, специализированная экологическая культура, имеющая своих субъектов. Субъектами специализированной экологической культуры в современном обществе выступают, с одной стороны, руководители предприятий, учреждений, с другой - ученые (социологи, экологи, юристы, экономисты, педагоги, психологи и т.д.).

В своем развитии экологическая культура преследует следующие цели:

- Создание законодательных и нормативных рамок экологической деятельности.
- Создание систем информации и связи.
- Создание природоохранных институтов.

Экологическая культура есть совокупность институционализированных способов деятельности, которыми конкретные общества, группы и индивиды адаптируются к экологическим условиям своего существования. Экологическая культура состоит из поведенческих стереотипов и экологических знаний.

Экологическая культура – это система знаний и умений, ценностных ориентаций человека в области науки, искусства, верований, обычаев и традиций, также активной деятельности по сохранению и улучшению окружающей среды

Уровнями экологической культуры являются:

- в массовое экологическое сознание (потребительские и трудовые мотивации);
- в культура лиц, принимающих инвестиционные и распорядительные решения в государственных, общественных и частных структурах;
- в теоретическая культура (исследователи и преподаватели). Экологическую культуру можно представить как систему ряда взаимосвязанных компонентов.

Компоненты экологической культуры означают следующее:

- экологические знания (социальные, естественнонаучные и т.д.);
- экологическое мышление как способность установления причинно следственных и других видов связей;
- экологическое поведение, при котором осуществляется переход экологических знаний, экологического мышления в повседневную норму поступка;
- культура чувств, т.е. способность к сочувствию, переживанию и т.д.

Экологическая культура означает новый тип культуры с переосмысленными ценностями. Экологическую культуру можно определить как совокупность материальных и духовных ценностей, а также способов человеческой деятельности. Данное понятие включает в себя достижения экологических знаний, навыков, экологически продуманную технологию и всю систему поведения людей, направленную на сохранение природных условий, необходимых для прогрессивного развития общества. На основании научных исследований С.И. Фоминой, А.П. Сидельковского, Л.В. Романенко [6, с 201; 7, с.15] нами выделены основные идеи, составляющие основу теоретико- методологической модели формирования экологического сознания младших школьников: зависимость усвоения экологических знаний от сформированности этно-экологических представлений, что связывает у младших школьников полученные в учебном процессе знания с национальным мироощущением, мировосприятием и миропониманием; связь, соотношение значимости этноэкологических теоретических знаний по биологии, экологии и показ познавательных перспектив этноэкологических знаний; активизация чувственного познания при усвоении этноэкологических знаний и создание положительно-эмоционального отношения к природоохранительной работе; утверждение положения о том, что диалектическое становление народной педагогики ориентировано на отношение к миру не по модели господства и подчинения, а на нравственную ответственность перед собой и миром (А.П. Сидельковский); основной идеей экологии человека в народной педагогике является признание природного равенства людей, самоценности и уникальности каждого индивида, его неразрывного единства с окружающим миром; природосообразность и естественность в народной педагогике характеризуется глубоким пониманием внутреннего мира: поступков, мотивов деятельности и интересов, а также роли природы в нравственном становлении человека; взаимодействие

младших школьников с природой строится (в процессе педагогической помощи) как целостный процесс, позволяющий соединить природоохранительное воспитание с развитием склонностей и способностей каждого экологического сознания и самосознания; деятельность учащихся среди природы, ее способы, сознание школьников и ученических коллективов рассматриваются как инструменты комплексного педагогического влияния на процесс формирования и развитие личности; для развития бережного отношения к природе человек должен обрести экологический стиль мышления, преодолеть потребительское отношение к ней, учитывать совокупные воздействия на среду обитания; переориентация содержания и целей современного образования возрождает истинное значение принципа природосообразности; осознание и прочувствование уникальности человека на всех уровнях субъектного мира, формирующегося по всем измерениям в глобально экологическом контексте.

Таким образом, экологическая культура характеризуется глубоким и всеобщим осознанием себя как части природной среды и как субъекта, ответственного перед собой, перед живущими и последующими поколениями. Экологическая культура включает в себя экологические мотивы, на основе которых и формируются экологически значимые качества, ценностные ориентации, обуславливающие статусную роль и имидж, социальные установки, имеющие определенную экологическую выраженность и направленность. Однако данное определение требует уточнения возрастной категории младшего школьного возраста. Становление экологической культуры у младших школьников – многогранный и сложный процесс, который протекает далеко не всегда по прямой восходящей линии, ибо интересы, мотивы, стремления, установки и другие качества личности младших школьников очень подвижны и неустойчивы. Именно в этот период развития и становления личности происходит значительная «переоценка ценностей», выработка «своего индивидуального стиля» поведения, взаимоотношения с природой, с окружающей средой. Рассматривая возрастные особенности развития младших школьников, мы определили, что такие качества, как восприимчивость, зависимость от мнения взрослых, особенности памяти, мышления, чувственное восприятие, позволяют характеризовать младший школьный возраст как наиболее благоприятный для формирования культурных ценностей, развития устойчивых взглядов и убеждений, формирования норм и правил экологического поведения.

Учитывая данные возрастные особенности младших школьников, а также опираясь на вышеприведенное определение исследуемого понятия, представляется возможным утверждать, что экологическая культура младшего школьника – это *интегральное социальное образование, которое проявляется во внутренне согласованных, координированных способах экологического мышления, оценках и отношениях, чувствах и действиях, обусловленных как самой личностью младшего школьника, так и спецификой эколого-педагогической деятельности*. На основании данного определения представляется возможным выделить структурные составляющие экологической культуры младшего школьника: *экологические знания* (содержательный компонент), *экологические чувства* (ценностный компонент), *экологическое мышление* (мотивационный компонент), *экологическая деятельность* (деятельностный компонент) [8, с.12]. На основании данных компонентов, а также с учетом критериев, показателей и уровней сформированности можно объективно оценивать степень приобщенности ребенка к ценностям экологической культуры. Принимая во внимание данные теоретические положения, можно сформулировать главные задачи по формированию экологической культуры младших школьников:

– необходимо создание целостной взаимосвязанной системы целей, задач, содержания, форм, методов

и средств обучения в этом возрасте;

– в основе системы должно находиться развитие познавательных, ценностных, нормативных, практически-действенных сторон ответственного отношения к природной и социальной среде;

– необходимо создать положительное эмоциональное отношение к окружающей среде на основе единства чувственного и рационального познания окружения человека;

– привитие навыков правильного поведения в окружающей среде, формировать умение прогнозировать последствия своих действий в природе;

– формирование представления о нормах поведения человека в определенных экологических ситуациях, нетерпимого отношения к антиэкологическим действиям должно базироваться на нравственных, эстетических, этнопедагогических критериях.

Эффективное достижение задач формирования экологической культуры младших школьников возможно, на наш взгляд, посредством создания целостной системы приобщения младших школьников к ценностям экологической культуры, охватывающей все составляющие учебно-воспитательного процесса в начальной школе. Особое значение в современных условиях реформирования системы образования в РК отводится реализации образовательных и воспитательных возможностей инновационных педагогических технологий в процессе формирования экологической культуры младших школьников

Эффективное использование образовательно-воспитательных возможностей инновационных педагогических технологий в целях формирования экологической культуры младших школьников

требует опоры на ряд педагогических условий, предполагающих необходимость учета возрастных, социальных факторов формирования личности младших школьников, достаточный уровень готовности педагогов к инновационному воплощению задач формирования экологической культуры учащихся. Следует особо подчеркнуть необходимость учета этнокультурных и природно-климатических факторов, предполагающих проектирование учебно-воспитательного процесса на основе инновационных техно-логий с учетом особенностей и самобытной культуры казахского народа, педагогические средства которой содержат много полезной информации, понятной и интересной детям, оказывающей как воспитательное, так и образовательно-развивающее воздействие на формирование базовых экологи-ческих компетенций младших школьников.

Список использованной литературы:

- 1 Калыбекова А.А. *Возможности использования средств народной педагогики в экологическом воспитании школьников.* //В сб. III Межреспубликанских Тажибаевских чтений «Этнопсихология и этнопедagogика». – Алматы, КазНУ им. Аль-Фараби, 2003. – С.76-78
- 2 Жайлауова М.К. *Народная педагогика в экологическом воспитании младших школьников. Педагогическое образование и наука.* №1, 2006. – С.57-58
- 3 Есеналина Н.Т. *Этнопедagogические условия экологического образования в воспитании учащихся начальных классов. Дис... к.п.н.* – Астана: ЕГИ. – 22.10.2004. – 145 с.
- с Кунанбаев А. *Избранное. Стихотворения, поэмы, слова назидания.* – М., 1981
- с Агаджанян Н.А., Торшин В.И. *Экология человека.* – М.:Экоцентр, 1994, 128 с.
- с Фомина СИ. *Прогрессивные идеи и опыт народной педагогики Мари в экологическом воспитании младших школьников. дисс... канд.пед.наук: 13.00.01.* – М., 1990. – 303 с.
- с Романенко Л.В. *Формирование у студентов педвуза готовности к экологическому образованию школьников. Автореф. дисс... канд. пед. наук: 13.00.01.* – Волгоград, 1990. – 20 с.
- с Сыдыкова З.Е. *Формирование экологической культуры младших школьников с использованием инновационных технологий в учебно-воспитательном процессе. Автореф. дис...канд.пед.наук.* – Шымкент, 2007. – 26 с.

МРНТИ 14.25.05

*Досбенбетова А.Ш.*¹

¹ д.п.н., профессор Южно-Казахстанского государственного педагогического университета, г. Шымкент, Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ПРОФОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЫ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

и статье рассматриваются актуальные проблемы профориентации школьников. В ней дается определение профессиональной ориентации как системы оказания помощи учащимся в реализации их прав в области образовательных и профессиональных возможностей, свободном и осознанном выборе профессии и места учебы в соответствии с профессиональными интересами, индивидуальными способностями и психофизиологическими особенностями.

и данной статье рассмотрены компоненты профориентации и их характеристики. Приводятся примеры инновационных форм и методов профориентации в казахстанских школах. Предлагается авторская программа профессионального самоопределения учащихся «Ты и твоё будущее». При этом акцент делался на актуальность, востребованность, пути получения образования по данной профессии, возможности дальнейшего трудоустройства. Даются практические рекомендации по совершенствованию работы в данном направлении.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, профессиональное самоопределение, авторская программа, инновационные методы профориентации.

Аңдатпа

*А.Ш. Досбенбетова*¹

¹ п.ғ.д., Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университетің профессоры

Шымкент қ., Қазақстан

ЗАМАНАУИ МЕКТЕПТЕРДЕГІ КӘСІБИ БАҒДАРЛАУ БОЙЫНША ЖҰМЫС МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мақалада оқушыларды кәсіби бағдарлаудың өзекті мәселелері қарастырылған. Кәсіби бағдарлауға оқушылардың білімі және кәсіби мүмкіндіктері аясында құқығын жүзеге асыру, олардың кәсіби қызығу-шылығы, жеке қабілеттері мен психофизиологиялық ерекшеліктеріне сәйкес еркін және саналы түрде оқу орнын және мамандық таңдауда көмек көрсету жүйесі ретінде қарастыра отырып, анықтама берілді. Кәсіби бағдарлаудың мазмұны мен компоненттері көрсетілген. Қазақстандық білім беру мекемелерінде жүргізілетін кәсіби бағдарлаудың инновациялық формалары мен әдістеріне мысалдар көрсетілген. «Сен және сенің болашағың» атты оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауына арналған авторлық бағдарлама ұсынылды. Автор тәлімгердің мамандық бойынша білім алу жолдары мен жұмыспен қамту мүмкіндіктерінің өзектілігі мен қажеттілігіне басты назар аударады. Қарастырылған бағыт бойынша жұмысты жүзеге асыруға практикалық ұсыныстар берілді.

Түйін сөздер: кәсіби бағдарлау, кәсіби өзіндік анықтау, авторлық бағдарлама, кәсіби бағдарлаудың инновациялық әдістері

Abstract

Dosbenbetova A.Sh.¹

¹*The Doctor of Education, professor South Kazakhstan State Pedagogical University
Shymkent, Kazakhstan*

ACTUAL PROBLEMS OF UPDATING THE CONTENT OF PRO-ORIENTATION WORK IN MODERN SCHOOL

The article contains current issues of vocational orientation of students. It is given the definition of vocational orientation, the realization of the right of students in the framework of educational and professional opportunities, in accordance with their professional interests, individual abilities and psychophysiological features, free and informed approach to the choice of educational institution and specialty. It is specially noted the content and components of vocational guidance. The text gives a valuable information on examples of innovative forms and methods of vocational guidance held in Kazakhstan educational institutions. The author focuses on the need and relevance of learning paths and employment opportunities in the specialty. Practical recommendations for the implementation of work in this area are given.

Keywords: professional orientation, professional self-determination, author's program, innovative methods of professional orientation.

Президент нашей страны в Послании «Стратегия «Казахстан-2050» Новый политический курс состоявшегося государства», отмечая сложную обстановку как в мировой экономике, так и политике, связанную с жесткой конкуренцией высокоразвитых стран, стремящихся попасть в глобальный список Топ-30, подчеркивает, что «все страны-участницы прошли путь глубокой модернизации, имеют высокие показатели инвестиций, научных разработок, производительности труда, развития бизнеса, стандартов жизни населения» [1]. Поэтому для создания конкурентоспособного молодого поколения Казахстана важен выбор профессий. Выбор профессии стал серьезной жизненной проблемой для большинства учащихся школы. Профессиональная ориентация в школе приобретает новое качество. Она является не только важнейшим компонентом образования, но и его приоритетной целью.

В Законе «Об образовании» Республики Казахстан профессиональная ориентация рассматривается как предоставление информации и консультационной помощи учащимся в реализации прав в области образовательных и профессиональных возможностей, свободном и осознанном выборе профессии и места учебы в соответствии с профессиональными интересами, индивидуальными способностями и психофизиологическими особенностями [2]. Если эта работа будет выполнена квалифицированно, как задумано разработчиками, то в будущем Казахстан сможет максимально сократить количество безработной молодежи, которая так и не смогла найти своего места в жизни.

Согласно статистике, более 70 процентов вакансий на рынке труда составляют рабочие и технические специальности. Однако при выборе профессии школьники и студенты зачастую опираются лишь

на престиж учебного заведения и название специальности. И как итог – огромная армия юристов, экономистов, которые сегодня, к сожалению, являются невостребованными на рынке труда. Например, за последние 12 лет в Казахстане было подготовлено 185 тысяч юристов. При этом качество их подготовки оставляет желать лучшего, поскольку зачастую ВУЗы преследуют в большинстве своём лишь «коммерческий интерес», и в результате большинство новоявленных юристов к современным условиям жизни не подготовлены и не востребованы на рынке труда. Для того, чтобы исключить ситуацию с огромным количеством невостребованных специалистов необходимо активизировать профориентационную работу [3].

11. педагогической науке значительную разработку получили проблемы профессиональной ориентации школьников в исследованиях Е.А. Климова, Ш.Э. Гизатулина, В.Д. Шадрикова, В.Д. Сахарова, С.Н. Чистяковой, И.Т. Чариева, Х.Ф. Рашидова, К.А. Дуйсенбаева, Г.Ж. Лекеровой и др. Для теоретического анализа и обобщения представляются особо интересными работы зарубежных исследователей в области профессионального самоопределения таких, как А. Маслоу, Дж. Голланда, Э. Берна, Д. Сьюпера, Э. Гинзберга 5 др.

Одними из наиболее взаимосвязанных являются педагогические и психологические аспекты профессионального самоопределения. Исследование данного процесса требует и достаточно серьезного изучения процессов развития и становления личности. Поэтому внимание многих ученых привлек именно психолого-педагогический аспект проблемы профессионального самоопределения. Здесь, прежде всего можно выделить работы Н.С. Пряжникова, С.Н. Чистяковой, Е.В. Карякина, А.А. Онипко и др.

Профессиональное самоопределение в педагогической науке понимается и как компонент личностного новообразования старшего школьного возраста, и как длительный процесс самореализации личности 13. профессиональной деятельности. Профессиональное самоопределение можно рассматривать как процесс формирования личностью своего отношения к профессионально-трудовой сфере и процессу самореализации через согласование внутриличностных и социально-профессиональных потребностей. По определению Чистяковой С.Н., *профессиональное самоопределение – это процесс формирования личностного отношения к профессионально-трудовой деятельности и способ самореализации, согласование индивидуальных и социально-профессиональных потребностей* [4, с.15].

Профессиональное самоопределение жизненно необходимо для каждого человека. Поскольку «мир труда и профессий» – одна из основных сфер взаимодействия человека и общества, профессиональное самоопределение – это необходимое условие личностного и жизненного самоопределения [5, с.31].

Самоопределение в области профессионального образования начинается с того, что школьники сами принимают решение: поступать в вузы или средние профессиональные учебные заведения. Самоопределение предполагает выбор области профессиональной деятельности – производство или медицина, педагогика или экономика, менеджмент или наука. Главное – это выбор профессии, которая будет занимать значительную часть жизни. Желательно еще в школьные годы начинать выполнять разно-уровневые пробы, чтобы правильно сделать свой профессиональный выбор.

Профессиональное самоопределение может совпасть с выбором профессии, если молодой человек выбирает профессию в соответствии со своими интересами, склонностями, устремлениями и способностями. Выбор профессии не совпадает с процессом профессионального самоопределения в тех случаях, если молодой человек «выбирает» профессию случайно, например, по факту близости работы к месту жительства, общественной моде на данную профессию, по финансовому положению семьи и т. д.

Профессиональное самоопределение – основа самоутверждения человека в обществе, одно из главных решений в жизни, которое определяет основные направления его деятельности, а именно: кем быть, к какой социальной группе принадлежать, где и кем работать, какой стиль жизни выбрать. Именно профессиональное самоопределение старшеклассников остается одной из главнейших проблем современного общего образования, несмотря на разработанную и внедряющуюся в школах концепцию профильного образования, которое, «будучи средством дифференциации и индивидуализации, позволяет за счет изменений в структуре, содержании и организации образовательного процесса более полно учитывать интересы, склонности и способности учащихся, их профессиональные интересы, оказывающиеся главным смыслом продолжения образования» [6, с.42].

Профессиональное самоопределение – это готовность к сознательному и обоснованному выбору профессии в соответствии со своими интересами, желаниями, склонностями, способностями и с учетом имеющихся общественных потребностей в специалистах различного профиля. Помочь молодому поколению в этом не простом вопросе помогает профессиональная ориентация.

Профориентация является естественным продолжением всей педагогической работы с учащимися и в каком-то смысле является ее логическим завершением. Полноценная помощь школьнику в выборе профессии не только помогает ему организовать саму учебную деятельность (когда он осознанно изучает школьные предметы, которые могут ему пригодиться в будущей взрослой, трудовой жизни), но и привносит элементы спокойствия в отношении школьника к своему будущему (когда оптимистичная жизненная и профессиональная перспектива уберегает подростка от соблазнов сегодняшней жизни).

Одним из существенных условий успешного решения этих проблем должна стать научно-обоснованная система профессиональной ориентации, обеспечение которой представляет довольно сложный процесс в ситуации многообразия профессий и их постоянного обновления. Поэтому в социально-экономическом, психолого-педагогическом плане по-прежнему острым остается вопрос оказания помощи выпускникам школ в выборе профессии как в соответствии с индивидуальными интересами, склонностями и способностями, так и в максимальной согласии с потребностями нашего общества в кадрах квалифицированных специалистов.

б) настоящее время внутри республики сложились системные региональные дисбалансы трудовых ресурсов, а при значительном избытке трудовых ресурсов в южных областях, наблюдается острый недостаток человеческих ресурсов на севере и востоке. В этой связи необходимо системными мерами обеспечить переток обучающейся молодежи южных областей в трудодефицитные регионы севера и востока по востребованным направлениям развития экономики и производства. В ином случае, тенденции роста диспропорций в течение ближайших 5 лет усилят демографическое давление.

Массовое изучение экономической культуры школьников в нашем опыте показало, что обычно основная часть подростков и старшекласников имеет низкий уровень экономической культуры (соответственно 58,4% и 59,3%). Одна из причин такого явления заключается в том, что старшекласники не привлечены в профессиональные пробы, содержащие в себе творческие компоненты экономической деятельности от идеи до конечного результата. Воспитание интереса к предпринимательству, экономической деятельности в целом будет эффективным тогда, когда старший школьник будет участвовать в целостной производственной деятельности [7, с.180].

Огромное значение в экономическом воспитании школьников должна сыграть четко продуманная система профориентации работы в школе, учитывающая региональные особенности страны. По данным экономического развития республики за последние годы динамика развития регионов Казахстана разнится. Это объясняется многими факторами: географическим положением, наличием природных ресурсов, специалистов, уже созданной социальной инфраструктурой, вложением инвестиций. Содержание экономического образования и экономического воспитания способствует формированию профессиональных интересов старших школьников, расширяет границы их представлений о мире профессий. В свою очередь, одним из критериев сформированности экономической культуры подростков и старше-класников выступает адекватная позитивная самооценка, готовность к обоснованному профессиональному самоопределению.

Исследователями проблемы профессионального самоопределения личности отмечается, что человек по склонности и способностям может иметь предпосылки не к одной, а к нескольким профессиям. Немаловажным фактором является и профессиональная позиция родителей - социальное и материальное положение, наличие семейных династий или твердого желания родителей выбора ребенком той или иной профессии.

Необходимость создания профориентационных служб обусловлена, на наш взгляд, бурным ростом производства и предпринимательства, миграцией людей из сельской местности в города, проблемой поиска работы, проблемой отбора наиболее «подходящих» людей уже со стороны работодателей. Но все это причины, скорее, социально-экономические. Нам же интересно разобраться в том, каковы психологические причины необходимости активизации профориентационной работы, что изменилось в сознании людей. Главная психологическая причина заключается в том, что именно в настоящее время перед значительным количеством людей возникла проблема свободы выбора. Такая свобода действительно порождает множество проблем, и главная из них – это ответственность за важные жизненные выборы, к которой большинство людей еще не готовы.

При построении содержания подготовки обучающихся к профессиональному самоопределению необходимо руководствоваться следующими методологическими подходами:

- социокультурный – способствует выявлению факторов влияния различных общественных процессов на профессиональное самоопределение обучающихся и факторные влияния социального и профессионального самоопределения старших подростков на общественные (в том числе экономические) процессы;

- системно-функциональный – позволяет исследовать систему (в данном случае – содержание под-готовки) в рамках более крупной системы (процесса школьного образования) и устанавливать функциональные зависимости между ними;

9) деятельностный – направлен на исследование изменения характеристик процесса социального и профессионального самоопределения, фиксировать изменение отношений современного обучающегося к будущей профессиональной деятельности [8, с.64].

В профориентации традиционно выделяют следующие направления: профинформация, профагитация, профпросвещение, профдиагностика (включая длительное отслеживание основных линий развития, профотбор и профподбор) и профконсультация. «Профориентация» – очень объемное понятие, например, можно сказать, что современное западное общество по сути своей профориентационно, так как с самого рождения ориентирует ребенка на «жизненный успех», на «успешную карьеру». «Профориентация» предполагает широкий, выходящий за рамки только педагогики и психологии, комплекс мер по оказанию помощи в выборе профессии, куда входит и профконсультация как индивидуально ориентированная помощь в профессиональном самоопределении.

Внедрение профориентации позволит школьникам раскрыть способности и таланты, определиться с той профессиональной сферой, где бы они смогли бы реализовать весь свой потенциал. Такую работу необходимо проводить уже на этапе дошкольных организаций и усиливать в средней школе. Например, во Франции профориентация учащихся начинается с первого класса школы и продолжается в течение всего процесса обучения. В США этот процесс начинается еще с дошкольных учреждений. Специальные тесты по оценке профессиональных способностей человека, разработанные американским психологом Мюнстербергом, проходят дети в возрасте от пяти до четырнадцати лет. Все это позволяет не только ознакомиться с профессиями, но и спланировать будущую успешную карьеру [8, с.12].

В Казахстане вновь актуализировались вопросы профессиональной ориентации школьников, проводятся мероприятия в этом направлении. Вместе с тем педагоги сталкиваются с определенными трудностями.

Ни в детских садах, ни в общеобразовательных школах с детьми не проводится работа по профдиагностике, преподаватели не владеют ситуацией на рынке труда: не знают, какие профессии сегодня востребованы и необходимы, а также не осведомлены в достаточной степени о новых, современных профессиях. Недостаточно владеют технологиями организации профориентации в учебных заведениях.

Профессиональную ориентацию можно рассматривать как систему взаимодействия личности и ее социального окружения, направленную на удовлетворение потребностей личности в профессиональном развитии и потребности общества в обеспечении своей социально – профессиональной структуры. Результатом такого взаимодействия должно стать профессиональное самоопределение, которое осуществляется в раннем юношеском возрасте, и выбор учащимся профессии.

Старшеклассники в большинстве своем считают, что они самостоятельно выбирают ту профессию, которая в наибольшей степени соответствует их способностям, а также представлениям о престижности и высоких зарплатах. Говоря о соответствии выбора своим способностям (40 %), старшеклассники чаще всего имеют в виду не конкретную профессию, о которой они мало информированы, а фактически лишь направление предпочитаемого образования: гуманитарное, техническое, социально-экономическое. Доминирующим фактором выступает та материальная выгода, которую получает молодой человек, освоив конкретную профессию. Исследования показали, что большинство молодых людей ориентируются на адаптивную модель в планировании своего будущего, во многом воспринятую от родительского поколения. Существует представление, как у родителей, так и у детей, о том, что современное общество построено и функционирует исключительно на основе материально-финансового механизма («все продается и все покупается») [9, с.105].

В новых исторических реалиях в педагогическом процессе общеобразовательной школы становятся преобладающими следующие приоритеты: инновационное образование и воспитание, интегрированное с самостоятельной и элементами исследовательской работы, междисциплинарность образования, тесная взаимосвязь обучения с социо-культурными и экономическими условиями окружающей среды, с жизнью. В связи с этим следует отметить необходимость перехода от традиционных педагогических технологий к инновационным, способствующим снятию психологических барьеров в индивидуальном развитии учащихся.

Приведем примеры инновационных подходов в профориентационном направлении школ Казахстана. Так, в Астане в Министерстве труда и социальной защиты населения РК планируется разработать Атлас новых профессий. «Прогнозируя развитие отраслей и их потребность в кадрах, позволит узнать, какие из

профессий будут востребованными, а какие нет. Именно на этой основе до 2030 года будет разработан Атлас новых профессий, который послужит навигатором для молодых людей, где предусматривается обновление содержания образования», – цитирует министра пресс-служба. Кроме того, министр уверена, что вся система образования, начиная с раннего развития детей и вплоть до системы высшего образования, требует мощного апгрейда и адаптации в рамках четвертой промышленной революции. Вузы и колледжи должны заниматься не просто обучением, но и задумываться о трудоустройстве и будущем своих выпускников. Этого можно достичь через работу карьерных центров при учебных заведениях. Министерство труда и социальной защиты населения РК в свою очередь обратит особое внимание на краткосрочные курсы обучения, для решения потребностей рынка труда [10].

11. этом году новшества внедрили для выпускников школ при сдаче ЕНТ. Вместе с сертификатом ЕНТ каждому абитуриенту был выдан информационный лист с перечнем специальностей, количеством выделяемых грантов, а также конкурса грантов с учетом прошлого года. Это позволило выпускнику школы сделать правильный выбор специальности по набранным баллам на ЕНТ.

«Сегодня начата и ведется широкая информационная работа, в первую очередь, среди целевых групп выпускников школы, родителей, учителей посредством направлений информации в родительские, школьные чаты и социальные сети. Здесь просьба, обратить внимание на увеличение грантов по техническим специальностям и сделать правильный выбор комбинации предметов которые предусмотрены для сдачи ЕНТ. С прошлого года акиматы областей выделяют гранты для получения высшего образования по востребованным в регионе специальностям» [11].

Практически во всех региональных вузах Президентские предложения стали импульсом для обновления образовательных программ. Мир меняется настолько стремительно, что к тому времени, когда дети становятся старшеклассниками, сегодняшний день для них будет позавчерашним. По прогнозам экспертов, в ближайшее десятилетие исчезнет 12-15% ныне существующих профессий. Исчезнет целый ряд обычных, базовых профессий, которые сейчас встречаются вокруг нас.

Президентский шаг по выделению 20 тыс. дополнительных грантов расширит доступность высшего образования, в том числе по инновационным специальностям для сельских ребят и детей с особыми потребностями. В Казахстанско-Американском свободном университете вводят курс «IT-журналист» по подготовке специалистов СМИ, владеющих программами дизайна, редакторы.

7. Астане создается национальный космический центр, в частности с заводом по производству космических аппаратов. Развернуты и функционируют в областях региональные центры космического зондирования земли, запущены и обслуживаются космические спутники Казахстана, без которых немислима современная коммуникация (телевидение, телефонная связь и т. д.). Готовятся кадры для космической отрасли. На Байконуре, все еще главном космодроме планеты, создается казахстанско-российский космический ракетный комплекс «Байтерек», для которого разрабатывается российско-казахстанская ракета «Сункар».

Все это – важные направления грядущего технологического прорыва в экономике республики. Без многопланового участия в космической деятельности современное государство не сможет конкурировать

16. наиболее развитыми странами, быть сильным, технически и технологически развитым, в полной мере обеспечить национальную безопасность. В то же время в Послании сказано, что основой модернизации всех сфер жизни должен быть человеческий капитал. Для его развития важно создать высококачественную систему образования, продолжать работать над продвижением вузов в международных рейтингах, обеспечивать их развитие, поддерживая стимулами привлечение частного капитала, совершенствуя государственное финансирование, развивая автономию вузов и выстраивая систему повышения квалификации кадров.

Вопрос подготовки кадров – среди самых актуальных. По нашему мнению, для реализации программных задач «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» во всех педагогических вузах необходимо открыть специальность педагога дополнительного образования. Это значит, что учитель-филолог будет дополнительно знать экскурсионную деятельность, историк – музеевед, учитель географии вполне может быть инструктором, а учитель физкультуры – тренером по туризму. Это поможет развитию кадрового потенциала и улучшить условия для получения качественного, непрерывного туристско-краеведческого образования.

Изменяются и подходы к обучению и повышению квалификации педагогов. Так, например, в прошлом году 4776 учителей школ города Шымкента прошли обучающие курсы в рамках подготовки учителей нового формата. Курсы помогли определить приоритетные направления обучения через интересные тренинги, разработанные микроситуации. Во время тренингов учителя демонстрировали практические

навыки по применению активных форм, дифференцированный подход в обучении, различные виды критериального оценивания. Обращалось внимание и на профессионально-педагогическую подготовку педагогов-менеджеров, профориентаторов. Для повышения конкуренции между образовательными учреждениями и привлечения частного капитала, в школах будет внедрено подушевое финансирование. В Туркестанской области также как и в других регионах страны активизировалась работа по оказанию помощи выпускникам школ по профессиональному самоопределению. Так, учащиеся школ южного региона принимают участие в республиканском Форуме «Открываем мир профессий» для выпускников школ, который в минувшем году прошел в г.Караганда. В конкурсе приняли участие учащиеся от 13 до 16 лет. Они делали презентации на самые востребованные профессии. При этом акцент делался на актуальность, востребованность, пути получения образования по данной профессии, трудоустройство. Авторы лучших презентаций были делегированы в г.Петропавловск на Республиканский форум, который обещает стать традиционным.

1 сентября 2019 года в школах планируется введение нового школьного предмета «Основы предпринимательства и экономики», который станет хорошим подспорьем в профессиональной ориентации старшеклассников. Список инновационных подходов к организации профориентационной работы с выпускниками школ можно продолжить.

Следует отметить, что все программные документы нашего государства учитывают процессы глобализации. Отсюда тенденции на полиязычие, на широкую цифровую грамотность. Если мы хотим жить в современном мире, если хотим быть его полноправными участниками, мы должны учитывать интеграционные процессы. Сейчас вузам предоставляется академическая свобода. Мы можем быстро реагировать на меняющиеся вызовы. Можем создавать эксклюзивные образовательные программы, которые способствуют реальной конкурентоспособности специалистов.

Поскольку в качестве основной идеи данного исследования была социально-педагогическая деятельность в профессиональном самоопределении старшеклассников, то профориентация школьников В процессе внеклассной работы проводилось по предложенной нами программе «Ты и твоё будущее» на основе модульной технологии (табл.1).

Таблица 1. Тематический план программы «Ты и твоё будущее»

8-9 класс	10-11 класс	Время проведения
1	2	3
Модуль 1. Моя будущая профессия – моё будущее		
Эссе «Моя будущая профессия»	Эссе «Мой главный выбор в жизни»	Сентябрь
Модуль 2. Диагностика учащихся (ДДО Климова)		
Выявление склонности к определенной профессии, тест: Кем работать?	Выявить способности, склонности и интересы учащихся	Октябрь
Модуль 3. Атлас новых профессий		
Просмотр видеороликов о новых профессиях, деловые игры	Работа с интернетресурсами, презентация	Ноябрь
Модуль 4. Профессии будущего		
Классный час на тему: «Все профессии нужны, все профессии важны»	Тренинг "На пороге взрослой жизни"	Декабрь
Модуль 5. Форум «Открываем мир профессий»		
Конкурс среди 8-9 классов на тему «Необычная профессия», викторины	Организация конкурса на тему «Мир профессий»	Январь

Модуль 6. Готовит ли школа к жизни		
Круглый стол на тему «Указывает ли школа дорогу при выборе профессии?»	Дебат на тему «Готовит ли школа к жизни»	Февраль
Модуль 7. Профессии, которые мы выбираем		
Экскурсия на предприятия «Кем я хочу стать?»	Профессии, необходимые в современном мире, презентации	Март
Модуль 8. Встреча со специалистами (выпускниками школы)		
проведение встреч с успешными людьми, представителями ВУЗов и различных профессий	Экскурсия в ВУЗы, «День открытых дверей», знакомство с представителями различных профессий	Апрель
Модуль 9. ЕНТ-2018: Какие новшества ждут выпускников		
проведение экскурсий, бесед, диагностики	подготовка к сдаче ЕНТ поиск грантов и стипендий	Май

Повышению качества системы профориентации школьников способствует творческая инициатива специалистов, педагогов, психолога, социолога, менеджера по профориентации, поскольку благодаря этому фактору разрабатываются и применяются новые формы и методы работы. Эффективность профориентации во многом обуславливает хорошо организованная информационно-ознакомительная работа, диагностирующие методики и активная деятельность (профессиональные пробы).

Проведенное нами исследование дает возможность высказать ряд *рекомендаций* в целях оптимизации процесса профориентации и отбора абитуриентов в вузы:

– Реальную заинтересованность руководителей государственных структур, системы образования, педагогического вуза и его подразделений в повышении качества профориентационной и учебно-воспитательной работы с потенциальными абитуриентами для системы образования, производственной и социальной сферы.

– Профессионально-педагогическую подготовку педагогов-менеджеров, профориентаторов.

– Внедрение в учебно-воспитательный процесс школы Программы профессионального самоопределения «Ты и твоё будущее».

– Методологическую, общепедагогическую и методическую обоснованность мероприятий по созданию профильных классов и адаптивированию абитуриентов к процессу функционирования избранного вуза как образовательно-воспитательной системы.

– Полноценную методическую обеспеченность профориентационного и образовательно-воспитательного процесса в общеобразовательной школе.

– Тесное взаимодействие вузов с базовыми учебно-воспитательными учреждениями по допрофессиональной подготовке абитуриентов.

– Отбор выпускников, обладающих способностями для обучения в профессиональных учебных заведениях и их возвращение на предприятие, которое предоставило им целевое место в вузе.

Список использованной литературы:

В Послание президента Республики Казахстан - Лидера нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана *Стратегия «Казахстан-2050» Новый политический курс состоящегося государства* «www.strategy2050.kz»

В Закон Республики Казахстан «Об образовании» // *Казахстанская правда*. – 2007, 15 август. – С. 5-7.

В Досбенбетова А.Ш., Арзымбетова Ш.Ж. Профессиональное самоопределение учащихся как основа конкурентоспособной личности // *Материалы МНПК.-Украина: Сумский государственный педагогический университет им. А.С.Макаренка*. – 22-23 февраля 2018 г. – С.342-345

В Чистякова С.Н., Холодная М.А., Шалавина Т.И. *Твоя профессиональная карьера*. – М., 2005. – 248 с.

В Профориентация: учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений /Е.Ю. Пряжникова, Н.С. Пряжников. – 2-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 496 с.

В Оникко А.А. Самоопределение старшеклассников при выборе профессии: социологический анализ.-Екатеринбург, 2011. – 186 с.

В Досбенбетова А.Ш. Формирование экономической культуры школьников с учетом этнорегиональных особенностей Казахстана: Монография. – Шымкент: «Нұрлыбейне», 2012. – 260 с.

В Чистякова С.Н. От учебы к профессиональной карьере : учеб. пособие / С.Н. Чистякова, Н.Ф. Родичев. – М.: Издательский центр «Академия», 2012. – 176 с. – (Серия «Профессиональная ориентация»).

В Кустов Ю.А., Кизилов Д.С., Стацук С.В. Профессионально-личностное самоопределение учащихся старших классов средней школы как педагогическая проблема //Материалы Международной конференции «Татищевские чтения: актуальные проблемы науки и практики. Том 3.-Тольятти: Волжский университет им. В.Н. Татищева, 2017. – 321 с.

В https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/professiyam-buduschego-budut-obuchat-v-kazahstane-341279/

В <https://otyrar.kz/2018/04/ent-2018-kakie-novshestva-zhdut-vypusknikov/>

УДК 373.1.02

МРНТИ 14.25.05

А.С. Мустояпова¹

¹ п.э.к., доцент С.Бәйішев атындағы Ақтөбе университеті
Ақтөбе қ., Қазақстан

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ТӘРБИЕ ШАРТТАРЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Аңдатпа

Қазіргі кезеңде «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру аясында тұлға тәрбиелеуде бірқатар шаралар атқарылып келеді. Рухани байлық тұлғаның болмысын ішкі қажеттіліктерін қанағаттандыратындықтан ол үнемі игілікке бағытталады. Білім беру кеңістігінде енуде руханилығымызды сақтап қалу үшін оқушылардың кітап оқуға қызығушылығын арттыру және дамыту жүйесін құру керек. Рухани байлықтың бірінші қайнар көзі – оқулықтар мен әдебиеттер. Сол кітаптар мен әдебиеттерді талдау барысында рухани байлықтың мәнін түсіндірген. Ғалымдар мен ойшылардың еңбектерінде бақытқа жету жолдары мен ұлттық тәлім-тәрбиенің маңызына тоқталған. Кітап оқуға қызығушылығын арттырудың әлеуметтік маңызы зор. Мамандар өскелең ұрпақты оқуға ынталандыруға, сондай-ақ балалардың ерте жастан бастап отбасында кітап оқуға белсендіруде оларға ең қызықты заманауи кітаптарды таңдауға ерекше көңіл бөледі.

Түйін сөздер: рухани байлық, руханилық, жеке тұлға, ұлттық тәрбие, кітап оқуға қызығушылық

Аннотация

Мустояпова А.С.¹

В к.п.н., доцент Актюбинский университет им.
С.Башиева, г. Актөбе, Казахстан

РЕАЛИЗАЦИЯ ВОСПИТАНИЯ В УСЛОВИЯХ ДУХОВНОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ

15. настоящее время в рамках реализации программы «Рухани жаңғыру» проводится ряд мероприятий по воспитанию личности. Духовное богатство всегда ориентировано на добродетельность, поскольку оно удовлетворяет внутреннюю потребность личности. Для сохранения духовности и вхождения в образовательное пространство необходимо создать систему развития и повышения интереса учащихся к чтению. Первый источник духовного богатства – учебники и литература. При анализе этих книг и литературы становится понятным значение духовного богатства. В трудах ученых и мыслителей уделяется большое внимание пути достижения счастья и важности народного воспитания. Возрастающий интерес к чтению книг имеет социальное значение. Специалисты призывают стимулировать подрастающее поколение к чтению, а также к чтению детей с раннего возраста в семье. Для активизации читательских навыков учащихся особое внимание уделяется выбору наиболее интересных современных книг.

Ключевые слова: духовное богатство, духовность, личность, народное воспитание, интерес к чтению книг

A.S. Mustoyarova¹

¹ candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, Aktobe university n.a. S.Bayshev
Aktobe city, Kazakhstan

REALIZATION OF EDUCATION IN THE CONDITIONS OF SPIRITUAL MODERNISATION

Abstract

A number of activities are being carried out to educate the individual as a part of the program “Ruhani zhangyru”. Spiritual wealth is always oriented on toward goodness because it satisfies to inner needs of the individual. It is necessary to create a system of development and increase students' interest in reading for preserving spirituality and enter to the educational space. The first source of spiritual wealth is textbooks and literature. When analyzing these books and literature the meaning of spiritual wealth becomes clear. In the works of scientists and thinkers great attention is paid to the ways of achieving happiness and the importance of public education. The increasing interest in reading books have social importance. Experts urge to stimulate the younger generation to read, as well as to read children from an early age in the family. To enhance the reading skills of students, special attention is paid to the selection of the most interesting modern books.

Key words: spiritual wealth, spirituality, personality, public education, interest in reading books

Қазіргі кезеңде «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру аясында тұлға тәрбиесінің ұлттық моделін ұсынуда бірқатар шаралар атқарылып келеді. Тұлға бойында құндылықтарды жүзеге асыру жолдарын қарастыруда білім мазмұнын қайта жаңғырту маңызды.

Еліміздің ұлан байтақ жері мен тілін, ұлттық болмысын сақтап қалу үшін жастарға адамзаттық, ұлттық құндылықтар мен даналыққа негізделген рухани байлық көздерін пайдалануға бағыт бағдар беру қолға алынды.

Келесі белестен өтуде тарихтың көші алға қарай жылжыған сайын әлем өзгеріп, жаңа ұрпақ келіп, қоғамның жаңаша сұранысы туындайды. Осыдан ширек ғасыр бұрынғы жастар мен қазіргі заман жастарының сұранысы мен талабы арасында жер мен көктей айырмашылық бар. Өйткені айнала қоршаған ортаның, болашақты тәрбиелейтін қоғам мен заманның күнбе-күнгі өзгерісінде соншалықты шапшаңдық бар. Заман мен қоғам тудырып жатқан өзгерістер құбылмалы да қарқынды болғандықтан ұрпақ тәрбиелеу ісі туралы ел Президентінің сөйлеген сөзінде: «Ұрпағымыз – жауапты да жігерлі, білім деңгейі жоғары денсаулығы мықты болашақ өкілдері. Олар бабаларының игі дәстүрлерін сақтай отырып, қазіргі заманғы нарықтық экономика жағдайында жұмыс істеуге даяр болады...», баяндалған аманатында ұлт болашағы мен ұрпақ тағдырына деген зор жауапкершіліктің биігін көреміз.

Сол өмір ағымы мен ақпараттар тасқынында еркін жүзе алатын жан-жақты қабілетті ұрпақ дайын-дауда руханилықты басты шамшырақ қылып ұстау маңызды. Ұлттық тәрбиенің қайнар көзі қазақ халық педагогикасы мен дәстүрлеріне қайта оралу ғана емес, ол – қоғамдық өмір талабынан туындаған қажет-тілік, мәдениеттің әлеуметтік-тұрмыстық дәстүрлі түрлерін танып-білу, оның рухани бастауына терең бойлау, туған елінің, ұлтының өзіндік ерекшелігін аялап, сақтауға үйрету.

Рухани байлықтың көзі ол – ұлттық құндылықтар мен даналыққа негізделген, халқымыздың ғасыр-дан ғасырға екшеп жеткізген асыл мұрасы арқылы ұрпақ тәрбиелеуге бағытталған тағылымды өнегесі. Рухани байлық тұлғаның болмысын ішкі қажеттіліктерін қанағаттандыратындықтан ол үнемі игілікке бағытталады. Рухани байлықтың бірінші қайнар көзі – оқулықтар мен әдебиеттер. Сол кітаптар мен әдебиеттерді талдау барысында рухани байлықтың мәнін түсіндірген, бақытқа жету жолдары мен ұлттық тәлім-тәрбиенің маңызына тоқталған ғалымдар мен ойшылардың еңбектерін жастарға бағыт-бағдар ретінде ұсынуымыздың қажеттілігі айқындалды.

Рухани байлықты асыл арна деп қарастыру оның адам өміріндегі маңызына ежелгі грек философ-тарының еңбектерінен көреміз. «Дүниенің көзі, тұтқасы, түп негізі – заттық нәрсе емес, рухани дүние» – деп, философ Платон атап көрсеткендей, руханилыққа ұмтылу түпкі талап екендігін, Абай еңбектері жалғастырады. Оның қара сөздері мен шығармалары, өлең жолдары соның дәлелі. «Жүрекке қайрат болмаса» (1998 ж.) өлеңінде: Мал да бар жан мен тән, Ақыл, сезім болмаса. Тіршіліктің несі сән, Тереңге бет қоймаса? – деп, жан мен тән құмарлығы рухани байлық көздеріне ұмтылу екендігін меңзейді. Тән мен жан құмарлығының ара жігін ажыратуда хакім Абай жетінші қара сөзінде: «Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады; біреуі, ішсем, жесем, ұйықтасам деп, бұлар тәннің құмары, бұлар болмаса, тән жанға қонақ үй бола алмайды. Нәм өзі өспейді, қуат таппайды. Ал біреуі; білсем, көрсем, танысам екен деп,

көзі көрген, құлағы естігеннің бәрін сұрап, тыныштық көрмейді. Мұны бәрі жанның құмары дейді. Білсем екен, көрсем екен, үйренсем екен деген. Қуат жетпеген, ми толмаған ессіз бала күндегі «бұл немене, ол не?» деп, бір нәрсені сұрап білсем екен дегенде, ұйқы, тамақ, есімізден шығып кететұғын құмарымызды, ержеткен соң, ақыл кіргенде, кісісің тауып, ғалым тапқандардың жолына неге салмайды екенбіз? Сол өрістетіп, өрісімізді ұзартып, құмарланып жиған қазынамызды көбейтсек керек, бұл жанның тамағы еді. Тәннен жан артық еді, тәнді жанға бас ұрғызса керек еді» [1] деп білімге, ғылымға, ізгілікке ұмтылып, тән құмарын жан құмары басқарғанда адамның көкірек көзі ашылып, руханилықтың жолына түсетінін баяндаған.

Жан – ләззатқа толы. Сондықтан барлық жан иелері бұл дүниеде ләззат іздейді. Олар барлық өмірін рахатқа, ләззатқа, бақытқа ұмтылумен өткізеді. Бұл әлемде көпшілік адамдар өздерінің тән құмары арқы-лы ләззат алғылары келеді. Бұл барлық жан иелеріне ортақ болып табылатын өмірдің төрт құбылысы. Олар: тамақ ішу, ұйқы, ұрпақ қалдыру және қорғаныс. Өмірдің осы төрт көрінісінен ләззат алу үшін жан иелері оларды жетілдіріп, өздеріне түрлі материалдық жағдайлар жасайды. Мұны материалдық өркениет дейміз. Бірақ жоғары жетілген адамдар бұлармен ғана шектелмей, одан да жоғары мақсат қояды. Әркім бақытты өмір сүргісі келеді. Абай ілімінен шығатын бақытты өмір кепілі – дененің, жанның және жүректегі жанның құмарын сәйкестікте ұстау. Бұл сәйкестік адамның санасына байланысты құбылып, өзгеріп отырады [2].

Дәстүрлі қазақ қоғамында материалдық байлықтан рухани игілікті жоғары қоятын “Малым – жанымның садағасы, жаным – арымның садағасы” деген моральдық ұстаным қалыптасқан. Осы рухани принцип қазақ қоғамындағы әлеуметтік құндылықтар мен құқықтық нормалардың имандылыққа, әділеттілікке негізделуіне себепші болды. Соған қарамастан қазақ халқы байлықты адам мұратының, әлеуметтік құндылықтардың бірі ретінде бағалаған. “Түстік өмірің болса, күндік мал жи” деген нақыл соның айғағы. Мал-дала өркениетіндегі байлықтың басты өлшемі болды. Мыңғырған мал өсірген байлар дәстүрлі қазақ қоғамындағы экономика және әлеуметтік жүйенің негізін құрады. Олар ауылдастарына, руластарына көмектесіп, мешіт-медреселер ұстап, алғашқы газет-журналдарға демеушілік жасап, талантты жастарды шет елдерде оқытып, қоғамдағы рухани байлықтың сарқылмауына, өсіп-өркендеуіне ықпал етті [3]. Еңбек етсең ғана мұратыңа жетерсің деп, ары мен намысын жерге тастамаған.

Материалдық дүние өткінші, ал руханилық – мәңгі. Руханилық адам бойындағы адамилыққа байланысты болса, материалдық дүние пендешілікке тән. Сондықтан Абай: «менікі» өлсе өлсін, оған қайғырма, өзіңнің өзіңнен кейінгі ұрпаққа қандай рухани мұра қалдыра алатындығыңды ойлан, бір сөзбен айтқанда пенде емес, азамат, адам бол деп үйретеді [1].

М.Жұмабаев: «Баланы тәрбие қылу – тұрмыс майданында ақылмен, әдіспен күресе білетін адам шығару деген сөз. Қалса, өзін аса барлық адам баласын әділ жолмен өрге сүйрейтін ер шығару деген сөз. Тұрмыста түйінді мәселелерді тез шеше білетін, тұрмыстың тұңғық теңізін қалың қайратпен кеше білетін, адалдық жолда құрбан бола білетін, қысқасы, адамзат дүниесінің керек бір мүшесі бола алатын төрт жағы түгел кісі болып шығару. Баланы мұндай адам қыла алу үшін тәрбиеші бар күшін, бар білімін жұмсап, жалықпай, шаршамай үйрете білу керек» - деп айтылған ойды тарқата түседі [4].

Рухани байлықтың негізгі іргетасы – жақсы ойлар. Ойының дұрыс бағытта екендігі адамның сөзінен және ісінен, ниетінен көрініп тұрады. Мұндай адамдар жағымды сөздер айтуға, ықылас білдіруге, сөз көмегін немесе іс көмегін беруге дайын тұрады, басқа адамға ізетті, қате жіберсе кешірім жасауға және кешірім сұрауға да қиналмайды [5]. Ал жаман ойды қалыптастырған адам үнемі басқаның мінін іздейді. Әл-Фараби «сезімдік қабілеті бұзылған адам» деп атаған.

Мағжан Жұмабаев «Адамға қалай да болса, қашан да болса пайда келтіретіндей ой, ләм іс ізгілік» - деп жақсы ой мен игі іспен айналысудың адам тұлғасының дамуына әсерін баяндаған. «Жақсылық та, жамандық та біртіндеп, мысқылдап сіңеді бойға. Сөйте-сөйте бүкіл ойынды, бойынды билейді» деген Ғ.Мұстафин жамандықтан қашық болу үшін жаман ойдан, теріс пейілден арылып, ниетін түзуге бағыттаған. Ниеттің тазалығын ізгіліктің бастауы ретінде қарастырған. Адамның таза кіршіксіз ойлары жоғары адамгершілігі, мәдениеті, игі істері мен жақсылықтары оның рухын көтеруге игі әсерін тигізеді.

Халық даналығын адамзаттың рухани байлығы ретінде қарастыру үрдіске айналған. Білім беру меке-мелерінде осы тақырыпта біраз іс-шаралар атқарылып жатыр. Сабак барысында рухани байлық көздерін ұғындыру; рухани байлықты бағалай білуге үйрету; рухани байлыққа тәрбиелеу; жақсы ой, ізгі ниеттің адамға тигізетін әсерін ұғындыру; жақсы ойлауға, ізгі ниетті болуға үйрету; айнала қоршаған ортаға ізгі ниет тілей білу – рухани байлық екенін үйрету міндеттерін қойып осы тұрғыда әр түрлі тақырыптар талданады.

Осындай ұлттық тәрбие құралының маңыздылығы жөнінде ғұлама ойшылдарының, ағартушылардың құнды пікірлері, осы мәселе төңірегінде ой түйіндеуге негіз болды.

Әлбетте кітапты таңдай білу, оны зейінді зеректікпен мұқият талдап оқи білу, ондағы сөздің, ойдың, түйінді тұжырымның құдіретін түсіну мен түйсіну, алған әсерлерді кейін өмірлік қажетіңе жарата білу, бұл – әрбір адамның білігі мен білім деңгейін, пайымы мен парасатын, көреген кемел кісілігін ұдайы шынықтыра білудің озық та ұтқыр жолдарын айқындай алатын алғы шарттарының бірі. Сонымен бірге көз жетпейтін жерге ұшқыр ой жетеді. Ал сол ойдың жүйріктігін жетілдіретін де, ұтқырлығын оздыратын да, сөзге шешендігін шынықтыратын да – кітап екені ақиқат.

Әлемдік ұтқыр құндылықтар мен асылдарды дер кезінде игере отырып, ұлттық болмысымыздың ұтқырлығын жанаша оздыра түсу үшін оқу қажет. Кітап – сарқылмайтын теңдесі жоқ алтын бұлақ. Кітапты түп нұсқадан оқудың ұтқырлығын ешбір техника да, технология да алмастыра алмайды. Көзіміз әбден жеткен мол дүние жайлы қазбалап айта берсек, кітап оқудан адамзат баласының алатын жан-жақты ләззәты мен құдіретті қуатында шектеулік жоқ. Кітапты құмарту арқылы құлшыныспен сүйсіне көп оқыған адамның көкірек көзі әрқашанда ояу, зейіні зерек, жүрісі сергек келеді. Өмірлік таңдауы мен ұлттық мұраты асыл дәрежеде дамылсыз дами түседі. Кез келген ортада сөз сөйлеуге келгенде сөзшеңдігі мен ойшылдығы дара күйде болады [6].

Жақсы ой мен игілікті іс істеуде бағдар шам болатын ұлттық тәрбие құралы, рухани байлықтың қайнар көзі – әдебиетіміз бен оқулықтар, кітаптар екені даусыз. Кітап оқу арқылы өздерін мазалап жүрген сұрақтарына жауап алады, бағыт бағдары өзгереді, рухани қажеттіліктерін қанағаттандырады.

Рухани байлыққа ұмтылуда оқырман ретінде әдебиеттер мен кітаптардан, бұқаралық ақпараттық құралдардан мәлімет іздеуде дұрыс ғылыми негізделген ақпараттарды таңдап алудың жолын көрсету қажет. Кітап оқуды қолдаудың қазіргі бағыты оқу қуанышына бөлендіру сезіміне баулу, яғни оқудан рахат алуға назар аударылады. Оқушыларды кітап оқуға белсендіруде оларға ең қызықты заманауи кітаптарды таңдауға ерекше көңіл бөлінеді. Мамандар өскелең ұрпақты оқуға ынталандыруға, сондай-ақ балалардың ерте жастан бастап отбасында оқуды жақсартуға бағытталған.

Кітап оқуға қызығушылығын арттырудың әлеуметтік маңыздылығына тоқталсақ, оқушыларды белсенді оқырманға айналдыруда білім беру мекемелерімен отбасының өзара әрекеттесу стратегиясын құру қажеттілігі туындап отыр. Отбасында кітап оқуды дәстүрге айналдыру бастапқыда оқушыны кітап мәдениеті әлеміне енгізеді, кітап оқу тұлға тәрбиелеудің ең төте де тексерілген тәсілі болып табылады. Адам есейе келе отбасында көрген тәлімнен, өзіндік ізденіске көшеді, үнемі тың нәрсені білуге, құштарлықпен оқуға деген қажеттілігі қалыптасады. Ересек кезіндегі оқуға деген қажеттіліктің жоқтығы оның балалық шақтағы кітап оқуға үйренбегендігінен болады.

Білім беру кеңістігінде енуде руханилығымызды сақтап қалу үшін оқушылардың кітап оқуға қызығу-шылығын арттыру және дамыту жүйесін құру керек. Адам тұлғасының қалыптасуы мен дамуындағы кітаптың ерекше рөлін ескере отырып, педагогтардың күш-жігері мектеп жасында оқырман қызметінің негізін қалауға, кітап оқуға қызығушылығын, ғылыми-зерттеушілік әрекетін жандандыру және жетілдіру үшін бағдар беруге бағытталуы тиіс.

Кітап оқуда оқу мәдениеті қалыптасып, тұлғаның жетістігі, оқырмандық даму деңгейі, сананың сандық және сапалық көрсеткіштері, іс-әрекетіндегі шығармашылық өнім және қарым-қатынасындағы даралықтың көрініс беруі жеке тұлғаның даму факторы болып табылады. Оқу мәдениетін түсіну, оны саралауда тұлғаның даму деңгейінің көрінісі психикасының ерекшелігі, сөйлеу әрекетінің, әдеби және мәдени дамудың, негізгі қызмет түрлерінің (ойын, оқу, еңбек), әлеуметтік-мәдени және ақпараттық кеңіс-тіктегі айырмашылықтарын көрсетеді.

Соңғы жылдарда ересектер мен оқушылардың ақпаратты алуда жаңа форматтағы техникалық жабдық-тарды пайдалануы оқырман ретінде қалауларын жасауға септігін тигізді. Жаңа ақпараттық технология-ларды пайдалану экранда сандық үлгідегі хабарлар алуға мүмкіндік берілді. Бірақ оқушылардың кітап оқуға деген қызығушылығын төмендетіп алмаудың жолын іздестіруде, олардың денсаулығына компьютерлер мен телефондар т.с.с. құралдарды үнемі пайдаланудың кері әсеріне тоқталу қажет. Қазір білім беру мекемелері оқырмандарға ұсынып отырған электронды оқулықтары мазмұны жағынан баспадан шыққан кітаппен бірдей, мәтіні де оқуға ыңғайлы етіп құрастырылған. Электрондық кітап қолданысқа ыңғайлылығымен ұтымды, әрі көп орын алмайды көлемі жағынан шағын және оны интернет арқылы, ұялы телефон арқылы пайдалануға болады. Электрондық кітап вертуалды болғандықтан оны кейбір жастар үстіртін қабылдайды, оқыған дүниесінің мәніне үңілмейді. Интернетте көп уақыт отыру, электронды оқулықтарды үнемі пайдалану оқушылар денсаулығына зиянды. Қазіргі кезеңде белең алып отырған компьютерлік техникаларға тәуелділіктен арылу жолдарын табу да бір мәселе. Жоғары сынып оқушыларын үнемі телефондарына үніліп отыратындықтарынан олар оқшауланып, өзара қарым-қатынастан айырылу мүмкін.

Тағы бір маңызды фактор кітап оқуға, оқырман ретіндегі құзыреттілікті дамыту жүйесінің жоқтығы, оқуға ынталандыратын жаңа әдістемелерді енгізудің жеткіліксіздігі. Тәжірибе көрсетіп отырғандай, кітап оқу арқылы оқушылардың тек қана білім сапасын көтеру ғана емес, ақыл-ойын арттыру, адамгершілікке, мейірімділікке, қайырымдылық, ізет сияқты асыл қасиеттерімізді бойларына қалыптастыру маңыздылығы артып отыр. Тұлғаның зияткерлік дамуының алғы шарты ретінде кітап оқуда оқушының дүниетанымы кеңейе түседі, ойы дамиды, адамгершілік қасиеттері қалыптасады, мәдениеттілікке қол жеткізу бағытында өзін және басқаларды тануға ықпал етеді. Сондықтан оқушыға ұлттық тәрбие берілу керек себебі, ұлттық құндылық адамды тәрбиелеудегі ең негізгі құрал болып саналады. Ұрпақ тәрбиесінде ғасырлар бойы қалыптасқан озық үлгілері бар. Тұлға қоршаған ортаны, дүние мен әлемнің біртұтастығын саналы түсініп, оған бой ұсынса оның болашағы биік болары даусыз Адам қоғамда өзінің жақсы адамгершілік қасиетімен, адамдығымен, қайырымдылығымен ардақталады.

Білім беру мекемелерінде қолданылатын ұлттық тәрбиенің алғашында қоршаған ортадағы құбылыс-тарды тану мен бейімделу және өмір сүру заңдылығына назар аудару ғылымда негізделсе, уақыт өте келе ол дүниені қоршаған ортаны тану үшін жай бақылау мен ұғыну ғана емес, сонымен бірге ол күрделі құбылыстардың себеп-салдарын анықтау үшін, ең қажетті – рухани байлық көздерін іздестіруде білім тәжірибе-лерін жинақтауға деген қажеттілік арта түсті. Заманның өзгеруі – соңғы ірі бетбұрыстар нәтижесінде қоғамға тиімді тәжірибелердің негіздерін қалыптастыру керектігі саналы түрде қабылданып отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

24. Абай. Шығармаларының екі томдық толық жинағы. – Алматы: Жазушы, 2002.
25. Абайдың рухани мұрасы <https://www.proza.ru/>
26. <https://kk.wikipedia.org/wiki/>
27. Жұмабаев М. Педагогика. – Алматы: Рауан, 1992. – 112 б.
28. Омарова Р.С. Адамның психикалық энергиясының құпия мүмкіндіктері. – Астана, «Prosper Print» ЖШС, 2016. – 104 б.
29. Матқан М. Кітап оқудан тыйылсақ, ой ойлаудан да тыйыламыз. 25.09.2017 <http://kazgazeta.kz>

УДК 376.02
МРНТИ14.29.09

Zh.Yestemesova¹

¹2nd year PhD student of the specialty «Defectology», Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty city, Kazakhstan

COMMUNICATION ISSUES OF CHILDREN WITH MODERATE MENTAL RETARDATION AND THEIR SOLUTIONS

Abstract

Communication is an important component for the development and socialization of a person. Children with moderate mental retardation have a delay in the development of communication skills. Also among children with moderate mental retardation are non-speaking children. Children with moderate mental retardation study in special schools. It is difficult for non-talking children to communicate with peers, teachers and even with their parents. Therefore, the use of alternative technology of communication in correctional and pedagogical work with children with moderate mental retardation is an important task in modern special education. This article describes the communication issues of children with moderate mental retardation. Alternative technologies of communication are considered as solutions to communication issues of children with moderate mental retardation.

Keywords: children with moderate mental retardation, communication, alternative communication technologies.

Аңдатпа
Ж.Т. Естемесова¹

¹Абай атындағы ҚазҰПУ, «Дефектология» мамандығы бойынша 2 курс докторанты,

Алматы қ., Қазақстан

ЗЕРДЕ БҰЗЫЛЫСЫНЫҢ ОРТАША ДЕНГЕЙІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ШЕШІМДЕРІ

Қарым-қатынас адам баласының дамып, өзін әлеуметтік ортада тең дәрежеде сезінуі үшін маңызды болып табылады. Орташа деңгейдегі зерде бұзылысы бар балаларда қарым-қатынас дағдысының қалыптасуыда тежелістер болады. Сонымен қатар зерде бұзылысының орташа деңгейі бар балалардың арасында сөйлемейтіндері де жеткілікті. Ол балалар арнайы білім беру мекемелерінде білім алады. Бұл сөйлемейтін балалардың өз құрбыластарымен және педагогтармен, тіпті ата-аналарымен де қарым-қатынас жасауы қиынға соғады. Сондықтан да зерде бұзылысының орташа деңгейі бар балалармен түзету-педагогикалық жұмыс барысында баламалы қарым-қатынас құралдарын қолдануды өзекті мәселелердің бәрі болып табылады. Бұл мақалада зерде бұзылысының орташа деңгейі бар балалардың қарым-қатынас мәселелері сипатталған. Қарым-қатынастың баламалы және қосымша құралдары зерде бұзылысы бар балалардың қарым-қатынас мәселелерінің шешімі ретінде қарастырылады.

Түйін сөздер: зерде бұзылысының орташа деңгейі бар балалар, қарым-қатынас, баламалы қарым-қатынас құралдары.

Аннотация

Ж.Т. Естемесова¹

¹ докторант 2 курса по специальности «Дефектология», КазНПУ им. Абая,
г. Алматы, Казахстан

КОММУНИКАТИВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ У ДЕТЕЙ С УМЕРЕННОЙ УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ И ИХ РЕШЕНИЯ

Коммуникация является важным компонентом для развития и социализации человека, У детей с умеренной умственной отсталостью имеется задержка в развитии коммуникативных навыков. Также среди детей с умеренной умственной отсталостью есть неговорящие дети. Дети с умеренной умственной отсталостью обучаются в специальных школах. Не говорящим детям трудно общаться со сверстниками, учителями и даже с родителями. Поэтому использование альтернативных средств общения в коррекционно-педагогической работе с детьми с умеренной умственной отсталостью является актуальной задачей в современной специальной педагогике. В этой статье описываются коммуникативные проблемы детей с умеренной умственной отсталостью. А также рассматриваются альтернативные и дополнительные технологии как решение коммуникативных проблем детей с умеренной умственной отсталостью.

Ключевые слова: дети с умеренной умственной отсталостью, коммуникация, альтернативные и дополнительные технологии коммуникации.

Importance of communication:

Communication is one of the most important human skills. Since it is the basis of society. With the help of communication, people communicate with each other. In this way, people satisfy their need to be understood by others. Communication is the process of sending and receiving messages through verbal or nonverbal means, including speech, or oral communication; writing and graphical representations (such as infographics, maps, and charts); and signs, signals, and behavior. More simply, communication is said to be "the creation and exchange of meaning." Media critic and theorist James Carey defined communication as "a symbolic process whereby reality is produced, maintained, repaired and transformed" in his 1992 book "Communication as Culture," positing that we define our reality via sharing our experience with others.

All creatures on earth have developed means in which to convey their emotions and thoughts to one another. However, it's the ability of humans to use words and language to transfer specific meanings that sets them apart from the animal kingdom [1, p.18].

The problem of communication is the subject of intensive theoretical and experimental research. Communication became the object of a special analysis of philosophers (L.P. Bueva, B.D. Parygin, A.A. Brudny, V.M. Sokovnin), sociologists (Y. Shchepansky, G.M. Andreeva, I.S. Kon, N.V. Telyuk, V.M. Tislenko), psychologists (A.A. Bodalev, A.G. Kovalev, E.S. Kuzmin, A.N. Leontiev, M.I. Lisina, B.F. Lomov, AV. Petrovsky, U.L. Khanin), teachers (S.V. Kondratieva, T.E. Konnikova, T.A. Malkovskaya), psychotherapists

(V.N. Myasishchev, V.L. Levy, A.B. Dobrovich). Each person takes a certain place in society and is always in proper relations with other people. Through the process of communication, a person has the opportunity to understand himself and other people, to assess their feelings and actions, and this leads to the opportunity to realize themselves and their potential in life and take their place in society. Consequently, communication is the most important factor in the formation of personality, one of the main types of human activity, striving to know and evaluate oneself through other people. According to LS. Vygotsky (1982), the development of the human psyche occurs only in joint activities and communication. Thus, communication is part of people's engagement, which satisfies a vital need [2, p.42]. Communication problems in children with moderate mental retardation: Many authors note that mastering the elementary ways of communication in children with moderate and deep mental retardation occurs at a later date than in normally developing children, and in some cases without special training does not occur at all. Children with moderate and severe mental retardation do not ignore contacts, but cannot independently get into communication. They do not have an independent initiative to communicate, they do not show an interest in communication, or the circle of contacts is limited only to well-known people [3, p.60]. Learning to communicate is of great importance for a child with intellectual disabilities. If a child is able to express his desires, needs, ask for help and react to the words of people talking to him, he will be able to enter the world. This ability will be the means by which he adapts to the world around him, to learn to live in it. Diagnosis was made to determine the state of communication skills of children with moderate mental disorders. It was a pupil who was studying at a special school. Experimental observation proceeded in the process of free games and learning. During the observation methods were carried out as "joint drawing", "questions-answers", "free game". There are 12 students in the classroom for children with moderate mental retardation (6-7 years old). Of these, 9 (75%) are children with moderate retardation who use speech as a means of communication. The other 3 (25%) children are non-speaking children with moderate mental retardation. During the observation, the following communication difficulties were identified:

8. children do not know how to express their desires;
- C. difficulties in compiling phrases;
- C. distortion and replacement of sounds;
- C. lack of interest in communication;
- C. not understanding speech;
- C. lack of speech;
- C. not the ability to use alternative means of communication;- the use of gestures in communication;
- C. skills only vocalization of vowels;
- C. lack of communication;

Children with moderate retardation who use speech as a means of communication: These children have a limited understanding of speech vocabulary. Children can express thoughts with simple phrases. They answer easy questions and ask questions themselves. Most of them have problems with sound pronunciation and the syllable structure of words. Also children use additional gestures in speech. *Children are non-speaking children with moderate mental retardation:* These children have more communication problems than the previous category. Since they do not speak. They use gestures to explain their desires, but this does not provide complete information for others. Therefore, children have problems in the process of learning and peer relations. Children who have been observed do not know how to use alternative and additional means of communication. Analyzing the above communicative problems of children with moderate mental retardation, we can conclude that it is necessary to use alternative and additional means of communication in special education.

Alternative and additional methods of communication:

Blissymbolics are universal writing language communication system developed by Charles Bliss, and anyone who lives on earth can use it instead of their own language. Bliss, who worked as a photographer and film director in Shanghai during World War II, examined the Chinese hieroglyphs and its history. It comes with the idea of creating a common writing system that all peoples can use at that time. However, Bliss system was unable to become a universal language of universal use. In the 1970 s, this system was used only for the treatment of people with central nervous system disorders [4]. *Pictograms* are images that graphically represent certain information in a simple way. They are characteristic of the form and content recognition. There are many different pictograms. In particular:

- Manual Rebus Glossary Cards (118 pictograms)
- Pictogram ideogram communication system - PIC (400 characters)
- Picsyms (1800 characters)
- SPS - Build relationships
- Touch Talk - Touch Up

These pictograms are often used for working with children over 5 years. The pictogram system consists of drawings, including action, mood, verbs and statements. *Leb system* includes 60 cards. This graphic system can be used with children with impaired speech and early childhood. The system consists of cards divided into 10 groups:

- C. Signs that enhance mutual understanding (I, petition, present, show, greetings, thank you, yes / good, no / bad, stop, etc.);
- C. quality words (warm, cold, big / small, small / short, fast / slow, etc.);
- C. expression of health status (disease, medication, doctor);
- C. dishes, meals (eating, drinking, bread, ice-cream, vegetables, fruit, sweets, sausage, etc.);
- C. household items (home, table, etc.);
- C. personal hygiene (toilet, dressing, bathing, scattering, swimming, sleeping, washing, tooth cleaning, etc.);
- C. hobby and interest (driving, watching television, visiting, drawing, listening to music, watching, playing, speaking, talking, etc.);
- C. religion (prayer, church etc.);
- C. feelings (happy, I love you, fear, sorrow, etc.);
- C. work and leisure (celebrating, dancing, studying, working, collecting, etc.).

Through the system, a child can communicate his or her wishes to others [5].

Macaton is a sub-language program that includes symbols and gestures. This program was discovered by Margaret Walkerooy in the 70 s of the 20 th century. The *Macaton* program is used for work with children with autism, with impaired listening and hearing impairments.

PECS is a modified program of Indirect Behavioral Analysis (ABA). Although the program does not teach children to speak directly orally, children with autism will be able to speak their language after using this system. Children start using language as a means of communication. The PECS system is used in a child friendly environment. Working with the system includes ABA therapy elements. For example, targeting, modeling, help, and modification are used in this system. The PECS system means talking with pictures [6].

Conclusion:

Communication is an important factor for the mental development of children. The level of communication is much lower than the norm in children with moderate mental retardation. Among these children there are non-speaking children who have deep communicative problems. These communicative problems can be solved using alternative and additional methods of communication. We can divide the solution of communicative problems in children with moderate mental retardation into the following tasks:

- B deep research of the level of communication skills in children with moderate mental retardation;
- B selection of suitable alternative communication methods for this category;
- B development of a program for the use of alternative methods of communication; approbation of the program;
- B the publication of the necessary literature;
- B training teachers and parents to use alternative methods of communication.

We chose the above tasks for further study of this topic. Since the solution of communicative problems in children with moderate mental retardation through alternative methods of communication is acceptable.

References:

- 24) James Carey "Communication as Culture" 1992 year.
- 25) Воспитание и обучение детей и подростков с тяжелыми и множественными нарушениями развития / под ред. И.М. Бгажноковой. – М.: ВЛАДОС, 2007. – 239 с.
- 26) Бойков, Д.И. Общение детей с проблемами в развитии: коммуникативная дифференциация личности / Д.И. Бойков. – Санкт – Петербург.: КАРО, 2005. – 288 с.
- 27) Төрежан Қ. Әлем халықтарына ортақ тіл керек пе? (электрон.ресурс), 2016 ж. <http://old.aikyn.kz/ru/articles/show/26606-lem-haly-taryna-orta-t-l-kerek-pe>
- 28) Рыскина В., Лазина Е. Коммуникация с помощью картинок – «эвричайлд», 2010.
- 29) Штягинова Е.А. Альтернативная коммуникация. – Новосибирск, 2012.

УДК 37.022
МРНТИ 14.15.23

А.С. Мусабеков¹

¹Қазақстан Республикасының еңбегі сіңген спорт шебері,
М.Х. Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университетінің доценті м.а.
Тараз қ., Қазақстан

12-14 ЖАСТАҒЫ ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРМЕН САМБО КҮРЕСІН ЖҮРГІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада 12-14 жас аралығындағы естуі қиын және естімейтін саңырау балалармен самбо күресін жүргізудің әдістемесі ұсынылған. Мұнда есту қабілеті нашар балалармен оқыту процесінде қолданылатын самбоның негізгі элементтері мен тәсілдері туралы түсінік беріледі. Сонымен қатар есту анализаторы бұзылған оқушылармен дайындық сабақтарының практикасына енгізілген күрестегі түрлі бастапқы позицияларды немесе элементтерді көрсететін арнайы әзірленген қимылдардың жүйесі ұсынылған. Ерекше балалармен, сондай-ақ салауатты спортшылармен бірге есту қабілеті бұзылған самбо күресшілерінің сабақтарын түрлі-түсті маркерлерді пайдалану арқылы өткізудің тиімділігі қарастырылған. Бұл әдіс есту қабілеті бұзылған оқушылар арасында самбо күресіне бейімделген дене шынықтыруды дамытуды қарастыратын зерттеудің негізін құрады.

Түйін сөздер: есту қабілеті бұзылған самбошылар, техника элементтері, қимыл жүйесі, оқыту әдістері.

Аннотация

Мусабеков А.С.¹

¹Заслуженный мастер спорта Республики Казахстан,
и.о., доцента Таразского государственного университета имени М.Х. Дулати
г. Тараз, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ЗАНЯТИЙ САМБО С ПОДРОСТКАМИ 12-14 ЛЕТ НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

17. статья представлена разработанная методика борьбы самбо с нарушениями слуха и глухими детьми в возрасте 12-14 лет. Описаны основные элементы техники самбо, используемые в тренировочном процессе с детьми с потерей слуха. Представленная система специально разработанных жестов, обозначающих различные исходные точки или элементы в борьбе, внедрена в практику обучения студентов с нарушением слухового анализатора. Обсуждается эффективность цветowych маркеров в классе самбо со специальными детьми, а также эффективность тренировок спортсменов с нарушением слуха вместе со здоровыми спортсменами. Эта методика легла в основу нашего исследования, посвященного развитию адаптивной физической культуры с использованием самбо среди студентов с нарушениями слуха.

Ключевые слова: спортсмены с нарушением слуха, элементы техники, система жестов, методика тренировок.

Abstract

Almas S. Musabekov¹

¹Honored Master of Sports of the Republic of Kazakhstan,
Acting Associate Professor of M.Kh.Dulaty Taraz State University
Taraz city, the Republic of Kazakhstan

TECHNIQUE OF OCCUPATIONS BY SAMBO FOR THE CHILDREN AGED 12-14YEARS WITH HEARING DISORDER

The article presents the developed methods of combating Sambo with hearing impairments and deaf children aged 12-14 years. The basic elements of sambo equipment used in the training process with children with hearing loss are described. The presented system of specially designed gestures, denoting various starting points or elements in the struggle, is introduced into the practice of teaching students with impaired hearing analyzer. The effectiveness of color markers in a sambo class with special children is discussed, as well as the effectiveness of training for athletes with hearing impairments along with healthy athletes. This methodology formed the basis of our study on the development of adaptive physical education using sambo among students with hearing impairments.

Keywords: athletes with hearing impairment, elements of technology, a system of gestures, methods of training.

Кіріспе. Самбо – Қазақстанда дамыған және табысты дамып келе жатқан күрестің бір түрі. Бұл серпінді және кең таралған спорт біздің елімізде ғана емес, сонымен бірге оның шекарасынан тыс жерлерде өз беделін жоғарылатты. Самбо жалпы халық: оқушылар, жұмысшылар, қызметкерлер және салауатты өмір салтының жай әуесқойлары арасында белсенді дамып келеді [1, 4 б.]. Самбо мүгедектігі бар азаматтар арасында, әсіресе есту қабілеті бұзылған адамдар арасында да танымал екендігі мәлім. 2011 жылы Мәскеуде өткен қалалық чемпионат пен Ресейдің самбодан чемпионаты самбо күресінің есту қабілеті төмен және саңырау спортшылары арасында дамығанын ресми растайды [2, 3 б.]. Біздің елімізде мүгедек есту қабілеті нашар адамдар арасында жалпы спортшы оның ішінде самбоны дамытуға мемлекет тарапынан үлкен көңіл бөлінеді.

Мұндай маңызды жетістіктерге қарамастан, есту қабілеті бұзылған самбошыларды дайындау мәселесі ашық болып қала бермек. Есту қабілеті төмен және саңырау самбо күресшілерімен жұмыс істеу үшін ғылыми және әдістемелік әдебиеттің жетіспеушілігі байқалады.

Әсіресе осындай самбошылармен арнайы әзірленген әдіснамасы жоқ болғандықтан жұмыс істейтін жаттықтырушы өзінің педагогикалық дағдылары мен тәжірибесіне ғана сенуге мәжбүр [3, 46 б.].

Зерттеудің мақсаты есту қабілеті нашар адамдар үшін самбо күресі әдіснамасын әзірлеу болып табылады. Мақсатқа сәйкес бірқатар міндеттер қойылды:

9 Алғашқы дайындық кезеңінде есту қабілеті нашар адамдар үшін самбоның күрес элементтерін дамыту.

10 Бастапқы ұстаным немесе күрестің элементін білдіретін арнайы кимылдардың жүйесін жасау.

11 Есту қабілеті бұзылған самбо күресушілерімен жұмыс істеу үшін түс таңбалауыштарын пайдалану.

12 Сауатты самбо күресшілерімен есту қабілеті нашар спортшыларды біріктіріп оқыту.

Бірінші мәселені шешу үшін біз сау балаларға арналған самбо күресі бойынша жұмыс бағдарлама-ларын талдадық, есту қабілеті нашар оқушыларға бейімделген дене тәрбиесінің ерекшеліктерін ескере отырып, самбо күресіндегі ең қолжетімді элементтерді анықтап, бағаладық. Барлық элементтер жүйе-ленген және кесте түрінде біріктірілген. Күресудің техникалық әрекеттерін жасау кезінде біз «қарапайым-нан кешенге дейін» қағидасын қолдандық, сонымен қатар жаттығулар кезінде жарақаттанудан аулақ болуға мүмкіндік беретін негізгі элементтерді (жатып күресу) зерттеуді қолдандық. Біз самбо күресіндегі негізгі элементтерді және өзін-өзі сақтандыру дағдыларын меңгеру үшін, оларға күрделі акробатикалық элементтерді қабылдадық.

Есту қабілеті бұзылған самбо күресшілерінің техникалық іс-әрекеттерінің арсеналы денсаулығы жақсы спортшыларға қарағанда көп емес және зерттеу, негізінен, қарсыластың тепе-теңдік пен техника-ның үлкен күш шығындарын талап етпейтін әдістерге бағытталған. Есту қабілеті нашар оқушыларға арналған самбо күресінің элементтері 1-кестеде келтірілген.

1-Кесте – Есту қабілеті нашар еститін самбошылармен оқу-дайындық үрдісінде қолданылатын техникалық шаралар

Самбо күресінің элементтері		
1.	Акробатикалық жаттығулар	Тығыз топтаудағы жылжытулар: алға-артқа, солға-оңға қарай. Тұрғанда: жауырында, баста. Аунау: алға-артқа. Бүйірден «домалап» бұрылу. Оң жақ (сол жақ) аяқта тепе-теңдік «қарлығаш».
2.	Күрес техникасының элементтері	Сол және оң иық арқылы қозғалады. Оң жақта (сол жақта) құлаған кезде өзін өзі сақтандыру, арқамен құлағанда өзін-өзі сақтандыру. Алдыңғы (артқы) күрес көпірі.
3.	Жатып күресудің (партер) техникалық іс-әрекеттері	Аудару: қолды ұстау, қол мен аяқты ұстау, тетікше ретінде. Ұстау: бір жағынан, көлденеңінен, үстіңгі жағынан, бас жағынан. Ауыртатын әдістер: шынтақ-

		пен жамбас арқылы, иық жинағымен, Ахилл сіңірінің қысылуы.
	Тұрып күресудің техникалық іс-әрекеттері	Лақтыру: артпен шалу, алдыңғы жақпен, бір аяққа өткізіп шалу, сол аяқты ілмектеп шалу.

Самбо күрес техникасын зерттеудің бұл құрылымы есту қабілеті нашар және саңырау күресушілермен жұмыс барысында бұл жүйені табысты қолдануға және күрес әдістерін нық меңгеруге мүмкіндік берді. Екінші мәселені шешу үшін біз оқу-жаттығу үрдісіне қатысып, күресте белгілі бір қозғалтқыш әрекетін көрсететін арнайы қимыл жүйелерін әзірледі жөн көрдік (тік тұру, аунау, аударылу және т.б.). Барлығы 10-ға жуық болған бұл қимылдардың қолданылуы жаттығудың қозғалтқыш тығыздығын едәуір арттыруға мүмкіндік берді, бұл бұрыннан танымал элементтер мен жаттығуларды ұзақ түсіндіру үшін кететін педагогтың уақытын үнемдейді. Самбо сабақтарында қолданылатын қимылдар 2-кестеде көрсетілген.

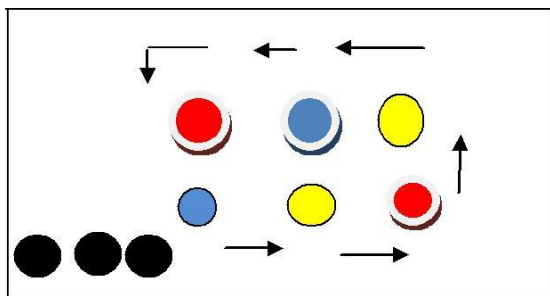
2-кесте – Есту қабілеті нашар самбо күресшілерімен сабақтарда қолданылатын арнайы қимылдар

№	Қозғалу әрекеті	Жаттықтырушы қолданатын қимыл
1.	Жауырында тұру	Жаттықтырушы қолдысырт жағымен шынтаққа қарай біріктіріп, айқастырады, алақан ашық, саусақтар бірігіп, жоғары қарап тұр.
2.	Баспен тұру	Жаттықтырушы ашық алақанымен өзінің маңдайына тиеді және алдыңғы қимылды көрсетеді.
3.	Тізе және шынтақпен тұру қарсылығы	Жаттықтырушы сәл алға қарай еңкейеді, қолын шынтақ буындарына бұрады да бір-бірінің үстіне қояды.
4.	Алға қарай айналып түсу	Жаттықтырушы бір сұқ саусағын еденге көлденең қояды, екіншісі біріншіден жоғары орналастырады және саусақ-тарымен айналдыру қозғалысын орындайды
5.	Артқа қарай айналып түсу	Алдыңғы қимыл, тек артқа қарай айналу
6.	Күресші көпірі	Жаттықтырушы төрт саусағын қысып, «көпір» түрін жасау үшін оларды және интерфальгинальді буындардағы саусақтарды иілдіреді.
7.	Өзіндік сақтандыру	Жаттықтырушы ауада өзіндік «шапалақ» жасай отырып, шынтақ буындағы қолын жазады.
8.	Орам	Жаттықтырушы өз қолын шынтақ буынында біріктіреді және жоғарыдан төменгі диагональмен қолдың қозғалысын көрсетеді.
9.	Ұстап тұру	Жаттықтырушы сәл алға қарай сүйеніп, қолын шынтақ буынына апарады, өйткені сондықтан иық пен иықалды шамамен 30-35 градус болу керек.
10.	Өзара күрес	Жаттықтырушы қолдарын жұдырық етіп қысып ұстап, тік тұрғызады да, бір-біріне қарама-қарсы қарай жылжытады.

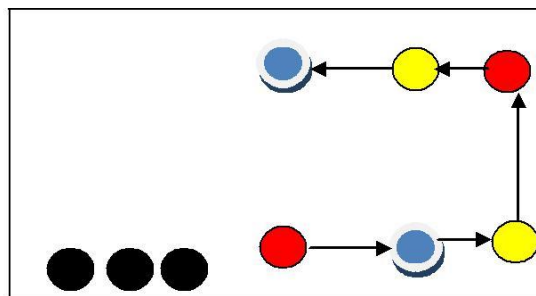
Үшінші мәселені шешу үшін үйлестіру қабілеттерін дамытуға бағытталған түстер таңбаларының көмегімен екі жаттығу жасалды. Алғашқы «әткеншек» жаттығуы (1-сурет) келесідей: кілемнің периметрі бойынша 20 см диаметрі бар (сары, көк, қызыл) түсті шеңберлер бар. Жаттықтырушылардың командасы бойынша спортшылар зал айналасында қозғала бастайды (қадаммен немесе жүгіру), содан кейін жаттықтырушының сигналы бойынша жаттығушылар айнала тұрып, белгілі бір тұрысты орындауға тиіс, әр түске белгілі бір тапсырмаға сәйкес келеді (сары – «Ромберг позасы»; көк – Ромбергтің «Айст» позасы; қызыл – бір аяқпен теңгерім "Қарлығаш"), содан кейін сигнал бойынша спортшылар кілемде жүруді жалғастырады және т.б.

Екінші жаттығу «Әткеншек 2» (2-сурет) мынадай: кілем периметрі бойынша диаметрі 20 см болатын түрлі түсті шеңберлер (сары, көк, қызыл) бар, жаттықтырушының сигналы бойынша спортшылар акробатикалық жаттығуларды алдыдағы шеңбердің түсіне қарай (сары – алға аунау, көк – төңкеру, қызыл –

артқа қарай аунау) тиісті түрде бастайды. Тапсырманы қиындату үшін жаттықтырушы залдың периметрі бойынша шеңберлердің орнын өзгертеді.

«Әткеншек» жаттығуы (1-сурет)

«Әткеншек 2» жаттығуы (2-сурет)

Төртінші мәселені шешу үшін сау самбо күресшілерімен есту қабілеті бұзылған спортшыларға арналған бірлескен жаттығулар ұйымдастырдық. Бұл сабақтар бір аптада бір рет өткізілді, олардың құрылымы төмендегідей болды:

27. жұп салмақ категорияларына сәйкес жасалған;

28. есту қабілеті бұзылған спортшы салауатты қарсыласқа ие болған;

29. салауатты күресушілердің мынадай шарттары болды: техникалық әрекеттерді тексеру кезінде есту қабілеті бұзылған балалардың қателіктерін дұрыстау, оқу-жаттығулар кезінде оларға жеңіске жету мүмкіндігін беру және толық күш жұмсамау.

Бұл сабақтардың құрылымы есту қабілеті бұзылған спортшылармен бірлескен жұмыстарды сәтті қолдануға мүмкіндік берді, жатып күресу әдістерін үйренуде есту қабілеті бұзылған балуандардың техникалық дағдыларын арттырды, атап айтқанда, төңкерістер мен ұстап қалу сияқты әрекеттер.

Құлағы нашар еститін және саңырау балуандарға арналған жаттығу сабақтары стандартты схемаға сәйкес жасалды: 10-15 минуттық сергіту, 68-75 минуттық негізгі бөлім, 5-7 минуттық қорытынды. Бұл берілген әдістемде есту қабілеті бұзылған оқушыларға ұсынылған техникалық арсенал сау балалардыкінен айырмашылығы болмады, әртүрлі қимыл-әрекеттерді зерттеуде басты назар білімді меңгеруге және өзін-өзі сақтандыру дағдыларын қалыптастыруға берілді. Бұл самбо элементтерін нашар еститін және саңырау балуандармен сәтті жұмыс істеуге мүмкіндік берді. Оқу-жаттығу сабақтарында арнайы әзірленген қимылдарды белсене қолдандық, бұл әртүрлі бастапқы позициялар мен ұстанымдарды білдіріп, қозғалтқышты жұмыспен қамтудың тығыздығы және бұрын зерттелген элементтерді түсіндіретін уақытты жұмсамауға мүмкіндік берді. Оқу үрдісінде үйлестіру қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған жаттығулар түс маркерлерін қолдануды оқытуды түрлендірді. Есту қабілеті нашар самбо күресшілерінің денсаулығы жақсы спортшылармен бірлесіп оқыту тиімділігін атап өту қажет, себебі есту қабілеті нашар және естімейтін балалардағы техникалық дағдылардың өсуі байқалады.

Қорыта айтқанда, осылайша, бастапқы жаттығу топтары үшін самбо күресі бойынша әзірленген әдіс-тәсіл есту қабілеті бұзылған балуандармен сабақтарды тиімді өткізуге және оқу үрдісінде самбо элементтерін табысты қолдануға мүмкіндік береді. Бейімдеу бағытында дене шынықтырудың негізгі принциптерін қолдану арқылы бұл әдіс негізгі физикалық қасиеттердің маңызды түзету функциясын орындайды. Техникалық элементтер, арнайы қимылдар, түс таңбалары, салауатты күрескерлермен бірлескен жаттығуларды үйлесімді пайдалану оң нәтиже береді және есту қабілеті нашар және саңырау оқушыларды мақсатты түрде оқытуға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

9. Аратин А.В. Самбо как средство воспитания морально-волевых качеств личности подростка / А.В. Аратин, Н.В. Кергилова // Обучение и воспитание: методика и практика. - 2014. - № 11. - С. 113-116.

10. Емельянов В.Ю. Становление самбо для глухих в России / В.Ю. Емельянов // Адаптивная физическая культура. - 2016. - № 2 (66). - С. 1-2.

11. Жалилов А.В. Основные требования к качеству проведения занятий борьбой самбо глухих и слабослышащих детей 12-14 лет / А.В. Жалилов // Адаптивная физическая культура. - 2016. - № 2 (66). - С. 45-47.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖӘНЕ БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ПРОБЛЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

УДК 373.21

МРНТИ 14.23.07

Ұ.Қ. Қыяқбаева¹, А.Қ. Садықова²

¹ Абай атындағы ҚазҰПУ-нің, п.ғ.к., қауымдастырылған профессоры

² Абай атындағы ҚазҰПУ-нің 2 курс магистранты

Алматы қ., Қазақстан

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДА ШАМА ТУРАЛЫ ТҮСІНІК ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа

Балалар психологиясы шама ұғымын бірден меңгермейді, оның белгілері мен қасиеттерін толық меңгеруге бірте-бірте жақындайды. Бір жағдайда бала шама ұғымының мәнін түсінеді, бірақ оны практикада қолдана алмайды, яғни ұғымды тек еске сақтайды. Бір жағдайда шама ұғымын қолдана біледі, бірақ оның анықтамасын толық бере алмайды. Әдетте, мектепке дейінгі бала шама ұғымын сипаттайтын барлық белгілерді білсе және қолдана алса шама ұғымын меңгеру деңгейі жоғары деп есептелінеді.

Мектепке дейінгі балалардың өмірге қажетті білімді меңгеруі мен олардың ойлау қабілеттерін арттыру оқытудың біртұтас мақсаты болғандықтан, психология және педагогика оларды бөліп жарып қарамайды. Методологиялық тұрғыдан заңды осы ережені нақты іс жүзіне асыру, оқыту процесінде балалардың білім жүйесін меңгеруі мен олардың ойлау қабілеттерінің арасындағы қатынасты терең білуге ерекше байланысты болады. Психологиялық және педагогикада дамыта отырып оқыту дегенді балалар меңгеруге тиісті білім жүйелі түрде дамыту ғана емес, сонымен қатар олардың ойлау қабілеттерін де дамыту деп түсіндіреді, жеке жағдайда ұғымдық және теориялық ойлауды шындау болып табылады.

Түйін сөздер: шама, қарапайым математика, білім.

Аннотация

Қыяқбаева У.Қ.¹, Садықова А.Қ.²

¹ д.п.н., профессор ҚазНПУ имени Абая,

² магистрант 2 курса ҚазНПУ имени Абая

г. Алматы, Казахстан

ВАЖНОСТЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЗНАЧЕНИЕ ВЕЛИЧИНЫ В ДОШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ

Детская психология не сразу понимает смысл величины, постепенно приближается к полному приобретению его особенностей и атрибутов. В одном случае ребенок понимает значение понятия величины, но не может применять его на практике. Если ребенок знает и может использовать все функции величины, уровень понимания шкалы считается высоким.

Поскольку цель обучения детей дошкольного возраста на протяжении всей жизни заключается в приобретении навыков непрерывного обучения и мышления, психология и педагогика не разделяет их. Методологически законная реализация этого правила особенно зависит от глубоких знаний о взаимосвязи между системой обучения детей и их мышлением в процессе обучения. Психолого-педагогическое обучение – это не только систематическое развитие знаний детей, но и их мышление, и также совершенствование концептуального и теоретического мышления.

Ключевые слова: величина, элементарная математика, образование.

Abstract

U.K. Kyiakbaeva¹, A.K. Sadykova²
¹d.p.s., professor of AbaiKazNPU

²Masters of 2 yearKazNPU named after Abai
Almaty, Kazakhstan

THE IMPORTANCE OF PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL WORK FOR THE FORMATION OF THE IMPORTANCE OF THE SIZE OF CHILDREN AT PRESCHOOL

Child psychology does not immediately understand the meaning of magnitude, it is gradually approaching the full acquisition of its features and attributes. In one case, the child understands the meaning of the concept of quantity, but cannot apply it in practice. If the child knows and can use all the functions of the magnitude, the level of understanding of the scale is considered high.

Since the goal of teaching children of preschool age throughout life is to acquire skills for continuous learning and thinking, psychology and pedagogy do not share them. Methodologically legal implementation of this rule is particularly dependent on in-depth knowledge of the relationship between the children's learning system and their thinking in the learning process.

Keywords: magnitude, elementary mathematics, education

Кез келген затты дұрыс және толық сипаттауда оның шамасын бағалау оның өзге белгілеріне қарағанда маңыздырақ. Заттың қасиеті ретінде оның шамасын өзгешелей білу және оған ат беру әрбір затты жеке тани білу үшін ғана емес, сондай-ақ олардың арасындағы қатынасты түсіну үшін қажет. Бұл балаларда қоршаған ортадағы ақиқат туралы аса толық білімдерді қалыптастыруға маңызды ықпал етеді.

Заттардың шамасын түсіну баланың ақыл-ойын дамытуға оң әсер етеді, себебі ол теңдестіру, тану, салыстыру, жалпылау қабілеттерін дамытумен байланысты, шаманы математикалық ұғым ретінде түсінуге көмектеседі және мектепте математиканың сәйкес бөлімін меңгеруге дайындайды.

Шаманы заттың кеңістікті белгісі ретінде бейнелеу қабылдаумен – объектіні тану мен зерттеуге, оның ерешеліктерін ашуға бағытталған маңызды сенсорлық үдеріспен байланысты. Бұл үдеріске түрлі мүшелер қатысады: көру, есту, қимыл-қозғалыс анализаторлары, сонымен бірге қимыл-қозғалыс анализаторы заттар шамасының дұрыс қабылдануын қамсыздандырады. Зат шамасының түсінігі (басқа заттардың қасиеттері сияқты) анализатор ішілік және анализатор аралық байланыстардың күрделі жүйе-сін орнату арқылы іске асады.

Шаманы бейнелеу проблемасын қабылдау проблемасы ретінде ғана қарауға болмайды. Ол ойлау проблемасы ретінде тең дәрежеде қарастырылуы тиіс. Ф.Энгельс "біздің көзімізге өзге сезімдерден бөлек, ойымыздың қызметі де қосылады" деген тамаша терең ойды айтқан.

Шаманы түсіну бір жағынан сенсорлық негізде жүзеге асады, екінші жағынан ойлау мен сөйлеудің арасында анықталады. Шаманы дұрыс қабылдау заттарды тәжірибелік анықтаудың тәжірибесіне, қабылдау үдерісіне сөзді қосуға, ойлау үдерістерінің қатысуына байланысты: салыстыру, талдау, синтез және т.б.

Шаманы қабылдау механизмі ересектер мен балаларда ортақ. Алайда ең кішкентай балаларда да шама белгісі бойынша объектілердің арасындағы қатынасқа реакциялар қалыптасуы ықтимал. Шама туралы ең қарапайым білімдерді қалыптастыру үшін, қоршаған ортаның заттары мен құбылыстары туралы нақты ұғымдарды қалыптастыру қажет. Шаманы бағалауды және қабылдауды сезу тәжірибесі бала ойнайтын ойыншықтар мен түрлі көлемдегі заттарды көру, сезу және қимыл-жанасу сезімдерінің арасында орнатылған байланыстардың салдарынан ерте жастан қалыптаса бастайды. Объектілерді түрлі қашықтықта бірнеше рет және түрлі жағдайда қабылдау қабылдау констаттылығын дамытуға септігін тигізеді.

Балалардың заттардың шамасын анықтауы көбінесе – көз мөлшермен анықталады. Көз мөлшер – маңызды сенсорлық қабілет болып табылады. Руссо Эмильдің заттардың өлшемін көзбен салыстыруын жөн көрген, ғимарат биіктігін адам бойымен, тоғай бойын қоңыраухана бойымен салыстырған. Көз мөлшерін дамыту заттарды салыстырудың арнайы әдістерін меңгерумен тікелей байланысты. Кішкентай балалар басында заттарды ұзындығы, ені, биіктігі бойынша салыстыруды қою немесе салу арқылы, ал кейін өлшеудің негізінде жүргізеді. Көз қолдың тәжірибелік әрекеттерін жалпылайды.

Педагогикалық жетекшілік пен дұрыс ұйымдастырылған сенсорлық қабылдау шарттарында зат шамасын қабылдау қабілеті затпен жасалатын әрекеттердің салдарынан ерте жастан қалыптаса бастайды. Алайда шаманы ажырата білудің алғашқы тәжірибесі талай уақытқа дейін жергілікті сипатқа ие болады.

Мектеп жасына дейінгі балалар оларға жақсы таныс затқа шама белгісін бекітеді: "Піл үлкен, ал тышқан кішкентай". Олар шаманы салыстырмалы бағалауды қиын меңгереді. Егер баланың алдына біртіндеп кішірейетін 4-5 ойыншықты, мәселен, матрешканы қоятын болсақ және ең үлкенін көрсетуді сұрасақ, ол дұрыс көрсетеді. Кейін оны алып тастап, тағы да үлен ойыншықты көрсетуді сұрасақ, онда 3-4 жасар балалар ереже бойынша "Енді үлкен ойыншық жоқ" деп жауап береді [1, 38].

Кішкентай бала өз ойындарында шама белгісін көбінесе мүлде елемейді: үлкен қуыршақты кішкентай төсекке жатқызуға, үлкен қонжықты кішкентай орындыққа отырғызуға тырысады және т.б.

Үш жасар балалар заттардың шамасын саралаусыз қабылдайды, яғни оның ұзындығын, енін, биіктігін ерекшелемей, заттың жалпы көлеміне ғана бейімделеді. Үшін жасар балаларға бірнеше заттың ішінен ең биігін және ең ұзынын табу керек болса, олар ереже бойынша өз таңдауын ең үлкенге тоқтатады.

Төрт жасар балалар заттарды ұзындығы, ені, биіктігі бойынша таңдауға аса саралаушылық қарайды, егер ол белгілер айқын белгіленген болса. Егер, мысалы биіктігі басқа өлшемдерден шамалы асатын болса, балалар оны оңай байқайды. Аласа заттарда олар биіктікті мүлде ажыратпайды. Осы жастағы балалардың көбі биіктігі 2, ені 4, ал ұзындығы 16 см «шаршыда» «биіктік жоқ» деп жауап береді. Олар үшін шардыша вертикал күйде ғана, яғни биіктігі 16 см құрағанда және басқа өлшемдерден басым болғанда биіктік бар деп есептейді. Мұндай жағдайда «шаршы» биіктігі «үсті үлкен» деген әдеттегі ұғымға сәйкес келеді [2, 45].

Әдетте балалар заттарды өзгелеріне қарағанда аса айқын қандай да бойлығы бойынша сипаттайды, ұзындығы ереже бойынша көп заттарда басым болатындықтан, бала ұзындықты оңай анықтайды. Балалар заттың енін көрсеткен кезде көп қате жібереді (ересектер де). Олар жіберетін қателердің сипаты өзге өлшемдердің нақты саралануының жеткіліксіздігі туралы айтады, себебі балалар енінің орнына биіктікті және заттың (қораптың, үстелдің) үстіңгі қырын көрсетеді.

Екі немесе одан көп заттарды тікелей салыстырған кезде балалар заттардағы нақты өлшемдерді аса «сәтті» анықтайды.

Шама сөзінің өзі көптеген балаларға түсініксіз, себебі олар ол сөзді сирек естиді. Бала көңілі заттың көлеміне аударылған кезде, тәрбиешілер бірдей, сондай-ақ көп мағыналы сөздерді пайдалануды жөн көреді (мысалы, түсі, қалыбы, шамасы бойынша бірдей), сондықтан оларды заттар салыстырылатын заттың белгісін білдіретін сөздермен толықтырған жөн. Қандай да нақты өлшемді ерекшелей отырып, бала оны көрсетуге тырысады (саусағын ұзындығына тигізеді, құшағын жайып енін көрсетеді және т.с.с.). Зерттеудің бұл әрекеттері зат шамасын аса саралап қабылдау үшін аса маңызды.

Заттардың шамасын саралаушылық қабылдай алмау, заттардың түрлі өлшемдерін сөзбен белгілеуге айтарлықтай әсер етеді. 3-4 жасар балалар әдетте кез келген затқа үлкен – кішкентай сөздерін қолданады. Бірақ бұл олардың сөздік қорында аса нақты анықтаулардың жоқ екендігін білдірмейді. Жеке жағдайларда балалар ондай сөздерді сәтті қолданады. Осылайша, керік мойнын ұзын, матрешканы – толық деп айтады. Кейде бір белгілер өзге белгілерге алмастырылып жатады: жұканың орнына жіңішке деп жатады және т.б. Бұл балалардың қасындағы ересектер заттардың өлшемін белгілеу үшін нақты емес сөздерді жиі қолданатындығымен байланысты.

Бірқатар заттарға үлкен немесе кішкентай зат туралы айту орынды, себебі заттың бүкіл көлемі өзгереді (үлкен – кішкентай орындық, үлкен – кішкентай доп, үлкен – кішкентай үй және т.б.), алайда осы заттарға қатысты қандай да бір маңызды жағын айқындар болсақ: онда биік шырша сатып ал; балаға аласа орындық керек деп және т.б. айтамыз.

Заттардың салыстырмалы қатынасында сөздерді пайдаланудағы бұл қателіктер әдетте шаманы қате қалыптастырудың алғышартын тудыратын айқынсыздықтардың ұйғарымы болып табылады: үлкен (кішкентай) сым, үлкен (ұзынның орнына) сызғыш, үлкен (биіктің орнына) пирамида, жұқа (жіңішкенің орнына) таспа және т.б. Сондықтан, бала зат шамасындағы айырмашылықтарды көрсе де, «биік», «төмен» және т.б. орнына «үлкен – кішкентай» ретінде зат шамасының жалпы сөздік белгіленулерін ересектердің артынан пайдаланса, мұны сөйлеуде де анықсыз қолданады [3, 34].

К.Д. Ушинский "...балаларда туған тілінің сөздік қоры зор, алайда олар бұл қорды пайдалана алмай-ды, жадыда талап етілетін сөзді жылдам және дұрыс іздеу дағдысы сөз құдіретін дамытудың аса маңызды шарттарының бірі болып табылады".

5-6 жасар балалар заттың ұзындығын, енін, биіктігін анықтау үшін оны өлшеу қажет екендігін біледі және оны қандай заттардың көмегімен жасау керектігін біреді: сызғышпен, метрмен,

сантиметрмен. Кейде өлшеу құралдарын олар анық айта алмайды: "таяқ", "пішін", "сандары бар клеенка, онда сандардың суреттері салынған: немесе 20, немесе 30, немесе 70" және т.б.

Мұндай ұғымдардың негізгі кемшілігі балалардың жалпы қабылданған өлшем бірліктерінен өлшей-тін құралдарды ажырата алмайтындығында. Олар метр деп дүкендерде мата өлшейтін ағаш метрді түсінеді. Метрді өлшем бірлігі ретінде түсінбейді. Дәл солай "сантиметр" сөзі деп тұрмыста қолданы-талын сантиметрлік лента түсініледі.

Кез келген затты толық және дұрыс сипаттау үшін, шамасын ұғыну оның өзге белгілеріне қарағанда сондай-ақ маңызды. Шаманы заттың қасиеті ретінде ерекшелеу және оған атау беру әр затты жеке тану үшін ғана емес, сондай-ақ олардың арасындағы қатынастарды түсіну үшін қажет. Бұл балаларда ақиқат қоршаған орта туралы аса толық ұғымдарды қалыптастыруға маңызды әсер етеді.

Заттардың шамасын түсіну баланың ақыл-ойын дамытуға оң әсер етеді, себебі ол теңдестіру, тану, салыстыру, жалпылау қабілеттерін дамытумен байланысты, шаманы математикалық ұғым ретінде түсінуге көмектеседі және мектепте математиканың сәйкес бөлімін меңгеруге дайындайды.

Шаманы заттың кеңістікті белгісі ретінде бейнелеу қабылдаумен – объектіні тану мен зерттеуге, оның ерешеліктерін ашуға бағытталған маңызды сенсорлық үдеріспен байланысты. Бұл үдеріске түрлі мүшелер қатысады: көру, есту, қимыл-қозғалыс анализаторлары, сонымен бірге қимыл-қозғалыс анализаторы заттар шамасының дұрыс қабылдануын қамсыздандырады. Зат шамасының түсінігі (басқа заттардың қасиеттері сияқты) анализатор ішілік және анализатор аралық байланыстардың күрделі жүйесін орнату арқылы іске асады.

Шаманы байнелеу проблемасын қабылдау проблемасы ретінде ғана қарауға болмайды. Ол ойлау проблемасы ретінде тең дәрежеде қарастырылуы тиіс. Ф.Энгельс "біздің көзімізге өзге сезімдерден бөлек, ойымыздың қызметі де қосылады" деген тамаша терең ойды айтқан [4, 38].

Шаманы түсіну бір жағынан сенсорлық негізде жүзеге асады, екінші жағынан ойлау мен сөйлеудің арасында анықталады. Шаманы дұрыс қабылдау заттарды тәжірибелік анықтаудың тәжірибесіне, қабылдау үдерісіне сөзді қосуға, ойлау үдерістерінің қатысуына байланысты: салыстыру, талдау, синтез және т.б.

Шаманы қабылдау механизмі ересектер мен балаларда ортақ. Алайда ең кішкентай балаларда да шама белгісі бойынша объектілердің арасындағы қатынасқа реакциялар қалыптасуы ықтимал. Шама туралы ең қарапайым білімдерді қалыптастыру үшін, қоршаған ортаның заттары мен құбылыстары туралы нақты ұғымдарды қалыптастыру қажет. Шаманы бағалауды және қабылдауды сезу тәжірибесі бала ойнайтын ойыншықтар мен түрлі көлемдегі заттарды көру, сезу және қимыл-жанасу сезімдерінің арасында орнатылған байланыстардың салдарынан ерте жастан қалыптаса бастайды. Объектілерді түрлі қашықтықта бірнеше рет және түрлі жағдайда қабылдау қабылдау констаттылығын дамытуға септігін тигізеді.

Балалардың заттардың шамасын анықтауы көбінесе – көз мөлшермен анықталады. Көз мөлшер – маңызды сенсорлық қабілет болып табылады. Руссо Эмильдің заттардың өлшемін көзбен салыстыруын жөн көрген, ғимарат биіктігін адам бойымен, тоғай бойын қоңыраухана бойымен салыстырған. Көз мөлшерін дамыту заттарды салыстырудың арнайы әдістерін меңгерумен тікелей байланысты. Кішкентай балалар басында заттарды ұзындығы, ені, биіктігі бойынша салыстыруды қою немесе салу арқылы, ал кейін өлшеудің негізінде жүргізеді. Көз қолдың тәжірибелік әрекеттерін жалпылайды.

Педагогикалық жетекшілік пен дұрыс ұйымдастырылған сенсорлық қабылдау шарттарында зат шамасын қабылдау қабілеті затпен жасалатын әрекеттердің салдарынан ерте жастан қалыптаса бастайды. Алайда шаманы ажырата білудің алғашқы тәжірибесі талай уақытқа дейін жергілікті сипатқа ие болады.

Мектеп жасына дейінгі балалар оларға жақсы таныс затқа шама белгісін бекітеді: "Піл үлкен, ал тышқан кішкентай". Олар шаманы салыстырмалы бағалауды қиын меңгереді. Егер баланың алдына біртіндеп кішірейетін 4-5 ойыншықты, мәселен, матрешканы қоятын болсақ және ең үлкенін көрсетуді сұрасақ, ол дұрыс көрсетеді. Кейін оны алып тастап, тағы да үлкен ойыншықты көрсетуді сұрасақ, онда 3-4 жасар балалар ереже бойынша "Енді үлкен ойыншық жоқ" деп жауап береді.

Кішкентай бала ойын кезінде шама белгісін жиі мүлдем елемейді: ол үлкен қуыршақты шағын төсекке жатқызуға, үлкен аюды шағын орындыққа отырғызуға тырысады және т.б.

Үш жасар балалар заттардың шамасын саралаусыз қабылдайды, яғни, заттың ұзындығын, енін, биіктігін анықтамай, оның жалпы көлеміне ғана қарайды. Үш жасар балаларға бірнеше зат арасынан ең биігін және ең ұзынын табу керек кезде олар әдетте ең үлкенін таңдайды.

Төрт жасар балалар заттардың биіктігі, ұзындығы немесе ені айқын болса, оларды таңдауға сараланған тәсілдемені қолданады. Мысалы, биіктігі басқа өлшемдерден айтарлықтай артық болған кезде, балалар оны оңай байқайды. Аласа заттардың биіктігін олар мүлдем байқамайды. Бұл жастағы балалардың көпшілігі биіктігі 2, ені 4, ал ұзындығы 16 см «текшенің» «биіктігі жоқ» екеніне сенеді. Олар үшін

«текшенің» тек тік күйдегі биіктігі бар, яғни, биіктігі 16 см және басқа өлшемдерден басым болғанда ғана. Мұндай күйде «текше» биік туралы «үстіне қарай үлкен» тәрізді дағдылы ұғымға сәйкес келеді.

Жиі балалар заттарды басқаларымен салыстырғанда ең айқын белгілі бір ұзақтылық бойынша сипат-тайды, ал әдетте ұзындығы заттардың көпшілігінде басым болатындықтан, ұзындықты айқындау балалар-ға бәрінен жеңіл болады. Енін көрсеткен кезде балалар (оның ішінде жасы үлкенірек балалар да) айтар-лықтай көп қате жібереді. Олар жіберетін қателер сипаты басқа өлшемдерді анық саралаудың жетіспеушілігін көрсетеді, себебі балалар енінің орнына заттың (қораптың, үстелдің) ұзындығын да, оның бүкіл үстіңгі қырын да көрсетеді. [5, 250]

Балалар заттардың нақты өлшемдерін екі және одан көп затты тікелей салыстыру кезінде ең «сәтті» анықтайды.

Шама деген сөздің өзі көптеген балаларға түсініксіз, себебі олар оны сирек естиді. Балалардың назары заттың көлеміне ауған кезде, тәрбиелеушілер көп мағыналы (мысалы, түсі, пішіні, шамасы бойынша бірдей), бірдей, сондай сөздерін пайдалануды жөн көреді, сондықтан оларды заттар салыстырылатын белгілі білдіретін сөзбен (шамасы: ұзындығы, ені, биіктігі және т.б. бойынша сондайды тап) толықтыру қажет. Белгілі анық өлшемді белгілеумен, бала оны көрсетуге талпынады (саусағын ұзындығы бойынша жүргізеді, қолдарын екі жаққа ажыратып енін көрсетеді және т.б.). Зерттеудің бұл әрекеттері заттың шамасын сараланған қабылдау үшін өте маңызды.

Заттардың шамасын саралап қабылдай алмау әр түрлі көлемді заттарды сөзбен белгілеуге айтар-лықтай әсер етеді. Жиі 3-4 жасар балалар кез келген заттарға қатысты үлкен-кішкентай сөздерін пайдаланады. Алайда, ол балалардың сөздігінде басқа нақтырақ анықтамалар жоқтығын білдірмейді. Жеке жағдайдарда жетісушілігі әр түрлі дәрежедегі балалар оларды пайдаланады. Солайша, жирафтың мойны туралы ұзын, матрешка жайлы – жуан деп айтады. Жиі бір анықтамалар басқаларымен алмастырылады: жұқаның орнына жіңішке және т.б. айтылады. Ол балалардың айналасындағы ересектер заттардың көлемін белгілеу үшін анық емес сөздерді пайдаланатынына байланысты.

Заттың бүкіл көлемі өзгеретіндіктен (үлкен-кішкентай орындық, үлкен-кішкентай доп, үлкен-кішкентай үй және т.б.), бірқатар заттарға қатысты үлкен немесе кішкентай ретінде айтуға болатыны жалпыға белгілі, алайда, осы заттарға қатысты біз оның белгілі жағын атап өткіміз келгенде, біз: биік шырша сатып ал, балаға аласа орындық қажет және т.б. айтамыз.

Сөздерді олардың салыстырмалы мәнінде пайдалану дәлсіздіктің алғышарты болып табылады және жиі алдын ала дұрыс емес сөз тіркестерін тудырады, мысалы: үлкен (кішкентай) бау, үлкен (ұзынның орны-на) сызғыш, үлкен пирамида (биіктің орнына), жұқа таспа (жіңішкенің орнына) және т.б. Сондықтан, бала ересекті қайталап «биік», «аласа» және т.б. орнына «үлкен-кішкентай» тәрізді зат шамасының белгілерін пайдаланған кезде, ол заттардың шамасындағы ерекшеліктерді көрсе де, оларды сөзбен анық айта алмайды.

Педагогикалық және психологиялық зерттеулерге сүйене отырып, төмендегідей тұжырымдар жасау-ға болады: балалар шама ұғымын бірден меңгермейді, оның белгілері мен қасиеттерін толық меңгеруге бірте-бірте жақындайды. Бір жағдайда бала шама ұғымының мінін түсінеді, бірақ оны практикада қолдана алмайды, яғни ұғымды тек еске сақтайды. Бір жағдайда шама ұғымын қолдана біледі, бірақ оның анық-тамасын толық бере алмайды. Әдетте, мектепке дейінгі бала шама ұғымын сипаттайтын барлық белгі-лерді білсе және қолдана алса шама ұғымын меңгеру деңгейі жоғары деп есептелінеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

18. Житомирский В.Г. Геометрия для малышей. – М., 1978. – 38 с.
19. Котырло В.К., Ладывир С.А. Обучение старших дошкольников. – Киев: Рад. шк., 1986. – 45 с.
20. Дереккөздер. Мектеп жасына дейінгі балаларды дамытудың базистік бағдарламасы.
21. Ушинский К.Д. Детский мир и хрестоматия. – М.: Книга по требованию, 2012. – 318 с.
22. Сәтімбекова М. Балалар бақшасындағы эксперименттік, даярлық топтарда математика оқытуға методикалық көмек. – Алматы: Мектеп, 2003. – 250 б.

УДК 373.2
МРНТИ 14.23.07

Ә.С. Рахматулла ¹

¹БМ010100 – «Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу» мамандығының 2-курс магистрі
Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАНЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту баланы жас және жеке мүмкіндіктеріне сәйкес, жан-жақты дамытуға, адамгершілік нормаларды қалыптастыруға бағытталған, әлеуметтік дағдыларға қол жеткізуді қамта-масыз ететін білім беру жүйесінің негізі болып табылады. Мектеп жасына дейінгі кезең – тұлғаның дамуының бастапқы кезеңі. Мектеп жасына дейінгі балалардың дүниені танып білуі күрделі процесс. Автор мақалада мектеп дейінгі баланың дүниетанымын қалыптастырудың педагогикалық-психологиялық негіздері туралы мәселелер қарастырылған.

Автор мектеп жасына дейінгі балалардың дүниетанымын қалыптастырудың негізгі көзі табиғат екендігін келтіре отырып, психологиялық-педагогикалық әдебиеттердегі ғалым-педагогтардың ой-пікірлеріне талдау жасай білген. Отандық психологиялық әдебиеттерде мектеп жасына дейінгі балалардың дүниетанымын зерттеуге арналған жұмыстардың аз екендігіне талдау жасалынып, оны әлі де болса зерттелуді қажет ететінін атап көрсеткен.

Түйін сөздер: мектеп жасына дейінгі, дүниетаным, қалыптастыру, педагогикалық-психологиялық негіздері, білім, қоршаған орта, табиғат құбылыстары.

Аннотация

Рахматулла Ә.С. ¹

^к магистр по специальности БМ010100 – «Дошкольное обучение и воспитание»
Казахский государственный женский педагогический университет, г. Алматы, Казахстан

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗНАНИИ МИРА ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Дошкольное воспитание и обучение является основой системы образования, направленной на разностороннее развитие ребенка в соответствии с его возрастными и индивидуальными возможностями, формирование нравственных норм, обеспечивающих приобретение социальных навыков. Дошкольный возраст – начальный этап формирования личности. В этот период закладываются основы личности, в том числе позитивное отношение к природе, окружающему миру.

- статье дается определение понятию «Познание мира». Проводится обзор психолого-педагогической литературы, посвященной изучению данной проблемы. Данная проблематика имеет многогранный характер. Анализ отечественной психологической литературы показывает, что работ, направленных на изучение мировоззрения в дошкольном возрасте крайне мало, поэтому требует дальнейшего исследования.

Ключевые слова: дошкольный возраст, познание мира, формирование, психолого-педагогические основы, знание, окружающий мир, природные явления.

Abstract

Rakhmatulla A.S. ¹

¹ master degree of major pre-school education and training 2nd course
Kazakh State Women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan

PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL BASES OF THE MIEGE VIEW OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

Preschool education and training is the basis of the education system, aimed at the diverse development of the child in accordance with his age and individual capabilities, the formation of moral standards, ensuring the acquisition of social skills. Preschool age is the initial stage of personality formation. During this period, the foundations of personality are laid, including a positive attitude towards nature and the world around it.

The article defines the concept of “Knowledge of the World”. A review of psychological and pedagogical literature devoted to the study of this problem. This issue has a multifaceted nature. Analysis of the domestic psychological literature shows that there are very few works aimed at studying the worldview at preschool age, therefore it requires further research.

Keywords: preschool age, knowledge of the world, formation, psychological and pedagogical foundations, knowledge, the surrounding world, natural phenomena.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында айқындалған мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың негізгі міндеттері:

К.Т. мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту мазмұнын жаңарту;

К.У. балаларды сапалы мектепке дайындауға бағытталған инновациялық әдістер мен технологияларды енгізу;

К.В. мектеп жасына дейінгі балалардың біліктері мен дағдыларының дамуын бақылау бойынша индикаторлар жүйесін енгізу. 1, 21 Осыған байланысты мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту баланы жас және жеке мүмкіндіктеріне сәйкес, жан-жақты дамытуға, адамгершілік нормаларды, дүниетанымды қалыптастыруға бағытталған, әлеуметтік дағдыларға қол жеткізуді қамтамасыз ететін білім беру жүйесінің негізі болып табылады.

Ерте заман-ақ адам өзін қоршаған дүниенің заңдылықтарын және өзін-тынасын өзі, өзінің табиғатқа, басқа адамдарға қатынасын танып білуге тырысты. Адам өмірі табиғат аясында өтетіндіктен, ол табиғат-тың тылсым тынысын, ішкі сырын білуді ғасырлар бойы арман еткен. Тіпті қоршаған ортаның, табиғат-тың сұлу да, әсем көрінісі жас нәрестені де, еріксіз өзіне баулап тандандыра, қызықтыра білген. Баланың мұндай қызығушылығын жеткіншекті туған елінің табиғат әлеміне ендіріп, оның сан алуан сырларын, ұғындыру, таныстыру мәселесі ерте заманның өзінде-ақ табиғаттың балаға тигізетін ісерін атақты ойшыл-дар, философ-ғалымдар, әдіскерлер көріп, байқап, оны іске асыру жолдарын ұсынған.

Оның мөлдір бастауы ұлы ойшыл әл-Фараби, Махмұд Қашқари, Жүсіп Баласағұни, Ахмет Яссауи-лердің дүниетанымдық ілімдерінен көруге болады. Ғұлама-ойшылдар танымды философиялық тұрғыда жан-жақты талдай келе ғылымға ерекше мән береді.

Әл-Фарабидің еңбектерінің көзі табиғат, адам, қоғам. Таным теориясында Фараби дүниені тану құралы ретінде ғылымға зор маңыз берді.

Ғылым негізгі үш элементті басшылыққа алуы тиіс: нақты тақырып, дұрыс дерек және дәлелдеме. Ғылымның үш көзі бар: сезім мүшелері, интеллект (интеллект), адамның ойлау қабілеті және ой қорыту. Алдыңғы екеуі арқылы адам дүниені тікелей таниды, ал ой қорыту заттар негізін, мәнін қамтиды. Нағыз

ғылым ой қорыту негізінде құрылады деп түйеді 2, 419 .

Ғұлама ғалымдар адамның дүние танымның негізгі табиғаттағы құбылыстарға байланысты дей келе, танымды екі түрге бөледі:

1. Сезім мүшелері арқылы танып білу. Ол заңсыз туылған (көмескі) білім болғандықтан оның ақиқатты тануға ешқандай пайдасы жоқ.

2. Ақыл-ой арқылы танып білу заңды туылған (шынайы) білім болғандықтан, оның ақиқат туралы пайымдаулары дұрыс болады, дей тұрғанмен де сезімдік танымды ақыл-ой танымына қарсы қоймайды. Ақыл-ой сезімдік таным арқылы алған мәліметтерін әрі қарай өрбітіп, қортынды жасайды деп түйіндейді.

Сондай-ақ шетел классик философтары Платон, Демокрит, Канттың пікірлерінде таным теориясына ерекше мән берілгендігін аңғарамыз. Платонның ілімі бойынша табиғатты танып білу

негізгі мақсат. Табиғаттың қоршаған ортаның заттары мен құбылыстарын тану барысында ғана адамның тәжірибесі, дүниетанымы кеңейеді дейді. Платонның таным теориясы негізінен 3 қағидадан тұрады:

и Адамда туа біткен идеялардың болуы мүмкін емес, себебі идеялардың өзі тәжірибе арқылы пайда болады.

и Адамның дүниеге келген кездегі ақыл-ойы ештеңе жазымаған таза тақта немесе ақ-қағаз сияқты, ол тек тәжірибе арқылы мазмұнға толады.

ее Ақыл-ойда тек сезімдік түйсіктер арқылы қабылданған мәліметтерден басқа ешнәрсе жоқ, себебі дүниеге шығатын терең түйсік – таным.

Неміс классик философиясының негізін қалаушы Канттың өзінің «Әлемнің әмбебаптық табиғи тарихи теориясы», «Таза ақыл-ойды сынау» деген еңбектерінде адамның дүниетануына ерекше мән береді. Таным процесі күнделікті тәжірибеден, сезімдік түйсінуден басталады. Бірақ олар бізге өзіндік заттар туралы емес, олардың көрністері туралы деректер береді. Жалпы алғанда таным процесі Канттың пікірінше үш сатыдан өтеді: сезімдік түйсіну, сараптаушы, парасат және таза ақыл-ой. Адам ақыл-ойы объективті нақтылықты дұрыс бейнелейді деп сенеді. Таным процесінде басты рөлді сезім атқарады, ол ойлаудың қызметі сезім берген деректерді басқа деректермен байланыстырып қарайды 3, p21 .

«Таным» – философиялық ұғым, қоршаған ортадағы заттар мен құбылыстың санамызда бейнеленуі. Көру, сезіну, түйсіну арқылы сезім мүшелерімізге материалдық заттар әсер етеді, біз оларды қабылдаймыз. Қабылдаған дүниені танып білеміз. Сезім арқылы таныған дүниені ғылыми біліммен байланыстырғанда ғана қалыптасады. Нағыз ғылым ой қорыту негізінде құрылады. Табиғат, оның заттары мен құбылыстары жайында ұққандарын ой елегінен өткізіп, табиғаттың даму заңдылықтарын ашатын адам. Мұндай жетістіктерге олар қоршаған ортаға бақылау жүргізу, ой қорыту, ғылыми-зерттеулер жүргізу нәтижесінде жетеді. Табиғат құбылыстарын оқып білу арқылы адам табиғаттың заңдылықтарын түсінеді.

Шетел психологиясында баланың дүниетанымын зерттеудің жүйелі және негізді тәсілдерінің бірі Э.Эриксонның эпигенетикалық сәйкестік теориясы болып табылады. Бұл теорияға сәйкес адамның дүниетанымы өмір бойы дамып отырады.

Бірақ дүниетанымның негізгі құрамдас бөліктері, туылған кезінен бастап жасөспірім кезіне дейін қалыптасады. Дамудың әрбір кезеңіне біртегізде адамның жеке қабылдауына (сәйкестік) және жалпы дүниеге (дүниетаным) қатысты қамтылатын белгілі «сезімнің» пайда болуы тән. Сонымен қатар Э.Эриксон бойынша әрбір кезеңге қоршаған әлеуметтік ортамен өзара қарым-қатынас орнатудың белгілі тәсілін меңгеру тән. Автордың пікірі бойынша ата-ананың тәрбиесі баланың дүниетанымын дамыту процесіне теріс әсер етеді. Эпигенетикалық даму теориясына сәйкес, мектеп жасына дейінгі балада өсе келе дүниетанымның үш негізгі алғышарттары пайда болып, дами береді:

- 1) «қабылдау және алу» іс-әрекеті негізінде дүниеге деген бастапқы сенімі;
- 2) «ұстап қалу және жіберу» іс-әрекеті негізіндегі жеке дербестілігі;
- 3) мақсатқа қол жеткізуде табандылық негізіндегі инициативасы (құлшынысы).

Э.Эриксон мектеп жасына дейінгі баланың дүниетанымын қоршаған ортаға деген эмоционалды қарым-қатынасы және баланың іс-әрекетінен көрінетін белсенділігі-құлшынысы тұрғысынан талдайды. Э.Эриксонның пікірі бойынша дамудың әрбір кезеңіне, қоршаған ортамен өзара қарым-қатынас орнатудың белгілі тәсілін меңгеру тән. Ғалым оларды «іс-әрекеттің әлеуметтік модустары» деп атайды. Э.Эриксонның пайымдауларын талдай отырып, дүниетанымның алғышарттарын жіктеуге қажетті негіздер болып, іс-әрекеттің әлеуметтік модустары табылады деп тұжырым жасауға болады.

Э.Эриксонның ұсынған өзара байланыстың әлеуметтік модустары және олармен байланысты дүниетанымның алғышарттарын қысқаша қарастырамыз. Баланың қоршаған ортаға қатысты меңгеретін бірінші іс-әрекеті – бұл «қабылдау, біреудің бергенін алу». Э.Эриксон, баланың «қабылдауға» дайындығы, өз кезегінде баланың «беру тәсілдерін дамытатын және үйлестіретін» анасымен өзара байланысымен түсіндірді деп жазады [4, 11] .

Э.Эриксон «алу» модусының екі түрін бөліп көрсетті:

- Ең бастапқы тәсіл-бергенді қабылдау.
- Жақын жердегі заттарды алу.

Екінші түрі «алу және ұстау» баланың ойын жинақтауы және жармасу қабілетінің дамуына қарай қалыптасады. Іс-әрекеттің «бергенді қабылдау» және «жармасу ұстау» екі тәсілінің негізінде Э.Эриксон бойынша «бастапқы сенім сезімі» деп аталатын дүниетанымның алғышарты дамиды. Оны автор «тыныс алу, ас қорыту, ұйықтау т.б. негізгі механизмдерінің ұсынылатын тағамға және күтімге заңды және үйреншікті байланысы бар дегенге сену» ретінде сипаттайды. (Э.Эриксон, 1996, 132 б.). Ары қарай бұл сезім жалпы қоршаған дүниеге сену және сенбеу сезімдеріне ұласады. Э.Эриксон жалпы қоршаған дүниеге деген сенім немесе сенімсіздік «қабылдау» және «алу, ұстау» сияқты әрекеттерді адамдардың қалай жүзеге асыруына және ұстанғанына байланысты болатыны туралы айтады.

Автор жалпы қоршаған дүниеге деген сенімнің дамуы баланың организмінің жағдайына және анасының оны күтудегі стильдік ерекшеліктеріне байланысты болады деп тұжырым жасайды. Егер анасының баласына жасайтын үйреншікті ортасы баланың темпераментіне сәйкес келмесе, онда ары қарай онда дүниені қауіпті, бейберекет, жансыз екен деген түсінік қалыптасады, өзін өмір сүруге дәрменсіз, күш қуаты

жоқ әлсіз адам ретінде сезіну сезімі пайда болады. Егер өзара қарым-қатынас бала үшін тиімді дамиды болса, онда балада мағынасы бар және қауіпсіз дүние туралы түсінік және күш қуаты бар, жақсы және сенімді адам ретінде сезіну сезімі қалыптасады.

Бала мен қоршаған ортаның арасындағы өзара байланыстың тағы бір тәсілі – «ұстау және жіберу». Э.Эриксон бұны адамның ерекше функцияларды, сезімді, ойды сақтауы немесе керісінше болған жағдайға байланысты және элеуметтік жағдаяттың талаптарына қарай өздігінің жүруіне ерік беруі деп түсіндіреді. Бұл кезең – баланың өзін-өзі бақылауындағы маңызды қадамы. Бұл әрекеттерді дұрыс игере білуі, ата-ананың баласын горшокқа отырғызуынан бастап, баланың өзінің шығармашылық қабілетін көрсетуіне дейінгі барлық іс-әрекет кезеңінде баланы бақылау және өзін-өзі бақылауға үйрету тәсілдеріне байланысты. «Ұстау-жіберу» іс-әрекетін меңгеру» «жеке дербестілік» сияқты дүниетанымның қалыптасуына ықпал етеді. Егер бала осы дағдыларды жақсы меңгерсе, балада дүниені еркін, түсінікті, басқарылатын, өзін ешкімге тәуелсіз, өз бетінше әрекет ете алатын және жеке басын сыйлатуға лайықты сезінетіні туралы түсінік қалыптасады. Егер бала осы дағдыларды дұрыс меңгермесе, немесе баланың ата-анасының бақылауы баланың мүмкіндіктеріне сәйкес келмесе, онда қоршаған дүниені күдік тудыратын, түсініксіз, шектеуші, кедергі келтіруші деп қабылдай бастайды.

Дүниетанымның көзі – білім. Білім неғұрлым тереңдеген сайын дүниетанымда қалыптасып, тұрақ-танады. Адамның дүниетанымның қалыптасуының негізгі көзі табиғат. Табиғат жайында қарапайым ұғым бере отырып дүниетанымды қалыптастыру туралы ой білдірген шет ел классик ағартушылары Я.А. Коменский, Ж.Ж. Руссо, Г.Песталоццилер.

Я.А. Коменский адамды айнала дүниенің бір бөлігі ретінде қарап, балаларға білім беру ісін табиғатпен салыстыра отырып жүргізуді ұсынады. Оның пікірі бойынша баланың табиғатты қабылдауы сыртқы сезім мүшелеріне байланысты, себебі түйсіте болмаған нәрсе, ойда болуы мүмкін емес, сондықтан заттар, құбылыстар туралы ұғымды сөзбен ғана емес, оларға бақылау жасау, көзбен көру, салыстыру арқылы берілуі керек деп тұжырымдайды. Сонымен қатар, дүниеде сезім мүшелерімен тікелей түйсіне алмайтын құбылыстар мен заттар да бар (жер атындағы пайдалы қазбалар, алыс елдерде өсетін өсімдіктер мен жануарлар, т.б.) бұларды оқытуда айналадағы заттарды негізге алып, солармен салыстыра отырып, үйретудің тиімділігін де айта кетеді. Көрнекілік негізі – заттар, олардың суреттері мен модельдері т.б. Олай болса бала көзіне түсетін айнала қоршаған табиғат, оның заттары мен құбылыстары екені сөзсіз.

Ж.Руссо, Г.Песталоццилердің еңбектерін балалардың дүниетанымын қалыптастыруда биология, география, табиғаттану пәндеріне ерекше қарағандығын аңғарамыз.

Биологиялық пәндерді, табиғаттануды оқыту барысында жас жеткіншектердің дүниетанымын қалыптастырудың жолын талдайтын, білімнің мазмұны, оны оқыту әдістері мен сабақты ұйымдастыру жолын қарастыратын еңбек жазған К.Д. Ушинский, Е.Н. Водовозова, Н.К. Крупская, Е.И. Тихеевалар болды.

Мектепке дейінгі педагогика теориясының негізін қалаушы педагогтар балаларға табиғат құбылыстары жайында ұғым, оның бүлдіршін кезінен берілуі керек деп тұжырымдады. К.Д. Ушинский балаларға табиғат жайында білім беру мәселесін ерекше көңіл бөліп, өзінің «Балалар әлемі», «Ана тілі», «Педагогикалық антропология» атты еңбектерінде табиғат, оның құбылыстары, жануарлар, өсімдіктер әлемі туралы көптеген материалдар енгізеді. Ана тілі баланы тек жазуға және оқуға ғана үйретіп қоймайды, айналасын қоршаған дүниені, табиғат құбылыстарын түсінуге көмектеседі деді. К.Д. Ушинский үшін табиғат балаларды жан-жақты тәрбиелеу құралы ретінде орын алады. Сондықтан да ол өзінің ойын тұжырымдау барысында баланың жан-жақты дамуында, оны қоршаған табиғат, тәрбиешіден де, педагогтан да кем түспейтіндігін, тек баланы кең далаға тоғайға өзінің оқулықтарында балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес материалды қызықты түрде, жеңіл [ілмен] баяндау арқылы әр объектінің қасиетін ашып көрсетуге ерекше көңіл бөлген 5, 182 .

Оның «Су», «Ауа», «Өсімдіктердің өсуі», «Алма ағашы», «Жылдың төрт мезгілі» - деген қызықты әңгімелері балаларды сан-қилы ойға салады, дүниетанымын қалыптастыруға негіз жасайды.

Балабақшаны оқыту және тәрбие бағдарламасына нақтылы табиғат жайында ұғымды ендіру жолында Н.К. Крупская еңбегі зор болды.

Педагог ақыл-ойы дамыған бала, өзін қоршаған орта мен табиғат құбылыстары туралы ұғымды меңгерген болуы керек деп есептейді. Ол сол кездегі халықтың ауыр жағдайына байланысты, мектеп жасына дейінгі балалардың айнала қоршаған дүние жайында ешқандай білімдерінің жоқтығы туралы пікірін былайша қынжыла айтады: «Ешқандай сиыр, қой, үйрек көрмеген, орманда, қырда, болып, жидек, саңырауқұлақ термеген балалар көп... Өмірде тауық көрмегендері де бар... Бұл балалар не біледі? Тауықтың неше аяғы болады? – деген сұраққа

3-4 аяғы бар, - деп жауап береді. Қарға мен шымшықтың қайсысы үлкен екенін білмейді». Осыған байланысты, балабақшада балалардың айналадағы қарапайым заттар мен құбылыстар жайындағы білім қоры тым мардымсыз. Сондықтан да табиғат жайында ұғым беру және қоғамдық өмірді танып білу саласында, олардың білім деңгейін үнемі кеңейтіп отыру туралы мәселе көтерді. Осы міндетті шешудің негізгі әдісі – айналадағы дүниені зерттеп білуде, балалар шығармашылында еркіндік беру деп тұжырымдайды. Мәселен: «Ойнағанда, сурет салғанда, бір нәрсені жасағанда жас бала өзінің алған әсерлерін білдіруге тырысады, сол арқылы оларды түсініп, таниды, табиғаттағы заттар мен құбылыстар жайындағы ұғымдары кеңейеді. Сондықтан да балалар шығармашылығын үнемі көтермелеп отыру керек. Балабақша программалары мен практикасында бейнелеу жұмысы үлкен орын алуы қажет» - дейді [8, 282 .]

Н.К. Крупская балабақша бағдарламасында балаларға табиғат туралы берілетін білім көлемін талдай отырып, «Берілген программада мектеп жасына дейінгі балалардың табиғатпен танысуы жайында ғана айтылады. Бұл тарауда бәрінен гөрі гүлдер, құстар, табиғаттың сұлулығы туралы көбірек баяндалады. Мұның бәрі жайында өте жалпылама берілген, нақтылығы да аз. Бірақ балаларға тек табиғат туралы таным ғана емес, сондай-ақ айналадағы адамдар, олардың өмір-тіршілігі, еңбегі жайында да білуі керек» дейді .

Е.Н. Водовозова, Е.И. Тихеевалар балаларға табиғат жайында білім беру ісін пән аралық байланыс жүйесінде жасап, әдістемелік құрал жасады .

Қазақ жерінде де табиғатқа, қоршаған дүниеге, оның ерекшеліктерін танып-білуге байланысты көзқарастарын білдірген ағартушыларымыз Ш.Уәлиханов, Ы.Алтынсарин, А.Құнанбаевтар болды. Осы аталып отырған ағартушыларымыздың шығармаларынан табиғатты, қоғамды, адамды жан-жақты зерттеп, адам қатынасының жақсы жақтарын халыққа, жастарға үлгі ету жолдарын көрсеткендігін көреміз. Бұл туралы С.Ұзақбаева «Қазақ ағартушыларының эстетикалық көзқарастары мен орнықты пікірлерінің халықтың дүниетанымдық көзқарастарымен тығыз байланыстылығы сол өздері өмір сүретін дәуірдегі тарихи жағдайдан туындап отыр» - деп жазды [9, 32 .]

Ш.Уәлиханов табиғаттың сан-алуан сырларын балаға ұндыруды жөн көрген. Ол өзінің «Қытай империясының батыс өлкесі және Құлжа қаласы» атты еңбегінде, қазақ даласының сұлу табиғатын суреттей келіп, осындай байлықты, қоршаған ортаның әр ағашы мен тасын қастерлеп, тарих қойнауындағы ғасырлардың белгісін кейінгі ұрпаққа көздің қарашығындай сақтауды арман етті. Өзінің туған жерінің әсем табиғатын бұлай суреттеуі, балалардың эмоциялық сезіміне, эстетикалық көзқарасына, жалпы адамгершілік тәрбиесіне әсер етпеуі мүмкін емес.

Сондай-ақ, дүниетану Шоқан үшін басынан аяғына дейін әрекетті процесс. Әрбір танымның негізінде түйсік, қабылдау жатады. Бірақ сол түйсіктің жеткізіп бергендерін ақыл-ой дамуының түрлі сатыларында адамдар түрліше пайдаланып, әртүрлі нәтижеге ие болады. «Ой өрісі жетілмеген тұрлаусыз адам – дейді Шоқан, - өзінің сыртқы сезіміне ие бола алмайтын бала мінезді келеді. Ол бала өзінің сыртқы сезімін іс-әрекетімен қауыштыра алмайды. Дәйекті таным үшін сезіммен ақыл-ой үйлесіп жату керек» [8, 11 .]

Қазақ даласында алғаш рет мектеп ашқан, өзінің бүкіл болмасын жастарға білім беруге арнаған педагог Ыбырай Алтынсариннің дүниетанымдық көзқарастарының орны ерекше. Ол білім беру жүйесін табиғат құбылыстары мен күштерін, географиялық оқиғаларды ғылыми түрде түсіндіруге негіздеу керектігін көздеді. Ол ұлы ағартушы Н.И. Ильминскийге жазған бір хатында былай дейді: «Қазақ балаларына меніңше, мағыналы анекдоттар, жұмбақтар, ойына ой қосатын әңгімелер, немесе оларды қызықтыратын (мысалы, жібек құртының көбелектерінің өзгерулері сияқты) әңгімелері тәуірірек болады. Екінші кітабымда мен балаларға қызықты етіп, табиғат құбылыстары мен күштері туралы, тарихи және географиялық ғылыми әңгімелер келтірмекпін» [9, 201 .]

Мұнан зерделі ұстаздың шәкірттерге ғылымның әр саласынан тыңғылықты білім беретін пәндік оқуды енгізуді ойластырғанын көреміз. Ол өз «Хрестоматиясында» (1879 ж.) табиғат туралы түсінік беруге арналған мысалдарын қазақ балаларының кейбір ұлттық психологиялық ерекшеліктерін ескеріп, оқушының ойын аздан-көпке, аласадан биікке, қарапайымнан күрделіге дамытатындай пішінде баян-даған. Алтынсариннің педагогикалық мұралары зерттей келе Ә.Садықов қазақ балалары туралы былай дейді. «Қазақ үлкенді кішілі балаларың қай-қайсысы болсын өзін қоршаған дүние туралы ғылыми ұғым-нан ада еді, бірақ олар өз айналасындағы табиғат жайындағы көп фактілерді біледі: ұланбайтақ кең дала-да, айсыз түнде адаспастай жершіл, жасынан-ақ қиядағыны көзі шалатын қырағы, сәл сыбырды ұғатын естігіш болып тәрбиеленеді».

Қорыта келе, баланың дүниетанымын психологиялық-педагогикалық тұрғыдан қанша зерттелсе де, мәселенің күрделі екенін айқындай келе, мектеп жасына дейінгі кезең бала дүниетанымын қалыптастырудың негізі болғандықтан, әлі де болса зерттелуді қажет ететіні анық.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2016.
13. Әл-Фараби. Әлеуметтік - этикалық трактаттар. – Алматы: Ғылым, 1975. – 419 б.
14. Кант И. Сочинения в 6-ти томах. – М.: 1966. – Т.1. – 221 с.
4. Ушинский К.Д. Собр. сочинений: в 10 т. – М.Л., 1952. – 182 с.
1. Н.К.Крупская. Мектепке дейінгі тәрбие туралы. – Алматы: Мектеп, 1988. – 280 с.
2. С.А.Ұзақбаева. Балаларға эстетикалық тәрбие берудегі халық дәстүрі. – Алматы: «Білім», 1990. – 32 б.
3. Уалиханов Ш. Таңдамалы. – Алматы: Жазушы, 1990. – 11 б.
4. Алтынсарин Б. Таңдамалы педагогикалық мұралары. – Алматы: Жазушы, 1990. – 201 б.

УДК 373.24
МРНТИ 14.23.01

Николаева В.В.¹, Байкенова А.Е.²

¹к.п.н., доцент, профессор,
Карагандинского государственного университета им. академика Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан
¹преподаватель, магистр
Карагандинского государственного университета им. академика Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан

ОЗНАКОМЛЕНИЕ С БЫТОМ И КУЛЬТУРОЙ КАЗАХСКОГО НАРОДА КАК СРЕДСТВО ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ

Аннотация

1. настоящее время проблема патриотического воспитания рассматривается новой образовательной политикой Республики Казахстан, которая направлена на возрождение духовной роли образования. Авторы рассматривают особенности патриотического воспитания у детей дошкольного возраста, так как системе дошкольного образования принадлежит ведущая роль в гражданском становлении подрастающего поколения, воспитании любви к родине.

2. статье представлена экспериментальная работа по формированию у детей старшего дошкольного возраста знаний о культуре и быте казахского народа. Для улучшения уровня знаний о культуре и быте казахского народа у старших дошкольников была разработана комплексная программа, которая включала и себя: специальные занятия, направленные на формирование знания о культуре и быте казахского народа, посещение музеев, экскурсии, дидактические, подвижные игры, проведение праздников, организация выставок рисунков и поделок, сотрудничество с родителями и другое.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, дети старшего дошкольного возраста, культура, быт казахского народа.

Аңдатпа

В.В. Николаева¹, А.Е. Байкенова²
¹п.ғ.к., доцент, профессор, академик Е.А. Бөкетов атындағы
Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
¹оқытушы, магистратика академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ МӘДЕНИЕТІ ЖӘНЕ ТҰРМЫСЫМЕН ТАНЫСУ ЕРЕСЕКТЕР ТОБЫ БАЛАЛАРЫНЫҢ ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Қазіргі кезде патриоттық тәрбие мәселесі Қазақстан Республикасының білім берудегі жаңа саясаты ретінде саналады және білім берудің рухани рөлін жаңғыртуға бағытталған. Авторлар мектепке дейінгі жастағы балалардың патриоттық тәрбиесінің ерекшеліктерін қарастырады, өйткені мектепке дейінгі білім беру жүйесі жас ұрпақтың азаматтық қалыптасуында, отанға деген сүйіспеншілікті тәрбиелеуде жетекші рөл атқарады.

Мақалада мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың қазақ халқының мәдениеті мен тұрмысы туралы білімдерін қалыптастыру бойынша эксперименталды жұмыс ұсынылған. Мектепке дейінгі тәрбиеленушілер арасында қазақ халқының мәдениеті мен тұрмысына қатысты білім деңгейін жақсарту үшін, кешенді бағдарлама әзірленді, оның ішінде: қазақ халқының мәдениеті мен тұрмысы туралы білімді қалыптастыруға бағытталған арнайы сабақтар, мұражайларға бару, экскурсиялар, дидактикалық, қимылды ойындар, мереке-лік іс-шаралар, суреттер мен колөнер көрмелерін ұйымдастыру, ата-аналармен ынтымақтастық және т.б.

Түйін сөздер: Отансүйгіштік, патриоттық тәрбие, мектепке дейінгі ересек жастағы балалар, мәдениет, қазақ халқының өмірі.

Abstract

Nikolaeva V.V.¹, Baikenova A.E.¹

¹*c.p.s., associate professor of the Karaganda State University named after academician E.A. Buketov
Republic of Kazakhstan, Karaganda*

¹*lecturer, master of Karaganda State University named after academician E.A. Buketov
Republic of Kazakhstan, Karaganda*

ACQUAINTANCE WITH LIFE AND CULTURE OF THE KAZAKH PEOPLE AS MEANS OF PATRIOTIC EDUCATION OF THE SENIOR PRESCHOOL CHILDREN

At present time, the problem of patriotic education is being considered by new educational policy of the Republic of Kazakhstan, which is directed at the recovery of the spiritual role of education. The authors consider the features of patriotic education among preschoolers (можно так children of preschool age), because the system of preschool education has a leading role in the civil formation of the younger generation, in upbringing love for the motherland.

The article presents experimental work on the knowledge formation about the culture and life of the Kazakh people of senior preschool age children. To improve the level of knowledge about the culture and life of the Kazakh people among senior preschoolers, the following were developed, the complex program, which included: special classes aimed at the formation of knowledge about the culture and life of the Kazakh people, visiting museums, excursions, didactic, outdoor games, celebrations, organizing exhibitions of drawings and crafts, cooperation with parents and more.

Keywords: patriotism, patriotic education, children of senior preschool age, culture, life of the Kazakh people.

Проблема патриотического воспитания, подрастающего поколения, одна из сложнейших в педагогике и в дошкольной педагогике в частности. Сложность ее связана, прежде всего, с самим понятием патриотического воспитания, с тем содержанием, которое вкладывается в него в определенный период времени и которое определяет методы, средства, формы работы с детьми. Патриотическое воспитание было востребовано всегда, актуально и в наши дни.

«Основными принципами деятельности Республики Казахстан являются: общественное согласие, политическая стабильность, экономическое развитие на благо всего народа, казахстанский патриотизм, решение вопросов государственной жизни демократическими методами», указано в Конституции Республики Казахстан [1].

Одной из приоритетных задач системы образования, указанной в Законе Республики Казахстан «Об образовании», является воспитание гражданственности и патриотизма, любви к своей Родине – Республике Казахстан, уважение к государственным символам, почитание народных традиций, изучение истории, традиций казахского и других народов республики, овладение государственным, русским и иностранными языками [2]. Эта задача также отражена в «Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы [3].

Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев неоднократно поднимал эту проблему в своих посланиях народу. Так, в послании «Стратегия «Казахстан – 2050» отмечено о необходимости единства общества [4]. В программной статье «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Президент пишет, что,

«Первое условие модернизации нового типа – это сохранение своей культуры, собственного национального кода. Без опоры на национально-культурные корни модернизация повиснет в воздухе. Я же хочу, чтобы она твердо стояла на земле. А это значит, что история и национальные традиции должны быть обязательно учтены. Это платформа, соединяющая горизонты прошлого, настоящего и будущего народа. Знать и гордиться историей своего края – дело нужное и полезное. Патриотизм начинается с любви к своей земле, к своему аулу, городу, региону, с любви к малой родине», подчеркивает Н.А. Назарбаев [5].

В статье «Семь граней Великой степи» президент РК Н.А. Назарбаев пишет: «Убежден, у народа, который помнит, ценит, гордится своей историей, великое будущее. Гордость за прошлое, прагматичная оценка настоящего и позитивный взгляд в будущее – вот залог успеха нашей страны» [6].

Коренное обновление содержания воспитания и образования в дошкольных организациях обусловлено новой образовательной политикой суверенной Республики Казахстан, направленной на возрождение духовной роли образования, это вносит значительные изменения в формирование и развитие подрастающего поколения [2,3,7].

Системе дошкольного образования принадлежит ведущая роль в гражданском становлении подрастающего поколения, воспитании любви к родине. Учреждения дошкольного образования, являясь начальным звеном системы образования в Республике Казахстан, призваны формировать у детей первичные представления об окружающем мире, отношении к действительности, что дает возможность им почувствовать себя с самых ранних лет гражданами своего отечества [7].

Знание истории своего народа, родной культуры поможет в дальнейшем с большим вниманием, уважением и интересом отнестись к истории и культуре других народов, что очень важно для многонационального Казахстана. Развитие основ патриотизма у детей дошкольного возраста в контексте реализации национальной идеи «Мәңгілік Ел» осуществляется через создание образовательных условий для формирования национального самосознания, ценностного отношения личности ребенка к обществу, государству. Уважительное отношение к этим ценностям закладывается сначала в семье, затем продолжается в дошкольной организации [8].

Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения [5] дает направление и некоторое содержание для расширения представлений детей о своей республике, которое конкретизируется в разных видах деятельности: занятиях, повседневной жизни.

Вопросы патриотического воспитания исследованы в трудах – философов, педагогов, психологов, социологов, в которых патриотическое воспитание рассматривается, в контексте с нравственным воспитанием (К.Т. Абилгазиева, А.А. Бейсенбаев, А.А. Бейсеркеев, К.К. Жампеисов, М.М. Магомедов, И.С. Марьенко, Ж.И. Намазбаева, В.А. Ким, А.А. Калюжный, Л.К. Керимов, А.Х. Казетова, Э.А. Урунбасарова, В.Н. Устякин, Х.У. Фаталиев и другие), с гражданственностью (С.В. Шевченко, А.В. Подгорнов, Ж.Макатова, С.Б. Омарова, Б.А. Тойлыбаев, Н.И. Койшибаева, Г.Ж. Менлибекова и другие), с духовным развитием личности (В.А. Макарова, В.В. Пошатаев), с развитием политической культуры личности (К.К. Жампеисова, С.С. Жубакова, Е.М. Фалеева, Е.З. Батталханова и другие), во взаимосвязи с этнопедагогикой (Ю.В. Лазарев, И.И. Валеев, К.Б. Жарыкбаев, Б.А. Жетписбаева, К.Н. Менлибаев, Т.М. Шакирова, А.А. Калыбекова, Т.М.Алсатов, К.Болеев, С.Габбасов, К.Ж. Кожамметова, Н.А.Мухамединова, М.Ж. Курманбаева и другие).

В то же время изучение и анализ работы дошкольных организаций позволил вычленить ряд нерешенных вопросов, связанных с патриотическим воспитанием дошкольников. Прежде всего, следует отметить отсутствие должного внимания педагогов проблеме патриотического воспитания детей, недостаточно четкое представление их о путях воспитания, критериях оценки воспитанности начал патриотизма у дошкольников, отсутствие целенаправленности, системы в работе по данному направлению воспитательной деятельности дошкольной организации.

Исследование, направленное на формирование у детей старшего дошкольного возраста знаний о культуре и быте казахского народа, проходило в КГКП детский сад № 102 «Айсулу» г.Караганды в группе старшего дошкольного возраста «Акқу».

Цель исследования: обосновать формы и методы ознакомления детей дошкольного возраста с культурой и бытом казахского народа.

Объект исследования: педагогический процесс дошкольной организации.

Предмет исследования: особенности ознакомления детей дошкольного возраста с культурой и бытом казахского народа.

Гипотеза: уровень знаний детей старшего дошкольного возраста о быте и культуре казахского народа повысится, если воспитатель будет использовать:

21. соответствующие методы и приемы обучения и воспитания;
22. разнообразные формы организации учебной и внеучебной деятельности; при осуществлении следующих условий:
23. взаимодействие всех членов коллектива педагогов;
24. взаимодействие дошкольной организации и семьи.

Исходя из поставленной цели и сформированной гипотезы, определились задачи исследования:

– Проанализировать психолого-педагогическую литературу по проблеме исследования.

– Выявить эффективные формы и методы ознакомления детей старшего дошкольного возраста с культурой и бытом казахского народа.

Методы исследования: теоретические (анализ философской, психологической, педагогической литературы); эмпирические (педагогический эксперимент, наблюдение, анкетирование); методы математической статистики.

Педагогический эксперимент проходил в три этапа: констатирующий, формирующий, контрольный. к эксперименте принимало участие 24 ребенка группы, которые составили экспериментальную группу.

Для определения уровня сформированности знаний о культуре и быте казахского народа у детей старшего дошкольного возраста, мы использовали методику выявления уровня представлений ребенка о различных предметах декоративно-прикладного искусства Казахстана [9].

Показателями знаний о культуре и быте казахского народа у дошкольников по когнитивному критерию выступили: объем знаний казахского орнамента, предметах декоративно-прикладного искусства Казахстана, войлочных изделий; объем словаря; по эмоционально-ценностному критерию являлись: готовность к формированию патриотических чувств, любви к Родине; степень развития эмоционально – ценностного отношения к историческому и духовному наследию Казахстана.

На основе выявленных критериев выделены уровни знаний старших дошкольников о культуре и быте казахского народа:

1 уровень – ребенок ответил на вопросы с помощью воспитателя, не назвал самостоятельно ни одного элемента орнамента; ребенок ответил на вопросы с активной помощью воспитателя, не может самостоятельно называть предметы декоративно – прикладного искусства Казахстана.

2 уровень – ребенок самостоятельно назвал 1-2 элемента казахского орнамента; ответил на вопросы с незначительной помощью воспитателя, назвал некоторые предметы декоративно - прикладного искусства Казахстана; назвал некоторые промыслы.

3 уровень – ребенок ответил самостоятельно на все вопросы, назвал все элементы казахского орнамента; назвал все предметы декоративно - прикладного искусства Казахстана.

Данные диагностические методики позволили нам оценить овладение материалом ознакомления старших дошкольников с культурой и бытом казахского народа не только группой в целом, но и каждым ребенком в отдельности.

Результаты исследования уровня представлений детей о различных предметах декоративно – прикладного искусства Казахстана у детей старшего дошкольного возраста отражены на рисунке 1.

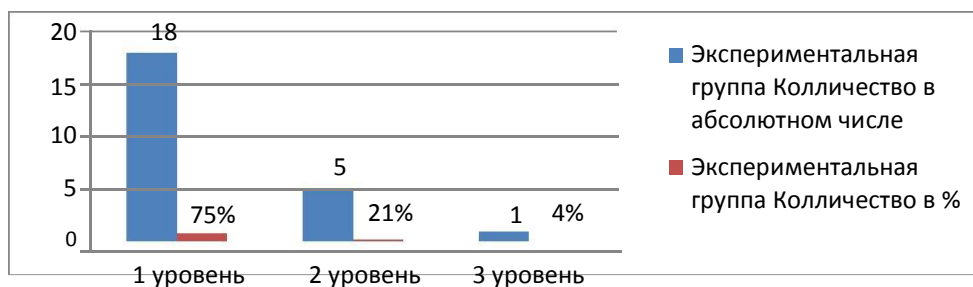

Рисунок 1. Уровень выявления представлений о различных предметах декоративно – прикладного искусства Казахстана у детей старшего дошкольного возраста (констатирующий эксперимент)

Данные, отраженные в таблице и на рисунке свидетельствуют о преимуществе детей с первым уровнем, ребенок ответил на вопросы с активной помощью воспитателя, не может самостоятельно называть предметы декоративно - прикладного искусства Казахстана – 75%; со вторым уровнем знаний, ребенок ответил на вопросы с незначительной помощью воспитателя, назвал некоторые предметы декоративно - прикладного искусства Казахстана – 21% и 4% детей с третьим уровнем, ребенок ответил самостоятельно на все вопросы, назвал все предметы декоративно - прикладного искусства Казахстана.

Для изучения условий формирования у детей старшего дошкольного возраста знаний о культуре и быте казахского народа экспериментальная работа предполагала анкетирование родителей (в опросе принимало участие 24 семьи). С помощью анкеты мы определили, как знакомят родители своих детей с культурой и бытом казахского народа. На основе полученных данных, был проведен анализ, мы получили результаты, которые позволили выделить три группы семей: оптимальная, удовлетворительная и неудовлетворительная.

Результаты анкетирования по выявлению заинтересованности родителей в формировании у детей старшего дошкольного возраста знаний о культуре и быте казахского народа представлены на рисунке 2.

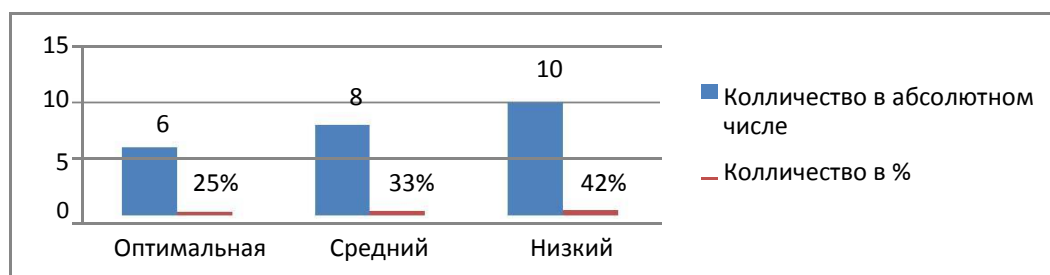

Рисунок 2. Результаты анкетирования по выявлению заинтересованности родителей в формировании у детей старшего дошкольного возраста знаний о культуре и быте казахского народа (констатирующий эксперимент)

Проведенное анкетирование показало, что большинство родителей дошкольников старшего возраста проявляют низкую заинтересованность в формировании у своих детей знаний о культуре и быте казахского народа, в чем не мало важную роль играют условия в семье, где воспитываются дошкольники, что наглядно отражено в исследовании социально-психологического статуса семей дошкольников старшего возраста.

Констатирующий этап экспериментальной работы показал, что исходный низкий уровень формирования у детей старшего дошкольного возраста знаний о культуре и быте казахского народа свидетельствует о том, что дети не достаточно приобщены к истокам народной культуры, не ознакомлены с национальным казахским искусством (живопись, музыка, прикладное и декоративное искусство) и литературой, с национальными музыкальными инструментами и элементами казахского танца.

Для того, чтобы повысить уровень знаний о культуре и быте казахского народа у старших дошкольников, был проведен формирующий эксперимент, который включал: комплексную программу, направленную на повышение уровня знаний о культуре и быте казахского народа у старших дошкольников, работу с родителями. Система работы по формированию знаний о культуре и быте казахского народа у дошкольников включает в себя как в учебную, так и внеучебную деятельность: специальные занятия, направленные на формирование знания о культуре и быте казахского народа, посещение музеев, экскурсии, дидактические, подвижные игры, проведение праздников, организация выставок рисунков и поделок и другое. План работы с родителями предполагал разные направления: аналитическое, консультативное, просветительское, практическое.

После проведения системы мероприятий, направленных на формирование знаний о культуре и быте казахского народа у детей старшего дошкольного возраста, был проведен контрольный эксперимент. Цель контрольного эксперимента – проверка эффективности разработанного комплекса мероприятий – на занятиях и в повседневной жизни – по повышению уровня знаний о культуре и быте казахского народа у детей старшего дошкольного возраста. Для определения эффективности, был использован тот же диагностический материал, что и в констатирующем эксперименте. Результаты контрольного эксперимента об уровне знаний о культуре и быте казахского народа у детей старшего дошкольного возраста представлены на рисунке 3.

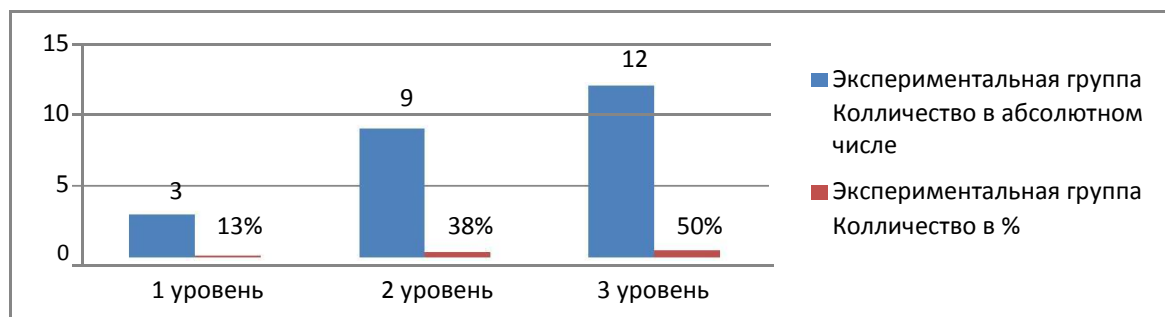

Рисунок 3. Уровень усвоения знаний детей о различных предметах декоративно – прикладного искусства Казахстана у детей старшего дошкольного возраста (контрольный эксперимент)

Сравнительный анализ результатов констатирующего и контрольного эксперимента усвоенных знаний о различных предметах декоративно – прикладного искусства Казахстана у детей старшего дошкольного возраста отражен в таблице 1.

Таблица 1. Сравнительный анализ результатов констатирующего и контрольного эксперимента усвоенных знаний о различных предметах декоративно – прикладного искусства Казахстана у детей старшего дошкольного возраста

Уровень	Констатирующий эксперимент		Контрольный эксперимент	
	Количество в абсолютном числе	Количество в %	Количество в абсолютном числе	Количество в %
1 уровень	18	75%	3	13%
2 уровень	5	21%	9	38%
3 уровень	1	4%	12	50%

Анализ результатов контрольного эксперимента показал, что в группе вырос процент детей имеющих третий уровень, которые ответили самостоятельно на все вопросы, назвали все элементы казахского орнамента, детей с первым уровнем стало намного меньше. Мы сделали заключение о том, что знания детей старшей группы о многообразии казахского орнамента и умения узнавать его отдельные элементы значительно улучшились (рисунок 3).

Результаты свидетельствуют об увеличении числа детей с высоким и средним уровнем усвоенных знаний о различных предметах декоративно – прикладного искусства Казахстана. Дети знают, из чего сделана юрта, чем она украшена, показывают мужской и женский национальный костюм, называют их детали. Третий уровень в контрольном эксперименте составил - 50%, второй уровень - 38%, а первый уровень - 13%, а до эксперимента он составлял 75%. Результаты анкетирования по выявлению заинтересованности родителей в формировании знаний о культуре и быте казахского народа своих детей представлены на рисунке 4.

Рисунок 4. Результаты анкетирования по выявлению заинтересованности родителей в формировании \endash детей старшего дошкольного возраста знаний о культуре и быте казахского народа (контрольный эксперимент)

По результатам анкетирования оптимальные результаты в понимании родителями важности и актуальности формирования у детей знаний о культуре и быте казахского народа были отмечены у 67% родителей, средний – 21%, низкий – 12%. Таким образом, после работы с родителями, отмечается положительная динамика понимания родителями важности знакомства своих детей с культурой и бытом казахского народа.

Сравнительный анализ результатов констатирующего и контрольного эксперимента, а также математическая обработка этих результатов позволили количественно подтвердить качественные изменения.

Таким образом, гипотеза нашего исследования экспериментально подтвердилась.

Список использованной литературы:

- 1 Конституция Республики Казахстан: принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 г. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан [Электронный ресурс]. URL : <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000> (дата обращения: 22.06.2014).
- с Об образовании: закон Республики Казахстан [Электрон.ресурс]. - URL: <http://adilet.zan.kz/rus/doc> (дата обращения 04.07.2018)
- с Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы [Электрон.ресурс]. - URL: <http://adilet.zan.kz/rus/doc> (дата обращения 01.03.2016)
- с Назарбаев Н.А. «Программа «Казахстан-2050» [Электрон. ресурс]. - URL: <http://el.kz> (дата обращения 11.10.2017)
- с Назарбаев Н.А. Президент Республики Казахстан. "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" [Электрон.ресурс]. URL: <https://informburo.kz/stati/statya-prezidenta-vzglyad-v-budushchee-odernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya.html> (дата обращения 12.04.2017)
- с Назарбаев Н.А. Президент Республики Казахстан. Семь граней Великой степи [Электрон.ресурс]. URL: https://www.inform.kz/ru/stat-ya-prezidenta-respubliki-kazahstan-n-a-nazarbaeva-sem-graney-velikoy-stepi_a3462012 (дата обращения 21.11.2018)
- с Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения [Электрон.ресурс]. - URL: <http://adilet.zan.kz/rus/doc> (дата обращения 14.09.2016)
- с Выступление Н.А. Назарбаева на торжественном собрании, посвященном Дню Независимости Республики Казахстан. 15 декабря 2014 года [Электрон.ресурс]. - URL: <https://www.kazpravda.kz/news/politika/patrioticheskii-akt-mangilik-el-polnii-tekst> (дата обращения 15.12.2014)
- с Линькова Н.Н., Куканова Э.Р., Козьявина Л.Я., Пожиленкова Г.Т., Зорина Т.Д. Диагностический инструментарий для педагогического мониторинга в детском саду (5-6 лет). – Караганда, 2013. – 205 с.

МРНТИ 14.23.11

А.Б. Елькеева¹, А.Т. Искакова²

¹Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің доценті
Алматы қ., Қазақстан

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің доценті
Алматы қ., Қазақстан

**МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕ
БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІНІҢ РӨЛІ**

Аңдатпа

Бұл ғылыми мақалада Қазақстан Республикасының қалыптасу кезеңінде этно-мәдени білім берудің рөлі ашылады. Бүгінгі таңда халықтың мәдени құндылығына жас ұрпақты тартуға байланысты көптеген мәселер бар. Бұл тұрғыда халық ауыз шығармашылығы арқылы халықтың рухани мұрасына мектепке дейінгілерді тарту мектепке дейінгі білім беру міндеттерінің бірі болып табылатындығы. Мақалада қазіргі ғалымдар және казак ағартушылары мен жазушыларының балалар әдебиеті арқылы бала тілін дамыту мәселелері туралы көзқарастары айтылады. Мектепке дейінгі балалардың рухани-адамгершілік тәрбиесінде, мектепке дейінгі балалардың қамқорлық, қарапайымдылық, мейірімділік, сыпайылық сияқты маңызды адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда балалар әдебиетінің маңыздылығы негізделген. Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеудің типтік бағдарламасы, мектепке дейінгі балаларға ұсынылған балалар шығармалары талданып, балаларды тәрбиелеудегі балалар әдебиетінің ерекшеліктері анықталады.

Түйін сөздер: балалар әдебиеті, мәдени құндылық, ауызекі сөйлеу, рухани-адамгершілік тәрбие, интеллектуалдық тапсырмалар.

Аннотация

Елькеева А.Б.¹, Искакова А.Т.²

¹доцент Казахского национального женского педагогического университета

г. Алматы, Казахстан

²доцент Казахского национального педагогического университета им. Абая
г. Алматы, Казахстан

РОЛЬ ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

статье раскрывается роль этно-культурного образования в период становления Республики Казахстан. Сегодня возникает немало проблем, связанных с приобщением подрастающего поколения к культурным ценностям народа. В этом плане одной из задач дошкольного образования является приобщение дошкольников к духовному наследию народа через устное народное творчество. В статье представлены видение проблемы развития речи ребенка через детскую литературу казахских просветителей, писателей и современных ученых. Обоснована важность детской художественной литературы в духовно-нравственном воспитании дошкольников, в формировании таких важных нравственных качеств дошкольников как забота, скромность, доброта, вежливость. Авторами проанализированы Типовая программа дошкольного обучения – воспитания, детские произведения, предложенные для дошкольников и выявлены особенности воспитания детей через детскую литературу.

Ключевые слова: культурные ценности, детская литература, устная речь, духовно-нравственное воспитание, интеллектуальные задачи.

Abstract

Elkeyeva A.B.¹, Iskakova A.T.²

¹Associate Professor of the Kazakh national women's pedagogical University Almaty, Kazakhstan

²Associate Professor of the Kazakh national pedagogical University named after Abay

THE ROLE OF CHILDREN'S LITERATURE IN THE UPBRINGING OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

The article reveals the role of ethno-cultural education in the period of formation of the Republic of Kazakhstan. Today there are many problems associated with the introduction of the younger generation to the cultural values of the people. In this regard, one of the tasks of pre-school education is to introduce preschoolers to the spiritual heritage of the people through oral folk art. The article presents the vision of the child's speech development through children's literature of Kazakh educators, writers and modern scientists. The importance of children's literature in the spiritual and moral education of preschool children, in the formation of such important moral qualities of preschoolers as care, modesty, kindness, politeness. The authors analyzed the Typical program of preschool education and upbringing, children's works proposed for preschoolers and revealed the features of children's speech development through fiction.

Keywords: speech development, children's literature, oral speech, coherent speech, spiritual and moral education, intellectual tasks.

Егеменді еліміз өркениет жолына бет бұрып, республикамызда этно-мәдени білім беру ісі қолға алынып жатқан тұста білім ұяларын ұлттық негізде қайта түрлендіруге байланысты толғандырап мәселе-лер баршылық. Солардың бірі мектепке дейінгі ұйым балаларын ұлттық рухпен сусындатуға ерекше мән беру. Бұл орайда, халық ауыз әдебиетінің міндеті орасан зор.

Балалар әдебиетінің дүниетанымдық негізі, тәлім-тәрбиелік маңызы туралы зерттеу дәстүрі ерте қалыптасқаны белгілі. Марко Поло тамсанған, Янушкевич таңданған, Даль ізденген, Радлов жоғары бағалаған иманды халқымыздың өнері, ауыз әдебиеті, салт-дәстүрлері халық педагогикасының қуатты құралы екендігін айғақтайды.

Кезінде қазақ даласындағы ұлы ғұламалар әл-Фараби, Жүсіп Баласағұн, Махмұд Қашқари, Қожа Ахмет Иассауи, күміс көмей, жез таңдай ақын жазушылар (Шалкиіз, Доспамбет, Бұхар жырау), ұлы ағартушылар (Шоқан, Абай, Ыбырай) болашақ ұрпақты имандылық, адалдық сияқты қасиеттерге тәрбие-леуге талпынған және халық даналығын жоғары бағалаған.

19 ғасырдың екінші жартысында көрінген ағартушы-педагогтардың бірі – Ы.Алтынсарин. Ол қазақ халқының фольклоры мен этнографиялық материалдарын жинап, соларды халық тәрбиесіне құрал еткен.

Ы.Алтынсарин орыс тілінде жарық көрген «Орынбор ведомоствосы қазақтарының өлген адамдарды жерлеу және оған ас беру дәстүрінің очеркі», «Орынбор ведомоствосы қазақтарының құда түсу, қыз ұзату және той жасау дәстүрінің очеркі» деген бағалы этнографиялық бағалы зерттеулері де елеулі. Ағарту-

шының бұл еңбектері Н.Ильминский, В.В. Григорьев, Ф.Д. Соколов, В.В. Катаринский, А.А. Мозохин сияқты орыстың шығыстанушы ғалымдарының қазақ мәдениетіне қатысты зерттеулерінің ізімен жазылған еді [1].

Ы.Алтынсарин балаларға өзбек халқының асыл мұрасын таныта отырып, оның тілін, салт-дәстүрін кастерлей білуді, тәлім-тәрбие өнегесін бойларына сіңіруді мақсат тұтса керек. Бұл мәселе 20 ғасырдың бас кезінде өмір сүрген қазақ зиялыларының (Ж.Аймауытов, М.Әуезов, А.Байтұрсынов, Х.Досмұхаметов, М.Дулатов, М.Жұмабаев, Н.Құлжанова) педагогикалық еңбектерінде заңды жалғасын тапты.

Балалар әдебиетінің педагогикалық мәні осы мәселемен айналысып жүрген зерттеушілердің Қ.Жарықбаевтың, Р.Төлеубекова, Ә.Табылдиевтың, Қ.Сейсенбаевтың, И.Оршыбековтың еңбектерінде де жоғары бағаланған.

Зерттеліп отырған мәселенің әдіснамалық негізін дәлелдеуде көптеген ғалымдардың (М.Әуезовтың, Ә.Марғұлан, Ә.Қоңыратбаев, Ә.Табылдиев) еңбектері елеулі септігін тигізді [2].

Қай заманда, қай қоғам үрдісінде болсын «бала тәрбиесі» алдыңғы орында тұрады. Фольклордың гибратты сөздері, логикалық ойлары, бейнелі сөздері тілді тереңдете түсетіні анық. Баланың сөз мәнін түсініп, ұшқыр ой түйінін топшылауға, ойын анық таза жеткізуге үйретеді. Ендеше, балалар фольклорын балалардың тілін дамытуда пайдалану бүгінгі күндегі өзекті мәселелердің бірі.

Осыған орай, тіл дамыту оқу қызметінде тәрбиеші-педагог балалар әдебиетінің үлгілерін жүйелі оқытса төмендегідей жетістіктерге жетуге болады:

26. балалардың ақыл-ойы дамиды;
27. балалар фольклорын атап бере алады;
28. нақтылы байланыстыра, бүкпесіз сөйлейді;
29. ертегіні оқығанда оны өз сөзімен айтып бере алады;
30. тез ойлау, шапшаң сөйлеу дағдылары қалыптасады;
31. адамгершілік тәрбие алады;
32. бір-бірімен достық қарым-қатынасы мәселелері дұрыс жолға қойылады.

Халқымыз ерте заманнан бастап, бала тәрбиесіне ерекше мән берген. «Шешеге қарап қыз өсер, әкеге қарап ұл өсер», Бала нені білсе жастан, ұядан – өле-өлгенше соны таныр қиядан» сияқты мақал-мәтелдер оған дәлел. Сонымен бірге, ақын-жазушыларымыз да балаға үлгі-өнеге берерлік, санасын өсіріп, адамгершілікке баулитын, әділдік нұрын себетін, қиялын өрлетіп, елім-жерім деп атамекенін сүйетін қорғауға дайын ер азамат өсіруге арналған балалар әдебиетін қалыптастырды. Бұл тағылым ақын-жазушыларымызға, халқымызға өте көне заман-дардан үлгі ретінде ертегі, аңыз, өтірік өлең, мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаш ретінде жеткен. Бұлардың бәрі халқымыздың өмір салтында бала тәрбиесі жоғары бағаланғанын дәлелдейді. Ол халқымыздың дәстүрі болып, қалыптасып бекіген. Халықтың бүкіл өмірінде қалыптасқан тағылымы мол дәстүр мектепке дейінгі ұйымдардың тәрбиесінде көркем шығарма ретінде бағдарламаға кірген. Бұл – халқымыздың тәрбие дәстүрінің жалғастығының көрінісі.

Осы мәселенің маңыздылығына орай А.К. Меңжанова, Қ.М. Меңдаяхова, Ә.С. Әмірова, Р.Нұрмұхаметова, Ғ.З. Таубаева т.б. ғалымдарымыз мектепке дейінгі ұйымдардағы көркем шығарманың тәрбиелік мәнін зерттеген.

А.Меңжанова «Балаларды көркем шығарма арқылы адамгершілікке және еңбекке тәрбиелеу» деген еңбегінде бағдарламада көрсетілген көркем шығармаларды атай отырып, ол шығармалар арқылы балада «үлкендерге көмектесу, қамқор болу, кішіпейілділік, мейрімділік, қайырымдылық көрсетуге баулу, *«рахмет»*, *«кешіріңіз»* сияқты мәдениеттілікті білдіретін сөздерді үнемі қолдана білуге, яғни әдепті болуға баулу мәселесін көтерген. Олай болса, біздің мақсатымыз – осы шығармаларды оқыту процесінде балаларға қарапайым білім беру, тілін дамыту, сөйлеуге үйретумен қатар, олардың бойында еңбек адамдарын құрметтеп сыйлау, қамқорлық, кішіпейілділік, мейрімділік, әдептілік сияқты адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру. Бұл үшін бала сәби кезінен бастап, «анасының бесік жырын, әлди әнін, жұбату өлеңдерін, кейін көркем, ұтымды, ықшам, қанатты сөздерін, мақал-мәтелдерін, аңыз, ертегілерін, әжуаларын, өтірік өлеңдерін есту, қабылдау, түсіну барысында жақсы, ұнамды образдармен (бейнелермен), олардың еңбек әрекеттерімен және сол еңбектерінің жемісімен танысады. Осындай көркем шығармалардан алынған әсерлер баланың ақыл-ойын өсіріп, бірте-бірте мінез-құлқына, жалпы адамгершілігіне, еңбекке және еңбек адамына деген құрметтеу сезімі пайда болады». Әр көркем шығарма түрлі кейіпкерлер мен олардың әрекетінен құралады. Әр кейіпкердің мінезқұлқы, дағдысы, өзіндік қасиеттері бар. Ол жағымды да, жағымсыз да болады [3].

Көркем шығарма арқылы баланың санасына, сезіміне әсер етіп, ондағы нақты жағдайларға көз-қарасын тәрбиелейді. Көркем шығармада бейнеленген кейіпкердің қуанышына қуанып, ренішіне ренжиді, оған көмек көрсеткісі келетінін ашық айтады. Балалар қуанышы мен ренішін, ұнатқаны мен ұнатпағанын

құптаған немесе наразылығын бірден білдіреді. Бұдан балалардың белгілі бір тақырыпқа деген сезімін, өзіндік көзқарасын көруге болады. Мысалы, баланың көркемдік қабылдауын дамыту үшін фольклорлық шығарманы пайдаланып халқымыздың өмірімен, тұрмысымен танысуға болады. Мектепке дейінгі ұйымдарда ауыз әдебиет үлгілері кеңінен пайдаланылады. Себебі, олар балаларға түсінікті болып келеді. Бала тілін дамытуды жүзеге асырудың негізгі жолдарының бірі-көркем шығармалар. Мектеп жасына дейінгі балалардың көркемдік талғамын қалыптастырып, әсемдікті сезіну, әдемілікті көре білу, табиғат-тағы үйлесімділікті көркем шығармалардағы суреттермен салыстыру жаратылыстану, көркем әдебиет, тіл дамыту т.б. ұйымдастырылған оқу қызметтері арқылы жасалады.

Зерттеуші ғалым Қ.М. Мендаяхова «Ауыз әдебиеті арқылы баланың байланыстырып сөйлеуін қалыптастыру» атты оқу-әдістемелік құралында мектепалды даярлық тобы мен 1-сыныпта баланы байланыстырып сөйлеуге үйретуде ауыз әдебиетін пайдалану жолдарын қарастыра отырып, балалардың байланыстырып сөйлеуін жүзеге асыратын кешенді жұмыс түрлерін анықтаған. Сондай-ақ, автор ауыз әдебиетінің түрлерінің мазмұнын аша отырып, нақты мысалдармен мектепалды даярлық балаларын байланыстырып сөйлеуге үйретудің әдістемесін де берген. Бұл құрал мектепке дейінгі ұйымдарда тәрбиешілер басшылыққа алатын басты құрал болып табылады [4].

Ғ.З. Таубаева өзінің «Мектепалды дайындығында оқу-тәрбие үрдісінде балалар әдебиетін пайдалану» деген зерттеу еңбегінде балалар әдебиеті балаларға мына салаларда тәрбие береді деп көрсеткен:

- \endash ақыл-ой тәрбиесі;
- \endash дене тәрбиесі;
- \endash адамгершілік тәрбиесі;
- \endash еңбек тәрбиесі;
- \endash азаматтық тәрбие;
- \endash еңбек тәрбиесі;
- \endash экологиялық тәрбие;
- \endash экономикалық тәрбие;
- \endash эстетикалық тәрбие» [5].

Негізінен алғанда көркем шығарма жасанды тілдік орта қызметін атқарып, байланыстырып сөйлеуге үйретуде үлгі болады. Бірақ ол көркем шығарманың бір қыры ғана, көркем шығарма соншалықты сан алуан қырлы, адамға әсері де, маңызы да өте күшті. Сондықтан ұлы Абай тілді өнер санаған. Ол «Тіл өнері дертпен тең» және «Өнер алды-қызыл тіл» дегені белгілі. Ал, неміс жазушысы Анонфейхтвангер «Көркем әдебиет жас баланы саяси қайраткерлікке дейін тәрбиелейді» деген. Демек, көркем шығарма – баланы жан-жақты тәрбиелеудің күшті құралы.

Барлық ғылыми еңбектерде көркем шығарманың баланың ақыл-ойын дамытудағы рөлін жоғары бағалаған. Баланың ақыл-ойын дамыту – ата-ана, туған-туысқан, қоғам, халқымыз үшін өте маңызды мәселе, сондықтан көркем шығарманың тәрбиелік мәніне ғалымдар ерекше назар аударып отырған. Көркем шығарма балаға тәрбиелік әсер ету үшін балалар көркем шығарма кейіпкерлерімен бірге қуану-қайғыруды үйренеді, көркем шығарма балаларға адамға тән ерекше сезім дүниесін ашып, жеке адамға, кейіпкердің жан дүниесіне деген қызығушылығын тудырады. Осыған орай балалар өз төңірегіндегілердің жақын адамдардың, туыстардың көңіл-күйін байқай бастайды, аяушылық, жақсы көру, қайғыру, ұнату сезімдері туады. Осыдан балада адамгершілік сезім-қайырымдылық қасиет, әділетсіздікке қарсы тұру қабілеті ояна бастайды. Бұл адалдық нағыз азаматтық қасиеттердің қалыптасуына негіз болады. В.Белинский: «Сезім – білімге жол ашады, шындықты сезбеген оны түсінбейді және оны тани да білмейді» деген болатын. Осы асыл қасиетті көркем шығарма тәрбиелейді.

Баланың сезімі тәрбиеші таныстырған шығарманың тілін түсініп, оны ұғу кезінде дамиды. Көркем шығарма сөзі балаға ана тілінің әдемілігін түсінуге, оны меңгеруге көмектеседі, қоршаған ортаны эстетика тұрғысынан қабылдауға, сонымен бірге этикалық, адамгершілік түсінігінің қалыптасуына көмектеседі.

Көркем шығарма тек тәрбие құралы ғана емес, ол – тілді үйренудің үлгісі. Бұл мәселеге көп көңіл бөліне бермейді. Шындығында, тілдің нағыз оқытушысы – көркем әдебиет. Көркем әдебиетті оқи отырып, қалай көркем сөйлеуге болатынын үйренуге болады. Өйткені көркем шығарма – дұрыс, шебер сөйлеудің нақты үлгісі. Оған еліктеуге, одан үйренуге болады.

Көркем шығарманың үлгілік қасиетіне сүйене, негізделе отырып, мектепалды даярлық топ балаларын байланыстырып сөйлеуге үйретуге болатынын зерттеу жұмысымызда толық дәлелденді. Осы мақсатта балабақшада, мектепте ауыз әдебиеті түрлерінен шағын әңгімелер, аңыздар, ертегілер, тақпақтар, мақал-мәтелдер, жұмбақтар, жаңылтпаштар қолданылды. Асқан адамгершілік, өте дәл рухани байлық, өткір мысқыл, тілінің көркемдігі, түсініктілігі – шағын көлемдегі ауыз әдебиеті шығармаларының ерекшеліктері. Көркем шығармамен балаларды таныстыруды ауыз әдебиетінен бастаған дұрыс.

Балалар әдебиеті – балалар психологиясын, шығармашылық мүмкіндіктерін танытатын халықтың ғасырлар бойы жинаған асыл мұрасы. Ол өзінің мектеп жасына дейінгі балалардың қызыға еліктей отырып, үйренуімен, дағдыға айналуымен, шығармашылық қасиетінің артуымен, дүниетанымдық қызығушылығымен, мәнділігімен бағалы. «Балалар рухани әлемінің жеке сала ретінде отау тігіп, ізінше енші иемденіп, балалар фольклоры» деген атқа ие болуы үстіміздегі ғасыр үлесіне тиді.

Мектепке дейінгі ұйымдарда қолданылатын Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеудің үлгілік оқу бағдарламасын талдау барысында балаларға арналған шығармалардағы көркем ойды бейнелеу тәсілдері әрқилы екеніне көз жеткіздік. Жазба әдебиеті үлгілерінен берілген әңгіме, мысал, өлеңдердегі тақырып-тарды былайша топтастыруға болады:

в Табиғат әлемі арқылы авторлық-көркемдік ойды білдіру.

Бағдарламада берілген Абайдың «Қыс», «Жаз», Т.Нұрмағамбетов «Ақ қырау», М.Жылқыайдаров «Күз», Қ.Баянбаев «Күз бояуы», Ж.Өмірбеков «Қаңтар», Қ.Ыдырысов «Көктем», А.Көлбаев «Кемпіркөсақ» шығармаларындағы бірден-бірге ұласа беретін әдемі табиғат суреттері, жанды бояулар балалардың табиғат көріністеріне сергек қарауға жетелейді, әсемдікке, сұлулыққа деген сезімін оятып, эстетикалық талғамдарын қалыптастырады. Табиғат суреттеріне қызықтамаған, тамсанып, тамашаламаған, табиғаттың шексіз де тыныш құшағында өзіне де, өзгеге де беймәлім, сиқырлы сезімдер әсеміне бойламаған баланың эстетикалық-философиялық тұрғыдан толыққанды дамуы мүмкін емес.

и Балалардың мінез-құлықтарында туындайтын іс-әрекеттердің эстетикалық-педагогикалық мәніне назар аудару. І. Жансүгіровтың «Шәркей» әңгімесіндегі баланың өзінің теріс қылығын өкініш білдірді, Ж.Кәрбозиннің «Жиырма тиін» әңгімесіндегі баланың азаматтық ісі, керісінше, М.Гумеровтың «Көк кептеріндегі» Аймағанның қатігездікке құрылған ниеті арқылы өмірдегі құбылыстарды әр баланың түрліше қабылдайтынын көрсете отырып, сөздің күдіреті арқылы баласының азаматтық, адамгершілік келбетінің қалыптасуына әсер ету – мұғалімнің міндеті. «Баланың адамгершілік қасиетінің қалыптасуының ең басты көрсеткіші – түсінген ережелерін еңбек процесінде қолдана білу».

и Тарихи кезең, тарихи тұлғалардың сыр сипатына үніліп, тағылым аларлық сәттерге назар аудару, жас ұрпаққа отаншылдық тәрбие беруге ұмтылу. Бағдарламалардағы М.Жұмабаевтың «Өткен күн», Қ.Сәрсекеев «Жер ана», С.Қалиев «Қазақстан жалауы», М.Әлімбаева «Қазақстан байрағы» Қ.Жұмаділовтың «Дарабоз», т.б. шығармалары арқылы балалар қазақ халқының тәуелсіздік алу жолындағы басты, шешуі тарихи кезеңі мен бүгінгі тәуелсіздікті паш етіп тұрған сипаттарын білсе, М.Тәнекеетің «Қажымұқан», А.Көбесовтың «Әбу Насыр Әл-Фараби», Т.Жұртбаевтың «Бала Мұхтар мен Абай», М.Дулатовтың «Қырдан келген жас қазақ» т.б. [6] сол сияқты мәтіндері арқылы тарихи тұлғалардың өмір, балалық шағы, халыққа жасаған қызметі туралы біледі, оны өздеріне үлгі етеді және осындай ұлы адамдары бар халқына деген мақтаныш сезімдері туындайды. Мұндай шығармаларды оқыту барысында кішкентай оқырмандарға Қ.Жұмаділовтың тілімен айтармыз. «Біз үш мың жылдық тарихы бар, адамзат өркениетіне өлшеусіз үлес қосқан - табиғаттың бұла перзенті көшпенділер ұрпағы екенімізді ұмытпауымыз керек. Мың жылдан астам мұсылман дінін Мұхаммед жолын ұстанған шығыстағы әйгілі елдердің біріміз. Жеріміз байтақ, пейіліміз таза «Малым жанымның садағасы, жаным арымның садағасы» деген қағиданы пір тұтқан жұртпыз. Ешкімнің ала жібін аттамаған, шекарасын басып кірмеген нағыз қонақтай-бейбіт халық біздей-ақ болар.

Талданған жұмыстардың нәтижесінде балаларды жан-жақты тәрбиелеудегі балалар әдебиетінің ерекшеліктерін анықтадық:

- балалар әдебиеті арқылы сөздік қоры молайып, сөзбен әрекет жасау үрдісінде ана тілінің заңдылықтарын меңгереді;

- бала өз ойын байланыстырып, логикалық түрде жеткізуге жаттығады, талқылауларды интеллектуал-дық тапсырмаларды шешу амалдарына айналады;

- шығармашылық және интеллектуалдық тапсырмаларды орындауда ақыл-ой өрісі, эстетикалық талабы дамып, адами құндылықтары қалыптасады;

- балалар әдебиеті арқылы саналы қарым-қатынас қалыптасады, ол іс-әрекеттің ерекше түрі болып табылады;

- нақтылы педагогикалық жағдаяттардан жан-жақты күнделікті қарым-қатынас құралына айналып, баланың логикалық ойлауы жетіледі;

Қорыта келгенде, мектепке дейінгі ұйымдарда түрлі іс-әрекеттерде балалар әдебиетін кең түрде қолдану балалардың ой-өрісін дамытып, ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға, сауаттылыққа үйретуге, өзара және ұжымдық қарым-қатынас жасауын жетілдіруге мүмкіндік беретін әдістемелік әдіс-тәсілдерді іске асырудың ең тиімді құралы болып табылады.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

- с Алтынсарин Б. Екі томдық, шығармалар жинағы. – Алматы: «Қазығұрт» баспасы, 2003
- с Баймұратова Б.Б., Таубаева Ф.З. Қазақ балалар әдебиеті. Оқу құралы. – Алматы: ҚазАқпарат, 2008. – 320 бет.
- с Меңжанова А.К. Көркем әдебиет арқылы балаларды адамгершілікке тәрбиелеу. – Алматы, 1992.
4. Меңдаяхова Қ.М Ауыз әдебиеті арқылы баланың байланыстырып сөйлеуін қалыптастырудың әдістемесі. – Алматы, 2008. – 84 б.
- и Таубаева Ф.З. Мектепалды дайындығында оқу-тәрбие үрдісінде балалар әдебиетін пайдалану: Пед.ғыл.канд.дис.: 13.00.07. – Алматы, 2005.
- и Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. – Астана, 2016.

МРНТИ 14.23.11

К.М. Метербаева¹

¹*Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің доценті
Алматы қ., Қазақстан*

**МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ ЕРЕСЕК БАЛАЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ЕРТЕГІЛЕРДІҢ РӨЛІ**

Аңдатпа

Қоғамның қарқынды дамуы шығармашылық, үнемі жаңартылып отыратын кәсіби қызметке дайын маманға қойылатын талаптардың бәрін талап етеді. Бұл ғылыми мақалада тәрбиешінің педагогикалық-ұйымдастырушылық қабілеті, ғылыми-зерттеу, дидактикалық, мектепке дейінгі ұйымдарда қазіргі педагог-тар үшін міндетті құзыреттіліктерді аша отырып, олардың бала тілін дамытуда міндетті екені қарастырылған. Балалар тәрбиесіндегі ертегілердің рөлі туралы ресейлік және отандық атақты ғалымдардың көзқарастары талданады.

Қазақ халық ертегілерінің мысалында, олардың мектепке дейінгі балалардың рухани-адамгершілік тәрбиесіндегі рөлі, мектепке дейінгі балалардың үлкендерге деген құрмет, махаббат, мейірімділік, ата-аналармен, аға-інілерімен және апа-қарындастарымен, құрдастарымен-достарымен қарым-қатынас жасау сияқты маңызды адамгершілік қасиеттерін қалыптастырудағы рөлі ашылады. Мақалада қазақ халық ертегілерінің мүмкіндіктері тек қана мектепке дейінгі балалардың сөйлеу мәдениетін қалыптастырудағы тиімді құрал ретінде ғана емес, сонымен қатар сана, қиял, ойлау, есте сақтау және т.б. сияқты психикалық процестерге ықпал ету ретінде көрсетілген.

Түйін сөздер: сөйлеу, мәдениет, сөйлеу мәдениеті, қабілет, талап, ертегі

Аннотация

К.М. Метербаева¹

¹*доцент Казахского национального женского педагогического университета
г. Алматы, Казахстан*

**РОЛЬ СКАЗОК В ФОРМИРОВАНИИ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ
СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ**

Интенсивное развитие общества диктует все возрастающие требования к специалисту, готовому к творческой, постоянно обновляющейся профессиональной деятельности.

В данной статье раскрывая компетенции необходимые для современного педагога дошкольной организации, педагогические способности воспитателя – организационные, дидактические, научно-

исследовательские, а также специальные (выразительная речь, дикция и др.) авторы рассматривают их как обязательные в развитии речи ребенка.

Авторами проанализированы взгляды известных российских и отечественных ученых на роль детских народных сказок в воспитании детей. На примере казахских народных сказок, раскрывается их роль в духовно-нравственном воспитании дошкольников, в формировании таких важных нравственных качеств дошкольников как уважение к старшим, любовь, доброта, умение общаться как с родителями, братьями и сестрами, так и со сверстниками-друзьями. В статье показаны возможности казахских народных сказок как эффективного инструмента формирования не только речевой культуры дошкольников, но влияния на такие психические процессы как сознание, воображение, мышление, память и другие.

Ключевые слова: речь, культура, культура речи, способности, сказка

Abstract

*Meterbaeva K.M.*¹

¹*Associate Professor of the Kazakh national women's pedagogical University
Almaty, Kazakhstan*

THE ROLE OF FAIRYTALES IN THE FORMATION OF SPEECH CULTURE CHILDREN OF SENIOR GROUP

The intensive development of the society dictates the increasing requirements to the specialist, ready for creative, constantly updated professional activity.

In this article, revealing the competence necessary for the modern teacher of preschool organization, pedagogical abilities of the teacher – organizational, didactic, research, as well as special (expressive speech, diction, etc.) the authors consider them as mandatory in the development of the child's speech.

The authors analyzed the views of famous Russian and domestic scientists on the role of children's folk tales in the upbringing of children. On the example of Kazakh folk tales, their role in the spiritual and moral education of preschoolers, in the formation of such important moral qualities of preschoolers as respect for elders, love, kindness, the ability to communicate with parents, brothers and sisters, and with peers-friends. The article shows the possibilities of Kazakh folk tales as an effective tool for the formation of not only the speech culture of preschoolers, but the impact on such mental processes as consciousness, imagination, thinking, memory and others.

Keywords: speech, culture, culture of speech, abilities, fairy tale

XXI ғасырда әлемдік өркениет төрінен орын алған Қазақстанның жан-жақты дамуының бірден-бір жолы – білім мен ғылымды әр қырынан меңгеру. Қай заманың болмасын мұғаліміұлы Абайдың «Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға» дегендей, тәлім-тәрбие ісінен жалықпайтын, шығармашылығы мол, өзіндік педагогикалық стилі болуы тиіс. ҚР Білім туралы Заңының 7-тарауында педагог қызметкерлердің мәртебесін көтеру қарастырылған. Олай болатын болса, өз ісіне берілген, жаңалықты жатсынбай қабыл-дайтын, ұлттық қасиеттеріміздің асылдарын асқақтата отырып, шәкіртінің жанына нұр құятын ұстазды ғана бүгінгі күннің лайықты тұлғасы деуге болады. Жаңа заман педагогы ғылыми-әдістемелік жұмыстарды тиімді үйлестіріп, жетілдіруде: біліктілігін үнемі көтере отырып, оқу-әдістемелік жұмыстарды бүгінгі күн талабына сәйкестеп құра біліп, ғылыми-зерттеушілік, эксперименттік-тәжірибелік жұмыстарды жетілдіріп, балалардың шығармашылық іс-әрекетін жоғары деңгейде ұйымдастыра білуі керек. Тәрбиешінің қызметі көне дәуірден келе жатқан күрделі қызмет. Тәрбиеші тұлғасы баланың жеке басының дамуына, қалып-тасуына, білім беру мен тәрбие және оқыту процесін басқарады. Сондықтан, тәрбиешіден жан-жақты терең ғылыми білім, жоғары ұстаздық шеберлік, шыныққандық, моральдық таза, табанды, ерік-жігерлі, парасатты мінез-құлық талап етіледі. Тәрбиешінің ерекше кәсіптік және қоғам алдындағы міндеттері барлық уақытта өзінің қатал әділқазылары – балаларының, мүдделі ата-аналардың, кең әлеуметтік қауымның назарында болуы – тәрбиеші тұлғасы мен оның моральдық келбетіне жоғары талаптар қояды. Тәрбиешіге қойылатын талаптар – бұл педагогикалық қызмет табыстарының кепілі болар кәсіби сапалар жүйесі. Тәрбиешіге қойылатын алғашқы талап – педагогикалық қабілеттердің болуы. Педагогикалық қабілеттер – бұл балалармен жұмыс істеуге, балаларға деген мейір, олармен қатынаста болудан ләззат ала білу бейімділігін танытушы тұлғалық сапалар. Көп жағдайда педагогикалық қабілеттер – мәнерлі сөйлеу, ән салу, сурет салу, балаларды ұйымдастыра білу және т.с.с. – нақты әрекеттерді орындауда көрінетін ептіліктер дәрежесінде қалыптасады. Осы заманғы педагогикалық психологияда қабілеттердің төмендегідей маңызды топтары ажыратылған: 1.

Ұйымдастырушылық. Тәрбиешінің балаларды оқу-танымдық істерге тарту, міндеттерді бөлістіру, қызмет жоспарлау, орындалғандарға қорытынды жасау және т.б. ептіліктерінен көрінеді. 2. Дидактикалық. Оқу материалдарын, көрнекіліктерді, техникалық оқу жабдықтарын, жинақтау және дайындау; оқу мазмұнын түсінікті, анық, мәнерлі, нанымды және бірізді баяндау; балаларды өздерінің танымдық қызығулары мен сөйлеу мәдениетін дамытуға ынталандыру, олардың оқу-танымдық белсенділігін және т.б. арттырып отыру.

6. Түсінім. Тәрбиеші өз шәкірттерінің жан дүниесіне еніп, олардың көңіл-күй кейпін шынайы бағалауға, психикалық ерекшеліктерін тани білуде көрінетін ептіліктер. 4. Қарым-қатынастық. Өз әріптестерімен, балалармен, ата-аналармен байланыстар түзуде көрінетін тәрбиеші ептіліктері. 5. Ықпал таныту. Көңіл-күй, ерік әсерлері арқылы баланы басқару. 6. Зерттеушілік. Педагогикалық жағдайлар мен үдерістерді шынайы танып, бағалау ептіліктерімен іске асырылатын қабілет. 7. Ғылыми-танымдық.

Жоғарыда аталған талаптарды тәрбиеші-педагогтар дұрыс жолға қойса, онда балалармен ұйымдас-тырылатын түрлі іс-әрекеттері де нәтижелі болады.

Сондай-ақ, әр іс-әрекет барысында балалардың дұрыс, таза, сауатты сөйлеулеріне ықпал етеді. Яғни балалардың сөйлеу мәдениетіне нерекше көңіл бөлінеді.

Балалардың сөйлеу мәдениетін қалыптастырудағы тиімді құралдардың бірі- ертегі. Оларда халықтың тыныс тіршілігі, әдет-ғұрыптары мен дәстүрі, бақыт жолындағы күресі, адамдардың өзара қарым-қатынастары мен мінез-құлықтары, қазақ халқының ең жақсы қасиеттері-еңбексүйгіштігі, өз халқына, Отанға, туып-өскен табиғатқа және т.б. деген сүйіспеншілігі бейнеленген.

Ертегі көркем-әдебиет шығармалары болғанымен, онда көптеген білім салалары теориялық көрініс тапқан. Ертегі-халық педагогикасының қайнар көзі. Ертегінің балаларға ұнау себебі халық шығармашылығының қарапайымдылығында, оның балалардың жас ерекшелігіне сәйкес келуінде. Ертегілердің арқасында балалардың жүрегінде керемет тамаша поэтикалық бейне орын алады, ақылдың дамуы фантазия мен сезімнің дамуымен қатарласа жүреді. Ұлы орыс педагогі В.Г. Белинский ертегілердің халықтығын, олардың ұлттық сипатын жоғары бағалады. Оның пайымдауынша, ертегілердегі фантазия мен жалған көріністер ақиқат өмір мен нағыз әлеуметтік көзқарасты танытады [1].

Н.А. Добролюбов болса ертегілер мен аңыздар арқылы «халықтың аңыздар арқылы біздің көз алдымызды осы аңыздарда сақталған халықтың бет-әлпетінің бейнесі қалады» деп тұжырым жасады [2]. Ертегілердің танымдық – тағылымдық мәнін А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинский өте жоғары бағалады. В.А. Сухомлинский ертегісіз, шығармасыз, қиялсыз тәрбие толыққанды жүзеге аспайды» - [2, 62 б.] дей келе, ертегіні өзінің педагогикалық тәжірибесінде мектеп жасына дейінгі балалардың тәрбиелеу және олардың дүниетанымын, көзқарасын дамытуда кеңінен пайдаланады деп ой тұжырымдайды. Бұдан мектепке дейінгі балалардың өзінің көзқарасын, ойын сыртқа тіл негізінде сыртқа шығара отырып, сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда ертегінің рөлі ерекше екеніне көзіміз жетеді.

Ересек тобы балаларының өз елін, жерін, отанын, отбасын қорғауға, сүюге тәрбиелеуде көркем шығарманың алатын орыны ерекше. Өйткені елін, жерін қорғаған халық батырлары туралы, олардың батырлық, ерлік істерін паш ететін әңгімелер, өлеңдер, аңыз-ертегілерді оқып, оның мазмұнын түсіндіру-дегі тәрбиеші кездесулер ұйымдастырып, баланың қиялын шарықтатып, ерліктерге баулиды. Көркем шығармаларды сахналату, рөлдерге бөліп ойнату арқылы бала кейіпкерге еніп, яғни оның іс қимылын, жүріс-тұрысын барынша бейнелеуге тырысады.

Балалардың сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда әдеби шығармаларды оқып беріп, тыңдап, оқылған әңгімелерді, ертегілерді саналы ұғынып, тәжірибе жүзінде қолдан білуге үйретуде ойын жаттығуларды қолдандық.

Халықтық шығармалардың ішінде ертегілердің балаларға тигізетін әсері ұшан теңіз. Халықтық ертегілер - халық өмірін бейнелейтін фантастикалық негізге құрылған оқиғалы көркем шығарма. Ертегінің бай фантастикасы балалардың ойына қозғау салып, өмірдің неше алуан сырларын танытады, сана-сезімі мен ақыл-ой қызметінің дамуына, ерте қалыптасуына көмектеседі. Ертегіні балалар сүйсіне тыңдайды, себебі ғасырлар бойы ұрпақтан-ұрпаққа айтылып, әбден екшеліп, халықтың даналы, тапқырлық ой пікірлері жинақталып, көркем әрі жеңіл тілмен берілетіндігінде. Ертегі оқиғасы басталатын жерден-ақ қызықты, ұшқыр қиялды болып келеді де, баланың ойын бірден қызықтырып, еліктіріп әкетеді. Халық ертегілерінің ішінде балалар арасына кең тарағаны - хайуанаттар жайындағы ертегілер. Ондай ертегі кейіпкерлерінің өмір сүру жолындағы, қарым-қатынастар жасаудағы айла тәсілдері балаларға ой салады. Бұл ертегілер баланың санасын оятып, мақсат-мұрасына жетуге үйретеді. Бұл жөнінде М.Әуезов: «Ертегілер жас баланың ой-санасын оятып, қиялының шарықтап өсуіне әсер етеді», - деп көрсеткен [3]. Хайуанаттар жайындағы ертегілердің бәрін алып қарасақ та, баланың ұғымына сай, түсінуіне жеңіл, күлкілі, қызықты болып айтылады. Ертегілерде балаларға ой салатын екі сипат бар. Олар: Ертегіден

бәрі кейіпкерлердің мінез өзгешеліктерін, сырт көріністерін, күн көрінісін байқайды. Есту, тыңдау арқылы олар енді тікелей білуге, зерттеуге құштарланады. Екіншіден хайуанаттар жайындағы ертегілер арқылы оны мысал ете отырып, адамдар арасындағы қарым-қатынасты, олардың мінез-құлқын салыс-тыра отырып, байқайды. Ондай ертегілердің қатарына «Түлкі мен қоян», «Түлкі мен бөдене», «Күшік пен мысық» «түлкі мен тауық», т.б. жатады. Ертегі кейіпкерлері арқылы балалар қиын қыстау кезін-де асып-сасуға, не нәрсені болса да, ақылға салып шешуге үйренеді. Ертегі баланы парасаттылық пен тапқырлыққа баулиды. Ертегі мазмұнында айлалы ағзаның қолына түсіп, мерт болудан сақтанды-рудың жолдары көрсетіледі. Мұнда балаларға үлгі, өнеге боларлық терең ойлар айтылады. Ертегі оқиға-сындағы әр алуан кейіпкерлердің іс-әрекеттері, ол кейіпкерлердің тапқырлық іскерлік, айлакерлік іс-әрекеттері: аңқаулық мінездер балалардың таң-тамаша қалдырып, сүйсіндіреді. Ертегілердің осындай ерекшеліктері балалардың талғамын күшейтіп, сөйлеу мәдениетін, байланыстырып сөйлеуін дамытып, өз ойын жүйелі жеткізе білуге үйретеді.

Ертегі – дегеніміз, бейнелеп айтқанда, балалық ой мен сөздің шығармашылығы. Балалар ертегіні тыңдайды, және оған әуестенеді, өздері ойдан шығарады. Ертегіні ойдан шығару – тәрбиеші үшін балалармен рухани көзқараста болу болса, балалар үшін тендесі жоқ ойдың қуанышына айналады. Мәселен, осындай көріністі бақылаған В.А. Сухомлинский өз тәжірибесінде балалардың түсінігіне қиын болмайтын жайлар туралы қарапайым ертегілер ойлап шығарған. Ертегіде терең ойдың болуын қалаған.

Ертегіні өмір оқулығы десе болады. Өйткені, қуаныш та, шаттық та, уайым-қайғы да бәрі ертегі мазмұнынан табылады. Сондықтан балалардың ертегісіз өмір сүріп, өсіп-жетілуі мүмкін емес.

Қай халықтың болмасын ертегілері балалардың жас ерекшеліктеріне, мақсат - мүддесі мен талап - тілектеріне сай құрылады, өзінің тартылымдылығымен, бейнелігімен және сезімге ықпал етуімен, оны сыртқа шығарумен айрықшалады.

Ол балаларды өзінің көркемдігімен, әсемдігімен, тартымдылығымен баурайды. Олардың қиялын ұштайды, қиындықты жеңуге, қиналған кезде ақылмен шешімді әрекет етуге, зерек, тапқыр болуға итермелейді. Айналадағы әдемілікті түсініп, қабылдай білуге үйретеді. Мәселен, «Қара батыр» деген ертегіде түрікпен жортуылшыларының қолына түскен Қара батыр деген баланың төзімділігі, ақылдылығы, кішкене кезден үлкендерден естіп, көңілге тоқығанын өмірде орынды қолдана білуі суреттеледі. Мәселен, құстарға мұңын шағып, көмек сұрауда (қарға, сауысқан, тырна, қаз, аққу, қарлығаш, т.б). олардың өзіндік ерекшелігін, қылықтарын тауып айтуы, қарлығашты өзіне сенімді дос санай білуі сүйсіндіреді. Ертегідегі мына бір үзіндіге назар аударайық: «Қарлығаш ұшты аспанмен, баланың айтқан жоспарымен, асқар-асқар таулармен, айдын-шалқар көлдермен, батбақ лай шөлдермен, түрлі-түрлі жерлермен; қос қанатын қамшылап, аспаннан қатер көрінсе, таса жерді жамшылап, үстінен тері тамшылап, неше мерзім жерді өтті, нақ отыз күн болғанда, бір ауылға сол жетті. Мұндағы қарлығаштың қайырымдылығы мен табиғат-тың әсерлі көріністері суреттелетін жерлер баланың ертегіні әсерлі сезіммен қабылдауына, көркемдік-эстетикалық талғамының дамуына әсерін тигізеді. Сонымен қатар, бала сипаттап айтқанда оның сөйлеу тілі дамып, мәдениетті сөйлеуге дағдыланатыны сөзсіз.

Сондай-ақ әкесінің: «Ау, шырағым, құлыным, маңдайымда тұлымым, көлге біткен құрағым, жалғыз ұлым, шырағым!»; шешесінің: «Жалғыз біткен талшыбық, келбетті келген қарағым, бір дерегін білуге, дүниені кезіп қарадым, аш бурадай жарадым, он екі мүшем сөгілді, аш күзендей бүгілді, тауарлардың насат тасындай, берік-ақ еді сүйегім, өрт шалғандай егілді. Қайда да кеттің сұңқарым, үміт еткен тұлпарым, бір көрсетіп алмады, сол ғана болды-ау іңкәрім»; қарындасының: «Наркескен деген алмастай, асыл еді негізің, бірге туған егізім, сен тұрғанда ойлаушы ем арғымақ ат мінермін, асыл киім киермін, тең құрбымнан ілгері, мен жарқырап жүрермін, биіктен талап тілермін, ойын-күлкі сауықпен, қызық дәурен сүрермін» - деген жоқтау өлеңдерінде Қара батырдың әдемі келбеті, мінез-құлқы, жақсы қасиеттері небір тамаша теңеулер арқылы жырланады. Мұндағы әкешесі мен баланың аға мен қарындастың арасындағы қарым-қатынас, сыйластық, сүйіспеншілік, ізеттілік тыңдаушыларына үлкен ой салып жоғары адамгер-шілік белестеріне жетелейді. Бір-біріне айтылған өлең жолдарынан олардың сөйлеу мәдениетінің қалыптасуына үлкен мән беріледі.

Батырлық ерлік жайындағы ертегілер өзінің мазмұны,сюжеті жағынан қиял-ғажайып ертегілерінің қатарынан орын алады. Өйткені батырлар жайындағы ертегілердің оқиғасы өте қызықты, адам санасына сыймас фантазияға толы. Мұндай ертегілердің басты кейіпкері - ғажайып күш иесі, - батырлар. Ертегідегі оқиға желісі басты кейіпкердің іс-әрекетіне байланысты өрбіп отырады. Ерлік-батырлық жайындағы барлық дерлік ертегілерде батырдың дүниеге келуі сәті адам баласына тән емес таңғажайып құбылыс-тар арқылы суреттеледі. Ертегідегі батырға тән сипаттар – олар елі үшін қызмет етеді, елін жаудан

қорғайды, үнемі жорықта жүреді, көпшілік тартыс, қақтығыстарда жеңіспен оралады. Мәселен, «Керқұла атты Кендебай», ертегісін алайық [4]. Ертегі екі бөлімнен тұрады. Бірінші бөлімде – Кендебайдың дүниеге келуі, халқына деген аялы көз қарасының қалыптасуы мазмұндалса, екіншісінде оның ерлік істері суреттеледі. Бұл ертегілердің ішіндегі өзінің тілі жағынан да, көркемділік ерекшелігі жағынан да балалар үшін тартымды ертегінің бірі болып саналады.

Ертегінің басты кейіпкері – Кендебай Қазанқап деген кедейдің жалғыз баласы Кендебайдың әкесі құс ұстап, балық аулап күн көреді, шешесі ау тоқып, жамау жамайды. Күндерде бір күні Қазанқаптың әйелі жүкті болыпты, тоғыз ай, тоғыз күн толғанда ол толғатып, босаныпты, торсық шеке, аппақ үл тауыпты. Ата-анасы қуанып, төбелері көкке жетіпті, баласына Кендебай деп ат қойыпты.

Ертегінің мазмұны осылайша қызықты да тартымды баяндалады. Ондағы оқиғалар желісі Кендебай-дың дамып, жетілуімен байланысты өте әсерлі суреттеледі.

Мысалы, «Кендебай ай сайын емес, күн сайын өсіпті; алты күнде күліпті; сондай күшті болыпты, алысқанын алып ұра беріпті; күрескенін жыға беріпті; шыңырау құдыққа құлаған аттарды жалғыз тартып, шығара беріпті; аң аулап әкесіне жәрдемдесіпті; бара-бара құлан атыпты; құралайдың көзінен тигізген мерген болыпты; арқар мен киікті, құлан мен маралды мая-мая қып үйіп тастапты. Қарасудың бойындағы қара үйлі кедейлер қарық болыпты да қалыпты» - деген суреттеулер оның ерен ерлігін, жаста болса қиялының зеректігін, ойының ұшқырлығын, сөйлеу мәдениетін танытады.

Ертегі оқиғасы тыңдарманын өзінің шынайылығымен баурайды. Кейіпкерлерінің санаушы болуына қарамастан, ертегідегі оқиға желісінің қандай көркемдік бағытта ұсынатынын байқау қиын емес. Оны ертегідегі мына көріністен аңғаруға болады. «Күндерде бір күні Кендебай аң аулап жүрсе, Қаратаудың ойында, терең құздық бойында арыстан көкжал бөрі бір буаз биені жаңа ғана жарып жегелі жатыр екен. Кендебай жүгіріп барып, көкжалды құйрығынан ұстап алып, бұлғап-бұлғап лақтырып кеп жіберіпті. Қасқыр арс етіп аузын қисандатып өліпті де қалыпты. Кендебай биенің қасына келсе, бие жанталасып, өлгелі жатыр екен. Кендебай алмасқан жармен биенің қарнын жарып жіберіп, құлынын суырып алыпты. Талыстай еркек құлын екен. Кендебай құлынды үйіне алып қайтыпты, оны құланның сүтімен асырапты. Құлын күн сайын өсіпті. Алты айдың ішінде кер ат болып шығыпты. Аттың түсік ер құла болыпты. Кендебай Керқұланы үйретіп мініп, түн қатып жүріп аң аулапты. Керқұлан қуса жетіп, қашса құтылатын, аузымен құс тістеген ерен жүйрік. Кендебай Керқұланы құстай ұшырып, алты қырдың ар жағынан қаша жөнелген құланды, көзді ашып-жұмғанша қуып жетіп құйрығынан ұстайтын болыпты. Немесе, «Кендебай қайырымды болыпты, жылағанды жұбатып, қысылғанға жәрдем беріп, өзімдікі дегенді білмепті, жатсынуды сүйемпті, табысына бүкіл ел ортақ болыпты. Кендебай батыр атанып, әлемге аян беріпті».

Кейбір ертегілерде олардың адамдарға жасаған қастығының әр түрлі амал-айламен, алдап - арбаумен, жүзеге асырылуының өзі жасап суреттелді. Ондай ертегіге балалардың сүйіп оқитын «Алтын сақа» ертегісін жатқызуға болады.

Жоғарыда айтылған ертегінің қайсібірі болмасын баланың сана сезіміне, қиялының дамуына, сөйлеу мәдениетінің қалыптасуына әсер етеді. Яғни баланың сөйлеу мәдениетін қалыптастырудағы ықпалының өзі осыдан басталады.

Ертегілерді балалардың таңдауына, қабілеттеріне қарай меңгерту оқу қызметтерінің тиімділігін арттырады, олардың балалар әдебиетіне, соның ішінде қазақ халқының ауызекі шығармашылығына (ертегілерге) қызығушылығын көрсете отырып, тіл байлықтарын дамытып, сөйлеу мәдениетіне тәрбиелейді.

Ертегілер арқылы балалардың сөйлеу мәдениеті дамиды. Адамға ауа мен су қандай қажет болса, сөйлеу мәдениеті де балаға сондай қажет.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

14. *Белинский В.Г. Полное собрание сочинений в 13 томах» – Издательство: "Книга по Требованию", 2013.*

15. *Таубаева Ф.З. Мектепалды дайындығында оқу-тәрбие үрдісінде балалар әдебиетін пайдалану: Пед.ғыл.канд.дис...: 13.00.07. – А., 2005*

16. *Әуезов М. Шығармаларының елу томдық толық жинағы. – Алматы: «Дәуір», «Жібек жолы», 2014.*

17. *Баймұратова Б.Б., Таубаева Ф.З. Қазақ балалар әдебиеті. Оқу құралы. – Алматы: ҚазАқпарат, 2008. – 320 бет.*

УДК 373.2
МРНТИ 14.23.07

Ә.Аманжолова¹

¹ 6M010100 – «Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу» мамандығының 2-курс магистрі
Қазақ Ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ ЕРЕСЕКТЕР ТОБЫНЫҢ БАЛАЛАРЫНДА МЕНТАЛДЫЛЫҚ ТҮСІНІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада мектеп жасына дейінгі ересектер тобының балаларының менталдылық туралы түсінігін қалыптастыру мәселелерін зерттеудің қорытындысы көрсетілген. Мектеп жасына дейінгі балалардың менталдылық туралы түсініктерін қалыптастыруда психологиялық-педагогикалық жағдау тудырудың қажеттілігі туралы отандық және шетел ғалымдарының жүргізген зерттеулерінің қорытындылары ұсынылған.

Балалардың танымдық және эмоционалдық процестерін қалыптастыруға бағытталған және оны жүзеге асырудың маңызды әдістемелерін білім беру үдерісінде пайдалану тәжірибелері көрініс тапқан. Зерттеу барысында мектеп жасына дейінгі ересек топ балаларында менталдылық түсінігін қалыптас-тыруда вербалды әдісін пайдалану және оған қойылатын талаптар анықталған. Оқытудың белсенді әістері анықталған: ойын және тәжірибе. Сонымен қатар мектеп жасына дейінгі балаларда менталдылық түсіні-гін қалыптастырудың маңыздылығын дәлелдей алған

Түйін сөздер: менталдылық түсінігі, метакогниттік білім, эмоция туралы түсінік, ересек жастағы балалар, қалыптастыру, тәжірибе, ойын.

Аманжолова А.¹

⁷⁾ магистр по специальности 6M010100 – «Дошкольное обучение и воспитание» Казахский Национальный женский педагогический университет,
г. Алматы, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ МЕНТАЛЬНЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

10) статье представлены результаты исследования проблемы освоения детьми старшего дошкольного возраста ментальных представлений. Обобщены результаты исследований особенностей формирования у детей метакогнитивных знаний и представлений об эмоциях, проведенных зарубежными и отечественными психологами, показана необходимость создания психолого-педагогических условий для освоения детьми ментальных представлений. Описан опыт разработки и создания образовательных ситуаций, направленных

на формирование представлений детей о познавательных и эмоциональных процессах, выделены наиболее значимые аспекты содержания такой работы и методики ее реализации. Показано, что в работе по формированию у детей ментальных представлений можно использовать вербальные методы, определены требования к ним. Выявлены преимущества активных методов обучения: игр и экспериментов. Приведены доказательства эффективности проведенной работы, свидетельствующие о возможности целенаправленного формирования у детей ментальных представлений.

Ключевые слова: ментальные представления, метакогнитивные знания, представления об эмоциях, дети старшего дошкольного возраста, формирование, экспериментирование, игра.

Amanzholova A.¹

¹Master degree of major pre-school education and training 2nd course
Kazakh National Women`s Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan

FORMATION OF MENTAL REPRESENTATIONS IN PRESCHOOL CHILDREN

Abstract

The paper presents the results of research devoted to mental representations functioning in preschool age. The results of studies of the formation of the metacognitive knowledge and understanding of emotions show the need to create conditions for the development of child mental representations. The experience of designing and creating educational situations, aimed at developing children's ideas about the cognitive and emotional processes is described. Most important aspects of the content of the work and the methods of its implementation are highlighted. It is shown that in the work on the formation of children's mental representations in verbal techniques can be used. The advantages of active learning methods (games and experiments) are shown. Evidence of the effectiveness of the work, indicating the possibility of formation of children's mental representations are described.

Key words: mental representations, metacognitive knowledge, ideas about emotions, children of senior preschool age, formation, experimentation, play.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту баланы жас және жеке мүмкіндіктеріне сәйкес, жан-жақты дамытуға, адамгершілік нормаларды қалыптастыруға бағытталған, әлеуметтік дағдыларға қол жеткізуді қамтамасыз ететін білім беру жүйесінің негізі болып табылады [7].

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы (бұдан әрі – Үлгілік бағдарлама) [1, 3] Стандарт талаптарына сәйкес: – «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясына негізделген жалпыадамзат-тық құндылықтарға, ұлтжандылыққа және толеранттылыққа тәрбиелеуге; – балалардың дене, зияткерлік, коммуникативтік, адамгершілік, эстетикалық дамуына бағытталған білім беру салаларын кіріктіруге бағытталған. Осы тұрғыдан алғанда зерттеп отырған мектеп жасына дейінгі балалардың менталдылық түсінігін қалыптастыру мәселесі өзекті болып табылады.

Ментальдылық түсінігі – адамның психикалық жағдайларын, оның себептерін, мінез-құлық ерекше-ліктері, адам баласы өзінің немесе өзге адамның жағдайын бағалай, жоспарлай, тани білетін субъектінің эмперикалық бейнесінің жүйесі болып табылады.

Шет ел психологиясында менталдылық түсінігін зерттеу Дж.Флейвеллдің дәстүрі бойынша жүргізіледі. Адам өмірінде түрліпсихологиялық құбылыстар жөніндегі жинақтаған білімдері (тілегі, назары, ойлауы, қиялы, т.б.), мінез-құлқын өзі реттеуге негіз болатын «theory-of-mind» ұғымымен белгіленеді [2, 25].

Осы тақырып аясындағы көптеген жұмыстар балалардың танымдық процесі туралы түсініктерін зерттеуге бағытталған. Субъектінің танымдық іс-әрекеттің жеке ерекшеліктері және жалпы заңдылық-тары туралы бұндай түсініктері «метакогнитивтік ілім» деп аталады.

Дж.Флейвеллдің еңбектерінде, мектеп жасына дейінгі ересектер тобындағы балалардың танымдық процестерді: қабылдау, есте сақтау, зейінді ажырата білетіні, олардың танымдағы рөлін түсінетіні, және ойлау – адамның нақты немесе қиялдағы объектіні сипаттай немесе көрсете білуді көздейтін ішкі іс-әрекеті екенін түсінетінін, бірақ сананың белсенділік сияқты маңызды қасиетін түсінбейтіні туралы сөз болады.

Р.Фишердің зерттеулері, 4-5 жастағы балалардың қандай білімді қажет ететінін, оларға жаңа білім алуға не көмектесетіні туралы түсініктерінің қалыптаспағанын көрсетеді [3, 124]

П.Миллердің еңбектері, үш жастан бастап, балалар метакогнитивтік ілімді (дағды) күнделікті көрсетіп, пайдаланады, бірақ оны айқын түсіндіре алмайды, ал бес жастан кейін метакогнитивтік дағды-лары қарқынды дамиды және балалар кейбір сыртқы факторлардың танымға қалай әсер ететінін түсіне бастайтынын көрсетеді [4, 8].

Психологияда балалардың ментальдылық түсінігін меңгеру мәселесі Е.А. Сергиенконың басшығы-мен қарастырылған. Психикалық құбылыстар туралы баланың түсінігінің қалыптасуын, авторлар, жалпы білімнен ментальдық репрезентацияның сараланған жүйесіне біртіндеп өткізу ретінде қарастырады. Бұлай өткізу мектеп жасына дейін естияр шақта жүреді және балаға «өзінің ішкі дүниесін және басқа адамдардың психикалық әлемін түсінуіне мүмкіндік береді [5, 25].

Отандық авторлар балалардың психиканың эмоционалдық-тұлғалық бөліктері туралы (басқа адам-дардың өтірік айтуын, ниетін және басқа да қалауларын, эмоцияларын түсіну) түсініктерін зерттеуге аса назар аударады, ғылыми еңбектерде, ерте мектеп жасына дейінгі кезеңдегі балаларда эмоциялар туралы түсінік диффузиялы, жағдаяттарға тәуелді сипат тән келетіні туралы айтылған. Алты жастағы балаларда (әсерлер) қуаныш, қайғы, қорқыныш және ашу) сияқты негізгі эмоциялар туралы толық және дұрыс түсініктері қалыптасады.

Балаларды әлеуметтендіру (ортаға бейімделу) маңызды рөл атқаратын: қуаныш, қайғы, ашу және қорқыныш сияқты эмоцияларды нақты сипаттай біледі. Қызығушылық, жек көру және ұят сияқты эмоциялар туралы түсініктері эклективті және диффузиялы қалыптасқан. Корреляциялық талдау нәтижелері, әртүрлі ментальды түсініктердің деңгейлерінің арасында оң байланыс болатынын көрсетті. Ол мектеп жасында дейінгі естияр шақта ментальды түсініктер жүйені құрайтынын көрсетеді.

Алынған нәтижелер, ғылыми мақалаларда көрсетілген тұжырымдарды растаған: мектеп жасына дейінгі балалардың ментальдылық туралы түсінігін біз бастапқы, априорлық білім ретінде қарастырамыз.

«The-ory-of-Mind-те ментальдылық түсінігінің дамуын, тәжірибе жинаумен, әлеуметтік қарым-қатынасты кеңейту, еркіндіктің қалыптасуымен, бақылау және сөйлеумен байланыстырады.

Дж.Флейвелл мектеп жасына дейінгі баланың ментальдылық туралы түсінігіндегі ерекшелікті, олар-да рефлекстік қабілеттерінің әлі де жеткілікті деңгейде дамымауымен байланыстырады.

Біз алынған нәтижелерді, балалардың психологиялық білімді меңгеруіне ықпал ететін, психологиялық-педагогикалық қажетті шарттардың жоқтығына байланысты деп ойлаймыз. Психикалық процесс саласында терең білімдерін көрсеткен балалардың болуы осы білімді меңгеруге, мектеп жасына дейінгі балалардың потенциалды мүмкіндіктері бар дегенді білдіреді. Осы балалар біздің бақылауларымыз және тәрбиешілердің берген мінездемелері бойынша, әлеуметтік және танымдық белсенділігімен, интеллектуалдығымен және шығармашылықты қабілеттерімен ерекшеленеді.

Кейбір авторлар балаларда метакогнитивтік дағдыларды қалыптастыруға қажетті шарт ретінде, сөз қорының бай болуын қарастырады. Мысалы, Р.Фишердің пікірі бойынша, ең маңыздысы болып, менталь-дық терминдер сөздігін меңгеру болып табылады. Оның құрамына ол мына сөздерді қамтуды ұсынады: ойлау, оқыту, түсіну, модельдеу, сипаттау, зерттеу, гипотеза, идея, жалпылама қорыту, т.б. Р.Фишер балалар бұл терминдерді өз ойларын, білім алу процесін түсіну және сипаттау үшін пайдалана алатыны туралы айтады.

Ұзақ уақыт бойы балалардың эмоционалдық күйлері туралы түсінігін қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық шарттары зерттеліп келді. Мысалы, М.И. Лисина [6, 33] адамдардың ситуациядан тыс қарым-қатынастарында бала серіктесінің психикалық күйін байқауды, ажырата білуді, түсінуді және оларға дұрыс қарауды үйренеді, яғни оларда адамға тек материалдық емес, психикалық қасиеттер тән екені туралы түсініктері қалыптасады. Соңғы жылдары мектеп жасына дейінгі балалардың эмоция туралы түсініктерін мақсатты қалыптастыру бойынша практикалық нұсқаулықтарды қамитын көптеген мақалалар жарияланды. Мысалы, Н.Л. Белопольскаяның [7, 13] балаларды адамның негізгі: қуаныш, қайғы, өзі-өзіне көңілі толуы, қорқыныш, ашу, риза болмау сияқты эмоцияларымен таныстыруға бағытталған «Көңіл-күй негізі» эмоционалдық-коммуникативтік ойыны.

С.В. Крюка және Н.П. Слободяниктің [8, 11] балалардың өзінің жеке эмоционалдық күйін түсінуін, өз сезімін көрсете білу және басқа ада адамдардың эмоцияларын ажырата білуге үйретуге бағытталған, «Таңқаламын, ашуланамын, мақтанамын және қуанамын» атты балаларды эмоционалды дамыту бағдарламасын атауға болады.

Авторлар импровизацияланған ертегі терапия элементтерін, психодрама элементтерін, ойын, сурет салу, кляксография, пуантилизм сияқты әртүрлі тиімді әдістерді ұсынады. Өкінішке орай, балалардың танымдық процесін қалыптастыру туралы түсініктерін қалыптастыру бойынша нұсқаулықтар жоқтығы қасы.

Р.Фишер ұсынған метакогнитивтік әңгімелер, балалардың ментальдық түсініктерін нақтылау және кеңейту үшін қажет екені сөзсіз, бірақ жұмыста тек вербальды әдістерді пайдалану тиімсіз, өйткені баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес емес.

Мектеп жасына дейінгі балалардың психикалық процестердің ерекшеліктерін өз бетінше анықтай алуына үйретуге бағытталған, ойын әдістерін, эксперимент жасау, проблемалық жағдаяттар құру әдістерін пайдалану қажет.

Біз ментальдық түсінікті, танымдық және эмоционалдық процестер туралы мәліметтерді қамтитын, жүйе ретінде қалыптастыру бойынша жұмыстар жүргізілуі тиіс деп санаймыз. Бұндай түсініктер жүйесі балаға, өзінің жеке және басқа адамдардың психикалық күйін сәйкестендіре алуына, әртүрлі жағдайда өз мүмкіндігін дұрыс бағалай білуіне, тиімді іс-әрекет стратегиясын таңдай білуіне және талдай білуіне, яғни басқа адамдармен өзара тиімді қарым-қатынас орната білуіне және өзінің іс-әрекетін ұйымдастыра білуіне мүмкіндік береді.

Біз 5-6 жастағы балалардың ментальдық түсінігін қалыптастыру мүмкіндіктерін және шарттарын зерттеуге бағытталған зерттеу жүргіздік. Мазмұны негізгі психикалық процестердің ерекшеліктерін сипаттайтын, оқыту ситуацияларының сериясын жасадық. Сынақ жұмыстарын 2 ай бойы Алматы қаласы 12. 18 «Ертөстік» балабақшасында 5-6 жастағы балалармен 20 баланың қатысуымен жүргіздік. Балалардың ментальдық түсініктерін қалыптастыру бойынша жұмыс: дайындық, негізгі және қорытынды кезеңдер бойынша жүргізілді.

Дайындық кезеңінің мақсаты-балалардың психикалық құбылыстар және ментальдық процестерді зерттеуге қажетті мотивация туралы бастапқы түсініктерін қалыптастыру. Бұл кезеңде екі сабақ өткізілді. Бірінші сабақта адамның жеке ерекшеліктері талқыланды, «қабілет» ұғымы енгізілді және «Кім көбірек есте сақтайды?», «Кім зейіндірек», «Бұл неге ұқсайды?» атты ойындар ойнатылды. Балаларда адамдардың қабылдау, есте сақтау және қиялдау қасиеттері әртүрлі болатыны туралы түсініктері қалыптасты. Ойын нәтижелерін талқылау қорытындысы бойынша, «қабілет» сөзі, басқа адамдарға қарағанда табысты болуына мүмкіндік беретін, жеке ерекшелікті белгілеуге қажет сөз ретінде енгізілді. Ары қарай балалармен әңгімелесу жүргізілді. Әңгіме барысында балалар өлең айту, билеу, жүгіру, велосипед тебу сияқты арнайы қабілеттердің ерекшеліктерін атады. Одан соң балалар: перцептивтік (есту және көру), attentionдық (зейін салып қарау), мнемикалық (есте сақтау, еске түсіру), ойлау (біреу ақылды, біреу ақымақ) сияқты танымдық қабілеттерді ажырата бастады.

Талқылау барысында мектеп жасына дейінгі балалар танымдық қабілеттердің маңыздылығын және өздерінің жеке ерекшеліктері туралы білу қажет екенін ұғына бастады.

Екінші сабақта сезімдер мен көңіл-күйлер талқыланды. Әңгімелесу барысында балалар қуаныш, қайғы сияқты көңіл-күйді бірден ажыратты, және педагогтың көмегімен таңқалу, қорқыныш, ұят сияқты эмоцияларды атап көрсетті. Талқылау барысында эмоциялардың элеуметтік функциялары ажыратылып көрсетілді: «Эмоциялар бізге басқа адамдар бізді дұрыс түсінуі үшін қажет». Қуаныш және реніш сияқты эмоцияларды нақты көрсете білді, ал қалған эмоцияларды көрсету қиынға соқты. Бұл тапсырманы орындау балаларға сезімдер мен көңіл-күйді зерттеудің қажеттігіне көздерін жеткізді. Негізгі кезеңнің мақсаты - танымдық және эмоционалдық процестер туралы түсінік қалыптастыру.

Тақырыптық жоспар дайындау кезінде біз психикалық процестердің құрылымын бағытқа алдық және нәтижесінде мына тақырыптар анықталды. «Қабылдау», «Ойлау», «Есте сақтау», «Қиялдау», «Зейін», «Қуаныш», «Реніш», «Қызығушылық», «Таңырқау», «Ашу», «Жек көру», «Ұят», «Қорқыныш». Материалдың күрделілігіне қарай әрбір процеске екі сабақ өткізу жоспарланды. Әрбір тақырыптың мазмұны келесі жоспар бойынша құрылды: процестің ерекшеліктері және маңызы, пайда болу және жүру шарттары, жеке айырмашылықтары және балаларға қызықты деп саналатын психикалық феномендер таңдап алынды. Әрбір оқыту ситуациясы үш бөлімнен тұрады: бірінші бөлім – процестің ерекшелігі мен рөлін көрсету; екінші бөлімі – процестің жеке ерекшеліктерін, пайда болу және жүру шарттарын, бақылау тәсілдерін анықтауға бағытталған; үшінші бөлім – рефлексия және алынған білімді жалпы қорытуды қарастырады.

Біз үш әдістер тобын пайдаландық:

сөздік (әңгімелесу, сұхбат, түсіндіру);

көрнекі (суреттерді, пиктограммаларды, иллюстрацияларды қарау);

практикалық (ойын, сурет салу, сынақ жүргізу) т.б.

Ақпараттың көп бөлігі балаларға таныс болмағандықтан, жұмыста психикалық процестер туралы әңгімелер мен ертегілер маңызды роль атқарды. Оларға қойылған негізгі талап - көлемінің аз болуы, мазмұнының түсінікті болуы, эмоционалды тұрғыдан тартымды болуы тиіс.

Көрнекі материал пайдаланылды. Мысалы «Қабылдау» тақырыбы бойынша педагог: «Біз қандай да бір затқа қараған кезімізде, оны жан жағынан қарастырамыз». Біз түсін, пішіні, көлемін көреміз (раушан гүлі ақ, пішіні-созыңқы, ұзын сабағы бар), оның иісін сеземіз (иіскеп көріндер қандай жұпар иісті), ұстап көреміз (раушан гүлінің тікенектері өткір), тіпті жапырақтарының суылдағаны естіледі (тыңдап көріндерші). Қабылдаудың арқасында біз бұның не зат екенін түсінеміз.

Әңгімелесу балалардың психикалық жай-күйдің ерекшелігі және себептері туралы түсініктерін тереңдетуге және нақтылауға және ментальдық терминдер сөздігін толықтыруға мүмкіндік береді. Біз әңгімелесуде ашық және проблемалы мәселелердің басым болуына ықпал жасадық:

17. Нені көруге болады (естуге, дәмін көруге, ұстап көруге, иіскеп көруге)?

18. Неліктен кейбір оқиғаны көп уақыт есте сақтаймыз, (кейбіреуін тез ұмытамыз)?

19. Есте сақтауға не кедергі келтіреді? (ойлауға, ойды жинақтауға)?

20. Адамдар не үшін қуанады (ренжиді, қорқады)?

21. Егер адам көре алмаса не болады?

22. Өмірде адамдар қиялдауды тоқтатса, не болар еді?

Ұзақ әңгімелер және ұзақ талқылаулар балалар үшін күрделі, сондықтан біздің психологиялық білімді қалыптастыру бойынша жұмысымызда практикалық әдістердің алатын орны ерекше.

Дидактикалық ойындар, балаларға психикалық процестердің әртүрлі түрлері мен қасиеттерін көрсетуге мүмкіндік берді. Мысалы, «Таңғажайып қапшық» ойыны қабылдаудың әртүрлі түрлері мен қасиеттерін анықтауға мүмкіндік берді. «Айырмашылықтарын тап» ойыны, «Не өзгерді» ойыны бойынша балалар зейін мен есте сақтау қасиеттерінің ерекшеліктері туралы білді, олардың іс-әрекеттегі ролін түсінді.

Қимыл-қозғалыс ойындары мектеп жасына дейінгі балалардың белсенділігінің формасын өзгертуге және мотивациясын арттыруға мүмкіндік берді. Белгілі «Еден, Мұрын, Төбе», «Тыйым салынған қозғалыс-тар» ойындарында танымдық процестердің қасиеттерін анықтауға, олардың тиімділігіне және арттыру тәсілдеріне қажетті жағдайды анықтауға, баланың өзінің жеке ерекшелігін тануына қажетті қолайлы жағдайлар жасалды. Балалар бір бірінің әс-әрекетін аса көтеріңкі көңілмен және нақты түсіндіріп берді: «Дұрыс қарамады және қателесті», «Көрсетіп жатқанда, артқа қарап отырды»; «Қимылды есінде сақта-мады», «Ережені түсіндірген кезде мұқият тындамады және сондықтан қателесті», «кім зейін қойып тындады сол қателескен жоқ», «Қызық болмай кетті», т.б. Эмоционалдық жай-күйді зерттеу кезінде әрбір сабақтың аяғында ерекшелігі берілген пішінмен: реніш пішіні (қуаныш, қорқыныш, ұят, т.б) ерекшеленетін, «Теңіз толқиды» ойынының өзгертілген түрін білдіретін «Эмоциялар теңізі» атты ойын қолданылды.

Балалардың жеңіске деген ұмтылысы, аталға эмоцияға сәйкес мимиканы нақты қайталауға және басқа баланың эмоцияны дәл салуын қадағалауына ынталандырды. Театрландырылған ойындар эмоцияның сыртқы көрінісі туралы түсінікті қалыптастыру кезінде тиімділігі жоғары болды. Ол үшін алдын ала рольдерді бөлу кезінде кейіпкерлердің эмоционалды жай-күйлерін талқылау, ал жаттығу және ойынның нәтижесін талқылау кезінде, бастан уайымдауды салып көрсетудің нақтылығын бағалау қажет болды.

Мысалы, «Қорқыныш» тақырыбы бойынша сабақ балаларға: «Кішкентай қыз бакта қыдырып жүргенде, артынан бір нәрсенің ырылдағаны естілді». Қыз артына қараса, бұтақтар арасынан бір нәрсе қарап тұр екен. Ол қорқып кетті» ситуациясын көрсету ұсынылды. Жаттығу кезінде балалар: «Айгүл көзін бақырайтып, аузын ашты». Оның қабағы түйіліп кетті» деп өз пікірлерін айта бастады және қателерді түзету бойынша: «Қастарын жоғары көтеру қажет» деп кеңестер бере бастады.

Танымдық процестер туралы түсінікті меңгеруде эксперимент арқылы көрсетудің маңызы зор. Қабылдаудың қасиеттері мен шарттарын зерттеу кезінде бірнеше балаға кезекпен басқа балалардан алыс тұрып, көрсеткен заттың (шығарған дыбысы арқылы) заттың атауын атау ұсынылды. Көрсетілетін жағдайлар да өзгертілді (мысалы жарық және шуыл). Жауаптарды талқылау балаларға қабылдаудың нақтылығы, жылдамдығы және көлемінің сыртқы жағдайға және жеке ерекшеліктеріне байланысты болатынын өз бетінше анықтауына мүмкіндік береді.

«Есте сақтау» тақырыбына арналған сабақтарда, педагог картинаны көрсетеді және онда ненің суреті салынғанын есте сақтауды ұсынады. Көрсету уақытын және көрсету көлемін өзгертіп отыру балаларға осы факторлардың есте сақтау қабілетіне әсерін түсінуіне мүмкіндік берді. Жұмбақ шешу баланың ойлау қабілетін және оның міндеттерді шешудегі маңызын түсінуіне ықпал етті. Әртүрлі жағдайда ұсынылған «Суретті аяқта» немесе «ертегінің жалғасын тап» тапсырмалары балаларға өзінің қиялдау мүмкіндіктерін және білім, көңіл-күй, мотивация, уақыт сияқты факторлардың әсері туралы түсінігін тереңдетті.

Эмоцияларды түсіндіру кезінде түсініктемелері бар сурет салуды пайдаланудың маңызы зор болды. Қандай да бір жабығу эмоциясының суретін салу тапсырмасы балаларға эмоцияның сыртқы белгілерін нақты анықтауға және жай-күйдің әртүрлі себептерін түсінуіне ықпал етті. Мысалы Айнұр аулада жалғыз

өзі ойнап жүрген қыздың суретін салды. Кейіпкердің бетінде жабығу белгілері нақты көрсетілген: қастары қисайып, маңдайы түйілген, еріндерінің бұрыштары төмен түсіп тұр. Айнұр өзінің салған суретін: «Ол жабығып тұр. Достары жазғы демалысқа ауылға кеткен және ол жалғыз қалды» деп түсіндірді. Әңгімелесу, эксперимент жасау және ойындар жүргізудің міндетті шарты, балалардың айтқан пікірлерін талқылау және педагогтың мазмұнының маңызды аспектілерін жалпы қорытуы болып табылады.

Педагог терминдердің нақты анықтамасын беруі тиіс (мысалы, жұмбақты шешкеннен және жақсы нәтижеге қол жеткізу себептерін талқылағаннан кейін, ойлау терминін – «адамның ойша заттарды көрсету, салыстыру және орнын ауыстыру және ең негізгі белгілерін ажырата білу қабілеті» ретінде анықтамасын беру мүмкіндігі туындайды). Одан басқа, ол процестердің функциялары мен ерекшеліктерін нақты атауы тиіс. Мысалы, балалар ойлап тапқан ертегілерді талқылағаннан кейін педагог: «қиялдау арқылы көптеген ертегілер ойлап табуға және оқиғаны әртүрлі қылып өзгертуге болатынын түсіндіреді. Біреуде ол қысқа, көңілді, ал екіншісінде ол ұзақ және шытырманды, немесе қорқынышты, біреулерде көңілсіз немесе жақсы аяқталуы мүмкін. Барлығы біздің көңіл күйіміз бен қалауымызға байланысты болады деп түсіндіреді.

Эмоцияның себептері туралы балада нақты түсінік қалуы үшін, педагог оларды жалпылама қорытуы тиіс. Мысалы, қорқыныштың себебін атайтын болса «Сен орманда жалғызсың және сені қасқарлар қоршап алған», педагог балалардан неден өорқатындарын сұрайды. Енді осының барлығын адамға зиян келтіретін қауіпті нәрсе ретінде бір сөзбен қалай атауға болатынын ойланайық. Балалардың ментальдық түсінігін дамыту үшін жай-күйдің сыртқы белгілерін атап көрсетудің маңызы зор. Мысалы, пиктограмма-ны талқылап болған соң, педагог: «Қуанған адамның кейпін, көзінің қасындағы әжімдерге, күлкісі және көтерілген қасы бойынша анықтаймыз деп түсіндіреді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың ойлау ерекшеліктерін есепке ала отырып, біз балаларға түсінікті анықтамаларын әзірледік:

В қабылдау – заттарды көру, есту, сезе білу қабілеті;

В Есте сақтау – ақпаратты есте сақтау және еске түсіре білу қабілеті;

В Зейін – адамның ақпаратты қабылдау, есте сақтау кезіндегі ойын жинақтай білу қабілеті;

В ойлау – адамның көрген және естігендерінің арасынан ең маңыздыларын ажырата білу қабілеті;

В Қиялдау – жаңа нәрсені ойлап табу қабілеті,;

• қуаныш – қанағаттану және бақытты сезіну сезімі;

– жабығу – ренжу, жабығу сезімі;

– таңырқау – күтпеген жайт немесе таңғажайып жағдайда көргенде пайда болатын сезім;

– Ашу – адамға бір нәрсе ұнамағанда және ұрысқысы, айқайлағысы келетін кезде пайда болатын сезім;

– жек көру – адамның бір нәрсені ұнатпайтын және тіпті жеке көруі кезінде пайда болатын сезім.

– ұят- басқа адамдарды ренжітуі немесе ұнатпауы мүмкін нәрсені істеген кезде пайда болатын сезім. Қорқыныш – адам өзіне зиян келтіруі мүмкін, қауіпті жағдайға ұшыраған кезде пайда болатын сезім. Зерттеуіміздің қорытындысында меңгерілген түсініктері жалпы қорытылып, жүйеленіп, нақтыла-

нады. Ол үшін балалар жай-күйлерді салыстыру, олардың арасындағы байланысты табуы, жеке ерекше-ліктерін анықтауы және психикалық процестердің жүру жағдайларын анықтайтын, эксперименталдық ситуациялар жасалып, әңгімелер жүргізілді.

Балалардың менталдылық туралы түсініктерін қалыптастыру, кез келген білім беру жүйесінің аясында жүргізілуі мүмкін, бірақ бұндай жұмыс жүйелі және дұрыс ұйымдастырылуы тиіс. Әңгімелесу және шағын сынақтар жүргізуге қажет себеп болып, дау-дамайлы жағдаяттар, танымдық іс-әрекеттегі, ойындардағы, тұрмыс жағдайындағы сәттіліктер немесе сәтсіздіктер болуы мүмкін.

Педагогтың жұмысының маңызды тұсы, психологиялық терминдер: «ойланындар», «назар аударыңдар», «естеріне түсіріңдер», «ойлап табыңдар», «қабілеттер», «сезімдер», «қуаныш», «ашу», «ұят» сияқты сөздерді пайдалану және осы процестердің ерекшелігін нақты анықтау болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

В Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. – Астана, 2016

В Flavell J.H. Theory-of-Mind Development: Retrospect and Prospect. Merrill-Palmer Quartely. 2004. Vol. 50 (3). – P. 274-290.

В Fisher R. Thinking about Thinking: developing metacognition in children // Early Child Development and Care. 1998. Vol. 141. – P. 1-15.

Сергиенко ЕА, Лебедева Е.И., Пруса-ова О.А. Модель психического в онтогенезе человека. – М.: ИП РАН, 2009.

Лисина М.И. Общение, личность и психика ребенка. – Воронеж: МОДЕК, 2001.

Белопольская Н.Л. Азбука настроений: Эмоционально-коммуникативная игра для детей 4-10 лет. – М.: Когито-Центр, 2008.

Крюкова С.В., Слободяник Н.П. Удивляюсь, злюсь, боюсь, хвастаюсь и радуюсь. Программы эмоционального развития детей дошкольного и младшего школьного возраста: Практическое пособие. – М.: Генезис, 2002. – С.221.

УДК 373.2

МРНТИ 14.23.07

Р.М. Ималова¹

¹ 6М010100 – «Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу» мамандығының 2–курс магистрі Қазақ Ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ МӘНІ

Аңдатпа

Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың патриоттық тәрбие берудің мәні жан-жақты қарастырылған. Мектеп жасына дейінгі балаларға патриоттық тәрбие берудің мемлекеттік, әлеуметтік, отбасы-лық, жүйелілікті, тұтастықты құрайтын үдерістің ұлттық бағытының мазмұны қарастырылған. Мектеп жасына дейінгі балаларға патриоттық тәрбие берудегі қажеттілігі, бала тұлғасын дамытуда білім берудің әдістері мен түрлеріне талдау жасалынған. Автор мектеп жасына дейінгі балаларға патриоттық тәрбие берудің негізгі бағыттарының бірі ұлттық тәрбие берудің маңыздылығына тоқталған. Патриоттық тәрбие жұмысын ұйымдастыру мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбие жұмысымен сабақтастықта жүргізілгенде нәтижелі болатынын дәлелдеген.

Сонымен қатар, мақалада қазіргі мектепке дейінгі ұйымдарда мектеп жасына дейінгі балаларға патриоттық тәрбие берудің педагогикалық-әдістемелік негіздері және патриоттық сезімі және азаматтық тәрбие беруді қалыптастырудың ерекшеліктері жөніндегі мәселелерді қарастырылған.

Түйін сөздер: даму, қалыптастыру, патриоттық сезім, азаматтық тәрбие, мектеп жасына дейінгі балалар

Ималова Аннотация Р.М. 1

В магистр по специальности 6М010100 – «Дошкольное обучение и воспитание» Казахский Национальный женский педагогический университет,

Алматы, Казахстан

СУЩНОСТЬ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

16. статье рассматриваются сущность патриотического воспитания детей дошкольного возраста. Раскрывается содержание патриотического воспитания дошкольников, которое включает в себя государственный, социальный, семейный разделы, образующие систематичность, целостность, национальную направленность процесса. Анализируется потребность в развитии патриотических убеждений у дошкольников, формы и методы образовательного воздействия на детскую личность. Автор показывает основные направления, формы работы по патриотическому воспитанию детей, где важным направлением является приобщение детей к народоведению. Необходимость использования деятельностного подхода в формировании

патриотизма и интегрирования различных видов деятельности в детских образовательных учреждениях являются важными методами в работе воспитателей с детьми дошкольного возраста.

30. также в статье рассматриваются педагогические и методические основы и особенности процесса формирования патриотических чувств и гражданской идентичности детей дошкольного возраста в современном дошкольном образовательном учреждении.

Ключевые слова: развитие, формирование, патриотические чувства, гражданская идентичность, дети дошкольного возраста

Abstract

R.M. Imalova¹

¹Master degree of major pre-school education and training 2nd course

*Kazakh National Women`s Teacher Training University,
Almaty, Kazakhstan*

In article theoretical basics of development and formation of the personality in the course of patriotic activity, need of development of national consciousness, patriotic beliefs from preschool age are covered. Content of patriotic education of preschool children which includes the state, social, family sections forming systematicity, integrity, a national orientation of process reveals. The need for development of patriotic beliefs in preschool children, forms and methods of educational impact on the children's personality. Need of use of activity approach for formation of patriotism and integration of different types of activity for child care educational institutions are important methods in work of tutors with children of preschool age.

The article also discusses the pedagogical and methodological foundations and features of the process of formation of patriotic feelings and civic identity of children of preschool age in a modern preschool educational institution.

Key words: development, formation, patriotic feelings, civic identity, children of preschool age

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту баланы жас және жеке мүмкіндіктеріне сәйкес, жан-жақты дамытуға, адамгершілік нормаларды қалыптастыруға бағытталған, әлеуметтік дағдыларға қол жеткізуді қамтамасыз ететін білім беру жүйесінің негізі болып табылады.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы (бұдан әрі – Үлгілік бағдарлама)

Стандарт талаптарына сәйкес 1, 4 :

С. балалардың жас және жеке мүмкіндіктеріне сай білім, білік, дағдыларды қалыптастыруға;

С. «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясына негізделген жалпыадамзаттық құндылықтарға, ұлтжанды-лыққа және толеранттылыққа тәрбиелеуге;

С. баланың өмірін қорғауды және денсаулығын нығайтуды қамтамасыз ететін заттық-кеңістіктік дамытушы органы құруға;

С. мектепке дейінгі білім берудің сабақтастығы мен үздіксіздігі ұстанымдарын қамтамасыз етуге;

С. балалардың дене, зияткерлік, коммуникативтік, адамгершілік, эстетикалық дамуына бағытталған білім беру салаларын кіріктіруге;

С. әртүрлі жас топтарында бағдарлама материалының мазмұнын игеруде балалардың дамуына мониторингті ұйымдастыруға;

С. мектепке дейінгі ұйым мен отбасының бірлескен ынтымақтастығын қамтамасыз етуге бағытталған. Осы тұрғыдан алғанда, мектеп жасына дейінгі балаларға патриоттық тәрбие беру өзекті мәселелердің бірі.

«Патриотизм», «патриоттық тәрбие» ұғымы өзінің маңыздылығына қарай білімнің түрлі салаларын-дағы: философия, педагогика, тарих, психология және т.б. салалардағы ғалымдардың назарын өзіне аударады.

Зерттеу тақырыбымыздың мазмұнын ашуда қазіргі кезде жалпыадамзаттық құндылықтарға негізделіп, педагогикалық үдерісте кеңінен қолданысқа еніп отырған «патриотизм», «қазақстандық патриотизм», «жалпыадамзаттық патриотизм» ұғымдарына ғылыми талдау жасауды жөн көрдік. Әртүрлі тарихи кезеңдерде «патриотизм» ұғымының мәніне бірдей анықтама берілмеді, оның ең алғаш ойлап табу (приоритеттері) ұғымы мен қоғамдық өмірдегі қайта құрылымдарға байланысты саналау аспектілері

біртіндеп өзгеріп отырғандығы байқалады. Патриотизм адамдар өмірінің әлеуметтік-экономикалық жағдайларының әсерімен тарихи тұрғыда пайда болып және осы жағдайлардың өзгеруімен өзінің мазмұнын тереңдете түскендігімен ерекшеленеді.

Грек сөзі “*pater*” әке, “*patris*” – отан, атамекен, ал “*patriotes*” сөзбе-сөз жерлес, отандас деген сөз ретінде аударылады. Шет тілдер сөздігінде *patriot* өз отанын сүйетін, өз халқына шын берілген, өз отанының мүддесі үшін ерлік жасауға және жанын да құрбан етуге дайын адам ретінде анықталады, ал *patriотизм* – отанға деген махаббат, өз халқына берілгендік деп түсіндіріледі [2, 367 б.].

Қазақстан Ұлттық энциклопедиясында: «Отаншылдық, отансүйгіштік, патриотизм (грек *patris* – Отан) – адамның Отанына, туған еліне, оның тіліне, салт-дәстүрі мен мәдениетіне деген сүйіспеншілік сезім делініп, қазақстандық патриотизм – ел азаматтарының республиканың бүгінгі тұрақты өмірі мен жарқын келешегі жолындағы еңбегі мен күресі іспетті. Отаншылдық, елжандылық туған отбасына, туып-өскен ортаға, туған топырағы мен табиғатына деген құрметпен қараудан басталады. Сондықтан, оның қайнар көзі адамгершілік қасиет. Оның іргетасы – ұлтжандылық. Өз ұлтын сүйіп, оның мұның мұңдасып, жоғын-жоқтаған ғана отаншыл болады» - деген анықтама берілген 3, 218 б[.]

Байқап қарасақ, «патриотизм» сөзінің мәні көптеген сөздіктерде «Отанға деген сүйіспеншілік» деп берілсе, «патриот» сөзі (грек тілінен *patris* – жерлес) – «елжандылық сезім мен идеяларды ұстанатын адам» ретінде анықталып отырған. Осы кезекте «елжандылық» ұғымының лексикалық мағынасына талдау жасап көрелік: «ел», «ұлт» сөзі қазақ тілі түсіндірме сөздігінде «халық», «жұрт» сөздерімен синоним болатындығы айтылады да, «жанды» ұғымы сөздікте «ықылас», «ниет» деген мағынаны білдіреді екен 4, 301 б. . []

Дегенмен, алғаш рет «патриот» және «патриотизм» ұғымдары 1789-1793 жылдары Ұлы Француз революциясы кезінде қолданыла бастаған. Халық ісі үшін және ұлы істер үшін күрескерлер, мемлекетті қорғау жолында жүрген адамдар өздерін патриотпыз деп санаған. «Патриотизм» ұғымы Ресейде ХХ ғасырдың басында 1917 жылғы қоғамдық өмірдегі қайта құрылымдарға байланысты ене бастайды. Патриотизм – ежелгі әлеуметтік құбылыстардың бірі. Патриотизмнің пайда болған уақыты туралы зерттеушілер арасында осы күнге дейін бірыңғай пікір жоқ.

Патриотизмнің тарихи-философиялық қыры нақты қоғамның әлеуметтік-саяси, экономикалық, этномәдениеттік және басқа сипаттамаларына байланысты қоғамдық-тарихи құбылыс ретіндегі көзқарасты білдіреді. Патриотизм феноменін зерттеуге арналған отандық философтардың еңбектерін шартты түрде екі кезеңге бөлуге болады: кеңестік және кеңестіктен кейінгі. Кеңестік кезеңдегі еңбектерде еңбектерде патриотизм лениндік сентенцияға сүйеніп анықталады: патриотизм – “жеке отандардың ғасырлар және мыңжылдықтар бойы бекіген ең терең сезімдерінің бірі”.

Бұл кезең зерттеулеріне “патриотизм” мен “кеңестік патриотизм” ұғымдарының шегін айыру, оларды марксистік-лениндік идеологияға сүйене отырып анықтау, социалистік құрылысқа бағыттау тән. Мысалы, Үлкен кеңестік энциклопедияда кеңестік патриотизм “кеңес адамдарының кеңестік қоғамдық құрылысқа, өз социалистік отанына, коммунизм ісіне шексіз берілгендігі” деп анықталады. Әрине, пролетарлық, жұмыс-шы-шаруалық, соңынан жалпыхалықтық мемлекеттің тар таптық мүддесін қорғау шегінен шыққанның бәрі жалған патриотизм деп жарияланды, себебі ол тап жауларының мүдделеріне қызмет етті, қанаушы таптар-дың билігін бекітті. Біздің еліміздің жақында өткен тарихына ретроспективтік талдау маркстік көзқарасты идеология ретінде қолданған тоталитарлық мемлекетте патриотизмнің мазмұны Отанға қарым-қатынастың тар таптық және тар партиялық мүдделер призмасы арқылы көрінгенін дәлелдейді.

Л.В. Рошиннің пікірінше, патриотизмнің ұрықтары алғашқы қауымдық құрылыста пайда болады, ал оның қалыптасуы мен бекуі құлиеленушілік құрылысқа жатады. Алғашқы қауымдық құрылыста патриотизм қандық туыстық байланысқа сүйенді, оның эмоциялы-сезімдік сипаты болды. Құрылыстық қатынасқа негіздей отырып, автор патриотизм типтерін бөледі: құлиеленушілік, феодалдық, капиталистік және социалистік. Біздің пікірімізше, патриотизм тамыры, оларсыз тіршілік иесінің өмір сүруі мүмкін емес бірнеше дәрегі (қарапайым), биологиялық қажетті бейімделулерде (диспозициялар) жатыр. Көбею түйсігі (түрдің жалғасуы) мен қоректену түйсігінен (түрдің сақталуы) қорғану түйсігі мен тіршілік ету аймағын сақтау түйсігі өсіп шығады.

«Патриотизм» тарихи термині латынның «*patria*»-отан сөзінен туынды ретінде пайда болды – бүгінгі күні ол ұлттық бірлікті, өзіне жауапкершілік алуға, өз елінің тағдыры үшін жауапкершілік алуға және, егер қажет болған жағдайда, Отанды қолға қару алып қорғауға дайын болуды сипаттайтын базистік термин ретінде пайдаланылады. ХІХ ғасырдың ішінде ұлы қазақ тарихшысы Н.М. Карамзин

«патриотизмді» «отанның игілігі мен даңқына деген сүйіспеншілік және оған барлық жақтан ықпал ету тілегі» ретінде анықтама берді.

“Философиялық сөздікте – “мазмұны Отанға деген сүйіспеншілік, оған берілгендік, оның өткені мен қазіргісіне мақтаныш, Отан мүдделерін қорғауға тырысу болып табылатын әлеуметтік сезім, адамгер-шілік және саяси ұстаным” деп анықтама беріледі [5, 58 б.].

Қазіргі философиялық, психологиялық, педагогикалық сөздіктерде ұғымға мынадай түсініктер беріледі: Патриотизм – Отанға деген сүйіспеншілік, деп есептейді. Педагогикалық сөздікте берілген ұғым «өз Отанына, өз халқына деген махаббат» деп анықталады. Психологиялық сөздікте патриотизм «өз Отанына, өз халқына деген махаббатты білдіретін жоғары-саяси сезім» ретінде айқындалады. Патриотизм – бұл рухани және саяси қағидат, маңызы Отанға деген махаббат пен берілгендік, оның өткені мен бүгіні үшін мақтаныш, Отанның мүдделерін қорғауға ұмтылу болып табылатын әлеуметтік сезім.

Сонымен, патриотизм – өз Отаны мен өз халқына берілгендік және сүйіспеншілік. Патриотизм – мыңжылдықтар бойына бекітілген неғұрлым терең сезімдердің бірі. Патриотизм – Отанға деген махаббат, оған шын берілгендік, өз әрекеттерімен оның мүдделеріне қызмет етуге тырысу. Патриотизмнің тарихи элементтері туған елге, тілге, өз елінің дәстүрлеріне жақындық түрінде көрінеді. Сонда патриотизмді қазіргі заманғы ұғыну көпнұсқалылықпен, алуан түрлілікпен және біртекті еместігімен сипатталады. Көп жағдайда бұл берілген құбылыстың күрделі табиғатымен, оның мазмұнының, құрылымының көп аспектілігімен және оның көріну нысандарының көп түрлілігімен түсіндіріледі. Оның үстіне, патриотизм проблемасы түрлі тарихи, әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайларда түрлі зерттеушілер өздерінің жеке азаматтық позициясына, өзінің Отанына деген көзқарасына, өз білдімдерін түрлі салаларда қолдануына байланысты түрліше қарастырады.

Қазіргі еліміздің даму жолында патриотизмнің әр түрлі мәселерін белгілі философ ғалымдар Ә.Нысанбаев, А.Айталы, Ә.Қалмырзаев, Қ.Н. Меңлібаев және т.б. патриотизм, ұлтаралық (интернационализм ретінде түсіндіріледі) және патриоттыққа тәрбиелеуді ұлттық мұралардың кепілі, адамзаттың парызы мен жауапкершілігі жөнінде кеңінен насихаттайды.

Қазіргі заманғы зерттеушілердің жұмысын талдай келе, берілген ұғымға алуан түрлі тәсілдерді көруге болады, алайда олардың барлығының ұқсастығы бар, олар бойынша патриотизм материалдық күшке айналуға қабілетті және көптеген адамдар үшін ішкі наным мен қызметтегі бағытқа айналуы тиіс.

Зерттеліп отырған идеялардың тарихи мәніне үңіле отырып, дамудың кез келген кезеңінде, тәрбиенің кез келген жағдайларында адамның өзі мүшесі болып табылатын қоғамға деген қатынасы барлығы патриоттық сезімді қалыптастыруға алып келеді деуге болады.

Патриоттық сана-сезім патриоттың қажетті қасиеттерінің негізі қаланып, дамитын іргетасы және адами қасиеттердің әсер етуінің нәтижесіндегі оның азаматтық позициясы болып табылады.

Патриоттық сана-сезім – бұл адамның өзінің азаматтық парызын жауапкершілікпен орындауды сезінуі, өзінің іс-әрекеттеріне тек оның жеке өмірі емес, сонымен бірге оған жақын адамдардың, халқының, мемлекеттің өмірі тәуелді болатынын түсіну.

Патриоттық тәрбиенің мақсаты ҚР азаматтарына патриоттық тәрбие берудің патриоттық сезімдер мен сананы қалыптастыру негізінде қоғамды біріктіру, қоғамдық және экономикалық тұрақтылықты қолдау, Қазақстан халқының бірлігі мен достығын бекіте түсу міндеттерін қамтамасыз етуге қабілетті жүйесін дамыту болып табылады.

Көрсетілген мақсатқа мынадай тәрбиелік міндеттерді шешу арқылы жету мүмкін болады:

- С. тәрбие жұмысы жүйесі арқылы өз отанына деген туа біткен махаббатты дамыту;
- С. толеранттылықты, Қазақстанды қоныстанатын барлық халықтарға құрметті дамыту;
- С. азамат – өз елінің патриоты қасиеттерін, бейбітшілік және соғыс уақытында азаматтық міндеттерін табысты орындауға қабілетті иеленетін жеке тұлғаны дамыту;
- С. дәстүрлермен, әдеп-ғұрыптармен және т.с.с. таныстыру арқылы балалардың бойында тарихи өткені, отанының мәдени мұрасы үшін мақтаныш сезімін тәрбиелеу;
- С. жас ұрпақ бойында жерлестерінің жақсы дәстүрлерін жалғастыруға ұмтылысты тәрбиелеу;
- С. ұлттық тірі мәдениет пен халықтық өнерді зерттеу;
- С. балаларға мемлекет символдары – елтаңба, әнұран және басқа да символика - үшін мақтану, терең құрметтеу сезімдерін қалыптастыру.

Мектеп жасына дейінгі балаларға патриоттық тәрбие беру – Отанға, оның тарихына, туған тіліне, өз халқына, оның әдеп-ғұрпы мен идеалдарына деген сүйіспеншілік пен құрметке тартудың субъективті-маңызды тәжірибесін қалыптастыруға бағытталған күрделі, жүйелі және кезеңдік үдеріс деп тұжырымдаймыз. Мектеп жасына дейінгі балаларға патриоттық тәрбие беру жұмысын жүргізу тиісті нысандардың, әдістер мен қағидаттардың тұтастай кешенін пайдалануды көздейді. Мектеп жасына дейінгі балаларын қазақ халқының этномәдени құндылықтарын сусындатуға ой-өрісі мен ұлттық сана-сезімін саналы түрде дамытуға отбасы, мектеп, қоғам болып бірлесіп мазмұнды істер атқарылса мәнді болмақ.

Патриоттық тәрбие жұмысын ұйымдастыру мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбие жұмысымен сабақтастықта жүргізілгенде нәтижелі болады. Балаларға патриоттық тәрбие беру мектепке дейінгі мекеме қызметінің негізгі міндеттерінің бірі. Патриоттық сезімі өзінің мазмұны бойынша көпқырлы. Бұл туған жерлерге деген махабат та, өз халқы үшін мақтанш та, өзінің қоршаған әлеммен ажырамастығын сезіну де, өз елінің байлығын сақтап, көбейті тілегі болып табылады. Сондықтан педагог ретіндегі біздің міндетіміз мыналар болып табылады: баланың бойында өзінің отбасына, үйіне, балалар бақшасына, көшесі мен қаласына деген сүйіспеншілік пен жақындықты тәрбиелеу; табиғат пен бүкіл тірі атаулыға ұқыпты қарауға тәрбиелеу; еңбекті сыйлауға тәрбиелеу; қазақ халқының дәстүрлері мен кәсіпшіліктеріне деген қызығушылықты дамыту; адамның құқықтары туралы қарапайым білімді қалыптастыру; қалалар (баланың қайда тұратынына қарай) ұғымдарды кеңейту; балаларды мемлекеттің рәміздері (елтаңба, ту, әнұран) таныстыру; өз елінің жетістіктері үшін жауапкершілік және мақтанш сезімін дамыту; өзге халықтарға, олардың дәстүрлеріне төзімділікті, құрмет сезімін қалыптастыру. Берілген міндеттер балалар қызметінің барлық түрлерінде шешіледі: сабақтарда, ойындарда, еңбекте, тұрмыста. Баланың патриоттық тәрбиесі – күрделі педагогикалық процесс. Оның негізінде этномәдени құндылықтарды меңгерту арқылы отаншылықтық, патриоттық сезімін дамыту қажеттілігі туындайды.

Отаншылдық сезімі баланың отбасына, ең жақын адамдары – анасына, әкесіне, әжесіне, атасына деген көзқарасынан басталады. Бұл оны туған үйімен және жақын-жуығымен байланыстыратын тамырлар. Отаншылдық сезімі бөбектің өз алдында көріп тұрғанына таңырқауынан басталады, бала оған таң қалып, бұл оның жанынан орын алады. Көптеген әсерлерді әзірше ол санасына түйсіне алмағанымен, олар баланың терең қабылдауына еніп, патриоттың жеке тұлғасының қалыптасуында үлкен рөл атқарады. Әрбір халықтың өзінің ертегілері болады және олардың барлығы да ұрпақтан ұрпаққа негізгі рухани құндылықтарды: қайырымдылықты, достықты, өзара көмекті, еңбек сүйгіштікті табыстап отырады. Халық ауыз әдебиетінің шығармасы тек өз халқына деген сүйіспеншілікті қалыптастырып қоймайды, сондай-ақ жеке тұлғаның патриотизм рухында дамуына ықпал етеді. Балалардың бойында туған өлкесіне деген қызығу-шылық пен махаббатты тәрбиелеу үшін оның жақын ортасының да маңызы зор.

Біртіндеп бала балабақшамен, өзінің көшесімен, қаласымен, кейін елімен, оның астанасымен, оның рәміздерімен танысады. Педагогтың міндеті – баланың алатын көптеген әсерлерінің ішінен оған неғұрлым түсініктісін іріктеп алу: үйдің (балабақшаның, туған өлкенің) табиғаты мен жануарлар әлемі; адамдардың еңбегі, дәстүрлер, қоғамдық оқиғалар және т.с.с.. Оның үстіне, балалардың назары тартылатын эпизодтар анық, бояуы қанық, бейнелі, нақты, қызығушылық тудыратын болуы тиіс. Сондықтан, туған өлкеге деген сүйіспеншілікті тәрбиелеу жұмысын бастай отырып, педагог оны өзі де жақсы білуге міндетті. Ол балаларға нені көрсеткен және нені әңгімелеген дұрыс екені ойланып, берілген жер мен берілген өлке үшін неғұрлым тән нәрсені ерекше атауы қажет. Өлкенің әрбір жерінде өзінің табиғаты, өзінің дәстүрлері мен өзінің тұр-мысы бар. Тиісті материалды іріктеп мектепке дейінгі және кіші мектеп жасындағы балалардың бойында этномәдени құндылықтар туралы ұғым қалыптастыруға мүмкіндік береді. Балаға туған өлкенің тарихын, салт-дәстүрлерін, мақтан тұтатын жерлерін, ескерткіштерін ең жақсы адамдарын таныстырып, көрсету қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- В Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. – Астана, 2016 ж.
В Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений – 2-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 176 с.
В Қазақстан Ұлттық энциклопедия / Бас.ред. Б.Аяған. – Алматы: «Қазақстан энциклопедиясының Бас редакциясы», 2004. – 696 б.

30) Большая Советская энциклопедия. «Никко-Отлиты» / Гл.ред. А.М. Прохоров и т.д. – М.: «Советская энциклопедия», 1974. – Т.7. – 632 с.

31) Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. - 5-е изд. – М.: Политиздат, 1987. – 590 с.

УДК 372.
МРНТИ 14.25.09

Пудовкина Н.В.¹

¹ к.п.н., доцент, Самарского государственного социально-педагогического университета
г. Самара, Россия

ПРИМЕНЕНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ УПРАЖНЕНИЙ И ИГР ПРИ ИЗУЧЕНИИ ИМЕНИ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОГО В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Аннотация

Статья посвящена исследованию развития личности младшего школьника в системе образования, прежде всего, через применение познавательных упражнений и игр при изучении имени существительного в начальных классах. Важнейшим средством педагогического воздействия при этом являются дидактические игры. Цель исследования: выявление дидактических возможностей игры для активизации познавательной активности младших школьников на основе применения познавательных упражнений и игр. В результате проведенных исследований были определены и изучены особенности познавательной активности и специфика формирования компетенций у младших школьников; проанализирована типология и возможности дидактической игры в начальном школьном обучении; разработана педагогическая программа применения познавательных упражнений и игр при изучении имени существительного в начальных классах.

Ключевые слова: познавательная активность, имя существительное, дидактические игры, педагогическая программа, компетентность.

Н.В. Пудовкина¹

¹ п. з. к., доцент, Самар Мемлекеттік әлеуметтік-педагогикалық университеті. Самара. қ., Ресей

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ЗАТ ЕСІМДЕРІН ОҚУ КЕЗІНДЕ ТАНЫМДЫҚ ЖАТТЫҒУЛАР МЕН ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Мақала бастауыш сыныптарда зат есімдерін оқу кезінде танымдық жаттығулар мен ойындарды қолдану арқылы бастауыш сынып оқушыларының тұлғалық дамуын зерттеуге арналған. Педагогикалық әсер етудің маңызды құралы дидактикалық ойындар болып табылады. Зерттеу мақсаты: танымдық жаттығулар мен ойындарды қолдану негізінде бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін белсендіру үшін дидактикалық ойын мүмкіндіктерін анықтау. Жүргізілген зерттеулер нәтижесінде бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігінің ерекшеліктері мен құзыреттілігін қалыптастыру ерекшеліктері анықталып, зерделенді; бастауыш сынып оқушыларының дидактикалық ойынының типологиясы мен мүмкіндіктері талданды; бастауыш сыныптарда зат есімдерін оқу кезінде танымдық жаттығулар мен ойындарды қолданудың педагогикалық бағдарламасы әзірленді.

Түйінді сөздер: танымдық белсенділік, зат есім, дидактикалық ойындар, педагогикалық бағдарлама, құзыреттілік.

Abstract

N.V. Pudovkina¹

¹*Ph. D., associate Professor, Samara state socio-pedagogical University.
Samara, Russia*

THE USE OF COGNITIVE EXERCISES AND GAMES IN THE STUDY OF THE NOUN IN THE ELEMENTARY GRADES

The article is devoted to the study of the development of the personality of primary school children in the education system, primarily through the use of cognitive exercises and games in the study of the noun in primary school. The most important means of pedagogical influence in this case are didactic games. The purpose of the study: to identify didactic possibilities of the game to enhance the cognitive activity of younger students through the use of cognitive exercises and games. As a result of the research, the features of cognitive activity and the specifics of the formation of competencies in primary school children were identified and studied; the typology and possibilities of didactic play in primary school education were analyzed; a pedagogical program for the use of cognitive exercises and games in the study of the noun in primary school was developed. **Key words:** cognitive activity, noun, didactic games, pedagogical program, competence.

Актуальность темы. В современном российском обществе интенсивно происходят процессы активных преобразований, отражающиеся на облике современного человека как субъекта общества и носителя определенных социальных практик. Важнейшим институтом социализации становится школа, к которой возрастают требования как к социальному институту, формирующему не только полноценного члена общества, владеющего соответствующим арсеналом социальных практик, адаптированного к сложным условиям современного общества, переживающего стадии активных социальных трансформаций

18. изменений, но и профессионала, от которого в значительной степени зависит успешность конструирования и внедрения соответствующих инноваций. Важным периодом развития в этом аспекте является младший школьный возраст, который, как считает педагогика и психологи, сензитивен к социальному воздействию общества, точнее, в этом возрасте высока значимость педагога как носителя социальных норм

19. ценностей общества. С другой стороны, наряду с традиционными каналами усвоения материала, младшие школьники широко включены в игровую деятельность во внеучебной деятельности. С этих позиций целесообразным, с учетом периода возрастного развития и современных реалий, становится применение игровых технологий в педагогическом процессе. Важнейшим средством педагогического воздействия являются дидактические игры. Учеными определены возможности и специфика воздействия игровой деятельности на сознание и психику младшего школьника на общепсихологическом и конкретно-методологическом уровнях (В.А. Сухомлинский, К.Д. Ушинский, Л.С. Выготский, В.С. Мухина, А.Н. Леонтьев и др.) Изучение специфики обучения в современной школе показывает, что познавательная активность, проявляемая школьниками в процессе применения игровых технологий, участия в игровых ситуациях, повышает их познавательные усилия и положительно влияет на формирование необходимых компетенций. Процесс решения учебной задачи с помощью дидактических игровых технологий представляет собой высоко значимую для школьника познавательную деятельность. Одной из самых важных тем в педагогическом процессе является изучение имени существительного, в котором зафиксированы целостные свойства объектов окружающей социальной действительности. В этом аспекте применение познавательных упражнений и игр при изучении имени существительного в начальных классах соответствует реалиям современного общества и тенденциям развития педагогики. Следовательно, актуальность научной работы определяется тремя основными причинами: во-первых, развитием современного российского общества, возрастанием потребности в высококвалифицированных специалистах; во-вторых, потребностях педагогики в разработке новых технологий с учетом современных требований; в-третьих, сензитивностью данного периода возрастного развития применению педагогических технологий, значимостью игры как способа усвоения знаний и формирования полноценного члена современного общества; в-четвертых, малой изученностью проблематики данного типа для младшего школьного возраста по сравнению с дошкольным возрастом. Все это обуславливает высокую актуальность темы данной научной работы.

Дидактические возможности и типология упражнений и игр.

Важное значение игровой деятельности заключается в том, что в ней школьник апробирует и осваивает виды социальных отношений, составляющих основу жизни в обществе. Рассмотрим подробнее, какое значение для развития ребенка и его обучения имеет игровая деятельность с точки зрения педагогики и психологии. Как отмечает великий педагог Ушинский К.Д. [1], значение игры в жизни ребенка сложно переоценить. Самую главную особенность игры как педагогического средства он усматривал в комплексном характере ее воздействия, так как в процессе игры формируются не отдельные навыки и умения, а, как сказали бы современным языком, компетенции и психические составляющие, а весь человек: его мышление, воля, эмоционально-мотивационная сфера. Главными ценностями игры он считал ее социальный характер, свободу и творчество.

Сухомлинский В.А. [2] подчеркивал значимость игры как важнейшего фактора умственного развития ребенка: «Без игры нет, и не может быть полноценного умственного развития. Игра – это огромное светлое окно, через которое в духовный мир ребенка вливается живительный поток представлений, понятий. Игра – это искра, зажигающая огонек пытливости и любознательности».

Важной особенностью игры является высокая значимость в ней не только результата, но и самого процесса деятельности, связанного с переживанием детьми реальных чувств в процессе игры.

По мнению виднейшего представителя, отечественной педагогической и психологической науки Л.С. Выготского [3], игровая деятельность предполагает речевую активность, которая в свою очередь, связана с развитием мышления ребенка. Игровая деятельность представляет собой особые условия для развития ребенка, так называемую актуальную ситуацию развития, которая является важнейшим фактором психического развития ребенка, перехода от элементарных психических функций к освоению высшей психической деятельности, постепенному формированию и совершенствованию высших психических функций человека. Последнее Л.С. Выготский рассматривал как более важную задачу, даже чем выход человека в космос. Важная роль слова заключается в том, что в силу своей знаково-вербальной природы слово изначально генетически связано с мышлением. Возникая как средство общения, слово становится средством обобщения и становления индивидуального сознания личности.

Анализируя мотивацию и деятельность, Леонтьев А.Н. [4] отмечает, что основу осознания ребенком мира человеческих отношений и предметов составляет человеческая предметная деятельность, которая представлена ребенку первоначально в форме игровой деятельности. По мнению Леонтьева А.А., важнейшим элементом любой игровой деятельности выступает речевая деятельность как важнейшее условие ее реализации, решения задач игровой деятельности и достижения ее главной конечной цели. Значение речи, речевой деятельности важно не только для игровой, но и учебной деятельности, а реализация дидактической игры способствует развитию речи школьника.

Школьники в ролевой игре отражают многообразие связей и отношений окружающей действительности. Игровая деятельность затрагивает все основные сферы жизни «взрослого мира»: быт, семейную жизнь, профессиональную трудовую деятельность, семейные отношения, эпохальные события и др. Сюжетом ролевой игры становится отражаемая в детских играх действительность. Широта игры, ее многообразие и дидактические возможности тесно взаимосвязаны с той сферой действительности, которой посвящена данная конкретная ролевая игра.

психолого-педагогической литературе выделяют типы взаимоотношений в дидактической ролевой игре: 1) игровые отношения; 2) реальные отношения. Специфика игровых взаимоотношений отражает отношения по сюжету и роли. Реальные взаимоотношения – это взаимоотношения детей как партнеров, товарищей, выполняющих общее дело. Они могут договариваться о сюжете, распределении ролей, обсуждают возникающие в ходе игры вопросы и недоразумения. В игровой деятельности возникают определенные формы общения детей. Игра требует от ребенка таких качеств, как инициативность, общительность, способность координировать свои действия с действиями группы сверстников, чтобы устанавливать и поддерживать общение.

С развитием игровых умений и усложнением игровых замыслов дети начинают вступать в более длительное общение. Сама игра требует этого и способствует этому. Глубже проникая в жизнь взрослых людей, ребенок обнаруживает, что эта жизнь постоянно протекает в общении, во взаимодействии с другими людьми. Стремление воспроизвести в игре взаимоотношения взрослых приводит к тому, что ребенок начинает нуждаться в партнерах, которые играли бы вместе с ним. Отсюда возникает необходимость договориться с другими детьми, вместе организовать игру, включающую несколько ролей.

Считается, что включенность в дидактические игры и степень участия в них, характер этого участия положительно взаимосвязаны с развитием психических функций и общей учебной успеваемостью школьников. Психолого-педагогические исследования показывают, что использование дидактических

игр и упражнений повышает познавательную активность детей, активизирует психические познавательные процессы: внимание, волю, память, мышление, повышает самоуважение и самооценку.

Мингазов Р.Х. [5] постулирует тезис о том, что уровень развития школьников коррелирует с их степенью включенности в дидактическую игру и степенью освоения в ней ценностей и норм общества. В дальнейшем он выделяет пять уровней включенности учащихся в дидактическую игру: 1) *Уровень сниженного самоконтроля* характеризуется пассивностью, минимальной степенью включенности в дидактическую ролевую игру. Ребенок слабо ориентируется в правилах игры, недостаточно понимает ее смысл, отсутствует интерес к игровой деятельности данного типа.

8. *Уровень возникновения интереса к игровой деятельности.* На этой стадии основным мотивом, поддерживающим познавательную активность, является интерес к данной игровой деятельности, при этом мотивация включения в дидактическую познавательную игру часто носит внешний характер. В игровой деятельности не наблюдается взаимная согласованность действий ее участников.

9. *Уровень активности.* На этом этапе стадии дети активно участвуют в игре, и ситуативная мотивация переходит в более глубокий мотивационный процесс (как известно, интерес также является компонентом мотивационной сферы личности и важнейшим фактором активизации познавательной активности). На этом уровне появляется не только знание особенностей игры, но и формируются практические навыки игровой деятельности. Усиливается целеполагание, при этом дети сами начинают определять цели и задачи игровой деятельности, что связано с получением конкретного результата и его дальнейшей оценкой участниками игрового процесса. На этом уровне освоения дидактической игры начинает формироваться внутренний контроль или самоконтроль.

10. *Уровень творческой деятельности* связан с активизацией творческих способностей и мыслительной деятельности. Появляется отход от алгоритмов и шаблонов при решении задач игровой деятельности, начинает преобладать творческий подход к игровой деятельности. Важной характеристикой этого уровня является появление обратной связи, стремления к самостоятельной оценке процесса 30. результата игровой деятельности.

9. *Уровень межролевой активности.* На этом уровне компетенции, приобретенные при освоении и осуществлении дидактической познавательной игры переносятся на другие виды предметной деятельности. Следовательно, данная стадия характеризуется формированием все более высокой степени самоконтроля и интеграции в личностную структуру ценностно-смысловой составляющей игровой деятельности.

В психолого-педагогической литературе встречается точка зрения о том, что в дошкольном и младшем школьном возрасте выделяются три основных класса игр:

В инициативные игры – возникают на основе стихийных интересов детей;

В дидактические и досуговые игры – создаются взрослыми с определенной целью;

В народные игры отражают культурно-исторический опыт поколений и служат средством приобщения к последнему.

Каждый из типов игр представлен подтипами. К инициативным или самостоятельным играм относят сюжетные самодетельные игры и игру – экспериментирование. Данный класс игр очень важен для развития целеполагания и целеобразования ребенка, его креативности, самостоятельности.

Особенностью второго класса игр становится изначальная заданность правил игры, необходимость их принимать и использовать в игровой деятельности, что способствует усвоению социальных норм и правил. Последний тип игры позволяет приобщиться к ценностям своей культуры и способствует формированию идентичности. Важное значение игр данного типа заключается в том, что в них отражены свойства предметов и их признаки: форма, цвет, величина и др. Игровой процесс предполагает актуализацию мыслительных операций: сравнения, установления последовательности, дедукции, индукции, конкретизации, абстрагирования и др.

По мнению Шмакова С.А. [6] следует дифференцировать дидактические игры, основная цель которых – развитие познавательной активности школьников от игр, осмысленно ориентированных на обучение или «интеллектуальных игр», которые предполагают освоение конкретных знаний, тренировку мышления и интеллекта.

С нашей точки зрения и те, и другие относятся к разным подтипам дидактических игр, так как главное различие автор видит в степени обучения, которое всегда присутствует (наряду с познавательной активностью) как обогащение опытом в любой игре.

Следовательно, применение игр, в частности, дидактических игр крайне актуально для обучения и воспитания ребенка. В игре происходит усвоение общественных ценностей и норм, реализуется приобщение детей к культурно-историческим ценностям своего народа. С одной стороны, игры

представляют собой структурированную микросреду, с другой стороны, открывают возможности для творчества и самостоятельности детей, достижения ими успеха, что важно для формирования самоуважения и чувства компетентности, для развития мотивационной и волевой сферы личности, а также для повышения эффективности учебного процесса.

Дидактические возможности применения упражнений и игр в начальных классах.

педагогической литературе рассматриваются различные точки зрения на возможности использования дидактических игр: дидактические игры рассматриваются либо как особый метод обучения, либо как само средство обучения. Дидактическая игра является формой организации обучения, воспитания и развития личности, которая осуществляется педагогом по специально разработанной педагогической программе, включающей в себя сценарий и правила, опирается на опыт самоорганизации учащихся; в ней моделируется или воссоздается опыт человеческой деятельности. Важным отличием дидактической игры от детской игры является то, что в ней поставлена внешняя цель по отношению к самой игровой деятельности и она характеризуется учебно-познавательной направленностью. Ученые также отмечают, что дидактическая игра обычно определена по времени и включает в себя заранее обоснованную систему оценки ее результатов.

Дидактические игры представляют собой разновидность игр, основанных на правилах, которые способствуют обучению и воспитанию школьников. Целесообразность использования дидактических игр 23. младшем школьном возрасте обусловлена рядом детерминант: во-первых, в младшем школьном возрасте сохраняется значение игровой деятельности, поэтому она становится средством более эффективного и легкого усвоения учебного материала, решения задач учебной деятельности; во-вторых, у младших школьников преобладает наглядно-образное мышление, внимание еще недостаточно устойчиво и мало представлено произвольное внимание, что требует применения игровой деятельности, связанной с преимущественной активизацией непроизвольного внимания, в то же время она способствует тренировке произвольности внимания; в-третьих, постепенный характер освоения учебной деятельности дает широкие возможности применения дидактических педагогических технологий и упражнений.

Селецкая Е.Э. [7] выделяет компоненты дидактической игры:

1) правила, выступающие в качестве условий, обеспечивающих решение дидактической задачи и определяющие характер познавательной деятельности;

2) учебная задача – это ситуация, в которой задана познавательная цель с промежуточными задачами 24. процессе ее решения;

В специфика мотивационной сферы младших школьников и внешней ситуационной мотивации, так называемый мотивационный компонент дидактической задачи;

В содержание дидактической игры как корпус знаний по определенному учебному предмету.

В система оценки результата, его измерение;

В игровые процессы как ситуации, при которых способы решения учебной задачи объединяют группу действий.

При выборе конкретной дидактической игры учитывается ряд факторов:

- уровень развития учащихся;
- организационно-методические возможности;
- педагогическое мастерство учителя;
- особенности и характер учебного предмета;
- цели воспитания и образования;
- цель и задачи конкретного урока, а также его учебное содержание.

Колесникова И.А. [8] считает, что управление дидактической игрой предполагает контроль педагога к основных сюжетных линий:

- развитие сюжета или сценария;
- единое игровое поле или групповая динамика; отслеживание групповой динамики; эмоциональную партитура игры;
- движение проблемы.

Отметим, что дидактические игры в современной школе используются в следующих контекстах:

- как самостоятельная отдельная психолого-педагогическая технология, способствующая развитию школьников и освоению учебного материала;
- как элемент учебного урока, его формальная часть;
- как элемент других психолого-педагогических технологий.

Селецкая Е.Э. [7] определяет дидактическую игру как вид деятельности, в процессе которой в игровой ситуации решается учебная задача, являющаяся, в свою очередь, постановкой определенной проблемы. Рассмотрим особенности развития младших школьников. Как отмечает, Мухина В.С. [9], младший школьный возраст связан с новой ситуацией развития – поступлением в школу. Именно в начальной школе ребенок усваивает *специальные психофизические и психические действия*, которые должны стать основой реализации новых для него видов учебной деятельности. При благоприятных условиях обучения и достаточном уровне умственного развития ребенка на основе учебной деятельности возникают предпосылки к теоретическому сознанию и мышлению.

Для младшего школьника игровая деятельность в связи с изменением его социальной ситуации развития и уже не является ведущим видом деятельности, место которой занимает учебная деятельность. Следовательно, игровая деятельность подчинена задачам учебной деятельности и дальнейшему освоению социального мира взрослых. Возникают новые требования социальной среды: необходимость большей самостоятельности, выстраивания общения в среде сверстников, учебные требования к речевой и коммуникативной активности, происходит освоение эмоциональной культуры речи, возрастает ее ценность не просто как средства коммуникации, но и сферы общения. Возрастает познавательная активность. Основным видом мышления в младшем школьном возрасте является образное мышление. Развития высших психических функций - произвольности внимания, памяти, воображения требует учебная деятельность, выступающая новой ситуацией социального развития ребенка. Ведущую роль начинает играть учебная деятельность, выполнение которой взаимосвязано с возникновением у ребенка чувства компетентности.

Как показывает анализ психолого-педагогической литературы, дидактические возможности применения упражнений и игр в начальных классах весьма широки и могут реализовывать следующие основные функции:

функция активизации процесса обучения связана с актуализацией мотивационной сферы учащихся, с ее усложнением, иерархизацией, усилением мотивов учебной деятельности, развитием мотивационной сферы личности;

диагностическая функция связана с использованием дидактических игр как способа определения усвоения материала различной степени сложности обучающимися, что необходимо в дальнейшем построении обучения;

3) функция сплочения предполагает усиление сплоченности класса, что позволяет превратить структуру, изначально заданную извне в группу с позитивными неформальными отношениями;

методическая функция позволяет апробировать и совершенствовать в дидактической игре методы проблемного и других видов обучения учащихся;

функция воспитания позволяет с помощью включения младших школьников в игру приобщить их к позитивным социальным ценностям и нормам современного общества;

ролевая функция позволяет углубить процесс освоения учащимися «взрослых» социальных ролей;

функция развития предполагает создание в дидактических играх условий для развития личности, ее творческой самоактуализации.

Следовательно, существуют многообразные условия и функции применения дидактических игр в учебном процессе, которые отражают новые возможности обучения и развития ребенка. Условия и функции представляют собой комплексную систему, которая может быть использована в целях развития ребенка, достижения им целей учебной деятельности, получения новых знаний, эффективного усвоения норм и правил, что будет способствовать эффективной социализации ребенка в социуме.

Методические принципы применения упражнений и игр в начальных классах.

Методические принципы применения дидактической игры в начальных классах предполагают учет возрастной стадии развития, социальной ситуации развития младших школьников, соотнесение возможностей дидактической игры для увеличения эффективности обучения и развития психических функций ребенка, достижения целей обучения и воспитания.

В психолого-педагогической литературе к основным методическим принципам при разработке дидактических игр и педагогических программ относят принципы, связанные с постепенным усложнением как самой диагностической игры, так и включения ее различных видов все более возрастающей сложности в единый игровой процесс. Важным является реализация принципа от простого к сложному, отражающая возрастание произвольности психических функций, переход от ее элементарных форм ко все более высоким, в конечном счете – к развитию высших психических функций человека.

Подчеркнем, что дидактическая игра не заменяет традиционных и других инновационных форм обучения, однако в сочетании с ними она представляется нам эффективным средством обучения и воспитания. В игре снимается психическая усталость, меньше выражена тревога, создаются большие условия для активизации познавательной активности младших школьников. Селецкая Е.Э. [7] подчеркивает, что дидактическая игра прежде всего активизирует познавательную активность младшего школьника. Она является важнейшим педагогическим средством активизации познавательной активности школьника, причем в ходе решения учебной задачи дидактической игры познавательная деятельность настолько захватывает школьников, что превращается собственно в познавательную.

5 психолого-педагогической литературе выделяют основные принципы применения дидактической игры применительно к младшим школьникам:

1) применение дидактических игр на основе принципа постепенного перехода от простых форм дидактических игр к сложным формам, отражающим развитие высших психических функций и повышение произвольности психических процессов у младших школьников;

2) использование дидактической игры в сочетании с другими видами методических приемов и средств, что обеспечивает достижение наиболее полного результата как в повышении познавательной активности младших школьников, так и в степени освоения ими учебного материала и совершенствовании произвольности психических функций;

3) использование дидактических игр с обратной связью, требующих от младшего школьника не просто участия в игровой деятельности, но и обоснования выполняемого способа действия, что связано с усмотрением связей и отношений окружающей действительности, с развитием речи и мышления;

В принцип индивидуализации, предполагающий инициативность, самостоятельность действий младших школьников, отсутствие чрезмерного контроля со стороны педагога;

В принцип активизации творческой активности, предполагающий, что педагог не выступает непосредственно в качестве управляющего контролирующего фактора, инстанции, а скорее в качестве фасилитатора, задающего правила игры. Его управление, контроль за ситуацией переходит в скрытую форму, и он выступает в основном в качестве организатора игрового взаимодействия, а также активно участвует на этапе обратной связи;

15. принцип креативности, предполагающий ориентацию при разработке сюжета и стратегии дидактической игры на возможность поиска младшими школьниками творческих способов решения учебных задач, возможностей для создания инноваций в условиях организованной игровой деятельности: дидактической игры.

В психолого-педагогической литературе также рассматриваются условия эффективности применения дидактических игр в учебном процессе:

В принцип сочетания различных видов дидактических игр в зависимости от их дидактических возможностей, так, как только разнообразие игровой деятельности обеспечивает максимальную эффективность учебного процесса;

В сочетание дидактических игр с другими технологиями обучения, обеспечивающая эффективность процесса обучения;

В включение дидактических игр в зависимости от их дидактических возможностей в определенный отрезок учебного процесса (часть урока, темы, домашнее задание и т.д.);

В решение задач обучения и воспитания предполагает системность, то есть использование системы игр, в которой различные типы дидактических игр выполняют определенные дидактические задачи (закрепление, повторение, изучение материала, контроль знаний и т.д.);

В учет половозрастного и индивидуального факторов, то есть применение дидактических игр в соответствии с индивидуальными и возрастными особенностями обучаемых;

- ориентация дидактических игр на повышение познавательной активности и развития познавательной самостоятельности детей, на развитие личности ребенка, что требует поэтапного усложнения игровой деятельности, включения в нее дидактических игр нового типа (игровые приемы, сюжетные игры, имитационные игры, ролевые игры, деловые игры) и постепенного увеличения самостоятельности ученика в выборе решения в ходе игры.

Следовательно, при построении педагогических и психолого-педагогических программ требуется учет методических принципов применения дидактических игр применительно к данному возрастному периоду – младшему школьному возрасту, отражающим значимость процесса формирования произвольности психических функций, новой социальной ситуации развития младших школьников, значимости активизации их самостоятельности и креативности. Отметим, что у младших школьников, обучающихся

9. начальных классах, произвольность психических функций только начинает формироваться, что необходимо учитывать при составлении педагогической программы. С учетом этих требований и составлена представленная в данной работе педагогическая программа.

Педагогическая программа применения познавательных упражнений и игр при изучении имени существительного в начальных классах.

Для построения педагогической программы применения познавательных упражнений и игр при изучении имени существительного в начальных классах были использованы данные теоретического анализа литературы и выделения методических принципов применения дидактической игры. Дидактические игры делятся на разделы соответственно требованиям учебной программы: имена собственные существительные, род имен существительных., склонение др.

Имена существительные собственные.

Дидактическая игра «Имена». Ученикам предлагаются слоги: ля, на, ня, ра, ря, ся, тя, ро, та, то, ва, зи, лю, ма, ми, пе, ма, ля, на, ня, ра, ря, ся, тя, ша. Младшие школьники делятся на две команды по половому признаку. Затем девочки составляют из слогов имена мальчиков, а команда мальчиков – имена девочек. Побеждает та команда, которая первой составит три имени.

Дидактическая игра «Буква». Учитель называет букву, все должны успеть записать за 1 минуту пять имен существительных на эту букву.

Дидактическая игра «Большая или маленькая». Ведущий читает предложения, в каждом из которых есть два слова, сходных по форме, но разных по значению: одно обозначает предмет, а другое - имя или фамилию.

Шарик поймал шарик.

Улетел орел за город орел.

Хороши груши в корзине у груши.

Не бойся морозов, сережа морозов.

Вася рыбаков был у рыбаков.

6. Шарик поймал шарик.

В Наша поля пришла с поля.

В Пять горшков принес петя горшков.

В У пастухов выступал сергей пастухов.

В Моя подружка роза, а в руке у розы розы.

Младшие школьники должны определить, какое из слов печатное, какое прописное и объяснить, почему оно так пишется. Выигрывает команда, которая даст наибольшее число правильных ответов.

Дидактическая игра «Найди слово». Учитель предлагает младшим школьникам слова более абстрактные, а они должны найти соответствующие им конкретные слова.

Название цветка. Имя девочки. Фамилия писателя. Название города. Название растения. Фамилия писателя. Название деревни. Название учебной вещи.

Род имен существительных

Дидактическая игра «Пара». Младшим школьникам предлагаются существительные мужского рода, - которым нужно подобрать парное существительное женского рода. ученик, учительница, козел, отец, бабушка, кузнец, девочка, кошка, корова, лев, сестра, актер, тигр, слон, баран, курица, индюк, заяц.

Дидактическая игра «Склонение». Младшим школьникам раздают по 5 карточек с именами существительного разного рода: мужского, женского, среднего. Они должны определить, какой род они будут собирать и найти парные карточки у других игроков. За каждый собранный комплект начисляется по 1 баллу.

Дидактическая игра «Рифма». Младшим школьникам показывают игрушки (зайчик, птичка, мишка.). Задача: подобрать близкие по звучанию слова. Тот, кто набрал наибольшее число слов, считается победителем. Также есть номинация по оригинальности рифм. При выполнении задачи необходимо написать существительное и указать его род.

Дидактическая игра «Что есть в классе?» Нужно назвать все существительные, которые есть в классе: мужского и женского рода. Побеждает тот, кто назовет наибольшее число существительных.

Дидактическая игра «Недостающие предметы». Педагог предлагает младшим школьникам картинки, на которых отсутствует часть предметов: медведь без ушей, дом без окна и т.д. Педагог поочередно демонстрирует картинки, дети называют недостающие части предметов и ставят вопросы к словам, их обозначающим.

Дидактическая игра «Неодушевленные предметы». Младшие школьники делятся на команды, в то время как на доске учитель обозначает два вопроса: «Что это?» и «Кто это?». Младшие школьники должны подойти и записать в каждой графе по одному имени существительному каждый школьник. Вариант игры: детям раздаются карточки, и они должны определить к какому роду относятся изображенные на ней предметы.

Дидактическая игра «Два брата». Младшим школьникам раздают по 3 карточки, на которых изображены 3 предмета, причем только два из них принадлежат к одной родовой группе. Нужно определить и объяснить, по какому логическому признаку произошло объединение двух карточек.

Волк баран курица; кувшин бумага небо; медведь волк пчела; волк шакал кот; шапка шкаф зонтик; автомобиль мопед мотоцикл; шкаф диван телевизор; кукла учебник ручка; картошка банан киви; стол стул батарея; арбуз дыня помидор; тыква кабачок одуванчик.

Дидактическая игра «Картошка». Педагог берет мягкий мячик и кидает одному из учеников. Он произносит имя существительное, а ученик должен сразу назвать антоним. Варианты игры: существительное другого рода, другого склонения.

Дидактическая игра «Буква». Учитель называет букву, все должны успеть записать за 1 минуту пять имен существительных на эту букву.

Дидактическая игра «Если птичка, то какая». Ведущий выходит из комнаты, младшие школьники загадывают птицу. Он заходит и спрашивает, если это птица, то у нее есть и говорит части тела птицы. По ответам-существительным нужно определить загаданную птицу.

Дидактическая игра «Кто не тот, встает». Все сидят на стульях, только ведущий стоит. Он говорит: «если вы не мальчик», пересядьте. Нужно пересесть как можно быстрее. Тот, кто не успел тот становится ведущим и загадывает новое существительное. Игра проходит очень весело, так как называются самые невероятные предметы.

Дидактическая игра «Наоборот скажи». Нужно произносить слова, обратные по смыслу существительным, которые произносит учитель. Мир, грязь, лето, отдых, небо, ребенок, слава, врач, старик, осень, папа, влага.

Дидактическая игра «Все вместе». Учитель называет слова-существительные, а младшие школьники должны назвать слово, которое их объединяет.

Например: мальчик, девочка = дети; папа, мама, ребенок = семья.

Дидактическая игра «Близкие слова». Нужно найти слова, сходные по значению с теми, которые произносит учитель или синонимы. В заключение следует отметить, что применение дидактических игр крайне актуально для обучения и воспитания ребенка. В игре происходит усвоение общественных ценностей и норм, реализуется приобщение детей к культурно-историческим ценностям своего народа. С одной стороны, игры представляют собой структурированную микросреду, с другой стороны, открывают возможности для творчества и самостоятельности детей, достижения ими успеха, что важно для формирования самоуважения и чувства компетентности, для развития мотивационной и волевой сферы личности, а также для повышения эффективности учебного процесса. Значение игры в жизни ребенка сложно переоценить, что отмечали все выдающиеся ученые: педагоги и психологи. Игра является средством повышения познавательной активности, социализации ребенка, его приобщения к ценностям общества.

В младшем школьном возрасте значение игры отходит на второй план, так как основной деятельностью становится учебная деятельность. Вместе с тем игра является эффективным средством обучения младших школьников и широко используется в педагогическом процессе; Дидактическая игра рассматривается как игра, направленная на решение учебной задачи, цель которой задана извне (педагогом). Вместе с тем она является эффективным средством повышения произвольности психических функций младших школьников и решения ими задач учебной деятельности.

Использование специально разработанной педагогической программы применения познавательных упражнений и игр при изучении имени существительного в начальных классах способствует повышению интереса к русскому языку и познавательной активности школьников и способствует усвоению учебной программы

Список использованной литературы:

К Ушинский, К.Д. Педагогическая антропология: Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. Ч. 1. / К.Д. Ушинский. – М.: Изд-во УРАО, 2002. – 511 с.

К Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. – Киев: Радяньска школа, 1969. – 381с.

- В Выготский, Л.С. Собр. соч.: В 6 т. / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1984. Т.4. – 445 с.
- В Леонтьев, А.Н. Психологические основы дошкольной игры / А.Н. Леонтьев. – Избранные психологические произведения: в 2-х тт. Т.1. – М.: Педагогика, 1983. – С.303-323.
- В Мингазов, Р.Х. Педагогическая технология разработки и организации познавательных игр / Р.Х. Мингазов // Специалист. 1996. №3. – С. 26-28.
- В Шмаков С.А. Игры учащихся феномен культуры / С.А. Шмаков. – М.: Новая школа.1994. – 240 с.
- В Селецкая, Е.Э. Дидактические игры как средство активизации познавательной активности школьника / Е.Э. Селецкая. – Л., 1984. – 222 с.
- В Колесникова, И.А. Педагогическая реальность в рамках межпарадигмальной рефлексии / И.А. Колесникова. – СПб., СПГУПМ, 1999. – 242 с.
- В Мухина, В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество / В.С. Мухина. – М.: Академия, 1999. – 456 с.

МРНТИ 14.25.09

Қ.Ж. Альменбетова¹, Г.Н. Жолтаева², Қ.Т. Ыбыраимжанов³

¹1-курс докторанты, І.Жансүгіров атындағы ЖМУ
Талдықорған қ., Қазақстан

²п.ғ.к., доцент, І.Жансүгіров атындағы ЖМУ
Талдықорған қ., Қазақстан

²п.ғ.д., профессор, І.Жансүгіров атындағы ЖМУ
Талдықорған қ., Қазақстан

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа

Мақалада адамның қабілетін дамыту мәселесі бойынша философиялық, психологиялық, педагогикалық мәліметтер және ғылыми зерттеулерді оқып танысу негізінде "қабілеттілік", "математикалық қабілет-тер" ұғымдарының мәні қарастырылады. Ғалымдардың өз жұмыстарындағы қабілеттер, оның ішінде математикалық қабілеттер мәселелеріне арналған пікірлеріне көңіл бөлінеді.

Қабілет және дарындылық теориясының негіздерінің қалыптасуына белсене атсалысқан психологтардың еңбектеріндегі психологиялық тұжырымдар, қабілеттің құрылымдық бөліктері анықталады.

Математиканы оқыту барысында оқушыларда қалыптасатын қабілеттің құрылымын арнайы зерттеген ғалым-педагогдардың көзқарастары және математикалық қабілеттің мәнін ашу оның негізгі компоненттерін анықтауға мүмкіндік беретіні сипатталады. Қабілеттіліктің құрылымын біле отырып оқушылар қабілетінің әр түрлі жақтарын ашуға және оны дамыту бойынша жұмыс жүргізуге болатындығы айтылады. Бастауыш сынып оқушыларының математикалық қабілеттерін дамыту барысында туындайтын мәселелерге назар аударылып, олармен жұмыс жасау барысындағы негізгі бағыттар айқындалды.

Осылайша ғылыми еңбектерді талдау негізінде оқушылардың математикалық қабілеттерін дамыту жолдары ерекшеленеді.

Түйін сөздер: қабілет, қабілет түрлері, математикалық қабілет, бастауыш сынып оқушылары, математиканы оқыту.

Аннотация

Альменбетова Қ.Ж.¹, Жолтаева Г.Н.², Ыбыраимжанов Қ.Т.³
В докторант 1-курса, ЖГУ имени И.Жансугурова, г. Талдықорған, Казахстан
²к.п.н., доцент ЖГУ имени И.Жансугурова, г. Талдықорған, Казахстан
д.п.н., профессор ЖГУ имени И.Жансугурова, г. Талдықорған, Казахстан

ПРОБЛЕМА РАЗВИТИЯ МАТЕМАТИЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

в статье на основе изучения философских, психологических, педагогических сведений и научных исследований по проблемам развития способностей человека рассматривается сущность понятий

"способность", "математические способности". Особое внимание уделяется разработке учеными проблемы способностей, в том числе и математических способностей. Определяются теоретические выводы и структурные компоненты способностей, описанные в трудах психологов, разработавших основы теории способностей и одаренности.

Описываются взгляды ученых-педагогов специально изучавших структуру способностей учащихся, формирующихся в процессе обучения математике и, что раскрытие сущности математической способности позволяет выявить ее основные компоненты, и, что, зная структуру способностей можно раскрыть различные стороны способностей учащихся и проводить работу по их развитию. Уделяется внимание проблемам развития математических способностей и выявляются основные направления работы по развитию математических способностей учащихся начальных классов.

Таким образом, на основе анализа научных трудов выделяются структура и пути развития математических способностей младших школьников.

Ключевые слова: способность, виды способности, математические способности, учащиеся начальных классов, обучение математике.

Abstract

K.Zh. Almenbetova¹, Zholtaeva G.N.², K.T. Ibrayimzhanov³

¹1st year doctoral student, Zhetysu State University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

²c.p.s., Associate professor, Zhetysu State University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

³d.p.s., professor, Zhetysu State University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

THE PROBLEM OF DEVELOPMENT OF MATHEMATICAL ABILITIES IN PRIMARY SCHOOL

In article on the basis of studying of philosophical, psychological, pedagogical data and scientific researches on problems of development of abilities of the person the essence of concepts "ability", "mathematical abilities" is considered. Special attention is paid to the development of the problem of abilities by scientists, including mathematical abilities. The theoretical conclusions and structural components of abilities described in the works of psychologists who developed the foundations of the theory of abilities and giftedness are determined.

The article describes the views of scientists and teachers specially studied the structure of the abilities of students formed in the process of teaching mathematics and that the disclosure of the essence of mathematical ability allows to identify its main components, and that knowing the structure of abilities can reveal different sides of the abilities of students and work on their development. Attention is paid to the problems of development of mathematical abilities and the main directions of work on the development of mathematical abilities of primary school students.

Thus, on the basis of the analysis of scientific works the structure and ways of development of mathematical abilities of younger schoolboys are allocated.

Keywords: ability, kinds ability, mathematical ability, primary school students, teaching mathematics.

Қазіргі кезде қабілетті балалар мәселесін зерттеуге қатысты философиялық, психологиялық, педагогикалық мәліметтер және ғылыми зерттеулер жылдан жылға көбеюде. Алайда, қабілет мәселесі әлі де ғалымдардың күнделікті тақырыптарынан түспейтін, зерттеуді, ізденісті қажет ететін өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Бұл мәселенің түп тамыры ғасырлар тереңінде жатқаны да белгілі.

Адамның психикалық ерекшеліктері жөніндегі идеялар, оның ішінде қабілеттілік туралы ойлар сонау ертедегі грек философтардың еңбектерінде, қайта өрлеу дәуірі ғалымдарының және алдыңғы қатарлы әр елдің озық ойлы педагогтардың еңбектерінен бастау алады.

Философияда “қабілеттілік” тұлғаның белгілі бір әрекеттерді орындауға жағдай жасайтын жеке ерекшеліктері дей келе, олар қоғамдық-тарихи әрекеттердің нәтижесінде қалыптасып, әрі қарай дамып отыратынын көрсетеді.

Адамның психикалық ерекшелігі «қабілеттілік» туралы ойлар, сонау антик заманында өмір сүрген грек философтарының еңбектерінде, қайта өрлеу дәуірі ғалымдарының еңбектерінде көптеп кездеседі. Қабілеттілік пен дарындылық тек өнер адамдарда ғана байқалып, жекелеген адамдардың табиғи қабілетті-ліктің болуы құдіреті күшті құдайдың жарылқағаны деп есептеген.

Адамдардың қабілетінің табиғаты осы күнге дейін ғалымдар арасында қызған ой-пікір таласын тудыруда. Ғылыми зерттеулер әр адамның қабілетін оның миының көлемі және салмағымен байланысты деп түсіндірді. Кейінірек зерттеулерде ең ауыр ми ақыл-ойы кеміс адамның миы болып шыққаннан кейін, бұл болжамды теріске шығарды. Өмір бақылаулары мен арнайы зерттеулер қабілеттің табиғи берілетінін қалтықсыз дәлелдеп отыр. Көптеген ғалымдар Платонның пікіріне сүйенді. Яғни, қабілеттіліктің пайда болуы тұқымқуалаушылықтан болады. Ал оқыту және тәрбиелеу олардың ары қарай даму үрдісін жылдамдатады. Оған дәлел ретінде, ұлы танымал адамдарды мысал етті (Моцарт, Рафаель, т.б.).

Платонның айтуынша [1], адамдар өздерінің қабілеттіліктеріне қарай әртүрлі болады, біреулері басқару үшін, біреулері бағыну үшін дүниеге келеді деген. Дегенмен, бұл ойларды теріске шығаруға әрекет жасағандар да болды.

Қабілеттілік туралы ой-пікірлерді дамытудың маңызды кезеңі бұл испан дәрігері Хуан Уарте есімімен байланысты. Ватиканның қарсылығына қарамастан «Исследование способностей к наукам» кітабы [2] жарық көріп, сол кездің өзінде барлық Европалық тілдерге аударылды. Х.Уартенің зерттеулерінің негізгі мақсаты адамдардың жеке басындағы қабілеттілікті анықтай отырып, болашақта кәсіби маман таңдауда ескеру болып табылады.

Табиғи дарындылықты мойындап, қабілеттілікті дамытуда тәрбиенің маңызды рөл атқаратындығын білдірген ағылшын философы Фрэнсис Бэкон болатын. Ал, Томас Гоббс болса, қабілеттіліктердің түрлерін бөліп көрсетіп, қабілеттіліктерге қатынасында табиғат адамдарда тең жаратты деген [3].

XIX ғасырдың екінші жартысында қабілеттілікті зерттеудің жаңа кезеңі басталды, психологиялық тестілеу, онымен бірге ғылымның жаңа бағыты ретінде даралық ерекшеліктердің психологиясы (дифференциалды психология) пайда болды.

Қабілет мәселесін арнайы психологиялық зерттеудің пәні ретінде - ағылшын ғалымы Ф.Гальтон ұсынған адамдағы ерекшеліктердің эксперименттік және статистикалық зерттеулерінің негізінен болып табылады. 1869 жылдан бастап Ф.Гальтон адамдардың жеке дара ерекшелігі мәселесін зерттеп, ғылыми зерттеулер жүргізе бастады. Сонымен қатар ұлы да қабілетті адамдардың өмірлерін бақылай келе кез келген деңгейдегі қабілеттілікте тұқымқуалаушылық негізгі шарт деген пайымдауға келді [4].

3) ғасырда жеке дара ерекшеліктерді зерттеп, жеке даралық психологияның негізін қалаған неміс психологі У.Штерн. Сонымен бірге ол адамның ақыл ойын анықтауға арналған «қабілеттілік коэффициентін» ұсынды, әрі ақыл-ой қабілеттілігіне мынандай анықтама берді: «Ақыл-ой қабілеттілігі - өз ойын саналы түрде жаңа талаптарға қарай бағыттайтын, жаңа міндеттер мен өмір жағдайына бейімдейтін жалпы ақыл-ой қабілеттілігі» [5].

Қабілет және дарындылық теориясының негіздерінің қалыптасуына белсене атсалысқан кеңес психологтары Б.М. Теплов [6], Б.Г. Ананьев [7], Л.С. Выготский [8], Н.Лейтес [9], еңбектеріндегі психологиялық тұжырымдары дарындылыққа интегралдық жеке тәрбие ретінде жүйелі көзқарас тууына негіз болды, адам қабілеттілігінің құрылымдық бөліктерін анықтауға мүмкіндік берді.

Б.М. Тепловтың [6] пікірінше, қабілетті дамытпау, көрсете білмеу, біртіндеп айырылу дегенді көрсетеді, белгілі бір күрделі іс-әрекетті жүзеге асыруда қабілеттіліктің бір ғана түрі жеткіліксіз, сондықтан бірнеше түрлерінің жиынтығы қажет болады екен.

Бір адамның бойында бірнеше әртүрлі қабілет болуы мүмкін, бірақ олардың бірі басқаларға қарағанда басым болады. Екінші жағынан әртүрлі адамдарда бір ғана қабілет байқалуы мүмкін, бірақ даму деңгейлері бойынша өзара өзгешеленеді.

Б.М. Тепловтың ғылыми зерттеулерін одан ары қарастырған В.Д. Небылицин қабілеттерде және дарындылықта ең алдымен жеке даралық айырмашылықтарға назар аудару керек деді [6].

Б.Г. Ананьев [7] еңбектерінде қабілет және дарындылық жеке адамның мінезімен, темпераментімен, өмірлік бағыттылығымен және жеке даралық психикалық дамуымен байланысты жеке адамның жалпы құрылымының қандай да бір бөлігі ретінде қарастырылды.

Белгілі психолог С.Л. Рубинштейн қабілеттіліктің шығу тегі психикалық үрдістерден пайда болады деген [10]. Ол қабілеттің құрамының, құрлымының анықтамасын жасайды: қандай да бір іс-әрекетті орындауға адамды жарамды ететін әрбір қабілеттің құрамына, үнемі әрекеттің бірқатар операциялары немесе тәсілдері енеді, кейін солар арқылы іс әрекет жүзеге асады.

Педагогика, психология ғылымдарында бұл мәселені зерттеуге көптеген шет ел ғалымдары: Г.Мелхорн, Дж.Гильфорд, Т.Мейснер, Ресей психологтары А.М. Матюшкин, В.С. Юркевич, Б.М. Теплов, В.Э. Чудновский, сонымен қатар отандық ғалымдар Р.С. Омарова, Б.У. Жексенбаева, Л.М. Нарықбаева т.б. өз үлестерін қосты 11 .

Б.М. Теплов, С.Л. Рубинштейн, Н.С. Лейтес қабілеттілік туралы ғылымның ғылыми негізін қалады. Қабілеттілік туралы негізгі ережелер келесілерге саяды:

1) қабілеттілік проблемасы ең алдымен сапалылық проблема;

2) қабілеттілік білім, білік, дағдыға әкелмейді, қайта білімді терең және тез меңгеруге, білік пен дағды қалыптастыруға әкеледі;

3) қарастырылған қабілеттілік белгілі бір адамның іс-әрекетінен тыс болмайды;

4) белгілі бір іс-әрекетті орындаудағы қабілетті анықтау – негізгі қабілеттерді бөлу, оның қалыптасуы мен шарттарын зерттеуге бағытталуы керек;

15) қабілеттің дамуын сәйкес іс-әрекет процесінде іске асырады, сол арқылы қабілет дамуы мүмкін.

Математикалық қабілеттілікке қатысты кең тараған пікір – оны туа бітетін қасиет деп есептеу. Бұл пікірді белгілі математиктер: Ж.Адамар, А.Пуанкаре қолдай отырып, математикалық шығармашылықты арнайы мәселе ретінде қарастырады.

Математиканы оқыту барысында оқушыларда қалыптасатын қабілеттің құрылымын арнайы зерттеген ғалым-педагог В.А. Крутецкий. «Математиканы оқып-үйрену барысында қалыптасатын қабілеттілік деп – оқу процесінде орындалатын математикалық іс-әрекетке және математиканы пән ретінде шығармашылық деңгейде игеруді қамтамасыз ететін жеке психологиялық ерекшеліктерді түсіну қажет» - деп математикалық қабілеттілік ұғымын анықтаған [12].

Осы айтылған пікірлер негізінде субъективті көзқарас тұрғысынан оқушылардың мұндай әрекетін толық түрде математикалық шығармашылық деп сипаттаймыз. Олай болса, математикалық жалпы қабілет құрылымы мынадай негізгі компоненттерді құрайды:

- Математика пәнінің мазмұнын формальді деңгейде қабылдау, ондағы есептердің қойылуының формальді қалпын түсіну.

- Математикалық объектілерді, амалдарды, қатынастарды ауқымды түрде жалпылай алу.

- Математикалық ойлау процесін, оған сәйкес іс-әрекеттерді ықшамдау, ықшамдалған құрылым бойынша ойлауды жүзеге асыру.

- Математикалық іс-әрекет негізінде пайда болатын ойлау процесінің икемділігі.

- Ойлау процесінің шапшаңдығы, еркін бағыттылығы, яғни ойлаудың тура, кері немесе қарама-қарсы бағытына көше алу.

- Айқындылыққа, қарапайымдылыққа, икемділікке және тиімді ойлауға ұмтылу.

- Математикалық есептерді (жалпылауға, логикалық схема құруға) шығара алу.

И.И. Дырченконың зертеу жұмысынан «математикалық қабілет» ұғымы деп келесі:

с анализ және синтез жасау және талдап, қорыта білу;

с өзінің назарын басқара білу, назарды дербестен негізгіге аудару, олардың байланысын табу, салыстыру;

с өзінің ойын басқара білу, негізден дұрыс қорытындылар жасай білу, өзінің және басқалардың пікірлеріне сын көзбен қарай білу, сияқтыларды табамыз [13].

Қысқаша айтқанда, математикалық қабілеттілік логикалық тұрғыдан ойлай білу белгілерімен, өзінің назары мен ойын басқара білумен сипатталады.

В.А. Крутецкийдің «Оқушылардың математикалық қабілеттерінің психологиясы» атты құнды еңбегінде математикалық қабілет құрылымының келесі жалпы сызбасын ұсынады [12]:

1. Математикалық информация алу. Математикалық материалдарды формальді түрде есте сақтап қалу қабілеті.

2. Математикалық информацияны өңдеу:

а) сандық және кеңістіктік қатынастарда және сандық, таңбалық белгілер сферасында логикалық тұрғыдан ойлай білу қабілеті, математикалық символдармен ойлай білу қабілеті;

ә) математикалық объектілерге кең көлемде және тез талдаулар жасай білу, ондағы әрекеттердің қатынасы туралы қабілеттілік;

б) математикалық ойлау процесін тоқтату және соған сәйкес әрекеттің жүйесін құру туралы қабілеттілік. Өз ойын қажетті жаққа бұра білу қабілеті.

в) математикалық іс-әрекетте ойлау процесінің икемділігі;

г) табылатын шешімнің тиімді, жай және өте түсінікті болуына назар аудару;

д) математикалық талдауларда өз ойын еркін тез бағыттап, мәселенің тура және кері жағына ойын бұра білу қабілеті;

3. Математикалық информацияны сақтай білу:

– математикалық есте сақтау (математикалық қатыстарды жалпылай есте сақтау, тиіптік сипаттама-лар, дәлелдеулер мен талдаулар схемасы, есептерді шешу әдістері және оларға қолданылатын баптардың принциптері).

4. Жалпы синтетикалық компонент:

– ақылдың математикалық бағыттылығы.

Математикалық қабілеттің мәнін ашу математикалық қабілеттің негізгі компоненттерін дәл және айқын анықтауға мүмкіндік береді. Қабілеттіліктің бұл құрылымын біле отырып оқушылар қабілетінің әр түрлі жақтарын ашуға болады және оны дамыту туралы жұмыс жүргізуге болады.

Қазіргі таңда білім берудің әлеуметтік құрылымы маңызды элементтердің біріне айналып отыр. Математиканың жоғары дәрежеде дамуы – білімнің түрлі салаларының нәтижелі көтерілуінің қажетті шарты. Ғылыми ақпараттар ағынының жедел қарқынмен өсуі мектеп оқушыларын өз бетінше жаңа білімдер игеруге қабілетті етіп тәрбиелеу мен оқытуды талап етеді. Мектеп бағдарламасына мынадай талаптар қояды: мектеп оқушыларының математикалық және компьютерлік білімін жоғарылату, баланың табиғи мүмкіндіктері мен қабілеттерін дамыту, қызығылығын арттыру. Математикалық қабілеттер туралы түсінік екі түрде сипатталады:

и Математикалық қабілетті – шығармашылық қабілет деп түсінуге болады, яғни ғылыми математикалық қабілеттілік;

и Математикалық қабілетті – оқу қабілеттілігі деп түсінуге болады, яғни математика пәнінің іліміне деген қызығушылықтан пайда болатын қабілеттілік. Оқушының математикалық қабілеттерін зерттеу барысында біз тек қана оның оқу қабілеттіліктерін ғана емес оқу үрдісіндегі оқушының шығармашылық қабілеттерін, математикалық мәселелерді өз бетінше шешу тәсілдерін, кейбір стандартты емес есептердің шешімін табудағы өзіндік ерекшеліктерін де зерттейміз. Қабілеттер деп оқушының математиканы жылдам және жеңіл меңгеруіне көмектесетін жеке психологиялық ерекшеліктерді айтамыз.

Қ.И. Қаңлыбаев: «Математикалық қабілеттіліктер дегеніміз – математиканы ұғыну барысында айқындалатын әртүрлі қамтылған және жан-жақты дамыған, ақыл-ой дәрежесінің жоғары сапалы болуы, қасиеттердің синтезі және күрделі құрылымды психикалық білім. Математикалық қабілеттілік логикалық тұрғыдан ойлай білу белгілерімен, өзінің назары мен ойын басқара білумен сипатталады» деп анықтама берді [4] Қазіргі заман мектептерінде оқушылардың математикалық қабілеттерінің проблемасын шешу өзекті мәселелердің бірі болып отыр.

В Орта мектеп көлеміндегі математиканы оқытуға қажетті қабілеттілік – оқу материалын шығармашылықпен меңгеруге және есептерді өз бетінше шығармашылықпен шеше білу қабілеті деп түсінеміз:

В Математикалық қабілеттің даму проблемасын көптеген оқу-тәрбие мәселелерін бірге қарастыра-тын кешенді мәселе деп түсінуге болады, олардың ең маңыздылары: логикалық ойлауды дамыту, кеңістікті көз алдына елестету мен кеңістік жөніндегі түсінікті дамыту, өзінің жеке басының математикаға деген қабілетін дамыту болып табылады. Есеп шығарудың басты мақсаттарының бірі – оқушылардың ойлау қызметін жандандыру.

Мұғалім оқушылардың ойлау қызметін жандандыру арқылы оларға әр алуан салуларды, түрленді-руді, есептеулерді орындауды, математикалық сөйлемдерді тұжырымдауды үйретумен бірге, оларды ойлап, талқылауға, математикалық фактілерді салыстыруға, ортақ не айрықша қасиеттерді көрсетуге, дұрыс қорытынды жасауға баулуы тиіс.

Математикалық қабілеттіліктердің компоненттері мынадай:

– математикалық материалды формалау қабілеттілігі, яғни оның мазмұнын түсіну;

– математикалық материалды жалпылау, олардың ішінен ең негізгілерін таңдап алу қабілеттілігі;

– сандық және белгі түрінде берілген символдармен операциялар жүргізе алу қабілеттілігі;

– дәлелдеу, негіздеу барысында қолданылған дұрыс бағыттағы логикалық ойлану қабілетінің бар болуы;

– ұзақ ойлану процесін қысқарту мақсатында қолданылатын кейбір есептің құрылымын астыртын ойлау қабілеті;

– кері жору қабілетінің бар болуы;

– есеп шығару барысында бір операциядан екінші операцияға тез ауыса алу қабілеттілігі;

– математикалық мәліметтерді еске сақтау қабілеті;

– кеңістікті елестету қабілеттілігі.

Бастауыш сынып оқушыларының математикалық қабілеттерін дамыту барысында туындайтын мәселелер өте күрделі, әрі жүйелі түрдегі зерттеулерді қажет етеді. Олармен жұмыс жасау барысындағы негізгі бағыттар мыналар: пәнді оқыту барысында оқушылармен жеке жұмыс жасау, сыныптан тыс

жүргізілетін жұмыстарды дамыту, оқушыларға өз бетінше жұмыс істеу, іздену мүмкіндіктерін туғызу, мектептен тыс оқушыларға арналған ұйымдар жүйесін жетілдіру, оқушылардың сыныптан тыс жұмысы, сыныптағы сабақтан тыс кездегі мұғалімнің басшылығымен жүргізетін оның оқу мәселелерін шешуге, зерттеу жүргізуге бағытталған әрекеті.

Оқушыларға арналған зерттеу жұмысының тақырыбын мұғалім анықтайды, оларда мазмұнын тереңдету, жаңа фактілерді табу сияқты мәселелер қарастырылады. Алайда біртіндеп кейбір мәселелерді оқушылардың өздері қойып, оны өздері шешуге қол жеткізу керек. Егер мұғалім соңғы талапқа қол жеткізсе, онда ол оқушылардың математикалық қабілеттіліктерінің дамуын ең жоғарғы деңгейіне жеткізді деп есептеледі.

Қорыта келе, қабілеттілік деп – белгілі бір іс-әрекетте ең тәуір нәтижеге жетуге мүмкіндік беретін адамның жеке-дара психологиялық ерекшеліктері айтылады. Қабілеттілік жалпы ақыл қабілетті және арнайы қабілет болып бөлінеді. Жалпы қабілет негізінен ойлауға қатысты болып келіп, оның аңғарғыштық, ойланғыштық, дербестік, сыншылдық, икемділік т.б. қасиеттерінен көрініп отырады. Жалпы қабілет адамның өзін ой-әрекеттерінің түрлі салаларынан көрсете білуге мүмкіндік жасайды. Жалпы қабілеті дами білген оқушы математика, физика, биология, әдебиет сабақтарын бірдей жақсы игеріп, мектеп шебер-ханасы, тәжірибе алаңы, лабораториядағы түрлі еңбек тапсырмаларын да сәтті орындап отырады.

Математикалық қабілет дегеніміз – математиканы ұғыну барысында айқындалатын әртүрлі қамтылған және жан-жақты дамыған, ақыл-ой дәрежесінің жоғары сапалы болуы, қасиеттердің синтезі және күрделі құрылымды психикалық білім. Математикалық қабілеттілік логикалық тұрғыдан ойлай білу белгілерімен, өзінің назары мен ойын басқара білумен сипатталады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- к Лосев А.Ф. *Жизненный и творческий путь Платона/ Платон. Собрание сочинений. В 4 т. Т.1.* – М.: Мысль, 1994. – С.44-45.
- к Уарте Х. *Исследование способностей к наукам.* – М.: Издательство Академии наук СССР, 1960.
- к Гоббс Т. *Философские основания учения о гражданине.* – М.: Минск: АСТ, Харвест, 2001. – С.158, 167-168.
- к Канаев И. *Фрэнсис Гальтон.* – Л.: Издательство «Наука», 1972. – 136 с.
- к Штерн У. *Умственная одаренность: Психологические методы испытания умственной одаренности в их применении к детям школьного возраста /Пер.с нем.* – СПб.: Союз, 1997.
- к Теплов Б.М. *Способности и одаренность //Ученые записки Гос НИИ психологии, 1941. Т.2*
- к Ананьев Б.Г. *О таланте и способностях.* – М., 1971.
- к Выготский Л.С. *Психика, сознание, бессознательное //Корнилов К.Н. Элементы общей психологии.* – М.,1982. Т.1. – С.132-148.
- к Лейтес Н.С. *Возрастная одаренность школьников.* – М., 2000
- к Рубинштейн С.Л. *Основы общей психологии.* – М.: Издательство «Питер», 2000.
- к Жақыпбекова Г.Т. *Математика сабағында дидактикалық бірліктерді ірілендіру әдісін пайдалану. / Автореф. дис. ... пед. ғыл. канд.* – А., 2000. Б.10-12.
- к Крутецкий В.А. *Психология математических способностей у школьников.* – М.: Просвещение, 1968. – С. 431.
- к Дырченко И.И. *Развитие математических способностей учащихся на внеклассных занятиях. /Автореферат дис. ... канд. пед. наук.* – М.,1963. – 19 с.
- к Қаңлыбаев Қ.И. *Математикадан сыныптан тыс жұмыстарда оқушылардың шығармашылық қызметін дамытудың әдістемелік жолдары. / Автореф. дис. ... пед. ғыл. канд.* – А.,1999. – Б.28-30.

МРНТИ 14.25.09

А.Т. Туралбаева¹, Ж.Ә. Таңатарова²

¹"Әрлеу» БАҰО АҚ филиалы "Алматы облысы бойынша педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты". Басқару мен білім сапасы кафедрасының меңгерушісі, Ph.D. доктор²6D010200–
Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 3 курс докторанты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

XXI ҒАСЫРДАҒЫ ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БОЙЫНДА ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ПАТРИОТИЗМ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ӨЛКЕТАНУ МАТЕРИАЛДАРЫ АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Заманауи мектепте тәрбиелеудің маңызды құрамдас бөлігі – оқушының жеке тұлғасының әлеуметтік, азаматтық және рухани дамуында зор маңызы бар патриотизм мен этносаралық қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру. Бұл мақалада еліміздегі жаңаша үздіксіз білім беру жүйесінің негізінде бастауыш сынып оқушыларының бойында қазақстандық патриотизм құндылықтарын өлкетану материалдары арқылы қалыптастыру, оның негізгі мақсаты мен іске асырылу жолдары баяндалады.

Түйін сөздер: білім беру жүйесі, өлкетану, патриотизм құндылықтары, «Рухани жаңғыру» бағдарламасы, тәрбие беру.

Аннотация

Туралбаева А.Т.¹, Таңатарова Ж.Ә.²

Ph.D. доктор, зав.кафедрой Филиал АО НЦПК "Әрлеу"

"Институт повышения квалификации педагогических работников по Алматинской Области".

² докторант 3-курса по специальности 6D010200–Педагогика и методика начального обучения, КазНПУ имени Абая

ФОРМИРОВАНИЕ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ЦЕННОСТЕЙ КАЗАХСТАНСКОГО ПАТРИОТИЗМА ЧЕРЕЗ КРАЕВЕДЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ В СИСТЕМЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ XXI ВЕКА

Важной частью воспитания современной школы является формирование культуры межэтнического общения, которая имеет большой потенциал в развитии патриотизма и духовного развития человека. В этой статье описывается, как ценности казахстанского патриотизма могут быть получены из местных исторических материалов, его основной цели и того, как она реализуется у учащихся начальной школы на основе новой системы непрерывного образования в республике.

Ключевые слова: система образования, краеведение, ценности патриотизма, программа «Рухани жаңғыру», воспитание.

Abstract

A.T. Turalbayeva¹, Zh. A. Tangatarova²

¹ Ph.D. doctor, head. Department. Branch of JSC NCPK "Orleu".

"Institute of advanced training of teachers in Almaty Region".

16. 3-doctoral course by specialty 6D010200 – Pedagogy and methodology of primary education, Abai Kazakh

National Pedagogical University, zhide.tanatarova@mail.ru

FORMATION AT PUPILS OF INITIAL CLASSES OF VALUES OF THE KAZAKHSTAN PATRIOTISM THROUGH LOCAL HISTORY MATERIALS IN THE SYSTEM OF CONTINUOUS EDUCATION OF THE XXI CENTURY

An important part of the upbringing of a modern school is the formation of a culture of interethnic communication, which has great potential in the development of patriotism and spiritual development of man. This article describes how the values of Kazakhstan's patriotism can be derived from local historical materials, its main purpose and how it is realized in primary school students on the basis of a new system of continuing education in the republic.

Key words: education system, regional studies, patriotism values, program of «Ruhanizhangyru», upbringing.

Қазіргі жағдайда азаматтық және патриоттық тәрбие беруді жаңғырту және дамыту білім беру мазмұнын жаңартудың маңызды басымдықтарының бірі болып табылады. Жеке тұлғаны қалыптастыру кезінде азаматтық, заңдық, саяси мәдениетті біріктіру қажет және нақты үлес қазіргі заманғы мектепке тиесілі болуы керек.

XXI ғасырда ғылым мен білімге қояр талап артып, білім беру жүйесі күрделенген заманда қоғамдағы ұстаздар алдына жүктелер міндеттер еселене түсуде. Оқытушылардың алдында жай ғана білім беру емес, өркениет көшіне жол бастайтын, ұлттық рухты бойына сіңірген саналы да білімді ұрпақты тәрбиелеу міндеті тұр. Осы тұста ұстаздың кәсіби шеберлігін дамыту, біліктілігін арттыру сияқты мәселелер мектеп пен қоғам алдында тұрған жауапты іс болмақ.

Рухани жаңғыру, туған жерге деген сүйіспеншілік, туған жерге құрмет, патриотизм тұлғаның дамуындағы ең жоғарғы деңгейді сипаттайтын аса маңызды рухани игіліктердің бірі. Ол адамның Отан игілігі үшін қызмет етуінен, қажет болса, сол мақсат жолында ғұмырын құрбандыққа шалуға дейін баруынан көрінеді. Әңгіме болып отырған мәселенің маңыздылығы соңғы уақыттары “ұлттық патриотизм” және “қазақстандық патриотизм” деген тақырыптардың жиі-жиі көтерілуінен-ақ аңғарылса керек [1].

XXI ғасырдың мамандардың, оның ішінде болашақ мұғалімдердің іс-әрекетіненеліміздің жаңаруы, оның қауіпсіздігі мен әл-ауқаты айқындалады. Оқыту, білім беру, тәрбиелеу – оқушының ішкі жандүниесі-нің біртіндеп дамуына әсер ететін, түрткі болатын, жағдай жасайтын, оларды іске асыратын сыртқы факторлар екені анық. Еліміздің ертеңі, ұлтымыздың болашағы – бүгінгі мектеп қабырғасында отырған бүлдіршіндер екені мәлім. Олардың қамын ойлау баршамыздың парызымыз. Кез келген мектептің мақсаты мен мұраты өркениетті елдердің қатарынан көріну, жер мен жер байлықтарын ысырапқа салмай игере білетін ұрпақ тәрбиелеу. Ол үшін бүгінгі жас ұрпаққа сапалы білім мен саналы тәрбие бере отырып, елдің өткенін, ұлттың тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрін, табиғат ерекшеліктерін етене таныстыру қажет.

Біздің мемлекетімізге сау, батыл, бастамашыл, тәртіпті, оқуға дайын, мемлекет пайдасына жұмыс істейтін және қажет болған жағдайда оны қорғауға тұрарлық сауатты адамдар қажет. Патриоттық тәрбие, ең алдымен, туған жер алдындағы борыш пен жауапкершілік сезімі. Әрине, қазақстандық патриотизм, ең алдымен – мемлекеттік рәміздер мен халықтың салт-дәстүрлеріне құрметпен қарау. Патриотизмді тәрбие-лемей, үйлесімді тұлғаны тәрбиелеу туралы айту мүмкін емес. Н.Ә. Назарбаев: «Патриотизм – моральдық және ұлтаралық келісім мен төзімділік, физикалық және рухани даму мен заңға бағынады» деп тұжырымдады.

Мемлекетіміздің тәуелсіздігі – зор мақтаныш пен қазақстандық патриотизмнің жарқын символы. Азаматтық-патриоттық тәрбие беру жағдайында білім алушылардың Отанына деген сүйіспеншілігін біртіндеп қалыптастыру, қорғауға үнемі дайындық, белсенді азаматтық позицияны қалыптастыру, олардың қоғамдағы орны туралы хабардар етеді. Өз кезегінде бұл бастауыш сынып оқушыларының өз елі мен халқы туралы білуге, оның ұлы шындарына және тарихтың өткен беттеріне лайықты құрметпен қарауға жетелейді [2].

Оқу үдерісі Қазақстанның еркін, бай, күшті рухын қалыптастырудың жалпы стратегиясын, бағыт-тарын, мазмұны мен механизмдерін анықтайтын бағдарламаларды енгізуді талап етеді. Бұл жас буынды тәрбиелеу тұрғысынан практикалық жетілдіру жолдары бар патриоттық, адамгершілік тәрбие беру бағдарламалары болып табылады.

Мектептегі азаматтық-патриоттық тәрбие беру бағдарламаларының мақсаты – азаматтың және Қазақстан патриотының өзіндік құндылықтары, көзқарастары, іс-әрекеттері мен мінез-құлқының қалыптасуына жағдай жасау.

Республикамызда азаматтық қоғамның қалыптасуы мен заң үстемдігі негізінен азаматтық білім беру мен патриоттық тәрбиелеу деңгейіне байланысты жүзеге асырылады. Бүгінде Қазақстан азаматының мемлекет пен қоғамға деген көзқарасы түбегейлі өзгеруде. Ол өмірдің түрлі салаларында тәуелсіз тұлға ретінде өзін-өзі тану үшін үлкен мүмкіндіктерге ие болды, сонымен бірге оның тағдыры мен басқа адамдардың өмірі үшін де жауапкершілігі арта түсті. Мұндай жағдайларда патриотизм қоғамның әлеуметтік ғана емес, рухани, моральдық, идеологиялық, мәдени, тарихи, әскери-патриоттық салаларын біріктіретін маңызды құндылыққа айналады. Дамып жатқан моральдық, құқықтық және саяси мәдениетті біріктіретін мұндай азаматтық тұлғаны қалыптастыруда қазіргі заманғы мектеп үлес қосады.

Патриоттық тәрбиелеу идеясының кез-келген елде шұғыл қажеттілігі бар. Патриотизм – Отанға, өз халқына деген сүйіспеншілік, оның тарихи өткен және бүгінгі күндеріне мақтаныш, оның келешегіне қамқорлық, терең қоғамдық сезім. Адам патриот болып туылмайды, ол тәрбиелеу мен қоғамдық өмірдің негізде патриот болып қалыптасады. Патриотизм – қоғамдық және азаматтық сана-сезімнің ажырамас бөлігі, күнделікті жүріс-тұрыстың негізі мен өмір салтын басшылыққа алады. Отансүйгіштік негізі отбасында қалыптасады [3].

Патриотизм (грекше *patris* - отан) – моральдық және саяси принцип, әлеуметтік сезім, оның мазмұны Отанға деген сүйіспеншілік пен адалдық, өткен және бүгінгі мақтаныш, Отанымыздың мүддесін қорғауға деген ұмтылысы. Патриотизм адамның рухани-адамгершілік негізін құрайтын, өзінің азаматтық ұстаны-

мын қалыптастыратын және лайықты, жанқиярлыққа деген мұқтаждықты қалыптастыратын өзінің бірегейлігі мен өзгермейтіндігі себепті өзінің Отанына деген сүйіспеншілігін, оның тарихы, мәдениеті, жетістіктері, проблемалары, тартымдылығын көрсетеді.

Мемлекетіміздің саяси тарихында қазақ халқының патриотизмі маңызды орынға ие. Патриоттық тәрбие тұлға қалыптасуының құрамдас бөлігі болып табылады, ол жастардың алған білімдері азаматтық борыш ұстанымымен, жекебастылық мүдделері қоғамдық ұстанымдармен астасып жататын тіршілік әрекеті үлгісіне даярлығын қамтамасыз етуі тиіс.

Патриоттық тәрбие – маңызды мемлекеттік міндет. Ол үшін жасөспірімдердің рухани-адамгершілік қасиеттерін және азаматтық саналылығын қалыптастыра отырып, өз Отанын сүйуге, өз қоғамына, мемлекетіне қызмет ете алатындай етіп тәрбиелеу керек. Патриоттық тәрбиеде тұлға үшін барынша жақын әрі мейлінше маңызды қоршаған әлем ретіндегі Отанның, Атамекеннің, мемлекеттіліктің мәнділігі көрінетін түрлі нысандар, қатынынастар, символдар мен нормалар шоғырланады.

Қазақстандық патриотизм – біздің мемлекетіміз сияқты жаңа әлеуметтік, психологиялық және саяси құбылыс. Қазақстандық патриотизмнің тарихи тамыры терең, ол ғасырлар бойы қалыптасқан Қазақстан халықтары арасындағы демократиялық дүниетанымға, адамгершілікке және дәстүрлік пен өзгелерді жатырқамайтын қазақ ұлтының менталитетіне негізделген.

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұрған ұлы мұрат-міндеттердің ең бастысы өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу болып табылады. Ұрпақ тәрбиесін келешек қоғам қамын ойлау тұрғысынан қарастырып, М.Дулатов «Бастауыш мектепте алған тәрбиенің әсері күшті, сіңімді болуы қай халықтың мектебінде болса да, оқу кітапшасы ана тілінде өз ұлтының тұрмысынан һәм табиғатынан жазылып, баяндап оқытуды, осылай біліп баяндап оқытқанда, жас баланың ойына, қанына, сүйгеніне керекті мағлұмат алып шығады», - деген болатын.

Бастауыш сынып оқушыларына ар-намысты, ер-жүрек халықтың ұрпағы екендігін сезіп, ерлік рухын, патриоттық сезімін өз халқына сенімін арттыру әр мұғалімнің міндеті. Сондықтан да, оқушы бойында қалыптасуға тиісті мына мәселелерге біздің көңіл аударуымыз қажет:

- Туған еліне сүйіспеншілік – туған тілін білу, ана тілінде оқу, сөйлей алу және жаза білу; ана тіліндегі шығармаларды еркін оқи білу – оқырмандық қабілет қалыптастыру аясы;
- Туған жерге сүйіспеншілік – туған өлке табиғатын сүйу, Отанын сүйу, өз ұлтының әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін қастерлеу, ұлт мәдениетінің өркендеуіне, ел экономикасының гүлденуіне үлес қосу – азаматтық аясы;
- Өз отбасына сүйіспеншілік – ата-анасын, туыс-бауырын сыйлап, құрметтеу, қамқорлық жасау, сыйластық қатынас орната білу – кісілік қасиет қалыптастыру аясы;

Қазақстанда мекен ететін халықтарға деген құрмет сезімін қалыптастыру – ұлт өкілдеріне, түсінікпен қарап, сыйластық қатынас орната білу, өзге ұлттардың салт-дәстүрін сыйлау, халықтар мәдениетін, әлемдік мәдениеттен үлгі алу қатынас мәдениетінің аясы.

Заманауи мектепте тәрбиелеудің маңызды құрамдас бөлігі - оқушының жеке тұлғасының әлеуметтік, азаматтық және рухани дамуында зор маңызы бар патриотизм мен этносаралық қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру. Отанға деген сүйіспеншілік пен отансүйгіштік сезімінің негізінде туған жерге деген сүйіспеншілік күшейе түседі, оның күші, ар-намысы мен тәуелсіздігі үшін жауапкершілік сезімі, қоғамның материалдық және рухани құндылықтарын сақтау, адамның қадір-қасиетін дамытады. Көптеген ойшылдар мен өткен ғасырдың ағартушылары адамның жеке қалыптасу процесінде патриотизмнің рөлін ашып, оның көп қырлы қалыптастырушы әсеріне назар аударды. Мысалы, К.Д.Ушинский патриотизмді білім берудің маңызды міндеті ғана емес, сонымен қатар күшті педагогикалық құрал деп санайды: «Өзін-өзі сүймейтін адам жоқ болғандықтан, Отанға деген сүйіспеншілігі жоқ адам жоқ және бұл сүйіспеншілік адамның жүрегіне шынайы кілтті тәрбиелейді және оның табиғи, жеке, отбасылық және рулық бейімділікке қарсы күресте күшті қолдау көрсетеді». «Балаларды тәрбиелеу бойынша дәрістер» тақырыбында А.С. Макаренко: «Біз азаматымыздан оның кез келген сәтінде ұжымға, демек, Отанға өзінің бастамасы мен шығармашылық ерік-жігері туралы бұйрық күтпестен өз міндетін орындауға дайын екендігін талап етеміз», - деді.

Жас ұрпақты патриоттық тәрбиелеу әрқашан заманауи мектептің ең маңызды міндеттерінің бірі болып табылады, себебі балалық және жасөспірім кезеңі - Отанға деген қасиетті сезімін ояту үшін ең жемісті уақыт [4].

Патриоттық тәрбие арқылы бастауыш сынып оқушыларының туған жеріне деген сүйіспеншілігінің біртіндеп және толық қалыптасуы түсініледі. Патриотизм - толыққанды дамыған тұлғаның маңызды ерекшеліктерінің бірі. Кішкентай мектеп оқушылары Отанына және өз халқына мақтаныш сезімін, оның

ұлы жетістіктерін және өткендердің лайықты беттерін құрметтеуі керек. Мектептен көп нәрсе талап етіледі: бұл мәселеде оның рөлі артық болмайды.

Ұстаздың міндеті – осы тақырып бойынша сабақты дұрыс ұйымдастыру. Бұл шығармашылық көзқарас пен өздерінің іс-шараларында тек қана өмір сүретін елдің ғана емес, сонымен бірге олардың аймағындағы мәдени және тарихи дәстүрлердің сипаттамаларын пайдалануды талап етеді. Мұндай қызметті жүргізудің оңтайлы түрлерінің бірі – сабақтан тыс іс-әрекеті. Сабақтың мақсаты: балаларды өздерінің мәдениет тарихына енгізу, олардың қасиеттерін қабылдау: Отанына деген сүйіспеншілік, қайырымдылық, төзімділікпен қарап, мәдениетіне құрмет көрсету. Бастауыш мектептегі оқушылар моральдық құндылықтарды меңгеру үшін жеткілікті түрде қабылдайды. Мұндай сабақтар патриоттық және азаматтық сезімдерді ғана емес, жеке тұлғаны да қалыптастыруға көмектеседі. Жаңартылған білім берудегі өлкетану бағдарламасының мәні, оқушының функционалды сауаттылығын қалыптастырып, өз елінің патриоты болатын ұлтжанды азамат тәрбиелеу. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде қажетке асыра білуі керек. Жаңартылған білім – болашақтың кепілі [5].

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың Мемлекеттік бағдарламасының негізгі міндеттерінің бірі қазақстандық патриотизмге, төзушілікке, биік мәдениетке, адам құқықтары мен бостандықтарын құрметтеуге тәрбиелеу болып табылады. Бұл жастарға этнопедагогикалық негізде білім беріп, патриоттыққа тәрбиелеу ісіне нұсқау әрі оның қажеттілігін айқындайтын бағдарлама деуге болады. Сол сияқты тәрбие тұжырымдамасында тәрбие үдерісін ұйымдастырудың қағидаларында этникалық қағида этникалық мәдениет негізінде жалпы ұлттық мәдениеттің гүлденуіне ықпал жасайтын мәдениет жасаушы органы қалыптастыруды, азаматтық келісім жөнінде атап көрсеткен. Біз тәрбиенің қойған мақсатынан және одан туындайтын міндеттерге сүйене отырып тәрбие жұмысының бағыттарының ішінде мынадай бағыт айқындалғанын білеміз: Азаматтық-патриоттық, құқықтық және полимәдениеттік тәрбие гуманизмге, қазақ халқының тарихы мен салтын, тілін сүю және құрметтеуге, оның таңдаулы дәстүрлерін сақтауға және оны дамытуға, азаматтық ұстанымды және патриоттық сананы, қалыптасқан ұлттық өзіндік сананы, ұлт аралық мәдени қарым-қатынасты қалыптастыруы тиіс. Балалар мен жастардың азаматтық патриоттық білім беру ұйымдарында азаматтық құқықтық, патриоттық тәрбие беруде мазмұны мен әдіс тәсілдер мен оқу тәрбие құрылымының өзара іс әрекеттестік негізінде деңгейін көтеру белгіленген.

Қорыта айтқанда, адамның көптеген адамгершілік қасиеттері балалардың мектептегі жылдарында қалыптасады. Президентіміздің пікірінше ұлттық текті сақтап қалуға мүмкіндік беретін басты көрсеткіш – бұл патриоттық тәрбие. Қазақстандық білім беру жүйесінде оқушыларды патриоттық сезімге баулуға аса мән беріліп отыр. Балалардың жас күнінен Отанға деген сүйіспеншілігін, атамекенде өмір сүріп жатқан ұлт пен ұлыстардың мәдениеті жайында білім беру отырып, біртұтас қазақстандық қоғамды қорғауға деген түйсігін қалыптастыру қазіргі білім беру жүйесінің басты ұстанымы болып есептеледі.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- *Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру.* – Алматы, 12 сәуір, 2017 жыл.
- *Воспитание патриота.* / Б.Ф. Павлов, А.Н. Хузиахметов. 2004 г.
- *Ежемесячный научно-методический журнал «Начальная школа».* 2000 -2010 г.
- *Ушинский К.Д. Труд в его психическом и воспитательном значении.*
- *Ишимухамедов К. Символ гордости и патриотизма.* – Общественная ежедневная газета «Казахстанская правда» от 11.12.2008 г. №208-209. – С. 3